

*Judaica Books
of the Prophets*

ספר

ירמיהו חלק
מקראות גדולות

the Book of Jeremiah

Volume Two

A NEW ENGLISH
TRANSLATION OF
THE TEXT, RASHI
AND A COMMENTARY DIGEST

Translated, compiled, and edited

by

RABBI A. J. ROSENBERG

This new edition of THE BOOK OF JEREMIAH, Vol. 2, is intended for the beginner, student, and scholar - each of whom, we believe, will find his own reward in reading these illuminating commentaries.

This BOOK OF JEREMIAH, Vol. 2, is unique in that the Hebrew text is surrounded by the standard constellation of classical Hebrew commentaries, including Rashi, universally acclaimed as being the most quoted and authoritative interpreter of the Bible. Accompanying the English translation of the text is the complete English translation of all of Rashi's annotations and the major ideas of such great luminaries as Redak, Isaiah da Trani, Rabbi Josef Kara, Ibn Nachmias, Mezudath David, Alshich, and Malbim.

Generous use has been made of pertinent Talmudic and Midrashic sources. An introduction concerning the last days of Jeremiah and the prophetic status of his disciple Baruch the son of Neriah appears at the onset of this volume.

THE BOOK OF JEREMIAH begins with the prophet's initiation to prophecy and his first two prophecies of the impending invasion by the Chaldeans. Throughout the Book, Jeremiah castigates the people for their sins, warning them that Nebuchadnezzar will soon attack. He also exhorts them to surrender to the Chaldeans, and, in the wake of the assassination of Gedaliah, the Judean governor, to remain in the land and not to emigrate to Egypt. To his great frustration, none of his warnings were heeded. On the contrary, throughout his lifetime, he was constantly persecuted for his dire prophecies.

studied at the Mesivtha Tifereth Jerusalem, where he was ordained by Rabbi Moshe Feinstein. He also studied at the Mirrer Yeshivah Central Institute, where he headed the Sephardic Division. Subsequently, he served on the faculty of the Talmudical School of Brooklyn and at the resident division of Mesivtha Tifereth Jerusalem in Staten Island. He is currently engaged in literary pursuits, playing a major role in the publication of the Judaica Books of the Prophets.

THE JUDAICA PRESS INC.
521 Fifth Avenue
New York, N.Y. 10017

THE BOOK OF JEREMIAH, Vols. I and II

are the ninth and tenth volumes of a new series of commentaries of the Prophets under the imprint of Judaica Press.

The Books of Joshua, Judges, Samuel I and II, Kings I and II, Isaiah volumes One and Two are currently available. All the books in this series contain the Hebrew text with the standard commentaries of Rashi and others in their entirety, together with an English commentary containing all of Rashi's comments and the major ideas of other great scholastic luminaries, such as Redak and Abravanel.

These books are worthy additions to any home or institutional library:

Other Judaica Press Publications

MISHNAYOTH/7 Volumes

by Philip Blackman

Six volumes and Supplementary Index volume. complete Hebrew text paragraphed, vocalized and punctuated. Literal, lucid English translation printed alongside text. Explanatory notes on each page for easy reference. Introductions, glossaries, diagrams, maps, appendices and indexes. 4035 pages. 5½" x 8½" Popular Edition . \$75.00

THE JASTROW DICTIONARY

by Dr. Marcus Jastrow

The definitive dictionary on the Babylonian and Jerusalem Talmuds, the Targumim and Midrashic Literature. "the Jastrow" as it is known among students and scholars, is an indispensable aid to the study of Torah literature

Jastrow Dictionary

One Volume Compact edition

5" x 7½" 1736 pages

\$15.00

THE PENTATEUCH AND HAFTORAS

by Rabbi Samson R. Hirsch

With commentary by Rabbi Samson Raphael Hirsch, includes original Hebrew text of Pentateuch and Haftoras vocalized, rendered into English, by Dr. Isaac Levy. 7 vols. 5" x 7½"

4213 pages

Popular Edition

\$75.00

WELLSPRINGS OF TORAH

by Alexander Zusia Friedman

2000 years of Jewish biblical commentary in capsule form. A brilliant and imaginative anthology and source book of famous scholars dating from the second century B.C.E. to modern times.

6" x 9", 584 pages

\$14.95

Softbound

\$11.95

MAIMONIDES' INTRODUCTION TO THE TALMUD

by Zvi Lampel

A clear exposition of the origin, aims, methodology and spirit of the Talmud. A classic among basic Jewish texts.

Original Hebrew text with English translation, footnotes, charts, addenda, indices. 6" x 9"

296 pages

..... \$7.95

ספר ירמיה

חלק ב

מקראות גדולות

JEREMIAH

VOLUME TWO

מקראות

ירמיה

חלק ב

תורגם מחדש לאנגלית

מתורגם ומבואר עם כל דבורי רש"י

ולקט המפרשים על ידי

הרב אברהם י. ראזענברג

נערך בידי

הרב אברהם י. ראזענברג

הוצאת יודאיקא פרעסס

ניו יורק • תשמ"ה

גדולות

JEREMIAH

VOLUME TWO

A NEW ENGLISH TRANSLATION

TRANSLATION OF TEXT, RASHI

AND COMMENTARY BY

Rabbi A. J. Rosenberg

EDITED BY

Rabbi A. J. Rosenberg

THE JUDAICA PRESS INC.

New York • 1985

© *Copyright 1985, by*
THE JUDAICA PRESS, INC.
New York, N. Y.

ALL RIGHTS RESERVED
INCLUDING THE RIGHTS OF REPRODUCTION
IN WHOLE OR IN PART IN ANY FORM
ISBN: 0-910818-60-6

Manufactured in the United States of America

CONTENTS

Foreword	ix
Preface	xi
Outline of Jeremiah	xix
Jeremiah Text (VOLUME TWO).....	210
Appendix	422
Bibliography	437

RABBI MOSES FEINSTEIN

455 F. D. R. DRIVE

New York 2, N. Y.

ORegon 7-1222

משה פיינשטיין

ר"מ תמארת ירושלים

בנח יארק

נדח

הנה ידוע ומפורסם טובא בשער בת רבים ספרי התצאת יודאיקא פרעסס על תנ"ך שכבר יצא לאור על ספרי יהושע ושמואל ועכשיו בחסדי השי"ת סדרו לדפוס ג"כ על ספר שופטים והוא כולל הפירושים המקובלים בתנ"ך הנקוב בשם מקראות גדולות ועל זה הוסיפו תרגום אנגלית שהוא השפה המדוברת במדינה זו על פסוקי תנ"ך וגם תרגום לפרש"י מלה במלה עם הוספות פירושים באנגלית הנצרכים להבנת פשוטו של קרא והכל נערך ע"י תלמידי היקר הרב הגאון ר' אברהם יוסף ראזענבערג שליט"א שהוא אומן גדול במלאכת התרגום, הרבה עמל השקיע בכל פרט ופרט בדקדוק גדול, וסידר את הכל בקצור כדי להקל על הלומדים שיוכלו לעיין בנקל ואפריך נמטיה למנהל יודאיקא פרעסס מהור"ר יעקב דוד גאלדמאן שליט"א שזכה ומזכה את הרבים בלימוד התנ"ך שמעורר לומדיה לאהבה וליראה את שמו הגדול ולהאמץ בו ובעבריו הנביאים שהוא יסוד ושורש בעבודתו יתברך ואמינא לפעלא טבא יישר ויתברכו כל העוסקים בכל ברכות התורה וחכמינו ז"ל בברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת.

וע"ז באתי עה"ח מ/א י' אלול

משה פיינשטיין

FOREWORD

This book, volume two of Jeremiah, is the tenth of the Judaica series of the Prophets, the third of the Latter Prophets. For convenience, we have divided the Book of Jeremiah into two volumes, since it would be very awkward in one. As in the preceding volumes, we have translated the text into a modern language, except in instances in which accuracy would suffer. In such cases, we have rendered the text literally. As in our previous volumes, our translation is based mainly on Rashi's commentary, which is of primary interest. As the reader will notice, the difference between Rashi and other commentaries is much more pronounced in the Latter Prophets than in the Early Prophets. This is because the works of the Early Prophets are predominantly historical and consequently, prosaic. The Latter Prophets, however, are mostly prophetic and consequently, poetic, leaving much leeway for various interpretations. Although we have sometimes encountered difficulty in rendering the text according to Rashi's interpretation, we have seldom deviated from this pattern. In addition to basing our translation on Rashi, we have presented Rashi verbatim.

After Rashi, we drew from Redak, Rabbi Joseph Kara, and Mezudoth, whose commentaries all appear in Nach Lublin. Among other early commentaries, we have consulted Rabbi Isaiah da Trani, Abarbanel, and Rabbi Joseph Ibn Nachmiash, an unusual gem, found only on Jeremiah, Proverbs, and Esther. Since a large part of this commentary is based on Redak, we have compared our edition of Redak to that quoted by Ibn Nachmiash to determine the correct reading.

Although Mezudath David is usually based on Abarbanel, we have quoted many explanations in the name of Mezudath David since it is printed in Nach Lublin and is readily accessible to the reader. In addition to the explanations based on Abarbanel, many original ones are found in Mezudath David, making it indispensable to the student of Nach. It is known that Rabbi Elijah of Vilna encouraged the study of Nach with Rashi and Mezudoth.

Of the modern commentaries, we have quoted often from Malbim and Alschich, which bring unusual clarity to the text. We have not neglected contemporary authors and have quoted from Daath Soferim by Rabbi Chaim D. Rabinowitz, a famed Bible scholar and educator. We have also used Daath Mikra, composed and published by Mosad HaRav Kook, where we find many recent discoveries that shed light on the meaning of the text.

Last, but of major importance, we have quoted frequently from Talmudic and Midrashic literature. We have attempted to trace each passage to its original source, not being satisfied with secondary sources, such as Rashi, Redak, and Yalkut Shimoni. In some instances, however, the original midrashim are no longer extant, except for fragments quoted by medieval authors who were in possession of these prized gems.

A.J.R.

ACKNOWLEDGEMENTS

We wish to thank our friend, Dr. Paul Forchheimer, who, as in earlier volumes, has enlightened us regarding Old French expressions found in Rashi's commentary.

PREFACE

I. AUTHORSHIP

The Talmud (Baba Bathra 15a) ascribes the recording of Jeremiah's prophecies to the prophet himself. Rashi (ad loc.) explains that the prophets did not write their prophecies until shortly before their death. This, perhaps, accounts for the more detailed information of Zedekiah's fate in Jeremiah than appears in II Kings, which was probably written earlier, and, as the Talmud states, by the same author.

Although the moderns understand Chapter 36:2 to mean that Jeremiah instructed Baruch to write his prophecies, the Rabbis explain this verse as a reference to the Book of Lamentations. The Book of Jeremiah, however, was composed by the prophet himself. Abarbanel (ad loc.) explains that Jeremiah was written through the spirit of prophecy, which assisted the prophet to commit his words to writing. Lamentations, however, was written through *ruach hakkodesh*, Divine inspiration, a step lower than prophecy. This required much seclusion and exertion, preventing him from committing his own words to writing.

In the transmission of the Oral Law Jeremiah followed Zephaniah and his tribunal (Introduction to Mishneh Torah), making him the twentieth recipient from Sinai and the sixteenth of the prophets. According to Abarbanel, he received from Joel and his tribunal, making him the twenty-fifth recipient from Sinai and the eleventh of the prophets (Seder Hadoroth). Although a disciple of Zephaniah, he prophesied during the same period, as the Rabbis state (*Pesikta Rabbathi* ch. 26): Three prophets prophesied in that generation: Jeremiah, Zephaniah, and Huldah. Jeremiah prophesied in the streets, Zephaniah in the synagogues, and Huldah to the women. As the second verse states, Jeremiah prophesied from the thirteenth year of Josiah until the exile of Jerusalem at the end of the eleventh year of Zedekiah's reign, a total of forty years.

II. POSITION

According to the Talmud (Baba Bathra 14b), the order of the Latter Prophets is as follows: Jeremiah, Ezekiel, Isaiah, and the Twelve. Although chronologically Isaiah preceded Jeremiah and Ezekiel, the Book of Jeremiah is the first of the Latter Prophets, following Kings, since Kings ends with

destruction and Jeremiah deals completely (i.e. mainly) with destruction. Ezekiel begins with destruction and ends with consolation, and Isaiah deals entirely (i.e. mainly) with consolations, we juxtapose destruction to destruction and consolation to consolation. Concerning the Twelve, i.e. the Minor Prophets, although Hosea was the first of that period, preceding Isaiah, since his prophecy is brief, it was incorporated into one Book, ending with Haggai, Zechariah, and Malachi, who were the last prophets. Upon close scrutiny of the numbers of the *remazim* of *Yalkut Shimoni*, it becomes apparent that he, too, followed the Talmudic order.

The popular order, however, places Isaiah as the first Book of the Latter Prophets, followed by Jeremiah, Ezekiel, and the Twelve. Redak testifies that 'in all the good books that we have seen, that were written in Spain since many years, they are arranged according to their period, Isaiah before Jeremiah, as his period preceded his, and similarly, Jeremiah before Ezekiel. And in the Twelve, which follows, they followed the order of the Rabbis o.b.m. although some of them preceded Jeremiah and Ezekiel. Since their prophecies were short, they did not write each one in a separate book lest they be lost, as our Rabbis said. . .'

III. PIETY OF THE PEOPLE

Superficial reading of the Book of Jeremiah, as well as other prophetic Books, may give the impression that the Jews who lived in Jeremiah's time were a nation of evildoers, oppressors of the poor, even murderers, a nation akin to Sodom and Gemorrah. If we delve deeper into the Scriptures, however, we find that this is indeed far from the truth. We must remember that Jeremiah commenced his prophetic career in the thirteenth year of Josiah's reign. In the eighteenth year, Hilkiah the priest found Moses' Sepher Torah in the Temple. After this, there was a general revival, as the Bible tells us in II Kings. 22, 23. Josiah relied on this revival among the people to defy Pharaoh-neco, when he attempted to cross his land to attack Assyria. He was unaware that many of the people still worshipped idols clandestinely, even hiding these idols from the inspectors sent to eradicate idolatry from the land. They had inherited this practice from the time of Manasseh and Amon, and they could not emancipate themselves from it.

The Talmud states that during the reign of Jehoiakim, although the king was wicked, the people were righteous, whereas, during the reign of Zedekiah, the righteous king, the people were wicked. The Rabbis go so far as to state (*Sanhedrin* 103a): The Holy One, blessed be He, wished to return the

entire world to its original void because of Jehoiakim. He looked at his generation and was satisfied. The Holy One, blessed be He, wished to return the entire world to its original void because of the generation of Zedekiah. He looked at Zedekiah and was satisfied. Although Scripture of Zedekiah: 'And he did what was evil in the eyes of the Lord' (II Kings 24:19), since he had the power to protest and did not do so, it is regarded as though he had committed all these sins. Cf. Commentary Digest on II Kings.

It is apparent from Chapter 26, that in Jehoiakim's time, Jeremiah had many supporters and protectors, whereas in Zedekiah's time, he was imprisoned and cast into a pit where he would have died, were it not for the intervention of Zedekiah and Ebed-melech Hakushi, who rescued him (37, 38). Also, we find that in the time of Jehoiakim, a fast was declared in the fifth year of his reign, probably because of the threat of Babylon. Obviously, one who does not believe in God does not fast and pray to Him for salvation.

It appears that the people were confident that the presence of the Temple would save them from attack and destruction. Moreover, the false prophets, perhaps people misled by dreams, wished to bolster the morale of the people by assuring them that there would be peace. Jeremiah castigates them very severely for misleading the people in this manner. He demands that people recognize the difference between a dream and a prophecy. No doubt, it was very perplexing to the people to discern between the prophets predicting peace, and Jeremiah, predicting war and destruction. Later on, when he preached surrender to Babylon, he doubtlessly appeared as a traitor to his country, for which reason he was relentlessly pursued by the officers of the king. Even King Zedekiah had not the courage to surrender to Nebuchadnezzar, but attempted to escape.

IV. HISTORIC BACKGROUND

As mentioned above, Jeremiah's prophetic career commenced during the thirteenth year of Josiah's reign. During this period, many prophets prophesied the capture of Jerusalem, as is mentioned in many places in this book, as well as the prophecy of Huldah, mentioned in II Kings 22:15-20. To avert this calamity, Josiah conducted a campaign to uproot idolatry from the land. Unfortunately, he was unable to do so because of the provocations of Manasseh (II Kings 23:26f.). As mentioned above, many of the people still followed the practices of Manasseh, who, although having repented his own sins, had left an impression on the people. At this time,

Jeremiah commenced to prophesy and to preach to the people to cease their sinful activities. Even the righteous were blamed for not protesting the acts of the wicked. Seeking to prevent Pharaoh-Neco from entering his land to attack Assyria, he was slain in battle. After his death, his son Jehoahaz was crowned king. He reigned only three months, when he was removed by Pharaoh-Neco and imprisoned, first in Riblah and later in Egypt, where he died.

After his death, Jehoiakim his brother was crowned by Pharaoh-Neco. At this time, Nebuchadnezzar commenced his conquests. Judah was attacked by troops of Chaldeans, Arameans, Moabites, and Ammonites. Jehoiakim was a wicked king as in II Kings 24 and in II Chronicles 36:8. Many of Jeremiah's prophecies are directed against him. He is warned that he will be buried 'the burial of a donkey,' that he would be 'dragged and thrown past the gates of Jerusalem.' This was fulfilled when the Chaldeans dragged him with copper chains to take him to Babylon and he died. He was never buried, just as the prophet had predicted. In addition to the sins he committed, as expounded on in Commentary Digest, II Kings 24:5, Jeremiah takes him to task for exploiting the people by making them work for him to build his elaborate palaces and houses (22:13f.).

During Jehoiakim's reign, Jeremiah suffered considerably. See 26:7–24, 36:26.

After Jehoiakim's death, his son Jehoiachin, or Jeconiah, reigned. His reign was very brief, only three months. In his days, the second exile took place. At this time, most of the important people, including the *harash* and *masger*, the great Torah sages, were exiled. They preserved Judaism among the exiles. As the prophet expresses himself in Chapter 24, the exile of Jeconiah is compared to good figs, whereas the exile of Zedekiah is referred to as bad figs. At this time, many of the vessels of the Temple were taken to Babylonia.

Nebuchadnezzar crowned Zedekiah as king instead of Jeconiah, who was exiled to Babylon. Although Jeconiah is labeled an evil king, he repented in Babylon and was taken out of prison to be honored by Evil-Merodach, Nebuchadnezzar's successor. See the end of the Book for details, also the end of II Kings. Zedekiah, as mentioned above, was a righteous king. He was a weak king, however. He did not have the courage to castigate his generation for their evil deeds, nor did he have the courage to surrender to the Chaldeans, as the prophet had commanded him. In his reign, too, Jeremiah suffered considerably. For his unfavorable prophecies and for his orders to surrender to Babylon, he was branded a traitor to his people. He was branded a false prophet by Hananiah son of Azzur, who predicted the

return of the holy vessels, as well as the return of the exiles from Babylon. He was imprisoned by Zedekiah when the Chaldeans besieged Jerusalem (32:3, 33:1). When the Chaldeans withdrew from the city because of the approaching Egyptians, Jeremiah attempted to go to Anathoth in the land of Benjamin, his home town. He was apprehended by officers of the king, who accused him of defecting to the Chaldeans. He was imprisoned in a dungeon where he almost died of starvation. The king removed him from the dungeon to the prison yard where he was given a daily allotment of a loaf of bread. He was later cast into a pit, where he sank into the mire, to be rescued by Ebed-melech Hakushi (Chapter 38).

Jeremiah remained in the land when Nebuchadnezzar exiled the Jews remaining from the exile of Jeconiah. Only the poorest of the people were left, and Jeremiah remained with them, after originally having planned to accompany his brethren to Babylon in chains. He was released from the chains by Nebuzaradan, chief of the guard, and permitted to choose for himself whether or not to go into exile. By Divine instruction, he remained in Mizpah with Gedaliah son of Ahikam, the governor appointed by Nebuchadnezzar. When Gedaliah was assassinated, he gave over God's message to the people that they were to remain in their place and no evil would befall them. Instead, they fled to Egypt. He accompanied them to Egypt where he died. Scripture is silent concerning his death. We find, however, in *Shalsheleth Hakabbalah* that when the Jews went to Egypt against his will, he castigated them and they stoned him, subsequently burying him in Egypt. Since the Egyptians had been plagued by locusts and had beseeched Jeremiah to pray for them, thereby saving them from the locusts, they defied him after his death and offered up sacrifices to him. According to Seder Hadoroth, quoting Seder Olam, Nebuchadnezzar took him and Baruch to Babylon, where they died.

In addition to Jeremiah's suffering at the hands of the kings and their officers, he suffered at the hands of his townsmen, the men of Anathoth. These threatened him with death should he prophesy in the name of God (11:22). A worse death was predicted for them than for the rest of Israel that would be attacked by Babylon. They were denied a remnant. However, some of them repented and were exiled to Babylon whence they returned.

V. THE LAST DAYS OF JEREMIAH

After Jeremiah was coerced to descend to Egypt with the Judeans who fled there in defiance of God's warning to remain in the Holy Land, we read

only of his prophecies predicting Nebuchadnezzar's conquest of Egypt. See chs. 44 and 46. What happened to him there is not recorded. *Shal-sheleth Kabbalah*, quoted by *Seder Hadoroth*, asserts that when Jeremiah castigated the Jews in Egypt, they rose up against him and stoned him. He was subsequently buried in Egypt. Since the Egyptians had been afflicted with a locust plague, and when they begged Jeremiah to pray for them, the plague ceased, they deified him after his death and offered up sacrifices to him.

Seder Olam (ch. 26), however, relates that, when Nebuchadnezzar vanquished Egypt in the twenty-seventh year of his reign, he exiled Jeremiah and Baruch to Babylon. Indeed, Abraham Zacutta, in *Sefer Hayochasin*, writes that Baruch the son of Neriah received the Torah from Jeremiah in Babylon. This follows the account of *Seder Olam*, since, according to *Shal-sheleth Kabbalah*, Jeremiah never went to Babylon, but died in Egypt.

Seder Hadoroth relates that, during Jeremiah's sojourn in Egypt, he met the Greek philosopher, Plato. The latter stated concerning Jeremiah, "I was with Jeremiah in Egypt, and at first, I ridiculed his words. Later, however, I was convinced that his words were divinely inspired, and that he was a wise man and a prophet."

VI. BARUCH THE SON OF NERIAH

Baruch the son of Neriah, the disciple and secretary of Jeremiah the prophet, appears in several places in our Book, but nowhere else in the Bible. We first meet him in ch. 32:12, where Jeremiah gives him the deed of Hanamel's field, which he had just purchased, to conceal in an earthen vessel to preserve it, as a sign that Israel would return to the land.

Later in the Book, in ch. 36, which was actually earlier chronologically, Baruch appears as Jeremiah's secretary. During the reign of Jehoiakim, Jeremiah dictates the Book of Lamentations to Baruch. He is to read it before the populace in the Temple on a fast day when a large assembly is gathered. As Scripture relates, Baruch complies with his master's command. It is reported to Jehoiakim, who orders the scroll torn and burned. He then sends for Jeremiah and Baruch, whom God conceals by making them invisible, as is explained in the commentary.

So far, we do not find Baruch as a prophet. He is merely the scribe delegated to record Jeremiah's words. In fact, at that very time, in the fourth year of Jehoiakim, Baruch complains that although he is Jeremiah's faithful disciple, God has not endowed him with prophecy. God replies to Jeremiah, "So shall you say to him: So said the Lord: Behold what I have built I will

tear down, and, and what I planted I will uproot, and it is all the land. And you seek great things for yourself? Do not seek, for behold I am bringing evil upon all flesh, says the Lord, and I will give you your soul as prey in all the places where you will go" (verse 4f.).

Rashi, quoting *Mechilta*, explains that God replies that He reveals Himself to the prophets only in the merit of Israel. Since, at this time, the land is to be invaded and the people exiled, it is not a time to attain prophecy.

Abarbanel, in fact, conjectures that this chapter was inserted at this point to vindicate Baruch from the people's accusation (43:3) that he was persuading Jeremiah to order them to remain in the land despite the danger of Nebuchadnezzar's wrath. They believe that Baruch, in his efforts to attain prophecy, is willing to risk the lives of the people as long as he will be able to remain in the Holy Land in the hope of attaining prophecy. For this reason, Scripture inserts God's reply to Baruch's supplication at this point, to tell us that Baruch has already despaired of becoming a prophet, and that their accusation is totally unfounded.

We do, however, find several Rabbinic statements, classifying Baruch as a prophet. The *Talmud* (*Megillah* 14b, 15a) lists, not only Baruch, but Neriah his father as well, among Israel's forty-eight prophets. Baruch is represented as having prophesied during the second year of Darius II. *Rashi* explains that he prophesied to the people to encourage them to return to the land and to rebuild the Temple. After the construction had commenced during Cyrus' reign, it had been curtailed for eighteen years because of the accusation of the Samaritans. Since Baruch commenced to serve Jeremiah in the fourth year of Jehoiakim or earlier, he must have lived over one hundred years. *Seder Olam*, ch. 20, however, states that he prophesied at the time of Nebuchadnezzar. Several other midrashim list Baruch as a prophet, also *Yerushalmi Sotah* 9:13. The most plausible solution to this contradiction is that of *Maharzav* (Rabbi Zev Wolf) on *Num. Rabbah* 10:5, who explains that Baruch later attained prophecy despite the objection stated in ch. 45. Just as Seraiah his brother attained prophecy, as is evidenced by his appellation, מְנַחֵם, explained by the Midrash as "prince of prophecy," so did Baruch. It is, however, not completely clear why God dissuaded him from striving for prophecy if it was in store for him later.

Scripture tell us that Johanan the son of Kareah and the generals of the armies took Jeremiah and Baruch with them to Egypt (43:6). When Nebuchadnezzar conquered Egypt, Baruch was exiled to Babylon (*Seder Olam*, ch. 26). In Babylon, he prophesied and sent letters to the Jews who had returned to Jerusalem. He died and was buried in Babylon. After his demise, Ezra his disciple migrated to the Holy Land. As long as Baruch was living,

Ezra stayed with him to learn Torah from him. Only after his death did Ezra leave him to lead the people in Jerusalem. — [*Megillah* 16b, *Rashi* ad loc.]

According to *Sifre*, Numbers 12:1, Ebed-melech the Cushite, the servant of King Zedekiah who saved Jeremiah from the pit (38:7–13) was, in reality, Baruch the son of Neriah. He was called a Cushite because his deeds were unusual; he was more righteous than his generation, or, according to our editions, more righteous than the other courtiers. Just as a Cushite is unusual regarding the color of his skin, so was Baruch unusual in his good deeds. We find in *Derech Eretz Zuta*, ch. 1 that Ebed-melech the Cushite is listed among the nine who entered Paradise while still living. *Seder Hadoroth*, however, relates legends concerning the grave of Baruch the son of Neriah and states that it is located exactly a *techum shabbath*, the distance one may traverse on the Sabbath, from the grave of the prophet Ezekiel.

VII. CHRONOLOGY

Josiah — ruled thirty-one years (3285–3316) — killed by Pharaoh-Neco in war. Jeremiah commenced to prophesy (3298).

Jehoahaz his son — reigned three months (3316) — deposed by Pharaoh-Neco, who replaced him with his brother Eliakim, whose name he changed to Jehoiakim.

Jehoiakim son of Josiah — reigned eleven years (3317–3327) — bound by king of Babylonia to take to Babylon — died on the way.

Nebuchadnezzar (Nebuchadrezzar) — ascended throne of Babylon (3319) — conquered Jehoiakim (3320).

Jehoiachin his son — reigned three months (3327) — exiled to Babylon with princes of Judah — succeeded by his uncle Mataniah, whose name was changed to Zedekiah.

Zedekiah, son of Josiah — ruled eleven years (3327–3338) — chained and blinded by Babylonian king — taken to Babylon — Nebuzaradan, officer of king of Babylon burned Temple, palace, and all houses in Jerusalem, demolished walls of Jerusalem, exiled the entire populace with all the Temple vessels, left Jerusalem desolate until the first year of Cyrus king of Persia.

Gedaliah son of Ahikam — appointed governor over Judea (3338) — assassinated (3339).

Nebuchadnezzar conquered Egypt (3346).

OUTLINE OF JEREMIAH

- I. 1–10. Jeremiah's call to prophesy.
 - 11f. The vision of the almond rod.
 - 13–19. The vision of the bubbling pot.
- II. Reproach for idolatry, bloodshed, and for going to Egypt for aid.
- III. 1–13. Reproach for idolatry, comparing it to adultery.
 - 14–18. Prophecy of Messianic era and ingathering of exiles.
 - 19–25. Appeal to repent.
- IV. Prophecy of Babylonian invasion and destruction.
- V. Reproof for adultery, idolatry, and deceit, prediction of invasion.
- VI. Warning to Benjamites to flee Jerusalem to fortify their cities, reproof for sins lest the enemy attack.
- VII. Prophecy to proclaim in the Temple gate.
- VIII. Prediction that the invaders will exhume the graves and lamentation of the prophet for his people.
- IX. Prophet's desire to leave his people because of their falseness and prophecy of exile.
- X. Ridicule of idolatry and exhortation against idolatry while in Babylonian exile.
- XI. 1–17. Command to exhort Israel to observe the covenant.
 - 18–23. Jeremiah's prayer to God to punish the people of Anathoth for their attempt to poison him.
- XII. 1–6. Jeremiah's question concerning the success of the men of Anathoth, God's answer and His exhortation to beware of the princes of Judah.
 - 7–17. Promise to restore Israel to its land after the exile.
- XIII. 1–11. The parable of the girdle.
 - 11–14. The parable of the wine jug.
 - 15–27. Appeal for humility because of the impending exile of Jehoiachin.
- XIV. 1–10. Prophecy of the droughts and Jeremiah's prayer.
 - 11–22. God's command to Jeremiah not to pray for the people and the blame on the false prophets.
- XV. 1–14. Prophecy of the siege and the exile.
 - 15–21. Jeremiah's plaint of his persecution due to his prophecy and God's answer.
- XVI. 1–13. Condemnation of the men of Anathoth.
 - 14–21. Promise of ultimate redemption.
- XVII. 1–3. Reproof for idolatry.
 - 4–11. Reproof for not observing the Sabbatical year.

- 12-18. Jeremiah's prayer to put to shame those who forsake God.
- 19-27. Reproof for profanation of the Sabbath to be proclaimed in the gates of Jerusalem.
- XVIII. 1-12. Parable of the potter.
- 13-17. Prophecy of desolation of land.
- 18-23. Plot of men of Anathoth against Jeremiah and his prayer against them.
- XIX. Parable of the earthen jug and prophecy of the Valley of Ben Hinnom.
- XX. 1-6. Jeremiah's humiliation and imprisonment by Pashhur and his prophecy of Passhur's exile and burial in Babylon.
- 7-18. Jeremiah's declaration of how he is forced to prophesy and his curse of the day he was born.
- XXI. 1-2. Zedekiah's supplication to Jeremiah to pray that Nebuchadrezzar withdraw.
- 3-7. Jeremiah's reply that the city is doomed.
- 8-10. Jeremiah's appeal to the people to surrender to Babylon in order to be saved.
- 11-14. Appeal to the house of David to improve their ways and to execute justice.
- XXII. The dire prophecy concerning Jehoiakim.
- XXIII. 1-8. Reproof of kings of Judah and prophecy of Messiah.
- 9-32. Reproof of false prophets.
- 33-40. Reproof of the people for lack of respect to God's prophecy.
- XXIV. The vision of the two baskets of figs.
- XXV. Prophecy of subordination of all nations to Babylon for seventy years.
- XXVI. Jeremiah's prophecy in the Temple court and his attack by the princes.
- 20-23. Account of Uriah who was slain by Jehoiakim.
- XXVII. Parable of the yoke and exhortation to surrender to Babylon.
- XXVIII. Episode of Hananiah son of Azzur.
- XXIX. Message to the exile of Jeconiah that the exile would be long and dire prophecies concerning the false prophets who assure the people that it would soon terminate.
- XXX. Prophecy of Messianic era.
- XXXI. Prophecy of Ingathering of Exiles and Messianic era.
- 6-15. Jeremiah's prophecy of Zedekiah's fate (during his imprisonment).
- 26-44. God's reply.
- XXXIII. Promise of redemption and of preservation of the priesthood and kingship.

XXXIV. 1–6. Promise to Zedekiah that he would die in peace and be lamented.

7–22. Covenant to free slaves and subsequent abrogation thereof.

XXXV. Moral learned from the Rechabites.

XXXVI. Episode of the scrolls.

XXXVII. 1–11. Prophecy that the Egyptians would withdraw and the Chaldeans would return.

12–16. Jeremiah's imprisonment in dungeon.

17–21. His prophecy to Zedekiah and his transfer to the prison yard.

XXXVIII. 1–6. Jeremiah cast into pit.

7–13. Jeremiah's rescue.

14–28. Jeremiah's command to Zedekiah to surrender and be spared.

XXXIX. 1–14. Breach of the walls, Zedekiah's capture and exile.

15–18. Promise to spare Ebed-melech Hakushi.

XL. 1–6. Jeremiah freed from chains, given choice to go to Babylon or stay in the land of Israel, chooses to stay with Gedaliah in Mizpah.

7–12. Gedaliah joined by all Jews left in Judea and in neighboring countries.

13–17. Warned of plot against his life, does not heed warning.

XLI. Assassination of Gedaliah by Ishmael son of Nethaniah.

XLII. The people warned by God not to go to Egypt.

XLIII. 1–7. Prophecy ignored, migrate to Egypt.

8–13. Prophecy of Nebuchadnezzar's conquest of Egypt.

XLIV. 1–14. Warning to the Jews in Egypt against idolatry.

15–20. Refusal of Jews to heed warning.

21–30. Jeremiah's prophecy of the doom of the Jewish community in Egypt.

XLV. Jeremiah's prophecy to Baruch.

XLVI. 1–12. Prophecy of Nebuchadnezzar's defeat of Pharaoh-Neco.

13–25. Prophecy of second attack on Egypt by Nebuchadnezzar.

XLVII. Prophecy of fate of Philistines.

XLVIII. Prophecy of fate of Moab.

XLIX. 1–6. Prophecy of fate of Ammon.

7–22. Prophecy of fate of Edom.

23–27. Prophecy of fate of Damascus.

28–32. Prophecy of fate of Kedar, Hazor, and sons of Kedem.

34–39. Prophecy of fate of Elam.

L. Prophecy of fate of Babylon.

Li. 1–58. Continuation of previous prophecy.

59–64. Jeremiah's order to Seraiah to read prophecy in Babylon and to cast the scroll into the Euphrates.

LII. 1–3. Account of Zedekiah's reign.

4–6. Chaldean siege.

7. Breach of walls.

8–11. Zedekiah's capture, torture, and imprisonment.

12–30. Destruction of city, Temple and the exile of remaining Jews.

31. Jehoiachin's release from Babylonian prison and his esteemed position.

ספר ירמיה

חלק ב

מקראות גדולות

JEREMIAH

VOLUME TWO

35. And flight shall fail the shepherds and deliverance the mighty of the flock. 36. Hark! the cry of the shepherds and the howling of the mighty of the flocks, for the Lord plunders their pasture. 37. And the tranquil abodes shall be destroyed because of the Lord's furious wrath. 38. He has left His hut like a young lion, for their land has become waste, because of the wrath of the oppressing sword, and because of His furious wrath. (vol. one concluded here)

26

1. In the beginning of

the fall of a cheap one, hence the comparison to the precious vessel.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

35. **And flight shall fail the shepherds**—They will not be able to flee from the enemies.—[*Mezudath David*]

and deliverance the mighty—I.e., deliverance shall fail the mighty of the flocks. They will have no remnant.—[*Mezudath David*]

36. **Hark!! the cry of the shepherds**—This may also be rendered: Behold, the sound of the cry of the shepherds is heard.—[*Mezudath David*]

their pasture—I.e. the flocks of their pasture, the nations over which they rule.—[*Redak*] *Jonathan*, too, renders: their people.

As mentioned above, *Abarbanel* and *Mezudath David* explain this section as referring to the kings and officers of Judah. *Abarbanel* explains here that the prophet laments the fact that the shepherds and the

mighty of the flocks do not cry out to God before the destruction, but will first cry out when calamity befalls them. *Mezudath David*, following this explanation, explains that they cry out and howl because the Lord plunders their pasture; i.e. because the Lord has decreed that Jerusalem, the place where the kings govern their people, be plundered and destroyed.

37. **And the tranquil abodes**—The pasturelands where they graze their flocks, i.e. their cities and provinces.—[*Redak*]

shall be destroyed—Heb. וְנִדְמוּ, *an expression of destruction, an expression related to 'has silenced us' (הִדְמֵנוּ), 'and there let us sit in silence' (וְנִדְמָה)*.—[*Rashi*] *Rashi*, apparently compares silence with destruction and desolation since a desolate place is always accompanied by silence.

Redak renders: shall be cut off.

38. **He has left his hut like a young lion**—*The king has gone in*

ממלכות יהויקים בן-יאשיהו מלך
יהודה הִזָּה הדָּבָר הַזֶּה מֵאֵת יְהוָה
לֵאמֹר: בָּהֶן אָמַר יְהוָה עֲמֹד בַּחֲצַר
בֵּית-יְהוָה וּדְבַרְתָּ עַל-כָּל-עַרְי יְהוּדָה
הַבָּאִים לְהִשְׁתַּחֲוֹת בֵּית-יְהוָה אֵת
כָּל-הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְדַבֵּר
אֲלֵיהֶם אֶל-תִּגְרַע דְּבָר: גְּאוּלֵּי יִשְׁמְעוּ
וַיֵּשְׁבוּ אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הָרָעָה וְנִחַמְתִּי אֶל-
הָרָעָה אֲשֶׁר אֲנִי חָשֵׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם
מִפְּנֵי רָע מַעַלְלֵיהֶם: י וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם
כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲסִי-לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלַי
לָלֶכֶת בְּתוֹרָתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם:
הִלְשַׁמְעָה עַל-דְּבָרֵי עַבְדִּי הַנְּבִאִים אֲשֶׁר
אֲנִי שִׁלַּח אֲלֵיכֶם וְהִשְׁמַע וְשִׁלַּח וְלֹא

בר יאשיה מלך שבקא
רבית יהודה בנה
פהקא דבין כו. קדם
יו למסר: ב פדנ אמר
יו קום קדבר ביה
סקדשא ביו ויהנפי
על כל קנוא דבית
יהודה דעלין למסגר
בבית מקדשא ביו נת
כל פתנמא דפקידקה
לאהנבאא להון לא
המנע פתנמ: ג מאים
ישמעון ויהובון נבר
מאורחיה בישא ואהיב
כו בישאמא בנאא חשיב
למסגר להון סקדס
בי שות עובדיון:
דומיכר להון פדנ אמר
יו אם לא תקבלו
למקרי פתקא באורחתי
דיהבית קד ביבון:
ה לקבלא לפתנמי עבדי
גבויא דאנא שלח
להובון סקדס ומשלח
ולא

מהר"י קרא

(ג) אשר אנכי חשב לעשות. שכבר עלה במחשבותי להפליך את נבוכדנצר וליתן את ירושלים בידו. נגזר וז נאסרה ג
שנים לפני מלכות נבוכדנצר ססנו של יהויקים:

רד"ק

(ס) על דברי עבדי הנביאים. כמו אל רבדי וכן וילך אל קנה הרמטה. על ביתו כמו אל ביתו הרוסין לו 4

מצורת ציון

מצורת דוד

כו (ג) על כל ערי יהודה. אל כל יושבי ערי יהודה: אל הגרע. מלשין נרשון: (ג) ונחמתי. ענין הסון ממחשכ:
דבר. אל מחשכ מלמד דבר חסד מכל הדברים: (ג) אולי
ישמעו. אולי יקבלו הדברים וישנו. כל אלו מדבריו הדעים: ונחמתי אל הרעה. או אנהם על הדעה: (ה) לשמוע על רבדי. מוסב על
מקרא סגפני וואו כמו ונשפט: אל דבני ונו: והשכם ושילה. ואלי הייחי מסכים ומשלח ועלי לא שמעטם ור"ל אם כן תסאו כמו

the words of My servants the prophets. Admonish them to heed the words of the Torah in addition to the words of the prophets. Here God reveals His love for the prophets by giving their words precedence over the words of the Torah.

whom I send to you betimes— Although I was sending you My prophets early every morning, you did not heed. If you continue to follow your previous behavior.— [Mezudath David]

the reign of Jehoiakim the son of Josiah, the king of Judah, this word came from the Lord, saying: 2. So said the Lord: Stand in the court of the house of the Lord, and you shall speak to all the cities of Judah that come to prostrate themselves in the house of the Lord, all the words that I have commanded you to speak to them; do not omit a word. 3. Perhaps they will heed and repent, each one of his evil way, and I will repent of the evil that I think to do to them because of the evil of their deeds. 4. And you shall say to them: So said the Lord: If you do not heed Me to walk in My law that I have placed before you, 5. To heed the words of My servants, the prophets, whom I send to you betimes, and you did not heed.

1. In the beginning of the reign—*This chapter below preceded the above chapter by four years.—[Rashi]* Rashi's intention is that Chapter 25 took place in the fourth year of Jehoiakim's reign, as in verse 1, whereas this chapter takes place at the beginning of Jehoiakim's reign. We, therefore, deduce that the chapters are not written in chronological order. The prophet tells us now what God conveyed to him in the beginning of Jehoiakim's reign—[Abarbanel]. During Josiah's reign, there were many righteous people. Undoubtedly, a large number of them was still existing. Additionally, the populace in general observed the commandments of the Torah out of fear of the king. Now, there arose a harsh king, whose regime represented a "new world." Hence the expression "In the begin-

ning of the reign of Jehoiakim."—[Daath Soferim]

the son of Josiah—Jehoiakim followed his father's policy of defending the country against Egypt.—[Daath Soferim]

2. to all the cities of Judah—lit. on. *Jonathan* renders: Prophecy concerning all the cities of Judah. *Abarbanel* and *Mezudath David* paraphrase: to all the inhabitants of the cities of Judah.

do not omit a word—Since the prophet feared the populace, and God commanded him to proclaim a harsh prophecy, that Jerusalem would be like Shiloh, God admonished him not to omit a word of the prophecy.—[Abarbanel]

5. to heed the words of My servants, the prophets—lit. to heed on. *Mezudath David* explains: to listen to. *Alsichich*: to heed in addition to

וְלֹא תִקְרְאוּן יְיָ וְאָמַן
 בַּיָּתָא הָרִין קְשָׁלוּ
 וְהָתָּה תִּקְרָא הָרָא אָמַן
 לְקִוְיָא לְקָדַשׁ אֶמְסִי
 אֶרְעָא: וְיִשְׁמְעוּ כְּהִנָּא
 וְסִפְרִיָּא וְקָדַשׁ אֶמְסִי
 הָרִין תִּקְרָא מִתְּגִבֵּי יָת
 כְּהִנָּא הָאֲלֵין בְּבִית
 מִקְדָּשָׁא דִּי: ח וְהָתָּה
 כִּד שְׂוִי יִרְמְיָה
 לְאֶהֱנֵבָא יָת קָדַשׁ
 דְּמִקְדָּשִׁי לְמִקְדָּשָׁא
 אֶמְסִי קָדַשׁ אֶמְסִי
 וְהָתָּה כְּהִנָּא וְסִפְרִיָּא
 וְקָדַשׁ אֶמְסִי לְמִקְדָּשִׁי
 מִסִּתָּה קְמוּתָא: ט מִדִּין
 אֶהֱנֵבָא בְּשִׁמְאָא דִּי
 לְמִקְדָּשִׁי קְשָׁלוּ יְהִי
 בֵּיהָא הָרִין וְקִרְקָא
 הָרָא תִּקְרִיב מִקְדָּשִׁי יְהִיב
 וְאֶהֱנֵבָא קָדַשׁ אֶמְסִי
 יְהִיבָא בְּבִית מִקְדָּשָׁא
 דִּי

שְׁמַעְתֶּם: י וְנָתַתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה
 כְּשֶׁלָּה וְאֶת־הָעִיר הַזֹּאתָה אֶתֵּן
 לְקָלָלָה לְכָל גּוֹי הָאָרֶץ: י וַיִּשְׁמְעוּ
 הַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם אֶת־
 יְרֵמְיָהוּ מִדְּבַר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 בְּבֵית יְהוָה: י וַיְהִיו כְּכֹלֹת יְרֵמְיָהוּ
 לְדַבֵּר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לְדַבֵּר
 אֶל־כָּל־הָעָם וַיִּתְּפְּשׂוּ אֹתוֹ הַכֹּהֲנִים
 וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לֵאמֹר מוֹת
 תָּמוּת: ט מִדּוֹעַ נְבִיַּת בְּשֵׁם יְהוָה
 לֵאמֹר כְּשָׁלוּ יְהִיָּה הַבַּיִת הַזֶּה וְהָעִיר
 הַזֹּאת תִּתְּרַב מֵאִין יוֹשֵׁב וַיִּקְהֵל כָּל־
 הָעָם אֶל־יְרֵמְיָהוּ בְּבֵית יְהוָה:

רד"ק

(ו) כשלה, כשלקחו פלשתים את הארון בעלמלח או חרב
 כשכן שילה: (ז) מדוע נבית, בלא אל"ף כבבלי הוא:
 כשלו ידית הבית הזה, הראשון כתוב בה"א וזה בו"ו ושניהם

כבול ופגול: פלין יובב, כספים מדויקים מאל ואלו וכן רלוו על פי הכתוב

מצורת דוד

שפטים עד כה: (י) ונתתי, או אמן את כבית סוס לנחת חכמה
 כמו שמרש משכן שילה כמו עני: אמן לקללה, שיכו מקלנס כה
 למד בקלנס חכיה כיוסלס: (י) הכהנים: כהני הכעל:
 אל המקום שמר שם ירמיה, אל המקום שמר שם ירמיה:

היר"ה

כא (ו) הכות סוס כסל, כסול כסל וסני כסל וסני כסל וסני כסל
 וי"ד ססות וי"ד ססות, כסל קרי: כל גוי הלכו, כסל
 ססות כ"י מדויקים כ"י ססות, כסל וססות ססות וססות ססות
 ססות כ"י ססות וי"ד ססות, כסל וססות ססות וססות ססות
 וי"ד ססות ססות וססות ססות ססות ססות ססות ססות ססות
 וססות ססות ססות ססות ססות ססות ססות ססות ססות

מצורת ציון

(ח) ויתפשו, ענין האחרים כסל וססות כ"י ססות
 וססות (כ"ה): (ט) חכמה, מלשון חוכמה: ויחל, ענין
 ירמיה, נבילי ססות: (ס) ויתפשו, אמן כ"י כסל וססות וססות

threatened him with death because they refused to listen to his dire prophecies and wished to rid themselves of him. *Daath Soferim*, however, claims that they were convinced that God's house would never be destroyed and that Jeremiah was, consequently, a false prophet committing a capital offense according to Mosaic law as

delineated in Deut. 18:20. See below that many exegetes share this view.

9. "Why have you prophesied in the name of the Lord—Although the prophecy is true, you should not have prophesied against our will, for we have no desire for such prophecy although it is from God."—[*Malbim*] See above verse 8.

For further commentary see Appendix.

6. I will make this house like Shiloh and this city I will make into a curse to all the nations of the earth. 7. And the priests and the prophets and all the people heard Jeremiah speaking these words in the house of the Lord. 8. And it came to pass when Jeremiah finished speaking all that the Lord had commanded him to speak to all the people, that the priests, the prophets, and all the people seized him, saying, "You shall surely die. 9. Why have you prophesied in the name of the Lord, saying, 'This house shall be like Shiloh, and this city shall be desolate without an inhabitant?'" And all the people congregated upon Jeremiah in the house of the Lord.

6. I will make this house like Shiloh—Then I will make this house like Shiloh, that it will be destroyed as the Tabernacle in the days of Eli.—[*Mezudath David*] The allusion is to the capture of the Ark by the Philistines (I Sam. 4). Then the Tabernacle was destroyed.—[*Redak*] They deserved their punishment, since the Ark contained only the Tablets and the *Sepher Torah*, which was placed at its side, and they did not observe their rules. It was, therefore, fitting that the Ark, the Tablets, and the Torah be taken from them.—[*Arbarbanel*]

I will make into a curse—All the nations will curse with the mention of Jerusalem, by saying, "May you be as Jerusalem."—[*Mezudath David*]

Jeremiah had already proclaimed this prophecy (7:14f.).—[*Abarbanel*]

7. the priests—I.e. the prophets of Baal.—[*Mezudath David*]

the prophets—I.e. the false pro-

phets.—[*Mezudath David*] See below that *Rashi* and *Abarbanel* share this view. *Jonathan*, however, renders: scribes. The function of these scribes is not known. *Daath Soferim* conjectures that in the Temple there was a group of men, known as *neviim*. They were given this title because they were in charge of spiritual matters, viz. to instruct the populace and preach to them. Perhaps they would also engage in writing scrolls. [It is also improbable that the priests in the Temple were idolatrous priests. More likely, they were Levitical priests as appears from *Targum Jonathan*, who renders *kahanaya* rather than *kumraya*, the usual term for idolatrous priests. Their motive for seizing Jeremiah will be explained further.]

8. "You shall surely die."—*Malbim* claims that the people were well aware of Jeremiah's prophetic calling and that he was indeed conveying God's word. However, they

10. And the princes of Judah heard these words and went up from the king's house to the house of the Lord, and they sat at the entrance of the new gate of the Lord. 11. And the priests and the prophets said to the princes and to all the people, saying, "This man is liable to death, for he prophesied concerning this city, as you have heard with your ears." 12. And Jeremiah said to all the princes and to all the people saying, "The Lord sent me to prophesy concerning this house and concerning this city all the words that you have heard. 13. And now,

10. And the princes of Judah heard—that the false prophets and the priests had seized Jeremiah.—[*Rashi*] Because of the tumult of the mob, they became aware of this incident.—[*Mezudath David*]. They heard the cries in the Temple court, but did not enter. They stayed at the gate.—[*Abarbanel*] *Daath Soferim* conjectures that they were the judges whose duty it was to judge Jeremiah. Although this appears to be the view of earlier exegetes as well, it is difficult to reconcile this assertion with Talmudic law. As stated below, this group was sitting at the entrance of the New Gate, identified below as the gate to the Israelites' Court. At this gate, according to the *Gemara*, (*San.* 88b), a minor Sanhedrin, consisting of twenty-three judges, convened. To try one accused of prophesying falsely, a major Sanhedrin, consisting of seventy-one judges, was required (*ibid.* 1:5). This Sanhedrin, however, convened in the Chamber of Hewn Stone, in the Temple Court (*ibid.* 88b).

at the entrance of the new gate of

the Lord—*Others annotated: When Jehoiachin went in exile and some of the vessels of the house of our God went with him, Nebuchadnezzar's army breached the eastern gate, and Zedekiah subsequently repaired it and renewed it. It is therefore called 'new.'*—[*Rashi*] [This appears to be an error, since this prophecy was proclaimed in the beginning of the reign of Jehoiakim, who preceded both Jehoiachin and Zedekiah. However, the intention may be that they sat in the gate which was later renewed by Zedekiah.] *Mezudath David* identifies this gate with the "upper gate of the house of the Lord" built by Jotham (II Kings 15:35). According to *Redak* (*ad loc.*), Jotham enhanced the building of the gate between the Temple and the royal palace. The gate itself had been built by King Solomon. Alternatively, he rebuilt the gate after it had collapsed. [Since the princes were in the king's palace from where they came to the Temple court, it follows that they should go through the gate between the two edifices.]

For further commentary see Appendix.

הַיָּטִיבוּ דְרֻכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְשִׁמְעוּ
 בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיִּנָּחֶם יְהוָה אֶל־
 הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיכֶם: יוֹאֲנִי הִנְנִי
 בְּיָדְכֶם עֲשׂוּ-לִי כְּטוֹב וְכִישָׁר
 בְּעֵינֵיכֶם: מִן אֶדָּו יֵדַע תִּדְּעוּ כִּי אִם־
 מִמָּתִים אַתֶּם אֶתִּי כִּי־דָם נָקָן אַתֶּם
 נְתָנִים עֲלֵיכֶם וְאֶל־הָעִיר הַזֹּאת וְאֶל־
 יֹשְׁבֶיהָ כִּי בְּאַמַּת שְׁלַחְנִי יְהוָה עֲלֵיכֶם
 לְדַבֵּר בְּאָזְנֵיכֶם אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
 הָאֵלֶּה: מִן וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם
 אֶל־הַכֹּהֲנִים וְאֶל־הַנְּבִיאִים אֵין־לָאִישׁ
 הַזֶּה מִשְׁפָּט-מוֹת כִּי בָשָׂם יְהוָה

מִן חַת שִׁי מֵאֵל נִפְסָה (י) דְּעִינָה, הַנְּבִיאִים (ס) בְּחַת כִּי פִלִּים, מֵ
 מְעֻלֵּיכֶם, הַיָּטִיבוּ דְרֻכֵיכֶם וּבְעֻלֵּיכֶם וַיִּנָּחֶם יְהוָה עַל הָרָעָה אֲשֶׁר
 מְצוּרָה צִיּוֹן מְצוּרָה דָּוִד
 קָנוּ כְמוֹ וַיִּקְבַּל מִשָּׁה (שמות ל"ט): (י"ג) הַיָּטִיבוּ, מִיָּין חָתוֹן כְּמוֹ
 פֶּס כְּהֹנֵס וּבְנֵי־אֵלִים מִיָּהּ כְּשֶׁפֶס דְּבָרֵי יִשְׁכָּי שֶׁבָרַךְ כְּעֻלָּתוֹת ה' מִדְּבָרֵי כֹהֵן: כִּי בָשָׂם ה', וְלֹא אִשָּׁה חֲנוּכָּה:

"This man is not liable to the death sentence"—I.e. we cannot put him to death for violating Mosaic law.—[*Malbim*]

"for he spoke to us in the name of the Lord our God"—And his prophecy is true. They still wished to kill him to rid themselves of him,

however.—[*Malbim*] *Mezudath David* explains simply that the people changed their stand after being convinced by Jeremiah of his innocence, that he was indeed a prophet of God and had not invented the prophecy.

mend your ways and your deeds and heed the Lord your God, and the Lord will renounce the evil that He has spoken concerning you. 14. As for me, behold I am in your hands; do to me what you deem good and proper. 15. But you should know that if you put me to death, that you are bringing innocent blood upon yourselves and upon this city and upon its inhabitants, for indeed God sent me concerning you, to speak into your ears all these words." 16. And the princes and all the people said to the priests and to the prophets, "This man is not liable to the death sentence, for he spoke to us in the name of the Lord our God."

on this city, if you wish to avoid the evil, mend your ways and your deeds. . . .

mend your ways—*Malbim* explains that, although the people joined the priests and the prophets in their desire to put Jeremiah to death, in reality, there were two factions. The priests and the prophets claimed that Jeremiah was a false prophet—they had always prophesied the opposite—and was therefore deserving of the death penalty. The people, on the other hand, believed that Jeremiah was truly a prophet of God, but, as mentioned above, wished to rid themselves of a nuisance. Jeremiah now addresses both factions. He addresses the princes who wish to try him at the request of the priests and the prophets, and to the people who wish to kill him to rid themselves of his prophecies. To the former he says, "The Lord sent me to prophesy concerning this house, etc."

Therefore, I am not a false prophet. To the people, he says, "And now, mend your ways . . . and the Lord will renounce the evil, etc." Do not consider me a nuisance. I have come to help you, to save you from exile and destruction, for if you mend your ways and your deeds . . . the Lord will renounce the evil He has spoken concerning you.

15. **But you should know**—That by putting me to death, you will not rid yourselves of a nuisance, but you will bring more of God's wrath upon yourselves by shedding innocent blood.—[*Malbim*]

God sent me concerning you—This he addressed to the princes. I am indeed a prophet of God, not a false prophet.—[*Malbim*]

16. **And the princes and all the people said to the priests and the prophets**—Now the princes concur with the people against the accusation of the priests and the prophets.—[*Malbim*]

17. Then certain of the elders of the land rose and said to all the congregation of the people, saying: 18. Micah the Morashtite was prophesying in the days of Hezekiah the king of Judah, saying: So said the Lord of Hosts: Zion shall be plowed for a field, and Jerusalem shall be heaps, and the Temple Mount as the high places of a forest. 19. Did Hezekiah and all Judah put him to death? Did he not fear the Lord? And he entreated the Lord, and the Lord renounced the evil that He had spoken concerning them. But we are doing great harm to ourselves.

17. Then certain of the elders of the land—These elders were righteous, and they related the incident that had taken place during Hezekiah's reign, that Micah the Morashtite had prophesied the desolation of the Temple Mount and the city of Jerusalem. This prophecy is recorded in Micah 3:12.—[*Redak*] They brought proof to spare Jeremiah from death.—[*Mezudath David*] When they saw that the princes sided with Jeremiah against the priests and the prophets, they mustered up courage to speak up on his behalf and cite precedents.—[*Abarbanel*] *Malbim*, following his explanation of the entire episode, explains that the elders cited a precedent that the prophet of evil was not put to death by Hezekiah to rid himself of a nuisance. On the contrary, he prayed to God, and God renounced the evil in store for them.

18. Micah the Morashtite—Who was from Maresha.—[*Rashi* from *Targum Jonathan*] Modern scholars believe that he was from Moresheth. Both cities are mentioned in Micah

1:14f. They are Judean cities near the border of the Philistines. Others believe that Maresha and Moresheth are the same city. The prophet distinguishes between Maresha and Moresheth-Gath.

was prophesying—over an extended period of time.—[*Daath Mikra*]

shall be plowed for a field—I.e. it shall be plowed to be a field for sowing seed.—[*Mezudath David*]

heaps—Heb. *חֲרָדִים*, *heaps*.—[*Rashi*] I.e., heaps of ruins, as usually occurs when houses become ruined and the walls collapse.—[*Mezudath David*]

as the high places of a forest—It shall be full of rocks, thus resembling the high places in a forest.—[*Mezudath David*]

19. Did . . . put him to death?—For this prophecy?—[*Mezudath David*] Indeed, they did not put him to death, but they repented and entreated God to renounce the evil He had decreed against them. Thereby the evil decree was averted, and no harm came from his prophecy.—[*Malbim*]

נִפְשׁוּתֵינוּ: כִּי וְגַם־אִישׁ הָיָה מִתְנַבֵּא
בְּשֵׁם יְהוָה אֹרִיָּהּ בֶּן־שִׁמְעִיָּהוּ מִקְרִית
הַיַּעְרִים וַיִּנָּבֵא עַל־הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־
הָאָרֶץ הַזֹּאת כְּכֹל דִּבְרֵי יִרְמְיָהוּ:
כִּי וַיִּשְׁמַע הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים וְכָל־גִּבּוֹרָיו
וְכָל־הַשָּׂרִים אֶת־דִּבְרָיו וַיִּבְקֹשׁ הַמֶּלֶךְ
הַמִּיתוֹ וַיִּשְׁמַע אֹרִיָּהּ וַיֵּרָא וַיִּבְרַח
וַיִּבְאֵם צָרִים: כִּי וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָקִים
אֲנָשִׁים מִצָּרִים אֶת־אֶלְנָתָן בֶּן־עַכְבּוֹר
וְאֲנָשִׁים אֹתוֹ אֶל־מִצָּרִים: כִּי וַיּוֹצִיאוּ
אֶת־אֹרִיָּהּ מִמִּצְרִים וַיִּבְאֵהוּ אֶל־

רשי

אם נהרגו אומן: (ב) וגם איש היה מתנבא. מי שאמר
זו לא אמר זו עד כלל דברי לדיקים ועמדו נשעים שריו שם
ואמרו וגם איש היה מתנבא וגו' כשם שאוריה נהרג יברג
ירמיה. כך מפורש בספרי.

רד"ק

ענו אותם העם שרצו להמית את ירמיהו: (ג) וגם איש היה
מתנבא וגו'. כלומר מה ערות זו שאדם מצידים כי חזקתו
לא הסתיו כשהיה מתנבא. רעת הנה יתייזקו מלך יהודה
כסודו ובזאת השנה הרב אוריהו לפי שהיה מתנבא רע בסו
ירמיהו גם ירמיהו יתרג: (ד) וירא, ביוד איתן וירא השרש
נעלמת בהכתב: (ז) ונכח אלנתן, מלה אחת היא:

מצורת דוד

זו מדום וכלים ההם גם איש היה מתנבא כשם ה' ר"ל שהיה עומק
לנביא ה': וינבא. ר"ל שהיה מתנבא כדרכו כשם ה': (ה) ויבקש
המלך הביתו, כי לא המליך על שהוא דבר ה': וישבש אוריהו. אמר

ספריו קרא

[שמתנבא] על הבית זה לחיות כשולח ועל ירמיהו העיר הווא
ליתנם קללה לכל בני הארץ ואין אנו חזירים כנו כדו שנתם
ה' על העיר אשר רבו עלינו כשם שנתם על הראשונים:
(ב) וגם איש היה מתנבא וגו'. איך מקרא זה רבו וקני העיר
אלא כשם שהיה שמייער בסימניתיים שבאותו פרק שהיה
מתנבא ירמיהו היה גם אוריהו בן שבעיהו מתנבא בסו כן בכל
דברי ירמיהו והכחו בחרב כסו שמפשו והלך וסל לא הרגו את ירמיהו
נת איתו ביר העם להירגו:

מנחת שי

(ג) אלנתן, מלה אחת היא. ר"ל: (ג) וינבא, בספרים מדויקים חסר ויר
אחר הכ"ו וספרים עליו ספרים מפורסם ואלו ביניהם כל הולך והספרים
פחלמים. הלחם מלחם מפורסם אחת כ"ו כדור כהן: וזו טעמה וינבא ו'
ומימנו וינבא חזי בוק דש עשטים ונאשים לקח את אלתו (שפול א' ה')
וינבא וינבא חזי פח מלחמים (פ' ג') וינבא חזי אוריהו וישמע חזי
טוים (וחזקל י"ט) וינבא כסוד נחמים (ס) וינבא חזי אוריהו (ד"ה ג')
ל"ג) וינבא וינבא חזי אוריהו וינבא חזי אוריהו (ד"ה ג') וגם כהקרא

הערה וגו': ואנרגו. לכל אנרגו כשנמי אוריהו נעסם עוד כשה נדולה
פל כשנמינו ונלדו של איתם על הערה אוריהו נעסם עוד על הערה:
(ב) וגם איש היה מתנבא. אלו דברי הכסנים וכנלמים שאמרו מה

ed by the tribunal, as above.—
[Malbim] Mezudath David explains
that Jehoiakim treated Uriah with
contempt. He threw his body into
the burial place of the common
people rather than inter him in the
graves of the prophets. Daath Mikra
explains that the poor people who

could not afford sepulchral cham-
bers hewn out of stone in caves, as
was then the custom, buried their
dead in the ground in a section
known as "the graves of the com-
mon people."

Abarbanel explains that this entire
passage was recited by the same man

20. Also a man was prophesying in the name of the Lord, Uriah the son of Shemaiah of Kiriath-jearim, and he prophesied concerning this city and concerning this land, like all the words of Jeremiah. 21. And King Jehoiakim and all his mighty warriors and all the princes heard his words, and the king sought to put him to death, and Uriah heard and he was afraid, and he fled and came to Egypt. 22. And King Jehoiakim sent men to Egypt, Elnathan son of Achbor and men with him to Egypt. 23. And they took Uriah out of Egypt and brought him to

20. **Also a man was prophesying—***The one who said this did not say this.* I.e. those who related the incident of Micah did not relate the incident concerning Uriah. *Up to here are the words of the righteous. Now the wicked who were there arose and said, "Also a man was prophesying, etc." Just as Uriah was killed, so shall Jeremiah be killed. In this way it is explained in Sifre* (Num. 11:7).—[Rashi]

What proof are you bringing with your testimony that Hezekiah did not kill Micah when he prophesied evil? Jehoiakim is just as much a king as he, and this year he killed Uriah for prophesying evil like Jeremiah. Let's kill Jeremiah too.—[Redak] Abarbanel quotes commentators who take this for the rebuttal of the priests and the prophets. They testified that Uriah had prophesied the destruction of Jerusalem, and he was executed by Jehoiakim although he had not mentioned the destruction of the Temple, a catastrophe of

greater consequence. *Kara* explains verses 20–23 as a parenthesis. Scripture relates that shortly before that incident, a similar incident had transpired, viz. that of Uriah, who prophesied a prophecy similar to that of Jeremiah, and was executed by Jehoiakim. *Malbim*, too, explains this passage as the words of the author of the Book, inserted to account for the failure of the elders' words to influence the populace.

22. **And King Jehoiakim sent—**He did not kill him hastily, but had ample time to ponder over the matter until his agents could go to Egypt and return.—[*Malbim*]

23. **and he struck him with the sword—**He was obviously not convicted by the tribunal, since the penalty for false prophecy is strangulation, not death by the sword.—[*Malbim*]

into the graves of the common people—Not in the burial place of those executed by the tribunal. This, too, proves that he was not convict-

הַמֶּלֶךְ יְהוֹיָכִים וַיָּבֹאוּ בְּחֶרֶב וַיִּשְׁלַח
 אֶת־נְבִלְתּוֹ אֶל־קְבָרֵי בְנֵי הָעָם: כִּי אַךְ
 יָד אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן הִיטָה אֶת־יֶרְמְיָהוּ
 לְבִלְתִּי תִתֵּן־אֹתוֹ בְּיַד־הָעָם לְהַמִּיתוֹ:
 כֹּז בְּרֹאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ יְהוֹיָקָם בֶּן־
 יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר
 הַזֶּה אֶל־יֶרְמְיָה מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר:
 כֹּז אֶמַר יְהוָה אֵלַי עֲשֵׂה לָךְ מוֹסְרוֹת
 וּמִמּוֹת וּנְתַתָּם עַל־צִוְּאָרְךָ: יוֹשְׁלַחְתָּם
 אֶל־מֶלֶךְ אֲדוֹם וְאֶל־מֶלֶךְ מוֹאָב וְאֶל־

בְּמֶרְכָּא וְדָמָא נָתַן
 לְבִלְתִּי לְקַבְרֵי בְנֵי
 כִּי בְרֵם יָד אֲחִיקָם כֹּז
 שָׁפָן הָיָה עִם יְרֵמְיָהוּ
 בְּרִידֵי לֹא לְמַסְסֵר לְיָהוּ
 בְּיָדָא דְעָמָא לְמַסְסֵר לְיָהוּ
 אֲבִירָשׁ מַלְכוּת וְיְהוֹיָקָם
 כֹּז יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ שְׁבָמָא
 דְּבִית יְהוּדָה הָיָה
 פְּתִיגָמָא דְּבִין עִם יְרֵמְיָהוּ
 סֵן מֶרְכָּא לְקִיסִיר
 בְּפִדְנָן אֲמַר יְיָ לִי עֲבִיד
 לָךְ מִקְלָו וְיִרְיוֹן הִנֵּינִי
 עַל צִוְּרָךְ: נִתְּנָה שְׁלַחְנִי
 לְיָהוּ מַלְכָא דְאֲדוֹם וּלְנֹת
 מוֹכָא

ח"א בְּנִיחֵית מַלְכָּת - סִבְדִּירִין קִין
 בְּנִיחֵין יְסִירִין מֶרְכָּא:

כֹּז (א) בְּרֹאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ יְהוֹיָקָם שֶׁל שָׁנִים
 לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ נְכוֹכְדַנְגֵּר נִתְּנָה עָלָיו שִׁמְלֹךְ:
 (ב) מוֹסְרוֹת. הַסּ דְּעוֹשׂוֹת הָעוֹל שְׁקוּרִין קִינֵנְלָם:
 (ג) וְשִׁלַּחְתָּם אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם. בְּיָמֵי דְקִדְשִׁי כְּשֶׁהָ
 הַרְבֵּיעִית מַלְכוּת נְכוֹכְדַנְגֵּר שִׁלַּח עַל חֲמֵשֶׁה מַלְכִּים
 יַעַל מֶלֶךְ בְּנֵי עַמֵּךְ וְעַל כָּל־צִדִּין וְחַם שִׁלַּחֲמֵי אִישׁ אִישׁ מִסְבָּמֵי

דְּרִיכָא
 וְלֹא בְּרֹאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ. בְּנִיחֵית וְנִתְּנָה לִירְמְיָהוּ בְּשִׁנַּת רֹאשִׁיטָה
 לְבִלְתִּי וְיְהוֹיָקָם וְיֹאשֶׁר לֹא הָיָה כִּי כְּשִׁמְלֹךְ צְדִיקֵי אַחֵר
 כְּבִלְתִּי וְיְהוֹיָכִים וְיֹאשֶׁר וְשִׁלַּחֲמֵי מוֹסְרוֹת וּפְסוּת וְשִׁלַּחֲמֵי לְמַלְכֵי
 אֵל הַבְּלִיכִים אֲדוֹמִיָּים וְיִשְׁלַחוּ אוֹתָם אֶל צְדִיקֵי וְיֹאשֶׁר וְשִׁלַּחֲמֵי לְמַלְכֵי
 צְדִיקֵי בְּכָל יְהוּדָה וּדְבָרֵי כָּל חֲרָבִיִּים הָאֵל כִּי נִגָּח כִּי הַבְּלִיכִים הַנּוֹכְרִים שְׁלַחוּ לְצְדִיקֵי שִׁיכְסִים עֲמָם וְיִסְרֻוּ כָּלם
 בְּכָל בְּבִל לְשׁוֹכֵן צִוָּה הָאֵל לִירְמְיָה שִׁימָסֵר לְבִלְכֵיִם הָאֵל אַחֵר שִׁיבִלוּ דְבָרֵי אֲדוֹמִיָּים יֹאכֵר לָהֶם וְאֵל צְדִיקֵי בְּכָל יְהוּדָה
 דְּבָרֵי כָּל חֲרָבִיִּים הָאֵל וְכָלם הִבְיֹאוּ צִוְּאֵרֵיכֶם בְּעַל כְּלִיכְבֵּל. וְיִדְּלֵי אַסְרוּ כִּי כְּשֶׁהִסְכִּינוּ מֶלֶךְ בְּכָל הַשְּׁלִיחִים עַל הַבְּלִיכִי
 הָאֵל וְכֹה שִׁנְאֵמֵר לֹא נִגָּח וְזוֹ בְּרֹאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ יְהוֹיָקָם וְנִתְּנָה אֵינֶת עֵדִין עַד יֵאָמֵר שְׁנָה כְּדֵי שִׁירֵד יְהוֹיָקָם שְׁתַּעֲדִי
 לְמַלְכֵךְ נְכוֹכְדַנְגֵּר שְׁלֵא יִבְסֵחַ יְהוֹיָקָם וְיִבְסֵחַ מִסְרֵי שְׁהִמְלִיכוֹ: (ט) מוֹסְרוֹת וּמוֹסוֹת. דְּעוֹשׂוֹת וְיִרְיוֹן שְׁקוּרִים בָּהֶם הַזֶּה עַל

מַצוֹרֵת דוֹד
 כְּפִלְךָ חָסֵן לְמִיתוֹ: (כז) וְיִשְׁלַח. דְּכָךְ בְּיוֹן הַשְּׁלִיךְ לֹחַ נִכְלָחוּ אֵל
 קְבִילֵי בְנֵי הָעָם וְלֹא קְבִילֵי כְּקִבְרוֹת הַבְּנִיָּיִם כִּי חֲשָׂנוּ לְמַדְרֵי סִיר
 מֶלֶךְ לֹא לֹא כִּי וְכָלֵל וְאֲמַר כִּי כִּי יִנְשִׂים מְכוֹר וְלֹאֵל לְמִיתוֹ
 כְּמוֹ: (כח) אֶךְ יְדֵי אֲחִיקָם. שְׁמַעְתָּ דְּכִי הַכְּהֵנִים וְהַבְּנִיָּיִם לֹא
 אֲמַר עוֹד הַכְּהֵנִים דְּכִי וְהַכְּהֵנִים חֲזָרוּ לְהוֹיֵת מַשְׁכִּים אַחֵר דְּכִי הַכְּהֵנִים
 וְהַבְּנִיָּיִם וְאֶךְ יְדֵי הַרְבֵּים יִרְחֹק עַם יִנְשִׂים לְכָל נִסְמֵי
 כֹּז (ג) וְשִׁלַּחְתָּם וְגִי. בְּיָמֵי יְהוֹיָקָם אַחֵר לֹא כְּשִׁמְלֹךְ נִדְקִי

all these words" (verse 12)—for it appears that these kings sent to Zedekiah to appeal to him to join them in their rebellion against the king of Babylon. Therefore, God commanded Jeremiah that after they finish the words of their

masters, he say to them, "And to Zedekiah the king of Judah I spoke according to all these words," and all of you bring your necks under the yoke of the king of Babylon.—[Redak]

3. And you shall send them to the

For further commentary see Appendix.

King Jehoiakim, and he struck him with the sword and cast his corpse into the graves of the common people." 24. But the hand of Ahikam the son of Shaphan was with Jeremiah, not to deliver him into the hand[s] of the people to put him to death.

27

1. In the beginning of the reign of Jehoiakim the son of Josiah, king of Judah, this word came to Jeremiah from the Lord, saying: 2. So said the Lord to me: Make yourself thongs and bars, and place them upon your neck. 3. And you shall send them to the king of Edom and to the king of Moab and to

who recited the incident of Micah. He explains that, although God's command to Jeremiah to proclaim this prophecy in the Temple Court came to Jeremiah at the beginning of Jehoiakim's reign, he did not announce it until Zedekiah's (cf. verse 1). Here the elders cite the fate of Micah who prophesied during Hezekiah's reign and the fate of Uriah who prophesied during Jehoiakim's reign. Consequently, Hezekiah, who spared Micah, and, on the contrary, heeded his prophecy, died in peace and was buried with pomp and ceremony. In contrast, Jehoiakim, who put Uriah to death, died in a wretched state and never was buried. See Commentary Digest, II Kings 24:6.

24. **But**—Jeremiah would have been killed by the mob, but for the effort of Ahikam the son of Shaphan, who rescued him from their hands. Otherwise, they would have killed him in anger.—[*Malbim*]

After hearing the argument of the priests and the prophets, the people were again convinced that Jeremiah be put to death. It was only through the physical force of Ahikam the son of Shaphan that he was saved.—[*Mezudath David*]

1. **In the beginning of the reign of Jehoiakim**—*Three years prior to Nebuchadnezzar's ascent to the throne, he prophesied about him that he would reign.*—[*Rashi*] This prophecy was revealed to Jeremiah in the first year of Jehoiakim's reign, when God commanded him that, when Zedekiah would reign after Jehoiakim and Jehoiachin, he, the prophet, should make thongs and bars and send them to the kings mentioned below, through ambassadors coming to Jerusalem to Zedekiah, and that they should tell them everything mentioned in this chapter, and Jeremiah should tell them also—"And to Zedekiah the king of Judah I spoke according to

מֶלֶךְ בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל-מֶלֶךְ צֹר וְאֶל-מֶלֶךְ
צִידוֹן בְּיַד מַלְאָכִים הַבָּאִים יְרוּשָׁלַם
אֶל-צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה: י וְצִוִּיתָ
אֹתָם אֶל-אֲדֹנֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה-אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה
תֹאמְרוּ אֶל-אֲדֹנֵיכֶם: ה אֲנֹכִי עֲשִׂיתִי
אֶת-הָאָרֶץ אֶת-הָאָדָם וְאֶת-הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָרֶץ בְּכַחַי הַגָּדוֹל
וּבְזִרְעֵי הַנְּטִייה וְנִתְּתִיהָ לְאִשָּׁר יִשָּׁר
בְּעֵינָי: י וְעַתָּה אֲנֹכִי נִתְּתִי אֶת-כָּל--
הָאֲרָצוֹת הָאֵלֶּה בְּיַד נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ-בָּבֶל עַבְדִּי וְגַם אֶת-חֵית הַשָּׂדֶה
נִתְּתִי לוֹ לְעַבְדּוֹ: י וְעַבְדּוּ אֹתוֹ כָּל--

ת"א חית הסוס . שנת קנ'

רש"י

מלך אדום ומלך מואב ומלך בני עמון וכו'. אלו
חמשה מלכים נחן נבוכדנצר תחת ידו של צדקיהו. חמש
עשרה שנה היו על זוארו משנה אחת ליהויקים עד השנה
הרביעית לצדקיהו ששכרס הימנו חנו' בן פור: (ו) עבדו.

חשלתם לך וי"ם בין שחיה בין החיות היו עובדות אותו
במאכל שהיו מביאות לו וזה דרך דרש וזה בוסן ההוא עשב
חית אוכל בכו שאמר לו ועשבת כחורין לך ויסעפון ויש דרש

מצודת דוד

אל צדקיהו (ואולי כאל המלך) שיעבדו כולם עמך ככל: (ד) וצוית
אותם. את המלכים תלוי להדי אל אדוניהם: (כ) אנכי עשיתי
ת. ואל כל שלי הסה: ונחתיה. לכן בידי לחסם (לשך ישר בעיני: (ו) הארצות האלה. של כפלים אדוניהם: עבדו. ר"ל

ספר"י קרא

ואת הכוסות אשר עשית. ושלחתם אל כל אדום וגר ביד
חמלאכים הבאים לצדקיהו: (ד) וצוית אותם אל אדוניהם
לומר. כה תאמרו אל אדוניהם. אמרו רבותינו בשעה
שחטלך נבוכדנצר את צדקיהו על ירושלים המליכו גם על ה'
כלבים הללו שהיו משועבדים תחתיו. ודקשה בעיניהם על

רד"ק

צחור הבהמה וי"ת תנקין ונירין: (ו) לאשר ישר בעיני. ישר
פעל עבר חצי קצץ והוצי פחת: (ו) עבדו. שיעשה רצוני
בגמ: תם את חית השדה נחתו לעבדו. ע"ד וחית השדה

מצודת ציון

(ג) מלאכים. סלומים:

miah: Go, warn them that they should not rebel against him.

4. And you shall command them—You shall command these ambassadors to tell their masters.—[Mezudath David]

6. these lands—I.e. the lands belonging to the kings who are your masters.—[Mezudath David]

For further commentary see Appendix.

My servant—Who will perform My will to requite My enemies.—[Rashi, Redak] [Obviously, Nebuchadnezzar could not be referred to as God's servant in the usual sense of one who serves God with devotion, such as Moses and Isaiah who are given this appellation.]

even the beasts of the field I have

the king of the children of Ammon and to the king of Tyre and to the king of Zidon by the hand of ambassadors who come to Jerusalem to Zedekiah, the king of Judah. 4. And you shall command them to their masters, saying: So said the Lord of Hosts, the God of Israel: So shall you say to your masters: 5. I made the earth, the man and the beast that are upon the face of the earth, with My great strength and with My outstretched arm, and I gave it to him that pleased Me. 6. And now, I have given these lands into the hand of Nebuchadnezzar the king of Babylon, My servant, and even the beasts of the field I have given to him to serve him. 7. And all nations shall serve him

king of Edom—*In the days of Zedekiah in the fourth year of his reign, when Nebuchadnezzar made him ruler over five kings, the king of Edom, the king of Moab, the king of the children of Ammon, etc. These five kings Nebuchadnezzar placed under the authority of Zedekiah. Fifteen years they (the bars and thongs) were on his neck, from the first year of Jehoiakim until the fourth year of Zedekiah, when Hananiah son of Azzur broke them off him.*—[Rashi] This fact, that Zedekiah was appointed over the five kings, is quoted by Redak and Abarbanel as originating from the Rabbis. It is found in *Lamentations Rabbah* 2:10. Abarbanel suggests that they were not under his authority, but came to Zedekiah to plot a rebellion against Nebuchadnezzar. *Ibn Nachmiash* combines the two, that they were under the authority of Zedekiah and were plotting a rebellion with him. *Malbim* explains that

when Nebuchadnezzar became king in the fourth year of Jehoiakim, he appointed Zedekiah as viceroy of Judah. Thereby, it is possible that the kings sent ambassadors to Zedekiah during the reign of Jehoiakim. Since Zedekiah was in charge of royal affairs, he was called "the king of Judah." As mentioned above, the five kings wished to unite with him in their rebellion against Nebuchadnezzar. For this reason, they sent ambassadors to Zedekiah. God, therefore, commanded Jeremiah to warn them not to execute their plans. *Rabbi Joseph Kara* quotes a Rabbinical account that, when Nebuchadnezzar placed Zedekiah on the throne, he gave him charge over these five kings, that they should be subordinate to him. It displeased them that Nebuchadnezzar had given a Jew authority over them, and they attempted to rebel against the king of Babylon. Said the Holy One, blessed be He, to Jere-

הַגּוֹיִם וְאֶת־בְּנוֹ וְאֶת־בְּנֵי־בְנוֹ עַד־בָּא־
 עַתָּה אֶרְצוּ גַם־הוּא וְעַבְדּוּ בּוֹ גּוֹיִם
 רַבִּים וּמַלְכִּים גְּדוֹלִים: ^ח וְהָיָה הַגּוֹי
 וְהַמַּמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹדוּ אֹתוֹ אֶת־
 נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְאֶת־אֲשֶׁר לֹא־
 יִתֵּן אֶת־צוּאָרוֹ בְּעַל מֶלֶךְ בָּבֶל בַּחֲרֹב
 וּבְרָעַב וּבְדָבָר אֲפָקָד עַל־הַגּוֹי הַהוּא
 נֹאם־יְהוָה עַד־תָּמִי אַתֶּם בְּיָדוֹ:
^ט וְאַתֶּם אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־נְבִיאֵיכֶם
 וְאֶל־קַסְמֵיכֶם וְאֶל־חֲלָמְתֵיכֶם וְאֶל־
 עֲנִיֵּיכֶם וְאֶל־כַּשְׂפֵּיכֶם אֲשֶׁר־הֵם
 אֹמְרִים אֵלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעֲבֹדוּ אֶת־

זֹאתָ כֹּל עֲסִינָא וְנָתַן כְּבִיָּה עַד
 דְּקִסְמֵי עֵינֵי הַכֹּר אַרְשֵׁיהּ
 אִף הוּא וְיִפְלְחוּן בִּיהּ
 עֲסִינֵי סִינְאִין וְיִסְלְכִין
 כְּרַבִּין: ^ח וְהָיָה גַם
 וְיִסְלְכוּ דְלֹא יִפְלְחוּן וְהָיָה
 יֵת נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ
 דְּבָבֶל וְנָתַן דְלֹא יִפְנוּ יֵת
 צוּרִיהּ כְּנִידִי מֶלֶךְ
 דְּבָבֶל כְּחֶרֶף וּבְקִנְיָא
 וּבְקִמְיָא אֲשֶׁר עַל עֲקָא
 הָהוּא אֲמַר: ^י עַד
 דְּאִסְסֵר יִתְהוֹן כִּידִיָּה:
^ט וְאַתֶּם לֹא תִקְבְּלוּן
 סָן נְבִיבִין דְּשִׁקְרָא וְסָן
 קַסְמִיבִין וְסָן חֲלָמֵי
 חֲלָמִיבִין וְסָן עֲנִיבִין
 וְסָן קַרְשִׁיבִין דְּאִינוּן
 אֲסִרִּין לְכוּן לְמִיכַר לֹא
 תִפְלְחוּן יֵת מֶלֶךְ

ת"א ויהי הגוי . מלכה ח:

מנחה שי
 ופסדו לו . כבדו דמלכות:

מלכה ח

שהשלים נבוכדנצר יהודי עליהם ובקשו לסורד [במלך] בכל
 אבי לו הקדוש ברוך הוא לירמיה לך הער דברים שלא
 יכדורו כי כשם שבשרם והולך בענין . עד . ואל . צדקיות

רשי

שיעם רלוני לפרע משונאי: (ז) ואת בנו . חיל מורד:
 ואת בן בנו . כלשאלר: עד כא עת ארצו . שיבוטו

מכלול: עד תמי אותם בידו . כא יוצא אף על פי שבנוי עומד
 כי תבקר כדבות השם: (ט) ואל חלמתיכם . פי' ואל חלמי
 חלומותיכם וכת"י וכן חלמי חלמיבין: ואל כשפיעם . שם האר
 לכשפיעם . כשף . כשלים נכ:

מצודת ציון

(ח) אפקוד . ענין השגחה: חופי . ענין כליון וכן עד חוס כל
 חופי: (ז) ואל חלמתיכם . המנידים סחירות ע"י שאלת חוס: ואל ענניכם . נכ הוא ענין כשף כנז
 כשפיעם: (ט) ואל כשפיעם . השפיעים כשאר מיני כשף: לא תעבדו . ר"ל לא יתחזק עליכם להיות לו עבדים:

שרבם על אריוקשר תנין בראשו: (ז) ואת בנו . חיל מורד:
 ואת בן בנו . כלשאלר: (ח) ואל חלמתיכם . המנידים סחירות ע"י שאלת חוס: ואל ענניכם . נכ הוא ענין כשף כנז
 כשפיעם: (ט) ואל כשפיעם . השפיעים כשאר מיני כשף: לא תעבדו . ר"ל לא יתחזק עליכם להיות לו עבדים:

טובה שליחתי בדבר זה: את חות . חיל'ל שרבו על חילי וקב
 חנין גדלו: (ז) ואל חלמתיכם . המנידים סחירות ע"י שאלת חוס: ואל ענניכם . נכ הוא ענין כשף כנז
 כשפיעם: (ט) ואל כשפיעם . השפיעים כשאר מיני כשף: לא תעבדו . ר"ל לא יתחזק עליכם להיות לו עבדים:

etc.—*Malbim* questions the simple explanation of this verse, which appears to indicate that all the nations of the world at that time subordinated themselves to Nebuchadnezzar. In history, we find that there were kingdoms that remained independent. He, therefore, concludes that every small kingdom, either had to subordinate itself to Nebuchadnezzar or to another large

kingdom which could protect it from Babylonian conquest. Consequently, *Malbim* explains the verse as follows: And it shall come to pass that the nation or the kingdom that will not serve him, Nebuchadnezzar the king of Babylon, and (will not serve the nation) who will not place his neck into the yoke of the king of Babylon, with the sword . . . will I visit upon that nation.

and his son and his son's son until the time of his own land come, and many nations and great kings shall make him servile.

8. And it shall come to pass that the nation or the kingdom that will not serve him, Nebuchadnezzar the king of Babylon, and who will not place his neck into the yoke of the king of Babylon, with the sword and with famine and with pestilence will I visit upon that nation, says the Lord, until I have consumed them by his hand. 9. And you, heed not your prophets or your diviners or your dreams or your soothsayers or your sorcerers, who say to you, saying, "You shall not serve

given to him to serve him—This may be interpreted as being parallel to "and the beasts of the field made peace with you" (Job 5:23), meaning that the wild beasts would not harm Nebuchadnezzar. Others explain that when Nebuchadnezzar lived among the beasts, as is delineated in Dan. 4, the beasts with whom he associated would bring him food and serve him. This interpretation is homiletic, however, since Scripture states that he would eat grass like the oxen (ibid. verse 22). There is a *derash* (*Shabbath* 150a) that he rode on a lion and tied a serpent around its head.—[*Redak*] *Abarbanel* explains this passage allegorically as a reference to the nations other than Israel.

7. **and his son**—*Evil-Merodach*.—[*Rashi*]

and his son's son—*Belshazzar*.—[*Rashi*]

until the time of his own land

come—The time of the destruction of his land in the time of Darius the Mede.—[*Mezudath David*] *When Darius the Mede and Cyrus come and slay Belshazzar*.—[*Rashi*]

his own—Just as the time of the destruction of the lands of the kings over whom he ruled, came.—[*Mezudath David*]

8. **that will not serve him**—I.e. the nation that will not serve him willingly.—[*Mezudath David*]

9. **your prophets**—Your prophets, who tell you false prophecies.—[*Mezudath David*]

or your dreams—That tell you the future through "dream messages."—[*Mezudath David*] See Commentary Digest I Sam. 28:6. Alternatively, do not heed those who tell you dreams.—[*Redak*]

You shall not serve the king—He will not conquer you and coerce you to serve him.—[*Mezudath David*]

and who will not place his neck

מֶלֶךְ בָּבֶל: 'כִּי שָׁקַר הֵם נְבִאִים לָכֵם
 לְמַעַן הִרְחִיק אֶתְכֶם מֵעַל אֲדֹמַתְכֶם
 וְהִדְחֵתִי אֶתְכֶם וְאַבְדֶּתֶם: יי וְהִגִּיז
 אֲשֶׁר יָבִיא אֶת־צֹאֲרוֹ בְּעַל מֶלֶךְ בָּבֶל
 וְעִבְדוּ וְהִנְחֵתִיו עַל־אֲדֹמַתוֹ נְאֻם־יְהוָה
 וְעִבְדָּהּ וַיֵּשֶׁב בָּהּ: יב וְאֶל־צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
 יְהוּדָה וְיִבְרָתִי בְּכָל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
 לֵאמֹר הִבִּיאוּ אֶת־צֹאֲרֵיכֶם בְּעַל
 מֶלֶךְ בָּבֶל וְעִבְדוּ אֹתוֹ וְעִמּוֹ וְחָיו:
 יג לָמָּה תָּמוּתוּ אֹתָהּ וְעַמָּךְ בַּחֲרֹב
 בָּרָעַב וּבְדָבָר כָּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־

מֶלֶךְ יְהוּדָה דִּבְרָתִי. כְּלִמְךָ הִתְרִיחִי גַם בּוֹ שְׁלֹא יַעֲלֶה עַל לִבּוֹ
 לְפָדוֹ בּוֹ, הִנֵּה אֵת הַיָּתִיד הַשְּׂדֵה נִתְּתִי לוֹ לְעֹבְדוֹ, וְשָׁנִים שָׂרִיד
 בֵּין הַיָּתִיד וְהַבְּרִית וּבִלְבָּד עֲלֵיהֶם:
 כְּצוֹרֶת צִיּוֹן
 הַדּוֹר (דְּבָרִים כ'): (יג) וְהִנְחֵתִיו, מִלְּשׁוֹן מַטְחָה:
 עִמּוֹ וְיַעֲבֹד עֲלֵיהֶם אֶתְכֶם כְּשֶׁנֶּאֱמַר אֵל אֶתְכֶם וְהִנְחֵתִיו עַל־אֲדֹמַתוֹ נְאֻם־יְהוָה
 (יג) וְהִנְחֵתִיו, יִשְׁכֵּן כְּמַטְחָה עַל אֲדֹמַתוֹ: וְעִבְדָּהּ, יַעֲבֹד עֲבוֹדַת הָאֱלֹהִים כְּחַרְיֶכָּהּ וְיִשְׁכֵּן בָּהּ וַיִּלְכַּל מִלְּשׁוֹנָהּ: (יג) וְחָיו, שְׁמֹרָתוֹ
 הָיָה: (יג) אֵל הַיָּתִיד, שֶׁל הַנְּבוֹי: אֲשֶׁר לֹא יַעֲבֹד אֶשֶׁר לֹא יִקְבֹּל עָלָיו מַעֲלָמוֹ עוֹל הַשְּׂעִבּוֹד:

people of Judah were unworthy of
 any preferential treatment by God,
 they were destined by the stars to

fall into the hands of Nebuchadnezzar
 as were all the other nations.—
 [Abarbanel]

the king of Babylon." 10. For they are prophesying falsely to you in order to remove you far from your land, and so that I will drive you out and you will perish. 11. And [as for] the nation that will bring his neck into the yoke of the king of Babylon and serve him, I will allow him to remain on his soil, says the Lord, and he will till it and dwell on it. 12. And to Zedekiah the king of Judah have I spoken according to all these words, saying, "Bring your necks into the yoke of the king of Babylon and serve him and his people, and live. 13. Why should you die, you and your people, by the sword, by famine, and by pestilence, as the Lord has spoken concerning

10. are prophesying—Anyone who professes to reveal the hidden future, although not endowed with this knowledge by God, is known by the borrowed appellation of "prophet."—[*Abarbanel* quoting *Guide*]

in order to remove you—I.e. their prophecy will serve only to remove you far from your land, for if you serve him, you will remain in your land and pay tribute, but if you wage war with him and he is victorious, he will exile you to a distant land.—[*Mezudath David*]

11. and [as for] the nation—This verse explains the preceding one: For the nation that serves the king of Babylon will remain in its place amidst peace and tranquility and till its soil and partake of its pro-

duce.—[*Abarbanel*, *Mezudath David*]

12. And to Zedekiah the king of Judah have I spoken, etc.—*All this Jeremiah said to the ambassadors of the kings.*—[*Rashi*] Although the prophecy was conveyed to him at the beginning of the reign of Jehoia-kim, he did not execute it until the reign of Zedekiah, when the ambassadors came to Zedekiah. See below 28:1.—[*Abarbanel*]

and live—Then he will let you live.—[*Mezudath David*] Your alliance with Zedekiah will therefore be of no avail to you, since he too must subordinate himself to Nebuchadnezzar.—[*Malbim*]

13. Why should you die—Since the

הַגּוֹי אֲשֶׁר לֹא־יַעֲבֹד אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל :
 וְאֶל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־דְּבָרֵי הַנְּבִיאִים
 הָאֹמְרִים אֲלֵיכֶם לֵאמֹר לֹא תַעֲבֹדוּ
 אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל כִּי שָׁקֶר הֵם נְבִיאִים
 לָכֵן : מִן כִּי לֹא שְׁלַחְתִּים נְאֻם־יְהוָה
 וְהֵם נְבִיאִים בְּשֵׁמִי לְשַׁקֵּר לְמַעַן־הִדִּיחַ
 אֶתְכֶם וּאֲבֹדְתֶם אִתָּם וְהַנְּבִיאִים
 הַנְּבִיאִים לָכֵן : מִן וְאֶל־הַפְּהִנִים וְאֶל־
 כָּל־הָעַם הַזֶּה דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר כֹּה אָמַר
 יְהוָה אֱלֹהֵי־תִשְׁמְעוּ אֶל־דְּבָרֵי נְבִיאֵיכֶם
 הַנְּבִיאִים לָכֵן לֵאמֹר הִנֵּה כְּלִי בֵּית־
 יְהוָה מוֹשְׁבִים מִבְּבֶלָה עֹתָה מִהֲרָה

י' ע' עקב דל'א ופ'לח
 ית סל'א ד'ב'ל: ד' ו'ל'א
 הקב'יון ל'פ'תנ'ס'י ג'ב'י
 ש'ק'רא ד'א'ס'ר'יון ל'ב'ון
 ל'ס'י'ק'ר ל'א ח'פ'ל'ח'יון
 ית סל'א ד'ב'ל א'ר'י
 ש'ק'רא א'י'נ'ון ס'ת'נ'ג'ון
 ל'ב'ון : מ'ן א'ר'י ל'א
 שְׁלַחְתִּינוּ אֶסְרִי וְאִינוּן
 ס'ת'נ'ג'ון ב'ש'מִי ש'ק'רא
 כ'רִיל ד'א'ס'ל'ש'רִי י'ה'כ'ון
 ו'תִּיבְרִין אִתָּון ו'ג'ב'י
 ש'ק'רא ד'ס'ת'נ'ג'ון ל'ב'ון :
 מ'ן ו'ל'כ'ה'נ'א ו'ל'כ'ל ע'ק'א
 ד'עִין ס'ל'לִית ל'ס'י'ק'ר
 פ'ר'ג'ון א'ס'רִי ל'א ה'ק'ב'יון
 ל'פ'תנ'ס'י נ'בִי'כ'ון ש'ק'רא
 ד'ס'ת'נ'ג'ון ל'ב'ון ל'ס'י'ק'ר
 ה'א ק'ני בֵּית מ'ק'ד'ש'א
 ד'בִי ס'ח'ו'ה'בִין ס'בְּבֶלָה
 ק'ע'ן כ'פ'רִיע' א'רִי ש'ק'רא
 אִינוּן

בי

רש"י

ירמיה אל שלוחי המלכים : (מז) הנה כלי בית ה'. שגלו עש יכניה :

מצודה רוד

שטוד סכנו כחל'ס'ס ותעלו הסם : (טז) הנה כלי בית ה'. אשכ
 הוכלו לכבל עס גלות יכניה : כושבים, יפיו מושבים חסדיה פככל
 ל'ר'וש'ל'ים :

(יד) לא תעבדו. ר"ל לא יתחוק עליכם להיות לנו לעבדים :
 (טז) למען הרהי אהבם. הם יושעו למען הדיחי אהבם
 בשני וזכ' סל'ס'דו א'ס'ס והנ'י'א'י'ס א'ל'ל כ'ש'ח'ק'לו ע'ל'י'כ'ם ע'ול

[Abarbanel] This false prophecy led them to believe that they would soon be freed from the yoke of the king of Babylon.—[Malbim]

The priests were the most concerned with the vessels that had been

taken in the exile of Jeconiah and had not been replaced.—[Daath Soferim]

“Behold the vessels of the house of the Lord”—That were exiled with Jeconiah.—[Rashi, Mezudath David]

the nation that will not serve the king of Babylon? 14. And do not heed the words of the prophets who say to you, saying, "You shall not serve the king of Babylon," for they are prophesying falsely to you. 15. For I have not sent them, says the Lord, and they are prophesying in My name falsely, in order that I drive you out and that you perish, you and the prophets who are prophesying to you. 16. And to the priests and to all this people I have spoken, saying: So said the Lord: Heed not the words of your prophets who prophesy to you, saying, "Behold, the vessels of the house of the Lord will be returned from Babylon now hastily,"

14. **And do not heed**—This admonition is directed at Zedekiah and his people.—[*Malbim*]

the words of the prophets—Cf. verse 9 in which diviners, soothsayers, and sorcerers are mentioned. Apparently, these groups exerted no influence in Israel. Although Ezekiel (13:17–23) speaks to the Babylonian exiles concerning the sorceresses, they apparently dealt only with individuals, not with political matters.—[*Daath Soferim*]

"You shall not serve"—I.e. the king of Babylon shall not overpower you and force you to serve him.—[*Mezudath David*]

15. **in order that I drive you out**—All they will accomplish is that I will

drive you out into exile, and there you shall perish, you and those prophets, but, if you accept the yoke of the rule of the king of Babylon, you shall remain in your land and pay tribute.—[*Mezudath David*]

and the prophets—For them a more severe punishment was destined.—[*Daath Soferim*]

16. **And to the priests and to all this people**—Likewise, the prophet spoke to the priests and to the people. This prophecy, however, was not concerning submission to the king of Babylon, for that was not relevant to them. To them, he prophesied that the vessels of the Temple would not be returned as the false prophets were prophesying.—

אִנּוּן סִתְּנֶנּוּ לָכֵן: יֵאָדָּא
תִּקְבְּלוּן סִתְּנֶנּוּן פְּלִחוֹת:
סִלְכָא דְבָבְלִי וְאַתְקִישִׁי
לָמָּה תִּבְרִי קִרְתָּא הָרָא
חֲדָרָא: יֵי וְאִם סִתְּנֶנּוּ
אִנּוּן נָאִם אִית פִּתְקִסָּא
דִּי עֲקִרוּן וְקִעוּן קִעוּן
קִסְיָא דִּי עֲקָאוּת
קִרְיָא דְלֵא וְהוֹקִדּוּן קִנְיָא
דְּאִשְׁתִּיבִי דְּבִית
סִקְלָא דִּי וְבִית סִקְלָא
שְׂבָא דְבִית וְהוֹדָה
וְכִידִישְׁלֵם לְקָבְלָא: יֵי אֲבִי
כִדְנֹן אֲסִירֵי עֲקָאוּת עַל
עֲסִידָא וְעַל יִסְאָ וְעַל
קִסְיָא וְעַל שְׂאֵר קִנְיָא
דְּאִשְׁתִּיבִי דְּבִית
הָרָא: כִּדְלָא שׁוֹנֵן
וְכִידְנֵא צִיר סִקְלָא
רַבְכֵּל
ת"א יִפְסֹד וְאֵסִירֵי . (נִדְרֵס ז')

(יט) הסבונות . ת"י בסיסא כמו את הכיור ואת כנו (שמות ל"ה):

רד"ק

סנחת י

(יז) פִּלְן כִּנְל וְחִי . הוֹלִי כִפְלִיר ■

יֵיח לִבְלִית בִּיא הַכְּלִים . סְנוֹת פִּוֵּל בְּשֵׁל סַח שִׁבּוֹ
אֶהְיֶה יִעֲקֹב כִּי אֲדִיר עֵינֵי הוּא עֲבִיר בְּמִקְוֶה עֲזִיר וְחֲסִיר
וְבִבִית וְבִבִית בִּבִית הַשֶּׁם שׁוֹכֵר עִיסְמִת בְּמִקְוֶה שְׁנִים: יֵיחֵ אֵל הַעֲבָדִים . כְּמוֹ עַל אֵי פִי בַעֲבוּר כְּמוֹ וְיִאמֵר אֲבִירָהּ אֵל שִׁיר
סְנוֹת דָּד
(יז) יִפְסֹד . פִּלְן כִּנְל וְחִי וְאֵל סִתְּנֶנּוּ כִי (לִפְלִי ז'):
נָא . כִּסֵּס: (יט) הִכֵּי . פִּסְוִי כִסֵּס דִּכְּפִי נִגִּית כִּפִּי (כפ"ס)
ז': הַכְּתִיתִּי . מִלְּשׁוֹן קִין וְכִפִּים וְכִי פִתְקִס לְכִירוֹת כִּפִּי
בְּנִלְכִים (סס):

because he had no way of transporting them at the time, or because he had satisfied his temptation to plunder.—[Daath Soferim]

when he exiled—Heb. בָּגְלוּ, like גְּבָלוּ.—[Rashi] The *he* of the causative conjugation is dropped to make the pronunciation easier. In

its stead, the vowel *pattah* which belongs under the *he* is placed under the *beth*.—[Redak]

the nobles of—Heb. חֲרִי, like שְׂרִי, the princes of.—[Rashi] I.e. the highest officials of the kingdom.—[Abarbanel]

for they are prophesying falsely to you. 17. Heed them not; serve the king of Babylon, and live. Why should this city be destroyed? 18. But if they are prophets, and if the word of the Lord is with them, let them now entreat the Lord of Hosts that the vessels remaining in the house of the Lord and in the house of the king of Judah and in Jerusalem not come to Babylon. 19. For so has the Lord of Hosts said concerning the pillars, concerning the sea, and concerning the bases, and concerning the rest of the vessels remaining in this city. 20. Which Nebuchadnezzar king of Babylon did not take

17. Why should this city be destroyed?—For, if you do not accept the yoke of subordination, he will conquer the city and destroy it.—[*Mezudath David*]

18. let them now entreat the Lord—Let them pray to God now, not that the vessels should be returned, but that the remaining vessels should not be taken to Babylon.—[*Abarbanel*, *Mezudath David*] *Malbim* explains that since Jeremiah had prophesied that the remaining vessels would be taken to Babylon, it was impossible that they should have been told by God that those vessels already in Babylon should be restored. It was, therefore, certain that, if they had received any prophetic message, it was surely to the effect that the remaining vessels would be taken away. Since it was a prophecy revealed to a prophet without a command to publicize it, it was only for the purpose that the prophets pray to God to repeal His evil decree. (Were they given this

prophecy to publicize, it would be for the people to repent and pray.) That is the intention of the prophet with the words, "if the word of the Lord is with them," meaning that it was revealed to them personally, without a command to publicize it.

19. the pillars—The copper pillars constructed by King Solomon, as in I Kings 7:15–39. These were carried off by the Babylonians, as in 52:17.

the sea—made like a vat, as in I Kings (7:23ff.).—[*Mezudath Zion*]

the bases—*Jonathan* renders: **וַיִּסְּבֵהוּ** Cf. "the washbasin and its stand" (Exodus 35:16).—[*Rashi*] *Rashi's* intention is that the Aramaic translation of both words is identical and the Hebrew words are similar.

20. did not take—I.e. the copper vessels and fixtures, for all the silver and gold vessels were taken when Jeconiah was exiled.—[*Abarbanel*] [Cf. 52:19, where silver and gold vessels are mentioned as being taken in the exile of Zedekiah.] Nebuchadnezzar left over many vessels, either

בְּבֹל בְּגָלוֹתוֹ אֶת־יְכוֹנִיָּה בְּנֵי־הַיְּהוּדִים
מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִירוּשָׁלַם בְּבֹלָה וְאֶת־
כָּל־חֲרֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: כֹּא כִי כֹה־
אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־
הַכֹּלִים הַנּוֹתְרִים בֵּית יְהוָה וּבֵית
מֶלֶךְ־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם: כֹּב בְּבֹלָה
יִבְאֹו וְשָׁמָּה יִהְיוּ עַד יוֹם פְּקֻדֵי אַתֶּם
נְאֻם־יְהוָה וְהָעֲלִיתִים וְהַשְׁבַּתִּים אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: כְּחֹי יִהְיוּ בִּשְׁנֵה הַיָּמָה
בְּרֹאשִׁית מַמְלַכַת צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־

דָּבָר פֶּד אֲנִי נִת
יָקִינָה בְּרִי הַיְּהוּדִים קָלָה
שִׁבְטָא רַבִּית יְהוּדָה
מִירוּשָׁלַם לְבָבָה וְנִת קָל
כְּבָרְכִי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם:
כֹּא אֲבִי כְדָנ אֲמַר וְ
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
עַל קִנְיָא רֹאשֶׁהָרִי
בֵּית מִקְדָּשָׁא בְּרִי וּבֵית
סִלְשֶׁבְטָא רַבִּית יְהוּדָה
וּבִירוּשָׁלַם: כֹּב לְבָבָה
וְהוֹבִילִין וְסָפִין יְהוּדָה
יִקְמָא רַעֲיוֹל לְבָרְכִיהוּן
קְדָשִׁי אֲמַר וְנִשְׁקִיבוּן
נְאֻם־יְהוָה לְצִהֲרָא הַבִּינִין
אֶיְהוָה בְּשִׁבְטָא בְּרִית
קְדִישׁ מַלְכוּת צִדְקִיָּה
קָלָה שִׁבְטָא רַבִּית

ח"א ענבל ינבל, מכות ד' מכות
ק"ה: מסלכת ד'קדק, מוכדד'ין קג:

סַהֲרִי קִרְא

יִתִּיר וְאִי

רִשִׁי

כח (א) ויהי בשנת החמי בראשית מסלכת צדקיהו. בשנת
ח'רביעי, סקרא זה אין בידו לברר הגזירה שבתחילת
המקרא ודא אובר בראשית מסלכת צדקיהו וגשפע בשנת
ראשונה לבלכותו אירע דבר זה שמספר בסוף, ובסוף סקרא
דעא אובר בשנת הרביעית (אירע דבר זה שמספר והורף) (")
שחרא שנת ר' למלכות צדקיהו נאמא סוף המקרא מבטחי את
ראשו. אבל הניקוד שאני נאמא על חובת יהודה שנגקר בוקק
שחרא שמסיר את חובתו לבד וספירידה פן התיבת הסוככה
לא מלכיה כ' שהם ב' בדברבכל. אחרי שכן נתן הכתוב וחסבין
באי זה פרק חיה, הראשון על שחינו מסורות ומסורת
לשלהם אל המלכים המפוסרים אל צדקיהו מניר קין הכתוב בשנת החמי בראשית מסלכת צדקיהו

(ב) בגלותו. כמו בגלותו: חורו. כמו שרי: (כב) עד
יום פקדי אוחם. כימי כורש כמו שמפורש כספר עזרא:
כח (א) ויהי בשנת הרוא, כשהגיע אותו היום שהשלים
בוכדנצר את צדקיהו על חמשת מלכים שזה
ירמיה אומר על ימותיו ומשלח המוסדות והמוטות אל המלכ'
ביד מלכיהם: בראשית מסלכת צדקיהו. נחמיה
שהלשנו על חמשת המלכים ו"ל"א לומר נחמיה מלכותו
לשלהם אל המלכים המפוסרים ביד שלוחיהם (האם)
(*) ל' כ' נדעס ונכ'י איונו

מִנְחָה שִׁי

רִשִׁי

(ג) אל יבנים, ל'ט ופלא: (ח) כח' בשנת הרביעית, כסוף קרי: סרביסין.
נפלא סרביסין מרביסין ל'י ודפוס יאן חסר יו"ד קדשאל ופוסרס דסוף יחלאל
ברלי יהודה כמו חורו ואין שם מלכה יקראו ואריבה את החורים: (וכס עד יום פקדי, ע"י כרש סוף פרס שנתה
לשכבצר הנשיא יהודה ודא העלם עם הגלות: ולא ויהי בשנת החמי, חשנה שנשע חסוסרות ואמופות אשר צוח בהם
תתן אחת סוף כל צארו וזה היה בראשית מסלכת צדקיהו: בשנת הרביעית, כן כתוב וקרי בשנת והענין אחד אלא
שהכתוב נסמך אל המספר כמו בשנת ג' למלכו וחקרי מלכות כמספסר, וסח שאמר בראשית מסלכת צדקיהו ואחר כן אמר
בשנת הרביעית פורס ככל סדר עולם כי היא שנת רביעית למלכות צדקיהו שחלף להקביל עני מלך בבל ושוריה שר
המנונה עמי כמו כסר בסוף וזה הספר ושב לירושלם למלכותו לשיכר חשב אחרי שנה ראשונה ראשית מלכותו

אשתי: וס בגלותו. כמו בגלותו וכשנפלת תחילת החלל
הקראו נשאר תנועתה על ב"ת השמוש: ודרי יהודה
ברלי יהודה כמו חורו ואין שם מלכה יקראו ואריבה את החורים: (וכס עד יום פקדי, ע"י כרש סוף פרס שנתה
לשכבצר הנשיא יהודה ודא העלם עם הגלות: ולא ויהי בשנת החמי, חשנה שנשע חסוסרות ואמופות אשר צוח בהם
תתן אחת סוף כל צארו וזה היה בראשית מסלכת צדקיהו: בשנת הרביעית, כן כתוב וקרי בשנת והענין אחד אלא
שהכתוב נסמך אל המספר כמו בשנת ג' למלכו וחקרי מלכות כמספסר, וסח שאמר בראשית מסלכת צדקיהו ואחר כן אמר
בשנת הרביעית פורס ככל סדר עולם כי היא שנת רביעית למלכות צדקיהו שחלף להקביל עני מלך בבל ושוריה שר
המנונה עמי כמו כסר בסוף וזה הספר ושב לירושלם למלכותו לשיכר חשב אחרי שנה ראשונה ראשית מלכותו

מִנְחָה שִׁי

רִשִׁי

(כ) בגלותו. כמו בגלותו: חורו. כן יקראו הסרביסין הגדולים
וירושלם: (ג) כי כה אמר ה' יו"י. כענין שאינו בדכרס
תתן אחת סוף כל צארו וזה היה בראשית מסלכת צדקיהו: בשנת הרביעית, כן כתוב וקרי בשנת והענין אחד אלא
שהכתוב נסמך אל המספר כמו בשנת ג' למלכו וחקרי מלכות כמספסר, וסח שאמר בראשית מסלכת צדקיהו ואחר כן אמר
בשנת הרביעית פורס ככל סדר עולם כי היא שנת רביעית למלכות צדקיהו שחלף להקביל עני מלך בבל ושוריה שר
המנונה עמי כמו כסר בסוף וזה הספר ושב לירושלם למלכותו לשיכר חשב אחרי שנה ראשונה ראשית מלכותו

וגו': (ג) בגלותו. כעס הגלס לכלל אל יבנים ולא כל שרי יבוסס
וירושלם: (ג) כי כה אמר ה' יו"י. כענין שאינו בדכרס
תתן אחת סוף כל צארו וזה היה בראשית מסלכת צדקיהו: בשנת הרביעית, כן כתוב וקרי בשנת והענין אחד אלא
שהכתוב נסמך אל המספר כמו בשנת ג' למלכו וחקרי מלכות כמספסר, וסח שאמר בראשית מסלכת צדקיהו ואחר כן אמר
בשנת הרביעית פורס ככל סדר עולם כי היא שנת רביעית למלכות צדקיהו שחלף להקביל עני מלך בבל ושוריה שר
המנונה עמי כמו כסר בסוף וזה הספר ושב לירושלם למלכותו לשיכר חשב אחרי שנה ראשונה ראשית מלכותו

מִנְחָה שִׁי

רִשִׁי

כח (ה) ויהי. בראשית מסלכת צדקיהו. סח כראשית למלכו: בשנת הרביעית, ל'ל לשנת הששסע ולא כן סיחה שנה

וגו': (ג) בגלותו. כעס הגלס לכלל אל יבנים ולא כל שרי יבוסס
וירושלם: (ג) כי כה אמר ה' יו"י. כענין שאינו בדכרס
תתן אחת סוף כל צארו וזה היה בראשית מסלכת צדקיהו: בשנת הרביעית, כן כתוב וקרי בשנת והענין אחד אלא
שהכתוב נסמך אל המספר כמו בשנת ג' למלכו וחקרי מלכות כמספסר, וסח שאמר בראשית מסלכת צדקיהו ואחר כן אמר
בשנת הרביעית פורס ככל סדר עולם כי היא שנת רביעית למלכות צדקיהו שחלף להקביל עני מלך בבל ושוריה שר
המנונה עמי כמו כסר בסוף וזה הספר ושב לירושלם למלכותו לשיכר חשב אחרי שנה ראשונה ראשית מלכותו

the thongs and the bars to the kings
by the hand of their ambassadors.—
[Rashi]

in the beginning of the reign of
Zedekiah—In the beginning of his
dominion over the five kings. But it is
impossible to say that it means at the

beginning of his reign, since it says,
"in the fourth year." In that year, he
went down to greet Nebuchadnezzar
in Babylon, and Seraiah the recep-
tionist was with him, as is stated at
the end of the Book (51:59), and he

when he exiled Jeconiah son of Jehoiakim, king of Judah, from Jerusalem to Babylon, and all the nobles of Judah and Jerusalem. 21. For so said the Lord of Hosts, the God of Israel, concerning the vessels remaining in the house of the Lord and in the house of the King of Judah and Jerusalem: 22. They shall be brought to Babylon, and there they shall be until the day I remember them, said the Lord, and I will bring them up and restore them to this place.

28

1. And it came to pass in that year, in the beginning of the reign of Zedekiah king of

21. **For so said**—Since the continuity was broken by verse 20, this is repeated, as in many instances in Scripture.—[*Abarbanel*, *Mezudath David*] *Malbim*, however, differentiates between this quotation and the quotation in verse 19. The previous verse refers to the vessels as well as the fixtures. All these were to be taken to Babylon, but not all were returned. Verse 21 refers to the vessels, which were to be taken to Babylon and returned during the reign of Cyrus. The pillars, the sea, and the bases and the copper vessels, however, were not returned. Hence the different titles used for the Deity. The earlier verse, which refers to God's strength in having the vessels and the fixtures carried off to Babylon, uses the expression, "the Lord of Hosts," whereas the second verse, which refers to God's love for

Israel, manifested by the restoration of the Temple vessels, uses the expression, "the God of Israel."

22. **until the day I remember them**—*In the days of Cyrus, as is explained in the Book of Ezra (1:7-11).*—[*Rashi*] There it is related that Cyrus gave the vessels to Sheshbazzar, the prince of Judah, who took them with him back to Judah.—[*Redak*] [However, Scripture speaks only of silver and gold vessels, not of copper vessels referred to in this verse, which were taken when the Temple was destroyed in the days of Zedekiah (cf. 52:18). This does not follow *Abarbanel* mentioned above.]

1. **And it came to pass in that year**—*When that time arrived that Nebuchadnezzar gave Zedekiah dominion over the five kings to whom Jeremiah stated his message and sent*

יהודה בשנת הרבעית בחדש
בחדש חמישי אמר אלי הנביא בן-עזור
הנביא אשר מגבעון בבית יהודה
לעניי הפהנים וכל העם לאמר: כלה
אמר יהודה צבאות אלהי ישראל
לאמר שברתי את-על מלך בבל:
בעוד שנתים ימים אני משיב אל-
המקום הזה את-כל-כלי בית יהודה
אשר לקח נבוכדנאצר מלך-בבל מן
המקום הזה ויביאם בבל: ואת-
יכניה בןיהויקים מלך-יהודה ואת-
כל-גלות יהודה הבאים בבלה אני

יהודה בשנת הרבעית בחדש
בחדש חמישי אמר אלי הנביא בן-עזור
הנביא אשר מגבעון בבית יהודה
לעניי הפהנים וכל העם לאמר: כלה
אמר יהודה צבאות אלהי ישראל
לאמר שברתי את-על מלך בבל:
בעוד שנתים ימים אני משיב אל-
המקום הזה את-כל-כלי בית יהודה
אשר לקח נבוכדנאצר מלך-בבל מן
המקום הזה ויביאם בבל: ואת-
יכניה בןיהויקים מלך-יהודה ואת-
כל-גלות יהודה הבאים בבלה אני

תולדות אדרן

שנת א' ס' ס' (סנהדרין 9)

רשי
שהרי נאמר בשנה הרביעית למה שנה ירד להקביל את
פני נבוכדנצר ככלל וזכירי שר המנוחה עמו כח שנה שלמה
בסוף הספר והשלטון על המלכים: אמר אלי ונו', אמרו
ברותינו מי הטעה את חנניה שבע שהיה ירמיה מתנבא
שקרא העליון והני שובר את קשת עולם (לקמן מ"ט) ונבואה
זו בסוף הספר נאמרה כראשי' ממלכת לדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעולם סמוכה לכלל עמד הוא בשוק התחמוון ודרש

סדר"י קרא
בשנה קרי
מלך יהודה שלח ירמיה את הכופרים אל המלכים בשם שנצטווה.
ובשנת הרביעית למלכות צדקיהו. אמר אלי חנניה בן עזור
הנביא. כה אמר ה'. שברתי את על מלך בבל. ואני כותב
פתרון זה כדי שפסוק איש עויל שרפה תיא בירי והבא אחרי
לחקן יתקן ויטול שבר: חנניה בן עזור. נביא שקר חיה:
וזו בסוף הספר נאמרה כראשי' ממלכת לדקיהו כמו שמפורש שם ולפי שעולם סמוכה לכלל עמד הוא בשוק התחמוון ודרש

רד"ק
לפיכך אמר בראשית מסלכת צדקיהו ויתכן לפרש בראשית
מסלכת צדקיהו כמשפט שנת ראשונה שסלך כמו שפירשו
השבו ונשארו מסלכותו ו' שנים והנה שבות אחד וחבר בבית בןאף השבויו כמו שכלל רז"ל כי כשחבר הבית מוצאי
שביעית היתה ונכתב זה הספר והנה לחודש החילת מסלכות צדקיהו שבויו היה. והרבה לבסוף חשבוני שישמש ישראל
פנחלם לפי שאי עשו שם שמיטת לשיכך כתב גם כן בחרש החמישי לרסו כי בחרש החמישי יחיה החרבן וכל חספיה הות
חיה לצורך כמו שפירשונו: חנניה בן עזור הנביא. נביא שקר חיה: (זה) הבאים בכלל. שחיו באים:

מנחת שי
סייפה לזכר (2) ויבאם כלל כדרכו ודבריו יידיק דדושה וכתב וזה מלא ידיו:
ויהיה מירוש בשנת הרביעית רביעית לשני השבות והוא מלך י"א שנה והנה כששלמו מסלכות צדקיהו ארבע שנים נשלם
השבויו ונשארו מסלכותו ו' שנים והנה שבות אחד וחבר בבית בןאף השבויו כמו שכלל רז"ל כי כשחבר הבית מוצאי
שביעית היתה ונכתב זה הספר והנה לחודש החילת מסלכות צדקיהו שבויו היה. והרבה לבסוף חשבוני שישמש ישראל
פנחלם לפי שאי עשו שם שמיטת לשיכך כתב גם כן בחרש החמישי לרסו כי בחרש החמישי יחיה החרבן וכל חספיה הות
חיה לצורך כמו שפירשונו: חנניה בן עזור הנביא. נביא שקר חיה: (זה) הבאים בכלל. שחיו באים:

מצודה דוד
השפעה בר' למעלה והוא מלך י"א שנים וא"כ כלו כגלי השפעה וכן
אז"ל שמתוך הכית כנולדו שביעית: (כ) שברתי את על: ר"ל
לא ימשול ולא יצטרך עוד כאלוהים: (ג) בעוד: בסוף שמי שנים:

מצודה ציון
כח (ג) בעוד: כסוף כמו בעוד ששנה ימים (כראשית ז'):
שנתים. שמי שנים: ימים. כן נקראה שנה כמו ימים
סביב נאחלו (ויקרא כ"ה) וכלל הדבר כשמות נדדסים וכן ארשת

with the Chaldeans themselves? He came into the lower street and said: So said the Lord: I have broken the yoke of the king of Babylon, as it is in Sanhedrin (89a).—[Rashi]

Jonathan, Redak, and Kara state that he was a false prophet. The Talmud, however, states that the fact

that the downfall of Babylon could be derived from the inference of a major case from a minor case exonerates him from the sin of false prophecy. He was condemned because he derived this from Jeremiah's prophecy. It was for Jeremiah to deduce this, not for him.

Judah, in the fourth year in the fifth month, Hananiah the son of Azzur, the prophet who was from Gibeon, said to me in the house of the Lord before the eyes of the priests and all the people, saying: 2. So said the Lord of Hosts, the God of Israel, saying: I have broken the yoke of the king of Babylon. 3. In another two years, I will restore to this place all the vessels of the house of the Lord, that Nebuchadnezzar the king of Babylon has taken from this place and brought to Babylon. 4. And Jeconiah the son of Jehoiakim the king of Judah and all the exile of Judah coming to Babylon I

gave him dominion over the kings.—
[Rashi]

Redak, in accordance with *Seder Olam*, ch. 25, explains that when Zedekiah returned to Jerusalem after greeting Nebuchadnezzar, it was as though he had just commenced to reign. *Redak*, himself, as well as *Mezudath David*, suggests that it was in the first year of his reign, in the fourth year of the *shemittah* cycle. When Zedekiah completed four years of his reign, it was after the Sabbatical year. This coincides with the Rabbinic tradition that the Temple was destroyed after the Sabbatical year, the eleventh year of Zedekiah's reign. He suggests that this chronology is stated here to intimate that the Temple was destroyed after the Sabbatical year because the Jews had not observed it, and it was destroyed in the fifth month, the month of Ab. *Abarbanel* separates the second half of the verse from the first. He explains: And it came to pass in that

year, in the beginning of the reign of Zedekiah. . . This refers to the chapter above. Then the verse continues: In the fourth year in the fifth month, Hananiah the son of Azzur . . . said to me, etc. *Rabbi Joseph Kara* explains the verse in a like manner, that Jeremiah sent the thongs and the bars to the kings in the first year of Zedekiah's reign, and in the fourth year of his reign, Hananiah came to him.

said to me—*Our Sages state: Who misled Hananiah? He heard Jeremiah prophesying in the upper street, "Behold I am breaking the bow of Elam (49:35)." And this prophecy was said in the beginning of the reign of Zedekiah, as is explained there, and since Elam is adjacent to Babylon, he stood in the lower street, and expounded. And he derived a major case from a minor one. If Elam, who came only to aid the Chaldeans, the Holy One, blessed be He, said, "Behold I am breaking the bow of Elam," how much more is this so*

מֵשִׁיב אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה נְאֻם-יְהוָה כִּי
אֲשַׁבֵּר אֶת-עַל מֶלֶךְ בָּבֶל: הַיֹּאמֵר
יִרְמְיָה הַנְּבִיא אֶל-חֲנַנְיָה הַנְּבִיא
לְעֵינֵי הַכֹּהֲנִים וּלְעֵינֵי כָל-הָעָם
הָעֹמְדִים בְּבֵית יְהוָה: וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה
הַנְּבִיא אֲמֹן בֶּן יַעֲשָׂה יְהוָה יִקָּם יְהוָה
אֶת-דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבְּאתָ לְהָשִׁיב כָּל־
בֵּית-יְהוָה וְכָל-הַגּוֹלָה מִבָּבֶל אֶל־
הַמָּקוֹם הַזֶּה: יֵאָךְ שְׁמַעֲנָא הַדְּבָר
הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי דֹבֵר בְּאָזְנוֹךָ וּבְאָזְנִי

סְתִיב לְאַתְרָא הַזֶּה
אָמַר יְיָ אֱלֹהֵי אֲבֹתָיִךְ
נִיר מֶלֶךְ בָּבֶל: וְיֹאמֶר
יִרְמְיָה הַנְּבִיא אֶל-חֲנַנְיָה
לְעֵינֵי כֹהֲנֵי וְלְעֵינֵי כָל
עָמָא דְקָמְיִין בְּבֵית
מִקְדָּשָׁא דִּי: וַיֹּאמֶר
יִרְמְיָה הַנְּבִיא אֲמֹן
בְּנֵי יַעֲשָׂה בְנֵי הַקֹּהֲנִים
וְיֹאמֶר יִרְמְיָה הַנְּבִיא
אֶת-דְּבָרֶיךָ אֲשֶׁר נִבְּאתָ
לְהָשִׁיב כָּל-בֵּית
יְהוָה וְכָל-הַגּוֹלָה מִבָּבֶל
לְאַתְרָא הַזֶּה: וַיֹּאמֶר
שְׁמַעֲנָא בְּנֵי הַקֹּהֲנִים
דִּי אָנֹכִי קְסִילִי דְדֹבֵר
וְקָרָם

ה"א אמן. מוסד חסד שטות לז' 1

רשי

ודן קל' ויומר ומה עולם שלם כלו' אלל לעזור את הכשדים
כו' כמה שהיה בסנהד': (ו) יעשה. (פנ"ח כלע"ו): יקם.
לי תפלה: (של"ט שטי"ן חל"ו ע"ד והיח"ו לבי"ח הכל"א
ל"א סדר"ה) הר"ב המחבר: אמי' כן יעשה ונ'. בעלי
אגדה אומרים כך אמר לו הללו ויתקיימו דבריו אני
מסתהר ואחיה נפסד אני כהן ואוכל קדשי שמים אם יעמוד
הבית כבניינו ואחיה נבועוני כדכתיב [כאן] אשר מנבעון
וזהיה לי עבד חוטב עצים ושואב מים. ומורה לזקן של פירש
נקט ליה טעם רבותיו שלמדו מחלו כל המחנף לרשע
סוף נופל בידי או ביד בנו או ביד בן בנו שכן יראהו בן
שלמים בן חנניה חפשו לכסוף והביאו לבית הכלל: (ו) אך
רד"ק

(ז) אמן כן יעשה ה'. פשוט מבואר ויש דרש אשר לו ירמיה אם
יהיה כמו שאתה אומר אני רוצה כזה כי אני נשכר ואתה נשכר
אני נשכר שאני כהן ואוכל בקרשי שמים אם ישאר הבית כבנינו
ואחיה תהיה נפסד שאתה נבועוני כמו שנאמר מנבעון ואח' חושב
מצודת

(ד) כי אשכר ונ'. ויאלו א"כ הפשי לאללם בלון מזה: (ו) ויאמר
ירמיה. בעבור שזכר הדברים האלו לעיני הכהנים ונ'. אמר שנית
ויאמר ירמיה ונ': אמן. ידברו: יקם ה'. מ' יתן ויקם כי
ונ' וכל הדבר בנ"מ: אשר נבאת. אמר לנ' דבריו שאלל שכלכו

מהר"י קרא

(ה) ויאמר ירמיה הנביא אל חנניה הנביא. (ו) ויאמר ירמיה
הנביא אמן. לפי ששכיבו ב' תשובות כתב כאן ויאמר ויאמר
ב' פעמים. תשובה ראשונה שאמר לו אמן כן יעשה ה' יקם
ה' את דבריו. ופתגמו מ' יתן ה' ויתנו דבריו מתקיימן אשר
ניבאת להשיב כלי בית ה' ואת יכניה כל' ויהיה ואת גלות
יהודה אל המקום אותו ונבואתי כפולה שניבאתי על כל הכלים
הנותרים בבית ה' ובית מלך יהודה וירושלים בבית ויבא ושם
יהיו עד יום ספרי אותם אם דבריו יהיו מתקיימים אני משכח
בהן דבר שאני כהן אכל אהה נבועוני ונתן בדכתיב חנניה בן
עוזר הנביא אשר מנבעון ואם דבריו מתקיימן אחת נתן
לחשוב עצים ולשואב מים: (ז) אך שמע נא הדרר חזק אשר
אנכי דובר באזניך. וזו היא תשובה שנייה שהשיב לו על ויאמר

אנכי שמע נא ונ'. עד. הנביא אשר יבא לשלום. אמר אני
רד"ק

לי עצים ושואב לי מים ודרך פשוטו וישראל היה ומנבעון היה
כי לא ישבו בה נבועונים מעת שנפלה בנחלת בנימין: (ז) אך שמע
נא. חננין הוה שאמר לו כי בחכמתה חסובה יכחן הנביא כי
אם יבטיח סוכה ולא חבא ביודע שראו נביא שקר כי כל דבר
דור

דבר אלל האמת היה שגדה מלכו: (ז) אך שמע נא. ר"ל מס
שחמתי אמן ונ' הוא נעבור כי גם לט מחלוק שכן יהיה כי סוכ
הוא אף שחם שמע דכתי שאל מקום להמליך יומר עשני עשחם
מחנאל טוכה ומני לנעם: באזניך ובאזני כל העם. לאומר לל

nah Commentary. Abarbanel, however, disagrees, as above 18:7. He maintains that God may sometimes renounce a favorable prophecy if the people sin. He explains these verses according to that view and is followed by Mezudath David.

But, hearken now, etc.—Do not think that because I prophesy evil and you prophesy good that your words will be believed rather than my words, for credibility is not dependent on words but on reality, for what is realized is known as the

will restore to this place, says the Lord, for I will break the yoke of the king of Babylon. 5. And Jeremiah the prophet said to Hananiah the prophet before the eyes of the priests and before the eyes of all the people standing in the house of the Lord. 6. And Jeremiah the prophet said, "Amen! So may the Lord do. May the Lord fulfill your words that you have prophesied, to return the vessels of the house of the Lord and all the exile from Babylon to this place. 7. But, hearken now to this thing that I speak in your ears and in the ears of all the people.

Therefore, he was guilty of announcing a prophecy stated to his fellow, not to him.

6. **may . . . do**—*Fasse in French.*—[Rashi]

May . . . fulfill—(*These three lines up to "and he brought him to the prison" were not arranged by the author.*) "Amen! So may the Lord do, etc.—The scholars of Aggadah say: So did he say to him: If only your words were fulfilled! I gain and you lose. I am a priest, and I eat the food hallowed in the name of Heaven if the Temple remains standing. But you are a Gibeonite, as it is written [here], "who was from Gibeon." And you will be a slave to me, chopping wood and drawing water (Pesikta Rabbathi 27:4, Yalkut Shimoni ad loc.). But Moreh Zedek (lit. teacher of righteousness, whose identity is unknown) who did not explain, adopted the reason of our Sages (Sotah 41b) who learned from here that whoever flatters a wicked man will ultimately fall into his hands or into the hands of his son or into the hands of his son's son, for Irijah, the

son of Shelemiah, the son of Hananiah seized him and brought him to prison.—[Addendum to Rashi] Rashi (ad loc.) explains that Jeremiah was guilty of flattery because he did not contradict Hananiah and did not condemn him for lying. Redak questions the assertion that Hananiah was a Gibeonite. He claims that the Gibeonites did not live in Gibeon since it fell to the tribe of Benjamin. Instead, he was an Israelite who lived in Gibeon.

7. **But, hearken now . . .**—**The prophet who would prophesy for peace.**—*He said: I prophesy retribution. If it does not come, I am not a liar, for the Holy One, blessed be He, renounces the evil, but the prophet who prophesies for peace, etc., when the word of the prophet comes, etc., but if his word does not come, he is a liar, as it is said, "God is not a man that He should lie, etc."* (Num. 23:19). In this manner Rabbi Tanhuma (Vayera 13) expounded.—[Rashi] See above 18:7 Commentary Digest. This view was made famous by Rambam, Introduction to Mish-

יִקְרָאם כָּל עָמָּא : חֲנַנְיָא
דְּבִיּוֹ, קְרָסִי וְקִרְקָא סָן
עֲלֵמָא וְאַתְחַנְבִּיאָו עַל
מִדְּרִין סִינְאִין וְעַל מִלְּדִין
בְּקִרְדֵּי קְרָקָא וּבְכִישָׁא
וְכָל מִסְתָּא : ט ג ב א
וְהִנֵּנָא לְשָׁמָא בְּסִימִי
פְּהִנְסָא וְכִנְיָא וְהִידַע וְכִנְיָא
רְשָׁלַיִם וְיִקְרָא : ז ב ק ש ט
וְנִסְבִּי חֲנַנְיָא קְבִי
שְׁקָרָא יֵת נִיכָא סַעֲל
צִיר וְיִקְרָא : ז ב א
וְהִקְרָא : יא אִסְרִי חֲנַנְיָא
לְעֵינִי כָּל עָמָּא לְמִסְר
כְּדִין אִסְרִי וְכִדִּין אִתְכִּר
יֵת

מנחת שי
(יה) ויאמר חנניה וגו' : חלי הפסד :

כָּל־הָעָם : ה' הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנַי
וּלְפָנֶיךָ מִן־הָעוֹלָם וַיִּנְבְּאוּ אֶל־אֲרָצוֹת
רַבּוֹת וְעַל־מַמְלָכוֹת גְּדֹלוֹת לְמַלְחָמָה
וּלְרָעָה וּלְדָבָר : ט הַנְּבִיא אֲשֶׁר יִנְבֵּא
לְשָׁלוֹם בָּבֶל דְּבַר הַנְּבִיא יִידַע הַנְּבִיא
אֲשֶׁר־שָׁלְחוֹ יְהוָה בָּאֵמֶת : י וַיִּקַּח
חֲנַנְיָה הַנְּבִיא אֶת־הַמוֹטָה מֵעַל צִוָּאר
יִרְמְיָה הַנְּבִיא וַיִּשְׁפֹּרְהוּ : * יא וַיֹּאמֶר
חֲנַנְיָה לְעֵינִי כָּל־הָעָם לֹא־אֶמַר כֹּה־אָמַר

רש"י

חצי הספר בפסוקים

סדר"י קרא

מתנבא פורענות אם לא יבא חזי שקרן שהקב"ה נחם על
הרעה אבל הנביא אשר ינבא לשלום וגו' בבל דבר הנביא
יודע וגו' אבל אם לא יבא דברו שקרן הוא של לא איש אל
ויכזב וגו' (נמדכר כ"ג) כך דרש רבי תנחומא :

אשר דבר על ישראל . אע"פ שזש"ן ישראל בעם לפני :

שני . דבר הנביא יודע הנביא אשר שלחו ה' באמת ואני מתנבא
על הפסוק הוא לרעה ואחרי מתנבא עליו לשלום אם אין דברי
קייבין שניבאתי עליו לרעה אע"פ אין נבואות נבואת שקר
שכזינו בכל מקום שהקב"ה נחם על הרעה אשר ריבר לעשות
ולא עשה אבל אחרי שניבאת עליו לשלום אם אין דבר
מתקיים נמצאת שניבאת לשקר שהקב"ה נחם על הרעה
ואינו חוזר בן המובה שער עכשיו לא נפל מכל דברו המוב

רד"ק

ולא תבא כלל לא יודע בזה שהוא נביא שקר שהקב"ה ארך
אפים ורב חסד ונחם על הרעה בשש"ן תשובה כמו שעשה
באנשי גניזה : (י) את המוספה מעל צוואר ירמיהו הנביא
וישברוהו . פסם וישברוהו על העול שהוא נתק המוספה מעל
מצודת ציון

מצודת ציון

בספר הדבר כ"א בפסוק ובסני כולם : (ח) הנביאים וגו' . ר"ל
זהו דברי הנה הנביאים אשר נכלו מעולם לרעה כמני חיים : אל

ארצות . על ארצות : (ט) הנביא . ר"ל הנה הנביא אשר סדר דבריהם וינבא לשלום כמון חיים : בבוא דבר הנביא . העת בוא
דבר הנביא המתנבא לשלום או היה נודע כנביא הכוא אשר שלחו ה' בלחם אבל לא האמינו לו מיד על כי ניבא לטובה וכן אין מקום
(לפסוק) לך יותר ממני : (י) את המוספה . מן המוספות שנתן על זולתו בדבר ה' כפ"ס למעלה ויתכן שעדיין לא עשה"ם אל המלכים
האחרים למעלה או שמשלה אחת על זולתו כנגד פלך יסודה ואחרי לקח חנניה : וישברוהו . שבר הקשר שהיה כמותו ולכן אמר בשלשן

ספר (דניאל י"ב) : (י) המוספה . סן עליו :

explanations. This was symbolic of the yoke of the king of Babylon which he "broke" with his prophecy.—[Abarbanel] Malbim explains that if a prophet performs a deed in conjunction with his prophecy, that prophecy will be realized even if it is unfavorable. Since Jeremiah had made these bars and thongs, thus

assuring the realization of the subjugation to Nebuchadnezzar, Hananiah had to break them to off-set his prophecy.

11. And Jeremiah the prophet went on his way—He feared to answer him on his own.—[Abarbanel, Mezudath David]

8. The prophets who were before me and before you of old, and prophesied concerning many lands and great kingdoms for war and for evil and for pestilence— 9. The prophet who would prophesy for peace, when the word of the prophet would come, the prophet whom the Lord had truly sent would be known. 10. And Hananiah the prophet took the bar off the neck of Jeremiah the prophet and broke it. 11. And Hananiah said before the eyes of all the people, saying: So said

truth and that which is not realized will be known to be a lie.—[*Abarbanel*]

in your ears and in the ears of all the people—I will not speak secretly, but in your presence and in the presence of all the people.—[*Mezudath David*]

8. The prophets who were before me . . . and prophesied—Evil as I do today.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

9. The prophet who would prophesy for peace—Like you today, thereby contradicting the prophets of evil.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

when the word of the prophet would come—When the word of the prophet who prophesied for peace would come to reality, then he would be known to have been sent by God, but he was not believed merely because he prophesied favorably. Therefore, there is no reason to believe you more than me.—[*Abarbanel, Mezudath David*] *Malbim* explains that the prophets of old never prophesied concerning good things that were destined to occur in the near future. Their main prophe-

cies were concerning catastrophes. Through these prophecies, the people would be urged to repent. The only time the prophet would prophesy for peace would be so that "when the word of the prophet would come, the prophet would be known that the Lord had truly sent him." Therefore, since you prophesy for peace, you must wait for the realization of your prophecy in order for you to be accepted as a prophet. Meanwhile, your prophecy is not accepted as true.

10. the bar—One of the bars that Jeremiah had made. Either he did this before Jeremiah sent the bars to the five kings or perhaps this one remained on the prophet's neck as a symbol of Judah's subordination to Babylon.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

and broke it—lit. broke him. The object alluded to is a masculine noun. *Redak* explains: he broke the yoke (על) that was tied with the bar. *Mezudath David* renders: he broke the knot (קשר). Both these nouns are masculine. The bar (מוקד), however, is feminine. *Abarbanel* suggests both

יְהוָה כָּכָה אֶשְׁכַּר אֶת־עַל־נִבְכְּדָנָאצֵּר
 מִלֶּךְ־בָּבֶל בְּעוֹד שְׁנָתִים יָמִים מֵעַל
 צִוָּאר כָּל־הַגּוֹיִם וַיֵּלֶךְ יִרְמְיָה הַנָּבִיא
 לְדַרְכּוֹ: י' וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ
 אַחֲרֵי שֶׁבֹר חֲנַנְיָה הַנָּבִיא אֶת־הַמּוֹטָה
 מֵעַל צִוָּאר יִרְמְיָה הַנָּבִיא לֵאמֹר:
 י' הֲלוֹךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־חֲנַנְיָה לֵאמֹר כֹּה
 אָמַר יְהוָה מוֹטֶת עֵץ שִׁבְרָתָ וַעֲשִׂיתָ
 תַּחְתִּיהֶן מִשּׁוֹת בְּרוֹז: י' כִּי כֹה אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל בְּרוֹז
 נָתַתִּי עַל־צִוָּאר וְכָל־הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה
 לָעֶבֶד אֶת־נִבְכְּדָנָאצֵּר מִלֶּךְ־בָּבֶל
 וַעֲבַדְהוּ וְגַם אֶת־חֵית הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לוֹ:

וַיֵּאמֶר

רש"י

(יד) את חיות השדה נהתי לו, שרכב על ארי וקשר תנין בראשו:

מנחת שי

(יג) ויחי דוד כ' אל ירמיה, כתיבא ספרי בחזאי דדוסאא כתיב ירמיה כתיב
כתיב בספרי קדמאי דקתי כתיב ירמיה בלא ווא' ודך מן דין ובמשיב מן כתיב
במסר דאמרה מן כתיבא מכלבא סימן לז' כד כתיב אחר כ' אל אחזב בן קדמאי
סימן לז' ירמיה מ"כ:

דריק

דריק

צואר ירמיהו ושבר העול שהיה נקשר בברוא: (וי) ונשת
 תהיה כמות בור. אבר האל ליריבא אמר להנניה כמות
 תתן ואתה תהיה כמות בורל כשהאמר לו ה
 הבר כמות ען שברת ותאמר לו עוד כי את אמר ה' אלהי
 ישראל וגו' אל השם צנאל אלהי ישראל כנגד מה שאמר
 שברת אל עול סלך בורל ומה שאמר כמות: ואתה
 שקרשם בהם העול העול מען לייבך סאכר כמותות אל ואתה

מצודת דוד

(יג) תחתיהן, כפקוד

זכר: (יה) וילך וגר. כי פחד ממנו להשיב לו דבר מטמאו:
(ג) כוונתו בן שברת. כי באמרו ככה אכבד וגו' מעל לומר כל
בגוים הרי הוא כאלו שבר כל המוסות: ודעו, אחת העשר

בגויס הרי הוא כאלו שבר כל המוסות : ועשית , אחת תעשה במקומן מוסות גדול חזקים תו הען ר"ל פ"י כעצרכ והכחשת דבר

month of Ab, whose sign of the zodiac is Leo, the lion. The serpent symbolizes the ancient serpent, which symbolizes Esau. The inten-

tion was that Babylon would destroy the first Temple and Rome would destroy the second Temple.

the Lord: So will I break the yoke of Nebuchadnezzar king of Babylon, in another two full years, off the neck of all the nations. And Jeremiah the prophet went on his way. 12. And the word of the Lord came to Jeremiah after Hananiah the prophet had broken the bar off the neck of Jeremiah the prophet, saying: 13. Go and say to Hananiah, saying: So said the Lord: Bars of wood have you broken, and you shall make in their stead bars of iron. 14. For so said the Lord of Hosts, the God of Israel: An iron yoke have I placed upon the neck of all these nations to serve Nebuchadnezzar king of Babylon, and they shall serve him, and also the beasts of the field have I given to him.

13. Bars of wood have you broken—By breaking the bar off Jeremiah's neck it was as though you have broken the bars off the necks of all the kings, representing all the nations.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

and you shall make—You speak lies, for you shall make in their stead bars of iron. Through your breaking the wooden bar and the denial of God's word, the anger will be intensified and there will be a more severe subjugation to Babylon, just as iron is stronger than wood.—[*Abarbanel, Mezudath David*] By attempting rebellion against Nebuchadnezzar, he will subjugate you even more severely than he had in mind to do.—[*Malbim*] It appears from *Ibn Nachmiah* that Hananiah was in fact commanded to make iron bars for the yoke to symbolize the severe

Babylonian tyranny. *Isaiah da Trani*, however, explains that Jeremiah was to tell Hananiah, "God commanded me, 'And you shall make in their stead bars of iron.'" Hence, Jeremiah was to make the bars:

14. the beasts of the field have I given to him—*He rode on a lion and tied a serpent on its head.*—[*Rashi* from *Shabbath* 150a] *Rashi* there explains that when Nebuchadnezzar returned from his life as a beast for seven years, and he returned to his kingdom, he boasted that God had given him superior greatness. This superiority was that he rode on a lion and tied a serpent around its head as reins. *Maharsha* suggests that he tied the serpent around his own head as a crown. The lion symbolizes Nebuchadnezzar, called "lion" in Scriptures. He was destined to destroy the Temple in the

וַיֹּאמֶר יִרְמְיָה הַנְּבִיא אֶל-חֲנַנְיָה
הַנְּבִיא שֹׁמַע־נָא הַנְּנִיחָה לֹא-שִׁלְחָה
יְהוָה וְאַתָּה הַבִּטַּחְתָּ אֶת-הָעָם הַזֶּה
עַל-שִׁקְרִי: מִן-לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּנִי
מִשְׁלַחְךָ מֵעַל פְּנֵי הָאָדָמָה הַשְּׂנֵה
אֶתָּה מֵת כִּי-סָרָה דְּבַרְתָּ אֶל-יְהוָה:
זַיְמַת חֲנַנְיָה הַנְּבִיא בַשְּׂנֵה הַהִיא
בַּחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי: כֹּט אֶ וְאַלֶּה דְּבַרִּי
הַסֵּפֶר אֲשֶׁר שָׁלַח יִרְמְיָה הַנְּבִיא
מִירוּשָׁלַם אֶל-יֵתֶר זְקִנֵי הַגּוֹלָה וְאֶל-
הַכֹּהֲנִים וְאֶל-הַנְּבִיאִים וְאֶל-כָּל-הָעָם

רשי

מהרי קרא

(יז) ויפת חנניה הנביא בשנה ההיא. בערב ראש השנה בכ"ס
באלול ליום כ"ה שנה. השנה אחת מת ונקבר בחדש השביעי
לאחר ליום סוב ואח סקרא של מעלה סוביח השנה אחת מת
ירמיהו בשנת הרא את סמית ונשאת אוחזתה את כתקבר:
כ"ט (א) ואח דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלים.
ב"י אילעשת ונסתרה ששלחם צדקה בשליחות עצמו
ונ"י בנו בהים

רד"ק

יחית סכרול והכוסות רצועות או גירים שקישרים אתו בהם:
(סז) בעל פני האדמה. ר"ל שיקבר בחוכה והנה הוא משולח
מפל פניה: (יז) בשנה התיא בחודש השביעי. פירשו רז"ל
ואמרו בחדש השביעי שנה אחרת היתה ואת אמרת כן אלא
מלמד שמת בערב ראש השנה וצוה את בניו ובני ביותו
שיצאו ואת ר"ה כדי לעשות נכונות ויכירו שקר וכן ת"י
ופית חנניה נביא שקר בשנת התיא ואחקבר בירחא שביעית

מצורת ציון

(סז) משלח. אונק' וכן וכלם ב"ר ספסס (איוז מ'):
כ"ט (ב) הספר. אונק' יח. משלח יתחון:

ספסס ממנו מה שלח אחר: (יז) בחדש השביעי. רז"ל שנת
יוס יתחון כדי לעשות נכונות ויכירו שקר:
כ"ט (ב) אל יתר זקני. על און סביבוליס:

not punish during the first twenty years of one's life. We have, therefore, thirty-five years for Manasseh, two years for Amon, and thirty-one years for Josiah, totalling sixty-eight years. He, therefore, figures that in two more years Babylon would have its downfall. Jeremiah

contested his assertion and demanded a sign from him since his prophecy was favorable. For dire prophecy, however, no sign would help, since God could renounce the evil.

1. And these are the words of the scroll—After Hananiah's death, when his falsity became known,

For further commentary see Appendix.

15. And Jeremiah the prophet said to Hananiah the prophet: The Lord did not send you, and you assured this people with a lie. 16. Therefore, so said the Lord: Behold I send you off the face of the earth; this year you shall die, for you have spoken perversion against the Lord. 17. And Hananiah the prophet died in that year, in the seventh month.

29

1. And these are the words of the scroll that Jeremiah the prophet sent from Jerusalem to the remaining elders of the exile and to the priests and to the prophets and to all the people

15. And Jeremiah the prophet said—Jeremiah made this statement on his own in addition to the prophetic statement of the preceding verse.—[Abarbanel]

with a lie—With a false assurance.—[Mezudath David]

16. off the face of the earth—He would be interred in the earth and thus he would be sent off its face, or surface.—[Redak]

17. in that year, in the seventh month—*Is it not so that the seventh month is not of the year?* I.e., the seventh month from Nissan is Tishri, counted as a new year. *Rather, he died on the day preceding Rosh Hashanah and commanded his children to bury him after Rosh Hashanah, but not before, and they should conceal his death on that day in order to make Jeremiah's prophecy appear false.*—[Rashi from Yerushalmi Sanhedrin 11:5] *Jonathan*, too, renders: And Hananiah the false prophet died in that year and

was buried in the seventh month. He translates the prophecy in like manner. This does not mean that Jeremiah explained it this way, for, were that the case, Hananiah would not have thought that he was disproving Jeremiah's prophecy by being buried after Rosh Hashanah. The meaning is that this was Jeremiah's intention, discovered after Hananiah's burial.—[Redak, Abarbanel] *Redak* suggests that the simple meaning of the verse is that within a year of his prophecy he would die, and indeed he died in the seventh month after the prophecy.

Yerushalmi (Sanhedrin 11:5) explains the episode in a somewhat different manner. Hananiah had heard Jeremiah prophesy that in seventy years Babylon would suffer its downfall. He figured that this meant seventy years from the death of Hezekiah. Manasseh lived fifty-five years, but the first twenty cannot be counted since God does

אֲשֶׁר הִגֵּלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מִירוּשָׁלַם
בְּבִלְיָה: י אַחֲרֵי צֵאת יְכֹנִיָּה הַמֶּלֶךְ
וְהַגְבִּירָה וְהַפְּרִיסִים שָׂרֵי יְהוּדָה
וִירוּשָׁלַם וְהַדֶּרֶשׁ וְהַמִּסְגֵּר מִירוּשָׁלַם:
י בֵּיד אֶלְעָשָׂה בֶן־שָׁפָן וְגַמְרִיָּה בֶן־
חֶלְקִיָּה אֲשֶׁר שָׁלַח צִדְקִיָּה מֶלֶךְ־
יְהוּדָה אֶל־נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בְּבִלְיָה
בְּבִלְיָה לֵאמֹר: י כֹּה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־הַגּוֹלָה
אֲשֶׁר־הִגֵּלְתִּי מִירוּשָׁלַם בְּבִלְיָה:
ה בָּנוּ בָתִּים וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ גִּזְתָּ וְאָכְלוּ
אֶת־פְּרִיָן: י קָחוּ נָשִׁים וְהוֹלִידוּ בָנִים
וּבָנוֹת וְקָחוּ לְבָנֵיכֶם נָשִׁים וְאֶת־
בָּנוֹתֵיכֶם תִּנּוּ לְאִנְשִׁים וְתִלְדֶּנָה בָנִים

שְׂמָאדְנָאצַּר נְבוּכַדְנֶאצַּר
מִירוּשָׁלַם דְּבִלְיָה: י אַחֲרֵי
דְּמֶלֶךְ יְכֹנִיָּה בֶן־שָׁפָן
וְגַמְרִיָּה וְהַפְּרִיסִים
בְּקֶרְבֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם
וְהַדֶּרֶשׁ וְהַמִּסְגֵּר
מִירוּשָׁלַם: י בֵּיד
אֶלְעָשָׂה בֶן־שָׁפָן וְגַמְרִיָּה
בֶּן־חֶלְקִיָּה רְשָׁלַח
צִדְקִיָּה מֶלֶךְ שְׂמָא
דְּבִלְיָה וְהַגְבִּירָה
נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־
דְּבִלְיָה דְּבִלְיָה: י
כֹּה אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל־
דְּגּוֹלָה אֲדָנִיָּה
מִירוּשָׁלַם דְּבִלְיָה:
ה בָּנוּ בָתִּין וְיִתְּבוּ וְיִטְעוּ
גִּזְתָּ וְאָכְלוּ אֶת־
י פְּרִיָן וְשָׁבוּ וְנִטְעוּ
דְּשִׁין וְהוֹלִידוּ בָנִים
וּבָנוֹת וְקָחוּ לְבָנֵיכֶם
נָשִׁים וְאֶת־
בָּנוֹתֵיכֶם תִּנּוּ לְאִנְשִׁים
וְתִלְדֶּנָה בָנִים
וּבָנוּ

הולדות אחר

בְּמִלְכֵי יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל וְיִתְּבוּ וְיִטְעוּ
בְּמִלְכֵי יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל וְיִתְּבוּ וְיִטְעוּ

ובנות

רש"י

ויעלימו את מיתתו וזוהו היום כדי לעשר נבואת ירמיה שקר: כט (ב) והגבירה, אם המלך:

מנחת שי

רד"ק

כט (א) ואלו נבואות: פ"ה נבואות חזק ואלי:

אלא בכ"ז באלול כיון שהגיע אחר בתשרי עלתה לו שנה:

(ב) והגבירה, היא אם המלך: והפריסים, כהנאכזי ברבריא: (ג) אעשה, בלה אחת:

מצורת ציון

מצורת דור

(ב) אחריו צאת וגו' שנה אחר שילאו יבנהו וגו' להיות נספחים
כ"ז כ"ח שנתם כ"ד: והגבירה, האלכה יהוא אם המלך כי הוא
אלה שם כח"ס: והפריסים, וזו נס שני יהודה וירושלים:
והדרש והפסגר, הם האומנים וזמני השערים אשר פגרו אותם
וגו': בבלה, לאמר, דברי הספר היו לאמר את האומר למטה
(כט) ואלו נבואות: פ"ה נבואות חזק ואלי:
(ג) אעשה, ר"ל נספח יהוא שלח ביד אלפס
והפסגר, והפסגר, הם האומנים וזמני השערים אשר פגרו אותם
וגו': בבלה, לאמר, דברי הספר היו לאמר את האומר למטה
(כט) ואלו נבואות: פ"ה נבואות חזק ואלי:
(ג) אעשה, ר"ל נספח יהוא שלח ביד אלפס
והפסגר, והפסגר, הם האומנים וזמני השערים אשר פגרו אותם
וגו': בבלה, לאמר, דברי הספר היו לאמר את האומר למטה

will not leave Babylon in the near future.—[*Mezudath David*]

and plant gardens—Although planting gardens indicates a longer stay than building houses, as in Isaiah 65:22.—[*Malbim*]

6. **Take wives**—Do not hesitate to raise families there.—[*Malbim*]

and take wives for your sons—Do not think that your sons will return to Eretz Israel to marry.—[*Malbim*]

and give your daughters to men—You shall not send them to Eretz Israel to marry, for those in the land of Israel will be slain.—[*Malbim*]

and multiply there—This is a

that Nebuchadnezzar had exiled from Jerusalem to Babylon. 2. After Jeconiah the king and the queen-mother and the officers, the princes of Judah and Jerusalem, and the craftsmen and the gate sentries had left Jerusalem. 3. In the hand of Elasah the son of Shaphan and Gemariah the son of Hilkiah, whom Zedekiah the king of Judah had sent to Nebuchadnezzar the king of Babylon to Babylon, saying: 4. So said the Lord of Hosts, the God of Israel, to all the exile which I have exiled from Jerusalem to Babylon: 5. Build houses and dwell [therein], and plant gardens and eat their produce. 6. Take wives and beget sons and daughters, and take wives for your sons and give your daughters to men, and they shall bear sons

Jeremiah sent this scroll to those who had been exiled in Jeconiah's time.—[*Abarbanel*]

the remaining elders—I.e. those elders in addition to those in Jerusalem.—[*Mezudath David*]

2. **and the queen-mother**—*The mother of the king*.—[*Rashi, Redak, Mezudath David*] This was the queen, who was the mother of the king, as Scripture states in II Kings 24:15, that Jehoiachin's mother was exiled with him.—[*Mezudath David*]

and the officers—Viz. the princes of Judah and Jerusalem.—[*Mezudath David*]

and the craftsmen and the gate sentries—Heb. הַתְּקַשׁ וְהַמְּסָרִי. *Jonathan* rendered: the craftsmen and the sentries of the gates, translating *harash* as craftsmen, as in Ex. 28:11, and *masger* as closing, i.e. those who close the gates. Our Rabbis, however, said that these were great Torah scholars, that when one

would open his mouth to speak, all would remain silent, as it is written, "Keep silence (הִתְקַשׁ) before Me, O islands" (Isa. 41:1). "*Masger*," all would sit before him and learn from him, as it is said, "And he will open, and no one will close, and he will close, and no one will open" (Isa. 22:22).—[*Rashi* on II Kings 24:14 from *Gittin* 88a, *Sanhedrin* 38a, *Seder Olam* ch. 25] See also above 24:1.

In *Gittin*, *Rashi* explains more clearly, that these were such great scholars, that when they would leave a question unanswered, no one could volunteer any information to reopen the question.

3. **In the hand of Elasah**—He sent that scroll in the hand of Elasah.—[*Mezudath David*]

saying—The words of the scroll stated what is written below.—[*Mezudath David*]

5. **and dwell [therein]**—For you

וּבְנֹת וּרְבֵי-שָׁם וְאֶל-תַּמְעֵטוֹ: וְיִדְרֹשׁוּ
 אֶת-שָׁלוֹם הָעִיר אֲשֶׁר הִגַּלְתִּי אֶתְכֶם
 שָׁמָּה וְהִתְפַּלְּלוּ בַעֲדָהּ אֶל-יְהוָה כִּי
 בְשָׁלוֹמָה יִהְיֶה לָכֶם שָׁלוֹם: כִּי כֹה
 אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל-
 יִשְׂרָאֵל לָכֶם נְבִיאֵיכֶם אֲשֶׁר-בִּקְרַבְכֶם
 וְקִסְמֵיכֶם וְאֶל-תִּשְׁמְעוּ אֶל-חִלְמֵיכֶם
 אֲשֶׁר אַתֶּם מַחְלָמִים: כִּי בִשְׁקֶר הֵם
 נִבְּאִים לָכֶם בְּשֵׁמִי לֹא שִׁלַּחְתִּים נְאֻם-
 יְהוָה: כִּי-כֹה אָמַר יְהוָה כִּי לְפִי מְלָאֵת
 לְבַבְךָ שְׁבָעִים שָׁנָה אֶפְקֹד אֶתְכֶם
 וְהִקְמַתִי עָלֵיכֶם אֶת-דְּבַרִּי הַזֶּה

רש"י

(ח) וישאור, לכן הכתה כמו הנחת השיאני (כראשית ג)

רד"ק

(ו) כי בשלושה יהיה לכם שלום, כל וכן שתמשך הנחלת
 כי בחרבן בבל היה להם יותר שלום, שיצאו מהנחלות:
 (ז) בחלומם, ששפטו בחלומם כי היא בנינו הפעיל
 וכן הם פעורים אותם כבו מעוררים וכו' אשר אותם
 מחלומים שאתם גורמים שיחיו הם חולמים שאם לא
 הייתם אתם שומעים אל חלומותיהם לא היו חולמים אם כי
 מצורת ציון

(ח) וישאור, כמו פתח והכתה כמו הנחת השיאני (כראשית ג)
 וקוסמים, הוא מין כישוף: (י) לפי, לעשות כמו איש לפי אלולו
 (שמות י"ט): מלאה, ענין השלמה: אפקד, ענין וזכרון:

שלום ויהיה לכם שלום הולך ותתעכבו שמה: (ה) אל וישאור וגו',
 שמה תשובו ליורשלים בהסך מדברי וקל דבר המונח מעלנו:
 מחלמים, ר"ל שאתם שואלים מהם שם וישאלו שאלת חלים: (ט) כי בשקר, מה שחלומים כשמי היא שקר כי לא שלחתי:
 (י) כי לפי מלאה ללבב שבעים שנה, כלשון יוסלם לנכל ע' שנה מהחלת החסדנותה על וישאל מעת שכלב כ"ד חת ויוסיקוס
 כראשונה והיא היתה כשניה לנחלתו כ"ג והוא חלק מ"ה שנים א"כ נשארו עוד תשעים מ"ה שנים וימי חיל מדידך כנו כ"ג שנים אלא
 שנכלשה שנה אחת בימי מלכות חבזי כי עלתה וזה היה א"כ מ"ו שנים וימי נבוכדנצר כנו ג' שנה הכי שבעים שנה חסר אחת א"כ

in the latter's first year, which was
 Nebuchadnezzar's second year. The
 latter reigned forty-five years, leav-
 ing forty-four years of his reign. His
 son Evil-merodach reigned twenty-
 three years, making a total of sixty-
 seven years. Since one year was
 shared by both Nebuchadnezzar

and his son Evil-merodach, we have
 sixty-six years. Belshazzar, the son
 of Evil-merodach, reigned three
 years, making a total of sixty-nine
 years. Darius the Mede reigned one
 year, after which Cyrus the Persian
 assumed the throne, thus complet-
 ing the seventy years.

and daughters, and multiply there and be not diminished. 7. And seek the peace of the city where I have exiled you and pray for it to the Lord, for in its peace you shall have peace. 8. For so said the Lord of Hosts, the God of Israel: Let not your prophets who are in your midst or your diviners mislead you, neither shall you heed your dreams, which you cause to dream. 9. For they prophesy to you falsely in My name; I have not sent them, says the Lord. 10. For so said the Lord: For at the completion of seventy years of Babylon I will remember you, and I will fulfill My good word toward you,

repetition of the preceding.—[*Mezudath David*]

and be not diminished—Do not hesitate to marry lest you be diminished when you die without offspring.—[*Mezudath David*]

7. And seek the peace of the city—Since you will be dwelling there.—[*Abarbanel*]

for in its peace you shall have peace—For the duration of the exile, for with the destruction of Babylon they had more peace since they were freed from the exile.—[*Redak*] This is the origin of the Mishnah (*Aboth* 2:2), "Pray for the peace of the kingdom."

8. mislead—Heb. *לשוא*, an expression of enticing. Cf. "The snake misled me (*השואני*)" (Gen. 3:13).—[*Rashi*] Let them not mislead you by telling you that you will soon return to Jerusalem.—[*Mezudath David*]

which you cause to dream—You cause them to dream these dreams since you listen to them. Were you

not to listen, they would not dream them.—[*Redak*] *Mezudath David* explains that they would request of the dreamers to ask God through their dreams what was in store for them. See Commentary Digest, I Sam. 28:6.

10. For at the completion of seventy years of Babylon I will remember you—The seventy years of the kingdom of Babylon are computed above (25:12). This remembrance represents God's inspiring Cyrus king of Persia to attack Babylon. This took place after seventy years of Babylonian rule. The rebuilding of the Temple, however, took place after seventy years from the destruction of Jerusalem, which took place during the exile of Zedekiah.—[*Redak*] Only then will I remember you, not as the false prophets would have you believe.—[*Mezudath David*]

Mezudath David computes the seventy years of Babylon: Nebuchadnezzar vanquished Jehoiakim

לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה: יִי כִי
 אֲנִכִּי יָדַעְתִּי אֶת-הַמַּחְשָׁבָה אֲשֶׁר
 אֲנִכִּי חָשַׁב עֲלֵיכֶם נָא--יְהוָה
 מַחְשְׁבוֹת שְׁלוֹם וְלֹא לָרָעָה לָתֵת לָכֶם
 אַחֲרֵית וְתִקְוָה: יִי וּקְרֹאתֶם אֹתִי
 וְהִלַּכְתֶּם וְהִתְפַּלַּלְתֶּם אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי
 אֲלֵיכֶם: יִי וּבִקְשַׁתֶּם אֹתִי וּמִצַּאתֶם כִּי
 תִּדְרֹשְׁנִי בְּכָל-לְבַבְכֶּם: יִי וְנִמְצַאתִי
 לָכֶם נָא--יְהוָה וְשִׁבַּתִּי אֶת-שְׁבוּיֹתֵיכֶם
 וּקְבַצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל-הַגּוֹיִם וּמִכָּל--
 הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּי אֶתְכֶם שָׁם
 נָא--יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם אֶל--
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הִגַּלְתִּי אֶתְכֶם מִשָּׁם:

לְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה: יִי כִי
 אֲנִכִּי יָדַעְתִּי אֶת-הַמַּחְשָׁבָה אֲשֶׁר
 אֲנִכִּי חָשַׁב עֲלֵיכֶם נָא--יְהוָה
 מַחְשְׁבוֹת שְׁלוֹם וְלֹא לָרָעָה לָתֵת לָכֶם
 אַחֲרֵית וְתִקְוָה: יִי וּקְרֹאתֶם אֹתִי
 וְהִלַּכְתֶּם וְהִתְפַּלַּלְתֶּם אֵלַי וְשָׁמַעְתִּי
 אֲלֵיכֶם: יִי וּבִקְשַׁתֶּם אֹתִי וּמִצַּאתֶם כִּי
 תִּדְרֹשְׁנִי בְּכָל-לְבַבְכֶּם: יִי וְנִמְצַאתִי
 לָכֶם נָא--יְהוָה וְשִׁבַּתִּי אֶת-שְׁבוּיֹתֵיכֶם
 וּקְבַצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל-הַגּוֹיִם וּמִכָּל--
 הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּי אֶתְכֶם שָׁם
 נָא--יְהוָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם אֶל--
 הַמָּקוֹם אֲשֶׁר-הִגַּלְתִּי אֶתְכֶם מִשָּׁם:

ה"א אחרית ותקוה. שנית ל"ס:

רש"י (יא) וקראתי אותי והלכתי. בדרכי והרי זה מקרא קל: (יב) וקראתם אותי והלכתם. לפני. כמו תהלך לפני היות
בנחת שי (יא) נחת לכם אחרית ותקוה. פיון מה חלי פסיד לנחוב בדרכי כיפיוס ח'
 סיפון כ' נס"ד: (יב) שכינס. שניתם קרי:
מצודת דוד (יא) אחרית. סוף: (יב) שבותכם. מלשון הכנסה:

בשנת חמס לדרושים מלאו שבעים שנה ומיד כשנת דרושים ומלך כורש
 צבא כדלכדוהו היתה הפקידה ושבו אלמלם כמ"ש דניאל: אפסיד
 אתכם. או אלוהיכם ואלו אלקים מליכם את. דברי כסוב ונו' אלל לא קודם הונו הוה כדבר הנבואים המהקרים: (יח) כי אנכי ידעתי.
 אשר אלכי ידעתי את המהשבות ונו' מהם נשלום ולא לרשע כ"ל מה שהתמכרו בגולה שבעים שנה לכס למנהיג כי לא יכנס לבכסם
 העליוה ידע כי כנס להם לכס אחרית פזי. וקראתם אותי. ר"ל אשר שייכנס לבכסם שבו וחסון
 בתקום המקדש מקום המון ביתר לעבוד את ה' או כלשם תהלו או ותלכו בדרכי ותתפללו אלי להשיב את כל בני הגולה שכל
 שבתות ויהיוהם פליון על כל הגוים כמו מלח: ושבעתי אליכם. או שבעת אליכם: (יג) ובקשתי אותי. וכלשם תהלו אותי או
 תמלואי לה חזקו אותי בכל לבכם: (יד) ונמצאתי לכם. או הסיכ נמלא לכם נמלאות משלוחים ותשיב אותי שבותכם ר"ל כדבר
 הכוה להשיב לכם והוא המתפלל הרלוהי: וקבצתי אתכם. ר"ל את כל הגולה חקן מכל כוהים ונו' ואלו כולם חסדי אל המהקם
 הוה וכוהר מה שמשבו שכל און פלם כוהנס מל הגולה הוה נחשב מסיבת הכנסה לעובד כי עולם הכוהס הוה לעמן חסיו
 במקום המקדש מקום פזון ביתר לעבוד את ה' להשתלל לפניו על גולה כללית ושלשים גמלות מולם ל"ל לכוהס חשש מה שהתמכרו

return from Babylon is not the primary aim, so that the acceleration of that redemption should be considered advantageous, but the aim is that you should be in a hallowed place, a place more adapted to serve God, to pray to Him for the

general redemption, the complete and eternal redemption. Consequently, the delay of that temporary redemption is for your benefit, so that your heart be humbled before God and that your prayers be accepted.—[Mezudath David]

to restore you to this place. 11. For I know the thoughts that I think about you, says the Lord, thoughts of peace and not of evil, to give you a future and a hope. 12. And you shall call Me and go and pray to Me, and I will hearken to you. 13. And you will seek Me and find [Me] for you will seek Me with all your heart. 14. And I will be found by you, says the Lord, and I will return your captivity and gather you from all the nations and from all the places where I have driven you, says the Lord, and I will return you to the place whence I exiled you.

11. For I know the thoughts . . . thoughts of peace and not of evil—I know My thoughts in exiling you to Babylon, that they are for peace and not for evil. These seventy years exile are not for your harm but for your benefit, for then your stopped up heart will become humbled, and this will be the cause of your future and your hope after you return here.—[*Mezudath David*] *Abarbanel* explains that the exile would serve to humble them by making them feel its tribulations and it would serve to expiate the sin of the infractions of the laws of the Sabbatical years. It would not, however, atone for the sin of idolatry, immorality, and bloodshed, of which they were guilty during the days of the first Temple. Since they were not completely cleansed of their sins, they would return to the Holy Land to build a Temple lacking many components present in the First Temple. It lacked the Shechinah, the Ark, the Ark cover with the cherubim, fire from heaven, the Urim and Thummim, and prophecy. Through their

presence in the Holy Land, however, they would be more disposed to repent than if they remained in exile.

12. And you shall call Me and go—*In My ways. This is an elipsis.*—[*Rashi, Redak*] Then, after your heart is humbled and you repent, and you will be in the holy place, a place more adapted to serve God, then, when you call Me and go in My ways and pray to Me to restore all the exiles from all places and to make you higher than all nations as in days of yore, I will hearken to you.—[*Mezudath David*]

13. And you will seek Me—And when you seek Me then, you will find Me if you seek Me with all your heart.—[*Mezudath David*]

14. And I will be found by you—Then I will be found by you to fulfill your requests and I will restore your captives. I.e. I will restore to you what should be restored: kingdom and dominion.—[*Mezudath David*]

and gather you—I will gather the entire exile from all the nations, etc., and I will restore them all to this place. The intention is that the

15. For you have said: The Lord has set up prophets for us in Babylon. 16. For so said the Lord concerning the king who sits on the throne of David and concerning the entire people that dwells in this city: Your brethren who have not left with you into exile. 17. So said the Lord of Hosts: Behold I incite upon them the sword, the famine, and the pestilence, and I will make them as the loathsome figs, which cannot be eaten because they are so bad. 18. And I will pursue them with the sword, with the famine, and with the pestilence, and I will make them a horror

15. **For you have said: The Lord has set up prophets for us**—What I say to you that I will remember you at the end of seventy years is true, but what you say that “God has set up prophets for us in Babylon” who say that you will return now is of no value for they are prophesying to you falsely. *Jonathan* renders: has set up for us teachers in Babylon.—[*Redak*] *Mezudath David* renders: If you say, “The Lord has set up prophets for us in Babylon.”

16. **concerning the king**—*Zedekiah, who has not been exiled.*—[*Rashi*]

This is not true, for so has the Lord said concerning the king who sits on the throne of David.—[*Mezudath David*] Since Jeremiah prophesied concerning the bars and the thongs, and he told what happened to him in his encounter with Hananiah concerning them and what resulted therefrom, he returns now to discuss the king of Babylon, the one represented by the yokes.

Now he says that the Lord has decreed upon the king descended from the house of David, who rules in Jerusalem, viz. Zedekiah, and concerning all the people of Jerusalem who had not been exiled with Jehoiachin, that they should not boast that they remained in Jerusalem and that their brothers had gone into exile.—[*Abarbanel*]

17. **So said the Lord**—Since the introduction was rather lengthy, Scripture repeats this expression to connect it with the quotation.—[*Mezudath David*] Their stay in Jerusalem is not for their good but for their detriment, for behold I incite. . .—[*Abarbanel*]

as the loathsome figs—Heb. הַשְּׂפָרִים, an expression of. שְׂפָרָה, a disgraceful thing (Hos. 6:10).—[*Rashi*] See above ch. 24, the account of the baskets of figs.

18. **And I will pursue them**—Even when they are exiled, the sword, the famine, and the pestilence will follow them, as is stated at the end of

[illegible]

אֵלֶּיךָ יְהוָה וְנָחֲמִים לָנוּ

מלך, מלך

ונחתים לועז כל במלכת הארץ: (יט) ולא שבקתה. גם אהם:

מנהל

עדין לא גלי שטייט ירושלים : (וויס) ולא שפעטער. לא האלטא (ט) פארנדי קניגס . חסר ו' ד"ה צא : פ' ס' אצט זאל נישט טראכטן וואס ער האט געזאגט , ווי אזוי ער וועט זיין

מצורף צ"ו:

בנינו הסמים ודרכו לעשותו כשרואים דבר חביב במחיר :

11-11-11

בין כל האומות יהיו לאל ולשמה וגו' : דרשנוהו. כמו שד"ק עבר

פס' די היינטיקע משפחה וואס זיך באהאנדלט דאס צווייטע בוך פון דער תורה.

על החשבון : ש"ך . דבר אשר גם

הכינוי "ספר חסידים" נקבע רק מאוחר יותר, כנראה על ידי חסידים מאוחרים יותר, שחשבו כי מדובר בספר חסידים.

כאומולויס: הייטרה. כלס יתנוו על גודל מורכב: ולשרקה.

מכרן טיפל גדל הכבוד: ולחפיה יחסו אדם : בעצתה צדק.

במקום זה: (י"ז) החת. בעבור חשך לא שמתו את דברי. ד.

יחסי: (כד) להל וליוס
לדן בני הולב: למא

מסמך: (99) לכל גלוי. לכל כלי פגועה: למעט

to all the kingdoms of the earth, for an oath, for astonishment, for hissing, and for a reproach among all the nations where I have exiled them. 19. Because they have not hearkened to My words, says the Lord, which I sent to them with My servants, the prophets, sending [them] betimes, but you did not hearken, says the Lord. 20. Now you, hearken to the word of the Lord, all the exile that I have sent away from Jerusalem to Babylon. 21. So said the Lord of Hosts, the God of Israel, concerning Ahab the son of Kolaiah and concerning Zedekiah the son of Maaseiah, who prophesy to you falsely in My name: Behold I deliver them into the hands of Nebuchadnezzar the king of Babylon, and he shall slay them before your eyes. 22. And a curse shall be taken from them by the entire exile of Judah which

the price charged a non-Jew. Also, the Jews were poor and oppressed and had little money to pay for food.

and I will make them a horror—I will deliver them to all the kingdoms of the earth to be a horror, for they will all terrify them.—[*Mezudath David*]

for an oath—They will swear by them, saying, "May I be like the unfortunate Jews."—[*Mezudath David*]

astonishment—They will all wonder at the extent of their desolation.—[*Mezudath David*]

where I have exiled them—The intention is, "I will exile them." [It is the prophetic past.]—[*Mezudath David*]

19. **sending [them] betimes**—

Although I sent them early with great eagerness.—[*Mezudath David*]

but you did not hearken—The change to the second person denotes that it is as though he is addressing the dwellers of Jerusalem.—[*Mezudath David*] *Redak* and *Kara* explain: Neither did you, the exiles, hearken.

20. **Now you, hearken**—From now on, after you have received your punishment.—[*Malbim*]

22. **saying**—They will say in their curse, "May the Lord make, etc."—[*Mezudath David*]

and like Ahab—His name is spelled defectively to disgrace him.—[*Redak*]

whom . . . burnt.—Heb. שָׂרָף, an expression of "roasted with fire" (Lev. 2:14).—[*Rashi*]

בְּכֶבֶד לֵאמֹר יִשְׁמַךְ יְהוָה בְּצִדְקָתוֹ
וּבְאַהֲבָה אֲשֶׁר־קָלַם מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאֵשׁ :
כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ נְבִלָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּנְאַפוּ אֶת־נָשֵׁי רַעֲיָהֶם וַיַּדְּבֵרוּ דָבָר
בְּשִׁמְי שֶׁקֶר אֲשֶׁר לֹא צִוִּיתָם וְאַנְכִי
הוֹדַעְתִּי עַד נְאֻם־יְהוָה : כִּי וְאֵל־שִׁמְעִיהוּ
הַנְּחֻלְמִי תֹאמַר לֵאמֹר : כֹּה־בָה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יַעַן
אֲשֶׁר אָתָּה שָׁלַחְתָּ בְּשִׁמְכָה כְּפָרִים
אֶל־כָּל־הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וְאֶל־
צִפְנִיָּה בֶן־מַעֲשִׂיָּה הַכֹּהֵן וְאֶל־כָּל־

הַכֹּהֲנִים
הַיִּזְרֵע קרי
(כב) אֲשֶׁר קָלַם, לִי קָלוּי בְּאֵשׁ (ויקרא כ'): (כג) וַיִּנְאַפוּ
אֶת־נָשֵׁי רַעֲיָהֶם. כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁוֹרָם כִּסְּוֵה־דִרְיוֹן, כֹּה אָמַר
מִנְחַת שִׁי
בְּסִפְּרֵים מִדִּיּוּקִים : (כג) יִשְׁמַךְ ה' נִדְרֵיכֶם, כִּי חֹסֵר וּתְהִי כְּלָמִים :
וְנִלְחַם, כִּי כִּינִי וּבְחִלּוּשִׁים שָׁלַח מִן פִּיכֶם וּבְדִמְיוֹתַי וְכֵן הִסְתִּית
וַיִּנְיִין מִיָּדְכֶם : (כג) שֶׁקֶר חָסֵר לֹא, כִּבְשָׁה מִפְּרִים מִדִּיּוּקִים מִלֵּא וְלֹא־
וְכֵן אָמַר מִן לֵא שֶׁלֹּאִים מִשְׁמֵר מִיִּשְׁמֵר כְּפָרִים וְיִקְרָא וְיִסְמֵן מִלֵּא וְיִנְחָלֻם
בְּסִפְּרֵים וְכֵן לִיִּים, כִּי־כֹסֶם מִדִּיּוּקִים חֹסֵר יִזְרֵעַ צִוִּיתָם : כִּי־כֹסֶם, הַיִּזְרֵע
קרי : וְכֵן וְכֵן מִסְּמֵל חוּץ מִכֵּסֶל כִּי־כֹסֶם וְכֵן לִיִּים וְכֵן מִסְּמֵל שְׁמֵל וְכֵן
שֶׁסֶם מִלֵּא לִיִּים מִדִּיּוּקִים שֶׁיִּזְרֵעַ וְכֵן מִסְּמֵל שְׁמֵל וְכֵן חֹסֶם וְכֵן חֹסֶם
צִוִּיתָ : (כג) בְּסִפְּרֵים לֵא שֶׁלֹּאִים מִלֵּא :
מִצֻּרֹת צִיּוֹן

(כג) וּבְאַהֲבָה, הוּא אֲחֻלָּה : קָלַם, עֲוִין מִדִּיּוּקִים כְּמוֹ קָלוּי
בְּאֵשׁ וְיִקְרָא כ') : (כג) נְבִלָה, דָּבָר כְּשֶׁלֹּא וּמִנְחָה וְכֵן כִּי נְבִלָה טָעָה
כִּי־כֹסֶם (כְּלָמִים לִי) : יַעַן, מִלֵּאן עֲדוּת : (כד) וְנִחְלָמִי, שֶׁסֶם
מִקֹּס מִלֵּאן כִּי : (כג) בְּשִׁמְכָה, כְּמוֹ שֶׁמִּשְׁוֹרָם וְכֵן לִיִּים וְכֵן
כֹּסֶם לִיִּים אֲחֻלָּה (שְׁמֵל כִּי) וְכֵן לִיִּים :

ra 6 and Pesikta d'Rav Kahana p. 164. The former account is quoted by Yalkut Shimoni. Midrash Rabbi David Hanagid on Gen. p. 170, elaborates on this account, as follows:

24. And to Shemaiah—This is according to Targum Jonathan. Since the following verse is written in the second person, it was

addressed directly to Shemaiah the Nehelamite. *Mezudath David*, however, writes: This too is part of the scroll that he sent to Babylon, and he says that God said to him to say the following concerning Shemaiah the Nehelamite.

25. Because you sent—Because you sent letters in your name alone, not in the name of all the exiles and

is in Babylon, saying: May the Lord make you like Zedekiah and like Ahab, whom the king of Babylon burnt with fire. 23. Because they committed a disgrace in Israel, and they committed adultery with the wives of their neighbors, and they spoke false things in My name, which I had not commanded them, and I am He Who knows and a witness, says the Lord. 24. And to Shemaiah the Nehelamite, you shall say, saying: 25. So said the Lord of Hosts, the God of Israel, saying: Because you sent in your name letters to the entire people that is in Jerusalem and to Zephaniah the son of Maaseiah the priest and to all

23. and they committed adultery with the wives of their neighbors—*As is explained in Sanhedrin (93a), "So said the Holy One, blessed be He, 'Lie with my friend.'"*—[Rashi] The Talmud relates that they went to Nebuchadnezzar's daughter. Ahab said to her, "So said the Lord, 'Surrender to Zedekiah.'" Zedekiah said to her, "So said the Lord, 'Surrender to Ahab.'" She went and told her father. He said, "The God of these people hates lewdness. When they come to you, send them to me." When they came to her, she sent them to her father. He said to them, "Who told you?" They replied, "The Holy One, blessed be He." "But I asked Hananiah, Mishaël, and Azariah and they told me that it is forbidden." They replied, "We are prophets just as they are. He did not tell them, but He told us." He said to them, "I wish to test you as I tested Hananiah, Mishaël, and Azariah." They replied, "They are

three, but we are only two." He said to them, "Choose whom you wish to accompany you." They replied, "Joshua the High Priest." They thought, "Let Joshua come, for his merit is great and he will protect us." They let them down and cast them into the fire. They were burnt, but as for Joshua the High Priest—only his clothes were singed. . . .

Although they did not commit adultery in this case, being stopped by Nebuchadnezzar, the fact that they pretended to have been commanded by God to commit adultery indicates that morality was unimportant to them, and that they had probably committed adultery with other women, as the prophet indeed states.—[Maharsha]

The account in the Midrashim is much more detailed, and presents the entire picture of immorality among the exiles as engendered by the false prophets. The entire account is found in *Tanhuma Vayik-*

הַבָּהֳגִים לֵאמֹר: כִּי יְהוָה נִתְּנָה כְּהֵן
תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים
בֵּית יְהוָה לְכָל-אִישׁ מִשְׁנֵעַ וּמִתְּנַבֵּא
וְנִתְּנָה אֹתוֹ אֶל-הַמִּזְבֵּחַ וְאֶל-
הַצִּינֹק: כִּי וְעַתָּה לָמָּה לֹא נִעְרַת
בִּירְמְיָהוּ הָעֵנִיתִי הַמִּתְּנַבֵּא לָבָם:
כִּי עַל-כֵּן שָׁלַח אֲלֵינוּ בָּבֶל לֵאמֹר
אַרְכָּה הִיא בָּנוּ בָתִּים וְיִשְׁבוּ וְנִטְעוּ גִּטּוֹת

י"י סִנְעָה קִטּוֹן מִלְּפָנֶי
יְהוָה פְּקָדִים לְפָנֶי
סִנְעָה קִטּוֹן פְּקָדִים בְּבֵית
סִנְעָה רִי' לְפָנֶי גִבֹר
דִּסְחָלִי וְסִנְעָה וְהָסֵן
יִתִּי לְכִפְתָּה וְלִנְנו
צִינְקָה: כִּי וְיִעָן לְפָנֶי
לֹא נִתְּנָה בִּירְמְיָהוּ דָסֵן
עֲנִיתוֹ דִּסְחָנָה לְכֹן:
כִּי אֲרִי עַל כֵּן שָׁלַח
לְיִתְמָה לְפָנֶי לְמִסְכֵּן
אַרְכָּה הִיא בָּנוּ בָתִּים
וְיִתְּנוּ וְיִצְּבוּ גִּטּוֹת וְנִטְעוּ

מַדְרֵי קְרָא
(כו) ח' נִתְּנָה כֵּן תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים . כלומר
לְכָד נִתְּנָה לַחַת מִסְמִינֵי פְקָדִים בְּבֵית ח' שֶׁמֶס תַּחַת שֶׁמֶס
אִישׁ מִשְׁנֵעַ וּמִתְּנַבֵּא לְרַעַת שְׂחָן אֹתוֹ אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶל
הַצִּינֹק . הֵם מִטֵּי בְּתֵי הַמִּזְבֵּחַ: (כז) אֲרִיכָה הִיא . נִלְוֹת בְּכָל
אֲרִיכָה הִיא וְלֹא מִתְּנַבֵּא אֶתֶּם נִגְמָלִים אֶתֶּם נִגְמָלִים
מִפְּנֵי עַד מִלֵּאֵת מִלְּבָבוֹת בְּכָל שְׂבָעִים שָׁנָה:

מַנְחַת שִׁי
(כו) ה' נִתְּנָה כֵּן תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים . כלומר
(כז) אֲרִיכָה הִיא . מִן ח' ג' נִגְמָלִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים
יְהוּדָע לְפִי שְׂחָה כְּהֵן נִגְמָלִים וְנִגְמָלִים בְּרִיזוֹ וְכֵן צִנְיָה תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים אֹתוֹ וְאֶתֶּם
הַכְּתוּבִים: בֵּית ח' . כְּכֹר בְּבֵית ח' וְכֵן מִתְּנַבֵּא בֵּית ח' וְהַכְּתוּבִים לָבָם: לְכָל אִישׁ מִשְׁנֵעַ . בְּעִבְרִי כֵּן אִישׁ וְלִנְבִיא הֵן קְרָאִים
לְנִגְמָלִים מִשְׁנֵעַ וְכֵן מִרְעַת בִּיא מִשְׁנֵעַ חוּד: אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶל הַצִּינֹק . הַמִּזְבֵּחַ הִיא בְּתֵי הַמִּזְבֵּחַ וְכֵן ח' כִּי־תִתֵּן וְדִבְרִי
חִיל כִּי־תִתֵּן אֹתוֹ לְכִי־הָ . כִּלִּי מִסְכֵּן לִירְמִיָּה: (כח) אֲרִיכָה . הִיא נִלְוֹת: אֶת מִרְעַת ח' חֹת מִרְעַת:

מַצֹּדֶת רוֹר
(כו) ה' נִתְּנָה כֵּן תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים . כלומר
(כז) אֲרִיכָה הִיא . מִן ח' ג' נִגְמָלִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים
יְהוּדָע לְפִי שְׂחָה כְּהֵן נִגְמָלִים וְנִגְמָלִים בְּרִיזוֹ וְכֵן צִנְיָה תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים אֹתוֹ וְאֶתֶּם
הַכְּתוּבִים: בֵּית ח' . כְּכֹר בְּבֵית ח' וְכֵן מִתְּנַבֵּא בֵּית ח' וְהַכְּתוּבִים לָבָם: לְכָל אִישׁ מִשְׁנֵעַ . בְּעִבְרִי כֵּן אִישׁ וְלִנְבִיא הֵן קְרָאִים
לְנִגְמָלִים מִשְׁנֵעַ וְכֵן מִרְעַת בִּיא מִשְׁנֵעַ חוּד: אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶל הַצִּינֹק . הַמִּזְבֵּחַ הִיא בְּתֵי הַמִּזְבֵּחַ וְכֵן ח' כִּי־תִתֵּן וְדִבְרִי
חִיל כִּי־תִתֵּן אֹתוֹ לְכִי־הָ . כִּלִּי מִסְכֵּן לִירְמִיָּה: (כח) אֲרִיכָה . הִיא נִלְוֹת: אֶת מִרְעַת ח' חֹת מִרְעַת:

מַצֹּדֶת רוֹר
(כו) ה' נִתְּנָה כֵּן תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים . כלומר
(כז) אֲרִיכָה הִיא . מִן ח' ג' נִגְמָלִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים
יְהוּדָע לְפִי שְׂחָה כְּהֵן נִגְמָלִים וְנִגְמָלִים בְּרִיזוֹ וְכֵן צִנְיָה תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים אֹתוֹ וְאֶתֶּם
הַכְּתוּבִים: בֵּית ח' . כְּכֹר בְּבֵית ח' וְכֵן מִתְּנַבֵּא בֵּית ח' וְהַכְּתוּבִים לָבָם: לְכָל אִישׁ מִשְׁנֵעַ . בְּעִבְרִי כֵּן אִישׁ וְלִנְבִיא הֵן קְרָאִים
לְנִגְמָלִים מִשְׁנֵעַ וְכֵן מִרְעַת בִּיא מִשְׁנֵעַ חוּד: אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶל הַצִּינֹק . הַמִּזְבֵּחַ הִיא בְּתֵי הַמִּזְבֵּחַ וְכֵן ח' כִּי־תִתֵּן וְדִבְרִי
חִיל כִּי־תִתֵּן אֹתוֹ לְכִי־הָ . כִּלִּי מִסְכֵּן לִירְמִיָּה: (כח) אֲרִיכָה . הִיא נִלְוֹת: אֶת מִרְעַת ח' חֹת מִרְעַת:

מַצֹּדֶת רוֹר
(כו) ה' נִתְּנָה כֵּן תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים . כלומר
(כז) אֲרִיכָה הִיא . מִן ח' ג' נִגְמָלִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים וְאֶתֶּם מִן ח' פְּקָדִים
יְהוּדָע לְפִי שְׂחָה כְּהֵן נִגְמָלִים וְנִגְמָלִים בְּרִיזוֹ וְכֵן צִנְיָה תַּחַת יְהוּדָע הַבָּהֵן לַהֲיֹת פְּקָדִים אֹתוֹ וְאֶתֶּם
הַכְּתוּבִים: בֵּית ח' . כְּכֹר בְּבֵית ח' וְכֵן מִתְּנַבֵּא בֵּית ח' וְהַכְּתוּבִים לָבָם: לְכָל אִישׁ מִשְׁנֵעַ . בְּעִבְרִי כֵּן אִישׁ וְלִנְבִיא הֵן קְרָאִים
לְנִגְמָלִים מִשְׁנֵעַ וְכֵן מִרְעַת בִּיא מִשְׁנֵעַ חוּד: אֶל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶל הַצִּינֹק . הַמִּזְבֵּחַ הִיא בְּתֵי הַמִּזְבֵּחַ וְכֵן ח' כִּי־תִתֵּן וְדִבְרִי
חִיל כִּי־תִתֵּן אֹתוֹ לְכִי־הָ . כִּלִּי מִסְכֵּן לִירְמִיָּה: (כח) אֲרִיכָה . הִיא נִלְוֹת: אֶת מִרְעַת ח' חֹת מִרְעַת:

of his own invention?—[Mezudath David]

28. Forasmuch as—For you should rebuke him since he sent to us to Babylon saying, "Your exile there is long."—[Rashi]

Forasmuch as—Heb. עַל-כֵּן, like עַל-אֲשֶׁר, because of which.—[Rashi]

It is long—This exile in which you are now will last a long time. There-

fore, build houses there and dwell in them for you shall not leave there in the near future. It is as though he was saying, "Now, are these words not madness? The Lord did not tell this to me." [Possibly, before Jeremiah sent the scroll through Elasah, he had already sent these words in a letter or by word of mouth.]—[Mezudath David]

the priests, saying: 26. The Lord made you a priest instead of Jehoiada the priest, to be officers in the house of the Lord, over every man who is mad and makes himself a prophet, that you should put him into the prison or into the stocks. 27. And now, why have you not rebuked Jeremiah the Anathothite, who is prophesying to you? 28. Forasmuch as he sent to us to Babylon, saying: It is long; build houses and dwell, and plant gardens

it is as though everything depends on you.—[*Mezudath David*] He pretended to be a true prophet, an officer, and a great man.—[*Abarbanel*]

letters—Heb. סְפָרִים, rendered by *Jonathan* as 'letters.'

saying—This is what you stated in the letters.—[*Mezudath David*]

26. **made you a priest**—*He wrote this to Zephaniah.*—[*Rashi*] Although they denied the words of the true prophets, they did believe in God as the prime mover. He mentioned Jehoiada because he was the High Priest and the leader and greatest of his generation, and so was Zephaniah the High Priest.—[*Redak*]

officers—Heb. פְּקָדִים, *appointees.*—[*Rashi*] i.e. you and the other priests were appointed to be officers.—[*Redak*]

who is mad—They would call a prophet a madman in derision. Cf. II Kings 9:11.—[*Redak*] You were appointed to keep watch over every

madman who thinks himself a prophet.—[*Mezudath David*]

the prison—Heb. הַמִּקְדָּח, [known in the Talmud as] כֶּפֶה, [a room just high enough for one to stand in.]—[*Rashi*] Cf. 20:2 *Redak*, *Shorashim* suggest that it is a collar, an instrument for securing the neck of the prisoner.

that you should put him—That you should order that he be put.—[*Mezudath David*]

the stocks—Heb. הַצִּינּוֹק, *a tree trunk (ceps in French).*—[*Rashi*] An instrument for securing the hands [*Redak*, *Mezudath Zion*, *Abarbanel*] The French may also mean fetters, a definition that fits the context as well as the Hebrew word that *Rashi* gives. Cf. *Rashi*, Job 13:27, *Aruch* סָרֵן, definition 1, also *Shorashim*. *Redak*, סֵד, It appears that the prisoner's feet were secured by chains to a tree stump.

27. **And now**—Since that is the case, why did you not even rebuke Jeremiah, who prophesies madness

and eat their produce. 29. And Zephaniah the priest read this letter in the ears of Jeremiah the prophet. 30. And the word of the Lord came to Jeremiah, saying: 31. Send to all the exile, saying: So said the Lord concerning Shemaiah the Nehelamite: Since Shemaiah prophesied to you although I did not send him, and he assured you with a lie. 32. Therefore, so said the Lord: Behold I will visit on Shemaiah the Nehelamite and upon his seed [that] he shall have no man sitting in the midst of this people, and he shall not see the good that I am doing to My people, says the Lord, for he spoke perversion against the Lord.

29. And Zephaniah . . . read—This, too, is part of the scroll that Jeremiah sent to them, that Zephaniah read the letter before him and he saw that that was written. [Although Jeremiah himself wrote the scroll, he did not write it in the first person but in the third person as is customary in the Bible.]—[*Mezudath David*] *Malbim* explains this verse as a parenthesis inserted by the author, not as part of the scroll written to the exile. It tells us that the prophecy of verse 25 came to the prophet when Zephaniah was reading Shemaiah's letter.

30. And the word of the Lord came to Jeremiah—Since there was a long interruption, when the reason for the scroll was related, this is repeated.—[*Mezudath David*] This is a repetition of verse 25.—[*Abarbanel*]

31. Since Shemaiah prophesied to

you—Since his letters were read in public, it appears that his words were considered prophetic. Therefore, let him receive his punishment, either for his audacity against Jeremiah or for his false prophecy.—[*Malbim*]

32. I will visit—this sin on Shemaiah and on his seed.—[*Mezudath David*]

he shall have no man sitting in the midst of this people—He shall have no man sitting in the place of the officers and the elders.—[*Mezudath David*]

On Gen. 23:10, Wolf Heidenheim writes: I observed carefully and found that wherever Scripture states that so-and-so sat in the midst of the people or in the midst of the congregation or the like, the intention is always that he occupied a governing position among them,

א הַדְּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל־יִרְמְיָהוּ מֵאֵת
 יְהוָה לֵאמֹר: ב כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כְּתֹב־לְךָ אֶת כָּל־
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ אֶל־סֵפֶר:
 גפּי הִנֵּה יָמִים בָּאִים נֹאֲמִי־יְהוָה וְשִׁבְתִּי
 אֶת־שִׁבּוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וַיְהוּדָה אָמַר
 יְהוָה וְהַשְׁבַּתִּים אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־
 נָתַתִּי לָאֲבֹתָם וַיִּרְשׁוּהָ: ד וְאֵלֶּה
 הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל
 וְאֶל־יְהוּדָה: ה כִּי־כֹה אָמַר יְהוָה קוֹל

רש"י
 ל (ג) ביהנה ימים באים. ולא תאמר למה אכתובנו
 כי יאכלנו כולם ואין קולא בו ואין וזכרו עוד כי
 הנה ימים באים וגו': (ה) קול חרדה שמענו. יס פותרין על שמעית ככל שזיו חרדיו ממנה אותם שגלו שם ומדגש
 מנחה שי
 ל (ג) חזק לך. א' תי' כחך לך. וזאת חסד:

וה' הדבר אשר היה אל ירמיהו. כטוואר: (ג) כה אמר
 ה'. את כל הדברים אשר דברתי אליך. פי' אשר אני מדבר
 עתה כי על אלה הדברים אמר כבו שאמר ואלה הדברים אשר דבר ה' וגו' ואמר שיכתבם בספר כי הם הדברים שכתבתי לך
 באחרית הימים ואמר לו ספיקו לשורענות שאמר לסעלה לפי שזאת הפרשה להיות נחמה לישראל שהיו לישראל הדור כי
 כבו שיראו שחתקיים השורענות בקרבן כי ידעו שחתקיים הנחמה הגדולה באחרית הימים: אל ספר. כתיב בספר וכן
 ואל הארון תתן את העדות כבו ובארו: (ג) כי הנה ימים באים. לעתיד ליכות הפשוט כבו שאמר וישבתי את שבות
 עמי ישראל ויהודה וסגולת ככל אל שבו אלא יהודה ובנישין שגלו שם: (ד) ואלה הדברים. הם עזרדים כמו שפירשנו: (ה) כי
 מצודת דוד
 ל (ג) אשר דברתי אליך. הם הדברים האמורים במקראות
 שלחמיני ונמ'ם ואלה הדברים וגו' וקפי שיכתבם אחר
 שיכתב אליו לכן אמר אחר דברתי: אל ספר. על ספר וקראו ספר
 פי' סופו שלחם שיכתוב יהיה ספר וכן ונחמי קח (ישי' מ'): (ג) וישבתי את שבות. אביב בהקצת ונחמי קח את בני השני של
 סמי ישראל ויהודה ואלה הגדולים החלוקים צימי הפשוט. וז"ל לכן כחוב הדברים כספר למען וקראו בו ויקחו חלק: (ד) ואל ישראל.
 סג ישראל ועל יהודה: (ה) כי כה אמר ה' הנה שמענו קול חרדה וזאת בעת צוא נוח ומגו: אחר ואין שלום. כסל הדג

ל (ג) וישבתי. ענין הקצת ומנחה כמו שפירשנו ונחמי קח
 (ישי' מ'): (ג) שבות. מלי' שנים: והשבותים. מלי' שנים:

Messianic Era is meant, for the kingdom of Israel did not return with the Babylonian exiles, neither did the entire tribe of Judah return.—[Abarbanel]

5. A sound of quaking we have heard—Some interpret this as alluding to the tidings of Babylon, from which those exiled there quaked. But the Midrash Aggadah explains it as an allusion to the war of Gog and Magog.—[Rashi from Sanhedrin

98b] As mentioned before, other commentators, including *Redak*, *Abarbanel*, *Isaiah da Trani*, and *Mezudath David*, express the view that even according to the simple meaning of the passage, the war of Gog and Magog is meant. We will first explain the verses in that manner and then as a reference to the redemption from Babylon, as explained by *Malbim*.

Abarbanel explains this verse to

For further commentary see Appendix.

1. The word that came to Jeremiah from the Lord, saying:
 2. So said the Lord, the God of Israel, saying: Write for you the words that I have spoken to you, on a scroll. 3. For, behold, days are coming, says the Lord, when I will restore the captivity of My people Israel and Judah, says the Lord, and I will restore them to the land that I gave their forefathers and they shall possess it. 4. And these are the words that the Lord spoke concerning Israel and concerning Judah. 5. For so said the Lord: A sound of

2. **that I have spoken to you**—The following prophecy is intended. Although He had not yet spoken these words to the prophet, the past tense is used because he was to write them after God had already spoken them.—[*Abarbanel, Metzudath David*] *Redak* renders that I am speaking to you.

on a scroll—The word סֵפֶר denotes a written scroll. After he has written the words on it, the parchment will be a סֵפֶר.—[*Mezudath David*] This is known as a prolepsis. Cf. Isa. 47:2. Since the prophet has, until this point, predicted the destruction of Jerusalem by Nebuchadnezzar, God commanded him now to prophesy concerning the redemption of the people and its return. Since this prophecy embodies words of consolation and good tidings destined for them, He exhorted the prophet to record it in a scroll so that the Jews should know that, just as the dire prophecies were fulfilled, so will the favorable ones be fulfilled at the end

of days. He was to record them to preserve them for posterity.—[*Redak, Abarbanel*] *Malbim* asserts that these prophecies were not given to Jeremiah to announce to the people. They were only to be recorded so that the later generations would know that the favorable prophecies would be realized.

3. **For, behold, days are coming**—*And you shall not say, "Why should I write it, since they all will perish, and no one will read it, neither will anyone remember it anymore," for, behold, days are coming, etc.*—[*Rashi*]

This refers to the Messianic Era, as he states, "When I will restore the captivity of My people Israel and Judah." When the Jews returned from the Babylonian exile, only Judah and Benjamin, who were exiled there, returned.—[*Redak*]

4. **And these are the words**—This refers to the future, as mentioned above.—[*Redak*]

concerning Israel and concerning Judah—Another proof that the

חֲרָדָה שִׁמְעֵנוּ פֶּחַד וְאֵין שְׁלֹום : וְעַתָּה שִׁמְעֵנוּ דְּמִלָּא
 י שְׁאֵלֵנוּנָא וְרֵאוּ אִם יִלְד זָכָר מִדּוּעַ
 רֵאִיתִי כָּל־זָכָר יָדְיוֹ עַל־חֲצִיצוֹ בַּיּוֹלָדָה
 וְנִהַפְּכוּ כָּל־פָּנִים לִירְקוֹן : הֵוִי כִי גִדּוֹל
 הַיּוֹם הַהוּא מֵאֵין בְּמַהוּ וְעַתָּה צָרָה הִיא
 לְעַקְבִּי וּמִמֶּנָּה יִישָׁע : הִי וְהִיא בְּיוֹם
 הַהוּא נֶאֱמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲשַׁבֵּר עֲלוֹ
 מַעַל צִוְּאֻרָּךְ וּמוֹסְרוֹתֶיךָ אֲנִתֶּךָ וְלֹא־

רש"י

אגדה על מלחמת גוג ומגוג : (ו) אם יולד זכר . אם דרך
 לזכרים ללדת שיחוסם חללים כיוולד : חלציו . כמו

מנחת שי

(ו) ונחמנו . כנולד הילד וכל הילד : שבוים : (ח) ויפסדו . כנסים מדויקים
 מלא ואלו גם חלציו ימים ונפסד פניו לים ופלא :

הפעל ברוב על האשה אף על פי שהיא לפעמים על הזכר אשר
 היא ההולדת ויולדת בחבלים איך כדור ראיתי כל גבר ידיו על חלציו כיוולדו ובי נקבה דא שיש לו חללים ולפי שחבלי יולדת
 חזקים בחבלים אחרים לפיכך אמר זה והבשיל חבלי האנשים סרוב הצרה שתבואם לחבלי היולדת : לירקון . כי ברוב
 החללים נזים הרם מהפגנים והם ירוקים : (ו) הוי כי גדול . סמין כסודו . בנוד היולד : ועת צרה היא ליעקב . חת יהיה במלחמת
 גוג ומגוג שתהיה לפי שה צרה לישראל וכן נאמר כנבואת ישיעיהו חבי כבעם דנכ ער יבבור דעם . ונאמר כנבואת ירמיה
 והיתה עת צרה אשר לא נותנה כחיות גוי : (ח) והיה . עליו . של גוג ומגוג או של כל גוי ועל שהיו נותנין עליהם

מצודת ציון

(ו) כל גבר . כל איש : חלציו . פגיו : לירקון . למלאם ירוק :

(ח) ויפסדוהו . כס קצודי לנפשות כסול : אנתק . ענין כספת .

אם כן להיות כל גבר סופק ידיו על חלציו כדור כיוולדת בעת יבואו לה חללים וכל פני האנשים נפסדו למלאם ירוק כדור כספת
 כסופתם נלמד : (ו) הוי . כי לנחמנו כי היום הסוף יבוא גדול אשר כל לזכות גדלות ומדויקות ופיו או : סמין כסודו . ר"ל ממה שאמ
 רואים כי סמין כסודו וכן יראה גדול ונפשו מלין כסוד כי (נפילי) : ועת צרה . או יהיה עת לרם לישראל חלש כי הלא כסול מלא
 לו מוד כסופה : (ח) אשבר לוי . כל האיש אשר חלש מלן וכן יקצר לנפשות כסול אשכח ואסיר מר כל כסופות לא שמעו

troubled, for they shall fear the nations, but through that trouble will come their salvation; i.e. the redemption will result from that war.

Malbim explains this verse as the cry of the man holding his hands on his loins, "Ho: For that day is great," and also the time following it "is a time of distress for Jacob." Thereupon, the prophet replies: "But thereby they will be saved."

8. **I will break his yoke**—*The yoke of the heathens will be removed from*

Israel.—[*Rashi*] This segment of *Rashi* is omitted in the Warsaw edition. It was probably censored. *Redak* explains this to mean the yoke of Gog and Magog or the yoke of every nation that exerted power over Israel in exile. This is *Jonathan's* translation: I will break the yoke of the nations from your neck.—[*Redak*]

enslave them—lit. him, referring to the nation collectively. The transition from second person to third is not unusual in Scripture.—[*Redak*]

quaking we have heard, fear, and there is no peace. 6. Ask now and see whether a male gives birth. Why have I seen every man [with] his hands on his loins like a woman in confinement, and every face has turned to pallor. 7. Ho! For that day is great, with none like it, and it is a time of distress for Jacob, through which he shall be saved. 8. And it shall be on that day, says the Lord of Hosts, [that] I will break his yoke off your neck, and I will break your thongs, and

mean that the nations will quake in fear. They will say, "A sound of quaking we have heard. . . ."—[Redak]

Malbim explains that, at the time of the downfall of Babylon, the Jews quaked and were very frightened of the enemy because there was no peace in the land at that time.

6. whether a male gives birth—*Whether it is customary for males to give birth, so that labor pains should seize them like a woman in confinement.*—[Rashi] Since labor pains are stronger than most other pains, Scripture compares these pains to labor pains.—[Redak]

his loins—Heb. קִטְלָיו, *like קִטְלָיו*.—[Rashi]

to pallor—Because of the severe pains, the color leaves the face, and it becomes pale.—[Redak] *Abarbanel* explains this as referring to those engaged in the war of Gog and Magog.

Malbim explains that the besieged city is compared to a woman in labor, who will be forced to discharge the fetus from her womb. So will the besieged city be forced to discharge its inhabitants. As for the

male who caused the conception and birth—as he does not experience the pains, so does the one responsible for the siege not experience the trouble caused by the siege. In this case, the prophet states: Ask now and see whether a male gives birth. Why, then, does Israel, because of whom Babylon will be defeated and destroyed, experience fear and pain at Babylon's downfall?

7. that day—*The day of the assassination of Belshazzar and the downfall of Babylon. Another explanation: the day of the downfall of Gog.*—[Rashi]

and it is a time of distress for Jacob—This will be during the war of Gog and Magog, which will be, for a time, a distress for Israel. Cf. the prophecy of Isaiah (26:20), "hide for but a moment, until the wrath passes." Also, the prophecy of Daniel (12:1), "And there shall be a time of trouble such as never was since there was a nation."—[Redak] *Abarbanel* explains that the truth of the matter is that "that day will be great, with none like it" with many casualties and intensive war. The people of Israel, too, shall feel

יַעֲבֹדוּ-בְּעֹד זָרִים: מוֹעֲבְדוּ אֶת יְהוָה
 אֱלֹהֵיהֶם וְאֶת דָּוִד מֶלֶכָם אֲשֶׁר אָקִים
 לָהֶם: וְאֶתָּה אֶל-תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב
 נָאִם יְהוָה וְאֶל-תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הִנְנִי
 מוֹשִׁיעַךְ מִרְחֹק וְאֶת-יָרֵעַךְ מֵאֲרִץ
 שָׁבִים וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקֵט וְשָׁאֲנָן וְאִין
 מִהָרִיד: יֵאָ כִּי-אַתָּה אֲנִי נָאִם יְהוָה
 לְהוֹשִׁיעַךְ כִּי אַעֲשֶׂה כָּל־הַנְּגִיזִים וְ
 אֲשֶׁר הִפְצִיתִךָ שָׁם אַךְ אֶתְּךָ לֹא־

אֵעֲשֶׂה

ר"מ סבדי יעקב, זכר בלק: הני מושיעך, זכר חילוק, ויקרא:

נמירא

מעל ישראל: (י) ואתה אל תירא. מכל הרעות אשר תראה כלה על כל אשר אחת בנכות: ושאנן. כמו ושקט:

רד"ק

גדולים וקטנים כשיש בנכותו ישעיהו כי לא בחשון תצאו ובפנטה לא חלכון: ושאנן. פעל עבר מוסב לעתיד כפני חיוני והנני פתוחה ותחאר הנני קפוצה: (י) כי אתך. ויסתריך לסשפם. כמו שפוש יסני ה' אך במשפט כלומר אוסרך כפי שתוכל לסבול לא פני אפי ותכתי לפי מעשיכם הרעים ובתי ואיתי עלך יסורים לאלמותך ברם ברין חסוך מה שאמר לסשפם בפתחות הלמיר לתורות היריעה ר"ל לאיתו כשפם שגננזי עמך מיום שפרתיו בעונך. י"ש ישעיהו הכסכת סכתו בנכות:

מצורת ציון

ובספר: ורים, נכרים: (י) תחת. ענין פחד ואכזר. כמו אל תחת מפניכם (לפני ה'): ושכ. ענין השקט ומנוחה: ושאנן. ענין שלום כמו שאנו מואל מנוחיו (לקמן מ"ח) וכפל דברים ב"ש לנכות השלום ובהשקט: סחריר. מלי מדרס: (י) השיצותיך.

ר"ל לא חסך מלא כל אדם וינך הטלית לך אחת מלא מלאך ושאנן ולא ימלא עוד מי ימכירו: (י) אעשה כלה. אלה כליו על כל מון למוסר ולא אלהי אלהי מון מן העולם שישלר העולם נקי מן ר"ל

בבלות ובתי אחבר ניר עכסמי סוצאריכון ואסרו ציארך ובסורותיך ואכר בו כי בן דרך המסרא לדרב פנס לבח ופנס שלא לנכח: (ט) ועבור. אשר אקים להם. אפשר שאמר זה על דור הבבל שיקבנו מכסרו בעת תחיות הכתים ואפשר שיאמר על הכשיח בני יורקא שבו דוד: (י) ואתה אל תירא. סדרק. סאדך רחוקה שאתם בבלות שם: ואת ורעך. בניך והקטנים שלא יאכר אדם הגדולים יבחרו בהגלות והקטנים שלא יוכלו ישארו בארץ שבבים לא כן אלא כנחת תצאו

מצורת דוד

סוד פתח ולחוסה כחול אמת ולא יעבור עד עוד אושטו ורים: (ט) ועבור וני. רח א"ח כי יעבור ואת דוד מלכם וכו מן המשיח כלה מוכרע דוד: אשר אקים להם. אלה אשורו עולמים: (י) ואתה אל תירא. לכן משה אל חויל של חשקת בגולה ואל תחת ישראל. כל הדבר כמ"ס: כי הנני מושיעך בדרוק. כי אני הולך המון לרשעים ונאנך מלאך. זהוה מתקום שאתם שם: ואת ורעך. שבים: ושכ יעקב. ופלו ופלוה ישכ יעקב נכירה ונחת והשקט. גנוס וני ויק אורח לא ללהה אבל חסר אורח במשפט הגלוי לגלוי

This is not so, for you will leave slowly, both adults and children alike, as in Isaiah's prophecy, "For not with haste shall you go forth and not in a flurry of flight shall you go" (52:12).—[Redak] Abarhanel explains that the prophet interprets them that the redemption will take place long after this prophecy, and will involve their descendants, not those addressed by the prophet.

11. for I will make an end—I will

For further commentary see Appendix.

destroy those nations, but I will not destroy you.—[Mezudath David]

of all the nations where I dispersed you—They will be destroyed in the war of Gog and Magog, but Israel will not be destroyed.—[Abarhanel]

Malbim, following his interpretation of the chapter as dealing with the downfall of Babylon, identifies the nations as the land of the Chaldeans and the Assyrians, where Jews were exiled at that time.

but I will chasten you in mea-

strangers shall no longer enslave them. 9. And they shall serve the Lord their God and David their king, whom I will set up for them. 10. And you, fear not, My servant Jacob, says the Lord, and do not be dismayed, O Israel, for behold I save you from afar and your seed from the land of their captivity, and Jacob shall again be silent and at ease, and no one will frighten them. 11. For I am with you, says the Lord, to save you, for I will make an end of all the nations where I dispersed you, but of you I will not

The final clause is a repetition of the preceding one, added for clarification.—[*Mezudath David*] *Abarbanel* explains that from that day on, from the day that every man will hold his loins in pain, no nation will enslave Israel any longer, but God will break off the yoke of slavery, and the afflictions and slavery He will break off. And strangers shall no longer enslave [you] *with it*. I.e. they will no longer enslave Israel with the yoke mentioned earlier in the verse. Thus, there is no transition from second to third person.

Malbim explains that the yoke signifies slavery, and the thongs signify subordination. When Babylon is conquered, Israel will no longer be enslaved by her, but she will still be subordinate to Persia. There will, however, be a time, when strangers will no longer subordinate Israel.

9. **whom I will set up**—This may mean King David, whom God will resurrect at the time of the Resurrection of the dead. It may also refer to his descendant, the King Messiah, called by the name of his forebear.—[*Redak*] The Rabbis (*San-*

hedrin 98b) explain that this will be another David, probably meaning the King Messiah. King David will rule in a subordinate capacity, as the viceroy under the Messiah. This is based on "And My servant will be their prince forever" (Ezek. 37:25).

Malbim explains that if the Jews would have served God devotedly in the Second Temple, they would have merited the complete redemption, and would have served David, their king. Because of their sins, the redemption was postponed for the future.

10. **And you, fear not**—*Because of all the evils that you will see befalling Babylon in whose midst you are.*—[*Rashi*]

from afar—From a faroff land, where you are in exile.—[*Redak*] *Abarbanel* explains it as "a faroff time," denoting the long period of time between Jeremiah and the Messianic Era.

and your seed—Your small children. Let no one say that, although the adults will flee from exile, the children, who cannot flee, will remain in the land of their captivity.

make an end, but I will chasten you in measure, and I will not completely destroy you. 12. For so said the Lord: Your injury is painful, your wound grievous. 13. No one deems your wound to be healed, you have no healing medicines. 14. All your lovers have forgotten you, they do not seek you, for I have smitten you with the wound of an enemy, cruel chastisement, for the greatness of your iniquity; your sins are many. 15. Why do you cry about your injury [that] your pain is severe? For the magnitude of your iniquity,

sure—lit. with the law, justly, according to the law of the Torah.—[Rashi] The definite article denotes the known law.—[Redak]

and I will not completely destroy you—lit. but I will not clean you out, an expression of a sweeping destruction.—[Rashi] Targum renders: "I will not destroy you," for one who is destroyed from the world has been cleansed of it.—[Redak] Kara renders: I will not completely forgive you but I will chasten you through the kingdoms and ultimately redeem you from their midst. He explains the concept of cleaning as cleansing of sin. This has been accepted by most Bible translators.

12. Your injury is painful, your wound grievous—(Enfers in Old French), infirm.—[Rashi]

Although your injury is painful and your wound grievous, I will not completely destroy you. Although now your injury is painful and your wound is grievous, you still have hope, and all those who harm you will suffer because of you, as in verse 16.—[Redak]

13. No one deems your wound to be healed—lit. no one judges your judgment to be healed. None of the physicians would judge your wound favorably, stating that it could be cured. Therefore, since it was a hopeless case, they did not apply any medication, as is the custom with all incurable ailments.—[Mezudath David]

to be healed—Heb. לְקוֹר, *cure*. No one thinks that you will have salvation.—[Rashi]

healing—Heb. תְּעִלָּה, *a cure, an expression of availing*.—[Rashi] This is figurative. The grave misfortunes and the destruction of the land are compared to a grave illness from which no one hopes for recovery.—[Redak]

14. All your lovers have forgotten you—Assyria and Egypt, to whom you appealed for aid, have forgotten you.—[Redak]

cruel chastisement—Heb. מַכּוֹת אֶבְרִי, *chastisements of cruelty*. The chastisement is cruel.—[Rashi] Rashi explains מַכּוֹת as the absolute and אֶבְרִי as an adjective. Redak.

עֲצֹמוּ חֲטָאתֶיךָ עֲשִׂיתִי אֵלַי לָךְ :
 מִן לֶבֶן כָּל-אֲבָלֶיךָ יֵאָכְלוּ וְכָל-צָרֶיךָ בָּלֵם
 בְּשִׁבִי יֵלְכוּ וְהָיוּ שְׂאִסֶיךָ לְמִשְׁפָּה וְכָל-
 בְּזוּךְ אֶתֶּן לָבוֹ : יי פִי אֶעֱלֶה אֲרֻכָּה לָךְ
 וּמִמְבוֹתֶיךָ אֲרַפֶּאךָ נֶאֱמַם יְהוָה כִּי
 נִדְחָה קָרָאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא אֲדָרְךָ שְׂאִין לָהּ :
 כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי שֹׁב שְׁבוֹת
 אֱהִלִּי יַעֲקֹב וּמִשְׁכְּנֹתַי אֲרַחֵם
 וְנִבְנְתָה עִיר עַל-תִּלָּה וְאַרְמוֹן עַל-

על דסניא חוביך
 הקיפי חטאיך עבדתי
 אליו לך : מי בן כל
 אנסך ותאסון וכל
 סניאך בולתון בלשכא
 יתבון ויהון עבדך עשרי
 וכל כונך אסר לבוא
 יי ארי איתי אסר לך
 ומסכתך אסניך אסר
 יי ארי במלכותא קרו
 לך ציון היא תבע לית
 לה : יי דרנן אסר יי
 האנא כיתוב גלות
 ארציה דיעקוב ועל
 קרויה ארמים ותקני
 מקרא וירושלם באתרה
 ובית מקדשא בדר חו
 ליה

אכזרי, ייסורי אכזריות המוסר אכזרי הוא : (מו) לבן .
 שנועה : שאסך למשפחה : ל' בזה וכת"י ויהון עדיך
 לעלי : (יו) ארוכה . רפואה : המקום :

מרה"י קרא

יחיר א' בלא ואו

רש"י

כל ימי היותך בגלות אין אחר מן האומות שרך רינך לבחור ולא
 לרפואת חטאיה שלא העלו ארוכה לך :

לעלי : (יו) ארוכה . רפואה : המקום :

מבחת שו

רדק

בספרים מדויקים ב' ודפוסים יסורים וכן כתר ד"ק בזה חלק וכן פתח
 מרבה בתוקד בשם וכו' (טו) שלכן . יחיר ח"ס : כי חלש ארבע .
 בחקת ספרים ארבע נולד שורק ואלו כ"י (יג) נספר סימן ארבע ר' ב
 חלל ו' חסר וסימן כונן מללס . כי חלש ארבע . וספר ארבע (נולדס
 ד"ס ב' כ"ד) . כי עולה ארבע (מחיה ד') . כי קדש חסר וכו' ח' מן
 החסרים . וכל כתיבסלות כ"ף וזכיה לביית דס : (יח) ומשנחית . נפקד
 ספרים מדויקים חסר ח' חסר כ"ף ונחלח חסס נספר פניו ב' חסר
 וחד מלל פ"כ . וכן חליון סימן ל'ט מן ספר ופ' שכתוב מללס פסוק פניו
 מפרח גדול ב' חסר :

על שברך אין לך לזקק עליו כי בראשך בא לך הדבר הגדול על
 רוב עונך : עצוב חבאתך . לפני שעצוב חבאתך עשיתי
 אלה לך ואף על פי כן אוכלך לא ינקר כי גם חסר יאכלו :
 (טז) לבן . וכל צריך כלם . הכפל לחוק תענין : שאסך . האלה
 בבקום וי' המשך כי שרשו שש ושרש שססה שסס והענין
 אחד הוא וכן בא אלה בבקום ו' המשך כמלות בצאתו ונבאו
 כי שרשו בצץ : (יז) כי . ארוכה . רפואה : קראו לך . אורח
 ואסר כי ציון עיר ששן לה חרש להשיבה לירשאל
 (יח) בה אסר ונבנתה עיר על תלה . בתרגומי ותבנית קראת
 ישראל ותחל גבוה וכן העובדה על תלם ואותו ת"י תקופתן :

מצורת רוד

אין
 ארמון המלך ובית המקדש כמו ש"י ובית מקדשא

מצורת ציון

(טו) שוטרך למשימם . ענין כתיבה ודרכים כמו פי נמן
 למשימם יעקב (ישימם מ"ב) : (יז) ארוכה . ענין רפואה כמו
 חרובה בת עמי (לעלי ה') : (יח) שב . ענין הקטן : שבות .
 מ' שבים : ומשנחית . מ' משכן ומדוד : תלה . מ' מל וגל
 וכל מן גבסה ומחקה : וארסן . ענין כיכל וסלענין וכן כי לענין
 נוסס (ישימם ל"ב) : משפס . דרנן ועבדה וכן מופלד לך סמכוד

מכת הוליל ועל כוז טוק ומרבות העההך עשיתי אלה לך לשם
 נמול גלל כלו בתנס : (טז) לבן . הוליל וליי תשלם נמול במסל
 לכן כל לולך יאלו ל' המשיחיים חוקי יסחתו נס סתה בנמולס
 וכל צריך . כל ל' חסר חוקי ילכו כש"י : והיו שוטרך למשימה .
 הכותמים חוקי יהיו למשימם ועל השוללי חוקי חתן לכל ביי האויר
 כי נמול ל' מלס : (יז) ב' אעלה . ל' חלל לך לבד לפשה חסר
 ולעלה כסוחס ומספק ממכתך לשבו לביית כמלל חלל לא כן לפשה
 להאומות כי הם ילכו בעמס : כ"ל סס כי סלומות קרלו
 להקלס ולדרוס חוזה : (יח) הנני שב . אושיר כשקטא חס ש"י חלל
 עיר . ו' ויחובלס : על תלה . ל' על גבסה ומחקה שבים לה מלל : וארסן . זה בית המקדש : על משפס . ל' כל נדך ונענין סיהס

mildly lest he die from his wounds.
 The nations, however, did not bear
 in mind that God wishes merely to
 chastise Israel to bring them to
 repentance. They said that Zion is
 an outcast, that God has cast her
 away from Him and that He no
 longer seeks her. Therefore, they
 weak destruction upon her.

18. the captivity of the tents of
 Jacob—Jonathan renders: the exile
 of the land of Jacob.

and his dwellings I will pity—
 Jonathan renders: And I will have
 mercy on his cities.

and the city shall be built on its
 mound—Jonathan paraphrases: And
 the city of Jerusalem shall be built in

[since] your sins are many, I have done these to you. 16. Therefore, all who devour you shall be devoured, and all your adversaries, yea all of them, shall go into captivity, and those who plunder you shall be plunder, and all who prey upon you I will give for prey. 17. For I will bring healing to you, and of your wounds I will heal you, says the Lord, for they called you an outcast, that is Zion whom no one seeks out. 18. So said the Lord: Behold I am returning the captivity of the tents of Jacob, and his dwellings I will pity, and the city shall be built on its mound and the palace on

your sins are many, I have done these to you. Nevertheless, those who devour you shall not be held guiltless, for they too shall be devoured.—[Redak]

16. **Therefore**—This is an expression denoting an oath.—[Rashi]

those who plunder you—Heb. שׁוֹמְדֵיכֶם, an expression of spoil, and so did Jonathan render it: יִהְיוּ צִדְקָה לְעֵדִי.—[Rashi] Mezudoth explains it as an expression of trampling.

Malbim explains that those who oppress Israel can only exist as long as Israel's sin has not yet been expiated. After their sins have been expiated, however, the oppressors have no reason to continue in existence. Therefore, since God will heal Israel's injuries and wounds, as in the following verse, "all who devour you shall be devoured." I.e., all those who have killed Jews in exile will be killed.

and all your adversaries—Those who oppressed you in captivity.—[*Malbim*]

shall go into captivity—This is payment in kind.—[*Malbim*]

and those who plunder you—Heb. שׁוֹמְדֵיכֶם, a verb denoting willful destruction of property.—[*Malbim*]

shall be plunder—Their property shall be robbed and destroyed as payment in kind.—[*Malbim*]

and all who prey upon you—Who take your property for their own use.—[*Malbim*]

17. **healing**—Heb. אֲרֻכָּה.—[Rashi, Jonathan, Redak, Mezudath Zion]

for they called you an outcast—Although the nations of the world call you "outcast" and say that Zion is a city that no one seeks, it is not so, for I will gather you and seek it.—[*Mezudath David*]

no one seeks out—to return it to Israel.—[Redak]

Malbim explains that this verse gives a reason why the nations are punished although they fulfill God's wishes in chastising Israel. The prophet explains that Israel is like a wayward son whose father delivers him into the hand of a person to punish him that he repent of his waywardness. This person must realize that he is to punish him

מִשְׁפָּטוֹ יֵשֵׁב: יִי וַיֵּצֵא מֵהֶם תּוֹדָה וְקוֹל
 מִשְׁחָקִים וְהִרְבֵּיתִים וְלֹא יִמְעָטוּ
 וְהִכְבִּדְתִּים וְלֹא יֵצְעֲרוּ: כִּי וְהָיוּ בָנָיו
 בְּקֶדֶם וְעֵדְתוֹ לִפְנֵי תַבּוֹן וּפְקַדְתִּי עַל
 כָּל־לִחְצֵיו: כִּי וְהָיָה אֲדִירוֹ בְּמִנּוֹ וּמִשְׁלֹ
 מִקְרָבוֹ יֵצֵא וְהִקְרַבְתִּיו וְנִגַּשׁ אֵלַי כִּי
 מִי הוּא־זֶה עָרַב אֶת־לִבּוֹ לַגִּשְׁתׁ אֵלַי
 נֹאמ־יְהוָה: כִּי וְהֵייתָם לִי לְעָם וְאַנְכִי
 חֲמָא עַד אֵל לִנְי. קִדְוֹנִי: פ

קמץ בוי"ק

מהר"י קרא

(כא) היה אדירו מסנו, ויבא מלכו מסנו: ומשלו. משיחו:
 מקרבו יצא. וכן ח"י ויתרב מלכותו סנהון ומשיחיהו
 סבינתו יתגלי: והקרבתי וגוש אלי. כביטל כארם שקרא
 את בנו והכן גוש אלי: כי מי הוא זה ערב את לבו לגשת אלי.
 ולתענג עלי שאעשה לו חפציו. אין בכל האבות שרראיתי
 לא חיבה מעולם לקרבה אלי כשם שאני עתיד לקרב את ישראל להגישם אלי. ור' שניחם ב"ר חלב פירש והקרבתי, כסבר
 פנים: וגוש אלי. ויתפלל לפני גישה. כפי תפילת כפי אנדרתם: כי מי הוא שיערב לבו לגשת אלי. במלחמה. להסיר
 רד"ק

נכדיו לית ישחבלל: (יט) ויצא בהם. מאחלי יעקב ומסכנתיו
 יצא סחם תורה כלומר קול תורה וקול משחקים ופי' תורה
 שחיו מורים לאל על רוב חסובת שנתן להם: והכבדתיים:
 כמו ורביהם כלומר יתו עם כבוד וכן יבדו בניו ולא ירד:
 ולא יצערו. כלומר ולא ימסו והענין כפול במ"ש וית
 ואחשניו ולא יתן חלשין: וכלל ורדה אדירי מסנו. מלכו
 מסנו וכן אדר מושלו ותענין כפול במ"ש ומה שאמר מסנו
 מקרבו כי ידע וישראל שרובלך המשיח ישראל היה אלא כל
 לתודיע כי לא יהיה לישראל עוד מושל מהאבות כפי שחיו

מצורת ציון

לשפטם (מלכ"י כ' י"א): (יט) תורה. מ' הודלס: משחקים.
 מ' שחוק ומשחה: והכבדתיים. מני דכ"י כפ"ס כנד (נמדכר
 כ'): יצערו. טנין מוספ כמו וילמלו ולא ילכו לפי (חז"ק):
 (כ) ופקרתי. טנין השמח: לחציו. סדוחקים ומלכ"י לו כפ"ס
 וגר לא מלחן (שמות כ"ב): (כ"א) אדירי. מנין חזק ופל סמלך
 יאמר סטוח חזק: מל: וגוש. טנין קרוב: ערב. מנין המחייבים

כ"ל הדבר כמ"ש: והקרבתי. אני לקרב אותו וטו יסוד עש' אלי
 ור' דא. ור' ליתן טעם להם כחמלתי יקרב ואח"כ יגש אליו ואמר כי מי הוא זה העלם אכר המחביא את לבו לגשת אלי כמחבירי כ"ס
 לא אכיוטו לקרבה ולהתדבק די: (כ"ב) וחייתם לי לעם. ר"ל

מצורת דוד

מל: (יט) ויצא בהם. מ' הודלס: משחקים.
 וקול משחקים ומשחה: מל רוב סטוכס: והכבדתיים. כניסם וכנסם
 ולא יפספסו כדרך שנין משפסטי' והולכי' כהיו' עוול: והכבדתיי'.
 יסיו עם כנד ופלס כדכר כמ"ס: (כ) כקרב. מניסין פלי כנימ
 קדם: לפני חזון. יסיו כונוס לפני. ר"ל אשנית כה לבינן אומם
 כרוכ סוכ: ופקרתי. אשנית להטיב גמול על כל המלכותי אומי:
 (כ"א) ורדה אדירי מסנו. ר"ל מלכו יסוד מ' ישראל: ומשלו ור'.

להקרב ר"ל אסם נלכו ידלס מ' וסוד יסוד מוסף וסולך: כי מי
 זה העלם אכר המחביא את לבו לגשת אלי כמחבירי כ"ס
 מולסם חמלתי כי ומסיו עמי' וטו יסוד אסם לנס מלחיהם להשנית כנס

siah will be of Israel, not of the other nations. The intention is that there will no longer be a gentile ruler over them as there has been in the Holy Land, Israel was under the rule of heathen nations, such as Persia,

Greece, and Rome. In the Messianic Era, there will no longer be a ruler from any nation other than Israel.—[Redak]

pledged his heart—an expression of a pledge (fermaille, aatine in French).—[Rashi]

For further commentary see Appendix.

its proper site shall be established. 19. And thanksgiving and the voice of those making merry shall proceed from them, and I will multiply them, and they shall not be diminished, and I will increase them, and they shall not become few in number. 20. And their children shall be as of old, and their congregation shall be established before Me, and I will visit [evil] upon all their oppressors. 21. And their prince shall be from them, and their ruler shall emerge from their midst, and I will bring him near, and he shall approach Me, for who is it who pledged his heart to approach Me? says the Lord. 22. And you shall be My people, and I

its place. The mound is mentioned because Jerusalem is higher than the rest of the land.—[*Redak*]

and the palace—The Temple.—[*Rashi*, *Mezudath David* from *Targum Jonathan*] *Redak* takes it to include both the Temple and the king's palace. In *Shorashim*, he defines it as any large, tall building.

on its proper site—Following *Jonathan*, who renders: as befits it, shall be established. *Mezudath Zion* defines it to mean: according to its custom, meaning the way it stood previously.—[*Mezudath David*]

19. from them—From the tents of Jacob shall proceed the announcement of thanksgiving to God, as well as those making merry and rejoicing with His bounty.—[*Mezudath David*]

and I will increase them—Heb. והקבצתי, lit. "and I will make them heavy," "I will make them a numerous nation.—[*Rashi*]

and they shall not become few in

number—Heb. יקצצו, like יקצצו.—[*Rashi*] According to *Rashi*, followed by *Redak* and *Mezudath*, the final part of the verse is a repetition of the preceding one. *Jonathan*, however, renders: And I will strengthen them, and they shall not become weak. *Isaiah da Trani* and *Ibn Nachmias* render: And I will make them rich, and they shall not become poor, [but shall become richer and richer.] *Malbim* explains the final segment of the verse to mean that they will gain honor and authority.

20. as of old—Endeared to Me as of old.—[*Mezudath David*] As numerous as of old.—[*Jonathan*]

21. their prince—Heb. אצירו, lit. his mighty one.—[*Rashi*] Their king.—[*Jonathan*, *Redak*, *Kara*, *Mezudath David*]

and their ruler—Their anointed one.—[*Jonathan*] This is synonymous with the beginning of the verse. Obviously, the anointed Mes-

נָאֵא אֶחָד לְכֹן לְאַלְהֵי: **אֱלֹהֵי לָכֶם לְאַלְהֵים:** כִּי הִנֵּה אֶסְעֶרֶת
יְהוָה חִמָּה יֵצֵאָה מֵעַר מִתְגֹּרֵר עַל
רֹאשׁ רִשְׁעִים יִחְוֹל: **כִּי לֹא יִשׁוּב חֲרוֹן**
אַף יְהוָה עַד-עֲשִׂתּוֹ וְעַד-הַקִּימוֹ
מִזְמוֹת לָבוֹ בְּאַחֲרִית הַיָּמִים תִּתְּבוֹנְנוּ
בָּהּ: **כִּי בָעֵת הַהִיא נֶאֱמַר יְהוָה אֱלֹהֵי**
לְאַלְהֵים לְכֹל מִשְׁפַּחֹת יִשְׂרָאֵל וְהִמָּה
יְהִי לִי לָעַם: לֹא כִּי אָמַר יְהוָה מִצָּא
חֵן בְּמַדְבָּר עִם שְׂרִידֵי חֲרֵב הַלֹּדֶז

להרניעו

מהר"י קרא

מטני לאחר שהחלל לפני והקבצו אלי: ערב. לשון
ערבון: (כנ) מתגורר. לשון משיכה אותו פורענות. נצטו
שהכה בו את ישראל למעלה. חזרו וסבה בו את האויבות:
לא (ב) כה אמר ה' מצא חן במדבר עם שרירי חרב. עם
שנבלם סחבו ופניהם הלוך להרניעו ישראל. הלך לפניו
לחמציא להם כפרו כענין שנאמר הלוך לפניכם בדרך הלוך

מנחת שי

לא (א) כה אמר ה' כן בחזל רחל בסיון: מלא חן פנים:

בבית המלכות כי בניה ובוואת חתונתו בה בלבד וכבר פירשנו למעלה מתגורר בענין מתחיל ענין הנה
דוריה וית ענין אסיה כחמש: (א) כה אמר ה' מצא חן במדבר. ענין זה דבק לענין הנאולה שאמר למעלה אמר ה'
העם כבר מצא חן בעיני פני ארץ כנען וכו' כי מצא חן בעיני חרב שרירי חרב שרירי חרב שרירי חרב שרירי חרב
עליהם להמיתם. וכלומר ואני היצאתי מחוכם ומצא חן בעיני במדבר שהולכים במדבר ארבעים שנה ולכלותם בסן בלא
עושה ובלא עמל: הלוך להרניעו. הלוך בקור ובקום דבר כמו לורה ועווב כמו ועוובת כן הלוך ענינו כמו הלוך כלומר האל
הלך לפניו במדבר להביא לו פרינו כפי"ש לתור להם מנחה ואמר ישראל אחר להרניעו להוספת באור כי כבר זכר
עם וידוע הוא כי אותו עם שמצא חן במדבר הוא ישראל וכו' חסד כדון אמר ה' דיהב רחמן לעמא וגו' בעמור:

מצורת ציון

ודגמתי הפסוק לא אל חלוני וגו' (שעיה ל"ז): (כנ) פסוק.
לוח טעם: מתגורר. ענין כחיתו וחזקו כמו מעלה כחמה
(מ"א ו'): יחול. יכון כמו יחולו על דאש יוסף (ש"ב):
(ד) מוכות. מחשבות כמו על כלל מוחות (לחקן ל"א). במחית.
בסוף: מתגורר. מלון בילה:
לא (א) שרירי. ענין שרירי חרב כמו שרירי חרב (לחקן מ"ב):
להרניעו. ענין מנחה והשק כמו ומלאו מנחה לנשיכ'

ההנבילים חיתם להציתם הפס הוא מלא חן בעיני כנס

ה"א הלוך להרניעו. מנחת שי:

רש"י

למחות ידי: (כנ) מתגורר. מנה ודר לשון ארץ מגורי
ודגמתי וספר מתחולל (לעיל כ"ג) האמור במקרא האחר
הוא על שניהם ל' מתייה: על ראש רשעים. על ראש
עובדי כוכבים ומלות:

לא (א) מצא חן. כענין דור המדבר: שרירי חרב.

רד"ק

נגשים אלי: (וכנ) הנה פסוק ה'. כה זו הפרשה עתידה היא
כתובת למעלה וסנה אחר: עוד לחזק חזקוני ויש ביניהם שני
בבית המלכות כי בניה ובוואת חתונתו בה בלבד וכבר פירשנו למעלה מתגורר בענין מתחיל ענין הנה
דוריה וית ענין אסיה כחמש: (א) כה אמר ה' מצא חן במדבר. ענין זה דבק לענין הנאולה שאמר למעלה אמר ה'
העם כבר מצא חן בעיני פני ארץ כנען וכו' כי מצא חן בעיני חרב שרירי חרב שרירי חרב שרירי חרב שרירי חרב
עליהם להמיתם. וכלומר ואני היצאתי מחוכם ומצא חן בעיני במדבר שהולכים במדבר ארבעים שנה ולכלותם בסן בלא
עושה ובלא עמל: הלוך להרניעו. הלוך בקור ובקום דבר כמו לורה ועווב כמו ועוובת כן הלוך ענינו כמו הלוך כלומר האל
הלך לפניו במדבר להביא לו פרינו כפי"ש לתור להם מנחה ואמר ישראל אחר להרניעו להוספת באור כי כבר זכר
עם וידוע הוא כי אותו עם שמצא חן במדבר הוא ישראל וכו' חסד כדון אמר ה' דיהב רחמן לעמא וגו' בעמור:

מצורת דור

ולטיב חתם: (כנ) חסד יצאה. מלא כחמה טכר במקום פסוק:
ספר מתגורר. הספר הזה הוא מלא מכתבים וחזקו והוא יחיה חל
ושון על דאש הכשעים הם האומות שהיו לנשאלו (כד) לא
ישוב וגו'. לא ישוב חסד חזון אפי עד עשה ויקים מחשבות לבי:
באחרית הימים. ל"ל אל יתחזה הנה בסוף הימים נשחקים
מחשבותיהם כה שם כח מתקון חסד עם כי נחלקן חזון: (וכנ) בעת
ההיא. כן הנאולה: אחיה לאחיה וגו'. ל"ל אשתי כסס
ולטיב חתם: והנה יהיה לי אש. כלל יאמני כי יחיה עמי:
לא (א) עם שרירי חרב. עם ישראל הנבחרים מהבד מלכים

This people, at one time, found favor in My eyes, when I took them out of the Egyptian exile because they found favor in My eyes when they had escaped from the sword of the Egyptians, who constantly plotted to annihilate them. Since they

found favor in My eyes, I led them through the wilderness forty years where I led them manna without any toil.—[Redak]

He [therefore] went to give Israel their resting place—When He led them to take possession of the land of

will be your God. 23. Behold a storm from the Lord has gone forth [with] fury, yea a settling storm; on the head[s] of the wicked it shall rest. 24. The kindling of the Lord's anger shall not return until He has executed it, and until He has fulfilled the plans of His heart. At the end of the days you shall consider it. 25. At that time, says the Lord, I will be the God of all the families of Israel, and they shall be My people.

31

1. So says the Lord: In the wilderness, the people who had escaped the sword found favor; He [therefore] went

23. **settling storm**—Heb. מְתוֹנֵנֶה, *camping and dwelling, an expression of "the land of the sojournings of (מְנוּחֵי)"* (Gen. 37:1), and a similar case is "and a whirling (מְתַחֲלֵל) storm" (*supra* 23:19), stated in the other verse is the same as this, for both of them are expressions of camping.—[Rashi] Rashi's intention is that the word מְתוֹנֵנֶה means "dwelling" or "resting," a parallel to the end of the verse, which elaborates upon this word. A similar verse is found above (23:19) with the exception of the word מְתַחֲלֵל which appears there as מְתַחֲלֵל. Rashi interprets them as being synonymous. *Mezudath* defines this as an expression of cutting. Thus, we would translate it as "a destructive storm." *Isaiah da Trani*, as "a fearful storm."

Redak asserts that this verse is a prophecy for the future and that it was repeated from 23:19 for emphasis.

on the head[s] of the wicked—*On the heads of the heathens.*—[Rashi]

24. **At the end of the days**—If He tarries, then at the end of days, when it is fulfilled, think about it, that although He has tarried, God has not returned from the kindling of His anger.—[*Mezudath David*] This will not take place after seventy years, like the return from Babylon.—[*Abarbanel*]

25. **At that time**—At the time of the redemption.—[*Mezudath David*] When I wreak vengeance upon the nations.—[*Abarbanel*]

I will be the God—I will observe them and bestow My benefits upon them.—[*Mezudath David*]

and they shall be My people—They will all believe in Me and be My people.—[*Mezudath David*]

1. **found favor**—*The generation of the wilderness found favor in My eyes.*—[Rashi]

who had escaped the sword—*of the Egyptians, the Amalekites, and the Canaanites.*—[Rashi] This segment is connected to the above chapter, which deals with the redemption.

to give Israel their resting place. 2. From long ago, the Lord appeared to me: With everlasting love have I loved you; therefore have I drawn you to Me with loving-kindness. 3. Yet again will I rebuild you, then you shall be built, O virgin of Israel; yet again shall you be adorned with your tabrets, and you shall go out with the dances of those who make merry. 4. Yet again shall you plant vineyards on the mountains of Samaria, indeed planters shall plant [them] and redeem [them]. 5. For there is a day, the watchers shall call on the mountains of

their rest.—[Rashi] Redak explains this verse as reminiscent of the time Israel wandered in the wilderness, when God went before them with a pillar of cloud to find a camping place for them. Abarbanel interprets this as alluding to the redemption of the Ten Tribes from their exile, and their return to the Land of Israel, their resting place.

2. **From long ago**—In the merit of the Patriarchs.—[Rashi]

appeared to me—I, the prophet, and told me to say to the congregation of Israel, "With everlasting love have I loved you."—[Rashi]

Redak interprets this passage as a dialogue between God and Israel. In verse 1, God tells them how they found favor in His eyes when He redeemed them from Egypt and led them to the Promised Land. Israel replies: It is true that long ago God appeared to me, but now He has hidden His countenance from me during my exile. Thereupon, God replies, "With everlasting love have I loved you." My love for you was not temporary, but everlasting.

Since it is everlasting, I drew you to Me with loving-kindness and appeared to You with My glory on Mt. Sinai. Although I have abandoned you in exile all these years, "Yet again will I rebuild you . . ."—[Redak]

3. **Yet again will I rebuild you, then you shall be built**—You had two buildings made by men. Therefore, they were destroyed. Yet again will I rebuild you, I by Myself, a third building, and you shall be built forever.—[Rashi, Mezudath David] Redak explains this as referring to the Jewish people. The scattered nation is likened to a demolished building, whose stones and bricks are strewn all over the ground. When it is rebuilt, all its building materials are gathered together. So will it be with Israel. They will be gathered together and rebuilt.—[Also suggested by Mezudath David]

O virgin of Israel—You will still be like a virgin never possessed by a man. Neither will you be possessed by any masters other than I.—[Redak]

For further commentary see Appendix.

אֶפְרַיִם קוֹמוּ וְנַעֲלֶה צִיּוֹן אֶל־יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ : וְכִי־בָהּ אָמַר יְהוָה רָנוּ
לַיעֲקֹב שְׂמֵחָה וְצִהְלוּ בְּרֹאשׁ הַגּוֹיִם
הַשְׂמִיעוּ הַלְלוּ וְאִמְרוּ הוֹשַׁע יְהוָה אֶת־
עַמּוֹ אֶת־שְׂאֵרֵי יִשְׂרָאֵל : וְהִנְנִי מֵבִיא
אוֹתָם מֵאֶרֶץ צָפוֹן וּקְבָצֹתִים מִיִּרְכָתִי
אֶרֶץ בָּם עוֹר וּפֶסֶת הָרָה וְיִלְדֹת יִחְדּוּ

קהל

קמן בבבולאח

ת"א כס שור. מנחמין 65 : הרה וילדת. שנת 1 :

חולקיהו ב'ארגא
ד'ישראל ד'הו סחמין
לשני נחמקא דאתן
דאפרין איתני נקום
ננסק לציון וננהיגן
וי אלקנא : ו אבר דרנן
אמר וי שכו דבית
יעקב כחדו דרדו
בריש גלי לעני קל
עממא כ'שרו שכו
ואברו פסין ית עמיה
ית שאר ד'ישראל :
ו האנא ביתי יהון
מארע צפונא ואקבשני
סמפין אלקא ד'הו קהון

רשי

סרה יקרא

יום קרא נוצרים. עוד היום שיהיו קוראים נוצרים בגוים חס
הנביאים הנצבים לישועה ויאמרו קומו ונעלה ציון אל ה'
אלהינו. ור' נחמיה ב"ר חלב פירש כי יש יום שיקרא
שומרי פירות ויאמרו נקחה כינורים ונעלה ציון : (ו) כי כר
אמר ה' דנו ליעקב שמחה. כך יאמרו להם הנצרים. הם
הנביאים המבשרים להם את הישועה. כח אמר ה'
דנו ליעקב שמחה : וצהלו בראש הגוים. צאר ביד
רסה מבין גוים. וכלשון הזה אמר לנו הקב"ה אתם נביאי
מעבב אלא בקשו רחמים ותתפללו לפני הושע. ה' אתם עת

מנחת שי

(1) הני מביא חסם. ב'קצת מביא חסם. מלא ואלו יוסה פסו יפן יל. ופסו זה
עם חסמים כח' סימל' מבי' נפסר פס' יל' : וילדת יחיד. : יבוצ פסיהם יל'
חסר ואלו חסם יל' ודן הוא נדפוסים ודפוסים :

זו יאמר על תחלת הגאולה בבא קול השמחה ודא
בשמחה ובסודו המסתקם מאחור. מקום שם קבר כמו מקום קבר שם
כל רבים עמים כמו כל עמים ורבים והדומים להם שכתבנו בספר. וצהלו בראש הגוים. כתרנוכי
דרדונו בריש גלי לעני כל עממא : השמיעו. הבשורה והללו את ה' : כמו שהשתמחו בהבשורה כן עשה
והושע את עמך אברו זה ואני אעשה כדבריהם ואביא אתכם מכל המקומות אשר נדחתם שם ועל זה אמר : (ו) הני מביא
אותם מארץ צפון. כי רוב חילות בצפון : מירכתי ארץ. ארץ בקפץ בסוף אחר מיר שהם קסצין בקוה ובסנול : כב
עור ופסח. כל כך יבאו בנחת שאפי' העיר והפסח שיהיו בה וההרה והיולדת ילכו לאסם. ואפי' יל' פ' ואמר כל כך אובילם

מצודת ציון

נבוא לראות מי ומי בנבואים לשמור את העיר מן הנוק : (1) וצהלו.
ענין כשעמם קול גדול כמו פלתי רנה וזהל' (ישעיה יד) :
(2) מירכתי. מסוף : ופסח. חירג :

הנני מביא. כי הני מביא חסם מארץ
למחוק לקולות הארץ : במ. כבדאים יתיה שור ופסח וגו' רל' כלס

להכריז קול נשמע למרחיק ל"א גוירים כמו נוהל חסד
לחלפים (שמות 17) ל' שמירה כלומר יס יום שיקראו אותם
שמירה המורה ויאמרו קומו וכת"י ארי לית אריכות וימלא
ופניא טונא דעתיד למיח' ללדיקא דנעשו אורויחא
המלקדמן : (1) וצהלו בראש הגוים. כמנדלות נבזקים
כדי שיסמנו למרחוק : (2) במ עור ופסח. אפי' הנכשלים
ישראל השמיעו להם ואברו להם שבא להם הישועה ואין דבר

רדיק

לבא שיקרא נצרים והם הצוים שיהיו עומדים שם לקרא
לישועי הכפרים עליהם לציון להורות להם על רוב הטובה ויום
פ' ית וכן כבו ביום הראש שיש והדומין לו וית ארי את
אריכות וימלא וגו' כבסוד : (2) כי כה אבר ה' רנו ליעקב שמחה. זה
מקום כאילו אמר כה אמר ה' ליעקב רנו שמחה פ' בשמחה ובסודו
כל רבים עמים כמו כל עמים ורבים והדומים להם שכתבנו בספר. וצהלו בראש הגוים. כתרנוכי
דרדונו בריש גלי לעני כל עממא : השמיעו. הבשורה והללו את ה' : כמו שהשתמחו בהבשורה כן עשה
והושע את עמך אברו זה ואני אעשה כדבריהם ואביא אתכם מכל המקומות אשר נדחתם שם ועל זה אמר : (2) הני מביא
אותם מארץ צפון. כי רוב חילות בצפון : מירכתי ארץ. ארץ בקפץ בסוף אחר מיר שהם קסצין בקוה ובסנול : כב
עור ופסח. כל כך יבאו בנחת שאפי' העיר והפסח שיהיו בה וההרה והיולדת ילכו לאסם. ואפי' יל' פ' ואמר כל כך אובילם

מצודת רוד

צקול קומו ונעלה אל ה' כי בזה הגאולה וחזרה הבנייה
למקום גליון : (1) רנו ליעקב שמחה. הוא הפסוק ה' אחר ליעקב
רנו צקול שמחה : וצהלו. השמיעו קול גדול : בראש הגוים. רל'
בתקומת הנבואה שכללות הגוים להיות הקול נשמע למרחוק :
השבינו הללו וגו'. השמיעו קול והללו את ה' ואמרו אלהי' הנה
לסן פס סנל לכלל : מירכתי ארץ. הם בני שמחה השמיעו סנל

out and help Your people.' Say this
and I will do as you ask and bring
you from all the places where you
have been driven, as in the following
verse.—[Redak]

7. from the north country—For
most of the exiles are in the
north.—[Redak] Mezudath David
sees here those exiled to Babylon.

from the uttermost ends of the
earth—This alludes to the Ten

Tribes, who were exiled to distant
lands.—[Mezudath David]

Penei Yehoshua (Kethuboth 111a)
writes that, as is known, most of the
Jews did not return with Ezra from
Babylon. Consequently, most of
them remained in Babylon and were
not exiled by the Romans after the
destruction of the Second Temple.
Hence, there will be a redemption
from Babylon in Messianic times.

Ephraim; Rise! Let us go up to Zion, to the Lord, our God.
 6. For so says the Lord to Jacob, "Sing [with] joy and shout at the head of the nations, make it heard, praise, and say, 'O Lord, help Your people, the remnant of Israel!'" 7. Behold I bring them from the north country and gather them from the uttermost ends of the earth, the blind and the lame amongst them, the woman with child and she who travails with child all together;

time.—[Redak, *Mezudath David*]

the watchers shall call—*The lookouts at the tops of the lofty towers to announce with a voice heard a distance away.*—[Rashi] The lookouts will call the villagers to go up to Zion to thank God for all his bounty.—[Redak]

Another explanation: נֹצְרִים is like "He keeps (נָצַר) lovingkindness" (Exod. 34:7), an expression of keeping. That is to say: There is a day when they will call those who kept the Torah and say, "Rise . . ." And so did Jonathan render: There are many days and much goodness that is destined to come to the righteous who kept My Torah from days of old.—[Rashi] Rabbi Joseph Kara explains: There shall yet be a day when the watchers—viz. the prophets—who look expectantly toward the salvation, shall call and say, "Rise! Let us go up to Zion, to the Lord, our God." He quotes Rabbi Menahem the son of Rabbi Helbo, who explains: The watchers of the fruit will say, "Let us take the first fruits and go up to Zion."

6. For so says the Lord to Jacob—The word order is inverted in the

original Hebrew.—[Redak, *Mezudath David*] Malbim renders: Sing of the joy that Jacob has experienced. Accordingly, the words appear in their proper order.

"Sing [with] joy"—This is stated concerning the beginning of the redemption, when the news arrives that God has redeemed them.—[Redak]

and shout at the head of the nations—*On the lofty towers, so that they should hear from afar.*—[Rashi] I.e. from the high places in the lands of the nations.—[Mezudath David] Jonathan renders: with confidence in the sight of all nations. Kara renders: Go out with confidence from among the nations.

make it heard—Make the tidings heard and praise the Lord.—[Redak] You prophets of Israel, let them hear it and say to them that the salvation has come to them, and there is nothing hindering it. Therefore, beg mercy and pray, "O Lord, help Your people, the remnant of Israel."—[Kara]

and, say, 'O Lord help Your people,—'Just as You have let us hear the news, so may You carry it

קָהֵל גִּדְּוֹל יָשׁוּבוּ הֵנָּה: ^ח בְּבִכִּי יִבְאֹוּ
וּבְתַחֲנוּנִים אֲוִיֵּלָם אֲוִיֵּכֶם אֶל־נַחֲלִי
מִים בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל יִפְשְׁלוּ בָּהּ כִּי־
הָיִיתִי לְיִשְׂרָאֵל לְאָב וְאִפְרִים בְּכָרִי
הוּא: ^ט שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה גּוֹיִם וְהַגִּידוּ
בְּאָזְנֵיכֶם מִמֶּדְרֶהֱקָ וְאָמְרוּ מִזֶּדֶה יִשְׂרָאֵל
יִקְבְּצֵנוּ וְשִׁמְרוּ כְרֵעָה עֲדָדוֹ: ^י כִּי־פָדָה
יְהוָה אֶת־יַעֲקֹב וּגְאָלוֹ מִיַּד חֹזֶק מִמֶּנּוּ:
יָא וּבְאֹוּ וְרִנְנוּ בְּמְרוֹם־צִיּוֹן וְנִהְרֹוּ אֶל־

ת"א מזה ספר ירמיה: פסוקים ע"י:

סוב

וְשִׁנְיִינוּ כִּנֹּר דְּתַקְפִּין מְהֵרָא: ^{יא} וְנִיתָנוּ וְשִׁנְחָנוּ בְּסוּר פִּית מִקְרָאָא דְּאַתְבַּגִּי דְּצִיּוֹן

מחר"ק קרא

רש"י

ישראל: (ח) בבכי יבאו ובהתחנונים. ויחזרו מן הגלות: שבהם לא אחלם: (ח) בבכי יבאו, על ידי חפלה ותשובה: אוליכם, על ששת נחלי בים, ואע"פ שששה נחלי בים הולכין עקלתון כבד נאמר בדרך ישר לא יבשנו בה לולך בדרך עקלתון ואמרים בכורי הוא, שכל ישראל נקראו על שם אפרים מנחת שני

(ח) ומתחננים, כספרים מדרש ירמיה: כ"י חולין: בלתי ידעתי: ואמרים: כבדי חול, מלשון פלג המים המפריד ויחזרו: דלכון כבדי חל: (י) ונלו, מלשון דעסס הורקו: חזקו: גלום: כלום: אחרים: והרובים להם כן הוא זה כרוב שמחה שיבאו לארצם וכמו כי כמה שנים גלו במבנה: ובהתחנונים אוליכם, ענין החלה והחפלה: כבד חול נא מני אל ויחזקו לבלתי היות להם חתנה היתה חתנה סאת ה' אלהיהו והרובים להם ענין חפלה והחפלה: במגילתו כד הו' בן וגו' כבסבור: אל נחלי בים, כמו על נחלי בים וכמו ויד את השלישית אל כצור כמו על מצור אל הרים לא אבל כמו על הרובים להם: ואפרים בכורי הוא, וכן אפרים כי רוב ישראל והם עשרת השבטים היו בשלושת אפרים חתלה כשנחלקת השלוש ויחזקו כן, נקראו בשם אפרים ואמר בכמה מפרשים יחזקו ואמרי ומה שאמר בכורי הוא לפי שנתנה הבכורה ליוסף או לפי חביב הוא עלי כן הבכור לאביו וכן אמר בני בכורי ישראל לענין חבה ואהבה ובתרגום יונתן ואפרים חביב הוא קדש: (ט) ששמו, מורה ישראל יקבצנו, מי שורה אותו והגלה בין האומות הוא יקבצנו וידעו חנונים כי לא בכחם הגלות אם לא ברצון האל שחזרו על כרחם ויצאו מפרשום ושיבשו לארצו ויש אחר כך כי מדה ה' נור: (י) ונלו ובאו.

מצורת דוד

ישובו איש לא נעדר: קהל גדול: קבון גדול: (ח) בבכי יבאו, ר"ל על ידי תשובה ותפלה אלמלא: אל נחלי בים, אלל נחלי בים למען יתאזרו לרווחת האמון: בדרך ישר, בדרך שום מעלי משגות. למען לא יבשלו בה: לאב, למען שום נחלקם כלב המושג לחתקת למען לא יבשלו בה: (ט) ששמו, מה ששמשו הגידו עליהם המוקים: ואמרו, כה חלמנו כה ישראל המסור: כלומות המקום יקבן: חלו וישמרו כחוסר השומר: עזרו: (י) כי מדה, מן הגלות: מסנו, משראל המסור: כידו: (י) בפרים

9. and declare it—What you will hear declare on the distant islands.—[Mezudath David]

“He Who scattered”—[séparant in French], separating.—[Rashi] He Who scattered them among the nations will gather them. Let the nations know that they did not exile Israel with their own strength but

with God's will, for perforce He will take them out of their power and return them to their land, as in the following verse.—[Redak]

11. on the height of Zion—On Mt. Zion, high and lofty.—[Mezudath David] Jonathan paraphrases: On the mount of the Temple, which is built in Zion.

For further commentary see Appendix.

a great company shall they return there. 8. With weeping will they come, and with supplications will I lead them, along brooks of water will I make them go, on a straight road upon which they will not stumble, for I have become a Father to Israel, and Ephraim is My firstborn. 9. Hear the word of the Lord, O nations, and declare it on the islands from afar, and say, "He Who scattered Israel will gather them together and watch them as a shepherd his flock. 10. For the Lord has redeemed Jacob and has saved him out of the hand of him who is stronger than he. 11. And they shall come and jubilate on the height of Zion, and they will stream to

This coincides with *Redak* and *Mezudath David*, that, when the Ten Tribes will be redeemed, there will also be a redemption from Babylon, the north country.

the blind and the lame amongst them—*Even the staggering ones among them I will not reject.*—[*Rashi*] I will bring them so slowly that even the blind and the lame, woman with child and she that travails shall be able to follow. *Rabbi Joseph Kimchi* explains that the road will be so straight that the weakest will be able to traverse it without stumbling. *Malbim* explains that they will come from such countries where there are hardly any Jews, perhaps only two, one blind and one lame, both weak, yet it will be as though a woman has conceived and given birth at once, for they will increase with those who join them, until as a great company shall they return there.

8. With weeping will they come—*Through prayer and repentance.*—

[*Rashi*] They will weep for joy when they return to their land, for they were exiled from it for many years.—[*Redak*] *Abarbanel* explains that they will weep because of the trials and tribulations they will have experienced during the time preceding the Messianic Era, known as the Birthpangs of the Messiah.

and with supplications—That they will supplicate Me.—[*Isaiah da Trani*] *Jonathan* renders: and with mercy. So *Redak*.

and Ephraim is My firstborn—He mentions Ephraim, the name representing the Ten Tribes, the majority of Israel, for when the kingdom split, most of the population lived in the northern kingdom, headed by Jeroboam of the tribe of Ephraim. In many places, the two kingdoms are known as Judah and Ephraim. Ephraim is called God's firstborn because Jacob gave the birthright to Joseph. *Jonathan* renders: Ephraim is beloved to Me; i.e. just as a father loves his firstborn son.—[*Redak*]

טוב יהוה על־דגן ועל־תירש ועל־
יצהר ועל־בני־צאן ובקר והיתה
נפשם כגן־רוה ולא יוסיפו לדאבה עוד:
י אז תשמח בתולה במחול ובחרים
וזקנים יחדו והפכתי אבלם לששון
ונחמתיים ושמחתים מיגונם: י וריתי
נפש הבדנים דשן ועמי את־טובי
ישבעו נאם־יהוה: י כה אמר יהוה

והתקנו בטובא דיבב
להן יי כעבורא
ובתקרא ובקשא ובני
עאן ותורין ותחי
נפשון סליא מפנין
קגנת שקיא דקרווא
ולא יוספון לצפא עוד:
י כגן התרין כנשקא
דישראל פד בחגנין
ועלימין וסבין פתרא
ואתפוד אכלהון לבנע
נאגת מיגון ואחריו
סרווהון: י וישבע
נפש כפגא הפניקין
ועמי בית ישראל ית
טובי דיהביה להן
ושבעון אמרי יי דפרגן

ת"א בחול נפחול . כרית נס :

סמן כשרחא

אמר יי קלא ברזם עלמא אשתקס ביה ישראל דבנן ומתאנחן בטר ירמיה נביא פד שלח
כמו נכר: (יג) דשן . שמו:

כמו נכר: (יג) דשן . שמו:

ורגנו כפרים ציון . תי' ויתון וישכחון כסור בית מקדשא
דאיתבני בציון: (יד) כה אמר ה' קול ברסת נשפט . תי' ברנן
אמר ה' קלא ברזם עלמא אשתקס ביה ישראל דבנן ומתאנחן בטר ירמיה נביא פד שלח יתיה גבורא דב קסולייא סרסתא
אליא ודבנן כסור ירושלים כביא על גתא סרסבא לאתנחא על גתא ארי גלון . ופשוטו של סקרא קול ברסת נשפט נחי

מנחת שי

רד"ק

(יג) מיגונם . סיי' נחם: (יג) וריתי . כו'ר' אחר ולי' ונס'א כחינח יד
כה מלי' ונכאל ספרי מלרס וכן כח דר' ספס מלרס נס'א:

בכרים ציון . תי' פבור בית מקדשא דאיתבני בציון: ותדור אל
סבין סרועא אל החסן וכן ונחורו אליי כל רגוים:
לראבא . להנעב ולדאן ורוא סכר ס'א חפצל בפחא כפליס
לארבה חא ה' הלוהין: (יג) או תשכח בתולה . רל כל בתולה ובהולת וית' ככן יחרון כנישאת ישראל כד בחגנין: סיגנתם .
היזר היא נחה: (יג) וריתי . הפעם מלרע בתיו וכן הכתובים לומר שחשוב עבודת ביה המקדש במקום וישבעו דשן
הקרבתות שירבו מכל המקדשים כפ'ש אילי נביית ישראל ויעלו לרצון על סוכתי: (יד) כה אמר ה' קול ברסה נשפט .
אמר על דרך משל על עשרת השכמים שראשם אפרים וזכר חמם לכלם והיא רחל כאילו בוכה על דרך משל על גתיה: כי

מצודת רוד

מצודת ציון

(יג) תירש . כן קראו פוכי כיון: יצהר . הוא השמן: רחל .
שכט כמו סיוס חת האלן (שם ל"ה): לראבא . סלכון ודלגס
כמו ודלגס נכס ודכסיס (ל"ח): (יג) במחול . ריקוד של
שפחה: (יג) וריתי . ענין שפחה: דשן . ענין שומן:

ציון . כה לין סבא רס נסא: ונחור . יתשכו לנא חל סוכ' ה'
ר' ל' לקבל סוכה מיוכב וסחור ומפסע על דגן וגו': כגן רחל . יחי
שפחה כיוכב כגן ה'ר' השכט ככל סח' ה'ר' לסקוין כרגל:
ולא יוסיפו וגו' . ולא יוסיפו להיות כפגלין ודלגס כפלא:
(יג) ובחרים וזקנים יחדו . לרוב השמחה יחדו הקונים נשכים
אחר הבחורים לשמות נשפחים לשמות נפחול: והפכתי . האכל
וסבחתים מיגונם: ר' ל' סדך השמחה יתיה יחד' ספדך ה'ינון שיהי

סיהי לסס מלא חסוקן לשון וכוה יתיו נפחמתיס על האכל שמלא:
לסס מלא: (יג) וריתי . ל' שנתת סחוקין סיהי עזכר מכסתיס

tion appears to be that the exiles weep bitterly when Jeremiah returns to Judah, since their only source of consolation is deprived from them. The second half of the verse is not connected to the first, as will be explained further. It is to be noted that *קָמָה* is interpreted as "the height of the world" and also as the name of the city where Jeremiah was sent.

Rachel weeping for her children—
The Midrash Aggadah states (see Lam. Rabbah Babbar 24) that the

Patriarchs and the Matriarchs went to appease the Holy One, blessed be He, concerning the sin of Manasseh, who placed an image in the Temple, but He was not appeased. Rachel entered and stated before Him, "O Lord of the Universe, whose mercy is greater. Your mercy or the mercy of a flesh and blood person? You must admit that Your mercy is greater. Now did I not bring my rival into my house? For all the work that Jacob worked for my father, he worked only

the goodness of the Lord, over corn, wine, and oil, and over sheep and cattle, and their soul shall be like a well-watered garden, and they shall have no further worry at all. 12. Then shall the virgin rejoice in the round dance with music, and the young men and the old men together, and I will turn their mourning into joy and will comfort them and make them rejoice from their sorrow. 13. And I will refresh the soul of the priests with fat, and My people — they will be satisfied with My goodness, is the word of the Lord. 14. So says the Lord:

and they will stream—*They will gather like a river.*—[Rashi] They will run.—[Redak] They will be drawn like a river.—[Mezudath] The root נהר is derived from נָהַר, a river.

the goodness of the Lord—The goodness that the Lord has given them.—[Jonathan]

like a well-watered garden—They will always be satiated like a vegetable garden that is always satisfied because it is watered by foot.—[Mezudath David]

no further worry—As they had previously.—[Mezudath David]

12. the virgin—Every virgin will dance. Jonathan interprets this figuratively. He renders: Then shall the congregation of Israel rejoice like in round dances.—[Redak]

in the round dance with music—Heb. מְחֹל, from תָּלִיל, a flute.—[Redak, Shorashim]

and the young men and the old men together—They will be so happy that the old men will join the young men in their dances.—[Mezudath David] They will not cry as they did when the second Talmud was dedicated.—[Malbim]

Note that the Bible makes no mention of men and women dancing together. Mixed dancing is a serious infraction of the Jewish moral code. It is not considered joy but hilarity.—[Yalkut Hagershuni; Sefer Chasidim 168, Azulai]

13. And I will refresh—Since, at the time of the destruction of the Temple, the priests were deprived of the remainder of the sacrifices after the fat and the blood were sacrificed on the altar, God says that He will refresh the soul of the priests with the fat that they are entitled to.—[Mezudath David]

fat—Heb. דֶּשֶׁן.—[Rashi] Jonathan renders: delicacies. Malbim explains that the soul of the priests will be refreshed by the spiritual uplifting of the Temple service.

14. A voice is heard on high—*A voice is heard in the height of the world, the voice of the house of Israel weeping over Jeremiah the prophet, when Nebuzaradan sent him from Ramah to return after the exiles to Gedaliah son of Ahikam, as is stated in this Book (below ch. 39).*—[Rashi from Targum Jonathan] The inten-

קול ברמה נשמע נהי בבי תמרוֹלִים
רחל מבכה על־בניה מאנה להנחם
על־בניה כי איננו : מה ואמר יהוה
מנעי קולך מבכי ועיניך מדימעה כי
ח"א קול ששכ . שר ויקהל :

סחר קרא

בני תמרוֹלִים . בני ישראל בונים בקול רם כשהלכים בגלות נשמע באזני . כמו שמפוש בענין שפות שכעת אפרים מתגדד : רחל סבכה על בניה . שחממת בכיתיה שותא בוכה סבכה את אחריים עמל . ואינו אמר רב רחל על רחל אשת יעקב משא אלא בניה של רחל שכשם שקרא הכתוב לבני יתרו לבני שמעון ויהודה ושפעין רחבי ואמר יתרה לשמעון ואחי עלת אחי בגדלי כשם בן קרא לבניה של רחל רחל חס' חשבשים שנקראי יל של אפרים שיצא מרחל : סמנת להנחם על בניה כי איננו . שכולם הלכו בגלות . וחזקה משובת מנעי

סנתו שי

(יד) . לנחם . בן כחש בל"ד נחל כמל ואלו : נחם על שישכח לנחם בן חס בל"ד : (פס) . יסיד דרשם . ונפטר מלים אה מין פן דפסח חסו חלד פן ב' ל' חילוף חס פן וחד מיהלן ויספן נפטר נפסקה גדולכ פוסת שפוט :

(יד) קול ברמה נשמע . קול כרום עלמא אישחמע קל בית ישראל דכסן על ירמיהו בנייה כד שלח יתיה נבנוראלן מרחמח לשוב מאחר הנוליס אל גדליהו בן אחיקם כמו שאמר כספר זה (לקמן ל"ט) : רחל סבכה על בניה . אנה אמר שהלכו אבות ואמהות לפנים את הקכ"ה על שהעמיד מנשה דמות ביהכל ולא נתפסים נכנסה רחל אמרה לפינו רכש"ע רחמי ומרובים רחמין או רחמי ב"ו היו אומר רחמין מרובים והלא אני הנכסתי לרתי כחוך ביתי של עבודה שעמד יעקב את אבי לא עמד אלא בשבילי כשחלתי ליתנם לחופה

רדק

אינו . מ' העם חכר ואמר עליהם איננו לפי שלא שבו ער משגלו כמו ששבו יתורה וכןסן סבלת ראשון טבבל ועשרת השבטין לא שבו עוד ולא נורע מקום איה לפיכך אמר כי אינו ופי' ברמה בנבחה רמח להשפיע הקול למרחוק ויש דרש למח רחל לפי שהלכו האבות ואמהות לפנים את הקבית על שתעמיד מנשה צלם ביהכל ולא נתפסים נכנסה רחל ואמרה לפינו רכש"ע רחמי מרובים רחמין או רחמי ב"ו היו אומר רחמין מרובים והלא אני הנכסתי לרתי כחוך ביתי של עבודה שעמד יעקב את אבי לא עמד אלא בשבילי כשחלתי ליתנם לחופה כמנשה דמות ביהכל ולא נתפסים נכנסה רחל אמרה לפינו רכש"ע רחמי מרובים רחמין או רחמי ב"ו היו אומר רחמין מרובים והלא אני הנכסתי לרתי כחוך ביתי של עבודה שעמד יעקב את אבי לא עמד אלא בשבילי כשחלתי ליתנם לחופה

מצודת דוד

מורא אשי ה' לן אפר הנכס או אשנים נכס הכסני דשן כי יחלנו כשר סקדשים : את סובי . את הסוב הנכס לנכס מחלי : (יד) קול ברמה נשמע . כקול הכואל על רחל אמר אשר מנחם על גדיה שגלו לבין סמאומ : סמא . ממלחא נקבל נחמיהו יוסל ניה : כי אינו . אן מי נשאר כאלו כי כלס גלו : (ס) ועיניך . מנעי סיניך מדמעת : כי יש שכר

לא יחם למדת מנינו ויא' על בני יש שבר לפעלחך לצדקתך ספסרת סיסניך לאחורך ויודי דרש כי דרך קבר רחל חלוצים בגולה על בן אפר רחל סבכה על בניה ודרש זה על פסוק ותקבר בדרך אפרת ואמר מה ראה יעקב אבינו לקבור את רחל בדרך אפרת אלא שצפח יעקב אבינו ברחיק שגליות עתידות לעכור דרך שם לפיכך קברה שם כדי שתהא ספקשה עליהם והמים חרה ויאמר רחבי קול ברמה נשמע וגו' ויית חפסוק בן כרנן אמר ה' קול ברמה עלמא נור כעסמדי : בני תמרוֹלִים . שוכות בסריות על דרך אפר בנכי ובכה אילך במר נפש : רחל סבכה . יבא המלך מפעל דתניש לרוב הבני : (ס) כי אמר דוד . לפעלחך . לפעלחך . שסכלו חגלות כחש שנים ולא שכחו את שמי ולא עברו על ביתי ויית אור את

מצודת ציון

(יד) ברמה . כש"ע סר"ע : נחמי . מין ילול : תמרוֹלִים . פל מנינו : נשמע . כנס כש"ע מרחם נחמיהו קול ויא' ילול כני מר : רחל סבכה . כקול הכואל על רחל אמר אשר מנחם על גדיה שגלו לבין סמאומ : סמא . ממלחא נקבל נחמיהו יוסל ניה : כי אינו . אן מי נשאר כאלו כי כלס גלו : (ס) ועיניך . מנעי סיניך מדמעת : כי יש שכר

plain that the reward was for Rachel's giving over her password to her sister Leah and for her defense of Israel for allowing Manasseh to place an image in the Temple.] *Jonathan* renders: For there is reward for the deeds of your righteous forefathers.—[Redak]

and they shall come back from the land of the enemy—This refers to the tribe of Benjamin, which would come back from Babylon with the tribe of Judah.—[Malbim]

bitter weeping—She is weeping with a bitter heart.—[Redak]

15. for your work—For the work of your children who suffered through the exile for many years and neither did they forget My name nor did they abrogate My covenant. [As mentioned above, the Rabbin ex-

A voice is heard on high, lamentation, bitter weeping, Rachel weeping for her children, she refuses to be comforted for her children for they are not. 15. So says the Lord: Refrain your voice from weeping and your eyes from tears, for

for me. When I came to enter the nuptial canopy, they brought my sister, and it was not enough that I kept my silence, but I gave her my password. You, too, if Your children have brought Your rival into Your house, keep Your silence for them." He said to her, "You have defended them well. There is reward for your deed and for your righteousness, that you gave over your password to your sister."—[Rashi from obscure Midrashic source]

Redak explains that this is figurative of the Ten Tribes, led by Ephraim. The prophet mentions Rachel, their ancestress, as though she is weeping for them.

for they are not—Heb. אֵינָם, lit. for he is not, referring to the people. They did not return from their exile as Judah and Benjamin returned from their first exile, from Babylon. The Ten Tribes have neither returned, nor are their whereabouts known. Therefore, Scripture states: they are not. The meaning of "on high" is that the voice is heard from a high hill, whence it can be heard for a distance. There is a *derash* . . . (same as *Rashi*). There is another *derash* that he (Nebuzaradan) led them into exile by way of Rachel's tomb. Therefore, Scripture states that "Rachel was weeping for her children." They expounded this in

interpreting the verse "And she was buried on the road to Ephrath" (Gen. 35:19). They asked, "What did our father Jacob reason when he buried Rachel on the road to Ephrath?" The answer is that Jacob perceived with Divine inspiration that the exiles were destined to pass that way. Therefore, he buried her there so that she would beg mercy for them. This is what Scripture states, "A voice is heard on high, etc."—[*Redak* from *Gen. Rabbah* 82:10]

Hirsch explains אֵינָם as literally, "He is not there," which he maintains, 'according to the sense of the whole context, can only refer to God.' Just a few verses before it had been proclaimed as a goal only to be reached in the future: "I have become a Father to Israel." But this goal had not yet been reached. That is why "Rachel refuses to be comforted." And even if her children, no longer to be recognized as Jews, were to enjoy the greatest good fortune, their mother would still be inconsolable. For she misses the father in the lives of her children who have completely departed from the relationship of children of God. She only gets consolation from the promise that her children ultimately will return as children to their real "fenced-in sphere," for that is what

יֵשׁ שׁוֹבֵר לַפְעָלְתָּךְ נֶאֱמִי־הוּא וְשָׁבוּ
מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: מִי וַיִּשְׁתַּקֶּה לְאַתְרִיתְךָ
נֶאֱמִי־הוּא וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם: שְׁמוֹעַ
שְׁמַעְתִּי אִפְרִים מִתְנוֹדֵד יִפְרַתִּי
וְאוֹסֵר בְּעַגְלָא לֹא לִמַּד הַשִּׁבְנִי וְאִשׁוּבָה
כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי: יִי כִּי־אַתְרִי שׁוֹבִי

נחמתי

אֵת ה' אֱלֹהֵי: יִי אֲרִי בְּרַ אֲנִי הָיִין לְאַתְרֵהָ מִתְנַחֵם עֲלֵנָּה וְכִדוּ דָא הִנֵּי לִי קָנָא

ספר ירמיה

קולך סבכי: (יו) שמוע שמעתי אפרים מתנוודד, אמר הקב"ה שמוע שמעתי אפרים נודד ומקונן בגלותו ואומר: יפרתני חסוד בעגל לא לומר. בלומר בעון שלא נתיסרתי ולא קבלתי תוכחה על ידי הגבולים עד היותי על ארבעי נתיסרתי עכשיו בגלותי על ידי בכות ועל ידי סבכתי: בעגל לא לומר. בעגל הוא שאי אפשר שילמד אדם אותו לחורש על ידי גזרה כי אם על ידי רבבן: השיבני ואשיבה. ופי' יתן שתשיבני אליך עכשיו לאתר שלקחתי ואף אני אשוב: (יח) כי אחרי שובי נחמתי ואחרי

בעגל ולא לבד כד שובים אותו וכרגילין אותו עד שילמד כך אני סבלתי יסורי ולסרתי לשוב אליך וחנני שב אליך: השיבני. כלומר קבלני בהשובה: (יח) כי אחרי שובי נחמתי. אחרי ששכחתי אליך נחמתי במעשי הרעים כי בעל תשובה אין

סודות ציון

טאנה. מלי' מילון: (יז) מתנוודד. מלי' הגדה וכנסה: לומר. מלי' הסתכל כמו סרה לומר מדבר (לפיל ב'): (יח) נחמתי.

לה במקו' הנה עתה תתקבל שער על שפולתך שמסרת הסמינים עמוסל זה ישובי נבין מלך אויב או ר"ל לסתול נבין שם קושי השפוד לא תחשוב זה ישובי נבין לגבול וכל הדבר כח"ס: (יז) שמוע שמעתי. הוא מלמד המוקדם ששמתי אשר מלכות שעת הכבדים הנקראים ע"פ אלפים הנה הוא מתנוודד כדלכך המלשנא ומקונן ואמר הנה יסרתי כיסודין לגלותי אני למוסר והנה קבלתי המוסר בעגל הוא אשר לא כוונת למשך בעגל וכאשר ירגילו ויחזיר וישוב כן אני נחמתי: השיבני. זה חסוד נבי' לשוב אליך וכן אפשר ואשוב אליך: כי אתה ה' אלהי. אם כן מהרשתי לשוב אליך: (יח) כי אחרי שובי.

רשי

הכניסו את אחותי ולא די שמתקתי חלל שמסרתי לה סימני אף אתה אם הכניסו נבין לרחק נביתך שמוק להם אחר לה יפה למדת סניגוריאם שבר לפעולתך וללכתך שסמרת סימנך לאחותך: (יז) כהנוודד. (קומפלייט"ע בעל"ז) ל' מי ינווד לך (לעיל י"ט): יסרתי. כיסודין אתה הקב"ה: בעגל לא לומר. (פסאגיוויליוני"ע בעל"ז) ל' מלמד הבקר

אמר לעובדי אלהיך צדיקא: (יז) ויש חקיה לאחריתך. לאחרית בניך: (יז) שמוע. מתנוודד. בוכה ונחם פלאני"א בלע"ז ואומר לי: יסרתי. ויפרתני זה סבה שנים בגלות ורגני נוסר ולא אדע עוד: שגל לא לומר. שגל לסוד אותו לכשך

מצודת דוד

לפולתך. אה"ל כספה השפוד מנכה ללכ כהיל נכנסה רחל לפני הקב"ה ואמרה הלה רחמיך מרובים ממחמי כ"ו ופני כלל הכנסתי לנתי במוך בוחי כי נדעתי מסרת סמינים ביד נלה אחתי ואף אתה אם בניך הכניסו לרחק נביתך מחול להם ואמר זה ישובי נבין מלך אויב או ר"ל לסתול נבין שם קושי השפוד לא תחשוב זה ישובי נבין לגבול וכל הדבר כח"ס: (יז) שמוע שמעתי. הוא מלמד המוקדם ששמתי אשר מלכות שעת הכבדים הנקראים ע"פ אלפים הנה הוא מתנוודד כדלכך המלשנא ומקונן ואמר הנה יסרתי כיסודין לגלותי אני למוסר והנה קבלתי המוסר בעגל הוא אשר לא כוונת למשך בעגל וכאשר ירגילו ויחזיר וישוב כן אני נחמתי: השיבני. זה חסוד נבי' לשוב אליך וכן אפשר ואשוב אליך: כי אתה ה' אלהי. אם כן מהרשתי לשוב אליך: (יח) כי אחרי שובי.

lead me back, and I will return, for You are the Lord my God. Lead me back by demonstrating Your Divinity to me.

‘God hears the confession of Ephraim, now full of shame over the delusion he had hitherto hugged, stirred with deep repentance; He hears the prayer וְשִׁיבֵנִי, “let me turn back,” the decision, אָשׁוּבָה, “I will

indeed return,” the avowal acknowledging and vowing: Thou art my God, my Judge: אֱלֹהֵי.—[Hirsch]

18. For after my return—After I returned to You.—[Redak] After I returned from my evil ways.—[Mezudath David] Others render: After my backsliding.—[Shorashim Ibn Ganah, Redak]

there is reward for your work, says the Lord, and they shall come back from the land of the enemy. 16. And there is hope for your future, says the Lord, and the children shall return to their own border. 17. I have indeed heard Ephraim complaining, [saying,] "You have chastised me, and I was chastised as an ungoaded calf, O lead me back, and I will return, for You are the Lord, my God. 18. For after my return

16. And there is hope for your future—Concerning the descendants of Joseph, who would not return with Benjamin, God encourages Rachel by telling her that they shall return in the future, when the children, the last generation, will return to their own border. Here he does not mention the land of the enemies, for the Ten Tribes dwell by themselves in a land far from their border whence they will return at the end of days.—[*Malbim*]

17. complaining—(*Konplijnt in O.F.*), an expression of "who will lament for you (יָגִיד)?" (above 15:5).—[*Rashi*] Weeping and moaning.—[*Redak*] Shaking his head.—[*Mezudath David*] Recounting his tribulations.—[*Redak, Shorashim*]

"You have chastised me"—*With pains, You, the Holy One, blessed be He.*—[*Rashi*] You have chastised me these many years in exile, and I have accepted chastisement and will no longer commit evil.—[*Redak*]

like an ungoaded calf—Heb. לִמְרֹד, (*fut aiguillonés in O.F.*), was goaded, an expression of "an ox-goad (מִלְרֹד מִהֲקָר)" (Judges 3:31). *I was like an ungoaded calf in the beginning. Therefore, I sinned against You.*—

[*Rashi*] *Redak* renders: like an untrained calf. A calf that was not trained to draw with a yoke and is not trained until he is whipped and taught. So did I suffer Your chastisements and I learned to return to You, and here I return to You.—[*Redak*]

O lead me back—Accept my repentance.—[*Redak*] Inspire me to return to You, and I will do so.—[*Mezudath David*]

Malbim explains that repentance can be accomplished by two methods: 1) through chastisements, which will induce the people to repent out of fear, 2) through the manifestation of God's power through His miracles and His wonders. Thereby, they will repent out of love of God. Now God wished to bring Ephraim to repentance through the chastisements that He brought upon them. About this, Ephraim complains: You have chastised me, and I was chastised, but like a calf untrained. If a calf is not trained to follow the furrows, no amount of whipping or goading will induce him to follow them. On the contrary, he may wander farther away. Therefore, I appeal to You: O

ספחנא על דבנא
בנתינא ושאף אהנא
אזי בקלינא חסודי
חובנא דסלקדסין:
יס דבנר חביד גרסי
ישאף דלא רבי רמים
הוא אזי בוסן דקשני
פהנמי אודיתא על דביה
לסגב דהון סדבר
דבנא לאומבא זיה
עור על פן אהנולו

נחמתי ואחרי הודעי ספקתי עליהם
בשתי וגם נבלמתי כי נשאתי חרפת
נעורי: ים הבן יקור לי אפרים אם ילד
שעשועים כי מדי דברי בו זכר אפרנו
עוד עליהן המו מעי לו רתם ארנהמו
ה' כן יקור. פסוק לא נקדים מ' פ':

ספר יקרא

הורעי אחרי שידעתי בעצמי שהסאתי: ספקתי על ירך.
כאשר שמעכפר עצמו על מה שעשת לעשר: בשתי וגם
נבלמתי. דבר זה בלאחר שלקיתי בעון שהסאתי בנעורי
נחמתי בו וסוד לי שהייתי חורו כי עד שלא לקיתי ולא ודחתני
שאולו שספתי לרבי הנביא לא לקיתי. ובכשיו בשבת גדול
דבר שבולתי הבכות ואחר כך נחמתי בו: (ים) הבן יקור לי
אפרים אם ילד שעשועים. יקרא חיים הוא הן. וחתפתי ובי
בן יקור הוא לי אפרים או ילד שעשועים כי מדי דברי בו זכר
אוכרני עוד. פת' שבכל שאני מדבר בו אני מבטחי שוכר
אוכרני עוד. והלא פעלם מסרה היה על דברי מיום דתתי
אחתי. ואין בכל השבטים שהסא ותתמיא את ישראל כשכפם
אפרים. שהרי ירבעם הסא ותתמיא את ישראל ותעמיד שני
עלי חובב אחד בן ואחר בבית אל. אלא על אשר הוא מתנחם ושם
שאר בוסן מוכיח על הבן שהוא תופש בנחלתה המקרא הוא אובר הבן יקור לי אפרים.
דאמר אם ילד שעשועים כדרך כל חבירי התפיתים כמו העבר ישראל אם ילד בית חוא. וכן משמעת חוא אם רזה.
חובבת חוא אם רזה. חים אני אם נתן. ואנכי ידעתיא אם אנכי ידעתיא. וזאת עלית חובת

נחמתי שני

(ים) כן יקור. כ"ה דכ: שששועים: שחמלתי

תשובתי שלמה אם לא יחיה תחא נחמתי וגם על דראשנות וכן
חוא אוסר פי ידע שוב נחמתי ואחרי הדריץ ספקתי על ירך.
אחרי הדריץ. אחי שההנהגתי בעלמי שלא שטיחי הטוב ספקתי
כיד על היך כדרך חכם מתחמק: כי יקרא חרפת נעורי. ר"ל
כלשם משאלתי פתח ביו נוכחתי על חרפת המוות שטחי מחי
כן כדרך כשיחיד האדם ללכת כדרך רשע כשאלו ודחלו שוכר
מכירם יאמר מניי הכה וכו' רשע מתענות: (ים) הבן יקור. וסו
מחמק הטובים שאלו וכו' אפרים הוא לי לבן יקור וכו' הוא ילד
מחמק

מצורת רוד

אחר ששנתי מדרכי כדעתי אני חובה ומתחמק על המוות ששנתי:
ואחרי הדריץ. אחי שההנהגתי בעלמי שלא שטיחי הטוב ספקתי
כיד על היך כדרך חכם מתחמק: כי יקרא חרפת נעורי. ר"ל
כלשם משאלתי פתח ביו נוכחתי על חרפת המוות שטחי מחי
כן כדרך כשיחיד האדם ללכת כדרך רשע כשאלו ודחלו שוכר
מכירם יאמר מניי הכה וכו' רשע מתענות: (ים) הבן יקור. וסו
מחמק הטובים שאלו וכו' אפרים הוא לי לבן יקור וכו' הוא ילד
מחמק

פנין הסך מחמק ומחמק: ספקתי. פנין כלאס כמו ויספוק את
כסיו (כמדבר כ"ד): ירך. לך לטוב. מ'ל' שאל וסכל:
(ים) מ'ל' יקור ומכוס: שששועים. פנין מתחמק
ששועים וכן שששועים יקור (ספיק י"ל): מדי. פנין מדי שוכר
(שם כ"ה): עוד. הוא מדי כדני כמו ויבן על לוואליו סוד
(כדלשמי מ'י): חבו. משלם כפי וסוד פנין הכפרת רחמים
נחמד שאלו שששועים פשו אחר פתי שאלו מדבר בו לא הספוק מדי

whenever I speak of him—Every
time that I speak of him. And the
Midrash Leviticus Rabbah (2:3) ex-
plains: It is enough My speech
(די דבורי) with which I endowed him,
that I taught him My Torah, for Me
to have mercy on him.—[Rashi]

From Rashi and other commenta-
tors it would appear that God is

questioning the reason for having
mercy on Ephraim, giving this verse
a negative connotation. This verse,
however, is recited in the Musaph
service of Rosh Hashanah as one of
the Zichronoth, the remembrances.
In this prayer, we are not permitted
to mention a remembrance of retri-
bution. Rashi, Otzar Haefilloth, p.

I have completely changed my mind, and after I had been brought to know myself, I smote upon my thigh; I was ashamed, yea I stood confounded, for I bore the reproach of my youth." 19. "Is Ephraim a son who is dear to Me? Is he a child who is dandled? For whenever I speak of him, I still remember him; therefore, My very innards are agitated for him; I will surely have compassion on him,"

I have completely changed my mind—*I regret my abominations.*—[Rashi] I regretted my evil deeds, for a penitent sinner has not performed complete repentance unless he regrets his sins. We find the same in Joel 2:14: "Who knows shall return and regret."—[Redak]

The intention is that the sinner must abandon his evil ways for the future and regret his past sins.—[Sha'arei Teshuvah, 1:11]

I had been brought to know myself—*That I thought of myself that I was treacherous, (aparsoujje in O.F.).*—[Rashi]

I smote upon my thigh—After I became aware by myself, and after I thought of the evil deeds I had committed, and I recognized that I had committed grave sins, I smote upon my thigh as one who feels pain and mourns, and I was ashamed of the deeds I had committed.—[Redak] Rabbenu Jonah in *Sha'arei Teshuvah* (1:18) explains: After I had become known to people, and my sins had become publicized, I mourned by performing deeds noticeable to people. Since he had sinned in public, his repentance must also be in public.

I was ashamed, yea I stood con-

founded—The second expression is a more intense shame, thus the expression "yea."—[Redak]

According to *Sha'arei Teshuvah* (1:22), פְּלִיטָה is intense shame, a shame visible on one's countenance.

the reproach of my youth—*That my enemies can reproach me for the sins of my youth.*—[Rashi]

Redak renders: For I remembered that all that I have borne and suffered is because of the evil deeds I committed in my youth, i.e. in times of old, which were reproachful. This is a borrowed term denoting times gone by, since the days of one's youth precede the days of his old age. Cf. 2:1.—[Redak]

19. "Is Ephraim a son who is dear to me?"—*These are the words of the Shechinah. That is to say, He is complaining. And as for Me, I have a change of heart to have pity. Is he My dear son, as one who has but one son, whose every wish he grants him?*—[Rashi]

Why is it that I remember him always as though he were a dear son to Me, that he never sinned against Me?—[Redak]

dandled—(*Esbaniement in O.F.*)—[Rashi] Like a father who plays with his dear son.—[Redak]

says the Lord. 20. Set up markers for yourself, place small palms for yourself, put your heart to the highway, the road upon which you went. Return, O virgin of Israel, return to these your cities. 21. How long will you hide, O backsliding daughter? For the Lord has created something new

532a, explains that this verse is related to the previous ones. My love for Ephraim is not because he is a dear son to Me, but because he regrets his sins and repents. *Ibn Nachmias* explains it in a positive manner despite the interrogative *he*. This form is found in other places. *Daath Mikra* renders: Do you not know that Ephraim is . . . ?

20. Set up markers for yourself—*Signs in the good ways of your ancestors.*—[*Rashi*] *Rashi* apparently follows *Jonathan*, who paraphrases: O congregation of Israel! Remember for yourself the good deeds of your forefathers. *Kara* elaborates: The prophet said to Israel: My children, if you wish to be redeemed from the exiles, learn the ways your forefathers trod and emulate their deeds, like a person who selects a straight road and marks it with waymarks so that he recognizes it when he returns to traverse it.

small palms—Heb. תְּמָרִים, *small palms* (תְּמָרִים) *planted for a sign on the way. And the simple interpretation of the verse is: Make signs to know the way that you traversed from Eretz Israel to Babylon, so that you will return by that road; that is to say that you will surely return from there.*—[*Rashi*] *Redak* interprets it as “mounds,” which serve as waymarks, giving the verse the same sense as *Rashi*.

For further commentary see Appendix.

the road upon which you went—Heb. הַלְכָתִּי. The “*kethib*” (masoretic spelling) is הִלְכָתִּי, “*I went,*” and *everywhere that you went I went with you. Jonathan*, however, renders: place “*tamrurim*” for yourself: *Pray with embittered spirit*, deriving תְּמָרִים from מָר, *bitter*. (And *Menahelem* [*Machbereth*, p. 119] explained תְּמָרִים as an expression of raising up, and so he explained וְתִמְרוֹרָה, raising of smoke (Joel 3:3). In some editions, this is missing.)—[*Rashi*]

Midrashically, this verse is interpreted as an exhortation to Israel not to discontinue their observance of the commandments while in exile. In the words of *Sifre* (Deut. 11:18): And you shall be lost. . . And you shall place My words . . . —although I exile you from the Holy Land to places outside the land, be adorned with the commandments, so that when you return, they will not be new to you. This is what *Jeremiah* says: Set up ornaments—these are the commandments, with which Israel is adorned. Place for yourselves bitterness—this is the destruction of the Temple. And so Scripture states, “If I forget you, O Jerusalem, may my right hand forget its cunning” (Psalms 137:5). Put your heart to the highway, the road upon which you went—said the Holy One, blessed be He, to Israel, “My children, see which ways you went and repent.

בְּאֶרֶץ נִקְבָּה תִסּוּב בְּגֵבֶר: כִּי כֹה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עוֹד יֹאמְרוּ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרָיו
בְּשׁוּבֵי אֶת־שְׁבוּתָם יִבְרַכֵּךְ יְהוָה נְוֶה
צֶדֶק הַר הַקֹּדֶשׁ: כִּי וַיָּשׁוּבוּ כֹה יְהוּדָה
וּכְל־עָרָיו יִהְיוּ אֲבָרִים וְנִסְעוּ בַּעֲדָר:
כִּי כִי הָרִוּיִתִי נֶפֶשׁ עֵיפָה וְכָל־נֶפֶשׁ
רָאבָה מֵלֹאֲתִי: כִּי עַל־זֹאת הִקְיִצְתִּי

ה"א חסונב גבר : יסמוכ סב ויכר כהאסמ :

ואראה

רש"י

מדר"י כרא

מאחר שאין את שבה עוד ויבא יוב שביארה חרשה בארץ שנקבה הסובב גבר, כלומר שהאשה שהיתה נר עכשיו סודרת בביתה, והסובב היא אחר בעלה להשיבו אליה והבעל יקבלה בשלח עבריו הנביאים אחרי ישראל שישבו והם סמאנים לשוב, כשראה הקב"ה שמיאנו לשוב, אמר אלך ואישה את עקביה עד אשר יאשמו ובקשו פני בצר להם וישתורגו: תהמסקן. לשון נסמנו כסור חסד עור, ור"ל מן חסד ב"ר חלבו פ"ה ער חסד תהמסקן. ער מתי את עוברת ממנו ובוררת בו: הנה השוכבה, האשה המורדת בבעלה והלא אילו היתה שבים איו היתה כורא חרשה בארץ, שישאל שותש ביום בין האומות תהפך כולם לכה גבר, והענין מוכיח על חסדן זה שחזק עקב שלא ריבה הענין לא למעלה היכנו ולא למטה הויסנו אלא בנחמה: (וכך) עוד יאמרו את הרבה הזה, כלומר איש לא רצה ואחריו: ויברך ה', שובן כנה ערק שנים הקב"ה ישכין שבינו ביד הקדש וישכן בה יהודה וכל עיר: (כנ) אמרו ונפשי כרם, כלומר רדע צאן: (וכך) כל מנהג שי

(ג) ויסעו עמך, כהנה ויהיה יבין קצת: (כ) הולכי, הלא באו ויסעו וס' נ' תמסות וכל האחרים הם בספר תהלים ס"ו וס' קל"ס ותמסות תמסות אלה תמסות הנה ב' מלך ודון מלך ואילנה תמסות ב' חסר ו' מלך: זו הפרשה עתירה וכן הפרשה הבאות, אחרית ער הרבה אשר היה אירושיו: בארץ יהודה, וכן יהודה לפי שבחלק כית המקדש יהיה נוח הצדק הר הקדש ואחריו ויברך ה' כלומר שלא תחרב עיר: (ג) וישבו בה, ויהיה יהודה שובר וישבו בה יהודה כמו שהיה בהם: וכל עיר, פ"ה וכל עיר ויהיה בה עמירה במקום שנים: אברים ויסעו בער, פ"ה וישבו בה אברים ועובר יהודה ויהיה יסעו בהם במקום למקום ולא יפחדו ויהיה אבריו ויפליין כסעין: (ג) כי היריתי נפשי עיפה, נפשי ישראל שהיה עיפה ונפסאה בגלות הרוחית אותה כפעני חישועה: וכל נפש דאכה, ודאכה וראנה לרוח הצרות כלאתי אותה כל טוב שתשמש ודך הראבון ובתי מליתי כל טוב: על זאת הקיצותי, הלא בשורא מצותה ציון

(כ) בשובי, מלכות הכה: שבותם, מלכות שבי: נוח, ענין מדור: (ג) אברים, הם עובדי האלמות כהנים כמו בשו אברים (לעיל י"ד): בער, עם ערד ונכה כ"ח במקום עם וכן הרק אך נכסה דבר ה' (תמסות י"ב) ומשקט עם משכ: (ג) היריתי, ענין שביע: עיפה, ר"ל נפסאה ב' העיף למל נמים: דאכה, מנין עלמן: (כ) הקיצותי, מלכות הקיום והכרם מן הכה: ושנתי,

העדר יסעו עם ממקום למקום עם מדריסם לנקב מדעה ולא יפחדו מן האויב: (ג) כי היריתי, כי לא משביט נפשי הכהנים ודמסו נמים וכל נפש עולה המלך טובה: (כ) על זאת, בעבור הנכונה הטובה הלא הקולות מן הכהנים כי כחלום ראה הנכונה הלא ומדור

land of Judah and in all its cities together.—[Redak]

farmers—Farmers shall dwell there, and shepherds who graze their flocks shall travel through the land without fear. Jonathan renders: And those who travel in caravans.—[Redak]

24. For I have sated the faint soul—The soul of Israel which was faint and thirsty in exile, I have sated from the fountains of salvation.—[Redak]

and every worried soul—That was worried over the many troubles, so replenished with all good things, so

on the earth, a woman shall go after a man. 22. So said the Lord of Hosts, the God of Israel: They shall yet say this thing in the land of Judah and in its cities when I return their captivity: May the Lord bless You, dwelling of righteousness, holy mount. 23. And Judah shall dwell therein and [in] all its cities together, farmers and those who travel with flocks. 24. For I have sated the faint soul, and every worried soul have I replenished. 25. Thereupon, I awoke

Judah the Preacher I heard: A woman shall turn around to become a man. I gave you like a daughter, who receives a tenth of the property of her father, seven nations out of seventy. Ultimately, you shall take everything like a son, a male, who inherits everything.—[Rashi] Redak explains: How long shall you turn hither and thither.

O backsliding daughter—Who was backsliding and rebellious against Me, how long will you turn hither and thither and not follow the straight road back to your "First Husband," i.e. how long will you be lazy to repent?—[Redak]

for the Lord has created something new on the earth—I.e. He will create something new after you have stayed in exile for a long time. Now what is that something new? That a woman shall go after a man. It is customary for a man to go after and court a woman. In the words of the Rabbis, "The loser searches for his lost article." Then the woman shall go after the man; that is to say that the children of Israel shall return to the Lord their God, and He will redeem them. We find a similar verse in Hosea (3:5): Afterwards the chil-

dren of Israel shall return and seek the Lord their God and David their king, and they shall come trembling to the Lord and to His goodness at the end of days.—[Redak]

Mezudath David explains that Israel is depicted as being weak and subjugated by the nations, much as a woman is subjugated by her husband. The prophet says: How long will you be turned away from your land, dwelling in the land of the gentiles and subordinate to them? In the future, however, they will become as men, ruling over other nations.

22. So said the Lord of Hosts—This section refers to the future, as do all the other sections in this chapter.—[Redak]

in the land of Judah—He mentions Judah since the Temple is in that section, and that is the dwelling of righteousness, the holy mount. They will say, "May the Lord bless you, that you shall no longer be destroyed."—[Redak]

23. And Judah shall dwell therein—I.e. the people of Judah shall dwell in the land of Judah, as in times of old.—[Redak]

and [in] all its cities—And in all its cities. I.e. they shall dwell in the

וַאֲרֵאָה וּשְׁנַתִּי עֲרֵבָה לִי: כִּי הִנֵּה יָמִים
בָּאִים נֶאֱמַר יְהוָה וְזָרַעְתִּי אֶת-בֵּית
יִשְׂרָאֵל וְאֶת-בֵּית יְהוּדָה זֶרַע אָדָם
וְזָרַע בְּהֵמָה: כִּי יְהוָה כֹּאשֶׁר שִׁקְדָתִי
עֲלֵיהֶם לָנֶתוֹשׁ וּלְנֶתוֹן וּלְהָרֵם
וּלְהַאבִּיד וּלְהַרְעֵךְ בֵּן אֲשֶׁקֶד עֲלֵיהֶם
לְבָנוֹת וּלְנִטְוֹעַ נֶאֱמַר יְהוָה: כִּי בַיָּמִים
הֵלֶם לֹא־יֵאמְרוּ עוֹד אֲבוֹת אֲבֹלֵי בֶסֶר

על דא בשוקרא דיוסי
נחמקא בעהדין קסמי
אתערות וחיות הבית
דקמית ושנתי הנצחתי
כי הא יבטיא אתא זרע
י נאקים ית דבית
יהודה אסנינון כאנשא
ואצלחנינון כבעריא
כי ויהי כמה דחשביה
עליהון למקער ולהרעא
ולפגרא ולפגרא
ולאנאשא פן יתבי
מיכדי עליהון לקבצי
ולקבצי אחר יי
כח קיומא האנינון לא
ימרון עוד אקדמא חסין

ר"ה א' תתקמ"א. פוסק נכ חולין ח' ויאלול נכר. סנהדרין לט'.

ושני

מרה"י קרא

זאת הקיצוני ואימא, על אלו נחמית שראית הקיצוני ואישן
פסם אחת ויערה לו שנתו וכו"ל: (כו) וזרעתי את בית
ישראל וגו' ת"י ואקיים ית בית ישראלות בית יהודה אסנינון
ביאנשא ואצלחנינון כבעריא: (כז) לא יאמרו עוד אבות אבלי
בוסר וגו'. פתרגו לא יחסא האבות שיהיו פוסכין בדבר זה
ליוסר הבן ישא בעין שלא אביו: פרה וז לדרות שפיגד
להם עד עשיו שיהיו תוסאים והלכים שהאב היה בוסר על
הבן ליוסר אחסא ואלך והבן יושא יושא את עיניו, כסאן ואלך לא
תהא סידה ונחמה לדרות אלא האוכל הבוסר חקמית שנית

רד"ק

כרע בהמה כלומר שיהיו בהם האדם לרוב כמו בהמה וכן
אמר אברה אוחם כעאן אדם וי"ח אסנינון כאנשא ואצלחנינון
כבעריא: (כו) והיה, שקדתי, ענין השתדלות בדבר והריוות
בו: (כז) לא יאמרו עוד אבות אבלי בוסר וגו' בניס חקמית,
משל הוא לחוסא כמו שפארו קדמוניה אבותיו חסא וגו'
ואנחנו עונותיהם סכלנו ואבתי הוא כי פגדה הכרוא יתברך
פוקר עון אבות על בניס וזה הכרוא הוא שפארו חסא וגו' פגדה
אבותיהם או יתברכו עונות האבות עש עונות הבנים ויפקר על
הבנים עון האבות עש עונותיהם וזה אומר אלא בחסא עברה
וכיוצא בו חסא גורל והלא הבוסת את ישראל כי לעתיד יהיה
לכנס שלם עש"ה ובלאת הארץ דעת את ה' ויפסד החוסאים
ואף החוסאים בזון הלא לא יחסא חסא גורל שאפי' להם
עצמם יאריך העונות כמ"ש החוסא בן סאה שנה יקלל בל
יכון שלא יעשה הבן בחסא אביו אפי' יחסא אביו לשבך

מצודת ציון

מלשון סנה: ערבה. ענין מחוקות כמו וערבה סנה (משל ג'):
(כו) שקדתי. ענין מחמית כמו שפוקד אתי על עבדי
(לשיל ח'): לנחש. ענין עקירה: ולנחש. ענין עקירה:
ולחרום. מלי הכיסא וקלקול: לבנות. עלי כנין: (כח) בוסר.

גם בני אדם יתברכו גם כבכמות ולא יהיה כס וסכלו ופקרה:
חשכר ויחשכל לנטיח להם: (כח) לא יאמרו עוד. לא יתעצמו

שהיה עון ונרדם כנכוח פירענות כנכוח הוא הקיומיו
מתרדמתי: ערבה. נעמה: (כו) זרע אדם זרע
בהמה: השונים והסכלים שנהם אלי זורעם כולם להיות
זרע עלי. זרע אדם זרע בהמה חרנס ונתן לקיומיו ככני
אנשא ואלחנינון כבעריא שאין עונותה נפקדין עליה:
(כח). בוסר. פרי שלא נגמר והוא מקרה את השנים:
ושני בניס הקהינה. הכנים ילקו כעון אבות:

ונסול והם' הוא הם דברי הנביא כי הנבואה תבא בדיב
לנביאים בחלום ופירושו כתרנוכו אפר נביא על דא ביטורא
דיוכי נחמא תתדין למותי אתערות וחיות הבית רכבית
ושנתי האנשי ו ואראה בניו יתן אהא קצפת ונחמא ר"ל וכבר
חסאנו לליכר קצפת וכן הקיצוני ואראה וכבר ראיתי בחלום
הנבואה ואת הנחמה וסתרבה הקיצוני ושכחתי וכששכחתי
אחר כי ענין ערבה כי פסוק השכחתי הפך ושנתי נחמתי עלי
ערבה. ענין הנחמה וכי הנח. זרע אדם זרע בהמה. פ"ה אשכבה
בזרע שפכרתי אחת יצאו כמה פריסות. האדם והבהמה,
כמו ברוך פרי כפוך פרי בחתך ופרי אדחקך אחר שאבד
ורחתי ר"ל שהיא ישים בהם ברכתי וירבם ולא תהיה בהם
משכלה ויש לפרש גם כן שחתייה וי"ח זרע וי"ח ההשואה כמו
סוס קרום על נפש יצאה ושכבה סובה כארץ ברחק והרובים
להם שהם להשיות הרבדים ר"ל כי בזה כן זה פ"ה זרע אדם

מצודת דוד

התעוררות כפנהה הקין מן הבנים: הקיצוני ואראה. ר"ל כנס
פקולתי מן הבנים וספיקא היה כעצור כי לחיית כנבואה היא
צמלס ונתנתו כי אהא קאפס ונחמא (כשניס ס"ד) ור"ל והקפץ
היה על כי חסאנו: ושנתי ערבה לי. משכח השנים ביתה חמורה
פלי כי נבואה סופק לחיית חלום: (כו) וזרעתי. כמו חולע
חמורה כנס חמורה וזרע חמורה כן יתברך ככל ס"ה: ורעוני:
(כז) באשר שקדתי. כמו שסייתי מתבר ומשכלל להרע להם כן

sins, and then, only in the case of
grave sins, such as idolatry and the
like. Here, God promises that in the
future, they will be wholehearted
with Him, "and the earth shall be
full of knowledge of the Lord," so
that there will be few sinners, and
even those sinners will not be guilty

of grave sins, so that even their
punishment will not last long, as it is
written, "And the sinner who is one
hundred years old shall be cursed"
(Isa. 65:20). Surely, his son will not
be punished for his sins even if he
sins like his father. Therefore, he
who eats the unripe grapes—his

and I had seen, and my sleep was pleasant to me. 26. Behold days are coming, says the Lord, and I will sow the house of Israel and the house of Judah with seed of man and seed of beasts. 27. And it shall be, as I have watched over them to uproot and to break down, to demolish and to destroy and to afflict, so will I watch over them to build and to plant, says the Lord. 28. In those days, they shall no longer say, "Fathers have eaten unripe grapes,

that they rejoice instead of worrying.—[Redak]

25. **Thereupon, I awoke**—*So said Jeremiah. "All this time I was sleeping deeply while perceiving the prophecy of retribution, but with this prophecy I awoke from my deep sleep."*—[Rashi]

was pleasant—Heb. עָרְבָה.—[Rashi]

These are the words of the prophet, for prophecy usually comes in a dream. The meaning is as *Jonathan* paraphrases: "Said the prophet: upon this news of the days of consolation destined to come, I awoke and had seen, and I fell asleep again, and my sleep was pleasant to me." This is the past perfect. I awoke after I had seen the prophecy, and I rejoiced. When I fell asleep again, my sleep was pleasant to me.—[Redak]

26. **I will sow**—I will make them like seed, that from one penny come out many pennies.—[Redak]

seed of man and seed of beasts—*The good and the foolish of them, I will sow all of them to be My seed. Seed of man and seed of beasts. Jonathan renders: I will set them up (our edition: I will increase them) like people and I will make them suc-*

ceed like a beast, whose iniquities are not visited upon her.—[Rashi] Redak explains that God promises to multiply them considerably, both man and beast, the seed of man like the seed of beasts, that man shall increase as much as the animals.

This is the second prophecy that Jeremiah perceived when he fell asleep a second time and saw that God would bless the people of Israel—those returning from exile—with many children and also with increase in their cattle, with none miscarrying.—[Abarbanel]

27. **As I have watched**—Just as I hastened and strove to bring evil upon you, so will I strive to bring good upon you.—[Mezudath David]

28. **unripe grapes**—*A fruit that is not yet ripe, and it sets the teeth on edge.*—[Rashi]

and the teeth of the children shall be set on edge—*The children for the fathers' iniquity.*—[Rashi]

This is figurative of a sinner, as their predecessors said, "Our fathers sinned and they are no longer here, and we have borne their iniquities" (Lam. 5:7). Indeed, God does sometimes "visit the iniquity of the fathers on the children," but that is only if they persist in their fathers'

and the teeth of the children shall be set on edge." 29. But each man shall die for his iniquity; whoever eats the unripe grapes — his teeth shall be set on edge. 30. Behold, days are coming, says the Lord, and I will form a covenant with the house of Israel and with the house of Judah, a new covenant. 31. Not like the covenant that I formed with their forefathers on the day I took them by the hand to take them out of the land of Egypt, that they broke My covenant, although I was a lord over them, says the Lord. 32. For this is

teeth shall be set on edge.—[*Redak*]

Mezudath David explains: They will no longer complain, saying that the fathers ate unripe grapes and the teeth of the children shall be set on edge, the intention being that whoever eats unripe grapes should suffer by having his teeth set on edge. Similarly, he who sins should be punished for his sins. We find also in Ezekiel 18 that the people complained about this.

30. **a new covenant**—Its newness will be that it will be permanent, never to be broken, as was the covenant that God formed with the children of Israel at Mt. Sinai. Some claim that the prophet prophesied that a new Torah would be given, not like the Torah given on Mt. Sinai, as it is said, "Not like the covenant that I formed with your forefathers, etc.," but that given by the founder of Christianity, which is new. This assertion can easily be refuted, since Scripture states explicitly that the covenant will differ only in that "they broke My covenant," but this covenant they will not break, for I will place "My

Torah in their midst, and I will inscribe it upon their hearts," that it be not forgotten by them forever, as in the following verses, that there will be no renewal of the covenant but its permanence. Moreover, Malachi seals the Prophets with his final admonition, "Remember the Law of Moses My servant, which I commanded him in Horeb to all Israel, statutes and ordinances" (3:22). And that entire chapter deals with the future, as he concludes, "Behold I send you Elijah the prophet." It is, therefore, obvious that there will never be a new Torah, but that which was given on Mt. Sinai, as it is stated, "Which I commanded him in Horeb."—[*Redak*] *Ibn Nachmiash* explains that the Torah must always seem new and fresh. The only reason it may seem old and boring is that the evil inclination makes it seem so. In the future, however, when the evil inclination will be destroyed, it will indeed be a new Torah.

31. **On the day I took them by the hand**—*Malbim* explains that when the Jews were taken out of Egypt,

the covenant that I will form with the house of Israel after those days, says the Lord; I will place My law in their midst and I will inscribe it upon their hearts, and I will be their God and they shall be My people. 33. And no longer shall one teach his neighbor or [shall] one [teach] his brother, saying, "Know the Lord," for they shall all know Me from their smallest to their greatest, says the Lord, for I will forgive their iniquity and their sin I will no longer remember. 34. So said the Lord, Who gives the sun to illuminate by day, the laws of the moon and the stars to illuminate at night, Who stirs up the sea and its waves roar,

Joseph Kimchi explains יָדָעָה like יָדָעָה, and [therefore] I rejected them. *Malbim* explains: Because I became their lord against their will.

32. **after those days**—After they return from exile.—[*Mezudath David*]

I will place—lit. I placed. This is the prophetic past. I will incline their hearts to keep the Torah.—[*Mezudath David*]

I will inscribe it upon their hearts—It will not be forgotten from their hearts. It will be as though it had been inscribed there.—[*Mezudath David*]

and I will be . . .—Neither of us will break the covenant, for I will be their God to protect them, and they will be My people to believe in Me and keep My commandments.—[*Mezudath David*]

33. **no longer shall one teach his neighbor**—Scripture does not say that they will all be equal in wisdom, for that is impossible. It is surely impossible that the smallest should be as wise as the greatest. The inten-

tion is that in "knowing the Lord," i.e. in fearing Him and in walking in His ways all will be equal.—[*Redak*]

for I will forgive their iniquity—that they committed in exile, and I will give them a new heart to know Me.—[*Redak*] Since they will be pure of sin, they will be able to perceive that the Lord is God.—[*Mezudath David*]

34. **So said the Lord, Who gives the sun to illuminate by day**—He mentions these things because they are permanent and have not changed from their early state, neither will they be altered. So is the Jewish people: it will not change from worshipping God from the time of their return from this exile to eternity.—[*Redak*]

to illuminate—(*esclarzir* in Prov. or *eclaircir* in O.F. *eclairer* in Modern French), to brighten, and so did *Jonathan render*: לְאִירָא, to illuminate.—[*Rashi*]

the laws of the moon and the stars—The laws of their orbits,

the Lord of Hosts is His name. 35. If these laws depart from before Me, says the Lord, so will the seed of Israel cease being a nation before Me for all time. 36. So said the Lord: If the heavens above will be measured and the foundations of the earth below will be fathomed, I too will reject all the seed of Israel because of all they did, says the Lord. 37. Behold days are coming, says the Lord, and the city shall be built

the sea stood erect as a wall from their right and their left, and Israel crossed.

the Lord of Hosts is His name—He is the Lord of the hosts of heaven and earth, and all is in His hands.—[Redak]

35. **depart**—Heb. *נָשָׁב*, Cf. “He would not move away (*נִשְׁבָּ*)” (Exod. 13:22).—[Rashi]

If these laws depart—The intention is, if the laws of the sun, moon, and stars, depart, not the splitting of the sea. Just as these laws will not depart from before Me, so will the seed of Israel not depart, and they will not cease being a nation before Me; i.e. they will not cease to worship Me for all time.—[Redak]

before Me—Who keeps them up with these laws. The splitting of the sea was not mentioned here to compare Israel’s existence to it, since the next morning the sea returned to its former state. The reason for mentioning the splitting of the sea is to say that He Who nullified the law of the sea for Israel’s sake and performed something new for them, will perform another innovation, that He will create for them a new heart to fear Him for all times, and He will nullify for them the nature

of the Creation by which “the imagination of the heart of man is evil from his youth.” After He compares Israel’s existence to the laws of the heavens, He compares their love to the measuring of the heavens above and to the fathoming of the foundations of the earth below by man. Just as this is impossible, so is it impossible for God to separate with Israel, for Him to reject them for what they have done. That is to say that He will not reject them for this but He will forgive them their sins as mentioned above.—[Redak]

36. **If the heavens . . . will be measured**—How much is their altitude.—[Rashi] He mentions measuring in regards to the huge expanse of the heavens since it appears that they can be measured. He calls the earth “foundations” since it is below, like the foundation of a building.—[Redak]

I too will reject . . . Israel—That is to say that just as they can neither be measured nor fathomed, so will Israel not be rejected because of all that they sinned.—[Rashi]

37. **Behold days are coming**—The word for “coming” is absent in the text, but traditionally it is read. *Ibn Nachmias* expounds on the matter

הָעִיר לַיהוָה מִמִּגְדַּל חֲנָנִאל עַד־שַׁעַר
הַפֶּנֶה: ^{יח} וַיֵּצֵא עוֹד קוֹה הַמִּדָּה נִגְדָּו
עַל גִּבְעַת גָּרָב וְנֹסֵב גִּעְתָּה: ^{יט} וְכָל־
הָעַמֶּמֶק הַפְּגָרִים וְהַדָּשׁ וְכָל־הַיְּשׁוּמוֹת
עַד־נַחַל קִדְרוֹן עַד־פֶּנֶת שַׁעַר הַסּוֹסִים
מִזְרָחָה קִדְשׁ לַיהוָה לֹא־יִנָּתֵשׁ וְלֹא־
יִהְיֶה עוֹד לְעוֹלָם: ^כ לֵב ^א הַדִּבָּר אֲשֶׁר
עוֹר לְעֹלָם: ^א פֶּתַח גְּבוּאָה דְּבִנָּה עִם יִרְמְיָה מִן קָדֶם ^י בִּשְׁמֵא

וְהַתְּבַרְכָּה לְדָוִד וְלִישָׁם
קָדָם יי' מְבַרְכֵּךְ פָּקֹם
וְעַד תֵּרֶב עֲוֹנָתָא: לִי וְיִהְיֶה
נִצְיָק עוֹד חוּט קִשָּׁח
בְּנֵי אֶבֶן עֲבָלָא עַד מָסִי
רַמְיָא וְיִהְיֶה מִסָּה חֹר
לְרִיבּוֹחַ עֵינָהּ: יִשְׁלַךְ
מִיָּדָא אַחֵר דְּנִימוֹמֵן
פְּרִי מִשְׁרֵת אַחֲרָא
וְכָל אַרְיָא עַד נִחְלָא
דְּמִדְרִין עַד וְיִהְיֶה תַעֲבָע
בֵּית רִיבָא דְּמִלְכָּא
מִדְּנָהּ קוֹדָשׁ קָדָם יי'
וְלִתְחַקֵּר וְלֹא יִתְחַבֵּר

דסאט קרי **מ'הררי קרא**
(לפ) ובל העכק הנגרים . ת"י כל משרא אחר דנפלו הסן סיגרי
משיריית אטוראה דנתיב ויצא מלאך ד' ויך בסכתה אשר
באר וסבונים אלף ; והדשן . מקום הדשן של פרים הנשרפים
באר הותים ; וכל השרסות . ער פינת שער

ק"י קרי השדסות קרי

יום. ת"י כל משרא

מגי: בשמחה. (הקפי"א בלע"ו):

רש"י
 כי ישראל לא ינאכו בכל אשר חטאו: (9ט) העמק
 הפזרים, עמק בפלי סס פזרו מהם סמריים: ודרשן.
 היום שפך הדם הזה לירושלים יוספו העיר
 יינבטו כל זה לתוך המוחותיו ונבואה זו עמידה לכל
 גבוליה ואחרונה סמרי לא היתה צבתי

בד"ק

[illegible]

מצודה דור

[illegible][illegible][illegible]

מצודת ציון

מלשון יסוד וכו' וכו' דכור כאלו: על כל. כמכור כל: (לו) שער
הפיה. שער כמכור בוית: (לח) קר הרודה. הכל כמכור לעמוד
זו: על גבעת גבר. טו נשאת נכר וכן יורכמו טל לידון (כראשי
מ"ס). ונחב. מלשון סוכה (לכ) הפגרים. ההונים. ויהשן
אזכ המנוח: השמיכות. מלשון שדה וכן כדמות חבנון (יחסיס
ט"ז). קר דרין. כן שם כנחל: ינהש. עיני פקיד: יהרס.
מלשון הריסו לקלול:

זלזה לא יעשה ולא יחרם עד מולם כי זה יבדק עוד האויב :

for the king's sports. Its length was, according to *Redak*, seventy measuring sticks, each measuring six cubits and a span. Since a span is half a cubit, this amounts to 455 cubits. According to *Ibn Nachmish*, it is thirty measuring sticks, amounting only to 195 cubits.

holy to the Lord—Cf. 2:3: "Israel is holy to the Lord." In that case, the end of the verse elaborates on that idea, that since the city is holy to God, no nation will be permitted to destroy it. It may also allude to the fact that much of the city will then be included in the Temple confines.

to the Lord, from the tower of Hananel until the gate of the corner. 38. And the measuring line shall go out further opposite it upon the hill of Gareb, and it shall turn to Goah. 39. And the whole valley of the dead bodies and the ash and all the fields until the Kidron Valley, until the corner of the Horse Gate to the east, shall be holy to the Lord; it shall never again be uprooted or torn down forever.

32

1. The word that

ed to a greater area than it was until now. Scripture proceeds to delineate the new boundaries.—[Redak]

to the Lord—From then on, it will be to the Lord and never be destroyed again.—[Redak]

from the tower of Hananel until the gate of the corner—This gate is also known as שַׁעַר הַפְּנִימִי, *the gate of the corners*, in Zechariah 14:10. The name Hananel was known to the people at that time. *Jonathan* calls it *Pikus*.—[Redak] *Mezudath David* explains that this is the width of the city from north to south. According to *Daath Mikra*, this was the northern wall, with the tower of Hananel at the eastern corner and the gate of the corner at the western corner.

38. **the hill of Gareb**—*Jonathan* paraphrases: The hill adjacent to Gareb. Gareb and Goah were places near Jerusalem, known at that time.—[Redak] Today, however, they are unknown.—[*Daath Mikra*]

39. **valley of the dead bodies**—*The valley where the bodies of the camp of Sennacherib fell*.—[*Rashi* from *Jonathan*]

and the ash—*The place where the ashes are poured out, which was outside Jerusalem, they will add to the city and include all this within its walls. Now this prophecy relates to the future, to the final redemption, since it did not take place in the time of the Second Temple*.—[*Rashi*] This area was on the Mount of Olives, and it will then be part of Jerusalem.—[*Kara*] According to *Targum Jonathan*, we translate: and all the valley of the dead bodies of the fat Assyrians. Cf. II Chron. 32:21, Isaiah 10:16. The simple explanation, however, is as explained above.—[Redak, *Ibn Nachmiash*]

the fields—(*Kanpanje in O.F.*) *Campagne* in Modern French, open country.—[*Rashi*] Cf. *Rashi*, Isaiah 63:14. The intention is that most of the fields near the city will then be included within the city wall.—[Redak] According to *Jonathan*, we render: all the irrigation ditches.—[*Ibn Nachmiash*]

the Horse Gate—According to *Jonathan*, this was an area cleared of all trees and obstacles, designated

הָיָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּשָׁנָה
הָעֲשָׂרִית לְצִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
הָיָה הַשָּׁנָה שְׁמֹנֶה־עֶשְׂרֵה שָׁנָה
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר : י וְאִזְ חֵיל מֶלֶךְ בָּבֶל
צָרִים עַל־יְרוּשָׁלַם וַיְרַמְּיָהוּ הַנְּבִיא הָיָה
כְּלֹא בַחֲצַר הַמִּטְרָה אֲשֶׁר בֵּית־מֶלֶךְ
יְהוּדָה : י אֲשֶׁר כָּלָא צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה לֵאמֹר מִדּוּעַ אַתָּה נָבִיא לֵאמֹר
כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־הָעִיר
הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל וְלִכְרָדָּה :
וַיִּצְדְּקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא יִמְלֹט מִיַּד
הַכַּשְׂדִּים כִּי־הֵתֵן יָתֵן בְּיַד מֶלֶךְ־בָּבֶל
וְדָבַר־פִּיו עִם־פִּיו וַעֲיָנִיו אֶת־עֵינָיו

מִתְרַ"ו קרא בשנה קרי עניו קרי רש"י
המסים מורחח . ת"י ער וותי חרע בית ריסא רכלכא
מריעא :
לב (ב) בחצר המסרה . חנ"י ברת בית אסיריא והוא לשון משמרת דמיתרמסין כמרת על שם ששומרים שם
מנחת שי
לב (א) שנים . שנה קרי : הפסחים . נפקא כהנים פדוייקים חסר י"ד
קדשה וכוון דכר פל פי החסות דסוף פ' בשל : (ז) ופינו את
פיו . פינו פ' יין פולחי נפקא פדוייקים חסר ונס דסוף יין שחילוף
חיפור לעולם ותרנום וראסוף אתם למסמר לבית מסרא : (ז) הנתון . סקור בחולם וכן הנתון הנחן ואם האכול ואכל :
מצודת ציון
לב (ב) חיל . נבלות פס : צרים . מוקפים ומסכנים להלך לנס :
כלוא . אסור כש חלוי משה כלום (כמדבר י"א)
המסרה . קן נקרא בית הסמורים כי יאמר כניה משמרכם (נבלשים)
כפ"ש נח"ב : חיל כלוא . היה אסור כהנא בית הסמורים : אשר בית הסלך . אשר בבית הנלך : (ג) לאסר . כי אמר לו מדוע חסר
נבל למד וגו' וכעבור וגו' כללו : (ד) ודבר פיו . זה היה כשדבר אחו משפטים כמ"ש וידבר אחו משפטים (לקמן ל"ט) :

is translated into Aramaic as מקטנ .

3. saying—Because he said,
"Why do you prophesy etc.?"—
[Mezudath David]

4. and his mouth shall speak with

his mouth—That was fulfilled when
Nebuchadnezzar spoke harshly to
Zedekiah (39:5).—[Mezudath David,
Abarhanel]

came to Jeremiah from the Lord in the tenth year of Zedekiah king of Judah; that is the eighteenth year of Nebuchadnezzar. 2. Then, the army of the king of Babylon was besieging Jerusalem, and Jeremiah the prophet was imprisoned in the prison yard that was [in] the house of the king of Judah. 3. For Zedekiah the king of Judah had imprisoned him, saying, "Why do you prophesy, saying, 'So said the Lord: Behold I deliver this city into the hand[s] of the king of Babylon, and he shall capture it. 4. And Zedekiah the king of Judah shall not escape from the hand[s] of the Chaldeans, for he shall surely be delivered into the hand[s] of the king of Babylon, and his mouth shall speak with his mouth, and his eyes shall see his eyes.

as is delineated by Ezekiel. This Temple, unlike the first two, will never be destroyed.—[Redak] *Mezudath David* explains that this entire area will be hallowed with the sanctity of Jerusalem.

it shall never again be uprooted—From that time on, no nation will be able to conquer it.—[*Mezudath David*]

1. The word—This refers to verse 6, which reads: "And Jeremiah said: The word of the Lord came to me, saying." It was the prophecy concerning Hananel that came to him in the tenth year of Zedekiah, and after its completion, he reported it to the prisoners.—[Redak]

the eighteenth year—Nebuchadnezzar ascended the throne in the fourth year of Jehoiakim, who reigned eleven years, making that eight years for Nebuchadnezzar. His son, Jeconiah, reigned for three

months and ten days. After him, Zedekiah reigned. Consequently, the tenth year of Zedekiah is the eighteenth year of Nebuchadnezzar.—[*Mezudath David*]

2. was besieging—Heb. *צָרִים*, an expression of a siege (*צָוֹר*).—[*Rashi*] They commenced the siege during the ninth year of Zedekiah and conquered the city in the eleventh year, as in II Kings 25:1f.—[*Mezudath David*]

in the prison yard—Heb. *הַמִּשְׁקָרָה*, an expression of "the prison" (*בֵּית הַמִּשְׁקָרָה*).—[*Rashi*] The word *מִשְׁקָרָה* derives from the root *שָׂמַר*, to guard. This is synonymous with *בֵּית הַמִּשְׁמָרָה*, lit. the house of the guard, derived from *שָׂמַר*. Although *Rashi* appears to be referring to a Biblical quotation, there is no such expression in the Bible. He may mean "בֵּית הַמִּשְׁמָרָה, your prison" (Gen. 42:18). Redak points out that the Hebrew word *מִשְׁקָרָה*, occurring often in Gen.,

5. And he shall lead Zedekiah to Babylon, and he shall be there until I remember him, says the Lord; if you wage war with the Chaldeans, you shall not succeed'?" 6. And Jeremiah said: The word of the Lord came to me, saying: 7. Behold, Hanamel, the son of Shallum your uncle, is coming to you, saying: Buy for yourself my field that is in Anathoth, for the right of redemption is yours to buy it. 8. Then Hanamel, my uncle's son, came to me in the prison yard, according to the word of the Lord, and said to me: Please buy my field that is in Anathoth, that is in the country of Benjamin, for the right of inheritance is yours, and you have the right of

5. **until I remember him**—*The remembrance of all mankind. That is death.*—[Rashi] Kara supports Rashi's interpretation from the expression in Num. 16:29: "And the remembrance of all mankind be remembered upon them," regarding Korah's band. We cannot explain this word in its usual sense, viz. that Zedekiah would remain in Babylon until God would remember him to take him out, since Zedekiah died in Babylon. Redak explains: Until I take his soul (נַפְשִׁי). This is identical with Rashi's interpretation. Abarbanel, however, quotes Redak as: until I take his revenge (נִקְמָתִי). He questions this very strongly since Zedekiah died during the reign of Evil-merodach, whereas God took revenge on Babylon with the assassination of Belshazzar after the death of Evil-merodach.

if you wage war—Since you will not succeed in defeating them, accept their sovereignty and do not wage war.—[Mezudath David]

6. **And Jeremiah said, etc.**—*He did not say this to Zedekiah, but Scripture explained why he imprisoned him and then returned to its first statement, to explain what the word was that came to Jeremiah.*—[Rashi] In other words, verses 3ff. are a parenthesis, verse 6 following verse 2. According to Redak on verse 1, it appears that he said this to his fellow prisoners. Abarbanel, too, explains it in that manner.

7. **Behold, Hanamel, the son of Shallum your uncle**—Shallum was Jeremiah's uncle, his father's brother, as in verse 8. I.e. Hanamel was not Jeremiah's uncle, but Shallum.

is coming—*By Divine command.*—[Rashi] He must sell his field, and he will approach you to purchase it.—[Redak] See below verse 8.

8. **according to the word of the Lord**—As the Lord had told me that he would come, so he did.—[Redak] **the right of inheritance.**—Since I have no closer kinsman than you,

For further commentary see Appendix.

redemption; buy it for yourself." And I knew that this was the word of the Lord. 9. So I bought the field from Hanamel, my uncle's son, which was in Anathoth, and weighed him the money, seven shekels and ten pieces of silver. 10. And I wrote a bill of sale and signed it and took witnesses, and weighed the silver on a scale. 11. And I took the deed of the purchase, that which was signed according to the law and the conditions,

prophecy. There would, therefore, be no reason to state that now he knew that it was a word of the Lord. The meaning is that, although God had not commanded him to purchase the field—He had only informed him that Hanamel would come to him with that request—he realized that it was God's word that he purchase it as Hanamel requested. Otherwise, there would be no reason to inform him that Hanamel was coming.

Hirsch renders: But I knew that this was the word of the Lord. He explains: The sense of the sentence is . . . : the senselessness of the whole unreasonable demand—the seven shekels and the ten pieces of silver were just thrown away—must have struck everybody with amazement, "but I knew that this proposition of Hanamel was a Divine dispensation, and accordingly I acceded to it."

This is similar to *Kara*, who explains: I purchased it with difficulty and with an embittered heart, for the Chaldeans were waging war on the city and the mounds had come to the city to capture it, and this one says to me that I should buy his field that is in Anathoth, but, since he

came to me through the word of the Lord, I could not hesitate.

9. **the money**—The money that had been agreed upon.—[*Redak*]

seven shekels and ten pieces of silver—*Jonathan* renders: seven *manehs* and ten silver *selas*. A *maneh* is twenty-five usual shekels and a *sela* in Mishnaic Hebrew is synonymous with a shekel of the Bible.

10. **And I wrote**—I ordered to be written.—[*Mezudath David*]

a bill of sale—lit. in the scroll. I wrote the account of the transaction in the scroll.—[*Redak*] *Jonathan* renders: in the deed. I.e. I wrote on the parchment, and it became a deed.—[*Mezudath David*] This is known as a prolepsis.

and signed it—I ordered the owner of the field to sign the deed. *Redak* defines this root as *sealing*, therefore, rendering: and I sealed the deed with a seal. See v. 11.

and took witnesses—for the transaction. I bought the field before two witnesses I had designated for this purpose, and they signed the deed.—[*Redak*]

and weighed the silver on a scale—This appears to be a repetition of what was stated in verse 9. The intention is that I weighed out the

וְאֶת־הַגְּלוֹיִי יִבְרָאתָן אֶת־הַסֵּפֶר הַמִּקְנָה
אֶל־כְּרוֹךְ בֶּן־נִרְיָה בֶּן־מַחְסִיָּה לְעֵינִי
חֲנַמְמָאֵל דְּרִי וְלְעֵינִי הָעֵדִים הַכְּתוּבִים
בַּסֵּפֶר הַמִּקְנָה לְעֵינִי כֹל־הַיְּהוּדִים
הַיֹּשְׁבִים בַּחֲצַר הַמִּטְרָה: יִבְרָא צֹהֶה אֶת־
כְּרוֹךְ לְעֵינֵיהֶם לֵאמֹר: יִכְהֵא־אִמְרֵיהוּהָ
צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לָקוּחַ אֶת־
הַסֵּפְרִים הָאֵלֶּה אֶת־סֵפֶר הַמִּקְנָה הַזֶּה
וְאֶת־הַחֲתוּם וְאֶת־סֵפֶר הַגְּלוֹיִי הַזֶּה
וְנָתַתָּם בְּכַל־חֵרֶשׁ לְמַעַן יַעֲמִדוּ יָמִים

רבים

ת"א בכלי הרש . פגלה כו גזין ככ ז"כ כח :

רעזי

לירמיה כגון ראובן נשא את בת שמעון אחיו וילדה לו יימאל
וכבר הוליד שמעון יימין . הרי יימין דוד ליימאל (שכן)
[ש] אחי אמו הוא וגם בן דודו שהוא בן שמעון אחי אביו של
יימאל ואינה היא המדה שלא מצינו בכל המקרא אח האב
קריו דוד : (יד) כה אשר וגו' . אל תאמר לחנם אני

הדיינין אשרתא דדייני הוא קיום השערות לעשות הדבר
גלוי ומפורסם פני ומוחו העדים ורבותיו פירשו לענין גט
פשוט ומקושר כנכא בשרא: (יב) דעיני חנמאל דורי.
ועד עכשיו קראו בן ידי שמא שנים היו ואם אין זאת לא
ידעתי מהו ויש נוטים לומר דודו וכן דודו היה חנמאל

דד"ק

[illegible]

יית שמרא דוביני ונו' כבעמוד : (י"ט) ואתן את הספר הסקנה.
בא ב'תא הדי'ל עס הסמיכות כמות מכלכות הארץ כמי שנתבנו
למסערה לעיני תבאל דורי. רוצה לומר בן דודי כן בן דודיה
כמו שטעם למעלה וכן ואת לויס אחיו רוצה לומר בן אחיו או
תבאל או היה אתה דודו אחי אביו והמכור חיה בן דודו
אבל תנאל זה שהיה דודו היה שם בעת הסקנה ובאשר
שנתן לו ספר הסקנה י"ל עס הספרים השמיים אלז שזכר ספר

בו שמם לעדות: (יד) לקוח. פקוד במקום צווי כמו זכור את מצוה והחקים וגם הוא היה חתום: למען יעסדו ימים רבים. לשיבת הגלות צוה האל לקנות השדה לנחם לישראל שלא

המקנה שהיא העיקר: הכתבים. בספר הבקנה, ר"ל שחתם
יום השבת הלך וקראת והדומים להם: ואת התהום. ספר
עד שוב הגולה שאז תהקיים נבואת עוד יקני בתים ולהיות לאור

מצורה צ"ז

(יד) יעמדו . יסקיימו

כלא וכו' בעל הכדה כי הוא היה בן דודו: הנותנים הם נתנו
 יניי ותהסר הוי"ו: (יד) ואת החתום. ועם החתומים שבו:
 ש. כי כלי חרס משמר דבר הנחון בו מן הרהבון:

ההמכירה נעשה בגלוי ובסדור ולא היה מי מעורר על המכירה ההיא וכאשר נהגין לכתוב גם עתה: (יב) את הספר המקנה. וה"ס ספר בגלוי ונקלל וזכר העיבור לנדר: חננאל דודי. יחזקאל זכר המכירה בספר רצח רמיה: לעני כל היהודים. כמו ונתתם, כדז המכירה הסדור: למען ועמדו ימים ר

who signed—I.e. who signed their name in the document as testimony.—[Redak]

the deed of the purchase—Along with the other two documents. He mentions the deed only, because that was the most important document.—[Redak]

For further commentary see Appendix.

14. So said, etc.—Do not say that I am concealing them for nothing since everyone is going into exile.—[Rashi]

and the signed one—I.e. with its signatures.—[*Mezudath David*] *Redak* renders: and the sealed one, since the deed of regulations was also sealed.

and that which was open. 12. And I gave the deed of the purchase to Baruch the son of Neriah the son of Maaseiah in the presence of Hanamel my uncle and in the presence of the witnesses who signed the deed of purchase, in the presence of all the Jews who sat in the prison yard. 13. And I charged Baruch in their presence, saying: 14. So said the Lord of Hosts, the God of Israel: Take these scrolls, this deed of purchase and the signed one and this open scroll, and put them into an earthen vessel so that they remain many years.

was confirmed in the court by word of its witnesses, and the judges wrote and signed a judicial confirmation. This is the confirmation of the deeds to make the matter open and publicized lest the witnesses die, and our Rabbis explained this concerning a plain, open document and a folded one in Baba Bathra (160b).—[Rashi]

Redak explains that there were three deeds: 1) a sealed one; 2) a deed containing all regulations governing the sale and the redemption, e.g. that the field may not be redeemed until the buyer has it for two years in which it produces crops, and any customs regarding this prevalent at that time; 3) an open deed, a duplicate of the first, capable of being read without breaking a seal. He quotes his father, who states that the "open" deed was the confirmation that all close kinsmen were notified of the sale, thereby enabling them to purchase the field, as Boaz did.

12. in the presence of Hanamel my uncle—And until now, he calls him "my uncle's son." *Perhaps there were*

two. Otherwise, I do not know what it means. Some are inclined to say that Hanamel was both Jeremiah's uncle and his uncle's son; e.g. Reuben married the daughter of his brother Simon, and she bore him Jemuel, and Simon had already begotten Jamin. Hence, Jamin is Jemuel's uncle, since he is his mother's brother, and also his uncle's son, since he is the son of Simon, Jemuel's father's brother. This is, however, not the method of expression, for we do not find anywhere in the Bible, that the mother's brother is called an uncle.—[Rashi] *Redak* interprets "his uncle" to mean "his uncle's son," similar to "his brother" (Gen. 14:13), meaning "his brother's son." He also suggests, as *Rashi*, that this Hanamel was another man by the same name. Thus, Jeremiah had a cousin named Hanamel, the son of Shallum, Jeremiah's uncle. This Hanamel was the seller of the field. Jeremiah also had an uncle named Hanamel, who was his father's brother. This Hanamel was present at the sale of the field.

15. For so says the Lord of Hosts, the God of Israel: Houses and fields and vineyards shall be purchased again in this land.
 16. And I prayed to the Lord after I had delivered the deed of purchase into the hand of Baruch the son of Neriah, saying,
 17. "Ho! O Lord God, behold, You have made the heaven and the earth by Your great power and Your outstretched arm, and nothing is hidden from You,
 18. Who exercises loving-kindness to thousands and requites the iniquity of the fathers in the bosom of the children who follow them, O Great and Mighty God, the Lord of Hosts is His Name.

15. **For so says the Lord**—*They will ultimately purchase houses.*—[*Rashi*] Do not think that the purchase of the field and the concealment of the deeds in an earthen vessel is pure futility since the Chaldeans will take possession of the land, "for so says the Lord of Hosts, etc." I am inclined to believe through my prophecy of Hanamel's coming to me to buy his field that God's intention was that I indeed buy the field. This purchase shall serve as a symbol that a time will yet come when the children of Israel will buy houses, etc., and the land will not remain permanently in the hands of the Chaldeans, for the Jews will return here.—[*Mezudath David*] Apparently *Mezudath David's* view is that there was no explicit prophecy that the Jews would buy houses and fields in the land of Israel. It was merely implied by the prophecy of Hanamel's coming to Jeremiah to buy his field. *Abarbanel*, indeed, follows this theory. He differs in one point, however, insofar as he does

not believe that this prophecy involves the return from Babylon. This was not a promise to Jeremiah that they would soon return from Babylon and that the field would return to him by dint of his purchase, for God never promised him that and never informed him that he would repossess the field. Moreover, Jeremiah never returned to Jerusalem, and neither he nor his heirs ever took possession of the field. The land fell entirely to the returnees from Babylon irrespective of its former owners. Moreover, Scripture would not say of a period of forty-nine years, "that they remain many years." This entire transaction was rather symbolic of the future redemption, when both Judah and Israel will return to their land and purchase houses, fields, and vineyards. Jeremiah's eagerness to squander his money by purchasing a field he would never use, in order to symbolize Israel's hope, illustrates his extreme devotion to God.

18. **Who exercises loving-**

For further commentary see Appendix.

יִשְׁרָאֵל וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר־
 עִינֵיהֶם פְּקֻחוֹת עַל־כְּדֵרֵי־בְנֵי־אָדָם
 לָתֵת לְאִישׁ בְּדֶרְכּוֹ וּכְפָרִי מַעֲלָיו׃
 כ אֲשֶׁר שָׁמַת אֲתוֹת וּמִפְתִּים בָּאָרֶץ
 מִצְרַיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה וּבִישְׂרָאֵל
 וּבְאָדָם וַתַּעֲשֶׂה־לָּהֶם שֵׁם פִּיֹּם הַזֶּה׃
 כא וַתֵּצֵא אֶת־עַמְּךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בְּאֲתוֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְיַד חֲזָקָה
 וּבְקִימָתוֹ וּבְיַד חֲזָקָה
 ובאדרע רש"י

ובאורעו

מורה"י קרא

בדבריו ואמר לי שאקנה את שדרתי ואת כל דבר זה שנוכחניצר
 דברך שאתה רואה את העלוי. ואני על דבר זה שנוכחניצר
 נלחם על ירושלים ולכרות ושרפה וסמל את ישראל ליתר וסמלך
 אותם בנוה, אין לרוב על שמפך שכל שמפך אותם, כמו
 שמפך והולך בענין שכל דנין שון הקנה את ישראל מים
 שיצאו ממצרים עד שהכרת ירושלים הכל במשפט כשם
 שמתחיל לספר בענין: (יט) נדול ועתה רוב העליות אשר
 ענין פקחות על כל דרכי בני אדם, כמה מאשר שמת אותם ומופתים. עד וחקרא אותם את כל הרעה הווא, ואני אני
 מסיב על כה לאמר לי לקנות שדרתי אשר בענות, ואני לא כמשיב על דברך לומר הוואל ומופתים נלחם סח צריך לקנותו
 ולא כמריב על מדינת לומר על מה עשה ה' לנו את כל הרעה הווא, אלא כאדם החתה על הדבר, שדוא רואה לפניו חיוני
 רואה אחריהו של דבר, ופי שפלא מכנו הולך וסחור אחר חכם הוואה את העלוי ושואל אותו דבר תיבת שדוא רואה
 כה שיהיה באחריתו, כמו כן אני שואל על חכמאל דורי שבא בשליחותך ואמר לי שאקנה שדרתי אשר בענות, ואני תיבת
 על קניית וזו מה תאה באחרית, שאני רואה שהרי הטוללות באו העיד ללכודת והעיר נתנה ביד הכשדים, ואתה אמרת
 קנה לך את השדת בכסף: נדול העצה ורוב העליות, יש לך אדם שיוצע ליתן עצת לחברו ואין בלבו עצת ונתנת אצל
 הקנה נדול הנצח ורוב העליות פ' בו חכמה בו נבונה: רב העליות, כלומר ארון כל הכעשים בישראל ובאדם תא
 ולישראל עבדת פרישת בני בני אנשא:

דר"ק

האל הנדול הגבור, אמרו דול לא אמר ירמיה והנורא אמר
 בשמים מרקין בהיכלו ואוי נוראותיו: (יט) נדול העצה.
 שצדקו נדולות וכפשו רבים מהשיבם: העליות, הפעשה:
 על כל דרכי בני אדם, לא כמו שאמרתי ח' רואה אתה
 לתת לאיש כדרכו וכפרי מעליו, ואשר בפריש' ח' עול למעלה
 ולתת כפרי ח' לתת וכפרי והסיון וכל: (יט) עד היום הזה.
 פירוש עד היום הזה הם ירועים בבני אדם: ובישראל ובאדם.

מצודת דוד

ר"נ כהנאליס אחרים לאהו במעשים: (יט) נדול העצה.
 עתה נדולה והסיון: ורוב העליות, מעטיו מוכנים כי כל אשר
 יחסון יעשה: על כל דרכי, למעשה על כל דרכי בני אדם למען
 מה לל אדם כפי דרכו: וכפרי מעליו, ר"נ הדבר כמשפט המעשים

הם ע"ה היום נוחו עליו כי גם כל זה יבוא במשפט: (כ) עד היום הזה, ר"נ הנזכרים מד היום הזה: בישראל ובאדם, מוסב על
 אשר בזה חזקו ומופתים לומר שמת חזקו וביטול וכפאל בני אדם כס המזכיר ר"נ כמשפט חזק פסוק מוסב סוב לזה ובעל לש
 כענין שנלמד ויהי הענין והחשך ויהי חל הלילה (שמות י"ד) שהיה החשך למלכים ולמור לישלאל: ותעש לך שם, פסוקם לבנה:

מצודת ציון

וכן לא תעשה כל מלכה (שמות כ'): (יט) העליות, ענין מפשח
 כמו גם במעליו (מעלי כ'): פקחות, סמוכות כמו פקח סי
 ענין (יט) (יט):

19. Who is great in counsel and mighty in carrying it out, for Your eyes are open to all the ways of mankind, to give everyone in accordance with his ways and in accordance with the fruit of his deeds, 20. Who performed signs and wonders in the land of Egypt until this day, and in Israel and in mankind, and have made a name for Yourself as of this day. 21. And You brought Your people Israel forth out of the land of Egypt with signs and with wonders and with a strong hand

19. **Who is great in counsel**—His counsels are great and His deeds are too numerous to grasp.—[Redak]

to all the ways of mankind—Not as they say that "God does not see us."—[Redak]

Here Jeremiah discusses the question of Divine providence. Lest we think that God is not interested in people's deeds and does not requite them for their sins, and therefore, the Chaldeans may leave, the prophet says, "Whose eyes are open, etc."—[Abarbanel]

20. **until this day**—I.e. signs and wonders that are mentioned until this day.—[Mezudath David] That are known to this day.—[Redak]

and in mankind—And in other people. Another explanation: Signs that were equal for Israel and for the Egyptians. How so? "And there was the cloud and the darkness, and it illuminated the night" (Exodus 14:20). That guardian angel that served darkness for the Egyptians, served light for the Israelites—

Midrash Aggadah (source unknown). And Jonathan renders: And for Israel You performed wonders among people.—[Rashi] Redak follows Rashi's first interpretation. He elaborates by stating: And in Israel He performs signs and wonders, and in other people for Israel's sake.

as of this day—That You are known for praise.—[Mezudath David]

21. **and with an outstretched arm**—God is compared to a mighty man who stretches out his arm to fight his opponent.—[Mezudath David]

and with great fearfulness—Heb. **מִרְאָה**, the fearfulness that You cast upon the Egyptians.—[Mezudath David] Jonathan renders: and with a great revelation, interpreting **מִרְאָה** like **מִרְאָה**. This coincides with Onkelos, Deut. 26:8, and with the Pass-over Haggadah, which identifies this with the revelation of the Shechinah.

וּבְאֲזוּרָע נְטִייהַ וּבִמְזוּרָא גְדוּלָּה: כִּב וְתִתֵּן
 לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר־נִשְׁבַּעְתָּ
 לְאֲבוֹתֶם לָתֵת לָהֶם אֶרֶץ זִבְתָּ הַלֵּב
 וּדְבַשׁ: כִּב וַיֵּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ אֹתָהּ וְלֹא שָׁמְעוּ
 בְּקוֹלָהּ וּבְתַרְוֹתֶיהָ לֹא־הִלְכוּ אֶת כָּל־
 אֲשֶׁר צִוִּיתָהּ לָהֶם לַעֲשׂוֹת לֹא עָשׂוּ
 וַתִּקְרָא אֲתָם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת:
 כִּי הִנֵּה הַסְּלָלוֹת בָּאוּ הָעִיר לְלַכְדָּה
 וְהָעִיר נִתְּנָה בְּיַד הַבָּשָׂדִים הַנִּלְחָמִים
 עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַחֶרֶב וְהָרָעַב וְהַדָּבָר
 וְאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ הָיָה וְהִנֵּה רָאָה:
 כִּה וְאֹתָהּ אִמְרַתְּ אֵלַי יְהוָה קִנְיָה־
 לִי

פרשן גנו בני אנשא: (כב) ותקרא אותם, הקרית אותם
 שני
 (כג) ויבאו אלם, ביד אחיזן לבד והמלך ונעזים וי"ל ה"ל הפל מלכות
 וכל דין ס' ד' חסדים פל פי חסדים כמו שנחמנו בלמים ב' י"ל פל סוק
 וי"ל ח' חסדיו ונעזים, ונעזים קרי:
 חקרה ח' אליהו וכתוב באלף במסוק ה"א ואמר כן לתדע כי המקרה הרע חבא להם איננו מקרי בסוד הכא סאליו אלם
 וזא ית' הקרה אותו: (כד) הנה הסוללות, הם העצים שמשליכים בהם האבנים בתוספת העיר להכותם וינתן תירגם
 מצודת ציון
 (כה) ובאורו, האלף נוספת: (כז) זבת, משלן זיבה וניסיה:
 (כח) ותקרא, מל' מקרה וזכא האלף במקום ה"ל: (כד) הסוללות,
 מל' העפר ששופכין מול העיר לפנות עמים להלחם על העיר קצוי
 סוללה וכן וישוקן סוללה (דניאל י"א) ודעך, הנה אחת:
 בבאח עולים מקרה הכנס הולח המושב במהקל שלחמיו:
 ללחום ממנה הנה ככר באו על העיר ללכד' וכללו ככר נחמה ידים כי אין כח ביד אנשי העיר לעכב על ידם כי סוף תמו מטיי המכר
 וכרעס והכרס: ואשר דברת, מלא שמלכד ספיר הנה כן סיס והסך כולס שכן סוף: (כט) ואתה אמרת, ל"ל ופע זס אכר הוסימ

defined by Redak. Redak, himself, however, interprets this as the catapults, with which the enemy breaks down the wall of the city.

and what You have proclaimed—
Evil upon it has come to pass (lit. has been and has come).—[Rashi]

25. And You said—Your notifying me that Hanamel was coming was

tantamount to saying to me, "Buy yourself the field . . . and appoint witnesses," as is the custom of buyers of property.—[Mezudath David] I have spent money to no avail, and I have appointed witnesses who will not remain here. What is the use of Your commandment to buy this field?—[Abarbanel]

and with an outstretched arm and with great fearfulness. 22. And You gave them this land which You swore to their fathers to give them, a land flowing with milk and honey. 23. And they came in and took it into possession, but they did not obey You, nor did they walk in Your teachings, all that You commanded them to do they did not do; then You caused all this evil to come upon them. 24. Behold, the mounds, they have come to the city to take it; by the sword and the famine and the pestilence the city is already given into the hands of the Chaldeans who are fighting against it, and what You have proclaimed has come to pass, and lo! You see it. 25. And You said to me, O Lord God, 'Buy

22. flowing with milk and honey—It is a land in which the milk flows from the udders of the cattle since they graze on fat pastureland and have abundant milk, and where the honey flows from the dates.—[*Mezudath David*]

Reuben Margolioth, in *Hamikra Vehamesoreh*, ch. 18, proves from several Midrashic sources, as well as from the Targumim, that תֵּלָב, in this context, means white wine, one of the choice products of the Holy Land.

23. in Your teachings—They did not follow the ways of Your Torah.—[*Mezudath David*] According to the "kethib," the word is plural, and according to the "keri," it is singular. All the various commandments comprise one single, unified Torah.—[*Redak*]

then You caused . . . to come upon them—Heb. וַתִּקְרָא. *You caused to happen to them, an expression of a*

happening (תִּקְרָא).—[*Rashi*] The root of "to happen" is spelled קרה. Here the "he" is changed to an "aleph."—[*Mezudath Zion*]

Since they did not obey You and did not walk in Your teachings, they deserved all the evil that You caused to come upon them.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

24. Behold, the mounds—Heb. סִלְלוֹת. These are the siege mounds, piles of earth erected around the city to climb up and attack the city therefrom.—[*Mezudath Zion*] The soldiers who stand atop the mounds to attack the city have already come to the city to capture it, and it is as though it has already been delivered into their hands, for the defenders of the city have no strength to stop them because they have been decimated by the sword, the famine, and the pestilence.—[*Mezudath David*] This is *Jonathan's* interpretation as

לְךָ הַשֹּׂדֶה בְּכֶסֶף וְהָעֵד עֲדִים וְהָעִיר
נִתְּנָה בְיַד הַכַּשְׂדִּים: כִּי יֹאמְרוּ דְבַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: כִּי הִנֵּה אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵי כָל־בָּשָׂר הַמִּמְנִי וּפְלֹא כָל־דָּבָר:
כֹּחַ לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי נֹתֵן אֶת־
הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וְלִכְדֹּה: כִּי וּבָאוּ
הַכַּשְׂדִּים הַנִּלְחָמִים עַל־הָעִיר הַזֹּאת
וְהִצִּיתוּ אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּאֵשׁ וְשֹׂרְפוּהָ
וְאֶת הַבָּתִּים אֲשֶׁר קָשְׂרוּ עַל־נְגוֹתֵיהֶם
לַבָּעַל וְהִסְכּוּ נִסְכִּים לֵאלֹהִים אֲחֵרִים

וְאֵלֵהֶם וְיָבִין לָךְ חֲקָלָא
בְּכֶסֶף וְאֶקְדִּיךָ קִנְיִין
וְנִקְרָא אֶת־מִסְכַּת בִּידָא
דְּבִסְרָא י: כִּי וְהָיָה
פְּתָנָם וּבִזְיוֹנָה מִן מִסְכָּת
עִם יִרְמְיָהוּ לְמִי קִר:
כִּי דָא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי
כָּשְׂרָא וְקִין מִן מִי
יִתְּנִי בְּיָדִי פְתָנָם:
כִּי בְכֹן פְּתָנָם אֲמַר יְהוָה
הָאֲנִי קִסֵּר נִתְּנָה
הָרָא בִידָא דְּבִסְרָא
וּבְיָדִי נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
דְּבִלְכֵי וְיִכְבְּשֵׁנָה:
כִּי וְיַעֲלִין פְּסֵדֵי אֵי
דְּמִנִּי יִחִין קִרְבָּא עַל
מִן תָּא דָא וְיִדְּקִין
נִתְּנָה הָרָא בְּיָדִי
וְיִקְרִינָה וְיִתֵּן בְּיָדִי
דְּאִסִּיקוּ בּוֹמְבִין עַל
אֲנִי וְיִהְיוּ דְּבִקְרָא וְיִסְבִּיבוּ
נִסְכִּין לַמַּעֲנֵה פְתָנִי

בוכבא ירמיה כל כזר, מְכִידָה שֶׁפֶסֶט: סְמָנִי יִסְלֵא, (מִשְׁפָּט י:)

למען

מהר"י קרא

(כה) והעיר נתנה, ולמה לי שזה: (כו) הממני ופלא. (כז) הממני ופלא כל דבר, בתמיהא אלא כשם שאברהם לא יפלא מסך כל דבר כך הוא שממני לא ופלא כל דבר, ולפי שאני רואה אחרת כל דבר ואני הוא המניד מראשית אחרית אם אמר לך לקטת השרה כאת חנסאל דורך ועל הרוב שאחת היתה עליה אין לקנותו שהרי הכשדים נלחמים על העיר והסוללות באו העיר לזכרה אל התמה על החפץ שאם הם דר"ק

הוא בלידתו עליו על קרחא למכששתו והוא תל עמר שצובדון סביב החומה לעלות ששם על החומה יכן בדר"ל סליא בנצא: (כז) הנה, הממני ופלא, נאכח לא ופלא וידעתי שהעיר חנה ביד הכשדים כי לא שא אפי מהם כי רבו ענותיהם להכשדים ואפי' כן אמרתי לך לקנות השרה להיות להם נחמה שישבו סגולות ויקנו שדות ובתים בארץ הוות: (כט) ואת הבתים, מצודת דוד

נביאת הנחל וכללו אמרת לי בזה שאקנה ממנו הכסף ולהזניק עדים כדבר הקונים: והעיר, והנה העיר נתנה ביד הכשדים ומס

אם כן חושלת בקניות הכסף הלא הכשדים יקנוהו (ועם כי הוא אמר בעלמו לנכון בן נביא שהדבר כל נלמו ולמות הכה זה אמר מתחשבות לנו ולא נלחמו: הנבואה ע"י מ"ח): (כז) כל בשר, כל הנביאות: הממני, ר"ל ואם אמנם אני אלהי עולם וכי יביא שום דבר שיהיה מוסס ממנו לנל חוכל עובדו וכו' וכו' אמר אף שהלך ניהם ביד הכשדים ת"מ ביד הכשדים ליכדל ולו לויח לך נקיות הכסף שיהיה לאות ולחזו שכן אטעב וכלשר יאמר בענין: (כח) לכן, כוהיל וכלל שלי: הנני נתן, אל כוהיל הנותן חל העיר הוות ביד הכשדים ולא יקומו כחם וזו: (כט) ובאו, אל מוך העיר: ואת הבתים וגו', אף חוהם ליתום נחם: והסביב, שם על הננות:

burn.—[Mezudat David] This matches the account of the destruction, where it is related that "and all the houses of the dignitaries he

burnt with fire" (52:13). These were high buildings upon whose roofs they offered up incense to Baal.—[Redak]

yourself the field for money and appoint witnesses!" Yet the city is given into the hand[s] of the Chaldeans!" 26. Then the word of the Lord came to Jeremiah, saying: 27. Behold, I am the Lord, the God of all flesh. Is anything concealed from Me? 28. Therefore, so said the Lord: Behold I deliver this city into the hands of the Chaldeans and into the hands of Nebuchadnezzar the king of Babylon, and he shall capture it. 29. And the Chaldeans who are warring against this city shall come and ignite this city with fire and burn it, and the houses on whose roofs they burnt incense to Baal and offered up libations to
 strange gods

Yet the city is given—*Of what avail is the field to me?*—[*Rashi*]

Although he already told Baruch the significance of the transaction, that was his own conjecture, not a direct prophecy. He, therefore, prayed that God reveal the truth to him.—[*Mezudath David*]

27. **all flesh**—i.e. all creatures.—[*Mezudath David*]

Is . . . concealed from Me?—*Are future events concealed from Me?*—[*Rashi*] Indeed nothing is concealed from Me. I knew very well that the city would be given into the hands of the Chaldeans, for My wrath has not receded from Israel, for their iniquities have increased, only to anger Me. Nevertheless, I inspired you to buy the field to console them by informing them that they will

return from exile and purchase fields and houses in this land.—[*Redak*] *Mezudath David* explains: Since I am the God of the world, is there anything concealed from Me that I am unable to do? Although the land has been delivered into the hands of the Chaldeans, I can restore it to Israel. I, therefore, commanded you to buy the field as a symbol that I will do so.

28. **Therefore**—Since everything is mine.—[*Mezudath David*]

I deliver—I am He Who is delivering this city into the hands of the Chaldeans; they will not take it with their own strength.—[*Mezudath David*]

29. **shall come**—into the city.—[*Mezudath David*]

the houses—These too they will

לְמַעַן הַבְּעִסְנִי: יְכִי-הִיוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל
וּבְנֵי יְהוּדָה אַךְ עֲשִׂים הָרַע בְּעֵינֵי
מִנְעֶרְתֵּיהֶם כִּי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אַךְ
מִבְּעָסִים אֲתִי בַּמַּעֲשֶׂה יְדֵיהֶם נָאִם—
יְהוָה: יֵאָכְל אֲפִי וְעַל חֲמָתִי הִיתָה
לִי הָעִיר הַזֹּאת לְמֶן-הַיּוֹם אֲשֶׁר-בָּנוּ
אוֹתָהּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה לְהַסִּירָהּ מֵעַל פְּנֵי:
יְיָ עַל כָּל-רָעַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה
אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַבְּעִיסְנִי הִמָּה מִלִּבְיָהֶם

מהר"י קרא
לכודים אותם היום מגלים ושבים אהם מעל אדמתם. הנני כקבעם מכל הארצות אשר החרחתי שם באפני והשיבותם אל המקום הזה והשבתים לבסוף (ב) אך עושים הרע כלומר שפשה רע ולא מפשה טוב לפי שיש לך אדם שחובס וסופקב בצות גם עבירות שבידו והפצות מנינות עליו ותולות על עבירות שבידו אבל בני יהודה את הרע ולא את הטוב: אך עושים את הרע. מ"ר פירשם שכל בלעזו (א) כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת למן היום אשר בנו אותה. שמשפחה שבנאו שלמה הניח לו ללכת בדרביו דור אביו כנחת שני
בנו מבניה ביהודה סימן (א) ועיון הקטן סימן מ"ד: (ב) אך פנפסיס. בירוב כפסיס חסר יוד קדמית חלל במסורת שמואל (א) וחסר כל פנפסיס פלא בר חור' וחסר הכס' ה' את יצחאל (מלכים א' י"ד). ונפסיסית ענין שמואל פלא כל פסוקים שמואל וכן חסר ענין מלא (ויקרא ח' וחסר ענין לנבים פסוק וזעני וחסר כל פנפסיס חסר מ' ה' מלא וחסר ה' את יצחאל: (ג) פלא להפסיר. במקור פסוק חסר יוד:

שונה את העיר והבית החלו לנבוא בכבוד ונשי שלמה עבדו לאלהים אחרים למן היום הזה והיתה על אפי ועל חמתי כלומר היתה קיימת על אפיו ועל חמתי כי באפי היה להסירה והארכתי

מצורת ציון

(ב) כי על אפי. חלל על אפי: (ג) ואיש. ענינו גדול ומכובד לא עשו כבוד בעיני כי עשו אך את הטע: אך בעיניס. לא יחדלו אלי כמטפס יריבס אך מעניסם אומי כהס: (ד) כי על אפי וגו'. מלומד הנה בעבור מחשבים היו רחמים מותן רב לנפיד את העיר מעט טני כמנחת' אלף היה על אפי ועל חמתי על כי העיר הזאת ביחיה לנן קיט ארץ בנו וגו' ויהי על אפי להסירה מעל פני עמון ישראל וכאשר יחלר נענין וסוף מקדש מחסום (ג) על כל רעת. מוסב למקדש על חמתי למה סרים על אפי להסירה בעבור כל רעת מני ישראל וגו' ולכן לא הסריה מותן רב כי הסריה סיס

wrath since the day they built it (meaning Rome), to remove it from before My face."

Redak explains that, since the days of Solomon, when he built the city and the Temple, they started to sacrifice on high places, and his wives worshipped pagan deities. Since that time, the city aroused My anger and My wrath.

Abarbanel, followed by *Mezudath David*, explains the verse in the opposite manner. The necessity to

remove this city, Jerusalem, from before My face, i.e. from My providence, has aroused My anger and My wrath from the day it was built until this day. Although God felt that the city had to be removed from His providence, it was, so to speak, a distasteful task incumbent upon Him since the day it was built until the day of the prophecy, shortly before its destruction.

32. **Because of all the evil**—This is connected to the preceding verse.

in order to provoke Me. 30. For the children of Israel and the children of Judah were indeed doing what is evil in My eyes from their youth, for the children of Israel indeed provoke Me with the work of their hands, says the Lord. 31. For this city has aroused My anger and My wrath since the day they built it until this day, to remove it from before My face. 32. Because of all the evil of the children of Israel and the children of Judah, that they did to provoke Me, they, their kings,

to provoke Me—They knew that the idols have no substance, but they worshipped them in order to provoke Me.—[*Mezudath David*]

30. were indeed doing what is evil—Heb. **אָר, יִשׁוּעַ**, *indeed*. The same word is used again in the second part of the verse. This translation follows *Jonathan*, and was accepted by *Redak*, *Ibn Nachmiash*, and *Abarbanel*. *Kara* and *Mezudath David* explain it as: *only . . . were doing only what is evil . . . were only provoking Me*. This cannot be understood literally, but must be taken as an exaggeration.—[*Daath Mikra*]

from their youth—From the days they wandered through the wilderness.—[*Redak*]

for the children of Israel indeed provoke Me—[This refers to the northern kingdom, the Ten Tribes.] They commenced to provoke Me first, and the children of Judah learned from them.—[*Redak*]

Alsich explains this verse in a much more favorable manner. He renders: "For the children of Israel and the children of Judah, few of them were doing what was evil in My eyes from their youth, for the children of Israel—few of them provoke Me with the work of their

hands." In the beginning, neither the children of Israel nor the children of Judah committed evil flagrantly, but some of them committed evil in secret. They were a small minority. Later, some of the children of Israel commenced to provoke God, i.e. to commit sins in public, but they too were a minority. Later, the children of Judah learned from the children of Israel to provoke God.

31. since the day they built it—*On the day that the Temple was founded. Solomon married Pharaoh's daughter.*—[*Rashi* from *Niddah* 70b; cf. *Rashi*, Prov. 31:1] The intention appears to be that from the day the Temple was built, the city of Jerusalem existed in provocation of God. *Abarbanel* questions this interpretation since Jerusalem is mentioned here, not the Temple. Jerusalem was built, or enlarged by King David when he took it from the Jebusites, not by King Solomon. *Maharsha* (*Niddah* 70b) explains homiletically that when King Solomon married Pharaoh's daughter, he added power to the evil forces in the world, laying the basis for the building of Rome (*Sanh.* 21b). Thus, he explains our verse to mean that Jerusalem has "aroused My anger and My

דבית דש"י התמיא קרי מדר"י קרא

(לג) ולמד אותם. לשון פניל (אפרנ"ט כלע"ו): ופנה אל אלהים אחרים: (לג) ולמד אותם השכם ולמד. ת"י ושלחית לותהון על ידי נביאי בקרם ובינא:

שֶׁאֵשׁ שִׁלְמָה אֶת בֵּת פֶּרֶעַ; (וְגַם וְנִבְיָאִים, הַנְּבִיאִים שִׁלְמָה
 שִׁלְמָה נְבִיאִי קָדִים, (גַּם) וְלִפְנֵי אֲחֵרִים, (גַּם) נְבִיאֵי הָאֵתָּה;
 וְהַיְיִשִּׁים שִׁיבְרִיתִי, (וְגַם) אֲשֶׁר לֹא זָמְנָה; (וְגַם) אֲשֶׁר לֹא
 חָרַטְהֶם בֶּן יִנּוּךְ אֲשֶׁר לֹא זָמְנָה וְעַלֵּם לִבּוֹ, וְהַשֵּׁשֶׁי, בְּנֵי
 עֲלֵמָת לִבּוֹ, הַשֵּׁשִׁים שֶׁנֶּחֱרַטְהֶם אֲשֶׁר לֹא זָמְנָה וְעַלֵּם לִבּוֹ
 עֲנִינוּ מִיִּשְׂרָאֵל בְּכַרְשֵׁם גִּי מִדָּר, הַחֲסִי בַחֲסֹן הָאֵלֶּף לִפְנֵי הַפֶּלַע וְבִן
 אֲשֶׁר הִתִּי אֶת יִצְחָק לֹא הִלֵּךְ דָּרָךְ לֹא חָרַט

וְעִנּוּ מִיִּשְׂרָאֵל בְּכַרְשֵׁם גִּי מִדָּר

על אפי: וביאירט, דא גייעט דער: ווייל יודא, כל דבר וכן בלא איה אחא (ש"ל כ"ו) (ל) שקיעה. מלי שן וועטע:

pass." Another difference is that the word "Molech" is not mentioned above. This may support *Rashi's* view (*Sanh.* 64b) that the Molech worship consisted merely of passing the child between two fires. The practice of burning them in fire was not the Molech worship but the worship of the gods of Sepharvaim.]

which I neither commanded—even to practice in *My* worship, to make

nor did it enter My mind—to ask
for such a thing.—[*Mezudath David*]

to bring guilt upon Judah—They did this, not because they believed that there was any substance in Baal worship, but to bring guilt on Judah, to provoke Me.—[*Mezudath David*]

their officers, their priests, and their prophets, and the people of Judah, and the inhabitants of Jerusalem. 33. And they turned their backs to Me and not their faces; although I taught them, teaching them betimes, they do not hearken to receive instruction. 34. And they placed their abominations in the house upon which My Name was called, to contaminate it. 35. And they built the high places of Baal, which was in the valley of the son of Hinnom, to pass their sons and their daughters to Molech, which I neither commanded them nor did it enter My mind to commit this abomination, in order to bring guilt upon Judah.

According to *Abarbanel* and *Mezudath David*, the task of removing it from before My face because of all the evil . . . has aroused My anger and My wrath.

and their prophets—The false prophets.—[*Jonathan*, *Redak*, *Mezudath David*]

and the people of Judah—Heb. *וְיִשְׂרָאֵל*. This follows *Jonathan*. *Mezudath David* renders: Every prominent man of Judah.

33. And they turned their backs—This is figurative, like a person who does not wish to hear what his friend is saying to him; he turns his back.—[*Mezudath David*]

I taught them—lit. and teaching them. *This is a participle, (apprenant in French)*.—[*Rashi*] The intention is that I taught them through the true prophets.—[*Redak*]

34. And they placed their abominations—I.e. Ahaz and Manasseh.—[*Redak*] The Rabbis (*Sanh.* 103b) state that Ahaz placed an idol in the upper story of the Temple, Manas-

seh in the Temple proper, and Amon in the Holy of Holies. According to *Tanhuma*, *Behukothai* 3, Manasseh placed it in the Holy of Holies. See *Rashi*, Isaiah 28:20, where he does not mention Amon, but only that Manasseh placed it in the Temple proper, although he quotes the Rabbis' interpretation of that verse, which they, in fact, interpret regarding Amon's placing the idol in the Holy of Holies.

to contaminate it.—I.e. to contaminate the Temple.—[*Mezudath David*]

35. the high places of Baal—The high places made for the worship of Baal in the valley of the son of Hinnom.—[*Mezudath David*]

to pass—I.e. to pass through fire.—[*Mezudath David*]

to Molech—The name of the idol.—[*Mezudath David*]

[See above 7:31, 19:5, Commentary Digest. Note the difference, that above the expression "to burn" is used, whereas here, we find "to

יהודה: יו ועתה לבן כה אמר יהוה
אלהי ישראל אל העיר הזאת אשר
אתם אמרים נתנה ביד מלך-בבל
בחרב וברעב ובדבר: "הנני מקבצם
מכל הארצות אשר הדחתים שם
באפי ובחמתי ובקצף גדול והשבתים
אל המקום הזה והשבתים לבטח:
והיו לי לעס ואני אהיה להם לאלהים:
וט ונתתי להם לב אחד ודרך אחד
ליראה אותי כל הימים לשוב להם
ולבניהם אחריהם: וכרתי להם ברית
עולם אשר לא - אשוב מאחריהם
להיטיבי אותם ואת - יראתי אתן

רש"י

ב"א ישראל

(ל) הנני מקבצם. נרחמים מכל אשר הדחתים שם באפי:

רד"ק

מנחת שי

אל"ף למיר השל: (ל) ועתה לבן כה אמר ה'. ופרשה זו
כתירה וכבוארת כי כה אמר ה'. ופרשה זו לכן נשחב גלות
ככל לשבעים שנה ובה שוכר הנה השלשה והגב כי חלק
יהודה בשלשתן כמו שכתב בספר יהושע:

יהודה בשלשתן כמו שכתב בספר יהושע:

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

מנחת שי

(ל) יהוה לי לשם. המה יאמיני כי יושעו מלות ואני אשנה פליסם
ועל העיר הולת כמאל: (ל) ונתתי להם. ר"ל אלה נכס פליסם
לכס לב אחד ולא יסיו עוד מוספיקים ויפסידים על שתי העינים ולא
יסיו מנגדת כדרך אחד ליראה את ה' כל הימים: לשוב להם. ר"ל
למשל לא יכל לי מועלת מה כ"ל נאמן יהיה כיכ נכס ולנכסם אשר
יהי אחריכם: (ט) ברית שלם. ברית התקיים עד עולם: לא

Me, but it will be good for them and
their children after them.—
[Mezudath David]

40. an everlasting covenant—A
covenant that will last forever.—
[Mezudath David]

and My fear I will place in their
heart—If this is to be understood

literally, it would imply loss of free
will which is implicit in the ethical
teachings of the Bible. A Rabbinical
maxim teaches, "Everything is in the
hands of Heaven (God) save the fear
of Heaven" (Ber. 33b). Abarbanel
explains that God will inspire them
to fear Him through the many mira-

36. And now, therefore, so said the Lord God of Israel concerning this city which you say, "It has been given into the hand[s] of the king of Babylon by the sword and by famine and by pestilence": 37. Behold I will gather them from all the lands where I have driven them with My anger and with My wrath and with great fury, and I will restore them to this place and I will cause them to dwell safely. 38. And they shall be My people, and I will be their God. 39. And I will give them one accord and one way to fear Me all the time, so that it be good for them and for their children after them. 40. And I will form for them an everlasting covenant, that I will not turn away from them to do them good, and My fear I will place

36. **And now**—*Redak* explains that this section refers to the future redemption, whereas the section commencing with verse 42 refers to the return from Babylon. This will be discussed further. *Abarbanel* elaborates and explains that the people of Judah who believed the words of the prophet were convinced that the city would be given permanently into the hands of Nebuchadnezzar. Therefore, the prophet assures them that "concerning this city which you say, 'It has been given into the hands of the king of Babylon by the sword and by famine and by pestilence,' it will not be permanent, but . . ."

37. **Behold I will gather them—***with mercy from wherever I have driven them with My anger.*—[*Rashi*] **them**—Both Judah and Israel.—[*Abarbanel*]

with My anger—This alludes to the exile of the Ten Tribes by the king of Assyria.—[*Abarbanel*]

and with My wrath—This alludes to the destruction of Jerusalem by the king of Babylon.—[*Abarbanel*]

and with great fury—This alludes to the destruction of the Second Temple and the exile in which we are now.—[*Abarbanel*]

and I will restore them to this place—Concerning all of them, God says that He will restore them to Jerusalem, to the house of the Lord as in ancient times, and they shall dwell securely and never suffer any more exiles.—[*Abarbanel*]

38. **And they shall be**—Because they shall be My people. . . .—[*Abarbanel*]

39. **And I will give them one accord**—lit. one heart. They will no longer have any doubts, but will unify their thoughts to serve God and fear Him all the time.—[*Mezudath David*]

so that it be good for them—I will receive no benefit from their fear of

בְּלִבְכֶם לְבַלְתִּי סוּר מֵעַלַי: מֵאִשְׁשֹׁתִי
עֲלֵיהֶם לְהָטִיב אוֹתָם וּנְטָעֵתִים בְּאֶרֶץ
הַזֹּאת בְּאֶמֶת בְּכָל־לְבִי וּבְכָל־נַפְשִׁי:
מִכִּי כִי־כֹה אָמַר יְהוָה פֶּאֶשֶׁר הִבֵּאתִי
אֶל־הָעָם הַזֶּה אֶת כָּל־הָרָעָה הַגְּדוֹלָה
הַזֹּאת כֵּן אֲנֹכִי מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת־כָּל־
הַטּוֹבָה אֲשֶׁר אֲנֹכִי דֹבֵר עֲלֵיהֶם:
מִן וּנְקָנָה הַשָּׂדֶה בְּאֶרֶץ הַזֹּאת אֲשֶׁר
אַתֶּם אֹמְרִים שְׁמָמָה הִיא מֵאִין אָדָם
וּבְהִמָּה נִתְּנָה בְיַד הַבְּשָׂדִים: מִד שְׂדוֹת
בַּכֶּסֶף יִקְנוּ וְכֹתוּב בַּכֶּסֶף וּוְחֹתָם וְהָעֵד
עֲדִים בְּאֶרֶץ בְּנֵי־מֶן וּבְסִבְיָי יְרוּשָׁלַם
וּבְעָרֵי יְהוּדָה וּבְעָרֵי הָהָר וּבְעָרֵי
הַשְּׂפֵלָה וּבְעָרֵי הַנֶּגֶב כִּי־אָשִׁיב אֶת־

כדי לראות יסודות סבתה
פולחני: כֹּה וְיִחְדִּי
מִיָּמִי עֲלֵיהֶם לְאִשְׁכָּא
לְהוֹן וְאֶקְסִינֶן בְּאֶרֶץ
הָאֵל בְּקִשּׁוֹת בְּמִקְרֵי
וּבְרָעוּתִי: סָב אֲרִי כִדְנָן
אֲסֹר יְיָ בְּקָה לְאִיִּימִי
עַל עֲמַל הָרִיוֹן יֵת כֹּל
בִּישָׁמָה בְּקָה הָאֵל כֹּן
אֲנִי מִיָּה עֲלֵיהֶם יֵת
כָּל טִבְחָא בְּאֶמֶת בְּסִבְיָי
עֲלֵיהֶם: כֵּן וְיִחְדְּבִנֶן
סָב לִי בְּאֶרֶץ הָאֵל
רָאִהוֹן אֲסִרִּין עֲלֵיהֶם הִיא
מִבְּלִי אֲנִישָׁא וּבְעָרֵי
אֶת־מִסְרֵת בִּי־רָא
דְּבִסְרָא: כִּי סָב לִי
בְּכִסְפָּא וְיִבְנֶנּוּ וְיִקְהִבֶנּוּ
בְּשִׁטְרָא וְיִנְחִיתֶם
וְיִסְתְּרִין סִתְרִין בְּאֶרֶץ
שְׁבָטָא דְּבִנְיָמִן וּבְסִבְיָי
יְרוּשָׁלַם וּבְקִרְנָא דְּבִית
יְהוָה וּבְקִרְנֵי טִוְרָא
וּבְקִרְנֵי שְׂפֵלָתָא וּבְקִרְנֵי
דִּיקְסָא אֲרִי אֲחִיב יֵת
גְּלוֹתֵהוֹן

ח"א שדות נכספ יקנו . שטחים
סב ל'ס :

מצודת ציון

(מג) ונקנה . מלשון קנין : (מד) אשיב . מלשון השבה : שטחים . מלשון שבי :

(מנ) אל העם . על הסם : הוא . אל . הם טחב כס : (מג) ונקנה . או יכיה נקנה שדות בללן הווא : שבויה היא . ר"ל עד טולס חסיה
שמה וכן נמסרה ביד הכסדים לחלוטין : (מד) שדות . לא כן יהיה כי טור ילא זמן אשר יקנו שדות בכסף ויבטנו הקין בכסף
ובכל השדה ימחוס שמו כי וזמיתו שדים וכדן הכסו : בארץ בנימין . השדות יקנו בללן ניעזין וגו' : ובערי ההר וגו' . הכסוס
הטומרים כהר ובמקח ובכסף הכדוס : כי אשיב . אשיב לאללס אלל הכסדים לללל כגולס וכ"ל חוזה למעלה לומר הלל הכל בידו ואשיב

מצודת דוד

אשוב . לא אסכה מהם מלהיטיב עמם : בלתי סור . לכל יסורו
מטלי : (מג) וששתי עליהם . יו' שמה לפני כמה שלטיב עמם :
באמ . ר"ל נניטעס המתקיימת : בכל לבו . בללכה רכס :
(מנ) אל העם . על הסם : הוא . אל . הם טחב כס : (מג) ונקנה . או יכיה נקנה שדות בללן הווא : שבויה היא . ר"ל עד טולס חסיה
שמה וכן נמסרה ביד הכסדים לחלוטין : (מד) שדות . לא כן יהיה כי טור ילא זמן אשר יקנו שדות בכסף ויבטנו הקין בכסף
ובכל השדה ימחוס שמו כי וזמיתו שדים וכדן הכסו : בארץ בנימין . השדות יקנו בללן ניעזין וגו' : ובערי ההר וגו' . הכסוס
הטומרים כהר ובמקח ובכסף הכדוס : כי אשיב . אשיב לאללס אלל הכסדים לללל כגולס וכ"ל חוזה למעלה לומר הלל הכל בידו ואשיב

will sign it and appoint witnesses to witness the sale.—[Mezudath David]
in the land of Benjamin—Redak understands this verse as an indication that the return from Babylon was meant, when only the tribes of Judah and Benjamin would return.

Abarbanel understands it as a reference to the Messianic Era. The land of Benjamin is mentioned because that was the location of Hanamel's field and there Jeremiah was prophesying, but in fact, the entire land of Israel is meant.

in their heart, not to turn away from Me. 41. And I will rejoice over them to do good to them, and I will plant them in this land truly with all My heart and with all My soul. 42. For so said the Lord: As I have brought upon this people all this great evil, so will I bring upon them all the good that I speak concerning them. 43. And the field shall be bought in this land, which you say, "It is desolate without man or beast; it has been given into the hand[s] of the Chaldeans." 44. Men shall buy fields for money and inscribe deeds and sign [them] and appoint witnesses in the land of Benjamin and in the environs of Jerusalem, and in the cities of Judah and in the cities of the mountain and in the cities of the lowland and in the cities of the southland, for

I will restore

cles and wonders He will perform in Messianic times. *Alshich* explains that the people will of themselves learn to fear Him, and He will assist them to reach even higher levels of His fear and love. *Ramban* (Deut. 30:6) asserts that in Messianic times there will no longer be free will, but it will become natural to fear God and to comply with His commandments.

not to turn away from Me—That they will never turn away from Me.—[*Mezudath David*]

41. **And I will rejoice**—Instead of the present anger, wrath, and fury, I will rejoice over them to do good to them.—[*Abarbanel*] Doing good to

them will be joy for Me.—[*Mezudath David*]

truly—I.e. permanently.—[*Mezudath David*]

with all My heart—With great love.—[*Mezudath David*]

43. **And the field will be bought**—Then fields will be bought in this land.—[*Mezudath David*]

"It is desolate"—It will remain desolate permanently, and it has already been given into the hands of the Chaldeans.—[*Mezudath David*]

44. **Men shall buy fields**—It will not be so, but a time will yet come when men will buy fields with money and inscribe the transaction in a deed and the owner of the field

לְנִתְחֹן אִסְרֵי יְהוָה
 פָּתְנָם נִבְוָה מִן קִרְסֵי יְהוָה
 עִם יִרְמְיָה מִגִּנּוּת וְהָא
 עוֹר קָצָן בְּלִי קִדְרָה
 בֵּית אִסְרֵינִי לְמִיָּרָה
 בְּרָדָן אִסְרֵי יְהוָה בְּעִקְרָה
 יְהוָה קָרָא יְהוָה לְאַתְקִנְיֹתָהּ
 וְשָׁמַיָּה יְהוָה לְאַתְקִינִי
 נִאֲמַרְךָ צִלְחָה נִאֲמַרְךָ לָךְ
 בְּרָדָן בְּרָדָן יְהוָה לְאַתְקִינִי
 וְנִגְעִינִי יְהוָה לְאַתְקִינִי
 אִסְרֵי יְהוָה לְאַתְקִינִי
 עַל בְּמִי קִרְסָא קִרְסָא
 וְעַל בְּמִי מִלְכָּא רִבִּית
 הַיְהוּדָה רְסִקְרִיעִין לְחֹן
 וְנִגְרִין מִלְכָּא לְמִקְסָא
 שִׁירָא מִן קִרְסֵי רְמִקְרִין
 בְּחִרְבָא

רש"י

לג (א) עצור. כעית הכלל: (ב) כה אמר ה' עושה.
 העשה זאת: (ג) קרא אלי ואענך. להודיעך
 הנהיגות: ובצורה. שמורות כלבי לעשות: (ד) הנהיגות
 אל הסוללות. לעשות מהם סוללות מלחם סלעים
 למעלה אשר בוים בני העיר לעלות אל הסוללות להלחם
 מעליהם עם הכשדים: ואף החרב. לתקוף שורף מן
 הנהיגות אל הסוללות פתחו: הנהיגות בעציל הסוללות שהיו
 רדק

לא ויהי דבר ה' שנית. ר"ל על זה הענין: (כ) בה. עשה. עושה
 ירושלם שוכר למעלה ופי' עשה מנדר. כל שנהגיל אותה על
 כל הארצות וכן אשר עשה את משה ואת אהרן: יוצר אותה
 ירושלם וכל יצירה הוא כוונת הדבר למעשה: (ג) קרא. אם
 הקרא אלי אנך כרצונך כה כח שאמר דבר חשך ונחמתי: ואנירה לך גדולות ונצורות לא ירתם. אנירה לך
 נחמתי גדולות וחוקות שלא ירתם ויתר בדרבן ובספר היה קרא ונצורות בגו' (ה) כי כה אמר ה' אל הסוללות ואל תחרב.

מצורת ציון

ישראל להלחם ולכן לזיח לך לקנות הסדה מתחמל לביות לזום ולרמו

לג (ב) שנית. פסע שנית בדרך ענין המלחמה כפסע: והוא

עדרו. כעלה לו הכוונה היה כי ענין ענין כלל כחל

המסע: לאמר. מוסע על רמשיס המקרא ויהי דבר ה' וגו' למח:

(ג) עושה. הענינה והמחמלה ועל יוסלם יאמר שוכר מלחם

וקל בדרך המון: יוצר אותה. הפסע פסע להכניס מד מוסע

ה' שמו. ר"ל וסוף מוסע בדרך: (ד) קרא אלי. להודיע לך

ירמיה: (ה) על בני חציר הווא. ר"ל בני הכשדים יוצר הסע:

לג (ב) שנית. פסע שנית בדרך ענין המלחמה כפסע: והוא

עדרו. כעלה לו הכוונה היה כי ענין ענין כלל כחל

המסע: לאמר. מוסע על רמשיס המקרא ויהי דבר ה' וגו' למח:

(ג) עושה. הענינה והמחמלה ועל יוסלם יאמר שוכר מלחם

וקל בדרך המון: יוצר אותה. הפסע פסע להכניס מד מוסע

ה' שמו. ר"ל וסוף מוסע בדרך: (ד) קרא אלי. להודיע לך

ירמיה: (ה) על בני חציר הווא. ר"ל בני הכשדים יוצר הסע:

שְׁבוּתָם נֹאם יְהוָה: לֹא יִהְיֶה דְבַר
 יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ שְׁנִית וְהוּא עוֹדֵנוּ
 עָצוֹר בְּחֶצֶר הַמִּטְרָה לֵאמֹר: בִּכְה
 אָמַר יְהוָה עֲשֵׂה יְהוָה יוֹצֵר אוֹתָהּ
 לְהַכִּינָה יְהוָה שְׁמוֹ: יִקְרָא אֵלַי וְאֶעֱנֶךָ
 וְאֶנִּידָה לָּךְ גְּדֵלוֹת וּבְצֻרוֹת לֹא־יִדְעָתָם:
 יִפִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עַל־
 בְּתִי הָעִיר הַזֹּאת וְעַל־בְּתִי מַלְכֵי־הַיְהוּדָה
 הַנִּתְצִים אֶל־הַסִּלְלוֹת וְאֶל־הַחֶרֶב:

מהר"י קרא

לג (א) עצור בחצר המטרה. עצור פתחו כלוא. כמו נצורה
 נא אחר רבנו ר' לוי: (ב) כה אמר ה' עושה.
 בהחיות הענין פסע נבוא את דבריו שלא מירש כה הוא
 שמתקבץ עתיד לעשותה. ומה הוא שהוא יוצר אותה להבינה
 ומה שאמר בספר: (ד) כי כה אמר ה' אלהי ישראל על בתי
 העיר הזאת ועל בתי מלכי יהודה הנחמלים אל הסוללות. וכל
 הענין עד. הנהיגות הארובה וכרפא ופאחיים. לכדת שמה
 שהוא אומר למעלה כה אמר ה' עושה. הארובה שחזיר
 הקבץ לעשייתה על בתי העיר הזאת ועל בתי מלכי יהודה
 כנחמה ש

לג (ב) ה' שמו. כיוון שפסע יבנים אל פסע כי' (ה) פסע שמו: (ג) גדולת
 ונחמתי. כפסע על יוחנן מן עוולת פסע כפסע וכל ד' מ' ענין
 שפסע ונחמתי וכן היה כפסע על פסע שפסע שפסע כלפי
 להבינה. כחשך אותה להבינה לעולם וכן הנה אכזי יוצר עליה: (ד)
 הקרא אלי אנך כרצונך כה כח שאמר דבר חשך ונחמתי: ואנירה לך גדולות ונצורות לא ירתם. אנירה לך
 נחמתי גדולות וחוקות שלא ירתם ויתר בדרבן ובספר היה קרא ונצורות בגו' (ה) כי כה אמר ה' אל הסוללות ואל תחרב.

מצורת ציון

לג (ב) עדרו. ענין: עצור. מוסע וכלוא וכן מוסע ומחמל

לוקח (כעית לוי): (ג) עושה. ענין הגדלה ורוממות

כמו יבמה יכחל בעשוי (חללים קצין): יוצר. מחשך וכן יוצר

עליהם רע (ענין יח): להבינה. מלשון הכנה: (ג) ובצורות.

הזית והוא מלשון ענין: והנהיגות. ענין שפסע והכנס:

אל הסוללות. על הסוללות ר"ל בעצור סוללות וסע חללים שפסע

לעלות עתים להלחם: ואל החרב. כחשך כמו ואל החרב (שמו)

החללים העתים וסע לך: גדולות. נחמתי גדולות וחוקות שלא

הנהיגות. כחשך מהר טהר גדולות ענין: לעשות מלחמתיס סוללות

the wall against those who slay with
 the sword.—[Rashi from Jonathan]
 Others define "sword" as any iron
 implement, including those used to
 demolish the walls, e.g. large axes.
 Thus, we render: that are demol-
 ished by the catapults and by the
 axes.—[Redak] Cf. Redak 32:24. Or,
 "that are demolished to make of

their stones mounds upon which to
 stand, to defend themselves against
 the onslaught of the Chaldeans, and
 they demolish the houses with
 axes."—[Mezudath David]

Kara explains that the Chaldean
 soldiers pour out the mounds to sur-
 round the city and from atop them
 breach the wall. In order to mend

their captivity, says the Lord.

33

1. And the word of the Lord came to Jeremiah a second time, while he was still confined in the prison yard, saying: 2. So said the Lord, the Maker thereof, Who formed it to prepare it; the Lord is His Name. 3. Call to Me and I will answer you, and I will tell you great and strong things that you do not know. 4. For so said the Lord God of Israel concerning the houses of this city and concerning the houses of the kings of Judah that are demolished for the mounds and for the sword.

1. **a second time**—Concerning the future redemption.—[*Abarbanel, Mezudath David*] *Abarbanel* continues that if we explain the preceding passage as regarding the redemption from Babylon, we should interpret this verse to mean that the word of the Lord came to Jeremiah regarding the second redemption, viz. the redemption in Messianic times.

confined—Heb. *עצור*, in the prison.—[*Rashi*] *Rashi's* intention is that *עצור* is synonymous with *קלוא* in 32:2. *Redak* and *Ibn Nachmiah* understand it as an allusion to the consolation for the Babylonian exile, as will be explained further.

saying—This refers to the beginning of the verse, the second clause being parenthetical.—[*Mezudath David*]

2. **So said the Lord, the Maker thereof**—Who makes this.—[*Rashi*] At the beginning of the chapter, the prophet speaks in hidden terms, not

explaining what God is making and what He is forming.—[*Kara*] *Redak* and *Mezudath David* render: So said the Lord, Who aggrandizes it, meaning that He will aggrandize Jerusalem over all lands. Since Jerusalem was mentioned in the previous chapter, it is understood to be the antecedent.

3. **Call Me and I will answer you**—to inform you of future events.—[*Rashi*] *Redak* explains: If you call Me, I will answer you as you wish, the opposite of what I commanded you, "And you, pray not on behalf of this people, neither lift up cry nor prayer" (7:16). [He, apparently, explains it to mean calling to God in prayer.]

4. **that are demolished for the mounds**—To make mounds of them, mounds piled up high which the city dwellers build to ascend the mounds to wage war from upon them with the Chaldeans.—[*Rashi*]

and for the sword—To strengthen

For further commentary see Appendix.

5. They come to war with the Chaldeans and to fill them with the corpses of the men whom I have smitten with My anger and with My wrath, and that which I have hidden My face from this city because of all their evil. 6. Behold, I will bring it healing and cure, and I will cure them, and I will reveal to them a greeting of peace and truth. 7. And I will return the captivity of Judah and the captivity of Israel, and build them up like at first. 8. And I will purify them of all their iniquity that they sinned against Me, and I will forgive all

the breaches, the city dwellers demolish their houses to obtain building materials. He points out that Isaiah had already prophesied this matter many years before, as he states: "And the cracks of the city of David you saw that they had increased. . . . And the houses of Jerusalem you counted, and you demolished the houses to fortify the wall" (22:9f.).

5. **They come to war**—Why were the houses demolished? Because the dwellers of Jerusalem came to war with the Chaldeans and did not open the gates for them. Therefore, the Chaldeans gathered strength and broke down the houses with catapults and axes until they captured the city.—[Redak] This follows Redak's commentary on the preceding verse. Kara explains: These men who come to war with the Chaldeans are the people who demolish their houses in order to fortify the wall. This too follows his commentary on the preceding verse.

Mezudath David explains that, since the city dwellers came to fight against the Chaldeans and did not

accept their sovereignty, they caused the houses to be filled with corpses. This is similar to Redak.

and to fill them with the corpses of the men—*And the houses that they demolished they make into graves for the corpses of those killed within the city.*—[Rashi]

and that which I have hidden, etc.—*So said the Lord: Behold, I will bring it, etc.*—[Rashi]

Rashi, apparently, explains this clause as attached to the following verse. *Mezudath David*, however, explains: And because I hid My face from this city because of their evil, therefore, the houses will be filled with the corpses of the men, etc.

6. **and I will reveal to them**—The end will not be revealed until the day of redemption.—[Redak] Jonathan renders: And I will reveal to them the gate of repentance and I will tell them that they should go in a way of peace and truth. *Ibn Nachmiash* points out that even the redemption from Babylon was hidden, as in Daniel 9:2.

a greeting of peace—Heb. שְׁלוֹמָה, *a blessing (salud in O.F., salut in*

For further commentary see Appendix.

their iniquities that they sinned against Me and that they rebelled against Me. 9. And it shall be to Me for a name of joy, for praise and for glory to all the nations of the earth who will hear all the good that I do for them and fear and tremble because of all the good and because of all the peace that I do for it. 10. So said the Lord: There shall again be heard in this place, concerning which you say, "It is desolate without man and without beast," in the cities of Judah and in the streets of Jerusalem that are desolate without a man and without an inhabitant and without a beast, 11. the sound of mirth and the sound of joy, the voice of a bridegroom and the voice of a bride, the sound of those saying, "Thank the Lord of Hosts, for the Lord is good,

9. **for a name of joy**—This event will spread the knowledge of My joy and it will be a praise to Me from all nations who hear the good that I have bestowed upon Israel, for all of them will hear of Israel's salvation and praise God, for then they will recognize the truth that the Lord is God.—[*Mezudath David*]

and fear and tremble—The nations of the earth shall fear and tremble.—[*Redak, Isaiah da Trani*] According to others, Israel will fear to sin and tremble lest they lose the good that God has bestowed upon them.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

I do for it—For Jerusalem.—[*Redak*]

10. **"It is desolate"**—It will forever be desolate and waste, without man or beast.—[*Mezudath David*]

in the cities of Judah, etc.—[An explanation of *this place*, mentioned

above.—[*Mezudath David*]

without a man—passing through.—[*Mezudath David*]

and without an inhabitant—A man dwelling there.—[*Mezudath David*]

11. **The sound of mirth**—This belongs to the previous verse: There shall again be heard . . . the sound of mirth, etc.—[*Mezudath David*]

the voice of a bridegroom—The sound of the joy of a bridegroom.—[*Mezudath David*]

for the Lord is good—For he has gathered the exiles of Israel and Judah.—[*Abarbanel*]

for His lovingkindness endures forever—He will forever perform lovingkindness.—[*Mezudath David*]

bringing a thanksgiving offering—And they will bring to the House of the Lord an offering that is brought as thanksgiving for a miracle by its recipient.—[*Mezudath David*]

No mention is made of sin-

יְהוָה כִּי־לְעוֹלָם חָסְדוֹ מִבְּאֵי־תוֹדָה
בֵּית־יְהוָה כִּי־אֲשִׁיב־אֶת־שְׁבוֹת־הָאָרֶץ
כִּבְרָאֲשָׁנָה אָמַר יְהוָה: יֵבֶה אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת עוֹד יִהְיֶה בְּמָקוֹם הַזֶּה
הַחֵרֵב מֵאִין־אָדָם וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־
עֲרֵיו נֹה רְעִים מִרְבָּצִים צֶאֱן: יֵבֶעְרִי
הָהָר בְּעֲרֵי הַשְּׁפֵלָה וּבְעֲרֵי הַנֶּגֶב
וּבְאֶרֶץ בְּנֵי־נָם וּבְסִבְיַי יְרוּשָׁלַם וּבְעֲרֵי
יְהוּדָה עַד תַּעֲבֹרְנָה הַצֶּאֱן עַל־יְדֵי
מוֹנֶה אָמַר יְהוָה: יִהְיֶה יָמִים בָּאִים
נְאֻם־יְהוָה וְהִקְמַתִי אֶת־הַדָּבָר הַטּוֹב

ה' אחר לעולם סיבותיה
סגלי תודתא דבית
מקדשא דבי ארי אמיב
נת גלות ארעא
דקדקמקתא אמר ה':
יבדנן אמר ה' צבאות
עוד יבי באהא הבין
דחורב מבלי אגשא
ומבלי בעירא וכל
קרניהון דיריות בית
פי שבי געון וחורבון
דען: יבקרני טרוא
דקרני שפלה ודקרני
דירקא ובארע שט
בנימן ובסביבי ירושלם
ודקרני דבית יהודה
עוד יהיה עמא על ידי
משיחא אמר ה': יב
יבא אהן אמר ה'
ואקים ית פהנקא הקנא
דמליות על בית
תא מנצחיה כלל . כחות לר
דוכר מנצחים :

רשי

(יב) נוה רועים . מדור רועים : (יג) עוד תעבורנה
הצאן וגו' . ילאו ויכלו ישראל על ידי מלך הולך כרחם :

רד"ק

אני עשה לה . פ' ירושלם : ולא מביאים תדה . ולא אמר
חמאת ואשם לפי שבסוף התרא לא היו בהם רשעים וחמאים
כי כלם ידעו את ה' וכן אמרו וי' כל הקרבנות במלים לעתיד
לבא חור מקרבן : תורה : (יג) מרביצים צאן . בכל מקום מאין
סוד יהיה לרועים נהג וירבצו שם צאנם בלי סחר : (יג) בערי
מצורת דוד

חסור . כי עד עולם יפסד חסר : מביאים . וסמך יהיו מביאים
קרבן מזה כתיב ה' הכה על הסג : כי אשבי . אל אלה אביא את
לפי הסג : על כל הארץ להיות בטובה כמלא : (יג) במקום הזה .
סוף ירושלם : ובכל עיר . בכל פרי ישראל : נוה רועים . ככל
(יג) בערי החר . כסמך הסמך על הכי ונעמק ונפלא הדרכים : עוד תעבורנה . כלל
למנוח בעלמא ויפסיד מנה כמקומו להסביר כלל לפניו למנוח :

מהר"י קרא

(יג) על ידי מנה . כשם שעתה הרועה שטועי את הצאן
במקו ובמקנים במין . וי' עוד יתחננו עמא לפתגמי משיחא

החר בערי השפלה . בלא ואין והביאים אחריכם בה' : על ידי
מנוח . ישראל נמשל לצאן והרועה הוא המלך ודרך הרעות
למנוח צאנו אם הסדר אחת מן או יאמר זה הענין ללכות
הרועים מ' ישראל בצאתם מותגלות כמו שפסוקש בספר יחזקאל
ואמר שם ויחברו אתכם תחת השכם והיו שאמר תחת גם
מצורת ציון

שפתון : (יג) נוה . ענין מדור : מרביצים . ענין שכיב לנח
(יג) מנוח . ענין ענין ומספר : (יד) ודקבתי . אקיס :

ככל המקומות יהיו מדורי רועים כמרביצים לכן כי יתרחק לנח מהר :
עוד תעבורנה . כלל כי יתרחק סלמן עד שלא יספיק בעליכם
למנוח בעלמא ויפסיד מנה כמקומו להסביר כלל לפניו למנוח :

verses as a prophecy concerning both the Second Commonwealth, and the Messianic Era. Verse 12 predicts "in all its cities a dwelling of shepherds resting (their) flocks." This alludes to the days of the Second Temple, when there will be no King descended from the Davidic dynasty, only the self-appointed Hasmonean kings, who left no survivors. In those days, Jerusalem will be the seat of the Sanhedrin, from where they will

guide the populace as shepherds guide their flocks. Verse 13 speaks of the time of the Third Temple, when the "flocks shall again pass under the hands of one who counts them." This alludes to Moses, who counted the Israelites several times while they were wandering through the desert. He will again count the people and direct the King Messiah. Lest we think that God will forget the House of David, the prophet goes on to assure them that God will

for His loving-kindness endures forever, bringing a thanksgiving offering to the House of the Lord, for I will restore the captivity of the land as at first, said the Lord. 12. So said the Lord of Hosts: There shall again be in this place that is waste without man or beast, and in all its cities a dwelling of shepherds resting [their] flocks. 13. In the cities of the mountain, in the cities of the lowland, and in the cities of the Negev and in the land of Benjamin and in the environs of Jerusalem and in the cities of Judah, flocks shall again pass under the hands of one who counts them, said the Lord. 14. Behold, days are coming, says the Lord, and I will establish the good thing

as at first—There will be prosperity and plenty as in the early days.—*[Mezudath David]*

12. in this place—I.e. Jerusalem.—*[Mezudath David]*

in all its cities—In all the cities of Israel.—*[Mezudath David]*

a dwelling of shepherds—Heb. נָחָל רֹעִים.—*[Rashi]*

resting [their] flocks—The shepherds will make their dwellings anyplace they desire and rest their flocks there without fear.—*[Redak]* Also, there will be so many sheep that the shepherds will make their dwellings all over the land.—*[Mezudath David]* In contrast with the desolation at the time of the destruction and the exile, the land will be full of sheep.—*[Abarbanel]*

13. flocks shall again pass, etc.—*Israel will come and go under the hands of a king who walks at their head.*—*[Rashi]* Israel is compared to sheep. Just as the shepherd counts his flocks to ascertain whether any of them is missing, so will the king

count them. This may also be an allusion to the weeding out of the wicked from Israel when they emerge from the exile, as in the prophecy of Ezekiel: "And I will cause you to pass under the rod" (20:37). This may be the intention of this verse as well.—*[Redak]* These commentaries follow *Jonathan. Abarbanel* and *Mezudath David*, however, explain it simply to mean that there will be so many sheep that the owner will be unable to count them by himself but will be compelled to hire a person to count them. *Abarbanel* suggests that it may be allegorical, meaning that the populace will increase tremendously and that God will appoint a king over them who will not scatter them as the kings of Judah and Israel did, but he will be a faithful shepherd who will count them so that not even one of them will be lost. That is the connection of this verse to the following section.

Alshich interprets these three

that I spoke concerning the house of Israel and the house of Judah. 15. In those days and in that time I will cause to grow for David a plant of righteousness, and he shall execute justice and righteousness in the land. 16. In those days, Judah shall be saved, and Jerusalem shall dwell securely, and this is the name that He shall call it, the Lord is our righteousness. 17. For so said the Lord: There shall not be cut off from David a man sitting on the throne of the house of Israel. 18. And of the Levitic priests, there shall not be cut off from before Me a man offering up a burnt offering, or burning a meal-offering or performing a sacrifice for all time. 19. And the word of the Lord came to Jeremiah, saying: 20. So said

not forget the House of Judah and "will cause to grow for David a plant of righteousness."

15. **a plant of righteousness.**—This is the King Messiah, who will be descended from the Davidic line.—[*Mezudath David*, from *Redak* and *Jonathan*]

The plant growing is figurative of the people of Israel progressively preparing themselves for the coming of the Messiah. It is not the Messiah who needs preparation, but the people, who prepare themselves with righteousness, or charity. Through these righteous deeds, they will merit his coming, when he will "execute justice and righteousness in the land." I.e. through the charitable deeds the people will perform, they will merit to have the Messiah, who will deal charitably along with his

execution of justice, as befits the kingdom.—[*Alshich*]

16. **the Lord is our righteousness**—The Holy One, blessed be He, shall call Jerusalem, the Lord is our righteousness. I.e. the people of Jerusalem will say, "The Lord is our righteousness." *Jonathan* renders: "Merits shall be executed for us by God therein." There is a similar verse above, 23:6, regarding the King Messiah, who will be given the same appellation. See Commentary Digest. Rabbi Joseph Kimchi explains: This is what the Holy One, blessed be He, Who is the God of our righteousness, shall call it.—[*Redak*]

17. **There shall not be cut off**—*permanently, but if it is discontinued, it will ultimately be reinstated.*—[*Rashi*]

יְהוָה אִם תִּפְרוּ אֶת-בְּרִיתִי הַיּוֹם וְאֶת-
בְּרִיתִי הַלְלִיָּה וּלְבַלְלִי הַיּוֹת יוֹמָם
וּלְלֵילָה בָּעֵתָם: כִּי גַם בְּרִיתִי תִפְרַן אֶת-
דָּוִד עַבְדִּי מֵהַיּוֹת-לָזֶה בֶּן מֶלֶךְ עַל-כִּסְאוֹ
וְאֶת הַלְוִיִּם הַכֹּהֲנִים מִשְׁרָתִי: כִּי אֲשֶׁר
לֹא יִסְפָּר צָבָא הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִמְד חוֹל
הַיָּם בֶּן אַרְבֶּה אֶת-זֶרַע דָּוִד עַבְדִּי וְאֶת-
הַלְוִיִּם מִשְׁרָתִי אֲתִי: כִּי וַיְהִי דְבַר-יְהוָה
אֵל-יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: כִּי הֲלוֹא רָאִיתָ מֶה-

דִּבְטִיל קִמִּי דְאַקְמִית
עִם יִסְמָא וְעִם לִינְיָא
וּבְדִיל דְלֹא קִסְתִּי יִיָּסָם
וְלִינִי בְעֵרְקִירָא: כִּי אִף
קִימִי לֹא יִבְטִיל
דְאַקְמִית עִם דָּוִד עַבְדִּי
סִלְקִיתוּ לִיה בֶּר קִלְיָה
עַל בִּירְסִיָּה וְנָת לְנָא
כְּנִיבִירְסִיָּה שְׁקִישׁוֹן קִדְמִי:
כִּי בְּמָה לְלִיָּה אֲפִשֶׁר
וְיִתְקַנֵּן מִינִי שְׁמַיָּא
וְלֹא יִתְכִּיל חֲלָא דְנִקְמָא
בֶּן אֲקִנִי יִת וְנִקְמָא דָּוִד
עַבְדִּי וְנָת לְנָא
דָּם שְׁמִי וְקִדְמִי:
כִּי וַיְהִי פְתָנָם נְכוּמָה
סוֹן קִדְמִי וְעִם יִרְמְיָה
לְמִסְרָא: כִּי הֲלֹא חֲנִינְיָא

רש"י

ולקשור נחמה: (כ) אם הפרו את בריתי היום, אם תוכלו להפיר את בריתי אשר כרתי את היום זאת הלילה להיותם כעתם אשר כרתי לנה יבניו ויום ולילה לא ישכחו:

בני: בעתם. על סדר התקופות: (כז) אשר. כמו כאשר חסר ב"ה הדמיון וכן כי אשר ראייתם את מצרים היום כמו כאשר: (כח) ארבה. ער שלא יספור יספור ולשון יספור נוסף על חול הים ומה על צבא השמים והחספס נוסף על זה ועל ימי: משרתי מצודת דוד

ישיב נדכתי כי עד מולט חסיה בעטדה בהם: (כ) אם תפרו. אם תוכלו להפיר את בריתי אשר כרתי לך היום ונתי: ולבריתו. לכל ישיב ויגלה בפת שקטתיו להם וסוף ככל הדבר במ"ש: (כג) גמ בריתי. לו גם בריתי חסר עם דוד. לכל היות לו בן מולך על כסאו וגם חסד הכהנים עם הכהנים בני לוי במעשרים אותם לכל ישיבתו מוד ונתי כמו שאין בידיהם להפיר הכהנים ששם היום והלילה בן א"ח שיעור הכהנים ששם דוד וששם הכהנים: (כד) אשר לא יספור. ר"ל

מהר"י קרא

לך עיר הצדק: (כ) אם תפרו את בריתי היום. ה"י כשהלילה אשר יבסל קיימי דאקמית עם יסמא: (כז) גם בריתי היסור את דוד. הרגום אף קיימי לא יבסל דאקמית עם דוד: (כח) הלא ראייתם מה העם הזה דברו לאמר שמי השפחות.

רד"ק

איתי. כמו משרתים כי פשטי יפול מים הרבוי ויפסיק בירד הרבוי: כמו נסעי נעמנים מי הכרים סלאבי רעים והרועים להם: (כד) הלא ראייתם שתי הפשחות מטפחות דוד ומטפחות אהרן אשר בחר ה' בהם להיות מנהיגי העם: ואת כמי ינאצק. מצודת ציון

(כ) חסרי. ענין כסול: בריתי. ענינו כד"ל דבר מתקיים: בעתם. מלשון עת וזמן: (כג) אשר. כלשון וחסר כ"ף השנוע: (כד) יסור.

מלשון עת וזמן: (כג) אשר. כלשון וחסר כ"ף השנוע: (כד) יסור. מלשון עת וזמן: (כג) אשר. כלשון וחסר כ"ף השנוע: (כד) יסור.

pise—And with these words, they cause My people to despise being a nation to Me.—[Rashi]

before them—According to these words of theirs, that they teach them

to say that the Holy One, blessed be He, will no longer return from His anger, and repentance will not avail them.—[Rashi] It is not clear how Rashi defines לפניָהם, before them. It

the Lord: If you break My covenant with the day and My covenant with the night, and not to have day and night in their time. 21. Also My covenant with David shall be broken, that he should not have a son reigning on his throne, and with the Levitic priests, My ministers. 22. Just as the host of heaven cannot be counted nor can the sand of the sea be measured, so will I increase the seed of My servant David and the Levites who minister to Me. 23. And the word of the Lord came to Jeremiah, saying: 24. Have you not seen what

20. If you break My covenant with the day—*If you can break My covenant that I formed with the day and with the night to be in their time, which I formed with Noah and his sons, "And day and night shall not cease" (Gen. 8:22).—[Rashi] Jonathan renders: Just as it is impossible to break My covenant that I set up with day and with night, etc.*

My covenant—Heb. בְּרִיתִי. This denotes a permanent thing.—*[Mezudath Zion]*

and not to have day and night in their time i.e. if it is possible to abolish the laws of nature. *[Abarbanel]* The Sages explain this verse as an allusion to God's covenant with those who study the Oral Law by day and at night, foregoing mundane pleasures for His sake. Their reward will be in the World to Come.—*[Tanhuma, Noach 3]*

21. Also My covenant with David shall be broken—*Jonathan renders: So will My covenant that I established with David not be broken. The intention is that if you can*

break My covenant with day and night, so will you be able to break My covenant with David and with the Levitic priests. The implication is that, since it is impossible to break the former covenant, so is it impossible to break the latter one, that there should cease to be a king of the Davidic dynasty occupying the throne of Israel or that the Levitic priests should not serve in the Temple.—*[Mezudath David]*

22. cannot be counted . . . be measured—Just as neither the stars can be counted nor the sand be measured because of its large quantity, so will I increase the seed of David and the seed of the priests of the tribe of Levi.—*[Mezudath David]*

24. The two families—*Viz. royalty and the priesthood.—[Rashi]* The family of David and the family of Aaron, which God chose to be the leaders of the people.—*[Redak]*

He has rejected—Although He chose them, now He has rejected them.—*[Kara]*

and they make My people des-

this people has spoken saying: The two families that God chose, He has rejected, and they make My people despise being a nation any longer before them. 25. So said the Lord: If not My covenant with the day and the night, that the statutes of heaven and earth I did not place, 26. Also will I reject the seed of Jacob and David, My servant, not to take from his seed rulers over the seed of Abraham,

appears that he explains it to mean, *in their sight*. I.e. these people believe that just as God has rejected the royal and priestly families, so do they teach the populace that He has rejected the Jewish people, thereby causing them to despise being My nation. *Redak* explains: Since they, the royal and priestly families, have seen that the Lord has rejected them, their sons despise having the Jews as a nation before them, and they neither reprove them nor lead them in the straight path, for they believe that royalty and the priesthood have been abolished since most of Israel has been exiled and the remnant are under the sovereignty of the nations of the land. His father, Rabbi Joseph Kimchi, explains: Since My people believes that the Lord has rejected these two families, so do they despise them, and they refuse to follow His commandments and to be a nation before them, i.e. before these two families. According to him, we render: And My people despises them, no longer to be a nation before them.

Mezudath David explains: And My people they despise from being any longer a nation before them.

Just as they claim that the two leading families have been despised by God, so do they claim that My people is despised, not to be a nation before these two families, i.e. not to be led by them.

25. **If not My covenant, etc.**—*If it is possible that the covenant that I formed with day and night to be in their time should be abolished, and if it is possible for the statutes of heaven and earth to be abolished as though I had not placed them, also the seed of Jacob, etc. Our Sages, however, expounded it in regard to the covenant of the Torah and circumcision, to derive from here that because of them heaven and earth were created. But this midrash does not fit the sequence of the verses.*—[Rashi] Rashi alludes to a number of Talmudic maxims. The first is found in *Pesachim* 68b. Said Rabbi Eleazar: Were it not for the Torah, heaven and earth would not endure, as it is said: If not for My covenant with day and night, I would not have placed the statutes of heaven and earth. Rashi ad loc. explains that the covenant of day and night alludes to the Torah, which must be studied both day and night, as in Jos. 1:8: "And you shall meditate in it day and night."

Isaac, and Jacob, when I bring back their captivity and have mercy upon them.

34

1. The word that came to Jeremiah from the Lord — when Nebuchadrezzar king of Babylon and all his army and all the kingdoms of the land of his rule and all the peoples were waging war against Jerusalem and against all its cities — saying: 2. So said the Lord God of Israel: Go and say to Zedekiah king of Judah, and you shall say to him: So said the Lord: Behold I deliver this city into the hand[s] of the king of Babylon, and he shall burn it with fire. 3. And you shall not escape from his hand[s], for you shall surely be seized, and you shall be delivered into his hand[s], and your eyes shall see the eyes of

Jacob and David—Although both ruling families, viz. royalty and the priesthood, were mentioned above, the royal family is mentioned again since that is the main ruling power of the Jews, since everyone fears the government and, therefore, adheres to its commands. Rabbi Jonah [Ibn Janah] the grammarian claims that "Jacob" is a substitute for Aaron. Hence, we have a repetition of both families.—[Redak]

Ibn Ezra explains that Scripture intentionally mentions the seed of Jacob since the Torah prohibits appointing a man from any other nation to be king over Israel. Hence, the verse enumerates the two required pedigrees of the king of Israel, stating that, just as the laws of nature are irrevocable, so are the laws of the kingship irrevocable, and that the king of Israel will always be

a scion of both Jacob and David.—[Redak]

when I bring back their captivity—This will transpire when I bring their captivity back to their land and I have mercy on them. Then I will restore the kingdom to the Davidic dynasty.—[Mezudath David] Since there is neither king nor priest governing Israel during their exile, the prophet concludes that the covenant will be fulfilled when the exiles are brought back to their land and God has mercy on them.—[Abarbanel]

I. and all the peoples—Other nations not under his rule who aided him in war.—[Mezudath David] They did so out of hatred to Israel.—[Malbim]

its cities—The cities neighboring on Jerusalem.—[Mezudath David]

saying—This refers to the begin-

מֶלֶךְ-בָּבֶל תִּרְאֶינָה וּפִיהוּ אֶת-פִּיךָ
 יִדְבֹר וּבָבֶל תָּבוֹא: י אֶךְ שְׁמַע דְּבַר-
 יְהוָה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה כֹּה-אָמַר
 יְהוָה עָלֶיךָ לֹא תָמוּת בַּחֲרֹב: הַבְּשָׁלוֹם
 תָּמוּת וּבַמִּשְׁרָפוֹת אֲבוֹתֶיךָ הַמְלָכִים
 הָרֵאשִׁימִים אֲשֶׁר-הָיוּ לְפָנֶיךָ בֶּן יִשְׂרָאֵל
 לָךְ וְהָיוּ אֲדוֹן יִסְפְּדוּ לָךְ כִּי-דָבַר אֲנִי
 דִּבַּרְתִּי נָאִם-יְהוָה: י וַיִּדְבֹר יִרְמְיָהוּ
 הַנָּבִיא אֶל-צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה אֵת
 כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בִּירוּשָׁלַם: י וַחֲזִי
 מֶלֶךְ-בָּבֶל נִלְחָמִים עַל-יְרוּשָׁלַם וְעַל

ה'א' בשלום תמות . וכן יספדו לך
 מלכים אשר יהיו לפניך
 (ב) ויהיו אדוניך יספדו לך
 (ג) כי דבר אני

מחר"ק קרא

לד (ה) בשלום תמות . ולא תמות בחרב: ובמשפחות אבותיך .
 שהיו בעשני את המלכים בבשרים בביתם כדי שלא יספדו:

חלשיהם וכשתם נבוכדנצר יאז לזקיקו מבית האסורים ולמהרת מת וקברוהו כנכדו: ובמשפחות אבותיך .

רד"ק

הקל יוצא בוח הענין כמו ושבה את שבויה וולות: ודו אך .
 בזה תתנחם אף על פי שתנחלה לא תמות בחרב: וכן בשלום
 תמות . אע"פ שנקרו ענינו כיון שלא ימות בחרב וימות על
 בשרו ויעשו לו כבוד כמו שעושים לאלוים ודו בשלום וזל

כמו שהיו שורפים על פסחם בשמים וזנים מרוקחים כמו שנאמר

מצודת דוד

(ד) לא תמות בחרב . כי גם כ"ג לא ימות: (ה) בשלום תמות .
 אע"פ לאחר שמת כ"ג הוליו ללזקיקו מן המלכים ומת על פסחו:

במשפחות . כמו שכתבו על אבותיך המלכים וכלי השמיים כן יבדלו עליך כי כן כיה הדק נבדקו על המלכים כמ"ס וישפוט לו תני:
 (ז"ב כ"ט): והיו אדוניך כעם יספדו אותך וימלוויו כיון על מימך האדוני: אני דברתי . ונבדלו חקס: (י) דבורות . מה שלא נכנסו מדיון:

מצודת ציון

נבדלו: (ה) דודי . ענין לזקיקו:

and his effects would be burned as the effects of a king. Moreover, he would be eulogized as a king.—[*Abarbanel*]

for I have spoken a word—and it will surely be realized.—[*Redak, Mezudath David*] Although it should be expected that Nebuchadnezzar should dispatch you for not keeping his oath, you shall be saved from death because I have spoken.—[*Malbim*]

Returning to the beginning of the chapter, *Abarbanel* suggests that it is also possible that this prophecy is the identical prophecy mentioned above (32:3ff.). It was mentioned there in brief, just to tell why Jeremiah was imprisoned. Here it is given in its entirety.

7. because they were fortified cities left—For all the others had been captured and their fortifications destroyed.—[*Mezudath David*]

the king of Babylon, and his mouth shall speak with your mouth, and you shall come to Babylon. 4. But hearken to the word of the Lord, O Zedekiah king of Judah. So said the Lord concerning you: You shall not die by the sword. 5. You shall die in peace, and with the burnings of your forefathers, the first kings, who were before you, they shall burn for you, and "Ah lord" shall they lament you, for I have spoken a word, says the Lord. 6. And Jeremiah the prophet spoke to Zedekiah king of Judah all these words in Jerusalem. 7. And the army of the king of Babylon was waging war against Jerusalem and against

was indeed a divine message and that the prophet did not hold back his prophecy. Another reason was that Zedekiah should know that, should he surrender to the Chaldeans, his sons would not be slain and he would not be blinded.—[*Abarbanel*]

3. **and you shall be delivered into his hand[s]**—And you shall not be slain by those who seize you.—[*Mezudath David*]

4. **But**—with this you may find consolation, that, although you will be exiled, you will not die by the sword.—[*Redak*]

You shall not die by the sword—Nebuchadnezzar will not dispatch you.—[*Mezudath David*]

5. **You shall die in peace**—*Our Sages stated that Nebuchadnezzar died during his lifetime (Moed Katan 28b), for all the days of Nebuchadnezzar his prisoners were not freed from their imprisonment, and when Nebuchadnezzar died, Zedekiah emerged from the prison. He died the next day and was buried with pomp.*—[*Rashi, Abarbanel* from ob-

scure source.] Although his eyes had been gouged out, since he did not die by the sword, it was considered that he died in peace, and our Sages said, etc.—[*Redak*] See *Seder Olam* ch. 28.

and with the burnings of your forefathers—*So was their custom, to burn for the kings their bier and the utensils they used.*—[*Rashi* from *Avodah Zarah* 11a] We also find that, when Asa, king of Judah, died, aromatic spices were placed on his bier and burned (II Chron. 16:14).—[*Redak*]
and "Ah lord" shall they lament you—When they lament you, they will say, "Ah for the death of a lord."—[*Mezudath David*]

All this pomp was afforded Zedekiah at his funeral since he died a natural death. Had he been dispatched by Nebuchadnezzar, he would have been neither lamented nor eulogized, as is customary with those executed by the kings.—[*Malbim*]

In this way, Jeremiah consoled Zedekiah, that, although in exile and in captivity, he would die a king

כֹּל-עָרֵי יְהוּדָה בְּנוֹתָיוֹת אֶל-לְבִישׁ
וְאֶל-עֲזָקָה כִּי הִנֵּה נִשְׁאָרוּ בְּעָרֵי
יְהוּדָה עָרֵי מִבְצָר: ִי הִדְבַּר אֲשֶׁר-
הָיָה אֶל-יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה אֲחֵרִי
כִּרְת הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ בְּרִית אֶת-כָּל-
הָעָם אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם לֵקְרָא לָהֶם
דְּרוֹר: ִי לְשַׁלַּח אִישׁ אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ
אֶת-שִׁפְחָתוֹ הָעֵבְרִי וְהָעֵבְרִיָּה
הַפְּשִׁים לְבִלְתִּי עֶבֶד-בָּם בִּיהוּדָה
אֲחִיהוּ אִישׁ: ִי וַיִּשְׁמְעוּ כָל-הַשָּׂרִים וְכָל-
הָעָם אֲשֶׁר-בָּאוּ בְּבִרְיֹת לְשַׁלַּח אִישׁ
אֶת-עַבְדּוֹ וְאִישׁ אֶת-שִׁפְחָתוֹ הַפְּשִׁים

ירושלם ועל כל קריות
בבית יהודה אשר לא
על לבוש ועל עזקה
אבי אינן אשר לא
בקרית בית יהודה
קרית ברית: יי שפחם
בנומה דרמה עם דרמה
סן קדם וי קתר דנור
סלקא צדקיה קדם עם
כל עמא דירושלם
לסקרי להון סרו:
ס ל ש פ ח א גבר ית
עבדו ויגברות אמתיה
בר ישראל וכת ישראל
בני חורין ברית דלא
יפד חון ברוך גבר
בא חוהי יהודה:
י וישקעו כל בכרכא
וכל עמא דעלי בקרא
לשפחא גבר ית עבדו
וגבר ית אמתיה בני
חורין ברית דלא יפד חון

לדרוש את ה' אחריו ליחזקאל עבד כהן שמכרו רבו מהו
שיאכל בתרומה כלומר לפי שהיו רעיון ולומר לא תעש על
המלצה על שהחזירו את העבדים:

רש"י

כן היה דרכם לשרוף על המלכים משחן וכלי תשמישן:
(ח) אהרי ברות המלך. כשהם העבדות למלכו כך שנינו
כשר עולם ויהי כשהם העבדות כאלו אנשים מוקני יהודה

רד"ק

וישבו לפני הוא שנה שביעית כלם חזרו צדקיהו ואותה שנה
כרת המלך צדקיהו ברית את כל העם אשר בירושלים לקרא
איש את עבדו וגו' ובא הכנזי פרס הידיעה כסו ותראה את
החלד והדמים לו: (ס) לבלתי עבד בם. כעבדו וכעבדו ואחר
כך הוסיף באור ואמר כי יהי אחיהו אִישׁ והוא כסו הוסף
לבלתי עבדו אִישׁ ביהודי אחיהו וכן מקום שם קבר מקום קבר
מצורת ציון

(ח) דרוור. פנין מיוחס ומשני נטו וקלחטס דכור (ויקרא כ"ב):
(י) וישמשו כל חשרים. פנין קבלת דברים:

והנחש ויפסד כמקום שלחמיו: (ס) לשלח. פסטיס מפסד
נתי יהי סדור וסמ האו וסמ לשלח כל איש את עבדו וגו' תפסיד
מכוסם ור"ל שם איש לא יעבור עוד כיסודי אחיו אשר מעבדו שם

באסא. ור"ל פ"ה סה חיו שורפים סעלירם פסחן וכלי תשמישן:
כי רבר אני רברתי. כי זה הדבר אני רברתי אותו לפיכך תרע
שיתקיים: (ו) לא לביש ואל עזקה. כסו על לביש ועל עזקה.
ובמחשם רבים כסו שכתבנו: (ו) הדבר. אחרי כוח המלך
צדקיהו. סבו סחז סחז תעון וברחו להם ברית לקיים הדור
ובסדר עולם כי סח שאומר בספר יחזקאל יהי בשנה השביעית
במחשבי בעשור לחשב באו אנשים מוקני ישראל לדרוש את ה'

מצודת דוד

אל לביש. על לביש ועל עזקה: כי הנה נשאר. כי כולם נכשם
וסחח פסלנס: (ח) לקרא להם דרוור. ר"ל לקרא לפסדים ולסחח
דרור וכמחש ויפסד כמקום שלחמיו: (ס) לשלח. פסטיס מפסד
נתי יהי סדור וסמ האו וסמ לשלח כל איש את עבדו וגו' תפסיד
מכוסם ור"ל שם איש לא יעבור עוד כיסודי אחיו אשר מעבדו שם

of the same tribe, and it was, therefore, not proper to hold their own brethren as slaves. [Although we translate both terms as "Jew," a distinction may be made between עֲבָרִי and יְהוּדִי.]

10. Now all the princes . . . hearkened—Not only did the people obey,

but also the princes. They agreed to enter the covenant to accept both innovations and then complied with them by letting their slaves go free.—[Malbim]

then they obeyed—They took upon themselves to free their slaves, and so they did.—[Mezudath David]

all the remaining cities of Judah, against Lachish and against Azekah, because they were the fortified cities left among the cities of Judah. 8. The word that came to Jeremiah from the Lord after King Zedekiah had made a covenant with all the people who were in Jerusalem, to proclaim freedom to them: 9. That every man should let his manservant and every man his maidservant, a Jew and a Jewess go free, that none should hold his Jewish brother as a slave. 10. Now all the princes and all the people who had entered into the covenant hearkened that every one should let his manservant and everyone his maidservant go free,

8. after King Zedekiah had made a covenant—*In the seventh year of his reign. So we learned it in Seder Olam (ch. 26): "And it came to pass in the seventh year . . . men came of the elders of Judah (sic) to inquire of the Lord" (Ezekiel 20:1). They said to Ezekiel, "The slave of a priest whom his owner sold—what is the ruling regarding whether he may eat of the priest's due?" That is to say, because they wanted to say that they should not be punished for infracting the commandment by returning the slaves.*—[*Rashi*] Note that the correct reading is "the elders of Israel." *Rashi* explains that their intention was that they should not be punished for breaking this covenant since God had "sold them" to the Chaldeans, thus freeing them from all obligations to Him, just as a slave belonging to a priest may not eat *terumah*, the part of the grain given to the priest, since he is no longer the slave of a priest, so are they free from observing the rules of God

since they no longer belong to Him. See *Rashi*, Ezekiel 20:1.

They repented of that sin (i.e. of keeping freed slaves in bondage) and made a covenant to establish that liberty. In that year, King Zedekiah made a covenant with the people of Jerusalem to proclaim freedom to them, meaning to the manservants and the maidservants.—[*Redak*]

9. go free, that none should hold . . .—This verse involves two innovations: 1) that all slaves, even those who had not worked for six years, as prescribed by the Torah, were to be freed, and 2) that thereafter no one was to make bondmen of his fellow Jews.—[*Malbim*] *Mezudath David* explains the verse as referring to those who had already completed the prescribed period of six years labor.

his Jewish brother—*Abarbanel* explains that the intention is that, not only were the slaves Hebrews, as in the beginning of the verse, but they were also Judahites, members

לְבַלְתִּי עֲבַדְכֶם עוֹד וַיִּשְׁמְעוּ וַיִּשְׁלְחוּ:
 וַיָּשׁוּבוּ אַחֲרַי כִּן וַיֵּשִׁיבוּ אֶת-הָעֲבָדִים
 וְאֶת-הַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר שְׁלָחוּ חֲפָשִׁים
 וַיִּכְבְּשׁוּם לַעֲבָדִים וְלַשְּׁפָחוֹת: יְיָ וַיְהִי
 דְּבַר-יְהוָה אֶל-יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה
 לֵאמֹר: יְיָ כֹה-אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי כָרַתִּי בְרִית אֶת-
 אֲבוֹתֵיכֶם בַּיּוֹם הוֹצֵאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: יְיָ מִקֵּץ
 שִׁבְעַת שָׁנִים תִּשְׁלָחוּ אִישׁ אֶת-אֲחִיו
 הָעֶבֶרִי אֲשֶׁר יִמָּכַר לָךְ וְעַבְדְּךָ נִשְׁשׁ
 שָׁנִים וַיִּשְׁלַחְתוּ חֲפָשִׁים מֵעַמְּךָ וְלֹא-יִשְׁמְעוּ
 אֲבוֹתֵיכֶם אֵלַי וְלֹא הָיוּ אֶת-אֲזָנָם:
 מִן וַתֵּשְׁבוּ אֲתָם הַיּוֹם וַתַּעֲשׂוּ אֶת-הַיֹּשֶׁר

ת"א וישמעו וישלחו. שד"ח: ג:

מנחת שי (יא) ויכבשו, יס"ד וד"ק כח ויכבשו כניב ויכבשו ק' וכן ט"ז
 נפיקת פסוק: (י"ד) חשלו, כפ"ל חפ"ל:

מצורת ציון (יא) ויכבשו, פניו כחפ"ל כחוקק כמו ויש מצותיו נכבשות
 (נפיקת פסוק:)

אם כעבדים וגו' וחסכו כח כחוקק להאיר להם לעבדים ולשפחות: (י"ב) ויחזי דבר ח', זה הוא המאמר בתחילת הענין הידבר אלך ביום
 וגו' ולפי שאמר כעבדים חזק וגו' וי"ד דבר ח' (יג) ביום הוציא. בשם כולאלי וגו' ועל עמדת כ"י סיני יאמר שאלו כרת כרת על כל
 הפסוק כולל: (יד) סוף. כ"ל מתחילת כ' כחלש יקרא ק"ל כמו בסוף: שבע שנים. ית"י עובדו וכלש"י יסרם אחריה ועבדך שש
 שנים ולא"ר חשלו חפ"ל: ולא שמש. ט"ל הפסוק הכא והללו: (טו) ותשובו. ואם שנים כחכוכה ביום וגו': לרעות. לשכדו

seventh year, as is explained below.
 —[Mezudath David] According to
 the Talmud (*Arachin* 33a), this verse
 refers to a slave who, after serving
 for six years, applied for renewal of
 his state of servitude, and had his ear
 bored as in *Exod.* 21:5f. If the fol-
 lowing year is the Jubilee, he goes
 free at the end of the seventh year.
 but your forefathers did not obey

Me—They did not keep this com-
 mandment but violated it.—[Mezu-
 dath David]

nor did they incline their ear[s]—
 to the words of the prophets who
 admonished them concerning this.
 —[Malbim]

15. you turned—You repented
 today.—[Mezudath David] In order
 to rectify the sins of your fore-

no longer holding them in slavery; then they obeyed and let them go. 11. But afterwards they turned and brought back the manservants and the maidservants whom they had let free, and forcibly made them into manservants and maidservants. 12. Then the word of the Lord came to Jeremiah from the Lord, saying: 13. So says the Lord God of Israel: I made a covenant with your fathers on the day that I brought them forth out of the land of Egypt, out of the house of slaves, saying: 14. "At the end of seven years you shall let go every man his brother Jew who has been sold to you, and when he has served you for six years you shall let him go free from you"; but your forefathers did not obey Me, nor did they incline their ear[s]. 15. And now this day you turned and did what was right

11. But afterwards they turned— After that, they reneged on their agreement and took back their slaves; i.e. they seized them forcibly to be manservants and maidservants.—[*Mezudath David*]

Malbim conjectures that at that time many of the poor people were enslaved by the wealthier classes in order to pay their debts to them. During the siege, Zedekiah feared that they would rebel or defect to the Chaldeans, as indeed happened later to the Romans in such a case. He, therefore, proclaimed that they make a covenant to free the slaves in order to avoid the rebellion. When the siege was over, and with it the threat of rebellion, the former owners took back their former slaves. In this, they committed two sins: 1) they violated the covenant and the oath, and 2) they enslaved

people who were completely free men, in effect, kidnapping or stealing them.—[*Malbim*]

12. Then the word of the Lord came to Jeremiah— This is the prophecy mentioned in verse 8. Since the entire background was given, Scripture repeats the introduction to identify the word of God mentioned above.—[*Mezudath David*]

13. on the day that I brought them forth— He refers here to the standing by Mount Sinai, when a covenant was made to keep all the commandments of the Torah.—[*Mezudath David*]

out of the house of slaves— Just as I freed them from being slaves, so should they not keep their brethren, freemen like themselves, as slaves.—[*Malbim*]

14. "At the end of seven years"— Actually, at the beginning of the

in My sight by proclaiming liberty every man to his neighbor, and you made a covenant before Me in the House upon which My Name is called. 16. But then you turned and profaned My Name, and you took back, each man his manservant and each man his maidservant, whom you had let free to themselves, and forced them to be manservants and maidservants to you. 17. Therefore, so says the Lord: You have not hearkened to Me to proclaim freedom, every one to his brother and every one to his neighbor; behold I proclaim freedom to you, says the Lord, to the sword,

fathers, you went to the opposite extreme, and added a safeguard by "proclaiming liberty" even to those slaves who did not complete their six years of bondage.—[*Malbim*]

what was right in My sight—Beyond the demands of the law.—[*Malbim*]

and you made a covenant—And you also made a covenant to insure that practice.—[*Malbim*]

upon which My Name is called—The Temple is called the House of the Lord.—[*Mezudath David*]

No doubt, the emancipation of the slaves was accompanied by a ceremony amidst great celebration. All this, no doubt, impressed all spectators with the idea that it is improper for one Jew to subjugate another.—[*Daath Soferim*]

16. and profaned My Name—by transgressing the oath of the covenant.—[*Mezudath David*]

and you took back—Thus transgressing the prohibition of stealing, as explained above.—[*Malbim*]

whom you had let free—Since they

were completely free, you were literally stealing them by taking them back.—[*Malbim*]

The emancipation, had hallowed God's Name by demonstrating that He commanded to treat the poor, unfortunates kindly and justly, for, although He had decreed poverty upon them, He had not decreed that they perish in their poverty. Now that the slave masters abrogated the oath, they had sworn by God's Name, they demonstrated that god's Name meant little to them in contrast to what they had promised with this Name. This was a great profanation of God's Name.—[*Daath Soferim*]

to themselves—Lit. to their souls. When they were enslaved, not only were their bodies subjugated, but also their souls.—[*Daath Soferim*]

and forced them—*Daath Soferim* maintains that they had never actually freed them, but merely promised not to enslave them.

17. You have not hearkened to Me—Although the emancipation

to the pestilence, and to the famine, and I will make you an object of horror to all the kingdoms of the earth. 18. And I will deliver the men who have transgressed My covenant, who have not kept the words of the covenant which they made before Me when they cut the calf in two and passed between its parts. 19. The princes of Judah and the princes of Jerusalem, the officers and the priests, and all the people of the land who passed between the parts of the calf. 20. I will deliver them into the hand[s] of their enemies and into the hand[s] of those who seek their lives, and their dead bodies shall become food for the birds of the heavens

18. when they cut the calf in two—*Why they returned and forced them to be slaves, they all made a covenant to rebel against the Omnipresent and cut a calf in two and passed between its parts to rebel against Him, and that was a strong covenant and a final one, saying, "So shall the one who transgresses be cut and divided."*—[*Rashi* from *Seder Olam* 26] *Kara* maintains that, according to the simple meaning, this was the covenant made by King Zedekiah to free the slaves, not a covenant to rebel against God, so *Ibn Nachmias* and *Abarbanel*. *Abarbanel* explains that the practice of cutting the calf in two was to denote that, although the two parties of the covenant are individuals, the covenant joins them, just as the two parts of the calf were once one. This practice was followed whenever a covenant was made.

19. The princes of Judah, etc.—They were the ones who entered into the covenant—[*Abarbanel*, *Mezu-*

dath David] The princes of Judah were those living in the cities outside Jerusalem.—[*Abarbanel*]

Apparently, not all of Israel had entered into the covenant, only the princes of Judah, the princes of Jerusalem, and the most prominent of the people, but not the king or the poorest of the land.—[*Alschich*]

20. I will deliver them—Because of the long interruption of verses 18 and 19, this clause is repeated.—[*Mezudath David*] *Malbim* explains that they would be punished for violating the covenant of the Torah and also the covenant that they had made. Verse 18 tells that God would deliver them for these two reasons: 1) who have transgressed My covenant, meaning the covenant of the Torah, and 2) who have not kept the words of the covenant which they made before Me, meaning Zedekiah's covenant. In verse 20, He elaborates: I will deliver them into the hand[s] of their enemies for

וְלִבְהֶמֶת הָאָרֶץ: כֹּא וְאַתָּה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
 יְהוּדָה וְאַתָּה שָׂרְיוֹ אֶתְּן בְּיַד אֹיְבֵיהֶם
 וּבְיַד מִבְקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד חֵיל מֶלֶךְ־
 בָּבֶל הָעֲלִים מֵעַלֵּיכֶם: כִּי הִנְנִי מִצֹּהֶ
 נֹאסֵי הָהוּא וְהַשְׁבֵּתִים אֶל־הָעִיר הַזֹּאת
 וְנִלְחַמוּ עָלֶיהָ וּלְכָדוּהָ וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ
 וְאַתָּה־עָרִי יְהוּדָה אֶתְּן שְׁמָמָה מֵאִין
 יֵשֵׁב: לֹא הִדְבַּר אֲשֶׁר־הָיָה אֶל־
 יִרְמְיָהוּ מֵאֵת יְהוָה בְּיָמֵי יְהוֹיָקִים בֶּן־
 יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר: יִהְיֶה־לְךָ

כֹּא וְאַתָּה צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־
 שְׂבָא רְבִית וְהוֹדָה וְהָיָה
 כְּבָרְבוּהִי אֶסְסֶר בְּיַד
 בְּעִזִּי רְבִיתוֹ וְיִבְרֶה
 דַּעַן לְמַקְלָתוֹ וְיִבְרֶה
 מִשְׁרֵית סִלְקָא רְבִית
 דִּי אִם לֹא מִקְלָא: סְבָחוּ
 כִּי הָאֵל אֲנִי מִפְּקִיד אֶסְרֶה
 וְנֹאסֵי בְנֵינִי עַל מִרְהָא
 הָאֵל וְיִנְחִיחוּן קִרְבָּא לְעִלָּה
 וְיִכְבְּשֻׁנָּה וְיִזְקִינָה
 בְּנִקְרָא וְהָיָה קִרְוָא רְבִית
 וְהוֹדָה אֶתְּן לְעָרֻו מְבִלִּי
 וְהָיָה: אִם פְּהִינִי בְּרֹאָה
 דְּבִתְרָעַם יִרְבִּיהִי מִן־מֶלֶךְ
 וְיִזְקִינָה וְיִזְקִינָה בְּרֹאָה
 יִשְׁתַּחֲוֶהוּ לְפָנֶיךָ שְׂבָא
 רְבִית וְהוֹדָה לְפָנֶיךָ:
 יִהְיֶה לְךָ בְּיָדֶיךָ כִּי רְבִית

ת"א ימי יהויקים. פירוש שם שר.

רש"י

עליה: (כא) העולים מעליכם. מפני חיל פרעה שזלא ממלכים כמו שפורש בספר זה (ל"ז): (כב) הנני מצוה. ושם חיל פרעה לארץ והכשדים ישובו עליכם:

וחיל פרעה יצא בספרים וישמעון הכשדים הצרים על ירושלים ויכלו מעל ירושלים, ואמר כה תאמרו אל מלך יתירה נגה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו בצריכה וישוב הכשדים ונלחמו על העיר הוואת ולכדוה ושרפוה באש:

רמב"ם

בית המלך: (כא) העולים בעליכם. כמו שכתוב בזה הספר: למסור וחיל פרעה יצא בספרים וגו' וישמעון הכשדים ויעלו מצודת דוד:

(כב) וביר חיל וגו'. הם כלימים ומבקשים נאסם והוא כפל ענין צ"ח: העולים בעליכם. אשר נמלכו מעליכם כשעמם שבו מלכים לעזר לכם כמ"ח: וחיל פרעה יצא ממלכים וישמעון הכשדים וגו' ויעלו מעל ירושלים (לקמן ל"ז): (כג) הנני מצוה. כ"ל חז"ל:

back their slaves. From the following chapter we see that the Rechabites refused to stray from their father's order not to drink wine. This served as a lesson to the Jews to observe God's commandments. Since the prophecy came to Jeremiah during Jehoiakim's reign, it is stated here, lest we think that it came to him during the siege.

The following chapter deals with the Rechabites, the descendants of Jonadab son of Rechab. They traced their lineage back to Hobab, Moses'

father-in-law. In *Sifre, Beha'alothecha* 10:29, there is a view that Jethro, Moses' father-in-law, was also called Hobab, Reuel, and Keni. He was called Hobab, meaning "loving," since he loved the Torah. Just as he loved the Torah, so did his children. See Judges 1:16: "And the children of Keni, the father-in-law of Moses, went up from the city of date palms, with the children of Judah into the wilderness of Judah, which is south of Arad, and he went and dwelt with the people." When

and for the beasts of the earth. 21. And Zedekiah, king of Judah, and his princes I will deliver into the hand[s] of their enemies and into the hand[s] of those who seek their lives, and into the hand[s] of the army of the king of Babylon who have gone up away from you. 22. Behold I command, says the Lord, and I will return them to this city, and they shall fight against it and capture it, and burn it with fire, and the cities of Judah I will make desolate without an inhabitant.

35

1. The word that came to Jeremiah from the Lord in the days of Jehoiakim son of Josiah, king of Judah, saying:

21. **And Zedekiah**—Although he did not pass between the parts of the calf, he should have protested against their action but failed to do so.—[*Malbim*]

who have gone up away from you—*because of the army of Pharaoh that came out of Egypt, as is explained in this Book (37:5).*—[*Rashi, Redak, Mezudath David*] When they hear that Pharaoh's army has returned to Egypt, they will return to attack Jerusalem, as below (37:7ff.).—[*Kara*]

22. **Behold I command**—*that Pharaoh's army return to his land, and the Chaldeans return upon you.*—[*Rashi*]

Since Nebuchadnezzar, in the midst of his siege on Jerusalem, will hear the news of Pharaoh's army coming from Egypt, and will abandon the siege, the prophet exhorts the people not to rejoice, since he will soon return to the city and burn

it and lay the entire land waste.—[*Abarbanel*]

1. **in the days of Jehoiakim**—*Abarbanel* remarks that the prophecies are not recorded in chronological order since the preceding prophecy came to him in the days of Zedekiah. He conjectures that the prophecies were collected by the Men of the Great Assembly and arranged according to the order in which they found them, not particularly in chronological order. If Jeremiah was the final editor, as appears from *Baba Bathra* 15, perhaps he wrote them as he recalled them, or if he had written them on individual scrolls, perhaps he put them together in the order in which he found them. He further suggests that, although the following prophecy came to Jeremiah during Jehoiakim's reign, he told the people about it in conjunction with the previous castigation of the people for taking

והבלי עֲשׂוּהוּ וְהַעֲלִינוּ
 לְבֵית מִקְדָּשִׁי דִּי
 לְבָרָא מִן לִשְׁכַּת־אֵת
 וְהַשְׁקִי יְהוֹנָן חֲסִירָא:
 וְיִרְיָה יֵת יִנְאוּנָה
 בְּרִי יִרְיָה בְּרִי חֲבַעְנָה
 וְנִחֲזִיחוּנָה קִלְבְּנָה
 וְנִחֲזִי קִלְבְּנֵי בֵית רַבָּב:
 וְהַעֲלִינִי יְהוֹנָן לְבֵית
 מִקְדָּשִׁי דִּי לְשִׁכְתָּה בְּרִי
 חֲנָן בְּרִי יִגְדְּלִיהוּ קִבְיָא
 דִּי רַב־סֹטֵר לְשִׁכְתָּה
 בְּקִרְבָּי דְּמִישְׁכִּיל לְשִׁכְתָּה
 מַעֲלֵה בְרִי שְׁלָם
 אִמְרִיקָא: ה וְיִהְיֶה
 קִרְבָּב בְּנֵי בֵית רַבָּב
 פְּלִידִין קִלְבְּנִי חֲסִירָא וְכִסִּין
 וְאִמְרִית
 אֶל-בֵּית הַרְכָּבִים וּדְבַרְתָּ אוֹתָם
 וְהִבֵּאתָם בֵּית יְהוָה אֶת-
 הַלְשָׁכוֹת וְהַשְׁקִית אוֹתָם יוֹן: י וְאִקְחָה
 אֶת-יִאזֻנָּה בֶּן יִרְמְיָהוּ בֶּן-חֲבַעְנָה
 וְאֶת-אֲחִיו וְאֶת-כָּל-בָּנָיו וְאֶת כָּל-בֵּית
 הַרְכָּבִים: י וְאָבֵא אוֹתָם בֵּית יְהוָה אֶל-
 לְשִׁכְתָּה בְּנֵי חֲנָן בֶּן-יִגְדְּלִיהוּ אִישׁ
 הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר-אֵצֶל לְשִׁכְתָּה הַשָּׂרִים
 אֲשֶׁר מַמְעַל לְלְשִׁכְתָּה מַעֲשִׂיהוּ בֶּן-
 שְׁלָם שֹׁמֵר הַסֶּף: ה וְאַתָּן לְפָנַי בְּנֵי
 בֵּית-הַרְכָּבִים גְּבַעִים מְלֵאִים יוֹן וְכִסּוֹת

מהר"י קרא פתח בס"פ רש"י
 לה (ב) בית הרכבים. בית קני: (ד) שומר הסף. שומר
 יתרו היו: (ד) איש האלהים. נביא ה': שומר הסף. אמרנליא (פרשויל"ל בלעז):
 כנרת שי

לה (ד) ואלא חסם בית ה' אל לבת. רבב בעל משהו הכיח הגדול בידיה
 כיתו כ' ואלו ג' חסרי ואלו ואלו חסם חס' ו' יתרו ואלו
 חסם אל חסן הכתר יתמיס כ'. ואלו חסם בית ה' ש' ו' ויכניסו חס' ו' ליה
 כתר שגדמיה לו וסחל משוכה אלל הסחל: הלחיתו חס סכס חסר יורד
 והשקית שתתן לפנייה בוסות יין לשחות: (ד) איש האלהים.
 מצודת ציון

לה (ב) הלשבות. ענין חסר: (ד) שומר הסף. שומר מנווח
 השטרים כי סף כוח מנווח וכן הכסיה שומלי הסף ומ"ב
 י"ב: (ה) גבעים. הם בעין כוסות וגדולים מהם ובהם מביאים
 פסרים נאכסיה שמה וממלל ללשכת משטרים: (ה) וכוסית. לשון כסס יין מפניעיים נשחית מהם:

function of the chamber of the sons of Hanan. *Daath Mikra* conjectures that they may have been the disciples of Hanan, known in other places as *בְּנֵי הַנָּבִיאִים*. In any case, we do not know their function in the Temple.

which is by the chamber of the princes—So that they too witness the experiment and learn a lesson therefrom.—[*Abarbanel*]

5. *goblets*—Large flagons in which wine is brought. See Gen.

For further commentary see Appendix.

44:2.—[*Mezudath Zion*] *Rashi* in Gen. defines it as a long cup. It is probably related to *גִּבְעָה*, a hill, *מִגְבָּעָה*, a hat. Both are long and pointy. Perhaps *קֹבֶעַ* or *קֹבֶעַ* is also related to it, being identical with *מִגְבָּעָה* except for the change of "ka" or "kof" for a "gimel." All three are palatals.

and cups—into which to pour the wine from the goblets.—[*Mezudath David*]

and I said to them, "Drink wine."

2. Go to the house of the Rechabites and speak with them, and I will bring them to the House of the Lord, to one of the chambers, and give them wine to drink. 3. And I took Jaazaniah the son of Jeremiah, the son of Habazziniah, and his brothers and all his sons and the entire house of the Rechabites. 4. And I brought them to the House of the Lord, to the chamber of the sons of Hanan the son of Igdaliah, the man of God, which is by the chamber of the princes, which is above the chamber of Maaseiah the son of Shallum, the keeper of the vessels. 5. And I placed before the sons of the house of the Rechabites goblets full of wine, and cups,

Moses said to Hobab, "Please, do not leave us" (Num. 10:31), he replied, "I will go and proselytize my fellow countrymen and then return to you." And so he did. For this, he was given the fat land of Jericho to eat the produce thereof until the building of the Temple, at which time, the tribe in whose territory the Temple was built would receive that land, in order that all Israel would have a share in the Temple. They gave it to the sons of Jethro for 440 years. The students among them left it and went to Othniel the son of Kenaz, also known as Jabez, in the wilderness of Judah which was in the Negev, to study Torah, and he went and dwelt with the people, meaning the students sitting before him, for Jabez had prayed to God to provide him with proper students, as it is stated: "And Jabez called to God, etc." (I Chron. 4:10). And He provided him with these pious people. In this Book, the sons of Jethro are called Rechabites

after Jonadab the son of Rechab. He lived at the time of Jehu the son of Nimshi. Since he was a great man, his descendants were called by his name.—[*Ibn Nachmiash*]

2. to the house of the Rechabites—*The sons of Jonadab the son of Rechab, and they were of the sons of Jethro.*—[*Rashi, Mezudath David*] They were known as the Kenites.—[*Kara* from I Chron. 2:55]

3. And I took Jaazaniah . . . and his brothers and all his sons—He took the whole family to demonstrate that none of them drank wine, neither the aged, for its refreshment, nor the children because they could be easily swayed.—[*Abarbanel*]

4. to the House of the Lord—Where there would be great publicity.—[*Abarbanel*]

the man of God—*The prophet of the Lord.*—[*Rashi, Jonathan, Mezudath David*] In that place there was always the fear of God.—[*Abarbanel*]

We have no indication of the

וַאֲמַר אֲלֵיהֶם שְׁתוּ יַיִן : וַיֹּאמְרוּ לֹא
נִשְׁתֶּה יַיִן כִּי יוֹנֵד בֶּן רֶכֶב אֲכִינוּ צוּה
עֲלֵינוּ לֵאמֹר לֹא תִשְׁתוּ יַיִן אַתֶּם
וּבְנֵיכֶם עַד-עוֹלָם : וּבֵית לֹא-תִבְנוּ
וְרֹעַ לֹא-תִזְרְעוּ וְכֶרֶם לֹא-תִטְעוּ וְלֹא
יִהְיֶה לָכֶם כִּי בָאֵהֱלִים תִּשְׁבוּ בְּלֹא-
יְמִיכֶם לַמֶּעַן תַּחֲיוּ יָמִים רַבִּים עַד-פְּנֵי
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אַתֶּם גֵּרִים שָׁם :

מדר"י קרא

קמץ בפשטא קמץ ביד"ק

רש"י

(ו) באהלים תשבו. במדבריות אשר אתם גרים שם. לא היה להם חלק בדרך שני גרים היו:

ישבנו אנונו בשלוה עמהם. אבל פסחת הואיל והם גולים ובית המקדש עתיד ליתרוב חור אני אליכם שתהיו גם אתם מתאבלים עמהם. לא תשתו יין. שהיין משכח אנשים. בית לא תבנו. שדירת קבר מרחיב ידוהו ביום אדם. ורוע לא תורעו וכרם לא תטעו. שלא ירתו בהם ולא ירועו בשעת הקציר ובשעת הבציר. ונשבע ונעש ככל אשר צונו יונדב אבינו :

הענין המוסר

מנחת שי

דר"ק

היו ויולדת ות' שומר אסורכלא : (ו) כי יונדב בן רכב אביו. ר"ל אביו כי הוא מצאנו יונדב בן רכב בשמלך ירחא בן נבשי ובסנו עד סמלכת ויהיה קרוב לש' שנה : (ח) ולא יהיה לכם. עמרו על כולם : לא בית ולא כרם ולא שדה. לא יהיה לכם לא מחנה ולא במקח מאחר : למען תחיו ימים רבים. כי הבית והשדות והכרמים מעכבים את האדם במקום ויהיה רע או ירע ויסתוב בעקרי ימים מראנה ובשלא ידע לו במקום כל זמן שישראל טוב כזה המקום. ישוב בו וכשיראה רע ילך למקום אחר שיהיה בו בטוב לשובך צוה להם שיהיו יושבי אהלים ויפסו ממקום למקום כפי מה שיראו הטוב במקום בית שרה וכס ויארצו ימים כות וכן יאדעו באבות שהיו נוסעים במקום למקום באהלים כפי תרע. ושתות היין שסנעם שונא בו לא יחכם ובתיהם אביו למי מדר"י למי שיהי מציעים תנע למי חלילות עינים לבאחרים על היין ובת גלות

מצודת ציון

מצודת דוד

(ו) אביו. ר"ל אל המספח : עד סוף כל מדרות : (ח) ולא יהיה לכם. קמץ בקינין לו כעתה לא יבא לכם בית צנו. וזה וזכר נוסף : באהלים. כפשוטו של פל השנה האשכנזי למקום המקום : למען תחיו ור. כי בית וזה וכנס ים כנס סבה המעטכת את האדם במקום שם ונשבעים יחכם של אנשי המקום היום אלכ הישכ בלחשים ואין לו שדה וכנס בקל יוכל להשתקע במקום (וסעם מניחם שקיין הין לא הולך לפעל כי ידוע הוא שמכיר למעשים מנוסים) : אשר אתם גרים שם. במקום

ed cities and towns. The open spaces, too, ease one's tension and insure him of a long, healthy life. He accounts for his interdict of wine in the same manner as *Redak*. Midrashically, however, this interdict is explained as a token of mourning for the Temple, which was destined to be destroyed. He considered it as though it was already destroyed.

This interpretation is found in *Sifre, Beha'alothecha* 10:29, *Tanhuma, Shemini* 5. According to these midrashim, Jonadab the son of Rechab lived at the time of Jeremiah. Perhaps this name was used repeatedly in the family.

Kara attributes the interdict against settling in a permanent dwelling as a token of mourning

and I said to them, "Drink wine." 6. And they said, "We will not drink wine, for Jonadab the son of Rechab, our father, commanded us saying, "You shall not drink wine, you or your children forever. 7. And you shall not build a house, neither shall you sow nor shall you plant a vineyard, nor shall you have [any], but you shall dwell in tents all your days in order that you live many days on the face of the land where you dwell.

—Jeremiah did not command in God's name to drink wine. He visited them personally as one visits prominent people and then invited them to come to the Temple, where he served them cups of wine. He did not serve them wine in an ordinary place, lest they say, "We are not drunkards." He served them wine in a holy place, where there is no drunkenness, leaving them no excuse for their abstinence but their adherence to the commandment of their progenitor, Jonadab the son of Rechab.—[*Alschich*]

6. **our father**—I.e. our forefather, for we find Jonadab the son of Rechab when Jehu assumed the throne, close to three hundred years before Jehoiakim.—[*Redak*] The head of the family.—[*Mezudath David*] See introduction to this chapter.

forever—To the end of all generations.—[*Mezudath David*]

7. **nor shall you have [any]**—I.e. nor shall you have any houses, sown fields, or vineyards either by receiving them as gifts or by buying them.—[*Redak*]

but you shall dwell in tents—*in the deserts where you dwell. They had no*

share in the land since they were the children of proselytes.—[*Rashi*]

in order that you live many days—Houses, fields, and vineyards keep a person from moving away from his place in the event of a catastrophe, such as famine or war, and he may die from worry. If he has no definite place, as long as one place is good, he stays there. When it is no longer suitable, he travels on. Jonadab therefore, commanded them to be tent dwellers and to travel from place to place rather than to settle in one place and build a house, sow a field, and plant a vineyard. We find also that the Patriarchs traveled from place to place, moving their camp in times of famine. Jonadab's commandment forbidding his posterity to imbibe wine is easily understood in the light of the warnings against drunkenness found in Proverbs and in the Prophetic Books. Isaiah attributes the exile of the Ten Tribes to overindulgence in wine, as was also the exile of Judah and Benjamin. See Isaiah 28.—[*Redak*]

Ibn Nachmias explains that the clear, unpolluted air in the wilderness is more conducive to longevity than is the polluted air of the crowd-

ח וְנִשְׁמַע בְּקוֹל יְהוֹנָדָב בֶּן־דָּרְכָב אֲבִינוּ
 לְכָל אֲשֶׁר צִוָּנוּ לַבְּלֹתִי שְׁתוֹת־יַיִן כִּי־
 יָמִינוּ אֲנַחְנוּ נָשִׁינוּ בָּנִינוּ וּבְנֹתֵינוּ :
 ט וּלְבִלְתִּי בָנוֹת בָּתִּים לְשִׁבְתָּנוּ וְכֹרֶם
 וּשְׂדֵה וְזֶרַע לֹא יִהְיֶה־לָּנוּ : י וְנִשְׁבַּח
 בָּאֱהָלִים וְנִשְׁמַע וְנַעֲשֶׂה כְּכָל אֲשֶׁר־
 צִוָּנוּ יוֹנָדָב אֲבִינוּ : יא וַיְהִי בַעֲלוֹת
 נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶל־הָאָרֶץ
 וְנֹאמַר בָּאוּ וְנִבְּאוּ יְרוּשָׁלַם מִפְּנֵי חֵיל
 הַבְּשָׂדִים וּמִפְּנֵי חֵיל אָרֶם וְנִשְׁבַּח
 בִּירוּשָׁלַם : יב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
 יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר : יג כֹּה אָמַר יְהוָה

רש"י
 (יא) ויהי בעלות נבוכדראצר . על כרחו באתו הפיר
 לכן עכשיו אנו יושבים בתים :

בירושלים . תשובה לדברך . כיום שצונו יונדב אבנו לשבת באהלים מצוה קיימנו ונשב באהלים כאשר צונו . אבל בעלות
 נבוכדראצר על הארץ . ונאמר בואו ונבוא ירושלים מפני חיל הבשרים ונשב בירושלים על כורתינו :

עשרת השבועים היה על הרבות שתיית היין כמו שנאמר והי
 עשרת באות שכורי אפרים ואשר היו גבורים לשותות יין ואשר
 בשכורי בבקר שבו ירדפו וגם יהודה ובנימין סבת נלותם היין
 כמו שכתוב וגם אלה ביין שנו וכל הענין כמו שכתוב וראשון
 בעלות נבוכדנצר . (יא) ויהי ונאמר בוא ונבוא . בוא

מצורת דור
 כן עשיתו כל אשר צונו : (יא) ויהי בעלות . ר"ל ומה ששם עשה
 בנתי העיר הסב' היה כי טענות נבוכדנצר אל הארץ (וזוהו מה שעלה
 בנתי יהויקים נמש' בת"כ ל"ד) זה אמרנו לנו אלול בואו ונבוא
 לירושלים מזהה הכבדים ולבני אדם אשר עמכם לכל יסלנו ואתנו

ספר"י קרא
 (יא) ונבוא ירושלים מפני חיל הבשרים . שלא תשיבנו הארץ
 אתם קיימים מצוה אביכם שצוה עליכם שלא תשבו בבתיכם
 אלא לישב באהלים כל ימיכם . ואני רואה אתכם וישובים בבתיכם
 בירושלים . תשובה לדברך . כיום שצונו יונדב אבנו לשבת באהלים מצוה קיימנו ונשב באהלים כאשר צונו . אבל בעלות
 נבוכדראצר על הארץ . ונאמר בואו ונבוא ירושלים מפני חיל הבשרים ונשב בירושלים על כורתינו :

סנחתי שו
 (יא) ויהי בעלות . נבוא . ד"ר : ויהי בעלות נבוכדנצר מלך בבל אל הארץ .
 כן כצד נספרי ספר המוניקים : ומקצת נספרי ל"ה על הארץ וכן חזקו יונדב
 על א"ה א . אלה נחביר גדולה ענין אל נאמר כל יומיהם על הארץ כן חזקו
 אל הארץ וזה אל חסד וחסד וחסד וחסד אל הארץ . ספר"י וכן חזקו עליהם כי

ששתה היין אצל"פ שהיה צדוק ותמים נשתכרו כו ונתבהו בו : (יא) ויהי ונאמר בוא ונבוא . בוא
 נסיות מהללים : (ה) ונשב בקל . ר"ל קבלנו מהמנו : בנינו
 ובנותינו . ר"ל אף הקטנים והקטנות : (ז) לשבתנו . לשבת
 אהנו נכס : וזרע . ר"ל כל מין דגה אף כן דגש : (י) ונשב . עד
 הגד יבנה ביהלים : ונשמע ונעשה . ר"ל כמו שצונו על עמנו

hands of the Chaldeans and their allies. Therefore, our dwelling in Jerusalem does not constitute disobedience of his commandment. As

regards drinking wine, however, his commandment is in full force, and we adhere to it strictly.—[Alschich]

8. And we hearkened to the voice of Jonadab the son of Rechab, our father, to all that he commanded us, not to drink wine all our days, we, our wives, our sons, and our daughters.

9. And not to build houses for our dwelling, and not to have a vineyard, a field, or seed. 10. And we have dwelt in tents, and we have hearkened and done according to all that Jonadab our father has commanded us. 11. And it came to pass when Nebuchadrezzar the king of Babylon came up to the land, that we said, "Come and let us go to Jerusalem because of the army of the Chaldeans and because of the army of Aram, and we dwelt in Jerusalem." 12. And the word of the Lord came to Jeremiah, saying: 13. So said the Lord

similar to that against wine. Also, because of the harvest and vintage festivals, which were celebrated with much joy.

8. **our sons, and our daughters**—Even our small children.—[*Mezudath David*]

9. **or seed**—We do not even have gardens.—[*Mezudath David*]

10. **And we have dwelt in tents**.—i.e. until now we have dwelt in tents.—[*Mezudath David*]

11. **And it came to pass when Nebuchadrezzar . . . came up**—*Perforce we came to the city. Therefore, we are now dwelling in houses.*—[*Rashi*] Lest you ask us how we dwell in houses, contrary to our father's orders, we reply that, until

now we complied with our father's orders not to dwell in houses, but now, we are compelled to dwell in the city because of the army of the Chaldeans.—[*Kara*]

and because of the army of Aram—the allies of the Chaldeans, lest they plunder our belongings.—[*Mezudath David*]

In II Kings 24:2, we find that, in the days of Jehoiakim, troops of Chaldeans, Arameans, Moabites, and Ammonites invaded the land. Consequently, no place was secure in the land.—[*Daath Soferim*]

Since our father Jonadab commanded us to keep this interdict to preserve our lives, he surely did not expect us to imperil our lives at the

צְבֹאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵלֶךְ וְאָמַרְתָּ
 לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם הֲלוֹא
 תִּקְהוּ מוֹסֵר לְשִׁמְעַע אֶל־דְּבָרֵי נְאֻם־
 יְהוָה: יִהְיוּ אַתְּ דְּבָרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־
 רִכְבִּי אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־בְּנָיו לְבַלְתִּי
 שְׁתוֹת־יַיִן וְלֹא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
 שָׁמְעוּ אֶת־מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאִנְכִּי־בִרְתִּי
 אֲלֵיכֶם הַשָּׁפֵם וְדָבָר וְלֹא שָׁמְעֶתֶם
 אֵלַי: מִן וְאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדֵי
 הַנְּבִיאִים הַשָּׁפֵם וְשִׁלַּח וְאָמַר שְׁבוּ
 נָא אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הֲרַעָה וְהִיטִיבוּ
 מַעַלְלֵיכֶם וְאֶל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים לַעֲבֹדָם וּשְׁבוּ אֶל־הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלֹאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא

צְבֹאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הֵלֶךְ וְאָמַרְתָּ
 לְאִישׁ יְהוּדָה וּלְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם הֲלוֹא
 תִּקְהוּ מוֹסֵר לְשִׁמְעַע אֶל־דְּבָרֵי נְאֻם־
 יְהוָה: יִהְיוּ אַתְּ דְּבָרֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־
 רִכְבִּי אֲשֶׁר־צִוָּה אֶת־בְּנָיו לְבַלְתִּי
 שְׁתוֹת־יַיִן וְלֹא שָׁתוּ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה כִּי
 שָׁמְעוּ אֶת־מִצְוַת אֲבִיהֶם וְאִנְכִּי־בִרְתִּי
 אֲלֵיכֶם הַשָּׁפֵם וְדָבָר וְלֹא שָׁמְעֶתֶם
 אֵלַי: מִן וְאֶשְׁלַח אֲלֵיכֶם אֶת־כָּל־עֲבָדֵי
 הַנְּבִיאִים הַשָּׁפֵם וְשִׁלַּח וְאָמַר שְׁבוּ
 נָא אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הֲרַעָה וְהִיטִיבוּ
 מַעַלְלֵיכֶם וְאֶל־תֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים
 אֲחֵרִים לַעֲבֹדָם וּשְׁבוּ אֶל־הָאֲדָמָה
 אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָכֶם וְלֹאֲבֹתֵיכֶם וְלֹא

רמ"ק

ל ורזו ככו ולכו ונלכו: (י"ד) הוקם את דברי ידענרב.
 הוקם ל' יחיד על רבים כי בלית את כוללת הרבוי: (טו) ואשלח.

אמר ואל תלכו אחר שאמר שיבו והשיבו כי עבירה וזה שקילה בנגד כל העבורות: ושובו אל הארמה. כמו על וכן אל החרים

מצודת דוד

ולכן נשכר ביוספוס: (י"ג) לאיש יהודה. לאיש יהודה: הלוא
 תקחו סוס. ר"ל בלחץ מהדבר הזה יס לכם לנפול לשמוע אל
 דברי: (י"ד) הוקם. הנה נקיים את דברי ידענרב ונז' ואל שר. והנה הם לא שמו ואל תזכר מה שמעו עליהם: (טו) ואשלח.

ר"ל לא מעטו: (טו) ואשלח. ר"ל לא מעטו: (טו) ואשלח. ר"ל לא מעטו: (טו) ואשלח. ר"ל לא מעטו: (טו) ואשלח. ר"ל לא מעטו: (טו) ואשלח.

ספרא: (י"ג) וישיב. יספרא: (י"ג) וישיב.

מצודת ציון

(טו) נא. עתה: כפליכס. מעשים:

of Hosts, the God of Israel: Go and say to the men of Judah and to the inhabitants of Jerusalem: Will you not receive instruction to hearken to My words? says the Lord. 14. The words of Jonadab the son of Rechab, which he commanded his sons not to drink wine, are performed, and they have not drunk wine until this day for they hearkened to the commandment of their father, and I have spoken to you, speaking betimes, yet you have not hearkened to Me. 15. And I have sent to you all My servants the prophets, sending betimes, saying: Repent now, each man from his evil way and improve your deeds, and do not follow strange gods to worship them, and dwell on the soil that I have given you and your forefathers, but you did not

14. **are performed**—This command of a mortal man has been kept.—[*Malbim*]

and they have not drunk wine—Not once have they infringed this commandment.—[*Malbim*]

for they hearkened to the commandment of their father.—They knew no benefit from this commandment. They observed it purely because it was their father's wishes.—[*Malbim*] You may say that they refrained from dwelling in houses and engaging in agriculture because they had no share in the land, their abstention from wine was surely because of their father's commandment.—[*Abarbanel*]

and I have spoken to you—This is a Divine commandment.—[*Malbim*]

speaking betimes—I have constantly admonished you. Yet you

have not heeded My commands.—[*Malbim*] *Abarbanel* interprets this as referring to the stand before Mount Sinai, when the Decalogue was given, in which they were admonished against idolatry. Shortly after this revelation, they worshipped the golden calf.

15. **each man from his evil way**—This alludes to the prohibitory commandments.—[*Malbim*]

and improve your deeds—This alludes to the mandatory commandments.—[*Malbim*]

and dwell on the soil—That is the benefit you will derive from this observance.—[*Malbim*]

but you did not incline your ear[s]—to the words of the prophets.—[*Malbim*]

and you did not hearken—to the words of the Torah.—[*Malbim*]

הַיְּתִיתֶם אֶת־אֲזֻנְכֶם וְלֹא שָׁמַעְתֶּם אֵלַי׃
 כִּי הִקִּימוּ בְּנֵי יְהוֹנָדָב בֶּן־רִכָּב אֶת־
 מִצֹּת אֲבִיהֶם אֲשֶׁר צִוּם וְהָעַם הָזֶה לֹא
 שָׁמְעוּ אֵלַי׃ יִלְכֹּן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי
 צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא אֶל־
 יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם אֶת כָּל־
 הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עֲלֵיהֶם יַעַן
 דִּבַּרְתִּי אֲלֵיהֶם וְלֹא שָׁמְעוּ וְאֶקְרָא
 לָהֶם וְלֹא עָנוּ׃ יִי וְלִבִּית הֶרְכָּבִים אָמַר
 יְרֵמְיָהוּ כֹה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר שָׁמַעְתֶּם עַל־מִצֹּת
 יְהוֹנָדָב אֲבִיכֶם וַתִּשְׁמְרוּ אֶת־כָּל־
 מִצְוֹתָיו וַתַּעֲשׂוּ בְּכָל אֲשֶׁר־צִוָּה
 אֲתֶכֶם׃ יִי לָכֵן כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי

לא אכלו יום) על מצות יהונדב. כמו אל וכן וילך אלקנה הרמשה
 על ביתו כמו אל ביתו: (יש) לכן. לא יכרת איש ליונדב בן רכב
 מצורת
 דר"ק
 עמר לפני כל הימים. תרגם יונהן כשמש קרסו. ובדברי רחל
 רבי יודת אמר וכי גרים נכנסים לחיבל והלא אף ישראל אין
 רוד
 פה לכן וגו': אשר דברתי עליהם. הסודות שידעו על ידי
 הנביאים: יען. כעבור שדנתי אליהם דברי ולא שמעו: ואקרא
 להם. לשון אלי: (יח) אשר שמעתם. להקל מאחרי: על מצות.
 על מצות: ותשמרו. ר"ל שמרתם בלב ולא נכחיתם בהם: ותעשו.

grandsons offered up sacrifices on the altar.—[Redak]

Kara explains that Nebuchadnezzar came and did not exile them, Titus came and did not destroy them. He attests that he heard from

his uncle, Rabbi Menahem ben Helbo that, until this day, they live in a secluded place in the Holy Land, where no one intrudes to disturb their tranquility, and no wild beasts frighten them.

incline your ear[s], and you did not hearken to Me. 16. For the sons of Jonadab the son of Rechab have performed the commandment of their father, that he commanded them, but this people has not hearkened to Me. 17. Therefore, so said the Lord God of Hosts, the God of Israel: Behold I am bringing upon Judah and upon all the inhabitants of Jerusalem all the evil that I have spoken concerning them, because I spoke to them but they did not obey, and I called to them, but they did not respond. 18. And to the house of the Rechabites, Jeremiah said: So said the Lord of Hosts, the God of Israel: Because you have obeyed the commandment of Jonadab your father, and you have kept all his commandments and have done according to all that he commanded you, 19. Therefore, so said the Lord of Hosts, the God of

16. **For the sons of Jonadab the son of Rechab have performed . . . but this people, etc.**—Although you could have received instruction from the Rechabites, you did not hearken.—[*Malbim*]

Abarbanel and *Mezudath David* explain this verse as the reason for the following verse: Since the sons of Jonadab . . . have performed the commandment of their father . . . but this people has not hearkened to Me; therefore . . .

17. **Therefore . . . I am bringing upon Judah and upon all the inhabitants of Jerusalem all the evil**—that I spoke as a punishment for not obeying.—[*Malbim*]

18. **and you have kept**—the commandments in your heart and not forgotten them.—[*Mezudath David*]
and have done—You have com-

plied with all his commandments although they are many.—[*Mezudath David*]

Malbim explains: And you have kept the negative commandments viz. the prohibition of wine, building houses, and planting vineyards, and have performed what he commanded you to do, viz. to dwell in tents.

19. **Therefore . . . There shall not be cut off from Jonadab the son of Rechab a man standing before Me for all times**—*Jonathan* renders: serving before Me. In the words of the Sages (*Sifre, Beha'alothecha* 10:29): Rabbi Judah says: Do proselytes enter the Temple? Why, even Israelites may not enter! Rather, it means that they were sitting in the Sanhedrin and instructing concerning words of Torah. Others say that their daughters married priests, and their

יִשְׂרָאֵל לֹא יִכְרַת אִישׁ לְיוֹנָדָב בֶּן־רִכְבִּי
עֹמֵד לִפְנֵי כָל־הַיָּמִים: לוֹ אִיְהוֹי בִּשְׁנֵה
הַרְבִּיעֵת לַיהוֹיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ־
יְהוּדָה הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה אֶל־יִרְמְיָהוּ
מֵאֵת יְהוָה לֵאמֹר: יִקְחֶךָ מִגִּלְת־
סֶפֶר וְכַתַּבְתָּ אֵלָיָה אֶת כָּל־הַדְּבָרִים
אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֵלֶיךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל־
יְהוּדָה וְעַל־כָּל־הַגּוֹיִם מִיּוֹם דִּבַּרְתִּי
אֵלֶיךָ מִיָּמֵי יֹאשִׁיָּהוּ וְעַד הַיּוֹם הַזֶּה:
יֵאוּלִי יִשְׁמְעוּ בֵּית יְהוּדָה אֶת כָּל־

אלהא דִּישְׂרָאֵל לֹא
יִקְסוּךָ דְּבַר לְיוֹנָדָב בֶּר
בְּרַב קְשִׁמֶשׁ קְדָמִי כִּל
יִסְמִיא: א וְהָיָה בְּשָׂמָא
רְבִיעִיתָא לַיהוֹיָקִים בֶּר
יֹאשִׁיָּהוּ מֶלֶךְ שְׁבָטָא
דְּבֵית יְהוּדָה הָיָה
פְּתָגְמָא הַרְיָן עִם יִרְמְיָה
מִן קְדָם יְיָ קְמוּסָר:
ב סֶפֶר לֶךְ מִגִּלְת סֶפֶרָא
וְהַכְּתוּב עָלָה יְהִי כֹל
פְּתָגְמָא דְּמַלְלִית עֲבָד
עַל יִשְׂרָאֵל וְעַל יְהוּדָה
וְעַל כָּל עַמְמִיָּא מִיּוֹמָא
דְּמַלְלִית עֲבָד מִיָּמֵי
יֹאשִׁיָּהוּ וְעַד יוֹמָא הַרְיָן:
ג סָאִים יִשְׁמְעוּן בְּבֵית
יְהוּדָה יְהִי כָּל בִּישָׂמָא

סדר"י קרא

(י"ח) לא יכרת איש ליונדב בן רכב עומד לפני כל ישראל . ואין פותח לחתירה אותם מפני חיות רעות ה'בים, שבא נבוכדנצר ולא הגלם בא מיסום ולא התריבם . [ששכיבותם . כך שמעתי מאחי אבא ר' מנחם ב"ד ושמעתי שער היום הזה הם סוגרים בסקים אחד בארץ חלבון]:

רד"ק

יכרת: (א) ויהי בשנת תרביעי' ליהויקים: (ב) קח לך מגלת ספר. מגלה וגליון יקרא הקלף או הגויל שיכתוב אדם עליו ובספרי המגלה לספר ר"ל שיכתוב עליה ואז תקרא ספר: וכתבת

נכמים אלא שהיו יושבין בסנהדרין ומורים בדברי תורה וי"א בנזותיהם נשאות לבזותה והיו מפני בניהם מקריבים על גבי המזבח: יונדב . בלא הא' ש"ש בפרש' וסי' ויאסורושב לא

מצוררת דוד

וגם עשיתם ככל אשר הזהיר עס כי רבים ספה: (י"ט) לא יכרת וגו'. ר"ל לא יהיה נפסק מזדע יונדב מלחיות איש מהם שומד לפני כל היום כלומר עד עולם היו מהם יושבים בסנהדרין ונכמים ונכונים לעבודתו: לו (ב) מגלת ספר. הקלף קרוי מגלה וכשהוא כמזהר קרוי מגלת ספר וקראם פ"ש פוסק כי בשלמא עדין לא כתב זה וכן עומני קמח (שערי מ"ו) א"ל . כמו פליס: אח כל חדרברים. אחר"ל שואת היום מגלת איכה ומה שאמר את כל הדברים וגו'. ר"ל שזכר כי את כל המאורעות הטוב אשר יעד מלא על ישראל ועל יכודם אשר כן בלא וגם היסודים כפתידיהם טוה על כל האומות נטת יקח מהם נקמת עמו וכפ"ש תחלה כל רשעים וגו' (איכס א') וכן נאמר שיש ושפתי כח ארום וגו' (שם ד') וכדומים: כ"ל כל היסודים אשר דברתי אליך מיום שהתחלתי לדבר עליך וכו' ויצי יאשיכו ועד היום הזה את כל רשעים וגו' ויסי תעלה כדרכ (ג) אולי ישמעו . ר"ל כשתזכיר במגלה ההוא כאלו ככך נאשו היסודים הסם אולי יתאוננו את כל רשעים וגו' ויסי תעלה כדרכ

מצוררת ציון
(י"ט) לא יכרת . לא יפסק:

3. Perhaps . . . will hear—If they hear the lamentations over the prophesied evils as a fait accompli, they may ponder over all the evil and

repent of their ways. Then I will forgive them their sins and the destruction will be averted.—[Mezudath David]

Israel: There shall not be cut off from Jonadab the son of Rechab a man standing before Me for all times.

36

1. And it came to pass in the fourth year of Jehoiakim the son of Josiah the king of Judah, that this word came to Jeremiah from the Lord, saying: 2. Take for yourself a roll of a book and write upon it all the words that I have spoken to you concerning Israel, concerning Judah, and concerning all the nations, since the day that I spoke to you from the days of Josiah until this day. 3. Perhaps the house of Judah will hear all

1. **in the fourth year**—After the death of Josiah in the war (II Kings 23:29), the land was in a state of shock because of the death of the righteous king. Slowly they recovered from shock and gained courage and hope that they would be able to remain in existence despite the difficulties of the time.

The Scroll of Lamentations, part of which was written by Jeremiah at that time, was diametrically opposite to that aim of the princes. Its contents were extremely alarming and awoke them thoughts of despair, matching the atmosphere of Tish'ah B'Ab or other mourning periods.

In this year, too, Nebuchadnezzar's military prowess became manifest in his victories over many

nations. The general feeling was that much courage was required in order to avoid being downtrodden by this great power.—[*Daath Soferim*]

2. **a roll of a book**—I.e. a roll of parchment, destined to become a book after it is written.—[*Redak, Mezudath David*]

and write upon it—all the prophecies from the beginning of the Book until here. Our Rabbis, however, interpret this as the Book of Lamentations.—*Redak from Lamentations Rabbah, Proem 28, 3:1*

Abarbanel and Mezudath David explain that the verse means that he should write all the incidents that he had predicted and all that had transpired to Israel and Judah, as well as the future prophecies destined to befall the nations.

בָּאֵן קַחֲשֵׁב לְקַעֲבֵר
לְהוֹן בְּרִי דִּיהוֹבֹן נָכֵר
מְאֻרְמִיה בִּישָׁתָא
וְאִשְׁבֹּק לְחֹבִיָּהוֹן
וּלְחִטְאִיהוֹן: ד' וְקָרָא
יְרֵמְיָה נֵת בְּרִיךְ בְּרִי
נָרְיָה וְקִתְבֵּי בְּרִיךְ מִפּוֹס
יְרֵמְיָה נֵת כָּל פִּתְקֻמָּא
בִּינִי דְמִצִּי עֲמִיה עַל
מְנִלָּה סְפָרָא: ה' וּפְקִיד
יְרֵמְיָה נֵת בְּרִיךְ לְמִיכָא
אֶמָּא כְּלִי לֵית אֶמָּא וְכִי
לְמִיכָא לְבִית מְקֻדָּשָׁא
בִּינִי וְיִתְמִי אֶתְחַבֵּי
בְּקִנְיָתָא דְכֵתִיבָא
כְּפֻמֵּי נֵת פִּתְקֻמָּא בִּינִי
קִדְּשָׁא עֲמָא בְּבִית
מְקֻדָּשָׁא בִּינִי בְּיוֹמָא
דְּעֻלָּא וְאַף קִדְּשָׁא כָּל
בֵּית יְהוּדָה דְּאֶתְנָן
מְקֻדָּשִׁין תְּקַרְבֵּינָן:
כא"ס

ר ש"י

ל(ו) (ה) עציור. כניח הכלל:

הִרְעָה אֲנִי אֶת־חֹשֶׁב לַעֲשׂוֹת לָהֶם
לְמַעַן יָשׁוּבוּ אִישׁ מִדֶּרֶכּוֹ הִרְעָה
וּסְלַחְתִּי לַעֲוֹנָם וּלְחַטָּאתָם: ד' וַיִּקְרָא
יְרֵמְיָה אֶת־בְּרוּךְ בֶּן־נְרִיָּה וַיְכַתֵּב
בְּרוּךְ מִפִּי יְרֵמְיָה אֶת־כָּל־דְּבָרֵי־יְהוָה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלָיו עַל־מַגִּלַּת־סֵפֶר:
ה' וַיִּצְוֵה יְרֵמְיָה אֶת־בְּרוּךְ לֵאמֹר אֲנִי
עָצוּר לֹא אוֹכֵל לָבוֹא בֵּית יְהוָה:
י וּבָאת אַתָּה וּקְרַאת בַּמַּגִּלָּה אֲשֶׁר־
כָּתַבְתָּ מִפִּי אֶת־דְּבָרֵי יְהוָה בְּאָזְנִי
הָעַם בֵּית יְהוָה בְּיוֹם צוֹם וְגַם בְּאָזְנִי
כָּל־יְהוּדָה הַבָּאִים מֵעָרֵיהֶם תִּקְרָאם:

גא אל

רד"ק

אלה. כמו עליה אמר שיכתוב כלל העברים ספר
ועד הנה ודיל דרשו זו מגלת איכה: (ו) ביום צום. ביום
מצור ציון

ל(ו) (ה) עצור. כלום כמו וכו' טורנו טלור (נפיל ל"ג): (ו) צום. וכתוב היה כותב בספר: את כל דברי ה', כל כפי כל הענין אשר היה לו כ': על מגלת ספר. מוסר על ויכתוב לומר שבין הקדש
פז מגלת ספר: (ה) אני עצור. אני כלום כחאמר ולא אוכל לבוא בעמלי כניח ה' (כ"ג) ויטקו כלום כחאמר טס כי (ל' נוסף):
(ו) את דברי ה'. כל הענין אשר היה לו ה' וגם לפי שדומים המוסר כמות הקדש יקראו דברי ה' טס כי לא אמר כניחוס ממש:

matter that the Lord has commanded me. Moreover, since the scroll was written with divine inspiration, it is called "the words of the Lord."—[*Mezudath David*]

on a fastday—Heb. בְּיוֹם צוֹם. Rabbi Joseph Kimchi renders: on a day of assembly, when the people would gather to discuss the dire situation and to seek ways and means of extri-

cating themselves from it.—[*Redak*]

and also in the ears of all of Judah who come from their cities, you shall read them.—In addition to reading it to the main body of those assembled in the Temple, read the scroll to all groups of people coming from all over the country to observe the fast-day in the Temple.—[*Daath Soferim*]

the evil that I plan to do to them, in order that they should repent, each man of his evil way, and I will forgive their iniquity and their sin. 4. And Jeremiah called Baruch the son of Neriah, and Baruch wrote from Jeremiah's mouth all the words of the Lord that He had spoken to him, on a roll of a book. 5. And Jeremiah commanded Baruch, saying: I am imprisoned; I cannot enter the House of the Lord. 6. And you shall come and read in the roll that you have written from my mouth, the words of the Lord, in the ears of the people in the House of the Lord on a fastday, and also in the ears of all of Judah who come from their cities, you shall read them.

4. And Jeremiah called Baruch . . . and Baruch wrote—*Abarbanel* explains that Jeremiah himself wrote all his prophecies, that the spirit of prophecy assisted him in their recording. The Scroll of Lamentations, however, was written only through divine inspiration, a degree lower than prophecy. It was this scroll that Jeremiah dictated to Baruch since God did not assist him in writing it.

from Jeremiah's mouth—As Jeremiah spoke, Baruch copied his words on the scroll.—[*Mezudath David*]

5. imprisoned—in the jail.—[*Rashi*]

I cannot enter the house of the Lord—Since I am imprisoned, I cannot enter the Temple. Perhaps Jehoiakim imprisoned him although

Scripture does not mention it.—[*Mezudath David*]

We find that he was imprisoned at the beginning of the Jehoiakim's reign (26:1, 8). It is, however, unlikely that he was still in prison in the fourth year. It is, therefore, likely, as *Mezudath David* conjectures, that this was another incident, not mentioned anywhere else. It is also possible that he was not in prison. He means merely, "I am restricted; I may not enter the House of the Lord." He sent Baruch because he, himself, was not allowed entry into the Temple. Should he enter, he would be placed in the stocks, as above 29:26. Moreover, we find in verse 19 that he was free to hide.—[*Daath Soferim*, also *Daath Mikra*] See *Redak* ad loc.

6. the words of the Lord—The

וְאֵלֵי תִפֹּל תַּחֲנַתְם לִפְנֵי יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ
 אִישׁ מִדְּרָכּוֹ הָרָעָה בִּי-גִדּוֹל הָאָף
 וְהַחֲמָה אֲשֶׁר-דִּבֶּר יְהוָה אֶל-הָעָם
 הַזֶּה: ^יוַיַּעַשׂ בָּרוּךְ בֶּן-נְרִיָּה כְּכֹל אֲשֶׁר-
 צִוָּהוּ יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא לִקְרֹא בַסֶּפֶר
 דְּבָרֵי יְהוָה בֵּית יְהוָה: ^טוַיְהִי בַשָּׁנָה
 הַחֲמִשִּׁית לַיהוֹיָקִים בֶּן-יִיאֲשִׁיהוּ מֶלֶךְ-
 יְהוּדָה בְּתוֹךְ שְׁתֵּי קָרָאוֹ צֹם לִפְנֵי
 יְהוָה כָּל-הָעָם בִּירוּשָׁלַם וְכָל-הָעָם
 הַבָּאִים מֵעָרֵי יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם:
 וַיִּקְרָא בָרוּךְ בַּסֶּפֶר אֶת-דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ
 בֵּית יְהוָה בְּלִשְׁכַּת גְּמַרְיָהוּ בֶן-שָׁפָן
 הַסֹּפֵר בַּחֲצֵר הָעֲלִיּוֹן פֶּתַח שַׁעַר בֵּית-
 יְהוָה הַחֲדָשׁ בְּאוֹנֵי כָל-הָעָם: ^יוַיִּשְׁמַע

וְכָאִם הָיָה בֵּית
 בְּעִתְהֵן קָרָא וַיִּתְּבוּן
 נָבִי מִאֲוִיחָמִיָּה בִּישָׁקָא
 אֲדִי רַב־רִיקָא וְהִיקָא
 דְּנִיר וְעַל עֲמַל הָרִין:
 הַשֶּׁבֶר בְּרוּךְ כְּרַמְיָה
 כְּכֹל דִּי פִקְדִיתָּ דִּקְדִיתָּ
 גְּבִיָּא לְמִקְרֵי בַסֶּפֶר
 פִּתְחָא בֵּית יְהוָה
 כְּקִדְשָׁא דְּנִי: ^ט וַהֲוֵה
 כְּשָׂא תַּשְׁכָּא
 לַיהוֹיָקִים בֶּר יִיאֲשִׁיה
 קִלְ שִׁבְקָא דְּבֵית
 וְהִדְרָה בְּרִחָא תִּשְׁתַּחֲוֶה
 קִרְוֹ צוּמָא קָרָא וְ
 קִל עֲמַל בִּירוּשָׁלַם וְכָל
 גְּבִיָּא דְּבֵיתוֹן מִקְרֵי
 דְּבֵית יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם:
 וַיִּקְרָא בְּרוּךְ בַּסֶּפֶר וְ
 פִּתְחָא וַיִּקְרֵי נְבִיא
 בֵּית מִקְרֵי שָׂא דְּנִי
 כְּלִשְׁכַּת גְּמַרְיָהוּ בֶן שָׁפָן
 סֹפֵר בְּרִחָא עֲלִיָּא
 בְּחֲצֵר הָעֲלִיָּא בֵּית
 מִקְרֵי דְּנִי מִדְּקִדְשָׁא
 קָרָא כָּל-הָעָם וַיִּשְׁמַע
 מִכִּבְיָהוּ

מכביהו

רש"י

(ו) פתח שער בית ד' החדש. הוא שער המזרחי כן תירגם יונתן:

מנחת שי

רד"ק

(ו) החדש. הוא שער המזרחי כמו שכתבנו למעלה וכן תירגם

מצורת ציון

מצורת דוד

ביום צום. כי לא יתקבל צום אם לא יתקבלים ונעמד יחדים:
 (ז) אולי. כשישענו הכהנים הללו חולי ינעם לבם ויחולו ההמס:
 וי: אל העם. על העם: (ח) קרא צום. נעמו העמית והסביו בנעים: כל העם בירושלים ונר. כל אלה יושבים ואנשי עמי
 יואם אלה כלו וזכרו מיתוסים: (י) את דבריו יתביהו. מה שזכר ביום הקדוש: בחצר העליון. הוא עומד הכהנים שמתם
 בעצמם הסר מעל עומת ישראל: פתח שער. כל הכהנים היום עומד בעמל השער: החדש. יתכן שגם וזכרו אותו כענין:

of Shaphan the scribe—He read it in that chamber so that Gemariah, who was a wise man and a scribe, should see the words.—[Abarbanel]

in the upper court—That is the *Ezrath Kohanim*, the court of the priests, located at the height of the Temple Mount, above the *Ezrath Israel*, the court of the Israelites.—[*Mezudath David*]

at the entrance—This chamber stood at the entrance to the gate.—[*Mezudath David*]

the new gate—That is the *Eastern Gate*; so did Jonathan translate.—[*Rashi*] *Redak* refers us to 26:10, where the matter is discussed at length. *Mezudath David* conjectures that the gate fell in and was rebuilt anew.

7. Perhaps their supplication shall fall before the Lord, and they shall repent, each man of his evil way, for great is the anger and the wrath that the Lord spoke concerning this people. 8. And Baruch the son of Neriah did according to all that Jeremiah the prophet had commanded him, to read in the book the words of the Lord in the House of the Lord. 9. And it came to pass in the fifth year of Jehoiakim the son of Josiah the king of Judah in the ninth month, that they proclaimed a fast before the Lord, all the people in Jerusalem and all the people coming from the cities of Judah [who were] in Jerusalem. 10. And Baruch read in the book the words of Jeremiah in the House of Lord, in the chamber of Gemariah the son of Shaphan the scribe, in the upper court, at the entrance of the new gate of the House of the Lord, in the ears of all the people.

7. **Perhaps**—when they hear these words, their heart will be humbled, and their supplication will be accepted by God.—[*Mezudath David*]

Malbim emphasizes that the people gathered to pray that their present troubles be alleviated. They did not think of the future, however. Jeremiah exhorts Baruch to read this scroll before them to arouse them concerning the future, for great is the anger and the wrath in store for them in the future, but if they repent, they will be able to avert it.

8. **And Baruch . . . did**—Although Jeremiah gave him the order in the fourth year, he did not execute it until the fifth year in the ninth month. He did this according to Jeremiah's instructions to read it on a fastday. Since no fastday was pro-

claimed until that date, he waited until then to read the scroll in the Temple.—[*Malbim*]

9. **And it came to pass**—This verse delineates all the conditions set down by Jeremiah, which were fulfilled before Baruch read the scroll. 1) They proclaimed a fast. 2) It was in the Temple. 3) All the people of Jerusalem were present. 4) All the people coming from the cities of Judah were present. He, therefore, awaited that occasion.—[*Malbim*]

10. **the words of Jeremiah**—Distinctly not words of prophecy, always referred to as "the words of the Lord." This is evidence to the Rabbis' view that this was the Book of Lamentations, written with divine inspiration, but not with prophecy.—[*Abarbanel, Malbim*]

in the chamber of Gemariah the son

[illegible][illegible]

(ו) את כל דברי ה' . לפעמים נזכר ספר : מעל הספר . הנקראים עמל הספר ! (וי' על לשנה . טל לבנה : וד' וז' .

11. And Micaiah the son of Gemariah the son of Shaphan heard all the words of the Lord from upon the book. 12. And he went down to the house of the king to the chamber of the scribe, and behold there all the officers were sitting: Elishama the scribe and Delaiah the son of Shemaiah and Elnathan the son of Achbor and Gemariah the son of Shaphan and Zedekiah the son of Hananiah and all the officers. 13. And Micaiah told them all the words that he had heard when Baruch read the book in the ears of the people. 14. And all the officers sent Jehudi the son of Nethaniah the son of Shelemiah the son of Cushi to Baruch, saying, "The roll that you read in the ears of the people — take it in your hand and go," and Baruch the son of Neriah took the roll in his hand and came to them. 15. And they said to him, "Sit down now and read it in our ears," and Baruch read in their ears. 16. And it came to pass when they heard

11. **And Micaiah ... heard**—Gemariah was not present in his chamber at the time of the reading, but his son was there and heard the words.—[*Abarbanel*]

all the words of the Lord—that were said with divine inspiration.—[*Mezudath David*]

from upon the book—That were written in the book.—[*Redak*] He did not hear them from Baruch but read them himself from the book.—[*Abarbanel*] *Mezudath David* explains: He heard the words being read from the book.

12. **And he went down**—Then he went down to the king's palace, to the chamber where all the officers

were sitting, his father among them.—[*Abarbanel*]

14. **and go**—Go away from your place and come to us.—[*Mezudath David*] *Jonathan* renders: and come. It is obvious that that was the intention. Perhaps he used this ambiguous word before the people so that they should not know that the officers were summoning Baruch to them. When he took his roll and left their presence, Jehudi told him that the officers wished to see him.—[*Ibn Nachmiash*]

15. **"Sit down now"**—Heb. *שׁוּב*. *Jonathan* appears to have read: *שׁוּב* return now and read it. I.e. read it again.

אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים פָּתְחוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ
וַיֹּאמְרוּ אֶל-בָּרוּךְ הַגִּיד נְגִיד לְמַלְךְ אֶת
כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: "וְאֶת-בָּרוּךְ
שֶׁאָלוּ לֵאמֹר הַגִּיד נָא לָנוּ אֵיךְ כְּתִיבָתָה
אֶת-כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה מִפִּי:
יח וַיֹּאמְרוּ לָהֶם בָּרוּךְ מִפִּי יִקְרָא אֵלַי
אֶת כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֲנִי כָתֵב
עַל-הַסֵּפֶר בְּדִי: יט וַיֹּאמְרוּ הַשָּׂרִים אֶל-
בָּרוּךְ לֵךְ הִסְתֵּר אֶתְּךָ וַיִּרְמִיָּהוּ וְאִישׁ
אֶל-יָדָע אֵיפֹה אֲתָם: כ וַיָּבֹאוּ אֶל-
הַמֶּלֶךְ חֲצֵרָה וְאֶת-הַמְּגִלָּה הַפְּקוּדוֹ
בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמַע הַסֵּפֶר וַיִּגִּדּוּ בְּאָזְנֵי

פִּתְחֵמָיָה תָּנְהוּ נִכְר
לְחִבְיָה וְאִסְרוּ לְקִרְיָה
חֲנַיָּה לְמִלְכָּה וְהָ
כָּל פִּתְחֵמָיָה הָאֵלֶּיךָ:
י וְהָתָּה בָּרוּךְ שֶׁאֵלַי
לְמִסְרָה מִי כַעַן לָנָא
אֵיבְדִין כְּתִיבָתָה וְהָ
פִּתְחֵמָיָה הָאֵלֶּיךָ
מִפּוֹמִיָּה: יח וְאִסְרוּ לְקִרְיָה
בָּרוּךְ מִפּוֹמִיָּה לְקִי
כָּל פִּתְחֵמָיָה הָאֵלֶּיךָ וְאִנְיָ
כְּתִיב עַל סִפְרָא
בְּדִיָּה: יט וַיֹּאמְרוּ
בְּכִבְיָא לְקִרְיָה וְאִנְיָ
אִסְרוּ אֶת וִירְמְיָהוּ וְאִנְיָ
לֹא יָדַע אֵיפֹה אֲתָם:
כ וְאִתּוֹ לָנָא מִלְכָּא
לְדִרְתָּא וְהָתָּה מְנִיָּה
פְּקִידוֹ בְּלִשְׁכַּת אֱלִישָׁמַע
סִפְרָא וְחִיָּיָא וְקִדְּם
מִבָּא

תולדות אהרן

ספיו יקרא. כ"ב סו מנחם לא
(מגלה כד):

(מו) הניד נגיד למלך. אולי ישמע: (כ) חצירה. אל החצר כל חניכה שזכירה למ"ד בתחלתה העיל לה ה"א

המלך
מנחת שי
פדויקיס כמו חנך שנספס (כ) חצירה. מגליל הוקף בגליל. ד"ה:

(סו) הגיד. כחוב ב"ד הכשר שלא כבנהו ברוב: (יח) על הספר
על שם סופו: כי לא יקרא ספר עד שיכתב בו: ב"ד: והוא שכתב
בו: (יט) הסתר. בתוך חצר הכסדרה שבה אף המלך עליכם בשםיו הדברים וירע לכם: (כ) חצירה. מלעיל הוקף בצד: והה"א
מצורת דוד

(יח) בדיו. מי כשחור כשטוי לנתיבה: (יט) איפה. ליה סה:
(כ) הפקדו. מלשון פקדון ונגיזה:

שגדו הדברים לפני המלך: (יח) איך כתבת וגו' בפיו. כ"ל איך היה הכתיבה מפיו וכאומר אם ידעו אמר מפיו גם פקדו הדברים
כמו שהם ואמר יש לחשוף הכנה גם על הכתב או שאמר רק כללית הענין ואשר פקדו הפקדו ואין לחשוף עליהם כ"כ:
(יח) בפיו וגו'. כ"ל כל פקדו. הדברים קרא אלי מפיו וכעת שקרא כתבתו על הספר בדיו וכאומר לא המחמתי עד שיגמר כל דבריו
אלה מיד כשאמר דבר כתבתו למען לא לטעה דבר מהם בסד' הוא ולא שמתו דבר כעונת כהוא חלל הדיו והכתיבה כלבד: על הספר.
קראו ספר. ע"ש סופו שאמר הכתיבה נעשה ספר: (יט) לך הסתר וגו'. כי כן יקרא במלך להכריז מחס: ואיש אל ידע.
כי כן יגלה למלך: (כ) חצירה. אל חצר המלך:

20. to the court—Heb. חֲצֵרָה, equivalent to אֶל הַחֲצֵר. Every word that requires a "lammed" in the beginning—Scripture placed a "he" at its end.—[Rashi] I.e. they came to the king's court.—[Redak, Mezu-dath David]

they deposited—They feared to show him the scroll itself lest he be

wroth with them and punish them or burn the scroll. Therefore, before they appeared before him, they deposited it in the chamber of Elishama the Scribe, the chamber where Micaiah had found the officers and where the scroll had been read by Baruch.—[Daath Mikra]

all the words, they feared each man his friend, and they said to Baruch, "We will surely tell the king these words." 17. And they asked Baruch, saying, "Tell us now how you wrote all these words from his mouth." 18. And Baruch said to them, "From his mouth he would pronounce all these words to me, and I would write in the book with ink." 19. And the officers said to Baruch, "Go hide, you and Jeremiah, and let no man know where you are." 20. And they came to the king, to the court, and the roll they deposited in the chamber of Elishama the scribe, and they told in the king's ears

16. they feared each man his friend—Each one was afraid that his friend would inform the king of the incident of Baruch's reading of the scroll in public and he would be wroth with those who had not disclosed it to him.—[*Mezudath David, Malbim*] *Abarbanel* explains that each one looked to his friend with fear of God and His punishment. They, therefore, warned Baruch that they would inform and told him to hide with Jeremiah, lest the king find them.

"We will surely tell the king"—*Perhaps he will hear.*—[*Rashi*]

17. And they asked Baruch, saying, "Tell us now how you wrote,"—Did you copy word for word what Jeremiah said, or did he say merely the generalities and you filled in the details? If the latter is true, we need not be concerned with the details since they were not revealed with divine inspiration.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

18. "From his mouth, etc."—He pronounced to me all the details from his mouth, and as he pro-

nounced them, I wrote them on the book with ink. I did not wait for him to finish his words lest I alter something that he said. I put nothing on the scroll but the ink and the script.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

19. "Go hide, you and Jeremiah"—within the prison yard, lest the king be wroth with you when he hears this and harm you.—[*Redak*]

Malbim explains that if Jeremiah had written the scroll and Baruch had copied it of his own volition, there would be no danger to Jeremiah, since he wrote the scroll for his own use. If, however, Baruch wrote the original scroll as an agent of Jeremiah, his life would be in danger as well. It is known that Jehoiakim was wicked and the people of his generation were righteous, the opposite of Zedekiah's generation. We find that Jehoiakim sought to kill Jeremiah whereas the officers sought to rescue him. In Zedekiah's time, it was the opposite, that the officers sought to kill him and Zedekiah saved him (38:10).

all the words. 21. And the king sent Jehudi to take the roll, and he took it from the chamber of Elishama the scribe, and Jehudi read it in the king's ears and in the ears of all the officers standing over the king. 22. Now the king was sitting in the winter-house in the ninth month, and the brazier was burning before him. 23. And it came to pass, when Jehudi read three or four verses, he rent it with a scribe's razor,

21. **standing over the king**—I.e. the king was sitting, and the officers were standing over him. It may also mean "standing near the king."—[*Ibn Nachmias*] These were other officers, not those who had heard it being read by Baruch.—[*Abarbanel*]

22. **the winter-house**—They would make one house for the summer with cross ventilation to cool it and one house for the winter into which the wind would not penetrate.—[*Redak*]

in the ninth month—At a time of the year when the king required the warmth provided in the winter-house.—[*Abarbanel*]

and the brazier—Heb. *חֶבֶן*. Our Rabbis (*Shabbath* 21a) defined it as wood, called so because they burn with brotherhood. (That is to say that they are ignited one from the other, like brothers, who benefit each other. Omitted in other editions.) And according to its simple meaning, it

appears that it is a vessel upon which they kindle fire before the princes.—[*Rashi*] Another view expressed in the Talmud is that *חֶבֶן* is derived from *חֲבִיטִים*, meaning 'willows.' *Jonathan* renders: fire. In verse 24, however, he renders: embers.

23. **three . . . verses**—Our Rabbis (*Moed Katan* 26a) stated: This was the Scroll of Lamentations. They read before him, "(1:1) How. . . (2) She weeps . . . (3) Judah has been exiled. . . (4) The roads of Zion are mournful. . . Despite all this, he was not troubled. He said, "I am the king over the survivors." As soon as he read, "(5) Her adversaries have become the head," he said, "From now on, I am no longer the king." Immediately, he rent it with a scribe's razor.—[*Rashi*] *Redak* quotes the passage in its entirety. After hearing the fourth verse read, *Jehoiakim* asked, "Who says so?" He read further, "For the Lord has saddened

וְהַשְׁלֹךְ אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר אֶל־הָאֹהֶל־עַד־
תָּם כָּל־הַמִּגְלָה עַל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר עַל־
הָאֹהֶל׃ כִּי וְלֹא פָחַדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת־
בְּגָדֵיהֶם הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַבְדָּיו הַשְּׂמָעִים
אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ כֹּה וְגַם
אֶלְנָתָן וְדָלִיָּהוּ וְגַמְדִּיָּהוּ הַפְּגָעוּ בַּמֶּלֶךְ
לְבַלְתִּי שָׂרֵף אֶת־הַמִּגְלָה וְלֹא שָׁמַע
אֲלֵיהֶם׃ כִּי וַיִּצְוֶה הַמֶּלֶךְ אֶת־יִרְחֵמְאֵל
בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־שָׂרֵיהֶו בֶּן־עֲזַרְיָאֵל
וְאֶת־שְׂלֵמִיָּהוּ בֶּן־עַבְדִּיָּאֵל לְקַחַת אֶת־

29

יתיר י'

מהר"י קרא

(כה) הפגיעו. התחנונו :

ואתו בלשון קריעה כי אם בלשון יללה דברים עליו בזה
השטירה. ואין לשון הקצרה והעצירה והענין עליו בזה בשם
הענין ואין נוסף בלשון קריעה כלל. ויחזיר הענין כי הוא
בתחלת הענין ק"ל מלת ספר וספרה אלה עליו כל הדברים.
והשם שליו שחרם נוסף ויחזיר עליו קלסום וכל ידועה
ואל אחורה על ידי תפס. אף כאן, וזה בקריא וזהו שליו
שחרם אחורה בתוהו ב"ו כבודי וזהו שליו יקרסם בספס
עשה כלל ויקרסם ויורעו על חום כל הסתירה עליו הוא
הוא מפורסם על ויקרסם ויחזיר כלם הכא כ"ה על ויקרסם
על כלל אחורנהו של שאלה וזה על מלת אחורנהו:

דר"ק

תקדו כל האבות שבה ושרפה ראש ויזנו הירם
ליתוח מצו: (נד) ולא מחרו ולא רצו. כי היה לפני
לחור ולקחו בשבעם הדברים וישינו. כחשבות לפני
ואל ולא חששו בשבעם הדברים המלך וכל עבדיו שהיו
נכים אצל השרים כמאן אל תבין והניחו לו הפנים
מחורבם כחכום שללה מהיו איים אל יזנו כל השרים
בספק לבלתי ישינו את המעלה ויחל דרשו ולא קרעו בגדיהם
דברי קריה וסבכו וכל ויאסרו השרים ספר חסד
שקדקד ברוח חיה לקחו: (וכה) המעט כהלך. ענין תחת

מצודת ציון

לֹא הַמֶּלֶךְ וְלֹא כָל סַבְדָּיו וְנו': (כה) וְגַם. ר"ל וְגַם כִּי אֶלְלֵחַן וְנו' הַלְכָהּ מִלִּדְבַר הַפְּגִלָה: וַיִּסְתַּחֲסֵם ח'. דָּבָר נֶכֶס כִּיּוֹ נִסְתַּחֲסֵם

בושאל כי דלת לשון נקבה : השלך . בקור ; אל האשר אשר
 אל האח . כמו על והראשונים אל והאחרונים על ופסקו חר
 מיסן אלו כי קראוהו ופרשו שלש דלתות וארבעה שלש
 פספוסים וארבעה אסרו מאי פשוט שלש דלתות וארבעה אסרו
 ליה לירויקם כתב רמיהם פשוט קנות אכר לרו מאי כתב
 ביה אסרו ליה איכה יטבת דרו העיר אכר לרו אלו
 מילא כבה כתבה אכר לרו ואגא כלכא נלחה יהודה אסר
 לרו חגא מלכא דרכי ציון אכילות אסר לרו ואגא מלכא
 לרו חגא רחאס אכר לרו מאן אכרה ליה ? ונהג פיה

מצודת דוד

ער תום . היה קורט ומשליך עד שהשלים להשליך את כל המנהג
של האש וגו' : (כד) ולא פחדו . מהדברים הנאמרים במנהג ולא
קראו בגדיהם דרך גער ואכל כאשר היה מהרמזי : המלך . ר'
המחננו לפניו לכל ישראל עכ"ל לא שמע אליהם : (כו) להחם . כי

fore chosen by Jehoiakim to seize Jeremiah and Baruch.

Daath Soferim conjectures that, since the matter was very important, and he suspected the righteous princes of neglecting to execute it,

the only one with whom he could entrust this mission was one of his sons.

Baruch the scribe—who wrote the roll.—[*Abarbanel*]

Jeremiah the prophet—who

and cast [it] onto the fire which was on the brazier until the entire roll was consumed on the fire that was on the brazier.

24. And the king and all his servants who heard all these words were neither frightened nor did they rend their garments.

25. And also Elnathan and Delaiah and Gemariah had entreated the king not to burn the roll, but he heeded them not.

26. And the king commanded Jerahmeel the king's son and Seraiah the son of Azriel and Shelemiah the son of Abdiel to take

now, but a scroll. Perhaps he means the columns of the scroll, which are exposed when the scroll is opened, are hidden when it is closed. *Jonathan* appears to explain it in this manner. *Kara* explains that each section was composed of three or four columns, attached to the following section with stitches. As Jehudi read three or four columns; i.e. as he completed a section, Jehoiakim would tear the stitches with a scribe's razor and burn that section in the fire. He continued to do so until the entire roll was burnt.

24. **were neither frightened nor did they rend their garments**—They should have been frightened and they should have rent their garments upon hearing these words, and they should have repented of their sins before God. Yet they were not troubled when they heard this prophecy. I.e. the king and all his servants who were with him in his

palace were not frightened, but the officers who came to the king and reported the reading to him were frightened, as above verse 16, and they had entreated the king not to burn the roll. Our Rabbis say, however, that this verse indicates that they should have rent their clothing because of the burning of the roll. They rely on this verse for the ruling that, if one witnesses a sepher Torah being forcibly burnt, he is required to rend his garments. —[Redak from *Moed Katan* 26a]

25. **entreated**.—Heb. *וַיִּתְּנֵם*, *supplified*.—[Rashi]

26. **commanded**—This expression connotes that he demanded very strongly that Jeremiah and Baruch be seized.—[*Daath Soferim*]

the king's son—*Daath Mikra* conjectures that he was the son of Manasseh or Amon, who followed his father's footsteps, and was there-

בְּרוּךְ הַסֵּפֶר וְאֵת יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
וַיִּסְתָּרֵם יְהוָה: כִּי וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־
יִרְמְיָהוּ אֶחָדִי שֶׁרָף הַמֶּלֶךְ אֶת־
הַמִּגְלָה וְאֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר כָּתַב
בְּרוּךְ מִפִּי יִרְמְיָהוּ לֵאמֹר: כֹּחַ שׁוֹבֵב קֹחַ
לָךְ מִגְלָה אֲחֵרָת וּכְתַב עָלֶיהָ אֶת כָּל־
הַדְּבָרִים הָרְאשׁוֹנִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל־
הַמִּגְלָה הָרְאשׁוֹנָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוֹיָקִים
מֶלֶךְ־יְהוּדָה: יֵשׁ וְעַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־
יְהוּדָה תֹּאמַר כֹּה אָמַר יְהוָה אֱתָה
שָׂרַפְתָּ אֶת־הַמִּגְלָה הַזֹּאת לֵאמֹר
מִדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ לֵאמֹר בְּאִיבּוֹא
מֶלֶךְ־בָּבֶל וְהִשְׁחִית אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת
וְהִשְׁבִּית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהִמָּה: יֵלֶכְן
כֹּה־אָמַר יְהוָה עַל־יְהוֹיָקִים מֶלֶךְ־

ר"ק

וְאֵת הַדְּבָרִים, שֶׁלֹּא תִאֲסַר גְּלוּיָהּ הַמִּגְלָה. שָׂרַף שֹׂאֵף הַדְּבָרִי
הַכְּתוּבִים בָּהּ שָׂרַף וּרְבִיתוֹ יֵלֶכְן רָאוּ כֹה־שֶׁתְּרוּאָה סֵפֶר תוֹרָה
שֶׁנִּשְׂרַף חֵיב לְקַרֵּעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת אַחַת עַל גְּלוּיָהּ וְאַחֶת עַל חֲבִיבָהּ
שֶׁנֶּאֱמָר אֶת הַמִּגְלָה וְאֵת הַדְּבָרִי הַמִּגְלָה זֶה גְּלוּיָהּ הַדְּבָרִי זֶה חֲבִיבָהּ
מִצִּוְרֵת דָּוִד

מִטְוִיָּסִים: (כז) אֶת הַמִּגְלָה. כִּי־לֹא גְלוּיָהּ הַכְּתוּבִים וְהַכְּתוּבִים
לֹאֲסַר. מִטְוִיָּסִים עַל חֲתָלָהּ הַמִּגְלָה: (כט) וְעַל יְהוֹיָקִים, וְיֵשׁ
לֹאֲסַר. כִּי־לֹא יִיחָד לֹאֲסַר. (ל) לֹא יִיחָד לֹאֲסַר.

וּבִקְשָׁה וּבִן וַיִּשְׁתַּחֲוֶה כִּי אֵין מִפְּנֵי: (כז) וַיִּסְתָּרֵם ח'. שְׂחַפְשׁוּ
בְּמִקְוֵה שְׂחַפְשׁוּ וְלֹא בְּצִוּוֹת כִּי מִסְתָּרִים ח' אֲפֹשֶׁר שֶׁשֶׁת חֲשָׁד
מִכִּיבוֹתָם אוֹ שֶׁכָּסַל כֹּחַ רְאוּתָם בְּאִתּוֹ מִקְוֵה שְׂחַפְשׁוּ וַיִּסְתָּרֵם
וּבִדְרוֹ: (כז) וַיְהִי דְבַר ח'. אַחֲרֵי שֶׁרָף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמִּגְלָה
מִצִּוְרֵת צִיּוֹר

וּפְנֵמוֹ לִי (שֶׁכֵּן): (כט) וְחֲשִׁבִית, מִיָּן כְּסוּל יִמְנִיעִים:

יִסְתָּרֵם: לֹאֲסַר. כִּי־לֹא יִיחָד מִדּוּעַ כָּתַבְתָּ עָלֶיהָ דְּבָרִים מְהֻרָּם שֶׁמֶלֶךְ כָּסַלְן וְגו': (ל) לֹא יִיחָד לֹאֲסַר.

ezzar bound him with copper
hains to take him to Babylon, and
they were dragging him, and he died
in their hands, as it is said, 'The
urial of a donkey you shall be
uried, dragged and thrown [past
the gates of Jerusalem]' (Jer. 22:19).
and in II Chron. 36:6, it is written

that Nebuchadnezzar bound him to
take him to Babylon."

This is similar to the *Seder Olam*,
ch. 25, which states that Jehoiakim
died as soon as he was bound. Then
they took him out and dragged him,
to fulfill Jeremiah's prophecy.

Lev. Rabbah 19:6 relates that

Baruch the scribe and Jeremiah the prophet, but the Lord concealed them. 27. And the word of the Lord came to Jeremiah after the king had burnt the roll and the words that Baruch had written from Jeremiah's mouth, saying: 28. Take for yourself again another roll and write upon it all the original words that were on the first roll, which Jehoiakim the king of Judah, burned. 29. And concerning Jehoiakim the king of Judah you shall say: So said the Lord: You have burnt this roll, saying: Why have you written upon it, saying, "The king of Babylon shall surely come and destroy this land and cause man and beast to cease from it"? 30. Therefore, so said the Lord concerning Jehoiakim the king of

prophesied the events recorded therein.—[*Abarbanel*]

but the Lord concealed them—They searched for them in the place they were hiding but they did not find them. Perhaps God surrounded them with darkness or made them invisible to the eyes of the searchers.—[*Redak*] *Isaiah da Trani* explains that no one knew where they were hiding, so that no one would inform upon them to the king.

27. and the words—Lest you think that he burnt only the margins and spared the written words, Scripture relates that he burnt the written text as well. Our Sages deduce from here that if one sees a sepher Torah burning, he is obliged to rend his garments twice, once for the parchment and once for the text, as it is written: "the roll and the words." "The roll" refers to the parchment, and "the

words" to the written text.—[*Redak* from *Moed Katan* 26a]

29. and concerning—Heb. לַיָּהּ. *Mezudath David* renders: to. *Jonathan*, however, appears to render the word literally. Moreover, in verse 30, the prophet continues in the third person.—[*Daath Mikra*]

saying—Because you said, "Why did you write on the roll words indicating that the king of Babylon would come and destroy the land"?—[*Mezudath David*] The intention is that this was not stated explicitly in the roll.

30. He shall have no one sitting on the throne of David—For Jehoiachin reigned only three months and was not regarded as one sitting on the throne.—[*Redak*]

and his corpse, etc.—For the Chaldeans did not permit him to be buried.—[*Redak*] *Rashi*, II Kings 24:6, elaborates that "Nebuchad-

792

ד"ר"ק

מצודת ציון

מצורף דרך

Proem 28, 3:1] According to other Rabbis, the original roll bore only the first chapter of Lamentations. All the succeeding chapters were added in the second roll.—[*Redak* from same sources.]

Judah: He shall have no one sitting on the throne of David, and his corpse shall be cast to the heat by day and to the frost at night. 31. And I will visit upon him and upon his seed and upon his servants [the punishment for] their iniquity, and I will bring upon them and upon the inhabitants of Jerusalem and upon the men of Judah all the evil that I spoke to them and [which] they did not heed. 32. And Jeremiah took another roll and gave it to Baruch the son of Neriah the scribe, and he wrote on it from the mouth of Jeremiah all the words of the book that Jehoiakim the king of Judah burnt with fire, and there were yet added to them many words like those.

when Nebuchadnezzar came to destroy Jerusalem, he encamped in Riblah. The Great Sanhedrin came down to him. They asked him, "Has the time arrived for the Temple to be destroyed?" He replied, "No, but Jehoiakim has rebelled against me. Deliver him to me, and I will go." They went to him and told him, "Nebuchadnezzar wants you." After refuting his protests, they lowered him over the wall into the Chaldean camp. Some say that they lowered him alive, and some say that they lowered him dead. Some say that he died in their hands because of his frailty. Some say that Nebuchadnezzar judged him and executed him and inserted his body into the carcass of a donkey, to fulfill the prophecy that he would be buried "a donkey's burial." He was

then dragged around all the cities of Judea. Still others say that Nebuchadnezzar dragged him around while he was alive, then killed him and fed his flesh to the dogs, as donkey flesh is usually "buried."

31. **all the evil**—that is stated in the roll.—[*Mezudath David*] He will not be punished immediately, but when I visit evil upon them, his sons and all his princes who did not deter him from burning the scroll will be punished.—[*Daath Soferim*]

32. **many words like those**—*At first, there were three alphabetical acrostics: "(Lam. ch. 1) O how . . . remained," "(2) How . . . brought darkness," "(4) How dim . . . has become." And he added to it, "(3) I am the man," in which every letter is tripled.*—[*Rashi from Lev. Rabbah.*

37

1. And Zedekiah the son of Josiah reigned as king instead of Coniah the son of Jehoiakim, whom Nebuchadrezzar the king of Babylon made king in the land of Judah. 2. And neither he nor his servants nor the people of the land hearkened to the words of the Lord which He had spoken through Jeremiah the prophet. 3. And King Zedekiah sent Jehucal the son of Shelemiah and Zephaniah the son of Maaseiah the priest to Jeremiah the prophet, saying: "Pray now for us to the Lord our God." 4. Now Jeremiah was coming and going among

1. reigned as king—*Since from now on, i.e. from this point, he comes to tell and to say that the retributions that he prophesied until now were fulfilled, he started to tell in this manner, that when the time of the visitation, when the days drew near that the words should be fulfilled, another king reigned over Judah instead of Coniah the son of Jehoiakim, etc.—[Rashi]*

Since Jehoiachin's reign lasted only three months, Scripture states that Zedekiah reigned as a *king* in his stead, for Jehoiachin, or Coniah, was not regarded as a king.—*[Redak]* This verse illustrates how the prophecy stated above (36:30) was realized.—*[Abarbanel]*

2. And neither he nor his servants nor the people of the land—*Since, in Jehoiakim's generation, the people listened to Jeremiah, and only the king was wicked, as we see in the preceding chapter, Scripture tells that in Zedekiah's generation it was not so, for the people did not listen to the prophet, and the king was*

swayed to follow the people.—[Malbim]

3. And King Zedekiah sent . . .—*Abarbanel identifies this delegation with that mentioned above (ch. 21). Since Nebuchadnezzar besieged the city but once during Zedekiah's reign, there is no doubt that the siege mentioned above is that mentioned here. Hence, the delegation mentioned there is the one mentioned here, for Zedekiah sent only one delegation during that siege. This delegation consisted of three members: Zephaniah son of Maaseiah the priest, Pashhur the son of Milkiah, and Jehucal the son of Shelemiah. Zephaniah, being the leader of the delegation, is mentioned in both places, and one of the other delegates is mentioned in each place. Above, the intention is to relate the prophecy that came to Jeremiah at that time, and here the intention is to relate the time Jeremiah was freed from prison. Therefore, the prophecy is related in brief.*

Daath Soferim sees in this episode

וְלֹא־נָתַנּוּ אֹתוֹ בֵּית הַכֹּהֲנִים :
 ה' וְחֵיל פָּרַעַה יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּשְׁמְעוּ
 הַכַּשְׂדִּים הַחֲזָרִים עַל־יְרוּשָׁלַם אֶת־
 שְׁמֵעָם וַיַּעֲלוּ מַעַל יְרוּשָׁלַם : וַיְהִי דְבַר־
 יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר :
 כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כֹּה
 תֹּאמְרוּ אֶל מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֲתָכֶם
 אֵלַי לְדָרְשֵׁנִי הִנֵּה וְחֵיל פָּרַעַה הֵיכָא
 לָכֶם לַעֲזֹרָה שֶׁב־לְאַרְצוֹ מִצְרַיִם : וַיָּשָׁבוּ
 הַכַּשְׂדִּים וַנִּלְחֲמוּ עַל־הָעִיר הַזֹּאת
 וְלִכְדָּהּ וּשְׂרָפָהּ בָּאֵשׁ : כֹּה־אָמַר
 יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נִפְשֵׁיתִיכֶם לְאֹמֶר הַלֵּךְ
 לְמִסְרָם אֶפְסָלְקָם

וְלֹא יָהֲבוּ יְמֵיהָ דְּבֵית
 אֶסְרִי : ה' וְחֵיל פָּרַעַה
 יֵצֵא מִמִּצְרַיִם וַיִּשְׁמְעוּ
 הַכַּשְׂדִּים הַחֲזָרִים עַל־יְרוּשָׁלַם
 אֶת־שְׁמֵעָם וַיַּעֲלוּ מַעַל יְרוּשָׁלַם :
 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה פָּתָא כְּנֹאֵה מִן
 גָּדָם וְ עַם יְרֻדָּה
 לְמִסְרָם : וַיִּכְנֹן אֶסְרִי
 אֶלְקָה רִישָׁאֵל בְּדִין
 חִמְרִין לְמַלְךְ שִׁבְכָא
 דְּבֵית יְהוּדָה וְשִׁלַּח
 נְחִיבִין קְרָמִי לְמַחֲכֶה
 אוּרְבָן מִן גָּדָם יְהוָה
 מִשְׁרֵית פָּרַעַה וְנִפְקָא
 דְּכֹן לְסַעֲדָא חֲבָא
 לְאַרְעִין לְמִצְרַיִם :
 וַיָּשָׁבוּ חֲזָרִין כְּשָׂא
 וַיִּנְחֹן קְרָבָא עַל קְרָבָא
 הָרָא וַיִּכְדָּהּ שׁוּגָה
 וַיִּקְרֹנָה קְנוּרָא :
 וַיִּכְנֹן אֶסְרִי לְאֵל
 חֲטִיעִין נִפְשֵׁיתִיכֶם
 לְמִסְרָם אֶפְסָלְקָם

הַקִּבְלָה לִים יְהוֹיָקִים עָלָיו כְּמוֹ נְדוּת וְאוֹכִית (כְּלוֹמַר נְפוּחֹת)
 דְּמוּת לְעוֹרֹת בְּנֵי אָדָם אֲמָרוּ וְהָיָה מֵה זֹאת אֲמָרוּ אֵלֵינוּ
 אֲכֻלְתִּינוּ שֶׁכֶּשֶׁם אֲכֻלְתִּים מֵה אֵלֵינוּ שֶׁלֹּא שֶׁלֹּא הוֹלְכִים לְעוֹרֹתָם
 מִנְחַת שִׁי
 נִסְתִּין וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד
 נִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד
 (ה) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד : (ו) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד : (ז) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד :
 בְּאֵלֵינוּ מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד
 מִצֻּרֵת צִיּוֹן
 לו (ז) וְלֹא נָתַנוּ לֹא עָלוּ כְּמוֹ לֵיתִין מִיָּתֵינוּ (מְדַבֵּר כ"א) :
 בֵּית הַכֹּהֲנִים בְּנֵי הַכֹּהֲנִים וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד : (ח) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד :
 הַחֲזָרִים הַמִּצְרַיִם לֵאמֹר : וַיִּשְׁמְעוּ מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד :
 (ט) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד : (י) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד : (יא) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד :

לְדִין וְדוֹרוֹ רַשְׁעִים וַיְהוֹיָקִים הָיָה רַשָּׁע וְדוֹרוֹ לְדִינִים :
 (ה) וְחֵיל פָּרַעַה יֵצֵא מִמִּצְרַיִם : לְעוֹרָה לְיִהוּדָה :
 (ו) שֶׁב־לְאַרְצוֹ מִצְרַיִם : נִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד :
 רַק
 לִשְׁכֻלָתָם וַיְהוֹיָקִים לֹא מִצְדָּה אֵלֵינוּ חֲדָשִׁים אֲמָרוּ וַיִּכְדָּהּ
 כִּי יְהוֹיָקִים לֹא נִחְשָׁב לְמַלְךְ : (ז) בֵּית הַכֹּהֲנִים כְּתִיב בֵּית וְקָרִי
 הַכֹּהֲנִים בֵּית וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד : (ח) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד :
 כִּשֶׁם וְלֹא נָתַנוּ אֹתוֹ שֶׁ עַל שְׁתֵּי מִשְׁפָּחֵי יִרְמְיָהוּ : (ט) יֵצֵא מִמִּצְרַיִם :
 לְעוֹרָה אֵל וְקָרִי מִכֻּסֵּי יָד וְנִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד : (יא) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד :
 מִצֻּרֵת דָּוִד
 (ב) יֵצֵא מִמִּצְרַיִם : לְעוֹרָה לְיִהוּדָה : אֵל שְׁתֵּי מִשְׁפָּחֵי יִרְמְיָהוּ מִכֻּסֵּי יָד :
 וַיִּשְׁמְעוּ הַכֹּהֲנִים מִכֻּסֵּי יָד : (ג) לְדָרְשֵׁנִי : לְדָרְשֵׁנִי מִכֻּסֵּי יָד : שֶׁב־
 לְאַרְצוֹ : וְלֹא יִשְׁמְעוּ לְעוֹרָה : (ד) וַיָּשָׁבוּ : הַכֹּהֲנִים יִשְׁמְעוּ לְעוֹרָה : (ה) :
 (ט) אֵל הַשָּׁמַיִם : אֵל הַשָּׁמַיִם נִסְתִּין מִכֻּסֵּי יָד : (יא) הַכִּלָּה מִכֻּסֵּי יָד :

7. to inquire of Me—To inquire of Me in prayer.—[Mazdath David] is returning to his land Egypt—They were coming in ships, and the Holy One, blessed be He, signaled to the sea and caused a type of bottles and flasks (i.e. inflated) resembling human skins to float on it. They said

to each other, "What is this?" They replied, "These are our forefathers, whom the forefathers of these whom we are going to aid, drowned." They immediately returned to their land.—[Rashi from Lam. Rabbah 4:17]

9. for they shall not withdraw—I.e.

the people, and they did not put him into prison. 5. Now Pharaoh's army had left Egypt, and the Chaldeans who were besieging Jerusalem heard news of them and withdrew from Jerusalem. 6. And the word of the Lord came to Jeremiah the prophet, saying: 7. So said the Lord God of Israel: So shall you say to the king of Judah who sent you to Me to inquire of Me: Behold, Pharaoh's army that has come out to aid you is returning to his land Egypt. 8. And the Chaldeans shall return and wage war on this city and capture it and burn it with fire. 9. So said the Lord: Deceive not yourselves, saying,

4. And Jeremiah was coming and going among the people—*When Zedekiah assumed the throne, he gave an order and they freed him from the jail where Jehoiakim had imprisoned him, for Zedekiah was a righteous man and the people of his generation were wicked, whereas Jehoiakim was a wicked man and the people of his generation were righteous.—[Rashi]*

The fact that Zedekiah sent a delegation to the prophet was an indication that the people did not prevent him from doing so. This was an encouraging event, perhaps God would have pity on them. Also, the fact that Zedekiah released Jeremiah from prison was encouraging. Until now, he was kept in prison to make him unhappy and prevent the Holy Spirit from resting upon him. Now, he was released, and there was hope that he would receive encouraging prophecies.—[*Alsichich, Malbim*]

5. Now Pharaoh's army had left Egypt—to aid Judah.—*[Rashi]* For Zedekiah rebelled against the king of Babylon, who had adjured him by God when he placed him on the throne. He rebelled against him and sent to the king of Egypt to aid him, and when the king of Babylon sent his army against Zedekiah because he had rebelled against him, Pharaoh's army left Egypt.—*[Redak]*

heard news of them—*I.e. the same of their military prowess.—[Mezudath David]*

and withdrew—*They did not return to Babylon. They only withdrew from the siege because they feared that the Egyptians would attack from the rear, and they would be surrounded by enemies from both sides. They, therefore, withdrew to engage Pharaoh's army in battle. This too was encouraging.—[Malbim]*

יָלְכוּ מֵעַלְיָנוּ הַכַּשְׂדִּים כִּי־לֹא יָלְכוּ:
 כִּי אִם־הִבִּיתָם בְּלִי חַיִּל בַּשָּׂדִים
 הַנִּלְחָמִים אֹתְכֶם וְנִשְׁאָרוֹכֶם אֲנָשִׁים
 מִדְּקָרִים אִישׁ בְּאֵהָלוֹ יִקְוֶמוּ וְשָׂרְפוּ
 אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בָּאֵשׁ: יָי וְהָיָה
 בְּהַעֲלוֹת חַיִּל הַכַּשְׂדִּים מֵעַל יְרוּשָׁלַם
 מִפְּנֵי חַיִּל פָּרַעָה: יִי וַיֵּצֵא יִרְמְיָהוּ
 מִירוּשָׁלַם לָלֶכֶת אֶרֶץ בְּנִימִן לַחֲלָק
 מִנְשֵׁם בְּתוֹךְ הָעָם: יִי וַיְהִי־הוּא בַשָּׂעַר
 בְּנִימִן וַיֵּשֶׁם בְּעַל פְּקֻדַּת וַיִּשְׁמֹו יִרְאִיָּה

רש"י

מיד שנו לארס: (יב) לחלק משם בתוך
 העם. לפלגא אחסנחא דליה בנו עתא ובעל
 הכשרים לרס עליה לא היה ואלא מתנה שהתפלל
 על העיר שלא תחלד: (יג) ושם בעל פקידות.

בנו עתא: (יג) בעל פקידות. מקיר: אל הכשרים אתה נופל. לחיות

רד"ק

שם מלך בכל חילו מפני שפרו בו יצא חיל פרעה בספרים:
 (יב) לחלק משם בתוך העם. כמו לחלקי חסר ח"א הפעל
 והפעל תנוע' חתח הלפיד וכן לטפיר מעוני' ותרומים לחם
 ופ' לחלק להחליק עצמו משם שחית בתוך העם והחית ירא
 שםא ותגורו לבית הכלא לפי שאמר כי אם הכיתם את כל חיל
 כשרים וגו' וענין לחלק לשון השכבה שהוא קרוב לענין
 חלקקות כלומר חוח ורצה דחיות נשפם שם ויתחן תיגרם
 לפלגא אחסנחא דליה חסר בנו כדא. וברדש לטול חלק עם הכרנים שהיו בעתות: (יג) בשער בנימין. שער בשערי
 ירושלים היה נקרא שער בנימין לפי שהיה בחלקו של בנימין או שהיה שער דרך ארץ בנימין: ושם בעל פקידות.
 בעל כניו שכנו אותו באותו השער כי היואנשים בסונים לשמר שלא יצא אדם משם אל הכשרים: ושמו יראייה. בזה השער

מצודת דוד

לסם מכל וכל: כי לא ילכו, ר"ל לא ילכו מכל וכל כי ישונו: (י) כי
 אם הכיתם, ח"א חס חל כל כשרים ורק ישלחו כס אנשים
 מדוקרי מרב: איש באחלו. אוסם המדוקרים אשר ישנו איש
 בזהלס הם יקומו וישפרו חל ספיר כזאל וזאל פניו הסלנה ונומח
 וכלומר לא יועיל שם חסנול נגד נוחי: (יא) בהעלות. כסת
 לחלק. חל ספיר שכלים חיל ספיר לטור ליהודי: (יג) ויצא. חל ספיר ימיהו מירושלים וגו' לחלק
 משם ששם סלחו משם בחור הסם הולאים ר"ל ספיר ואל כין הסם הולאים ליהודי נשפם חסם לכל ירגשו כל סודי ספיר:
 (יג) ויהי הוא. כאשר נל כשער בקדקא שער בנימין ושם היה בעל פקידות ספיר ממונה לשמר סחם הסער כזאל: ויתפרש. סלחו

סדר"ה קרא

(י) [בדוקרים]. תרגום בספריו כמו ספירי חרב שפחדונו
 בדוקרי חרב: איש באהלו יקומו, כמו שזון מדוקרים אע"פ
 שהם חרשים ושרפו את העיר הוואת באש: (יא) ויהי בהעלות
 חיל כשרים מעל ירושלים מפני חיל פרעה. וישתחו יושבי
 ירושלים את שער העיר, אותה שעה: (יב) ויצא ירמיהו. ללכת
 ארץ בנימין לחלק משם בתוך העם. לחלק נחלתו שהיה לו
 שם בארץ בנימין. וכת"י וישין מה כסנחית נדרשת, ואלא פל יפסני:

מנחת שי

(יב) לחלק משם. כל ספירי ספירי ח"ה כזאל וסחא וספירול דף ח"ה כזאל
 כזאל כזאל (כז) לחלק ואחרי כזאל כזאל מכלל יופי וספיר ספירול וכן כזאל
 כזאל ח"ה כ"ג כזאל ספירי: (יג) ויהיה. כזאל יודין ספירול קרלח
 וקרלח כזאל וספיר ספירי ח"ה קרלח וכן וספיר ח"ה יוד אל ספירול
 וכן יספיר קרלח. כזאל ח"ה כ"ג כזאל ספירי ח"ה כזאל וספירול ואלא פל יפסני:

כשרים וגו' וענין לחלק לשון השכבה שהוא קרוב לענין
 חלקקות כלומר חוח ורצה דחיות נשפם שם ויתחן תיגרם
 לפלגא אחסנחא דליה חסר בנו כדא. וברדש לטול חלק עם הכרנים שהיו בעתות: (יג) בשער בנימין. שער בשערי
 ירושלים היה נקרא שער בנימין לפי שהיה בחלקו של בנימין או שהיה שער דרך ארץ בנימין: ושם בעל פקידות.
 בעל כניו שכנו אותו באותו השער כי היואנשים בסונים לשמר שלא יצא אדם משם אל הכשרים: ושמו יראייה. בזה השער

מצודת ציון

(כזאל ח"ה): (י) בדוקרים. ענין חתית מרב וסחית כזאל כזאל
 כל כזאל וידק (יכסיה יג'): (יא) בהעלות. ענין ספיר:
 (יב) לחלק. כזאל להחלק וזאל מכללן ספירול ספירול ספירול:
 (יג) בעל. שר וסלון כזאל חס כעליו עמו (כזאל כ"ג): ספירול.

ספירולן הכשרים מכל ירושלים. חל ספיר ספיר חיל ספיר לטור ליהודי: (יג) ויצא. חל ספיר ימיהו מירושלים וגו' לחלק
 משם ששם סלחו משם בחור הסם הולאים ר"ל ספיר ואל כין הסם הולאים ליהודי נשפם חסם לכל ירגשו כל סודי ספיר:
 (יג) ויהי הוא. כאשר נל כשער בקדקא שער בנימין ושם היה בעל פקידות ספיר ממונה לשמר סחם הסער כזאל: ויתפרש. סלחו

that they would be friendly with him
 and allow him to accompany them
 in their exile to Babylon.

13. and there was the captain of the
 guard—Appointed to guard so that no
 man should leave the city to make

peace with the Chaldeans.—[Rashi]
 the son of Shelemiah the son of
 Hananiah—That is Hananiah the son
 of Azzur. He was his grandson, and
 for the following reason Scripture
 traced his lineage, viz. to teach that

"The Chaldeans shall surely withdraw from us," for they shall not withdraw. 10. For if you smite the whole army of the Chaldeans that fight against you, and but wounded men among them remain, each man shall rise in his tent and burn this city with fire. 11. And it came to pass when the army of the Chaldeans withdrew from Jerusalem because of Pharaoh's army, 12. that Jeremiah left Jerusalem to go to the land of Benjamin to share [land] from there among the people. 13. And he was in the Benjamin Gate, and there was the captain of the guard, and his name was Irijah

they shall not withdraw completely, but they shall return.—[*Mezudath David*]

10. **wounded**—Stabbed by the sword.—[*Kara, Mezudath Zion*]

each man shall rise in his tent—Those wounded ones who lie each one in his tent, shall rise and burn this city. It is an expression of an exaggeration. The intention is that no strategy will help you to nullify My decree.—[*Mezudath David*] *Abarbanel* explains that the intention is that the downfall of Jerusalem will be completely accomplished by God's decree, not by the power of the Chaldeans.

11. **And it came to pass when the army of the Chaldeans withdrew, etc.**—and the inhabitants of the city opened the city gates.—[*Kara*]

12. **to share [land] from there among the people**—*Jonathan* ren-

ders: *To share his inheritance among the people, and as long as the Chaldeans were besieging it, he did not leave it, for he prayed that it should not be taken.*—[*Rashi*] Accordingly, we must assume that a relative of his had died in Anathoth and he had to go there in connection with the inheritance. *Redak* renders: To escape thence into the midst of the people. He feared arrest and sought to avoid it. According to *Pesikta Rabbathi* (27:4), quoted by *Redak*, he went there to receive his portion of the priests' due among the priests of Anathoth. According to Rabbi Benjamin son of Levi, quoted in *Pesikta d'Rav Kahana* (p. 112a), he went to disseminate his prophetic teachings among the people of Anathoth. *Abarbanel* renders: To flatter. He wished to flatter his townsmen in Anathoth so

[illegible]

מדר"י קרא

להם לצורה: (פו) כי בא ידכיה אל בית הבורי ואל החנויות. כשנא ירסה לבית המורה שבצר החנויות או ישב שם ימים רבים ויחם לבית אמורי ולגנו מן תותחא:

המסע הכספי: (טו) ואר החנויות. חידוש יומון חובל

ק
בשל אבות עשילי : ואל חסידות : מן ולני מי הנהא
הרה והראשון אל הסין ואל על יקראה : (טו) בית האמור.
לכרד לכו נגמר אל מתחלה ארם : (זך) אינו גופל על הכשרים.
וכן חירום יתרון משתבע ובפני זה וסכנשי גפלו על
אל הכשרים אחא גופל . דוצה לסוד מתחרר וגשמע

[illegible]

100

לחשבו הכשילו וזנו גוה גוה חס חסיה את בני רעה שמי
לגוה גוה גוה חס חסיה את בני רעה שמי
לחשבו הכשילו וזנו גוה גוה חס חסיה את בני רעה שמי
לגוה גוה גוה חס חסיה את בני רעה שמי

1

והשנייה ללך את מחשוש וכן יששכר לקריאת בן אשר. ובריש
תבא לו חמיה צוה את בנו שאם יולד להכשיל יספידו בנותרו
דמיה ב' דיין הראשנה נקראת חשית חני' נקראת וכן

לול טלוא

[illegible]

Jonathan's house was a temporary prison, where prisoners were confined prior to their confinement in the dungeon. See below verse 20,

however, from which it appears that Jeremiah had been recently confined in Jonathan's house, making it synonymous with the dungeon.

the son of Shelemiah the son of Hananiah, and he seized Jeremiah the prophet, saying, "You are defecting to the Chaldeans." 14. And Jeremiah said, "A lie! I am not defecting to the Chaldeans." But he did not heed him, and Irijah seized Jeremiah and brought him to the officers. 15. And the officers were wroth with Jeremiah and they struck him, and they put him into the prison in the house of Jonathan the scribe, for they had made it into a prison. 16. For Jeremiah had come to the dungeon and to the cells, and Jeremiah stayed there many days.

whoever flatters a wicked man eventually falls into his hands or into the hands of his son or into the hands of his grandson, and Jeremiah flattered him, for he said to him, "Amen! (28:6) So may the Lord do. May the Lord fulfill your words" (Sotah 41b). And according to the Midrash Aggadah, Hananiah commanded his son, "See that I am dying because of Jeremiah, and he made me a liar in my prophecy. If you can cause him to stumble, cause him to stumble. And his son commanded his son also in that manner, and when the time came, he caused him to stumble.—[Rashi from Pesikta Rabbathi 27:4] I.e. if you can find a pretext to trick him, trick him. That is the reading of our edition of Pesikta Rabbathi.

"You are defecting to the Chaldeans."—Since the Chaldeans were still in the land of Judah, he was suspected of attempting to flee to them.—[*Malbim*]

15. **Jonathan the scribe**—A kinsman of Hananiah the prophet.—

[*Pesikta Rabbathi* 27:4 according to emendations]

16. **and to the cells**—Jonathan renders: *within the cells. There were cells before that prison.*—[*Rashi*] *Abarbanel* asserts that the dungeon was the worst prison. *Isaiah da Trani* explains that the cells were built within the dungeon, which was a deep pit. The prisoners were confined in the cells near the mouth of the dungeon. Should they attempt to escape, they would fall into the pit of the dungeon.

Kara renders: When Jeremiah came to the dungeon that was on the side of the cells, then he stayed there many days. According to these exegetes, the dungeon is synonymous with the prison in the house of Jonathan the scribe. *Mezudath David*, however, in connecting this verse to the preceding one, renders: Whence Jeremiah came to the dungeon, etc. It appears that he came from the house of Jonathan the scribe to the dungeon. Perhaps

17. And King Zedekiah sent and took him, and the king asked him secretly in his house, and he said, "Is there a word from the Lord?" And Jeremiah said, "There is." And he said, "You shall be given into the hand[s] of the king of Babylon." 18. And Jeremiah said to King Zedekiah, "What have I sinned against you and against your servants and against this people, that you have put me into the prison? 19. And where are *your* prophets who prophesied to you, saying, 'The king of Babylon shall not come upon you or upon this land'? 20. And now, please hearken, my lord the king, may my supplication fall before you, and do not return me to the house of Jonathan the scribe, and let me not die there." 21. And King Zedekiah commanded, and they committed Jeremiah to the prison yard and [he commanded] to give him daily a loaf of bread

17. **And King Zedekiah sent, etc.**—This verse tells us that when Jeremiah was in the dungeon in the house of Jonathan the scribe, Zedekiah sent for him and called him secretly to his house, where he asked him, "Is there a word from the Lord?" i.e. are there any recent prophecies? Zedekiah himself feared God, but his courtiers and his people were wicked. Jeremiah replied, "There is." And he said, "You shall be given into the hands of the king of Babylon." The intention is that, although Jeremiah's troubles had increased and become more and more serious, and the officers were mistreating him considerably, God did not fail to convey His prophecy to him. He stated emphatically to the king that this same prophecy, viz. that he would

be given into the hands of the king of Babylon, came constantly to him without any change.—[Abarbanel] *Malbim* explains that Zedekiah knew already that the city would be burned. About his own fate, however, he did not know, since this prophecy preceded that of 34:21.

18. **"What have I sinned"**—I have only reported the word of God.—[Abarbanel]

19. **And where are *your* prophets**—Heb. וְאֵיךְ. The "kethib" is וְאֵיךְ, *and where is it?* The implication is, where is the word of your prophets upon which you have relied?—[Redak] *Abarbanel* explains this question literally. Where are the prophets who prophesied that the king of Babylon would not come? They are all hiding in shame.

20. **and let me not die there**—

מִחוּץ הָאֹפִים עַד־הֵם כָּל־הַלָּחִם מִן
הָעִיר וַיֵּשֶׁב יִרְמְיָהוּ בַּחֲצָר הַמַּטְרָה:
לֹא אֵי וַיִּשְׁמַע שְׂפָטָהּ בְּרָמָתָן וַגְדִּלְהוּ
בֶּן־פִּשְׁחוֹר וַיּוֹכֵל בֶּן־שַׁלְמִיָּהוּ וּפִשְׁחוֹר
בֶּן־מִלְכִּיָּה אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִרְמְיָהוּ
מְדַבֵּר אֶל־כָּל־הָעָם לֵאמֹר: יֵבֶה אָמֵר
יְהוָה הַיֵּשֶׁב בָּעִיר הַזֹּאת יָמוּת בַּחֲרֹב
בָּרָעַב וּבַדָּבָר וְהַיֵּצֵא אֶל־הַפְּשָׁדִים
יָחִיה וְהַיִּתְּהָ לֹא נַפְשׁוֹ לְשַׁלָּל וְחַי: יֵבֶה
אָמֵר יְהוָה הַנָּתַן תִּנְתֵּן הָעִיר הַזֹּאת
בְּיַד חַיִל מֶלֶךְ־בָּבֶל וּלְכַדְדָּה: יֵבֶה וַיֹּאמְרוּ
הַשָּׂרִים אֶל־הַמֶּלֶךְ יוֹמֵת נָא אֶת־
הָאִישׁ הַזֶּה כִּי עַל־כֵּן הוּא מִרְפָּא אֶת־

סֻקֹּן נִחְתָּמָא עַד
רָשָׁיִם קֵל לְחָמָא מִן
קִרְתָּא וַיֵּסֵב יִרְמְיָה
בְּרִבְתָּא בֵּית אֲסִירָא:
א וַיִּשְׁמַע שְׂפָטָהּ כִּד
סִתָּן וַגְדִּלְהוּ כִּד פִּשְׁחוֹר
וַיּוֹכֵל כִּד שַׁלְמִיָּהוּ
וּפִשְׁחוֹר כִּד מִלְכִּיָּה וְהִתְּ
פִתְּחָא דִּירְמְיָהוּ כְּסִלִּי
עִם קֵל עָקָא לְסִיכָר:
ב בָּרָגָן אָמֵר יְיָ דְּרִיבִּיב
בְּקִרְתָּא קִרְתָּא וַיִּתְּקִי
בְּקִרְתָּא בְּבִנְיָא וּבְמִקְוֵא
וּדְיָפֻק וַיִּשְׁתַּמֵּעַ
לְבָבָא וַיְחַי וְהָיָה לִיה
נַפְשָׁה לְשִׁיבָא וַיִּתְּקִי:
ג בָּרָגָן אָמֵר יְיָ אֶהְיֶינָא
הַתְּקִיבָר קִרְתָּא הָא
בְּיַד כְּשָׂרִית מִלְכָּא
רְדָבָר וַיִּכְבֵּשׁ יָהּ:
ד וַאֲמָרוּ רַב־בָּנָא לְבָבִל
וַתְּקַטֵּי עַל־גְּבָרָהּ תִּרְוִן
אֲבִי עַל־בֶּן הוּא כְּרִשָּׁל
יְה

מִנְהָ שִׁי
לֹא (ג) יִיבֵה וַיֵּסֵב יִרְמְיָהוּ

רש"י

(כא) מחוץ האופים. משוק נחתמא כמו וחולות חשים לך
בדמשק (מלכא ח' כ'): לֹא (ב) והיתה לו נפשו דש"ל

והיו לו חיוו הגלה כאלו שלל נפשו כאלו השולל שלל ומשחקר כך יתחבר זה נפשו: (ד) ע"כ כן הוא מרפא. (אלאקל"ן בלע"ו)

רד"ק

פירוש שם קיביר שם סבין: (ג) ויהיה. בתיב ויהיה קרי והענין אחר:
לש"ל. לריוח בלויטר כאילו שללה שהציל מן החרב וסן הרעב:

מצודת דוד

לכר יסיה נבלם כל כוחם מן העיר: וישב וימירו: ר"ל שם ישב
מביתו ולא שלל להוליו גם משם:

לח (א) אהר יסיהו בדבר. כסיונו נחלר המערה כיה פנדכ
ק אל כל הכס כסלים שבה: (ב) אל הכשרים. למסור
פלומו כסד: ויהיה יסיה ח: לשלל. כללו שלל נפשו להחזיקה לפלמו: (ד) יוסת נא. לסי שדקיהו לוס להוליו מן כסמסר
סקסיה למתן לא ימות לזה אמרו לו עתה יוסת וזה כדך: כי על כן יגוי. ר"ל כי רמיו לוס יוסת על אשר הוא מרפא ומפליש ידי אנשי

כסלם: מחוץ. משוק כמו וחולות חשים לך בדמשק (מ"א כ'):
ראופים. מלשון חסית כסת: חם. ענין השלמה:
לח (ב) לשלל. ענין כוס: (ד) מרפא. מלשון כסיון ומלשום

מצודת ציון

לח (ב) לשלל. ענין כוס: (ד) מרפא. מלשון כסיון ומלשום

shall live, and he shall have his life
as a prey.—It is as though he plun-
dered his life to keep it for him-
self.—[Mezudath David]

Malbim explains this apparent
tautology to mean that, whoever
goes out to the Chaldeans and is not
slain by the guards appointed by the
king to prevent defection, will

remain alive and not be slain by the
Chaldeans. Since many people go
out to the enemy to fight and
plunder, the prophet states that, in
this case, the plunder will be the life
of the defector.

4. "This man should be put to
death now"—Since Zedekiah com-
manded to release Jeremiah from

from the street of the bakers until all the bread of the city was gone, and Jeremiah stayed in the prison yard.

38

1. And Shephatiah the son of Mattan and Gedaliah the son of Pashhur and Jucal the son of Shelemiah and Pashhur the son of Milkiah heard the words that Jeremiah was speaking to all the people, saying: 2. So said the Lord: Whoever stays in this city shall die by the sword, by famine, or by pestilence, and whoever goes out to the Chaldeans shall live, and he shall have his life as a prey, and live. 3. So said the Lord: This city shall surely be given into the hand[s] of the army of the king of Babylon, and he shall take it. 4. And the officers said to the king, "This man should be put to death now, since he weakens

him. Strictly speaking, it is a gerund: and giving him.

a loaf of bread—to save him from starvation.—[*Abarbanel*]

daily—until the bread supply would be completely depleted.—[*Mezudath David*]

from the street of the bakers—Heb. פֶּתַח הַבָּקָרִים, *from the street of the bakers*. Cf. "And you shall make streets (פֶּתָחוֹת) for yourself in Damascus" (I Kings 20:34).—[*Rashi*] The Midrash (*Song Rabbah* 1:4) states that they gave him black bread that is sold outside the bakery. The meaning of black bread is bread made from bran.—[*Redak*] Our editions of *Song Rabbah* read: It is black, from barley bran. In any case, the intention is that the word פֶּתַח is to be explained in the usual manner,

outside. This bread was so coarse that it was not sold in the bakeries, but outside them, by others, not by the bakers.—[*Maharzav on Midrash Rabbah*] According to *Targum Jonathan*, *Rashi*, and other commentators, this bread was sold in the street of the bakers, but it was not eaten in the palace.

and Jeremiah stayed in the prison yard—He remained there of his own volition and did not request to be released from there.—[*Mezudath David*]

1. **that Jeremiah was speaking**—While he was in the prison yard, he was telling this prophecy to all the people coming there.—[*Mezudath David*]

2. **to the Chaldeans**—to surrender to them.—[*Mezudath David*]

יְדֵי אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַנְּשֹׂאֲרִים וּבְעִיר
הַזֹּאת וְאֵת יְדֵי כָל־הָעָם לְדַבֵּר אֲלֵיהֶם
בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה כִּי הָאִישׁ הַזֶּה אֵינָנו
רֹדֵשׁ לְשָׁלוֹם לָעַם הַזֶּה כִּי אִם לָרָעָה:
וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ הִנֵּה־הוּא
בְּיָדְכֶם כִּי־אֵין הַמֶּלֶךְ יוֹכֵל אֶתְכֶם
דָּבָר: וַיִּקְחוּ אֶת יִרְמְיָהוּ וַיִּשְׁלְכוּ אֹתוֹ
אֶל־הַבּוֹר מִלְּפָנָיו בֶּן־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר
בַּחֲצַר הַמִּטְרָה וַיִּשְׁלְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ
בַּחֲבָלִים וּבַבּוֹר אֵין־מַיִם כִּי אִם־מַיִט
וַיִּטְבַּע יִרְמְיָהוּ בַּמַּיִט: וַיִּשְׁמַע עֲבַד־

לח (ה) כי אין הכלל יוכל אחתם דבר. פת' יוכל להשיב
אחכם דבר והוא סקצרי כתיב וכת' איה לית סלכא
יכול לאחבא הבין פתגמא: (ו) וישליכו אותו אל הבור. של
סלכיהו בן המלך וכת' לנבוא דסלכא: (ז) וישמע עבד מלך
רש"י
רשון והאלף תמורת הא' לכד המלך וכן חירגם ונתן פרשל:
וזה כי אין המלך יוכל אחתם דבר. אן פנהד לשון הקדש לכא
סלח אין עם הבניין העובדים העתידים אם כן פירוש אין
המלך שיוכל אחתם דבר כלומר אינני כדאי שיוכל לעשות
דבר כנגדו: ושלח ברצונם ונתן חירגם כבו יכול לית סלכ'
מצודת ציון
לדבר. נדבר המלך דבקום בית וכן יסתכל לכאס (חללים
ס') ומשפסו ככסא: (כ) יוכל. משלח ויולח: (ז) וישלחו. ענין
פנקס להיות להם רש וזה ידבר בדברים האלה למען ידעו ירידיהם ויסלח
לפני פנקס בנלן ואין לו עמסם יכולת מה לפנות כדכס: (ז) אל הבור
וישלחו. לפי שיהיה הכור עמוק לזה הכירידו פל ילי חללים: ויסבע. מקלח נוסו נטעו כענין כי היה כך וולח: (ז) עבד מלך.

the pit was deep.—[Redak, Mezudath David]

and Jeremiah sank into the mud—
Part of his body sank into the mud
since it was soft and wet.—
[Mezudath David]

7. Ebed-melech—Baruch the son
of Neriah.—[Rashi from Sifre Beha-
lothecha, Num. 12:1]

the Cushite—Zedekiah. Just as a
Cushite is different in his skin, so was

Zedekiah different in his righteousness,
from all his generation (Moed
Katan 16b). And there is a Midrash
that expounds "the Cushite," as
referring to Baruch (Sifre ibid.).—
[Rashi] According to these mid-
rashim, as well as according to Tar-
gum Jonathan, Ebed-melech is not a
proper name, but the intention is
that he was the servant of King
Zedekiah. The difference between

the hands of the men of war remaining in this city and the hands of all the people, to speak to them such words, for this man does not seek the welfare of this people but the harm."

5. And King Zedekiah said, "Here he is in your hand[s], for the king cannot [reply] anything to you." 6. And they took Jeremiah and cast him into the pit of Malchiah the king's son, that is in the prison yard, and they let Jeremiah down with ropes, and in the pit there was no water but mud, and Jeremiah sank into the mud. 7. And Ebed-melech

the worst prison lest he die, the princes insisted that, on the contrary, instead of saving him and feeding him to keep him alive, he should be put to death for weakening the morale of the soldiers.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

since he weakens—(*à lâcher in O.F.*), an expression of weakness.—[*Rashi*]

He weakens their hands, meaning that he prevents them from fighting courageously, for they despair of victory.—[*Mezudath David*]

and the hands of all the people—i.e. the civilians.—[*Mezudath David*]

does not seek the welfare of this people—He does not strive for their welfare but to harm them. Therefore, he speaks such words to them to weaken their hands and so that they should fall into the hands of the Chaldeans.—[*Mezudath David*]

5. **cannot**—Heb. יָכֹל, like יָכֹל, since he is weakening the hands of, etc.—[*Rashi*] *Rashi*, apparently, explains that Zedekiah concurs with the princes that Jeremiah deserves

death since he is lowering the morale of the soldiers and the people. *Abarbanel* explains: Why are you quarreling with me? Behold he is in your hands, for the king cannot do anything to you since you prevent him from doing anything. *Mezudath David* explains: You are rebelling against the king, and he has no ability to stop you from doing what you wish.

6. **And they . . . cast him into the pit**—Then the officers paid no heed to the king, and against his wishes, they cast Jeremiah into the pit of Malchiah the king's son, for that pit was in the prison yard, and it was as if they did not disobey the king's order that he stay in the prison yard, for the pit was there, but it was full of mud, and the prophet sank into the mud, coming close to death as the officers wished.—[*Abarbanel*]

the pit of Malchiah—lit. the pit Malchiah.—[*Rashi* after *Jonathan*, so *Redak*]

and they let Jeremiah down with ropes—They let him down because

מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי אִישׁ סָרִיס וְהוּא בְּבֵית
הַמֶּלֶךְ כִּי־נָתַנּוּ אֶת־יֶרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר
וְהַמֶּלֶךְ יוֹשֵׁב בְּשַׁעַר בִּנְיָמִן: ^ה וַיֵּצֵא
עֲבֹד־מֶלֶךְ מִבֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְדַבֵּר אֶל־
הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר: ^ט אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הִרְעוּ
הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת כָּל־אֲשֶׁר עָשׂוּ
לְיֶרְמְיָהוּ הַנָּבִיא אֶת אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ
אֶל־הַבּוֹר וַיָּמָת תַּחְתּוֹ מִפְּנֵי הָרָעָב כִּי
אֵין הָלֶחֶם עוֹד בָּעִיר: ^י וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ

צִדְקִיָּה נָכַר רַב וְהוּא
בְּבֵית מַלְכָּא אֲרִי וְהָבּוֹ
יְהִי יֶרְמְיָה לְנוֹבָא וּמִלְכָּא
יְהִיב בְּתַר ע שְׁבָטָא
בְּנִימִין: ^ה וַיִּנְפֹק עֲבֹדָא
בְּמִלְכָּא מִבֵּית מִלְכָּא
וּמִלֵּי עִם מִלְכָּא
לְמִקֵּר: ^ט רַבּוּנִי מִלְכָּא
אֲבֵאִישׁוּ וְנָכְרֵא הָאֲלֵין
יְהִי קֵל וְעֲבָדוּ לְיֶרְמְיָה
נָכְרֵא יְהִי דְרַמְיָהוּ לְנוֹבָא
כָּבֵד מִית בְּאֶהְרֵיה מִן
מִקְדָּם בְּפָנָא אֲרִי לִיה
לְחִמָּא עוֹד בְּקִרְיָתָא:
וַיִּמְקִיד מִלְכָּא יְהִי עֲבֹדָא
דְּמִלְכָּא

ת"א כשבר צדקיהו כושה חמור עבד
מלך בבל חמור

מִהְרֵי קִרְא

ח לכו ספר על תרגום זה ופטר אחרייו עבר מלך ח ברוך בן
נריה הכושי צדקיהו מה כושי משונה בעורו אף צדקיהו משונה
שהיה נעים ביותר אבל בדבריהם שוה היה עבד לצדקיהו.
כשהוא אומר ויצאה המלך את עבד מלך הכושי לאמר קח
בירך מה שלשם אנשים היה למקרא לומר ויצאה המלך את
על כרחך אינו עבדו של צדקיהו אלא סריס אחד בא מארץ כוש

כקום עבד מלך ולא אומר המלך באחד מהם כי אם רוצה לומר
מלך על צדקיהו היה לו לומר עבד המלך ועוד למת לא
זכר שם האיש הוה באחד המקומות אלא שמו היה עבד מלך
כי מצאנו אחימלך ואבימלך: (ט) וימת תחתיו ספנו הרעב
קרוב למות תחתיו במקומו: ספנו הרעב כי בעוד שחית בחצר

מִצֹּרֶת צִיּוֹן

כושטע וכן השלח קלידיס פד יס (סס כ'): (ט) הרעו מלשון רש:

סר: ורוא בבית המלך כששטע היה בבית המלך: כי נתנו
מוסר על וישמע: והמלך ולא המלך יושב כשער הנקרא ספר בנימין: (ח) ויצא לכל לשער בנימין אל המלך: הרעו: ר"ל כל
מה ששטע עס ימיה פשוט רשע אף כי לא אשר שלחיוכו אל הכור: (ט) וימת תחתיו ר"ל ולא יכחש שמום ולא יתנא פוד לביום ערשט

רש"י

ברוך בן נריה: הכושי. לזקיהו מה כושי משונה בעורו אף
לזקיהו משונה בלדקו מכל דורו וזו מדרש דורש הכושי על
כיון: איש סריס. נכר רב: (ט) וימת תחתיו וכו'.

עבדו הכושי. כשהוא אומר ויצאה המלך את עבד מלך הכושי.

וזהו כושי וסריס ויית עבדא דמלכא צדקיהו ותרגם איש סריס
נכר רב וכן רז"ל פ"י הכושי על צדקיהו ואמר מה כושי זה
משונה בעורו אף צדקיהו משונה בצדקו סבני דורו ואנשי דורו
חיו רעים ואמר זה העבד היה ברוך בן נריה והנכון בעיני עור
כי זה הכושי עבד מלך היה שמו כי לולי זה למת אמר בכל

מִצֹּרֶת דָּוִד

כן שמו העליון: הכושי. שהיה כושי בעורו: איש סריס. איש

סר: ורוא בבית המלך כששטע היה בבית המלך: כי נתנו
מוסר על וישמע: והמלך ולא המלך יושב כשער הנקרא ספר בנימין: (ח) ויצא לכל לשער בנימין אל המלך: הרעו: ר"ל כל
מה ששטע עס ימיה פשוט רשע אף כי לא אשר שלחיוכו אל הכור: (ט) וימת תחתיו ר"ל ולא יכחש שמום ולא יתנא פוד לביום ערשט

have left him in his place, where he would have died from the famine, since there is no longer any bread in the city.

10. And the king commanded Ebed-melech the Cushite—According to the midrashim, Scripture should have stated: And the king

commanded his servant. The wording here indicates that Ebed-melech was indeed a Cushite, a eunuch whom the king of Cush had sent to Zedekiah. That eunuch recognized Jeremiah, and when he saw him being cast into the pit, he ran to notify the king.

the Cushite, an officer who was in the king's house, heard that they had put Jeremiah into the pit, and the king was sitting in the Benjamin gate. 8. And Ebed-melech went out of the king's house and spoke to the king, saying, 9. "My lord the king, these men have done harm with all they have done to Jeremiah the prophet, [let alone] that they cast [him] into the pit. He would have died in his place because of the famine, for there is no more bread in the city." 10. And the king commanded

them is' whether the surname "Kushi" refers to the king, Zedekiah, stating that he was much more righteous than those of his generation, or to the servant, Baruch, stating that he was much more righteous than *his* generation, or, according to our editions of *Sifre*, than all the courtiers. *Redak* contends that, according to the simple meaning, Ebed-melech is a proper name, evidenced by the fact that it always appears as עֲבֶד־מֶלֶךְ rather than עֲבֶד הַמֶּלֶךְ. Moreover, his name is never mentioned. This indicates that his name was Ebed-melech, a name similar to Abimelech and Ahimelech. See on verse 10.

an officer—Heb. פָּרִיס, *a great man*.—[*Rashi* after *Jonathan*] *Redak* suggests that he was a eunuch, which is the usual usage of the term.

who was in the king's house—When he heard of the incident, he was in the king's house.—[*Mezudat David*]

9. He would have died in his place, etc.—*If they had left him in his place, he would have died by himself in the famine, but they have done harm to bring his death closer.*—[*Rashi*]

Alternatively, he would have died through the absence of any positive act, but now, they are committing the act of murder.—[*Malbim*]

Redak explains that, as long as Jeremiah was in the prison yard, people would see him and show clemency to him by giving him food. Also, he still had the king's ration of bread. Now that they cast him into the pit, no one would see him to give him food. He would therefore, starve. The intention is that food was scarce in the city, not that there was none at all. Accordingly, we should render: He will die in his place because of the famine, for there is no more bread in the city.

Abarbanel objects to this interpretation since Jeremiah would receive the king's ration in any case even in the pit. He explains it as follows: My lord the king, these men have done harm with all they have done to Jeremiah the prophet. I.e. by imprisoning him in the house of Jonathan, as well as all his other imprisonments. The worst thing they did to him was that they cast him into the pit. If their intention was that he should die, they should

אֶת עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי לֵאמֹר קַח בִּידְךָ
מִזֶּה שְׂלִשִׁים אָנָשִׁים וְהַעֲלִיתָ אֶת־
יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִן־הַבּוֹר בְּטָרִם יָמוֹת;
וַיִּקְחֵהוּ עֶבֶד מֶלֶךְ אֶת־הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ
וַיָּבֵא בֵּית־הַמֶּלֶךְ אֶל־תַּחַת הָאֵזָר
וַיִּקַּח מִשָּׁם בָּלְזַי הַסַּחְבֹּת וּבְלֹזִי
מִלָּחִים וַיִּשְׁלָחֵם אֶל־יִרְמְיָהוּ אֶל־הַבּוֹר
בְּהַבְלִים: י' וַיֹּאמֶר עֶבֶד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
אֶל־יִרְמְיָהוּ שִׁים נָא בְּלֹזִי הַסַּחְבֹּת
וְהַמִּלָּחִים תַּחַת אֲצִילוֹת יְדֶיךָ מִתַּחַת

לצדקיהו ששלחו בלזי אל צדקיהו ואותו סרים היה בבית
בית המלך הנביא והשבע שבעה את ירמיהו בבית המלך
ואחר לו. ואותו המלך הרע האנשים האלה את כל אשר עשו
ליהויה: (י) קח בידך מזה שלשים אנשים והעלית את ירמיהו
מן הבור. אמרו הנביאים במה הוא קשה ככה הרע שהיה
בני אדם ויחזיק לעלית אדם אחד מן הבור וזה מצוה קה בידך
שלשים אלא לפי שבכך חשבו כחית הרעב כמה שנאמר
למפרה כי אין עוד הרוח בעיר ר"ל להם לשלשים אנשים לבדו נגד ג' בני אדם: (יא) הסחבות, כמו סחב והשך. ובלזי
(בלחים. נגדום) כמו כי ששים כעשן נבלחו ובלזי מוריד: אצילות, אששילש בלזי: ובלזי

מנחת שני
(י) ופסלתי: נשים הוליו נשתי: (י) בתי סחבות. סחבות קרי:
לא הם כל הלחם וכה שאמר כי אין הלחם עוד בעיר רוצ' וכו' אין הלחם נמצא כי אם בקשי האחר שהוליו בבית ולא
יראו אותו ולא ידעו אליו יבית בבית הרעב: (י) שלשים אנשים. הרצונו שלשים אנשים להוציא אדם אחד מן הבור
פסני שהשש כחם פסני הרעב: (י) בידו. עשו ברשותו לעשות כצוהו לכשיר ויביתו מן הבור וכן אנשי המלחמה אשר
בירושלם פסני בידו כשכדו כי כשך כל אחר בידו הלחם זהו כי היו מסרין פסני השיה כחם: בלזי סחבות. בלזי בידו
לפני הפעל לבד ויורד הרבים נעלמת בהסכתו ונשארה במבטא: הסחבות. כחית קרי סחבות והענין אחר און ביניהם
אלה היא הירידה ופירוש חליתו נגדום בלזי נשתיים בלזי נשתיים פסני בלזי וכן
אחר פסלה נשתיים ובלזי שם האר: (י) בלזי הסחבות והבלחים. באלף הבורה הוא לבדו הפעל: תחת אצילות

מצורה ציור
החתי. בתקופה: (י) בידך. כמך כשכדו לעשות מלכות וכן
לשם המלחמה סכר בירושלם (מנחת שני): (יא) בלזי. מלכות על
הקצוץ: סחבות. ענין נדירה והמלכה נחית כמו פסני והכך
(לעלז' ב'): בלחים. ענין הסכה כמו כי שמים נעמן נמלחו
(כסית ב'): וישלחם. ענין הוכסע: (י) אצילות יריך. הם
לפסלם אל הקון: ובלזי מלחים. נגדום בלזי סכמתים: וישלחם. הירידה אל ירמיהו וכן ירי מלחים ואל זקק מלחם נעמן
לא יפסני כשם: (י) תחת אצילות יריך. כי שם המלכים תחת בית הכסוי נעלמו כוז וכן לזי לא נשתי כשם הנגדום

"Shake you head on the mud, lest you fall asleep." And Ebed-melech the Cushite heard. He was one of the four people who were called Cushites: Zipporah, Israel, Ebed-

melech the Cushite, and Saul. Now why was he called Cushite? For just as a Cushite is recognized by his skin, so was he recognized by his good deeds among King Zedekiah's

Ebed-melech the Cushite, saying, "Take in your charge thirty men from here, and bring Jeremiah the prophet up from the pit while he has not yet died." 11. And Ebed-melech took the men in his charge and came to the king's house, under the treasury, and he took from there worn clouts and worn rags, and he let them down to Jeremiah into the pit with ropes. 12. And Ebed-melech the Cushite said to Jeremiah, "Now put the clouts and the rags under your armpits under

in your charge—Heb. *בְּיָדְךָ*, lit. in your hand.—[Redak, *Mezudath David*, after *Targum Jonathan*] Redak suggests that we interpret this expression literally: If they refuse to go because of their weakness, pull them with your hand.

thirty men—*Since they were weakened by the famine, all of them were required.*—[Rashi, Kara, Redak from *Pesikta Rabbathi*, ch. 27:5, according to reading of *Yalkut Shimoni*] Others explain that the king wished to forestall an attempt at resistance by the prophet's enemies.—[*Isaiah da Trani*] Malbim points out that, since the king had given Jeremiah into the hands of the officers, it was very likely that he would encounter resistance.

11. **worn clouts**—Heb. *בְּגָדֵי סָבָוָה*, wornout garments, that are dragged.—[Rashi] i.e. that are fit to be dragged and cast outside.—[*Mezudath David*]

12. **and the rags**—Heb. *וְהַקְלָחִים*, an expression of decay. Cf. "shall vanish (בְּקָלָח) like smoke" (Isa. 51:6).—[Rashi]

In the besieged city, during the

two years of the siege, there was a shortage of clothing. Ebed-melech searched for old clothes in order to make it easier and pleasanter for Jeremiah when he would be lifted from the pit. He found worn clouts and rags, an indication that any small, insignificant thing was kept during those trying times, since perhaps it would be needed.—[*Daath Soferim*]

under your armpits—*So that the ropes should not harm you.*—[Rashi] This illustrates his thoughtfulness and his consideration for Jeremiah's feelings.—[*Abarbanel*]

armpits—Heb. *אֵיטָלֹת*, *aisselles* in French.—[Rashi]

The Rabbis (*Pesikta Rabbathi* 27:5) give a complete account of Jeremiah's being cast into the pit and his rescue from there. They cast him into the pit of Malchiah the son of the king, and the pit was full of water. The Holy One, blessed be He, performed miracles. The water went down and the mud came up, and Jeremiah sank into the mud. Jonathan the scribe was deriding him and taunting him and saying to him,

[illegible][illegible]

16. **this soul**—which is in every-
one's body.—[*Mezudath David*]

the ropes," and Jeremiah did so. 13. And they pulled Jeremiah with the ropes, and they drew him up from the pit, and Jeremiah stayed in the prison yard. 14. And King Zedekiah sent and took Jeremiah the prophet to him, to the third entrance, that was in the house of the Lord, and the king said to Jeremiah, "I ask you a word; do not conceal a word from me." 15. And Jeremiah said to Zedekiah, "If I tell you, will you not put me to death? And if I advise you, you will not listen to me." 16. And King Zedekiah swore to Jeremiah secretly, saying, "As the Lord lives who made for us this soul, I will neither put you to death nor will I deliver you into the hand[s] of these men

courtiers. He came to Zedekiah and said to him, "If Jeremiah dies in the pit, the city is given to the enemy." Zedekiah said to him, "Take thirty men with you and draw Jeremiah up from the pit. And with difficulty they drew him up. Ebed-melech the Cushite entered the king's house and took from there worn clouts and rags and went and stood by the pit, and was calling and saying, "My lord Jeremiah!" but no one answered. He put his hands into his clothes and rent them, and he was constantly weeping. Jeremiah heard him, but he was afraid that it was the wicked Jonathan the scribe. When he heard him weeping, he said to him, "Who is it who is weeping and calling me?" He replied, "I am Ebed-melech the Cushite. You are alive! I thought you were dead. Here is the rope. Put it under your arm-pits and the worn clouts and rags

put under the ropes." And they drew Jeremiah up from the pit, and he stayed in the prison yard.

14. **the third entrance**—*I do not know where it is. Perhaps it is in the Israelites' Court. The appellation "third" is to say that the hel, (the wall surrounding the Temple Court) and the Women's Court are before it.*—[Rashi] The locations of these entrances can be seen on the diagram of the Temple, appended to Tractate *Middoth* in Blackman's *Mishnayoth*, vol. 5. *Redak* conjectures that it was the entrance through which people would go from the king's house to the Temple. He does not explain why it was called the third entrance.

"I ask you a word"—I.e. I ask you the word of God and His prophecy, do not hesitate to tell me the word of God.—[Abarbanel, *Mezudath David*]

הֵאָלָה אִשֶּׁר מִבְּקָשִׁים אֶת־נַפְשָׁךְ : כִּי נִבְרָא הָאֱלֹהִים דָּבָר
 וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ אֶל־צִדְקְיָהוּ כֹה אָמַר
 יְהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִם־
 יֵצֵא תֵצֵא אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ־בָּבֶל וְחִיתָה
 נַפְשְׁךָ וְהָעִיר הַזֹּאת לֹא תִשְׂרָף בְּאֵשׁ
 וְחִיתָה אַתָּה וּבֵיתְךָ : יִי וְאִם לֹא־תֵצֵא
 אֶל־שָׂרֵי מֶלֶךְ בָּבֶל וְנִתְּנָה הָעִיר
 הַזֹּאת בְּיַד הַכַּשְׂדִּים וְשָׂרְפֹהָ בְּאֵשׁ
 וְאַתָּה לֹא־תִמָּלֵט מִיָּדָם : וַיֹּאמֶר
 הַמֶּלֶךְ צִדְקְיָהוּ אֶל־יִרְמְיָהוּ אֲנִי דָאֵג
 אֶת־הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר נָפְלוּ אֶל־הַכַּשְׂדִּים
 פְּרִי־יָתְנוּ אֹתִי בְיָדָם וְהִתְעַלְלוּ־בִּי :
 וַיֹּאמֶר יִרְמְיָהוּ לֹא יִתְּנוּ שְׂמֹעַ - נָא ו

נשים לפניה : (יט) דואג . יראל : פן יתנו אותי . הכשדים
 ביד היהודים לומר מלככם יהי עבדכם על שקדמתם
 כלעז"ל :
 רש"י
 מנחת שו
 (ג) שם נא . נפשו :

הענין באסרו לו הלא הפס תמיני ופירוש חנפס הוא הלא
 המדברת כלומר הנפש אשר בה בה חרבור והנבואה וינתן
 תירגם דקיים לנא ית נפשחא האילין : (יט) אני דואג את היהודים , אני ספחד מן היהודים : מן יתנו . פירוש מן יתנו
 הכשדים אותי בידם : והתעללו בי . יחרגני בדקירות נקמח ובזיון למי שהשליכו את הכשדים בנבחה כעל כרוזי שאם חיתני
 מצודת ציון
 מלחמו : (יט) את היהודים . מן הכשדים אשכ נסו מלז על הכשדים :
 מן יתנו . מן הכשדים יעסכו לוחי בידם על שהקדישו להשלים סמחם
 והיהודים הם יתעללו בי : (כ) לא יתנו . לא יעסכו הכשדים ביד

שכאים דרך זו : הברר . ענין מניעה והעלמה : (יט) דואג . ענין
 סחר ומלח : את היהודים . מן היהודים וכן כלמתי למי הטיח
 (שמות ט') ומשפטו מן הטיח : נפלו . ענין מניה והחמכרות :

ב

who seek your life." 17. And Jeremiah said to Zedekiah, "So said the Lord God of Hosts, the God of Israel: If you go out to the officers of the king of Babylon, your soul shall live, and this city shall not be burnt with fire, and you and your household shall live. 18. But if you do not go out to the officers of the king of Babylon, this city shall be delivered into the hand[s] of the Chaldeans, and they shall burn it with fire, and you shall not escape from their hand[s]." 19. And King Zedekiah said to Jeremiah, "I fear the Jews who have defected to the Chaldeans, lest they deliver me into their hands and mock me." 20. And Jeremiah said," They shall not deliver [you]; hearken now

17. your soul shall live—You will not be found sinning against God by causing many misfortunes.—[*Malbim*]

and this city shall not be burnt with fire—From the words of the prophet, it appears that the destruction of the city could have been averted, and the princes would be unable to prevent Zedekiah's surrender to the princes of the king of Babylon. Zedekiah, however, did not have the courage to take this step.—[*Daath Soferim*]

and you and your household shall live—The Chaldeans shall not put you to death.—[*Malbim*]

19. "I fear"—Heb. יִירָא.—[*Rashi*]

lest they deliver me—Lest the Chaldeans deliver me into the hands of the Jews, saying, "Your king shall be your slave since you have made peace with us first."—[*Rashi*]

and mock me—I.e. the Jews will mock me (*engregier in O.F.*), complain.—[*Rashi*] They will kill me with stabs of vengeance and degradation because they secretly surrendered to the Chaldeans against my will, for had I known it, I would have slain them.—[*Redak*]

20. **They shall not deliver**—The Chaldeans shall not deliver you into the hands of the Jews.—[*Mezudath David*]

to the voice of the Lord, that I speak to you, and it shall be good for you, and your soul shall live. 21. But if you refuse to go out, this is the thing that the Lord has shown me. 22. Behold, all the women who remained in the house of the king of Judah shall be taken out to the officers of the king of Babylon, and they shall say, 'Your cohorts have enticed you and prevailed over you. Your feet have sunk into the mire; they have turned back.' 23. And all your wives and your sons shall be brought out to the Chaldeans, and you shall not escape from their hand[s], for you shall be seized by the hand of the king of Babylon, and this city

21. **this is the thing**—I will tell you the word of the Lord, and this is the thing that the Lord has shown me.—[*Mezudath David*]

22. **all the women**—The wives of Jehoiachin.—[*Mezudath David*]

who remained in the house of the king of Judah—That is Jehoiachin. When he and his mother went out to the king of Babylon, the other women remained in his house, and now they shall be brought out to the officers of the king of Babylon.—[*Redak*]

and they shall say—These women shall say toward you when they are brought out.—[*Redak*]

"Your cohorts"—lit. the men of your peace, *the false prophets, who told you that you would not be caught*.—[*Rashi*] *Redak* adds: and the officers who believed them. *Kara* identifies them as the kings of Edom, Moab, Ammon, Tyre, and Sidon, who were subordinate to

you. You thought that they meant you good, but, in fact, they advised you to rebel against him so that you would fall into his hands.

and prevailed over you—For you heeded their counsel, but they really hated you, and after you fall into Nebuchadnezzar's hands, they will mock you and say, "Your feet have sunk, etc."—[*Kara*]

into the mire—Heb. בָּצָר, *mire*, an expression as in "Can the rush shoot up without mire (בָּצָר)?" (Job 8:11).—[*Rashi*]

they have turned back—Your feet could not go forward but turned back. This may be figurative, or it may refer to Zedekiah's capture by the Chaldeans when he was fleeing from them.—[*Redak*]

23. **shall be brought out to the Chaldeans**—lit. they shall bring out. Some of the people of the city will bring them out to the Chaldeans, or the Chaldeans who

הַיָּמִים הַהֵם יִרְמְיָהוּ בֶן-יִרְמְיָהוּ צִדְקָהוּ
 אֶל-יְרֵמְיָהוּ אִישׁ אֶל-יָדָע בְּדָבָרִים
 הָאֵלֶּה וְלֹא הָמוּת: כֹּה וְכִי-יִשְׁמַעוּ
 הַשָּׂרִים בִּדְבָרָיו אַחֲדָה וְכֹאֵן אֶלְיָה
 וְאַמְרוּ אֶלְיָה הַנִּיחָה - לֹא לָנוּ כֹּה־
 דְּבָרָתְךָ אֶל-הַפֶּלֶךְ אֶל-חֶכְכְּךָ כִּמְנוּ
 וְלֹא נִמְרָתְךָ וְמִה-יָפֵר אֶלְיָה הַפֶּלֶךְ:
 כֹּה וְאַמְרָתְךָ אֶלְיָהם מִפִּי-אֲנִי הַנִּחָתִי
 לִפְנֵי הַפֶּלֶךְ לְכַחֲתִי הַיִּשְׁכְּבִי בֵּית
 יְהוֹנָתָן לְכוֹת לָשֵׁם: כֹּה וְכֹאֵן כְּלָה-הַשָּׂרִים
 אֶל-יְרֵמְיָהוּ וַיִּשְׁאַלְוּ אוֹתוֹ וַיַּגֵּד לָדָם
 כֶּכֶר - הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאַשֹּׁר צֹהַר הַפֶּלֶךְ
 וַיִּחְרְשׁוּ מִלְּפָנָיו כִּי לֹא - יִשְׁמַע הַעֲבָרִי:

מור"י קרא

בסוף רגלך נבטני אחרי: בביתך. כחש"ק בלע"ז: (כה) ובי יחשבו השרים. כאשר יחשבו השרים:
 מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

הדבר. לוי שלא נשבע. הדבר כל שדבר עמי הפך לפניך האשטני לו כמו שאמר ה' ואלה חקרי אותו יודי:
 מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

מנחת שר
 (כז) יחשבו אליו. הוליו נבטני כחש"ק פסד:

you shall burn with fire.” 24. And Zedekiah said to Jeremiah, “Let no man know of these words, and you shall not die. 25. And when the officers hear that I spoke with you, and they come to you and say to you, ‘Tell us now what you spoke to the king, do not conceal from us and we will not put you to death, and what did the king speak to you?’ 26. You shall say to them, ‘I presented my supplication before the king that he return me not to the house of Jonathan to die there.’” 27. And all the officers came to Jeremiah and asked him, and he told them according to all these words that the king had commanded, and they left off speaking with him, for the matter was not reported.

25. **And when the officers hear—** This follows *Kara. Mezudath David* renders: And if the officers hear.

what you spoke . . . and what did the king speak to you?—Zedekiah knew that Jeremiah would not lie and that the officers would ask him two questions at once, what he said to the king and what the king said to him.—[*Malbim*]

26. **You shall say to them, ‘I presented my supplication, etc.’**—This was indeed what the king said to him, viz. that he should give this as the answer to the officers’ question.—[*Malbim*]

to die there—because of the

unbearable conditions in the prison.—[*Mezudath David*]

27. **and asked him**—these two questions.—[*Malbim*]

for the matter was not reported—I.e. what the king had spoken to him was not reported. Therefore, they believed all he told them and did not inquire further.—[*Redak*] *Mezudath David* explains: Since it was not reported, no one could contradict him. Therefore, they believed him. *Malbim* explains according to his explanation of the preceding verses, that they believed him since the matter was not understood. They did not understand his real intention when he answered them.

פתיחא : ביהוים
 ירמיה קרית בית
 אסירא עד יוסא
 דאקבישת ירושלם
 ויהוה כד אקבישת
 ירושלם : ב שמת
 תשיחא לעדקה סלך
 שבטא רבית יהודה
 ביהא עשרה אתא
 גבוכ דראצד סלכא
 דבבא ופא ספריה
 לירושלם ויהוה ענה :
 ביהא עשרי שני
 לעדקה ביהא
 רביעה בתשע
 לירחא אחרת
 קרחה : נא אתו פל
 קרבו סלכא דבבא
 ויהוה כד אקבישת

[illegible]

(כח) ויהיה כאשר נלבדה וירושלם, לפי שזכר עד יום אשר נלבדה וירושלם זכר כמקור לבירת וירושלם היא היתה ואמר כי בשנת השמינית השלושים המצור עד י"א לערך היה שנתלדה וירושלם: (ט) וישנו בשתי הדרכים, וישנה אחת כי שילוח א"י אשר התבונה החכמה וירושלם פירשו שהוא שילוח בעתה היתה מרחי

בצידה ציון

הדברים שהם מזהב עם הארץ לא היה ששם לשם אדם לה
האמין לו כי לא היה מיוסד להחיותו: (קה) והיה יצר' כ"ל
שם בעת האדם לנצח יחשבים היום שם ולא זו מעלתו משה:
ל"ט (ב) הבקעה העזר. חיל ל"ט בקטן מזהב וזהו נשית
יחס: (ג) בשיעור ההר. כוח כחש' שהיה

Nebuchadnezzar's officers would sit to judge them.

Redak, too, quotes *Yerushalmi Eruvin* 5:1, which identifies this gate with the Eastern Gate of the Temple Court, giving six other names for this gate and the reason for each appellation. *Redak*, himself, prefers to believe that it was one of the gates of Jerusalem, as appears from the wording of the verse, that, as soon as a breach was made in the walls of the city, the officers sat in the gate, indicating that it was the gate of the city.

Nergal-Sarezer—Although Ner-

28. And Jeremiah stayed in the prison yard until the day that Jerusalem was taken, and he was [there] when Jerusalem was taken.

39

1. In the ninth year of Zedekiah the king of Judah, in the tenth month, Nebuchadrezzar the king of Babylon and all his army came to Jerusalem and besieged it. 2. In the eleventh year of Zedekiah, in the fourth month on the ninth of the month, a breach was made in the city. 3. And all the officers of the king of Babylon came and sat in the middle gate, Nergal-sarezer, Samgar-nebo,

28. **and he was [there] when Jerusalem was taken**—Even when the city was taken, he remained there and did not move.—[*Mezudath David*]

Malbim renders: And it was as though Jerusalem had been taken. There is a hiatus here to connect this segment of the verse with the following chapter. Accordingly, we would render: And it came to pass when Jerusalem was taken, that in the ninth year . . .—[*Daath Mikra*]

1. **in the tenth month**—The month of Tebeth. The story of the fall of Jerusalem is primarily related in ch. 52. Here it is recorded to tell us that Jeremiah's prophecy was realized. *Abarbanel* explains that, although the city was breached in Tammuz, the fourth month, the Chaldeans did not enter until the seventh of Av, for the entire month the Jews were defending the city until they suc-

cumbed to the famine.—[*Malbim*] In II Kings 25:1, below 52:4, and in Ezekiel 24:1, Scripture states that this took place on the tenth day of the month.

and besieged it—These other sources tell us that they built works of siege. See below 52:4.—[*Malbim*]

2. **a breach was made in the city**—The army of Nebuchadnezzar breached its wall, and it was as though the wall was breached by itself because the defenders were weak from hunger and could no longer resist the enemy.—[*Mezudath David*]

3. **And all the officers of the king of Babylon came and sat in the middle gate, etc.**—This tells us that here the above prophecy, "And they will come and place, each one his throne at the entrance of the gates of Jerusalem, etc." (1:15) was fulfilled.—[*Rashi*]

For further commentary see Appendix.

Sarsachim Rab-saris, Nergal-Sarezer Rab-mag, and all the rest of the officers of the king of Babylon. 4. And it came to pass when Zedekiah the king of Judah and all the men of war saw them, that they fled and went out at night from the city by way of the king's garden by the gate between the two walls, and he went out by way of the Arabah. 5. And the army of the Chaldees pursued them, and they overtook Zedekiah on the plains of Jericho, and they took him and brought him up to Nebuchadnezzar the king of Babylon to Riblah in the land of Hamath, and he called him to account.

gal Sarezer was mentioned before, this was possibly another officer with the same name.—[Redak] *Daath Mikra* claims that the latter was called Nergal-sarezer Rabmag, signifying a title of a high officer, unlike the former. Cf. Soncino.

4. **by way of the king's garden**—*He had a cave from his house to the plains of Jericho, and he went out at night by way of the cave. What did the Holy One, blessed be He, do to fulfill "And I will spread My net over him" (Ezek. 12:13)? He prepared a deer before the Chaldeans walking on the roof of the cave outside the city, and they ran after it to seize it, and it ran up to the entrance of the cave, and they saw Zedekiah going out of the cave.*—[Rashi from unknown Midrashic source]

According to tradition, this cave is located outside the old city of Jerusalem, near the Shechem Gate. It is open to the public for a short distance.

the gate between the two walls—Redak, II Kings 25:4, writes that this

was a secret gate, unknown to the Chaldeans.

5. **and brought him up to Nebuchadnezzar . . . to Riblah**—Now was not Nebuchadnezzar in Jerusalem? Since the siege took long, he left Jerusalem and went to Riblah.—[Redak, *Mezudath David*] Redak, II Kings 25:6, quotes Rabbinic sources (*Sanh.* 96b, *Lev. Rabbah* 19:6) which state that Riblah is Antioch, outside of Eretz Israel. Nebuchadnezzar never came to Jerusalem. Since he feared that he would meet Sennacherib's fate, he established his headquarters in Antioch, from where he directed his campaign. Verse 1, which states that Nebuchadnezzar and his entire army encamped against Jerusalem, means that Nebuzaradan came with Nebuchadnezzar's image engraved in his chariot. It was as though he was standing before his master. He stood in awe as though Nebuchadnezzar was there personally. Below (52:12), Scripture states, "he stood before the king of Babylon in Jerusalem."

מִשְׁפָּטִים: וַיִּשְׁחַט מֶלֶךְ בְּבֶל אֶת־בְּנֵי
צִדְקִיָּהוּ בְּרִבְלָה לְעֵינָיו וְאֶת כָּל־חֲרֵי
יְהוּדָה שָׁחַט מֶלֶךְ בְּבֶל: וְאֶת־עֵינֵי
צִדְקִיָּהוּ עֹזֵר וַיֹּאסְרוּהוּ בִּנְחָשְׁתִּים לָבִיא
אֹתוֹ בְּבִלָּה: וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת־
בֵּית הָעָם שָׂרְפוּ הַפְּשָׁדִים בָּאֵשׁ וְאֶת־
חוֹמַת יְרוּשָׁלַם נִתְּצוּ: וְאֶת יֵתֵר הָעָם
הַנִּשְׁאָרִים בְּעִיר וְאֶת־הַנְּפִלִים אֲשֶׁר
נָפְלוּ עָלָיו וְאֶת יֵתֵר הָעָם הַנִּשְׁאָרִים
הַגִּלָּה נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים בְּבֶל:
וּמִן־הָעָם הַדִּלִּים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם
מְאוּמָה הִשְׁאִיר נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
בְּאַרְץ יְהוּדָה וַיִּתֵּן לָהֶם פְּרָמִים וַיַּגְבִּים

פתגמי רגיני: ו יונבים
מלכא דבבל זה בני
צדקיהו ברבליה לעיניהו
ות כל רבני יהודה
זכס מלכא דבבל:
ו ונת עיני צדקיהו עור
ואסריה בשלשן נחש
לאוקלא ויתיה לבבל:
ו ונת בית מלכא ונת
בית עמא אוקיר
כסדאי בנורא ונת שורי
ירושלם הרעו: ו ונת
שאר עקא ראשקארו
בקרמא ונת שבינא
ראשקמעו עלוהי ונת
שאר עקא ראשקארו
אנלי ונבוראדן רב
קטולאי לבבל: ו ומן
עקא חשיביא דליה
להן מרעם א שאר
נבוראדן רב קטולאי
בארעא דבית יהודה
ומנינן למהו בפלחין
בחקליו ובבדסין ביקא
הרוא

ח"א סיני לזקיון . סופס ס :

רש"י

אֹתוֹ מִשְׁפָּטִים . למה עזרת על השנועה: (ו) ואת כל
חורי יהודה . אלו סנהדרין על סמיהו לו חת שנועהו: (ח) ואת בית העם . כחי כנסיות: (י) ברמים וינבים .
ר"ק

אֹתוֹ מִשְׁפָּטִים . על שפרד בו והפך בריתו ועבר על שבועת ה'
אשר השביעו באלהים: (ו) ואת כל חורי יהודה . קציני יהודה
ושריו: (ח) בנחשתיים . שלשלאות של ברול והם בלשון שנים
לפי שהם לשתי הרגלים ובלשון נחשת . כי מנחשת היו אוסן
מהלל התרופח לבית ה': (ח) ואת בית העם . כמו בתי העם דרך כלל . ויבררש ואת בית העם זה בית הכנסת:
(ט) נבוראדן . מלה חרא וכן כל נבוראדנר ונבוראדנר מלה חרא: (י) כרבים וינבים . שדות וכן נקראו עובדי השדות
מצודת ציון

(ה) בשפטים . ענין וינבים: (ו) חורי . ענין סברה כמו וארביה
לח המוריס (נחשיה ה'): (ח) בנחשתיים . בשלשלאות של נקוסת:
לבוא . כמו להכיל: (ח) נחצו . ענין סברה והרס: (י) וינבים .
כמו ויקטים כי נכ"ל פתחלק וזה הנוחם שהיו נמשך ויורד כסם
כמו וזה יקב חזק ה' (נחשיה ה'):

כ"א מנדולי העם דמ"ש בסוף הספר ונמ"כ שם וחת כל בית נזול:
(ט) הנשארים . אשר לא נהרגו: אשר נפלו עליו . להשלים סמו:
ואת יתר העם הנשארים . ככל עמי יהודה: רב מנחים . של על
סוהנים כמלות המק: בבל . הנהל נכנל: (י) מאומה . כלל

6. And the king of Babylon slaughtered Zedekiah's sons in Riblah before his eye, and the king of Babylon slaughtered all the nobles of Judah. 7. And he blinded Zedekiah's eyes, and he bound him with copper chains to bring him to Babylon. 8. And the king's palace and the houses of the people the Chaldeans burnt with fire, and they demolished the walls of Jerusalem. 9. And the rest of the people who remained in the city, and the defectors who had defected to him, and the rest of the remaining people, Nebuzaradan, the chief executioner, exiled to Babylon. 10. And the poor of the people who had nothing, Nebuzaradan the chief executioner left in the land of Judah, and he gave them vineyards and fields on that day.

nezzar eating a raw (or live) rabbit. He made him swear that he would not reveal what he had seen. He did, however, have his oath nullified, and he revealed Nebuchadnezzar's uncivilized habit. For this he was sternly reprimanded.

6. and . . . all the nobles of Judah—*These are the Sanhedrin, because they had annulled the oath.*—[Rashi] Redak explains this to mean the officers of Judah.

7. And he blinded Zedekiah's eyes—This had already been prophesied by Ezekiel (12:13), "And I will bring him to Babylon, the land of the Chaldees, but he will not see it."

with copper chains—The dual form is used because the chains held both feet.—[Redak]

the houses of the people—*The synagogues.*—[Rashi from unknown Midrashic source] See 52:13. *Isaiah da Trani*, too, explains it to mean all

assembly houses, such as synagogues and *battei midrashoth*, study halls. Redak explains it as "the houses of the people." Although the form is singular, it is meant to be collective. *Mezudath David* explains it as: the house of every nobleman of the people. Cf. 52:13, II Kings 25:9. *Abarbanel* identifies this with the Temple, no longer called the house of the Lord, but the house of the people since the Shechinah had forsaken it.

9. the remaining people—who had not been killed.—[*Mezudath David*]

the remaining people—throughout the land.—[*Mezudath David*]

10. vineyards and fields—Heb. וְיִצְבִּים, *fields to till*. Every יִצְבִּיה is an expression of digging (a fossier in French), to dig.—[Rashi]

He knew that the poor people would not rebel against him since he gave them vineyards and fields.—[*Malbim*]

ביום ההוא: יִוָּצֵוּ נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־
בָּבֶל עַל־יִרְמְיָהוּ בֶן־נְבוּזַרְאֲדָן רַב־
טַבָּחִים לֵאמֹר: יִקָּחֵנוּ וְעֵינֶיךָ עִיִּים
עָלֵינוּ וְאַל־תַּעַשׂ לָנוּ מְאוּמָה רָעָה כִּי אִם
כַּאֲשֶׁר יִדְבֹר אֵלֶיךָ כֵּן עֲשֵׂה עִמּוֹ:
י וַיִּשְׁלַח נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים
וְנְבוּשֶׁזְבַּן רַב־סָרִיס וְנִרְגַל שְׂרָאָצַר רַב־
מֶג וְכָל רַבֵּי מֶלֶךְ־בָּבֶל: י וַיִּשְׁלָחוּ
וַיִּקְחוּ אֶת־יִרְמְיָהוּ מִחֹצֵר הַמִּטְרָה
וַיִּתְּנוּ אוֹתוֹ אֶל־גְּדַלְיָהוּ בֶן־אֲחִיקֶם בֶּן־
שָׁפָן לְהוֹצִאָהוּ אֶל־הַבַּיִת וַיֵּשֶׁב בַּתּוֹךְ־

מהר"י קרא ריש הנושה בהוב ולא קרי גון ועירא בעלל בסין ג'א בן רש"י
סדוט לעבדס כל יגכה ל' חסירה (אסו"ן בלע"ו):
(יג) רבי. כמו שרי: (יד) אל גדליהו בן אחיקם.
שפן אל הכשדים ע"פ ירמיהו וסגלכדה העיר מינה
שליט נבאריס סס:
רד"ק

יובנים לבוסים וליגבים וכן הורגם ויתגן לבתי ספחין
בחקלן ובכרמין: (יג) סאבה רע. ברנש הרי"ש טוב רע
בעולם לא תעשה לו שאם יהיה רע בעניו בואו בבית לא
תביאורו שם ואם רע בעניו השאר עם דלת הבס אל
תשאירו: כי אם כאשר ידבר. אם כתיב ולא קרי: (יג) ונבושון. גנון ועירא וזהו אחד בן שלשה גנין ועירין:
רבי בלך בבל. כמו על כל רב ביתו: (יד) וישלחו ויקחו את ירמיהו. זה הפסוק הוא ספור כה עשי בסוף הגנין כי קודם
שנתנו אותו אל גדליהו דבר עבד נבוזראדן שמצאו בתוך הגלות אסור בויקם בשאר הגולים שאמרו הכשדים שנתנו
בעיר והם לא היו יורעים דבר ביטוחו כה צוה עליו נבוזרנצר כי לנבוזראדן צוה וסב שאמר מחצר המסרת רוצה לומר כי
משם לקחו אותו השבים כי שם היה עד יום שנלכדה ירושלם כמו שכתבו לביגל ואמר על ירמיהו שיקחו אותו השבים
מחצר המסרת והוליכוהו עם שאר הגולים. ונתנו אותו אל גדליהו נבוזראדן ושאר רבי המלך: להוצאותו אל הבית. אל הבית
מצודת ציון
מצודת ציון

(יג) רבי. ענין גדולה ובהם על כל רב ביתו (אסתר א'):
וכלל לל: (יג) קחנו. קח לה ירמיהו: ונעיק שם עליו. להכניס
בו: כי כאשר. כמו שכתב הקדש לטבת כמו כן תעשה: (יד) וישלחו.
כל אדם שזה: (יד) וישלחו. לפי שאמר הכשדים חזק עמך טוב ושלחו: כי סוף כל אל הכשדים שם ירמיהו וסגלכדה
העיר המקדש חזק כגון על הכשדים: להוצאותו אל הבית. להוליכוהו וסגלכדה העיר: וישלחו. וישלחו וסגלכדה העיר: וישלחו וסגלכדה העיר:

one of the defectors whom Zedekiah
feared, as in 38:19.—[Isaiah da
Trani]

to take him out to the house—To

the house where Gedaliah was, and
so he did.—[Redak]

and he dwelt among the people—
He was free to live wherever he
wished.—[Malbim]

11. And Nebuchadnezzar the king of Babylon gave charge concerning Jeremiah in the custody of Nebuzaradan the chief executioner, saying, 12. "Take him and look after him and do no harm to him, but whatever he speaks to you, do so with him." 13. And he sent Nebuzaradan the chief executioner and Nebushazban Rab-saris and Nergal-sarezer Rab-mag and all the officers of the king of Babylon. 14. And they sent and took Jeremiah from the prison yard and gave him over to Gedaliah the son of Ahikam the son of Shaphan to take him out to the house, and he dwelt among the people.

12. **and do no harm to him**—Do nothing displeasing to him, for if it displeases him to go to Babylon, do not bring him there, and if it displeases him to remain with the poor people of the land, do not leave him there.—[Redak]

13. **And he sent**—He sent each one of the officers individually to search for Jeremiah.—[Abarbanel]

the officers of—Heb. שָׂרֵי רָבִי like שָׂרֵי רָבִי.—[Rashi]

14. **And they sent**—This verse is an account of what occurred at the end of the matter, for before they gave him over to Gedaliah, Nebuzaradan spoke with him when he found him in the exile, bound in chains along with the other exiles, whom the Chaldeans who entered the city had bound. They did not know what Nebuchadnezzar had ordered concerning him, for he had commanded

Nebuzaradan personally concerning him. The intention of "look Jeremiah from the prison yard" is that the captors took him from the prison yard, for he was there until the day that Jerusalem was taken, as stated above. This verse states that the captors took him from the prison yard and led him with the other exiles. Then Nebuzaradan and the other officers of the king gave him over to Gedaliah.—[Redak]

Abarbanel explains that after they located him, they sent for him.

from the prison yard—I.e. Jeremiah, who had been taken from the prison yard.—[Abarbanel]

to Gedaliah the son of Ahikam—who defected to the Chaldeans in compliance with Jeremiah's orders, and when the city was taken, he appointed him governor over those remaining there.—[Rashi] He was

הָעַם: ^{טו} וְאַל יִרְמִיּוֹהוּ הָיָה דְבַר יְיָ הוּא
בְּהִיתוֹ עֲצוּר בַּחֲצֵר הַמִּטְרָה לֵאמֹר:
^{טז} הַלֹּךְ וְאָמַרְתָּ לְעַבְד־מֶלֶךְ הַכּוּשִׁי
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְיָ הוּא צְבֹאֹת אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִי אֶת־יְדִבְרֵי אֶל־הָעִיר
הַזֹּאת לְרָעָה וְלֹא לְטוֹבָה וְהִיוּ לְפָנֶיךָ
בְּיוֹם הַהוּא: ^{יז} וְהִצַּלְתִּיךָ בְּיוֹם־הַהוּא
נְאֻם־יְיָ הוּא וְלֹא תִנָּהֵן בְּיַד הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־אֵתָּה יְגוּר מִפְּנֵיהֶם: ^{יח} כִּי מִלֵּט
אֲמַלְתָּךְ וּבַהֲרֵב לֹא תִפֹּל וְהִיתָה לְךָ
נַפְשֶׁךָ לְשֶׁלֶל כִּי־בִטַחְתָּ בִּי נְאֻם־יְיָ הוּא:

וַיִּתֵּיב בְּנוֹ עֲמָא : פ' וַיִּסַּח
וַיִּסַּח הָיָה פ' וַיִּסַּח
בְּנוֹהָ פ' וַיִּסַּח פ' וַיִּסַּח
זוֹה כְּלִי בְּדֶרֶת בֵּית
אֲסִירָא לְמִיכָר : פ' וַיִּסַּח
וַיִּסַּח לְעִקְרָא דְּמִלְכָּא
עִקְרָא לְמִיכָר כְּדָן
אֲסִירָא וְ עֲבָדָא אֲלֵהָ
וַיִּסַּח הָא אֲנִי מִי
יֵשׁ פִּתְקִי עַל אֵל כְּרָא
הָא לְכִישׁוֹרָא וְלֵא
לְכָא וְיֵהוּן קְדָן
כִּיּוֹמָא הָהוּא :
וַיִּסַּח לְכָא בְּיוֹמָא
הָהוּא אֲסִירָא וְלֵא
תִּסְכַּר כִּד גְּבִרָא
דְּאֵל דְּחִיל כְּדָן מִיכָר
יֵה אֲסִירָא אֲשִׁיבִיד
וּבְכִרְכָּא לֵא תִסְכַּר
וַיִּתֵּיב לְכָא עִקְרָא
אֲסִירָא אֲתִרְבִּי אֲסִירָא
לְמִיכָר אֲסִירָא : פ'

מבוא קרי רש"י הדובר
(בנו) והיו למנוד ביום ההוא. והיו הנזכרים לפניך שתרצה אותם מתקיימים: (יו) ביד האנשים. ביד הנזכרים:

[illegible][illegible]

My words fulfilled, and you need not fear that you will be killed by the sword.—[Redak]

17. **And I will save you**—Although thousands will fall on all sides, you will not be touched.—[*Abarbanel*]

into the hand[s] of the men—*Into the hand[s] of the Chaldeans.*—[Rashi, Abarbanel, Mezudath David] Malbim suggests that they are the officers who were against him for saving Jeremiah.

18. **for prey**—It will be as though you robbed your life to keep it for yourself.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

for you have trusted Me—Since you trusted in Me when you spoke to Zedekiah to save Jeremiah from the pit, and you did not fear the officers, or the Chaldeans.—[Abarbanel]

15. And the word of the Lord came to Jeremiah when he was imprisoned in the prison yard, saying: 16. Go and say to Ebed-melech the Cushite, saying: So said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold I bring My words upon this city for evil and not for good, and they shall be before you on that day. 17. And I will save you on that day, says the Lord, and you shall not be given into the hand[s] of the men whom you fear. 18. For I will surely deliver you, and you shall not fall by the sword, and your life shall be to you for prey for you have trusted Me, says the Lord.

15. And the word of the Lord— Here the prophet tells us that God does not deprive anyone of the reward due him. When Jeremiah was still confined to the prison yard after Ebed-melech the Cushite had drawn him up from the pit, even in such a time of trouble, prophecy came to Jeremiah to tell Ebed-melech the Cushite that, although the city would, in all cases, be destroyed, he would be safe.—[*Abarbanel*]

16. to Ebed-melech the Cushite— who spoke to Zedekiah on behalf of Jeremiah and saved him from the pit.—[*Mezudath David*]

and not for good—I will not bring the favorable prophecy upon them since they did not repent.—[*Mezudath David*]

Malbim explains: Until now, the troubles you suffered were for good, so that the people should repent and avert the destruction of the city. Now, however, My prophecy that is for evil will be realized for I have

already given My final warning, for Jeremiah has already warned Zedekiah, and he did not heed his warning. Therefore, the city must be destroyed.

and they shall be before you on that day *And the words shall be before you, for you shall see them fulfilled.* —[*Rashi*] The words that I have decreed upon the city shall be before you, that you shall see them [fulfilled]. I.e. fear not that the officers will put you to death before the conquest of the city because of what you have done for Jeremiah against their will. Although you are one and they are many, and you went against them, since you trusted in Me, you will escape the sword and they will die by the sword. Although you, too, are a member of Zedekiah's household, you will escape, but those who flee with him shall die by the sword, and you shall escape and witness the conquest of the city and see that all My words shall be realized. I.e. you shall see

1. The word that came to Jeremiah from the Lord after Nebuzaradan the chief executioner sent him away from Ramah when he took him and he was bound in fetters among the entire exile of Jerusalem and Judah who were exiled to Babylon. 2. And the chief executioner took Jeremiah and said to him, "The Lord your God spoke this evil upon this place. 3. And the Lord has brought and performed as He spoke, for you sinned against the Lord, and you did not hearken to His voice, and this thing has come upon you.

1. **The word that came**—What is stated at the end of the section (42:7): "And it was at the end of ten days that the word of the Lord came etc.," but he first wrote on account of what it was said to him. And the Midrash Aggadah in *Lamentations Rabbah* (Proem 34): What was the word? "And return to Gedaliah." He said to him: Either you go down with them and I will remain (?) here, or you remain here and I will go down with them. He replied: If I go down with them, what will I help them? Rather, let their Creator go down with them, for He will help them exceedingly.—[Rashi] [From *Lamentations Rabbah*, it appears that Jeremiah made both statements. In *Pesikta d'Rav Kahana*, p. 113, however, God gave Jeremiah the choice and the latter replied.] Apparently, Jeremiah was uncertain of his choice that God go with the exiles and he remain with the poor people in the land. Thereupon, God commanded him, "And return to Gedaliah."—[Redak]

from Ramah—Where he went into exile by himself with them. He would see a group [of youths] joined by a collar and would put his neck between them, etc., as is stated in *Pesikta of the Haftarah Divrei Yirmiyahu* (p. 113). For it is impossible to say that Nebuzaradan put him in chains since Nebuchadnezzar commanded him, "Do him no harm" (above 39:12).—[Rashi]

in fetters—Heb. כְּאוֹזְמִים, *ceps* in French, fetters.—[Rashi] Redak's description appears to define it as "shackles."

2. **"The Lord your God spoke"**—Why are you troubled about them? Did you not prophesy to them and they did not hearken? As it is stated in *Pesikta d'Rav Kahana* (p. 113a).—[Rashi] The Chaldeans had heard what Jeremiah was prophesying to the Jews.—[Redak]

3. **And . . . has brought**—And so has He brought about the evil and performed it. Nebuchadnezzar has not brought about the destruction

הנה פתחתיה היום מן האזקים אשר
על־ידך אם־טוב בעיניך לבוא אתי
בבֶל בא ואשים את־עיני עליה ואם־
רע בעיניך לבוא־אתי בבֶל חדל־ראה
כֹל־הָאָרֶץ לִפְנֶיךָ אֶל־טוב ואֶל־הַיָּשָׁר
בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת שְׁמָה לָךְ: הוֹעֲדֵנוּ לֹא־
יָשׁוּב וְשָׁבָה אֶל־גְּדַלְיָה בֶן־אֲחִיקָם בֶּן־
שָׁפָן אֲשֶׁר הַפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּעָרֵי
יְהוּדָה וְשָׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעָם אֹיֵל־
כָּל־הַיָּשָׁר בְּעֵינֶיךָ לָלֶכֶת לָךְ וַיֵּתֶן - לוֹ

הא שריהר יובא בן
סן עזריאל די על־ידך:
סקון בעיניך לביהמ
עמי לבבל אהא ואשן
יח עיני עלך ואם ביש
בעיניך למימי עמי
לבבל אהמנע חני כל
ארעא מרסק לרמקון
ולדקשר בעיניך למימי
סקון אמי: הוואם לית
אף צמי למימי ויהוב
לנה נדליה בר אחיקם
בר שפן רמגי מלכא
בבל דקרוניא ד בית
יהודה ותיב עמיא בגו
עמא או לבבל דקשר
בעיניך למימי אמי וימי
ליה

ספר י קרא

מ (ה) ועודנו לא ישוב . פה אש"פ שאמר לו רב סבחים
שיבררו לו אחת דרכים או לבא לבבל עם הסוהלים
בבלה או יחדל וישאר בארץ ישראל . עודנו לא ישוב אלא הולך
עם הסוהלים בבבל עד שחור רב סבחים ואמר לו שובה אל
גדליה בן אחיקם :

מנחת שי

קיי: (ז) חזן גלל . הניחין וסין: (ס) ובסל אל גדלים . מלשי

ועוד ירמיהו לא אמר לו שישבו הבין נבוזראדן כי דעתו לשוב
ושב אתו או אל כל הישר בעיניך ללכת או עם גדליה בבקום

מצורת ציון

למסור מלכיהם ביוקים (תהלים קמ"ט): (ד) פתחתיה .
ענין פתחת הקפל כמו יתני פתח (איוב ל'): (ה) הפקיד . מנשן

אל פתח הסוכה וישיב בעיניך וישיב . ועדיין ירמיה לא אמר שישוב משם לבבל בתוך העם הבין נבוזראדן שיהיה
דעתו נכונה ואמר לו וישיב אל גדליה וישיב: או אל כל הישר וישיב . כלומר מין אלי מברית מותק ללכת אליו אלא לי שוב

רשי א נהה

למה אחת מעשר עוליהם והלא אחת נבאת להם ולא שמעו
כדאיתא בפסוקתא: (ד) פתחתיה . ל' ופתח הנחלים
(כראשית כ"ד) וכת"י הא כען שיתוך ומונה פתח כולם ל'
פתיחה ממע: (ה) ועודנו לא ישוב . בכל זאת לא היה
דרכ

הזה . דבר הזה כתיב וקרי הרבר ויפירושו ככו שדבר ה' בן
יהא לכס: (ז) הנה פתחתיה . בשלקחו בתוך הנלי' או פתחי
בן האויקים: (ס) ועודנו לא ישוב ושובה אל גדליה בן אחיקם
ואמר לו ושובה אל גדליה אחר שדעתך להשאר שוב אל גדליה

מצורת דוד

ואם הלא היהתם להעלים עמנו איך חזן פניך לשמה ולכן אחי
מוחך היות מן האויקים ואם טוב וגו': ואשים את עיני . להשגיח
ק: חדל . מעל לבא אחי לבבל: לפניה . כל דכשוק: אל טוב .
אל פתח הסוכה וישיב בעיניך וגו': (ה) ועודנו לא ישוב . ועדיין
דעתו נכונה ואמר לו וישיב אל גדליה וגו' והוא מקרא קל: או אל כל הישר וגו' . כלומר מין אלי מברית מותק ללכת אליו אלא לי שוב

that, although Jeremiah did not yet
reply to Nebuzaradan that he
wished to return, the latter under-
stood that that was his wish and said
to him, "And return to Gedaliah . . .
and stay with him . . . or go wher-

ever it seems right to you to go." I.e.
either with Gedaliah in his place or
to any other place in the land that
you choose. *Jonathan* renders: If you
do not wish to reply, then return to
Gedaliah the son of Ahikam. *Ibn*

4. And now, behold I have released you today from the fetters that are on your hands; if it pleases you to come with me to Babylon, come, and I will look after you, and if it does not please you to come with me to Babylon, refrain. See, the whole land is before you; wherever it seems good and right to you to go, go there." 5. But he would still not return, "So return to Gedaliah the son of Ahikam the son of Shaphan, whom the king of Babylon has appointed in the cities of Judah, and stay with him amidst the people, or go wherever it seems right to you to go," and the chief executioner gave

4. **And now**—Since Nebuchadnezzar did not vanquish Judah with his own might but with God's fury because of their sins, and you admonished them to surrender with us, you are not guilty. Therefore, I will release you today from your fetters, and if it pleases you, etc.—[*Mezudath David*]

I have released you—*Heb.* פָּתַחְתִּיךָ, an expression related to "And he untied (וַיִּפְתַּח) the camels" (*Gen.* 24:32). And so did Jonathan render: Behold, now I have untied you. But *Menahe*m (p. 147) interpreted all of them as an expression of actual opening (פְּתִיחָה).—[*Rashi*] *Rashi's* intention is obscure. He does not explain in what way *Menahe*m differs with his own interpretation, based on *Targum Jonathan*. It is difficult to conceive of another interpretation of these two quotations. More likely, *Menahe*m's classification of these two expressions with the simple meaning of opening is due to the similarity of untying to opening, as

Ibn Ganah states explicitly (*Sepher Haschoraschim*, p. 418).

Redak comments that, when Nebuzaradan took him out of exile, he released him from his fetters. *Daath Soferim* comments that Nebuzaradan released Jeremiah contrary to his wishes to accompany the people in captivity.

to come with me—He suggested that Jeremiah join him and his men. Apparently, he did not wish Jeremiah to go among the people who were rushed and jostled. Perhaps, also, he hesitated to let Jeremiah witness the treatment his people were given.—[*Daath Soferim*]

5. **But he would still not return**—Despite this, he did not wish to return. The Holy One, blessed be He, said to him, "And return to Gedaliah," who was appointed over the remaining poor people. They, too, need you, like the rest of the exiles.—[*Rashi* in accordance with *Pesikta d'Rav Kahana*, p. 113, *Lam. Rabbah*, Proem 34] *Redak*, however, explains

רַב־טַבְתִּים אֶרְחָה וּמִשְׁאֵת וַיִּשְׁלַחְהוּ:
 וַיָּבֹא יִרְמְיָהוּ אֶל־גִּדְלִיָּה בֶן־אֲחִיקָם
 הַמִּצְפָּתָה וַיֵּשֶׁב אִתּוֹ בְּתוֹךְ הָעֵם
 הַנִּשְׁאָרִים בָּאָרֶץ: וַיִּשְׁמְעוּ כָל־שָׂרֵי
 הַחֲיָלִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַזֶּה וְאֲנָשֵׁיהֶם
 כִּי־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גִּדְלִיָּהוּ בֶן־
 אֲחִיקָם בָּאָרֶץ וְכִי הִפְקִיד אִתּוֹ
 אֲנָשִׁים וְנָשִׁים וְטָף וּמִדַּלַּת הָאָרֶץ
 מֵאֲשֶׁר לֹא־הִגְלוּ בָּבֶלָה: וַיָּבֹאוּ אֶל־
 גִּדְלִיָּה הַמִּצְפָּתָה וַיִּשְׁמַע אֵל בֵּן־נְתַנְיָהוּ
 וַיֹּהֲרֶנּוּ וַיִּזְנְתֵנּוּ בְּגִי־קֶרֶחַ וּשְׂרָיָה בֶן־
 תַּנְחֻמֶּת וּבְנֵי אֶלְפִי הַנִּמְצָפְתִּי וַיִּזְנְדוּ בֶן־

חפץ לשבוע אמר לו הקב"ה וסוכה אל גדלוהו אשר הופקד על העמים הנשארים גם הם לריבון לך כשאר העמים: ארוחה
 מנחת שי
 נפיל משולל כי סי: (י) ויחזקו כל בני: (י) רע: (ח) סי: סי: שרוא או בכוסם אחר שתבחר בארץ לשבוע שיהיה שבת
 כרצונך ויונהן הרגם ואם לית את צבי ליתבית ויתב לית גרית
 בר אחיקם: ארוחה ובשאת: שניחם ענין מנחת והכפל רוצה לומר שני מיני מנחת והרגם יונתן כהנן ונבוכד: (ו) אשר
 בשרה: רוצה לומר בכפיים: והחילים: הם שברחו בפני הכשדים הנה והנה ותקופו להם הרים להנהיגם כל שיהם:
 מצורת ציון
 סקיד וממנה: ארוחה: טעין סכס קבוע מבית המלך וכן ולחממו
 ללוחם חמיד (לקח) כי: ובשאת: טעין תבונה וזכרון כשו
 ומזכ משלח בנימין (בראשית מ"ג): (י) החילים: לנאות פס:
 כי הפקיד וגו' בארץ: משלח סקיד וממנה כהנן: וכי הפקיד אחי: ואשר היות פשו למים וכו' וכו': (ח) וישכנאל וגו'.

Johanan—A loyal supporter of Gedaliah who warned him of a plot against his life (verses 13ff.) and led the expedition against Ishmael after the assassination (41:11ff.).

the Netophathite—From the village of Netophah, now identified

with Beit Nettif to the east of Beth-lehem (cf. Neh. 7:26).—[Soncino]

the Maacathite—Soncino regards this as a place name, a city southeast of Hermon. *Daath Mikra* regards it as a family name or the name of an ancestor.

him an allowance and a present and sent him away. 6. And Jeremiah came to Gedaliah the son of Ahikam, to Mizpah, and he lived with him amidst the people remaining in the land. 7. And all the officers of the armies that were in the field heard, they and their men that the king of Babylon had appointed Gedaliah the son of Ahikam in the land, and that he had appointed with him men, women, and children, and of the poor of the land, of those who were not exiled to Babylon. 8. And they came to Gedaliah to Mizpah, and Ishmael the son of Nethaniah and Johanan and Jonathan the sons of Kareah and Seraiah the son of Tanhumeth and the sons of Ephai the Netophathite and Jezaniah the son of

Nachmiash renders: And he did not yet reply, explaining יָשׁוּב as an expression of replying.

an allowance and a present—Heb. מִתְּנָן וּמִשְׁאַחַ. *Jonathan renders:* מִתְּנָן וּמִשְׁאַחַ. —[*Rashi*] Two types of presents.—[*Redak*] Our translation follows *Mezudath Zion* and *Abarbanel*.

and sent him away—He set him free.—[*Mezudath David*]

6. to Mizpah—For Gedaliah took up his residence in Mizpah.—[*Mezudath David*] *Daath Mikra* conjectures that, since Mizpah opened its gates in surrender to Nebuchadnezzar, it remained unharmed, and was suitable for Gedaliah's capital. This city is believed to be Tel-e-nasba, situated approximately twelve kilometers from Jerusalem.

7. the armies—They were the people who fled from the Chaldeans all over the land and chose leaders to govern themselves.—[*Redak*]

in the field—In the villages.—[*Redak*]

they and their men—Both the officers and the men heard.—[*Mezudath David*]

that he had appointed with him men, women, and children—They heard that the king of Babylon did not intend to exile any more of the populace, but that the remaining people in the land gather under the governorship of Gedaliah the son of Ahikam.—[*Abarbanel, Malbim*]

8. Ishmael—As delineated further (41:1), he was of royal blood. He was responsible for Gedaliah's murder.

הַמַּעֲבָדִים הָיָה וְאֲנִשְׁיָהֶם : ^ט וַיֵּשְׁבֻּעַ
 לָהֶם גְּדַלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם בֶּן-שָׁפָן
 וְלֹאֲנִשְׁיָהֶם לֵאמֹר אֲלֵתִירָאוּ מַעֲבֹד
 הַכַּשְׂדִּים שָׁבוּ בָאָרֶץ וְעַבְדוּ אֶת-מֶלֶךְ
 בָּבֶל וַיֵּיטֵב לָכֵם : ^י וְאֲנִי הִנְנִי יֹשֵׁב
 בַּמִּצְפָּה לַעֲמֹד לִפְנֵי הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר
 יָבֹאוּ אֵלֵינוּ וְאַתֶּם אִסְפוּ יַיִן וְקִיץ וּשְׁמֹן
 וְשִׁמּוּ בַבְּלִיכִם וּשְׁבוּ בְּעִרְיֹכֶם אֲשֶׁר-
 תַּפְשֹׁתֶם : ^{יא} וְגַם כָּל-הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר-
 בְּמוֹאָב וּבְבִנְיָ-עַמּוֹן וּבְאֲדוֹם וְאֲשֶׁר-
 בְּכָל-הָאֲרָצוֹת שָׁמְעוּ בִּינְתָן מֶלֶךְ
 בָּבֶל שְׂאֲרִית לַיהוּדָה וְכִי הִפְקִיד
 עֲלֵיהֶם אֶת-גְּדַלְיָהוּ בֶן-אֲחִיקָם בֶּן-

דָּר סַעֲבָה אִינוֹן
 וְגַבְרִיהוֹן : ^ט וַיָּגֶם לָהֶם
 גְּדַלְיָה בֶן אֲחִיקָם כִּי
 שָׁפָן וְלֹאֲנִשְׁיָהוּן מִיָּמָר
 לֹא תִחַלְטוּן מִלְּפָנֶיךָ
 לְכַסְפָּא קִבּוּ בְּאֲרָא
 וּפְלִחוּ נִת מִלְּבָא דְבָבֶל
 וַיֵּיטֵב לָכֵן : ^י וְאֲנִי הֵא
 אָנֹכִי יֹשֵׁב בַּמִּצְפָּה יֹא
 לַמִּנִּקִּים קָמָם בְּסִדְּאִי
 דְּהִינוּ עֲלֵנָא וְאֶהְיוֹן
 כְּנִישֵׁי חִמְרָא וּבְכִיָּהָא
 וּמִשְׁחָא וְשׁוֹן בְּקִיבִיוֹן
 וְהִבּוּ בְּקִדְוִיבּוֹן
 בְּאֲחִירָהוֹן : ^{יא} וְגַם כָּל
 הַיְּהוּדָאִי דִּיכְמוֹאֵב וּבְבִנְיָ
 עַמּוֹן וּבְאֲדוֹם וְדִי בְּכָל
 קְרִיָּהָא שָׁמְעוּ אֵבִיר
 שֶׁבַּ מֶלֶךְ בָּבֶל דְּבָבֶל
 שְׂאֲרָא לְרִבְיָה וְהַיְּהוּדָה
 וְאִירִי מִנִּי עֲלִירוֹן נִת
 גְּדַלְיָה בֶן אֲחִיקָם כִּי
 שָׁפָן

תולדות אהרן
 יבנו נתינים . קידושין כ :

רשי

ומשאת . מתן ונכסין : (י) וקץ . דכלה :

מרה"י קרא
 (י) לעמוד לפני הכשדים אשר יבאו אלינו . בשליחות
 אדונינו ואעשה את אשר יאמרו אלי : ואתם . לכו
 הביאו שבר דעבון בתיכם : וקץ . תאנים :

מנחת שי

קיד : (י) ואתם אספו יין וקץ . כפי"א כי הוליו קצת ונשאר ספרים בשא
 וכל דחיק שם כהלפון בשא והשני שנסמך וקץ כדכס בן"א חוליו :

מצורת ציון

הפקיד . קמחל מלשון סקיד וממנו וחינל מלשון סקידון והנחם :
 וספ . יגלים קטנים : (י) וקץ . פירות המיוכסין בקץ וכן וכלם
 וקץ (ט"ז ס"ו) : תפשת . טעין לחיות נחם :

המלך סקיד חוטי ויש לל"י ידי נמנעם מלשונם לכס רעה : ואתם אספו .
 תפשתם . פשר החסות לכס כהן (אף כי טעה כמו וכל תפשו עתיין
 כמיואב וגו' . אשר כדמו טעה כעם מלחמת ל"י : כן . אשר

רד"ק

וי וקץ . פי' פירות הקץ שביבשו אתם כמו תאנים חולתם
 והראשון וקץ בשורא היי' השני וקץ הרבה בקצץ היי' :

מצורת דוד

וגם ישמעאל וגו' בלא הסם ולאנשים : (ט) אל תיראו וגו' . כ"ל
 אל תפחדו מהכחדת מלך עובדים הכשדים וכו' בלחן וענדו אל המלך
 לכו וישב לכם כי הוא לא יכניד המול : (י) הנינו יושב במצפה .
 ד"ל לא חלץ מזה ומוקד חזי תמיד לעמוד לפני הכשדים אשר יבואו
 אלינו כמחשבת דרך שם נכלי חס נכרע וגם וכו'מאר הלא המלך
 ד"ל משה"ל החובס פן יקחום הלאוי כי מחשבו ילכום : אשר
 פער . אשר תפשתו כי שביבשו כדכסו עדים (לעת) : (יא) אשר

Undoubtedly, had Gedaliah remained alive, Jews from the neighboring countries, those who had been exiled, would surely have returned to Judea, and a new community would have flourished. Since Gedaliah was assassinated,

however, this community never reached fruition.—[Abarbanel, II Kings 25:24]

II. in Moab, etc.—I.e. those who fled to the neighboring countries during the way with Nebuchadnezzar.—[Mezudath David]

For further commentary see Appendix.

the Maacathite, they and their men. 9. And Gedaliah the son of Ahikam the son of Shaphan swore to them and to their men, saying, "Fear not to serve the Chaldeans. Dwell in the land and serve the king of Babylon, and it will go well with you. 10. And I, behold I dwell in Mizpah to stand before the Chaldeans who will come to us, and you gather wine and dried figs and oil and put [them] into your vessels and dwell in your cities, which you have taken. 11. And also, all the Jews who [were] in Moab and among the children of Ammon and in Edom and who [were] in all the lands, heard that the king of Babylon had given Judah a remnant, and that he had appointed over them Gedaliah the son of Ahikam the son of Shaphan.

9. And Gedaliah ... swore to them ...—They feared that Gedaliah, being an appointee of Nebuchadnezzar, would disclose their whereabouts to him. Since they had fled from the Chaldees, they feared for their lives. Consequently, Gedaliah swore to them that they had nothing to fear from the Chaldees as long as they would serve them and not revolt.—[*K'li Y'kar*]

"Fear not to serve the Chaldeans"—Fear not that you will be compelled to serve the Chaldeans; you will need only to serve the king of Babylon, and he will not impose hard labor upon you.—[*Abarbanel, Mezudath David, Malbim*] In II Kings 25:24, the reading is: "Fear not the servants of the Chaldeans" Since they lived in constant fear of the Chaldeans, that they would attack them and kill them, Gedaliah swore to them that they would be

protected from the Chaldeans, and that they need not fear them or their servants.—[*Abarbanel*]

10. behold I dwell in Mizpah—I will not leave Mizpah, and I am always prepared to stand before the Chaldeans who come to us on their way through here, that they should not harm you. Since the king appointed me governor, I have the power to prevent them from harming you.—[*Abarbanel, Mezudath David, Malbim*]

Here, the prophet elaborates on the event of the assassination of Gedaliah. Gedaliah promised to remain in Mizpah, where he would protect the people from any attack by the Chaldeans, since he was authorized by the king to be the guardian of the people, and could prevent any attempted attack on them. He instructed them to till the soil in the towns they had occupied.

שָׁפֹן: יִי וַיֵּשְׁבוּ כָל־הַיְּהוּדִים מִבְּלִי-
 הַמִּקְמוֹת אֲשֶׁר נָדְחוּ־שָׁם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ־
 יְהוּדָה אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמַּצְפָּתָה וַיֹּאמְרוּ
 יֵינוּ וְקִינָן הִרְבֵּה מְאֹד: יֵינוּ וְקִינָן בֶּן־קֶרֶחַ
 וְכָל־שָׂרֵי הַחֵילִים אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בָּאוּ
 אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמַּצְפָּתָה: יֵי וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו
 הַיָּדֹעַ תִּדְעֵנִי בִי בַעֲלִים מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוּן
 שָׁלַח אֶת־יִשְׁמַעְאֵל בֶּן־נְתַנְיָה לְהַכֹּתָהּ
 נֶפֶשׁ וְלֹא־הָאֱמִין לָהֶם גְּדַלְיָהוּ בֶן־
 אֲחִיקָם: יֵי וְיֹחָנָן בֶּן־קֶרֶחַ אָמַר אֶל־
 גְּדַלְיָהוּ בַּסֶּתֶר בַּמַּצְפָּה לֵאמֹר אֵלֶכָה
 נָא וְאִכָּה אֶת־יִשְׁמַעְאֵל בֶּן־נְתַנְיָה
 וְאִישׁ לֹא יָדַע לָמָּה יִכְבֶּה נֶפֶשׁ וְנִפְצֹו
 כָּל־יְהוּדָה הַנִּקְבָּצִים אֵלָיָה וְאִכָּה
 שְׂאֵרֵית יְהוּדָה: יֵי וַיֹּאמֶר גְּדַלְיָהוּ בֶן־

מִנְחַת שֵׁי
 (יד) בעלים. יֵי שְׂרָיִים נָמִים וְנִפְצִיּוּתִים בְּסוּף וְעַן נִכְחַד דָּרָךְ מִדֵּר אֲחֵרִי
 מַצְוֶה צִוּוֹן
 (ד) שלח. עִינֵי נְבוֹי וְהַסָּסָה כְּמוֹ וְשֵׁן וְהַמּוֹת אֶשְׁלַח בָּם (דברי'
 (י"ב): (טו) וְנִפְצֹו. עִינֵי מִזְרֹר וְסוּדָר:
 (יד) שלח. גִּירָה אֲחֵרָה כִּי לִהְיוֹת מִכָּה נֶפֶשׁ וְכֹלָמֶר וְהוּא קָבֵל מִלְּמִרְיָו: (פו) אִכָּה נָא. שָׁמָּה אֵלֶךְ וְאֶכְלוּ נֶפֶשׁ מִדֵּר לֹא יִמָּוֶה: וְאִישׁ לֹא

here and not leave over a remnant.
 —[Mezudath David]

1. in the seventh month—This follows *Jonathan*. *Redak* renders: on the seventh new moon, for Gedaliah was assassinated on Rosh Hashanah, the first day of Tishri, the seventh month, but the fast was established on the third day of Tishri, the first nonfestive day. Cf. *Turei Zahav, Orach Chaim* 549.

Ishmael the son of Nathaniah—
 Since we know nothing of his father, we assume that just as he was wicked, so was his father.—
 [Megillah 15a]

of royal descent—of the house of David. He was jealous of Gedaliah's position, which he believed, should rightfully have belonged to him since he was of royal descent. The Rabbis, however,

12. And all the Jews returned from all the places they had been driven, and they came to the land of Judah to Gedaliah to Mizpah, and they gathered very much wine and dried figs.

13. And Johanan the son of Kareah and all the officers of the armies who were in the field, came to Gedaliah to Mizpah.

14. And they said to him, "Do you know that Baalis the king of the children of Ammon sent Ishmael the son of Nethaniah to assassinate you?" But Gedaliah the son of Ahikam did not believe them. 15. And Johanan the son of Kareah said to Gedaliah secretly, in Mizpah, saying, "Let me go now and I will slay Ishmael the son of Nethaniah, and no one shall know. Why should he put you to death, and all the Judeans gathered to you scatter, and the remnant of Judah be lost?" 16. And
Gedaliah the son of Ahikam

12. **they had been driven**—during the war.—[*Mezudath David*]

to Mizpah—Since they had not rebelled against the king of Babylon, they were permitted to settle in Mizpah.—[*Malbim*]

13. **who were in the field**—I.e. who were in the field when they fled from the city because of the Chaldeans. This is included here in order to juxtapose it to the following verse.—[*Mezudath David*]

14. **Baalis the king of the children of Ammon**—Being Nebuchadnezzar's enemy, he plotted the overthrow of his governor so that he could take over the land of Judah.—[*Abarbanel, Malbim*]

sent—Jonathan and Abarbanel explain this literally, that Baalis had sent him to perform this act. *Mezu-*

dath David, however, explains that he incited him to assassinate Gedaliah.

15. **secretly**—He thought that Gedaliah refused to slay Ishmael because of an unconfirmed rumor that he was plotting to assassinate him lest the people suspect him of slaying without due cause. He, therefore, offered to slay Ishmael secretly. Thereupon, Gedaliah replied that he did not believe the report and that it was a lie.—[*Malbim*]

"Let me go now"—Let me go now and slay him before he slays you.—[*Mezudath David*]

and no one shall know—who slew him and why he was slain.—[*Mezudath David*]

scatter—They will scatter from

For further commentary see Appendix.

אֲחִיקָם אֶל־יֹחָנָן בֶּן־קִרְיָה אֶל־תַּעֲשִׂי
 אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה כִּי־יִשְׁקֹר אֶתְּהָ דָבָר
 אֶל־יִשְׁמַעְאֵל׃ מֵא * וַיְהִי בַחֲדָשׁ
 הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמַעְאֵל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן־
 אֶלְיָשָׁמַע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וְרֹבִי הַמֶּלֶךְ
 וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אֹתוֹ אֶל־גִּדְלִיָּהוּ בֶּן־
 אֲחִיקָם הַמִּצְפָּתָה וַיֹּאכְלוּ שָׁם לֶחֶם
 יַחְדָּו בַּמִּצְפָּה׃ י וַיָּקָם יִשְׁמַעְאֵל בֶּן־
 נְתַנְיָה וַעֲשָׂרַת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־הָיוּ
 אִתּוֹ וַיָּבֹאוּ אֶת־גִּדְלִיָּהוּ בֶּן־אֲחִיקָם בֶּן־
 שָׁפָן בַּחֲרֹב וַיִּמָּת אֹתוֹ אֲשֶׁר־הִפְקִיד
 מֶלֶךְ־בָּבֶל בָּאָרֶץ׃ י וְאֵת כָּל־הַיְּהוּדִים
 אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ אֶת־גִּדְלִיָּהוּ בַּמִּצְפָּה
 וְאֵת הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר נִמְצְאוּ שָׁם אֵת

אֲחִיקָם לַיְּהוּדָן בֶּר קִרְיָה
 לֹא תַעֲשִׂי וְהַתְּנָא
 הַבֵּינִי אֲבִי שְׁקָרָא אֶת
 מִלְכָּא עַל יִשְׁמַעְאֵל׃
 * וַיְהִי בַחֲדָשׁ שְׁבִיעִיָּה
 אֶתְּהָ יִשְׁמַעְאֵל בֶּר
 נְתַנְיָה בֶּר אֶלְיָשָׁמַע
 מִזֶּרַע דְּמֶלֶךְ נִוְרָא
 וְרֹבְרִי מֶלֶכָא וַעֲשָׂרָא
 גִּבְרִין עִמָּיה לֹת גִּדְלִיָּה
 בֶּר אֲחִיקָם לְמִצְפָּא
 נֹאכְלוּ לֶחֶם לִמְסָא
 כְּהָא בַּמִּצְפָּא׃ בִּנְקָם
 יִשְׁמַעְאֵל בֶּר נְתַנְיָה
 וַעֲשָׂרָא גִבְרִין דְּהוּוּ עִמָּיה
 וּמָתוּ וְהַ גִּדְלִיָּה בֶּר
 אֲחִיקָם בֶּר שָׁפָן בַּחֲרָבָא
 וַקָּטַר וַיָּמָת דְּמִנֵּי מֶלְכָּא
 דְּבָבֶל בָּאָרֶץ׃ * וַיָּבֹאוּ
 כָּל יְהוּדָאִי דְּהָיוּ עִמָּיה
 עִם גִּדְלִיָּה בַּמִּצְפָּא וְהָיוּ
 כְּהָא דְּאִשְׁתְּקִידוּ בִּתְמִן
 י

ת"א חזקת הכהנים. חזקת סו :

רש"י
 מא (א) ורבי המלך.
 וסרו המלך. נתקללו
 בו שנעל גדולה :

רש"י
 בס"ד: (ט) אל תעש. כתיב אל תעשה קרי והענין אחד: (א) ויהי
 בחודש השביעי. כמו בחר חדש ובר"ח חזקת גדליה. בן אחיקם
 וקבעו התענית בבוצאי ר"ח מפני שהוא יום: מורע המלוכה. מלכות בית דוד וקנא בגדליה שהפקידו מלך בבל על הארץ ורזל דרשו
 כי ישמעאל זה כן נרמז היה כי ירחמאל לקח אשה ושמה נעברה כמ"ש בדבריו ה'מיסואסרו עשרה וזו היתה נברית ובת מלכות היתה
 ולקחה וירחמאל היה נעבר בה לפי שהיה בת מלכות ולפיכך קרא שמה עשרה יאכרו אל תאכנן בנך עד כ"ד דורות ומעשרה עד ישמעאל
 זה כ"ד דורות כמ"ש שם ומה שהרג גדליה: ורבי המלך. בקצת שרי המלך צדקיהו כי לא הלכו כולם עמו: (ג) אשר הפקיד. פירושו
 מצורה דור
 ידע. מי הכהו ועל מה הוכה: ונבוצו. יכיו נפולים תמלן ולא
 יפלה שפתי: (ט) אל ישמעאל. על ישמעאל:
 מא (א) כמ' ישמעאל. מלך בני עמון: ורבי המלך. המ"ס של מורע משאבת כספים כלומר ומלך המלך. כ"ל שם היה משה המלך
 ונחמד בעבור שיה' מורע המלוכה ושה גדול לפני המלך לוי נתקלל בגדליה: (ב) רבו. כלם כנסו
 ויטמטלו (גדו הממו): אשר הפקיד. כמו על א"כ הפקיד. כ"ל הכסה היה על שהפקידו כמלך ונתקלל בו: (ג) את אנשי המלחמה.

jealous of him that he took a high position.—[Rashi] These were some of Zedekiah's dignitaries, those who had not gone into exile with him.—[Redak] According to the simple meaning of the verse, that Ishmael, too, was of royal descent, his motive for the assassination was also that

he was jealous of Gedaliah.—[Malbim]

ate bread—at a festive meal on Rosh Hashanah.—[Abarbanel]

2. whom ... had appointed—He envied him because the king had appointed him as governor over the land.—[Redak]

said to Johanan the son of Kareah, "Do not do this thing for you speak falsely about Ishmael."

41

1. And it came to pass in the seventh month, that Ishmael the son of Nethaniah the son of Elishama of royal descent and officers of the king and ten men with him, came to Gedaliah the son of Ahikam, to Mizpah, and they ate bread there together in Mizpah. 2. And Ishmael the son of Nethaniah and the ten men who were with him arose and smote Gedaliah the son of Ahikam the son of Shaphan, with the sword, and he slew him, whom the king of Babylon had appointed in the land, 3. and all the Jews who were with him, with Gedaliah in Mizpah, and the Chaldeans who were found there,

identify Gedaliah's grandfather, Elishama with the Elishama mentioned in I Chron. 2:41. In verse 26, it is mentioned that Jerachmeel, the first-born of Hezron, married a woman named Atarah, a gentile woman whom he took to "crown himself with." Hence the name Atarah, a *crown*. She was of a royal family, into which Jerachmeel married to gain prestige. She was a forebear of Ishmael. Thus, he was descended from proselytes.—[Redak from *Yerushalmi Sanh.* 2:3]

The source of this statement that she was of royal descent is not found there. *Pseudo-Rashi*, I Chron. 2:26, cites *Yerushalmi Yebamoth*. This source, too, is unknown to us.

Redak quotes further a Rabbinic maxim (*Pesikta Rabbathi* 2:5): Do not trust a proselyte until twenty-

four generations, for behold, he assassinated Gedaliah. In his commentary on Chronicles, he enumerates the twenty-four generations from Atarah to Ishmael.

In addition to Ishmael's descent from proselytes, we find among his forebears an emancipated Egyptian slave, named Jarha (I Chron. 2:35), which is considered a stigma and valid grounds to doubt his veracity for fifteen or sixteen generations.—[*Pseudo-Rashi* *ibid.* from *Yerushalmi* end of *Hori'oth*]

He goes on to quote a Midrash, which states that Ishmael was called "*mizera hameluchah*" because he gave of his children to *Molech*, not because he was descended from the royal family. The Midrash is unknown to us.

and officers of the king—They were

the men of war, Ishmael smote. 4. And it came about on the second day of [his] slaying Gedaliah—and no one knew— 5. that men came from Shechem, from Shiloh, and from Samaria, eighty men, with shaven beards and rent garments and having cut themselves, with a meal-offering and frankincense in their hand[s], to bring to the house of the Lord. 6. And Ishmael the son of Nethaniah came out toward them from Mizpah, walking and weeping, and it came about when he met them, that he said to them, “Come to Gedaliah the son of Ahikam.” 7. And it came to pass when they came into

4. **and no one knew**—The incident was still unknown.—[*Mezudath David*] Ishmael kept the murder secret in order to create the illusion that he had slain Gedaliah for good reason according to law, as will be explained below.—[*Malbim*]

5. **with shaven beards and rent garments**—mourning for the destruction of the Temple.—[*Redak*]

having cut themselves—Having made cuts in their flesh as a sign of mourning for the Temple.—[*Redak*]

to bring to the house of the Lord—*When they left home, they were unaware of the destruction of the Temple, and en route, they heard of it, and rent their clothing and shaved their beards.*—[*Rashi and Redak*]

Redak proceeds to question the possibility that the destruction of the Temple, which took place during the fifth month, should not have been heard in Shechem, Shiloh, and Samaria until the seventh month. Moreover, were they still unaware of the fact that Jerusalem had been taken and that the Temple had been

destroyed and the people exiled to Babylon? He replies that they indeed heard of the conquest of Jerusalem, but they thought that, since Nebuzaradan left the poor people in the land, that he also left the Temple, or, at least, part of it, so that the people could go there to make their sacrifices. They were also unaware of Gedaliah's appointment as governor until they heard of it while traveling. They therefore decided to go to him.

Abarbanel rejects the supposition that they had not heard of the destruction of the Temple for two months. He asserts that they had indeed heard of it and, therefore, practiced all these manifestations of mourning. Nevertheless, they brought offerings to offer up at the Temple site although the Temple no longer existed there. *Mezudath David* follows this explanation, citing a Talmudic maxim (*Meg.* 10a), that sacrifices may be brought even when there is no Temple.

Malbim explains that Ishmael wished to create the illusion that

במיתלהון לנו מרחא
 ונביסנין ישישאל בר
 נמניה לנו נוקא הוא
 גברא די עמיה:
 ח וגמרא גברין
 אשתכחו בהון
 נאקרו ישישאל לא
 הקסלינא ארי איה
 לא נמטורין כמקלא
 חטין וקערין וקשח
 יודש ותאמנע ולא
 קטלינן בנו אהדין:
 ס וגובא די רבא תמן
 ישישאל ית כל פגרי
 גברא די קטל ביד
 נלליה הוא פער
 גברא אפא די צד
 עלויה כעשא מלכא
 דישרא ימיה מלי

ת"א ל פגרי ית דבא :

רעט"י

לשון שריטה : (ט) אשר הכה ביד גדריהו. מתוך שהיה לו להושם לעצת יוחנן בן קרה ולא הש העלה עליו

יד"ב

ובכח. היה מראה עצמו בוכה: (כ) אשר הכה ביד גדליו.
בסבת גדליו כי הוא היה סבה להרעה כלם כי נמנעו בא
למסעות להכותו וכיון שהרג גדליו הרג גם כן אשר היה עמו
והבאים אליו כן הוד יואב אך כלומר בסמו אסו הוא סבב את
ההרג ויש לפרש שני גדליו בבקום גדליו כלומר בבקום שהיו
אסרו וכן גדליו הרגם והלא ישימאל הרגם אליו כן שהיה
בזר: אשר עשה המלך אסו כפי בשרו. לא נזכר זה הב
בזר.

מצודת דוד

מולדתו למצן לרעות אוחס: באר, הריבס מנחם לירובלים כי
כמלסס היה לו מקום נלות להרנב: (i) וישחשם, יתכן שהיה
מונחו לכל יעולה על ידס מהר מהרנית גדלים לכל ידסו אחריו:
אל תוך הבור, שביס כס: הוואהאחשנים, (ט) כחשס עס אלוס
שחקסס אסס: ויחלל, חלל מלס וכל המיתס: (ז) ביר גדלירו.
הגישא, לכל יוכל לכל מלס ככל

benefit the pilgrims going to the house of the Lord, was now used to cast into it the corpses of those going to the house of the Lord. Behold how great is the power of sin!

the midst of the city, that Ishmael the son of Nethaniah slew them into the pit, he and the men who were with him. 8. And ten men were found among them, and they said to Ishmael, "Do not slay us, for we have stores in the field: wheat and barley and oil and honey." And he refrained and did not slay them among their brothers. 9. Now the pit into which Ishmael had cast all the corpses of the men whom he had slain because of Gedaliah — that was [the one] that King Asa had made because of Baasa, king of Israel. That one Ishmael the son of

7. **slew them**—Perhaps he wished to keep the assassination secret so that no one would pursue him.—[*Mezudath David*] *Abarbanel* explains that he slew them out of sheer cruelty and blood-thirstiness. *Malbim* explains that he slew them to create the illusion that he had done so under Gedaliah's orders, so that his murder of Gedaliah would be condoned by the survivors.

8. **And ten men were found among them**—Thinking that Gedaliah had ordered their murder, they offered him their stores as a bribe. This too was Ishmael's plot to frighten the survivors, who would believe that Nebuchadnezzar had appointed Gedaliah to murder the innocent people who mourned for the destruction of the Temple, and to gain followers who would support him for assassinating Gedaliah and freeing the people from his tyranny as well as from Nebuchadnezzar's.—[*Malbim*]

9. **through Gedaliah**—Heb. בְּיָד, lit. by the hand of Gedaliah. *Since he should have heeded the counsel of*

Johanan the son of Kareah, and he did not heed, Scripture accounts it for him as though they had been slain by him.—[*Rashi* from *Niddah* 61a] *Redak* explains that since he slew Gedaliah, he slew them along with him. Alternatively, those whom he slew in Gedaliah's place, viz. Mizpah. *Abarbanel* suggests: in the slaughter of Gedaliah. *Malbim* explains that Ishmael said that he slew all these people *by the order of* Gedaliah.

that King Asa had made because of Baasa, king of Israel—This pit is mentioned nowhere in Scriptures but here. *Jonathan* renders: That is the one that King Asa made when Baasa, king of Israel, besieged him.—[*Redak*] This war is mentioned in I Kings 15:16–22 and in II Chron. 16:1–6. *Mezudath David* explains that this pit was a kind of protective moat.

Malbim explains that Baasa built Ramah to prevent his people from performing the three pilgrimages to the Temple. The route to Jerusalem was through Mizpah, where Asa

[illegible]

Nethaniah filled with corpses. 10. And Ishmael captured all the remnant of the people that was in Mizpah, the daughters of the king and all the people remaining in Mizpah, whom Nebuzaradan the chief executioner had committed to Gedaliah the son of Ahikam, and Ishmael the son of Nethaniah captured them and went to cross over to the children of Ammon. 11. And Johanan the son of Kareah and all the officers of the armies who were with him heard all the evil that Ishmael the son of Nethaniah had done. 12. And they took all the men and went to fight with Ishmael the son of Nethaniah, and they found him by the great waters that are in Gibeon. 13. And it came to pass when all the people who were

10. captured—He bound them like captives to prevent them from resisting.—[*Daath Soferim*]

the remnant—This qualifies verse 3 to mean that he slew all the men of war, not the civilians.—[*Daath Soferim*]

that was in Mizpah—Those who had returned to Eretz Israel from the neighboring countries, as above (40:11).—[*Malbim*]

the daughters of the king—For Ishmael slew only the warriors, but the civilian population, the women, and the children, he captured. He captured also the daughters of the king, whom Nebuchadnezzar had left there with Gedaliah and had not led away in exile. We do not know whether they were the daughters of Zedekiah, Jehoiachin, or Jehoiakim.—[*Redak*]

Abarbanel points out that a wicked Jew outdoes a wicked gentile. Whereas Nebuzaradan left over the poorest of the people, out of pity for them, and the daughters of the king, in deference to their royal lineage, Ishmael led them all away in captivity.

whom . . . had committed to Gedaliah—Those who were originally in Eretz Israel.—[*Malbim*]

11. heard—They were not in Mizpah at the time.—[*Mezudath David*]

12. all the men—who were with them.—[*Mezudath David*]

by the great waters—By the pool of great waters.—[*Rashi, Redak* from *Jonathan*]

13. all the people—whom Ishmael the son of Nethaniah had led away as captives.—[*Mezudath David*]

גורם שם כמחם בן ברזילי הגלעדי המוזכר (כ"ט"ו) שחורט במקום אשר צמח בו ירדן (י"ז) בנרות כבה. צמח אשר

with Ishmael saw Johanan the son of Kareah and all the officers of the armies who were with him, they rejoiced. 14. And all the people whom Ishmael had captured from Mizpah turned around, and they returned and went to Johanan the son of Kareah. 15. And Ishmael the son of Nethaniah fled with eight men from before Johanan and went to the children of Ammon. 16. And Johanan the son of Kareah and all the officers of the armies who were with him took the entire remnant of the people that he had recovered from Ishmael the son of Nethaniah from Mizpah after he had slain Gedaliah the son of Ahikam, the men, even the men of war, and the women and children and the officers whom he had brought back from Gibeon. 17. And they went and dwelt in Geruth Chimham that
is next to Bethlehem,

16. from Mizpah—Whom Ishmael the son of Nethaniah had led away in captivity from Mizpah.—[*Mezudath David*]

the men—This is the object of took, at the beginning of the verse.—[*Mezudath David*]

Malbim explains that there were many others in the environs of Mizpah, who intended to accompany Ishmael to the land of Ammon, and Johanan drew them away from their course, also the

men of war whom he had brought back from Gibeon, whom Ishmael had taken with him.

17. in Geruth Chimham—*In the sojourning place that David gave to Chimham the son of Barzilai the Gileadite when he returned from the war of Absalom, as it is stated in the Book of Samuel (II 19:39): "Chimham shall go over with me."*—[*Rashi* after *Jonathan*] Perhaps Chimham had built up this place and had come to sojourn there.—[*Redak*]

לָקֶם לְשִׁינִי לְפִי עֵצ
 לְמַצְרֵים: יי כֵּן, קָדֶם
 כְּסָדָא אֲבִי דְחִילוֹ מִן
 קְרִיבִיוֹן אֲבִי קָשֶׁל
 יִשְׁמַעֲלָא בִרְנִינָה יֵת
 גְּדֻלָּה בִרְ אֲחִיקֶם דְּמִנִּי
 מִלְּקָא דְבִבְלָא כְּאֶרְעָא:
 א וְקָרִיבוּ בִלְ רַבְנִי
 מִלְּוִהָא וְיִחְנֵן בִּרְ קֶדֶם
 וְיִנְיָה בִרְ הוֹשַׁעְיָא וְקָדֶם
 עֲמָא מוֹנִירָא נְעֵד רַבָּא:
 ב וְאֲמַרְוּ לְיִרְמְיָה נְבִיָּא
 הַתְּקַבֵּיל פִּגְלִי בְעֻתָּא
 קְדָמָךְ וְעֲלֵי אֲלֵנָי קְדָם
 וְיִאֲלֹהֶךָ עַל כָּל שְׂאֵרָא
 הַדִּין אֲבִי אֲשֶׁרֶנָּא
 וְעֵיר כִּסְנִי כְּאִי דְעֵיר
 חֲנָן וְקָא: ג וְיִחְנֵי לְקָא
 וְיִאֲלֹהֶךָ יֵת אֲוִרָא
 רַבָּךְ כֵּה יֵת פִּתְקָא
 דְּנַעֲבִיר: ד וְאֲמַר לְחָן
 יִרְמְיָה

ת"א כי נסחתי . י"ב טו :

מנחת שי

מב (ה) חכמים . נספחים י"ג
 ונפיקים ויחסי כחל נבדו נבדו
 כחל נפיקים :

לָקַחְתָּ לָבוֹא מִצְרַיִם: יי מִפְּנֵי הַפְּשָׁדִים
 כִּי יֵרָאוּ מִפְּנֵיהֶם בִּיהֶבְהָה יִשְׁמַעֲלָא בִּין
 נִתְּנָה אֶת־גְּדֻלָּתוֹ בִּין אֲחִיקֶם אֲשֶׁר־
 הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל בְּאֶרֶץ: מב א וַיָּגִשׁוּ
 כָּל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וַיִּחְנֵן בִּין קֶדֶם וַיִּנְיָה
 בִּין הוֹשַׁעְיָה וְכָל־הָעָם מִקָּמֶן וְעַד־
 גְּדוֹל: ב וַיֹּאמְרוּ אֶל־יִרְמְיָה הֲנִבְיָא
 הַפֶּלֶא־נָא תַחֲנִתְנוּ לְפָנֶיךָ וְהַתְּפַלֵּל
 בְּעַדְנוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּעַד כָּל־
 הַשְּׂאֵרִית הַזֹּאת כִּי־נִשְׁאַרְנוּ מֵעַם
 מְהֻרָּבָה כְּאֲשֶׁר עֵינֶיךָ רָאוּת אֶתְנוּ:
 ג וַיַּגְדִּלְנוּ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶת־הַדֶּרֶךְ
 אֲשֶׁר נָלַךְ־בָּהּ וְאֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר
 נַעֲשָׂה: ד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יִרְמְיָה הֲנִבְיָא

מהר"י קרא

בר בחיילי גלעדא דבספר בית לחם: (יה) כפני הכשרים כי
 יראו בפניהם כי הכה ויבטאל בן נתניה את גרמיהו בן אחיקם.
 שנשבע להם לבעלה לאמור אל תראו עבור את הכשרים שבו
 בארץ ויבדו את מלך בבל ויסב לכם ואני ויטב בפעם לעבור לשני כשרים אשר יבאו אלינו:

הצורה ציון

מב (ה) ינשי . קריית: (ג) הפל . טין נשים: נא . עתה: (יה) כפני הכשרים . עלו ללכת שמה מפני הכשרים: כי חכמה גוי' .
 והשבו ס' ועליו הכשרים לומר שם היה הכשרות כלם והרעה
 פקיד המלך תהשכח למידי: מב (ג) תפל נא . כקשו מאני להשכלל בשם אל ה': כאשר עיניך ראו את חזקתו . שאלתו מתי מספר:
 (ג) ויגד לנו . ר"ל הספול תהיה שנינו לנו את סדק וגוי' אם ללכת לארץ או להשאר כאן: ואת הדבר וגוי' . ככל הדבר במ"ב:

to go to come to Egypt, 18. because of the Chaldeans, for they feared them, for Ishmael the son of Nethaniah had slain Gedaliah the son of Ahikam, whom the king of Babylon had appointed in the land.

42

1. And all the officers of the armies and Johanan the son of Kareah and Jezaniah the son of Hoshiah and all the people from the smallest to the greatest, came near. 2. And they said to Jeremiah the prophet, "Let our supplication now fall before you, and pray in our behalf to the Lord your God on behalf of all this remnant, for we remain few out of many, as your eyes see us. 3. And then let the Lord your God tell the way we should go and the thing we should do. 4. And Jeremiah the prophet said to them,

to go—On the way one goes when he intends to come to Egypt.—*[Mezudath David]*

18. because of the Chaldeans—They wished to go there because of the Chaldeans.—*[Mezudath David]*

for Ishmael the son of Nethaniah had slain Gedaliah—And they feared that the Chaldeans would claim that they had all done so of one accord, and the assassination of the king's governor constitutes rebellion.—*[Mezudath David]*

Rabbi Joseph Kara explains that, until now, Gedaliah would protect them from the Chaldeans, as above

(verses 9f.), where he swore to them that he would stay in Mizpah and not permit the Chaldeans to harm them. Now, however, that Gedaliah was no longer alive, they feared the Chaldeans.

3. the way we should go—Whether to go to Egypt or to remain in the Holy Land.—*[Mezudath David]* *Malbim* explains that they had already decided to go to Egypt, as appears in 41:17. They asked merely which way to go.

and the thing we should do—following our arrival there.—*[Malbim]*

שָׁמַעְתִּי הִנְנִי מִתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה
 אֱלֹהֵיכֶם בְּדַבְרֵיכֶם וְהָיָה כָּל־הַדָּבָר
 אֲשֶׁר־יַעֲנֶה יְהוָה אֶתְכֶם אֲנִיד לָכֶם לֹא־
 אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר: ^ה וְהָמָּה אָמְרוּ אֶל־
 יִרְמְיָהוּ: ^ו יְהוָה בָּנוּ לְעַד אֶמֶת וְנֶאֱמַן
 אִם־לֹא כָּל־הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁלַחֲךָ
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵלֵינוּ בֶּן נַעֲשֶׂה: ^ז וְאִם־
 טוֹב וְאִם־רָע בְּקוֹל וְיְהוָה אֱלֹהֵינוּ
 אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁלְחִים אֹתְךָ אֵלָיו נִשְׁמָע
 לְמַעַן אֲשֶׁר יִיטֹב־לָנוּ כִּי נִשְׁמָע בְּקוֹל
 יְהוָה אֱלֹהֵינוּ: ^ח וַיְהִי מִקֵּץ עֶשְׂרֵת יָמִים
 וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֶל־יִרְמְיָהוּ: ^ט וַיִּקְרָא
 אֶל־ יוֹחָנָן בֶּן־ קָרַח וְאֶל כָּל־ שְׂרֵי הַחִילָּיִם

וַיִּקְרָא נְבִיא שְׁמַעִיָּה הָאֵל
 אֶת־ חֲצִלֵי קָדֶם וְ^א
 אֶלְהִיָּהוּ כַּפְתָּנִכּוֹן וַיְהִי
 כָּל פֶּתָנָם דִּיתִיב וְ^ב
 נִחְבּוֹן אֲחִיו לְבִן לֹא
 אֶמְנַע מִכֶּם דָּבָר: ^ג
 ה וַאֲנִינן אֲמַרְו לְיִרְמְיָה
 יְהִי מִיִּקְרָא דְבִי בְּנָא
 לְקַדִּיר קְשׁוּם וּפְתִיבָן
 אִם לֹא בְּקָל פֶּתָנִיָּא
 דִּי שְׁלַחֲךָ וְ^ד אֶלְהִיָּהוּ
 לְוִתָּנָא בֶּן נַעֲשֶׂה: ^ה
 ו אִם טוֹב וְאִם כִּישׁ
 לְמִיִּקְרָא דְבִי אֶלְהִיָּהוּ
 אֲנִי בְּנָא שְׁלַחֲךָ וְהָיָה
 לְקַדִּירֵנוּ וְנִקְרָא קְדִיר
 דְּיִיטֹב בְּנָא אֲבִי נִקְבִּיר
 לְמִיִּקְרָא דְבִי אֶלְהִיָּהוּ:
 ו וְהָיָה בְּסוֹף עֶשְׂרֵת
 יוֹמִין וַיְהוֹדוּ פֶתָנָם נְכוּחָה
 מִן קָדֶם וְ^ז עַב יִרְמְיָהוּ
 חִיקְרָא לְיוֹחָנָן בֶּן קָרַח
 וַיִּקְרָא נְבִיגִי מִיִּלְוִתָּא
 רַעְמִיָּה

מנחת שי

(ד) ואלו כל הדברים, הוסיף נעשית נכסיו: וזו המלה הנה כי עשית בזה
 פירוש ראה: (ה) כל הדבר, נעשית: (ו) הוסיף להגיד כי:

מצורת ציון

(ד) יענה, מלכות עשית והפסוק: (ה) בקץ, מסוף

(ז) וחסה, השמים והעם: לעד אמת שקבלנו על עצמנו לעשות כפי שתחמד לנו בשמו
 וימי נאמן עלינו להפטר מחטנו אם לא ככל הדבר וגו' ק' נעשה: (ו) אם טוב, בין שהיה הדבר טוב כעשית בין שהיה רע כעשיתנו
 נכשע בקול ה': למען, בעבור זה ייטב לנו כאשר נכשע בקולו: (ח) ויהי בקץ, מעת ששאלו ממנו נחלת שמי ה':

אנחנו קרי

אנו כתיב וקרי אנחנו והענין אחד אלא
 שכלה אנו לא נכשע בכקרא עור אלא זה אבל הוא נהוג

מצורת דוד

(ד) שבעתי, קבלתי אמרתי, ובעני מחפלי: אתכם, ר"ל על

שלושה: לא אבנע, מבני להגיד: דבר, שום דבר:
 (ז) וחסה, השמים והעם: לעד אמת ונאמן, ר"ל המוקדם יהיה לנו לעד אמת שקבלנו על עצמנו לעשות כפי שתחמד לנו בשמו
 וימי נאמן עלינו להפטר מחטנו אם לא ככל הדבר וגו' ק' נעשה: (ו) אם טוב, בין שהיה הדבר טוב כעשית בין שהיה רע כעשיתנו
 נכשע בקול ה': למען, בעבור זה ייטב לנו כאשר נכשע בקולו: (ח) ויהי בקץ, מעת ששאלו ממנו נחלת שמי ה':

receive a reply from God to his request. We do not find it elsewhere in Scripture. He, therefore, conjectures that the intention is as follows: As stated above, the assassination of Gedaliah transpired on Rosh Hashanah, the first of Tishri, or, as he asserts, on the second day of Tishri. Immediately, Johanan the son of Kareah pursued Ishmael and

rescued the captives. Then they appealed to Jeremiah to pray to God for His word whether they should flee to Egypt to avoid the wrath of Nebuchadnezzar. At the end of the ten day period, i.e. on Yom Kippur, the last of the Ten Days of Penitence, God gave him His answer. This was but one or two days after his prayer.

"I have heard [you]. Behold I will pray to the Lord your God according to your words, and it will come to pass that whatever the Lord answers you I will tell you; I will not withhold anything from you." 5. And they said to Jeremiah, "May the Lord be a true and faithful witness against us if we do not do according to the entire matter that the Lord your God shall send you to us. 6. Whether good or bad, we will hearken to the voice of the Lord our God, to Whom we are sending you, in order that it be good for us, for we will hearken to the voice of the Lord our God. 7. And it came to pass at the end of ten days that the word of the Lord came to Jeremiah. 8. And he called to Johanan the son of Kareah and to all the officers of the armies

4. **"I have heard [you]"**—This follows *Targum Jonathan. Mezudath David* renders: I accept your words and behold I will pray for you.

according to your words—As you asked, for directions to the best way to emigrate to Egypt.—[*Malbim*]

and it will come to pass that whatever the Lord answers you—If He answers that you shall not go on this way but remain in this land, that too I will tell you; "I will not withhold anything from you."—[*Malbim*]

5. **And they**—The people and the officers.—[*Mezudath David*]

a true and faithful witness against us—God shall be a true witness that we have promised to do whatever you say, and a faithful witness to punish us if we do not do "according to the entire matter..."—[*Mezudath David*] I.e. even if He commands us to remain in this land.—[*Malbim*]

6. **Whether good or bad**—Whether it appears to us to be good for us or whether it appears to be bad for us, we will hearken to God's voice.—[*Mezudath David*] Although He may command us to remain here, which we consider bad, we will obey Him.—[*Malbim*]

for we will hearken—Because of this, it will be good for us when we hearken to God's voice.—[*Mezudath David*] Obeying God is the only intrinsic good; moreover, God will protect us when we obey his commands.—[*Malbim*]

7. **at the end of ten days**—since they asked him to pray to God.—[*Mezudath David*]

that the word of the Lord—This is the "word of the Lord," mentioned above (40:1).—[*Isaiah da Trani*]

Abarbanel considers this very unusual for the Bible to tell us how many days it took for the prophet to

אֲשֶׁר אֶתֹּו וְלִכְלֹ-הָעַם לְמִקְטָן וְעַד-גְּדוֹל׃ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בְּהִיאמֶר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתֶּם אֶתִּי אֱלֹוֹ לְהַפִּיל תְּחִנָּתְכֶם לְפָנָיו׃ יֹאמֶר-שׁוּב תִּשְׁבוּ בָאָרֶץ הַזֹּאת וּבְנִיתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶהְרֵם וְנִטְעֵתִי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ בִּי נַחֲמֵתִי אֶל-הָרָעָה אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לָכֶם׃ יֹא אֶל-תִּירָאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ-בָּבֶל אֲשֶׁר-אַתֶּם יֹרְאִים מִפְּנֵי אֶל-תִּירָאוּ מִמֶּנּוּ נֹאם-יְהוָה כִּי-אַתְּכֶם אֲנִי לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּד׃ יֹא וְאַתֶּן לָכֶם רַחֲמִים וְרַחֵם אֶתְכֶם וְהָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֲדֹמְתְכֶם׃ יֹא וְאִם-אֹמְרִים אַתֶּם לֹא נִשְׁב בָּאָרֶץ הַזֹּאת

תרגום
 בלשון פשוטה ובתלמוד (י) אומר שחבו. שוב מקור בחפזן
 פ"א השני ובישעם בתשלובו ישוב ואף על פי שאין השנה
 במקור שהוא בזה תמשקל בנחיה הפ"א לבא חסר הנה כפיתו
 על הגולים אבר ואמר אתכם כי הרוב גלו חמשה נכלל ברוב
 מצורת דוד
 (י) ובניהי אתכם. ר"ל יפיו וירכו כה ולא יגלו עוד ממנה
 ובשמי. הוא כפל ענין נחש' כי נחמתי. משנתי ממשנה
 להחיה על הרעה ששמי להם כי לא אוסיף עוד להרע להם
 (יג) ודבר אשר חכם ילאים משיג' וכו' נגדית נגדית כח' (לעלה) כבט. מן דוד
 כח' (ל) חלו כי ל' לא ירע ממש' כטור וס' והציל אתכם. לנל וכל הרע שמש' (יג) ואחר. וסוד חסן אתכם להחיות לטיו
 וירחם אתכם. והשיב אתכם. ר"ל הנה ממש' לנכל ישיב מלואו אל חלם' (יג) לבחתי שפוט. ר"ל לומר ולס נס טס
 חסר שמשמש דבר כי לא חשכו פס וחשלו לשמו דבר כי'
 מנחת שי
 (י) נחמתי. חל. כרעה. כסור חלד כפית יד פ' (י) חסר ולא יתכן כי יס' חל
 חלד מן 'י' שמש' נחמתי חסר (פס' ח' ל) לנחש כמו שמש' נחמתי נחמתי
 ידעתי כי כל תוכל כמו יבול (יג) וחסי אתכם אל אדמתכם
 מצורת ציון
 (י) ובניהי. משלש ענין: אהרם. ענין שפוט ונחמתי. אחוש.
 ענין שפוט. נחמתי. ענין חסון מחמס' :
 (יג) אשר אתם יוראים מפניו. ר"ל דבר אשר חכם ילאים משיג' וכו' נגדית נגדית כח' (לעלה) כבט. מן דוד
 כח' (ל) חלו כי ל' לא ירע ממש' כטור וס' והציל אתכם. לנל וכל הרע שמש' (יג) ואחר. וסוד חסן אתכם להחיות לטיו
 וירחם אתכם. והשיב אתכם. ר"ל הנה ממש' לנכל ישיב מלואו אל חלם' (יג) לבחתי שפוט. ר"ל לומר ולס נס טס
 חסר שמשמש דבר כי לא חשכו פס וחשלו לשמו דבר כי'

land—Nebuchadnezzar shall grant you clemency and return those of your people who were exiled to Babylon, to Jerusalem.—[Redak, Abarhanel, Mezudath David]

13. "We will not dwell in this land, not to hearken to the voice, etc."—If you say that you do not wish to dwell in this land, I know that your sole intention is "not to hearken to

the Lord your God." They knew that God cares especially for the land of Israel and that His eyes are always upon it. Therefore, were they to practice idolatry, they would not be allowed to stay there since they did not comply with the judgments of the God of the land. They believed, therefore, that, if they were to leave the land, they would not be

that were with him, both great and small. 9. And he said to them: So said the Lord God of Israel, to Whom you have sent me to present your supplication before Him. 10. If you dwell in this land, I will build you up and I will not pluck you up, for I have repented of the evil that I have done to you. 11. Fear not the king of Babylon whom you fear; fear it not, says the Lord, for I am with you to redeem you and to save you from his hand. 12. And I will give you mercy, and he shall have mercy on you, and he shall return you to your land. 13. But if you say, "We will not dwell in this land,

9. **to Whom you have sent me**—God's reply is not according to your question, that he show you the way to Egypt, for He does not agree that you leave the Holy Land, but His reply to you is only because you have sent me to present your supplication to Him. Therefore, He took pity upon you to leave you a remnant in the land.—[*Malbim*]

10. **I will build you up**—They will multiply in the land and not be exiled again.—[*Abarbanel, Mezudath David*] *Malbim* takes this as an allusion of the restoration of the kingdom, that they would be granted autonomy.

and I will plant you—by multiplying you.—[*Malbim*]

and I will not pluck you up—You will not be decimated or driven into exile by the enemies.—[*Abarbanel*]

for I have repented of the evil—And I wish that you should have a future in the land.—[*Malbim*] This is an anthropomorphism. The expression of repenting is used regarding the Deity when matters

change fundamentally. This is similar to what people call repenting. A person repents when the situation reveals itself to be different from what it was thought to have been. Regarding the Deity, it relates only to the future, not to the past, but since the results are identical, it is called repentance. Here, too, God reveals to Israel through Jeremiah that regarding the future, the evil will not continue, for things have changed essentially. Instead of the proud and powerful people, there were now just humble and broken people, ready to follow God's way and to rebuild the people anew.—[*Duath Soferim*]

11. **whom you fear**—They feared the vengeance of Nebuchadnezzar for Gedaliah's murder (cf. 41:18).—[*Mezudath David*]

fear it not—Do not fear that thing for Nebuchadnezzar will not harm you for it.—[*Mezudath David*]

and to save you—lest he harm you.—[*Mezudath David*]

12. **and he shall return you to your**

לְבַלְתִּי שִׁמְעַ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם :
 י לֹא־אָמַר לֹא כִי אֶרֶץ מִצְרַיִם נִבְּוֹא
 אֲשֶׁר לֹא־נִרְאָה מִלְחָמָה וְקוֹל שׁוֹפָר
 לֹא נִשְׁמָע וְלִלְחָם לֹא־נִרְעַב וְשֵׁם נִשְׁבַּח :
 טו וְעַתָּה לָכֵן שִׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה שְׂאִירֵי
 יְהוּדָה כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי
 יִשְׂרָאֵל אִם־אַתֶּם שׁוֹם תִּשְׁמָוּן פְּנִיכֶם
 לָבֹא מִצְרַיִם וּבְאַתֶּם לָגוֹר שָׁם :
 טז וְהִיתָה הַחֲרָב אֲשֶׁר אַתֶּם יֹרְאִים
 מִמֶּנָּה שָׁם תַּעֲשִׂי אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם
 וְהִרְעַב אֲשֶׁר־אַתֶּם וְדָאֲגִים מִמֶּנּוּ שָׁם
 יִדְבֹק אַחֲרֵיכֶם מִצְרַיִם וְשָׁם תָּמֹתוּ :
 יז וַיְהִי כֹל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁמְּוּ אֶת־

הָאָמַר בְּרִיךְ ה' וְהָאֲנָשִׁים
 לְמִיכָא בְּרִי אֱלֹהִים :
 י לְמִיכָא לֹא אֶלְהִין
 לְאֶרֶץ מִצְרַיִם נִשְׁבַּח
 לֹא אֲנִי עָדְרִי מִרְכָּא
 וְקוֹל שׁוֹפָר לֹא נִשְׁמָע
 וְלִלְחָמָא לֹא נִרְעַב :
 טו נְפִיכִים : מִי וְכַעַן דְּבַר
 מִלְּיָו פִּתְגָמָא בְּרִי
 שְׂאִירֵי דְבֵית יְהוּדָה
 כְּדָרְנָא אֲמַר : צְבָאוֹת
 אֱלֹהֵי דִישְׂרָאֵל אִם
 אַתֶּן שׁוֹמָה תִּשְׁמָוּן
 אִפְסִיכּוֹן לְמִשְׁעֵל לְמִצְרַיִם
 וְתַעֲלִין לְאֶחָתְכֶם תִּמְוִן
 מִי וְתִרִי מִרְכָּא בְּרִי אַתֶּן
 דְּחִלּוֹן מִצְרַיִם מִרְכָּבִים
 יִתְכּוֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 וּכְפָנָא בְּרִי אַתֶּן יִצְפִּין
 מִצְרַיִם מִקֵּץ יִרְכִּיק
 בְּתִרְכִיבֹן לְמִצְרַיִם וְתִמְוִן
 תִּמְוִתוּן : יוֹהֵוּ קֹל
 גְּבַרְיָא דְשִׁינְיָו וְנִתְּ
 אִפְרִיחֻן

ת"א ויבשה חרב . מוכה נה :

פניהם

רש"י

(יד) וקול שופר . שחוקקין העוין להוהיר את העם :
 מנחת שי

מסופר ב' : (יד) לא נרעב . כספא אחר קצו : (טו) חמסו . כמקל פטריס חמסו מלא ואלו ופס"ה רחל לזכות חסר כי לא נא כמספר המלאים כס' ושיי מקל
 חל' ופס"ה ידע חמסו כי בחרב כרעב וכדכר חמסו שנספחו הוא אחד מהמלאים :

מצודת דוד

(יד) לאמר . כי חמסו נכח למלאים אשר שם לא נראה מלחמה כי
 כהיוחכם הם חמסו ממלחמת הכשדים : וקול שופר . סדק
 לתקוע במלחמה בשופרות : לא נרעב . לא כמו כלאן שהלכנו מחמיר : ושם נשבו . ולא נהיה גולים משם : (טו) ועתה . הואיל
 וכן חמסו לכן שמונו וגו' : שום חמסין . אם חמסו לנא שמה מדפס ומכלול : ובאתם . ר"ל וכן חמסו כפועל לנא שמה ולגור בה :
 (טז) אשר אתם יראים . הוא הרב הכשדים : שם ידבק . אחריכם . יהיה דבוק בכם ללכת אחריכם שם ולחוססם ביחוד אשר מלאים :
 ושם חמסו . כחריב וכרעב : (יז) ויהיו כל האנשים . כל החפלים ללכת שמה כלם ימותו איש לא נעדר ולא ישאר שארית מה לפי גודל

מצודת ציון
 (טו) דואגים . מל' דאגה ופחד : ידבק . עיין חבור 1

17. And [so] shall [it] be [with] all
 the men—All those who want to go
 to Egypt will die without exception,
 and there will be no remnant of

them since their sin is so great.—
 [Mezudath David]
 that I am bringing upon them—So
 is My decree.—[Abarbanel]

not to hearken to the voice of the Lord your God, 14. saying, 'No, but we will come to the land of Egypt, where we will neither see war nor hear the sound of the horn, nor be hungry for bread, and there we will dwell.'" 15. And now, therefore, hearken to the word of the Lord, O remnant of Judah, so said the Lord of Hosts, the God of Israel: If you direct your faces to come to Egypt and you come to dwell there, 16. the sword that you fear will overtake you there in the land of Egypt, and the famine that you are worried about shall overtake you there in Egypt, and there you shall die. 17. And [so] shall [it] be [with] all the men who directed

punished for disobeying God's commandments.—[*Abarbanel*]

14. **saying, 'No, but we will come, etc.'**—Although you say that you wish to migrate to Egypt where there is no war and you will find safety, your real concern is that you do not wish to comply with God's commandments.—[*Abarbanel*]

we will neither see war—You wish to go to Egypt where you will not see the war with the Chaldeans.—[*Mezudath David*]

All other lands were at war with Nebuchadnezzar, who conquered all the lands of Syria after the destruction of the Temple. Only in Egypt was there neither war nor famine.—[*Malbim*]

the sound of the horn—which the lookouts sound to warn the people.—[*Rashi*]

nor be hungry for bread—Not like in Eretz Israel, where famine is common.—[*Mezudath David*]

and there we will dwell—and we

will not be exiled from there.—[*Mezudath David*]

You will speak as though war and famine are always in the Holy Land and cannot possibly come to Egypt.—[*Abarbanel*]

15. **If you direct your faces, etc.**—I, therefore, tell you in the name of God that if you direct your faces toward Egypt and go there to live. . . .—[*Abarbanel*]

direct your faces—If you plan to go there willingly.—[*Mezudath David*]

and you come—And you execute your plans by actually coming there to dwell.—[*Mezudath David*]

16. **the sword that you fear**—I.e. the sword of the Chaldeans.—[*Mezudath David*]

and there you shall die—from the sword and the famine.—[*Mezudath David*] Although these calamities are unusual in Egypt, they will follow you there.—[*Abarbanel*]

their faces to Egypt to sojourn there; they shall die by the sword, by famine, and by pestilence, and they shall have neither survivor nor refugee because of the evil that I am bringing upon them. 18. For so said the Lord of Hosts, the God of Israel: As My wrath and My fury have been poured out upon the inhabitants of Jerusalem, so shall My wrath and My fury be poured out upon you when you come to Egypt, and you shall be for an oath and for a bewilderment and for a curse and for a reproach, and you shall no longer see this place. 19. The Lord spoke concerning you, O remnant of Judah; do not come to Egypt. You shall know certainly that I have warned you today. 20. For you have wilfully deceived, for

18. **for an oath**—They will all say in their oaths, "If I did such-and-such a thing, I should be like those coming to Egypt."—[*Mezudath David*] *Redak* suggests: for a curse, although it is repeated further on in the verse.

and for a bewilderment—All will wonder at your extraordinary downfall.—[*Mezudath David*]

and for a curse—Everyone will curse you.—[*Mezudath David*]

and for a reproach—Everyone will reproach you.—[*Mezudath David*]

and you shall no longer see this place—Once you leave this place, you will never see it again.—[*Mezudath David*] *Abarbanel* takes this as an allusion to Jerusalem.

19. **The Lord spoke**—He said this to repeat his warning.—[*Mezudath David*]

You shall know certainly—When trouble befalls you, know with a certainty that I warned you today and told you that it would be so.—[*Mezudath David*]

20. **For you have wilfully deceived**—This translation follows *Redak*. Jeremiah saw by the expression on their faces that they wished to migrate to Egypt. He, therefore, spoke to them in this manner. *Abarbanel*, followed by *Mezudath David*, renders: You have erred with your souls, for you have sent me, etc. Had you not sent me to pray to God on your behalf and to ask Him whether you should flee to Egypt, you would have been unintentional sinners. Now, however, since you have sent me to inquire of God and you refuse to obey, you are intentional sinners.

אֱתֶם שְׁלַחְתֶּם אֱלֹהֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לְאמֹר הִתְפַּלֵּל בְּעֲדֵנוּ אֱלֹהֵי יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וּכְכֹל אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
בֵּן הַגִּדְלָנוּ וְעָשִׂינוּ: כֹּה וְאִגֵּד לָכֶם הַיּוֹם
וְלֹא שְׂמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
וְכָכֹל אֲשֶׁר שְׁלַחְנִי אֵלֵיכֶם: כִּי וְעַתָּה
יָדַעְתֶּם כִּי בַחֲרַב בָּרָעַב וּבְדָבָר
תָּמוּתוּ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר הִפְצַתֶם לָבוֹא
לְגִזְרוֹת שָׁם: כֹּה * וַיְהִי כְּכֹלֹת יִרְמְיָהוּ
לְדַבֵּר אֶל-בְּלִיַּהֲעֵם אֶת-כָּל-דְּבָרֵי
יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר שְׁלָחוּ יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם אֵלֵיהֶם אֶת כָּל-הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה: וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה בֶן-הוֹשַׁעִיָּה
וַיַּחֲזֵן בִּן-קֶרֶת וְכָל-הָאֲנָשִׁים הַזֵּהִים
אָמְרִים אֶל-יִרְמְיָהוּ שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר
לֹא שְׁלַחְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֵאמֹר לֹא-----

אֲבִי אֲהֵן שְׁלַחְתֶּן יְהוָה
לְקַדְּשׁוֹ אֶתְכֶם לְמִימְרֵי
צִלִּי עֲלֵיכֶם מִיַּד יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וּכְכֹל דְּבָרֵי
אֱלֹהֵיכֶם בֵּן מִיָּהוּ לָמָּה
וְנִשְׁכַּח: כֹּה וְאִגֵּד לָכֶם
יִסְמָאֵל בֶּן-נְחֻמִּיָּהוּ
לְמִימְרֵיכֶם בֶּן אֶתְכֶם
וְכָכֹל דְּבָרֵי שְׁלַחְנִי לְתַתְּכֶם
כִּי וְכַעֲשֵׂן מִיָּדֶךָ מִיָּדֶךָ
אֲבִי בְּחַרְבָּא כְּכֹל
וּכְכֹל אֲשֶׁר תִּסְמָכֶם
כֹּה תִּרְאֵהוּ דְּאִתְרַשְׁיָהוּ
לְמִימְרֵיכֶם לְאִתְרַשְׁיָהוּ
* וְהָיָה בְּרִישׁוֹ וְרִשְׁתֵּי
לְמִימְרֵיכֶם עִם כָּל שְׂמָכֶם
כֹּה פְתַחְתִּיכֶם אֶתְכֶם
דְּשְׁלַחְתֶּם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם
לְתַתְּכֶם כֹּל פְּתַחְתִּיכֶם
הָאֵלֶּה: וַיֹּאמֶר עֲזַרְיָה
כִּי הוֹשַׁעִיָּה וַיַּחֲזֵן בֶּן
הַחֲסִיד וְכָל נְבִיֵּי
הַשְּׂמָכֶם אֲמַרְיָהוּ לְיִרְמְיָהוּ
שֶׁקֶר אַתָּה מְדַבֵּר לֹא
שְׁלַחְךָ יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם לְמִימְרֵיכֶם

מנחת שני

מג (ב) לא תחלו לחיות. והפסוק
מזכיר את כל הנביאים אשר

רד"ק

הכיר מהם וימיהו כי דעתם ללכת למצרים לזיכך אבר
למצרים על כל פנים:

מצודת ציון

מג (ב) עזריה. יתכן שהוא ילווים הנביא למעלה וסיוע נקרא

ועתה וכו'. הנה לכתובת זאת טוב למען ידעו כבוד המעלה:

מג (א) את כל הרבנים האלה. האומרים למעלה: וכו' אישירם. היו אומרים ולפי שאלו הדברים אשר טוב האומרים:

הכיר מהם וימיהו כי דעתם ללכת למצרים לזיכך אבר
למצרים על כל פנים:

מצודת דוד

נאמר פסוק טעם גדול כנסתוכם אשר אתם שלחתם אותי וכו'
כי הלא כל שלחתם פיהם בניגון ועשיתם אתם מעידים: (א) ולכל

ר"ל וכו' שלח שבעים מאן לכל אשר שלחתי אליכם: (ב) ועתה וכו'.

מג (א) את כל הרבנים האלה. האומרים למעלה: וכו' אישירם. היו אומרים ולפי שאלו הדברים אשר טוב האומרים:

were overcome by the fear of Chal-
deans who might attack them and
slay them because of the assassina-
tion of Gedaliah and the Chaldeans
who were with him. Moreover,
they became frightened to live in the
land which God cares for constant-

ly, and where He punishes severely
for infractions of His Law.

1. **all these words**—i.e. the afore-
mentioned.—[*Mezudath David*]

2. **Azariah the son of Hoshaiah**—
Perhaps identical with Jezeanah the
son of Hoshaiah, mentioned above

you have sent me to the Lord your God, saying, "Pray for us to the Lord our God, and according to all that the Lord our God shall say, so tell us, and we will do [it]." 21. And I told you today, but you did not hearken to the voice of the Lord your God or to all that He sent me to you. 22. And now, you shall certainly know that you shall die by the sword, by famine, and by pestilence in the place where you desired to sojourn.

43

1. And it came to pass when Jeremiah finished speaking to all the people all the words of the Lord their God which the Lord their God had sent him to them, all these words, 2. then said Azariah the son of Hoshai and Johanan the son of Kareah and all the wilfully wicked people, saying to Jeremiah, "You speak falsely; the Lord our God did not send you to say, 'You shall not

21. And I told you today, but you did not hearken—Although he had not yet completed his words, and they had not yet responded, he recognized that they intended to go to Egypt in any case.—[*Redak*]

or to all that He sent me to you—You neither hearkened to this word of God nor did you hearken to anything that God sent me to tell you.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

22. And now, etc.—He repeated his warning so that they should know the cause of the misfortune when it would befall them.—[*Mezudath David*]

Abarbanel explains the change that came over the people who were

previously ready to accept anything the prophet would tell them, and later reneged. He notes that the assassination of Gedaliah the son of Ahikam took place on Rosh Hashanah, during the Ten Days of Penitence, and they appealed to the prophet to inquire of God what they should do. At that time, their souls were purified, and they were ready to worship God with devotion. Therefore, they appealed to the prophet to inquire of God what they should do and were willing to accept any reply he would give them. After Yom Kippur, however, [the effect of the penitential days wore off, and] they reverted to their folly. They

תָּבֹאוּ מִצְרַיִם לְגֹדֹר שָׁם: ^ג כִּי בְרוּךְ בֶּן־
נְרִיָּה מִסִּית אֶתְךָ בָּנוּ לְמַעַן תֵּת אֶתְנוּ
בְּיַד־הַבְּשָׂדִים לְהַמִּית אֶתְנוּ וּלְהַגְלוֹת
אֶתְנוּ בְּבָל: ^ד וְלֹא־שָׁמַעַ יוֹחָנָן בֶּן־קֶרֶחַ
וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים וְכָל־הָעָם בְּקוֹל
יְהוָה לָשֹׁבֶת בְּאַרְצָן יְהוּדָה: ^ה וַיִּקַּח
יֹחָנָן בֶּן־קֶרֶחַ וְכָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֶת־
כָּל־שְׂאֵרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־שָׁבוּ מִבָּבֶל
הַגּוֹיִם אֲשֶׁר גָּדְחוּ־שָׁם לְגֹדֹר בְּאַרְצָן
יְהוּדָה: ^ו אֶת־הַגְּבָרִים וְאֶת־הַנְּשִׁים
וְאֶת־הַטָּף וְאֶת־בָּנוֹת הַמִּלֵּךְ וְאֶת־כָּל־
הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר הִנִּיחַ נְבוּחַדְנֶצַּר רֶב־
מַבְחִים אֶת־גְּדֻלָּתוֹ בֶּן־אַחֲיָקָם בֶּן־

ק"ר
(ח) את גדליות, עם גדליות:

מצורת דוד

(ג) כי ברוך וגו' יתכן שהיה להם חנך ומכירה עם כדור ולכן חשדו כי
זוהי שהיו מסיית זהם את ירמיה לנצח להם להשאר שם למען
יהיו נמסרים ביד הכשדים: להסית וגו', ר"ל מקלות ימית ופקדת
יגלה לבבל: (ה) אשר שבו, אשר חזרו וגו' לגור בלחץ יסודם: (ו) ואת כל הנפש, הכשדים והשפחות ואת ירמיה וגו', גם אותם

מצורת ציון

כשני השמות: הודים, הכשדים: (ג) כסית, פלשון
כספה וסחיי:

to Jeremiah, at the same time enticing him to forbid them to go to Egypt. They believed this since they could not conceive of God forbidding them to go to Egypt, a land safe from danger, and commanding them to remain in the land of Judah, where Nebuchadnezzar was likely to attack them. To deprive Nebuchadnezzar of his free choice was a miracle contrary to the laws of nature. They did not believe that

God would perform such a miracle unnecessarily.

to put us to death and to exile—To put some to death and to exile others.—[*Mezudath David*]

5. **to sojourn**—That had returned to sojourn in the land of Judah.—[*Mezudath David*]

6. **and all the people**—The bondmen and the bondwomen.—[*Mezudath David*]

and Jeremiah the prophet and

come to Egypt to sojourn there.' 3. But Baruch the son of Neriah incites you against us, in order to deliver us into the hand[s] of the Chaldeans to put us to death and to exile us to Babylon." 4. And Johanan the son of Kareah and all the officers of the armies and all the people did not hearken to the voice of the Lord to dwell in the land of Judah. 5. And Johanan the son of Kareah and all the officers of the armies took all the remnant of Judah that had returned from all the nations where they had been driven, to sojourn in the land of Judah, 6. the men and the women and the children and the king's daughters and all the people whom Nebuzaradan the chief executioner had left with Gedaliah the son of Ahikam the son of

(42:1). He may have been called by two names.—[*Mezudath Zion*]

"You speak falsely"—For the above reason, the people did not accept Jeremiah's words. Moreover, they thought that, if God had indeed spoken to Jeremiah, it would have been conveyed to him immediately, not several days after his inquiry.—[*Aharbanel*]

3. But Baruch the son of Neriah incites you—As will be related in ch. 45, Baruch sought to become a prophet, but was unsuccessful in his attempts. He still hoped that in the Holy Land, a land conducive to that end, he would perhaps achieve his goal. In Egypt, however, a land steeped in idolatry and sorcery, there was no hope. Therefore, Baruch, in order to attain his desires, strove to remain in the land of prophecy, not in Egypt, a land

hateful to him. Consequently, the people suspected him of inciting Jeremiah against them. I.e. they believed that Baruch had persuaded Jeremiah to forbid the flight to Egypt, and that Jeremiah presented it as a prophetic message. The phrase, "in order to deliver us, etc." does not mean that that was Baruch's intention, but that that would be the result of Baruch's persuasion.—[*Aharbanel*]

Mezudath David explains this phrase in its simple sense. He conjectures that there was strife between Baruch and the people, and they suspected him of plotting their downfall.

Malbim explains that they saw Baruch circulating among the people. They, therefore, believed that he knew of their intention to go to Egypt in any case and reported it

[illegible]

ישיבת תלמידי חכמים

(י) שטרות. 50:17 ק"ד :

9726

אלא אפא, הא ואלא

מהד"כ"א

בג (ט) וספגתם במלח. מ"ט וז' סוד נטל היא בחיבה
 כמו מקום מעמד מעשה ויסודו לע' כמו וילט פניו
 (ט) וספגתם במלח. מ"ט וז' סוד נטל היא בחיבה
 כמו מקום מעמד מעשה ויסודו לע' כמו וילט פניו

(מרכיב ח' י"ט) למס הוותם בחוך הטעו במלכו: במלכ. (אנוולומנטו" בלע"ו): (י שפירדו. אהלז דוגמת

[illegible]

מצודת דוד
סיועית חרש

[illegible]

Shaphan, and Jeremiah the prophet and Baruch the son of Neriah. 7. And they came to the land of Egypt, for they did not hearken to the voice of the Lord, and they came to Tahpanhes. 8. And the word of the Lord came to Jeremiah in Tahpanhes, saying: 9. Take in your hand large stones and hide them in the mortar in the framework, which is at the entrance of Pharaoh's house in Tahpanhes, before the eyes of Jewish men. 10. And you shall say to them: So said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold I am sending, and I will take Nebuchadrezzar the king of Babylon, My servant, and I will put his throne over these stones which I have hidden, and he shall spread his royal pavilion over them. 11. And he shall come and smite

Baruch the son of Neriah—They took them along to Egypt because they did not wish to part with the prophet, so that his merit would protect them. They took Baruch so that he would not attain prophecy.—[*Abarbanel*] According to *Shalsheleth HaKabbalah*, they took Jeremiah against his will.

7. for they did not hearken to the voice of the Lord—Who commanded them not to go.—[*Mezudath David*]
and they came to Tahpanhes—A city in Egypt.—[*Mezudath David*]

9. and hide them in the mortar—Heb. *בַּמִּלֵּט*. This "mem" is a defective radical in the word, like *מָקוֹם*, a place, *מַעֲמָד*, a stand, *מַעֲשֵׂה*, a deed, and its root is *לט*, cf. "he wrapped (*וּלְטַט*) his face" (1 Kings 19:13). *Envelop them in the mortar in the framework*.—[*Rashi*] *Rashi* adjudges the "mem"

prefixed to the root as part of the radical.

in the mortar—(*Envelopement in O.F.*).—[*Rashi*] *Redak* identifies it as mortar from which bricks are made or other mortar made from lime and sand.

in the framework—where bricks are made, or where bricks are burnt.—[*Redak*] *Jonathan* renders: in the plaster of the building.

10. his pavilion—Heb. *שְׂפָרִיר*, his tent, and a similar case is found in Job 26:13: "By His breath, He made the heavens a tent (*שְׂפָרָה*)."—[*Rashi*] *Redak* connects it with the root *שפר*, meaning "beauty," thus denoting a beautiful tent. *Jonathan* renders: his palace.

11. And he shall come—The "kethib" is: and it (fem.) shall come, referring to the camp.—[*Redak*]

אֶת־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר לַמּוֹת לַמּוֹת
וְאֲשֶׁר לַשְּׁבִי לַשְּׁבִי וְאֲשֶׁר לַחֲרָב
לַחֲרָב: י' וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּבֵתִי אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם וּשְׂרָפָם וְשָׂבָם וְעָטָה אֶת־אֶרֶץ
מִצְרַיִם כַּאֲשֶׁר יַעֲטֶה הָרָעָה אֶת־בְּגָדוֹ
וַיֵּצֵא מִשָּׁם בְּשָׁלוֹם: י' וְשָׂבַר אֶת־
מִצְבּוֹת בֵּית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
וְאֶת־בֵּתִי אֱלֹהֵי־מִצְרַיִם יִשְׂרָף בָּאֵשׁ:
מִד * הַדָּבָר אֲשֶׁר הָיָה אֶל יִרְמְיָהוּ אֶל

מהר"י קרא

רש"י

(יב) ויפסה את ארץ מצרים פ"י ויפך נבוכדנצר את ארץ מצרים: כאשר יפסה החורבה את בגדו. עליו כפני הרוח: את בגדו ויפסה מעל חפציו כהוא מולך אליו לפניו: (יג) את מצבות בית שמש: מצבות שמש כש אלוהם שנתניירו בימי חוקיהו כשני סנהריב שהולך מכוס וממלרים לבני ירושלים כיום מפלתו כמו שאלמר (ישעיה ט') כיום ההוא יהיו חמש ערים בלחן מלרים מדרכות שפת כנען וכשעשת לה' לבלות עיר החרם יאמר לאחת ות"י עיר קרייתא בית שמש דעמידה למיתרבי ויאמר רבוא הלא מנהון:

מנחת שי

רד"ק

(א) ויפסה את ארץ מצרים פ"י ויפך נבוכדנצר את ארץ מצרים: כאשר יפסה החורבה את בגדו. עליו כפני הרוח: את בגדו ויפסה מעל חפציו כהוא מולך אליו לפניו: (יג) את מצבות בית שמש: מצבות שמש כש אלוהם שנתניירו בימי חוקיהו כשני סנהריב שהולך מכוס וממלרים לבני ירושלים כיום מפלתו כמו שאלמר (ישעיה ט') כיום ההוא יהיו חמש ערים בלחן מלרים מדרכות שפת כנען וכשעשת לה' לבלות עיר החרם יאמר לאחת ות"י עיר קרייתא בית שמש דעמידה למיתרבי ויאמר רבוא הלא מנהון:

מנחת שי

רד"ק

(א) ויפסה את ארץ מצרים פ"י ויפך נבוכדנצר את ארץ מצרים: כאשר יפסה החורבה את בגדו. עליו כפני הרוח: את בגדו ויפסה מעל חפציו כהוא מולך אליו לפניו: (יג) את מצבות בית שמש: מצבות שמש כש אלוהם שנתניירו בימי חוקיהו כשני סנהריב שהולך מכוס וממלרים לבני ירושלים כיום מפלתו כמו שאלמר (ישעיה ט') כיום ההוא יהיו חמש ערים בלחן מלרים מדרכות שפת כנען וכשעשת לה' לבלות עיר החרם יאמר לאחת ות"י עיר קרייתא בית שמש דעמידה למיתרבי ויאמר רבוא הלא מנהון:

מנחת שי

רד"ק

(א) ויפסה את ארץ מצרים פ"י ויפך נבוכדנצר את ארץ מצרים: כאשר יפסה החורבה את בגדו. עליו כפני הרוח: את בגדו ויפסה מעל חפציו כהוא מולך אליו לפניו: (יג) את מצבות בית שמש: מצבות שמש כש אלוהם שנתניירו בימי חוקיהו כשני סנהריב שהולך מכוס וממלרים לבני ירושלים כיום מפלתו כמו שאלמר (ישעיה ט') כיום ההוא יהיו חמש ערים בלחן מלרים מדרכות שפת כנען וכשעשת לה' לבלות עיר החרם יאמר לאחת ות"י עיר קרייתא בית שמש דעמידה למיתרבי ויאמר רבוא הלא מנהון:

מנחת שי

רד"ק

is destined to be destroyed, will be said to be one of them.—[Rashi] As Rashi explains there, "Jonathan renders 'heres' in two ways: an expression related to 'Who says to the sun (לְחָרָס) and it will not shine' (Job 9:7), and an expression of demolition and destruction." Redak points out that in Beth-shemesh the sun was worshipped, [hence the name Beth-shemesh, house of the

sun]. The Rabbis identify this city with Heliopolis (the city of the sun) or On. Although its inhabitants converted to Judaism, in later times it became an idolatrous city, the site of the temple of Ra, the sun god, which had in front of it an avenue of obelisks. Nebuchadnezzar would destroy this temple with its obelisks.—[Daath Soferim, Daath Mikra]

For further commentary see Appendix.

the land of Egypt, those who are for death, for death, and those who are for captivity, for captivity, and those who are for the sword, for the sword. 12. And I will ignite a fire in the houses of the gods of Egypt, and he shall burn them and capture them, and he shall wrap up the land of Egypt as a shepherd wraps up his garment, and he shall leave there in peace. 13. And he shall break the monuments of Beth-shemesh which is in the land of Egypt, and the houses of the gods of Egypt he shall burn with fire.

44

1. The word that came to Jeremiah concerning

those who are for death—Those deserving to die by famine, shall die by famine.—[*Mezudath David*]

12. and he shall burn them and capture them—He shall burn the temples housing the gods of Egypt, and he shall carry off the idols themselves, those of silver and gold. It may also mean that he will capture their worshippers.—[*Redak*] Or, he will capture the Egyptians.—[*Abarbanel*] Or, he will burn the wooden idols and carry off the silver and golden ones.—[*Mezudath David*]

and he shall wrap up the land of Egypt—He shall wrap up all its plunder and leave, as a shepherd wraps up and rolls his garment and casts it over his shoulder when he leads his flock before him.—[*Rashi*] *Redak* interprets the figure as that of a shepherd who wraps himself in his garment. Scripture chooses the shepherd rather than an ordinary person because the shepherd stays with his flocks by day and by night

and must wrap himself securely to protect himself from the cold at night. His father, *Rabbi Joseph Kimchi*, explains the figure as that of a shepherd who wraps up his tent when moving to fresh pastures, leaving nothing in his wake. *Kara* renders: And he shall surround Egypt, as the shepherd wraps his garment around himself for protection from the wind.

13. the monuments of Beth-shemesh—The altars that those who proselytized in the days of *Hezekiah* had made there, *Sennacherib's* captives whom he brought from Cush and from Egypt before Jerusalem (note error in Nach Lublin, should read לְכָנִי) on the day of his downfall, as it is stated, "On that day there shall be five cities in the land of Egypt speaking the language of Canaan and swearing to the Lord of Hosts, one of which will be called 'the city of Heres'" (*Isa. 19:18*). *Jonathan* renders: The city of Beth-shemesh, which

כָּל־הַיְּהוּדִים הַיֹּשְׁבִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם
 הַיֹּשְׁבִים בְּמִגְדֹּל וּבְתַחֲפֻנְחָם וּבְנֶחֱ
 וּבְאֶרֶץ פְּתָרוֹם לֵאמֹר: ^ג כֹּה־אָמַר
 יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם
 רְאִיתֶם אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר הִבֵּאתִי
 עַל־יְרוּשָׁלַם וְעַל כָּל־עָרֵי יְהוּדָה וְהֵנֶם
 חֲרָבָה הַיּוֹם הַזֶּה וְאֵין בָּהֶם יוֹשֵׁב:
^ג מִפְּנֵי רָעַתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לְהַבְעֵסְנִי
 לָלֶכֶת לְקַטֵּר לַעֲבֹד לֵאלֹהִים אֲחֵרִים
 אֲשֶׁר לֹא יַדְעוּם הִמָּה אֲתֶם וְאֲבֹתֵיכֶם:
 וְאֲשַׁלַּח אֵלֵיכֶם אֶת־כָּל־עַבְדֵי
 הַנְּבִיאִים הַשְּׂפִים וְשַׁלַּח לֵאמֹר אַל נָא
 תַעֲשׂוּ אֶת־דְּבַר־הַתַּעֲבָה הַזֹּאת אֲשֶׁר
 שָׁנֵאתִי: ^ה וְלֹא שָׁמְעוּ וְלֹא־הָיוּ
 אֶת־אֲזָנֵם לָשׁוּב מִרְעֵתָם לְבַלְתִּי קַטֵּר

יהודאי דהקבו בארץ מצרים
 דמגדל וכתחפנחם
 דמגדל וכתחפנחם
 ובקפסם ובארץ פתרום
 לסימ: בדנן אמר
 צבאות אלהי ישראל
 אתם ראינתם את כל
 הרעה אשר הבאתי
 בישלם ועל כל קרוא
 דבית יהודה ואינן
 חקבא יקא דין וזית
 בהון ותיב: גסן קס
 בישלם הון בעברו
 לארץ קרמי לקס
 לאקא בוסמן לקפס
 למענה פלח כוכבא
 דלא ידעו דין אתון
 ואברהבון: דושלמיה
 לוקבון זה כל עברי
 נבניא מקרים ומשלח
 למימר לא בעו תעבדון
 זה עסק תעבדא קרא
 דרמיות: הולא קבילו
 ולא ארכבו זה אדעיהון
 למימב כמשלחון דביר
 דלא לאקא בוסמן
 למענה

מנחת שי

מד (ו) אשר פשו להספיקי. חסר י"ד חסר ס' וי' נמצאת בסו"ט כחזני יד
 מדוייקים ודמוקים יצאים וס' וי' מה שנכתבו (על נסיון ל"ב)

מצורת ציון

מד (ו) בסגורל וגי'. שמות מקיפות כללן מלרים: (ג) ורם.
 כנס סס: חרבה, מל' מורקן:

אל נא תעשו. כלומר אל פד כנס עשיתם כנס אל

ר"ק

ישראל באש לבזיון אלהיהם: (ח) כפני רעתם, רעת יושביהם:
 הכה אתם ואבותיכם, הכה יושבי הערים שוכר שבת או שגלו

מצורת דוד

מד (ו) הושבים בארץ כצרים, וחסר וס' היושבים במגדל
 וגי' שם מלרן מלרים: (ג) אשר לא ידעו מהם.
 אשכ לא היו מכירים כנס מלר: אהם ואבותיכם. גס אלס נס
 חתובים עשו הכס: (ד) השכים ושלח. כייתי משכים ומשלח

event, there is no doubt that it was indeed its cause. So was the case of the destruction of Jerusalem, which was predicted by the prophets as a result of the people's idolatrous practices, as in the following verses.—[*Malbim*]

3. because of their evil—I.e. because of the evil of their inhabitants.—[*Redak*]

For further commentary see Appendix.

4. And I sent to you—Although I warned you through My prophets, whom I sent betimes, admonishing you not to commit those abominations.—[*Abarbanel*]

5. But they did not hearken—They, nevertheless, did not hearken.—[*Abarbanel*]

to repent of their evil—I.e. to repent of the past sins.—[*Malbim*]

all the Jews dwelling in the land of Egypt, those dwelling in Migdol and in Tahpanhes and in Noph and in the land of Pathros, saying: 2. So said the Lord of Hosts, the God of Israel: You saw all the evil that I brought upon Jerusalem and upon all the cities of Judah, and behold, they are waste, and there are no inhabitants in them, 3. because of their evil, which they did to provoke Me, to go to burn incense to worship other gods, which they did not know, [neither did] you nor your forefathers. 4. And I sent to you all My servants the prophets, sending them betimes, saying: Now do not do this abominable thing which I hate. 5. But they did not hearken, nor did they incline their ear[s] to repent of their evil, not to burn incense

1. concerning all the Jews dwelling in the land of Egypt—Since their intention was to worship idols as the Egyptians do, this message came from God to the prophet.—[*Abarbanel*] *Daath Mikra* takes the expression, “all the Jews” to include those who had fled to Egypt because of the war. The prophet was displeased with them because they had transgressed the Mosaic interdict against returning to Egypt.

dwelling in Migdol, etc.—First the verse gives the general location of their residence and then elaborates on the details.—[*Mezudath David*]

Migdol—If this is the same Migdol as in Exodus 14:2, it is on the northeast border of Egypt, to the east of Tahpanhes.—[*Soncino*] *Daath Mikra* claims that it may refer to any of the fortresses or fortified cities in eastern Egypt bearing this appellation.

Noph—Approximately twenty-

five kilometers south of modern Cairo, on the western bank of the Nile.—[*Daath Mikra*]

Pathros—This was upper Egypt, known in Egyptian as Pe-te-res and in Akkadian as Paturisi. This extended from the south of Noph to the southern border of Egypt. The Jews were apparently scattered throughout Egypt. The prophet was compelled to go from place to place to deliver his message, or perhaps representatives of every city assembled in one of these places to take counsel, and there Jeremiah publicized his prophecy.—[*Daath Mikra*]

2. You saw—When someone notices an event taking place, he inquires as to its cause. If it was preceded by another event, perhaps leading to it, he may still be in doubt whether that was, in fact, its cause. Should a prophet come, however, and warn that the preceding event will eventually lead to the following

תרגום

[illegible]

הרה"ה

[illegible]

מצורף דרך

[illegible]

(1) 1984.06.26

—

(ד) כמס' סתריה

א. חזק

הנהגתו של המנהל, וזו היתה הסיבה העיקרית לכך. המנהל לא היה מודע לכך, ולכן לא היה יכול להימנע מכך. המנהל לא היה מודע לכך, ולכן לא היה יכול להימנע מכך.

to other gods. 6. And My anger and My fury were poured out, and it burnt in the cities of Judah and in the streets of Jerusalem, and they have become waste and desolate as this day. 7. And now, so said the Lord God of Hosts, the God of Israel: Why do you do this great evil to your souls, to cut off from you man and woman, child and suckling from the midst of Judah, not to leave over a remnant for yourselves, 8. to provoke Me with the deeds of your hands, to burn incense to other gods in the land of Egypt where you are coming to sojourn, in order to cut yourselves off and in order for you to become a curse and a reproach among all the nations of the earth. 9. Have you forgotten

not to burn incense to other gods—i.e. to refrain from idolatrous practices in the future.—[*Malbim*]

6. **were poured out**—For this reason My anger and My fury were poured out.—[*Mezudath David*] *Jonathan* renders: rested.

as this day—that they are waste and desolate.—[*Mezudath David*]

7. **to your souls**—i.e. to yourselves, for "man and woman, child and suckling" will be cut off.—[*Mezudath David*] The destruction will not end with the cities but the people too will be destroyed, without leaving you a remnant.—[*Malbim*]

8. **to provoke Me**—Now he explains how they are harming themselves, i.e. by provoking God.—[*Mezudath David*]

coming to sojourn—This is not your land as the land of Judah was. Therefore, the evil in store for you will be twofold, for you will be cut

off completely, and you will become a curse and a reproach among all the nations since you live among them.—[*Malbim*]

a curse—They will curse people by saying that they should become like you.—[*Mezudath David*]

and a reproach—Everyone will reproach you.—[*Mezudath David*]

Do not say that you are doing this out of fear of the Chaldeans, but it is to provoke Me, and do not think that you will not be punished for it when you sin in the land of Egypt, but it will cause you to be cut off.—[*Abarbanel*]

9. **Have you forgotten**—This is a rhetorical question. Surely you have not forgotten the evils of your forefathers.—[*Mezudath David*]

Have you forgotten the cause of the destruction of Jerusalem, viz. the evil deeds of your forefathers, etc.?—[*Malbim*]

רעות אבותיכם ואת רעותי מלכי
יהודה ואת רעות נשוי ואת רעותיכם
ואת רעות נשיכם אשר עשו בארץ
יהודה ובחצות ירושלים: לא רבאו
עד היום הזה ולא יראו ולא יהלכו
בתורתי ובחקתי אשר נתתי לפניכם
ולפני אבותיכם: לא לכן כה אמר יהוה
צבאות אלהי ישראל הנני שם פני
בכם לרעה ולהכרית את כל יהודה:
ולקחת את שארית יהודה אשר
שמו פניהם לבוא ארץ מצרים לגור
שם ותמו כל בארץ מצרים יפלו
בחרב ברעב ותמו מקטן ועד גדול
בחרב וברעב ימתו והיו לאלה לשמה

יה בישות אבהקבו
נה בישות מלכא
דבית יהודה ונה בישות
נשויה ונה בישות נשיכו
נה בישות נשיכו
נעברו בארץ דבית
יהודה ובחצות ירושלים:
לא פסקו עד יוקא
הבין ולא דחילו
ולא הלכו בארץ
ובקסי דיהודא
גד ביון ורדם
אבהקבו: לא לבן
בדן אסר יי עבאות
אלהא דישאל הא אנה
משי אפי בכון
לבישא ולשיאיה ונה
כל דבית יהודה:
י ואסב נה שארא
דבית יהודה דשויו
אפיהו למעל לארעא
דמצרים לאתחבא
הון ויסופו פל הון
בארעא דמצרים ויתרמו
בחרב ובקטא ויסופו
מנערא ועד רבא
בחרב ובקטא ימותו
ויהו למימי ולצדו

ולקלה

רשי

מד (י) לא רבאו, לא נדכה לבס מרעתם:

סנחת שי

(י) לא רבאו, לא נדכה לבס מרעתם: לא נבנעו ולא
סכנו צעבם רבאים כפני המגש שהשיגם על רעתם שעשו:

רד"ק

בפצת האברה: (י) לא רבאו עד היום הזה, לא נבנעו ולא
סכנו צעבם רבאים כפני המגש שהשיגם על רעתם שעשו:

סצורת ציון

(י) רבאו, בנין כחית' והוא מושל על ההכנסה כמו לב נשכר
ונדכה (תהלים לא): (יב) ותבו, ענין כליון והשלמה: לאלה,
ענין שטותה: לשמה, לתחנות:

מצודת דוד

(י) לא רבאו, לא נדכה לבס מרעתם עד היום הזה ולא
סכנו צעבם רבאים כפני המגש שהשיגם על רעתם שעשו:

sword, but they will not die from
hunger since they will be able to find
food. The small ones, however, will
not die by the sword, for they will
not engage in war. Instead, because

of their poverty, they will die of
famine. Hence, all of them will die
either by the sword or by famine.—
[Malhim]

the evils of your forefathers and the evils of the kings of Judah and the evils of his wives and the evils of your wives, that they did in the land of Judah and in the streets of Jerusalem?

10. They were not crushed until this day, and they did not fear, and they did not walk in My Law and in My statutes that I placed before you and before your forefathers. 11. Therefore, so said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold I direct My face against you for evil and to cut off all of Judah. 12. And I will take the remnant of Judah that directed their faces to come to the land of Egypt to sojourn there, and all shall be consumed; in the land of Egypt they shall fall, by the sword and by famine they shall be consumed, both great and small shall die by the sword and by famine, and they shall be for an oath, for bewilderment,

the evils of his wives—I.e. the evils of the wives of each king. We find that Abijah's wife made a frightful image for the asherah (1 Kings 15:13).—[*Redak*]

10. **They were not crushed**—*Their hearts were not crushed because of their evil.*—[*Rashi*] They were not humbled because of the punishment visited upon them for their evil deeds.—[*Redak*]

they did not fear—They did not fear the punishment.—[*Malbim*]

and they did not walk in My Law—after seeing the punishment that befalls transgressors.—[*Malbim*]

11. **I direct My face**—So to speak, I will direct My attention toward you to bring evil upon you.—[*Mezudath David*]

for evil—Whereas in the destruction of Jerusalem, God's intention was for good, in a manner similar to the seeds that disintegrate and then sprout, this destruction will be completely for evil, to cut off all of Judah.—[*Malbim*]

12. **And I will take**—*Malbim* explains that the Jews in Egypt were divided into two groups, the officers of the armies and the wicked ones, and the group that was coerced to follow them to Egypt, as above (43:5). First the prophet addresses the former group, "that directed their faces to come to the land of Egypt." Their main intention was to migrate to Egypt. They shall all be consumed.

both great and small—The great, viz. the warriors, will fall by the

וְלִקְדָּלָה וְלִחְרָפָה: י' וּפְקַדְתִּי עַל־
הַיּוֹשְׁבִים בָּאָרֶץ מִצָּרִים בְּאֶשֶׁר
פְּקַדְתִּי עַל־יְרוּשָׁלַם בְּחֶרֶב בָּרָעַב
וּבַדָּבָר: י' וְלֹא יִהְיֶה פָלִיט וְשָׁרִיד
לְשְׂאֵרֵית יְהוּדָה הַבָּאִים לָגוּר־שָׁם
בָּאָרֶץ מִצָּרִים וְלָשׁוּב אֶרֶץ יְהוּדָה
אֲשֶׁר הִמָּה מְנַשְׂאִים אֶת־נַפְשָׁם לָשׁוּב
לְשִׁבְתַּת שָׁם כִּי לֹא־יָשׁוּבוּ כִּי אִם־
פְּלִטִים: טו' וַיַּעֲנֵנִי אֶת־יְרֵמְיָהוּ כֹל־
הָאֲנָשִׁים הַיְּדָעִים כִּי מִקְטָרוֹת נָשִׂידֵם
לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וְכֹל־הַנָּשִׁים הָעֹמְדוֹת
קָהֵל גִּדּוֹל וְכֹל־הָעָם הַיּוֹשְׁבִים בָּאָרֶץ
מִצָּרִים בִּפְתָרוֹם לֵאמֹר: טז הַדָּבָר
אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ אֵלֵינוּ בְּשֵׁם יְהוָה אֵינָנו

רש"י

מדר"י כרא

(יד) בואם פליטים. ירמיה וכרוך חורו משם שהגלו
 נכבדלאלר כשנתנה ארץ מזרים בידו כעשרים ושבע למלכו

מצורת דוד

וגו' יסבנו בהם ויסמכו על מפלתם ויסלחו בהם קללותיהם וימחשו
 פוחס: (ג) ופקדתי. אשכח להפסד ולהביט נמול על היסכס וגו':
 בחרב וגו'. ר"ל כאלה אשר הנמול להפסד מהם: (יד) ולא יהיה
 פליט. לא יבא מהם כנגלים שאלוים מה: ולשוב. ולהורו ללבו
 שיהיה: (טו) ויענינו. כי לא יסובו כי אם הפליטים מהם האויב והוא
 מקבל קל ויונן הססון מעלמו: (טז) וכל הנשים העומדות

מד (יד) כי לא ישובו כי אם פליטים. שכן מצינו במדר שולם
 בשנת עשרים ושבע לנבוכדנצר ניתנה מצרים בידו
 תשא המונה ושלל שללה והגלה ירמיה וברוך וכל היהודים

מצורת ציון

(ג) ופקדתי. ענין הסנה: (יד) פליט ושריד. הלה ושארית:
 מנשאים. ענין המה וכל מנשאים: פליטים. מנשאים ומוללים:
 (טו) קהל. ענין קצון טוב:

יפודה אשר המה מלכים ומדוממים ומכתיקים את נפשם לשוב לשבת שמה הנה לא כל יסובו כי לא יסובו כי אם הפליטים מהם האויב והוא
 מקבל קל ויונן הססון מעלמו: (טז) וכל הנשים העומדות. שהיו שומרות בעמדתן ההוא והיו קצון טוב: וכל המה היו

do. . . —They denied Jeremiah's evidence, by which he proved that the calamity came upon them because of their idolatrous practices. They claimed that the opposite was true. During the reigns of Ahaz and Manassch, when they were steeped in idolatry, no evil befell them. During Zedekiah's reign, however, when idolatry was not prevalent,

and most of the people worshipped God, the evil befell them. From this, they proved that, on the contrary, burning incense to pagan deities helped them and protected them from evil. Only when they neglected to burn incense to the queen of heaven did evil befall them. The act of burning incense had the power to bring down upon them the bounty

and for a curse and a reproach. 13. And I will visit upon those dwelling in the land of Egypt as I visited upon Jerusalem, by the sword, by famine, and by pestilence. 14. There shall be neither fugitive nor survivor to the remnant of Judah coming to sojourn there in the land of Egypt and to return to the land of Judah, for they mislead themselves to return to dwell there, for only fugitives shall return. 15. And all the men who knew that their wives burned incense to other gods and all the women standing [in] a great assembly, and all the people dwelling in the land of Egypt, in Pathros, answered Jeremiah, saying, 16. "The word that you spoke to us in the name of the Lord,

we

13. **and I will visit**—Those who went to Egypt with the intention of remaining there joined Pharaoh's army to fight against Nebuchadnezzar. Therefore, they will fall with the casualties of that war.—[*Malbim*]

14. **for they mislead themselves**—This translation follows *Targum Jonathan*. *Mezudath Zion* renders: they promise themselves. *Daath Mikra* renders: they long.

only fugitives—*Jeremiah and Baruch returned from there, for Nebuchadnezzar exiled them when the land of Egypt was delivered into his hand in the twenty-seventh year of his reign* (Ezek. 29:17). *So we learned in Seder Olam* (ch. 26).—[*Rashi*] *Kara* adds: and he exiled Jeremiah and Baruch and all the Jews to Babylon. The words, "and all the Jews" are not found in our edition of *Seder Olam*. *Rashi* and *Kara* appear to differ on the question of whether there were any survivors

besides Jeremiah and Baruch. *Ibn Nachmiash* words it very plainly, that the sole refugees will be Jeremiah and Baruch. See, however, 46:27.

This verse refers to those coerced to follow Johanan the son of Kareah and his officers. Although they intended to return to Judah, only fugitives will return, for the others will perish by famine and pestilence.

15. **the men who knew**—In fact, all the women burnt incense to other gods, but many did so without their husbands' knowledge. Only those who knew that their wives burnt incense to other gods replied to Jeremiah, but all the women replied, as well as all the people dwelling in Pathros, since they were all idolatrous.—[*Malbim*]

and all the women standing—in that group, comprising a large multitude.—[*Mezudath David*]

16. "The word. . . 17.—But we will

שְׁמַעִים אֵלַיךְ: יִכְיָ עֲשֵׂה נַעֲשֵׂה אֶת־
כָּל־הַדְּבָר | אֲשֶׁר־יֵצֵא מִפִּינוּ לְקִמְר
לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּף: לָהּ נִסְכִּים
כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ אֲנַחְנוּ וְאֲבֹתֵינוּ מִלְּכֵינוּ
וְשָׂרֵינוּ בְּעָרֵי יְהוּדָה וּבַחֲצוֹת יְרוּשָׁלַם
וְנִשְׁבַּע־לָהֶם וְנִהְיָה טוֹבִים וְרָעָה לָא
רָאִינוּ: יי וּמִן־אֵז חָדְלָנוּ לְקִמְר לְמַלְכַּת
הַשָּׁמַיִם וְהַסֵּף: לָהּ נִסְכִּים חֲסֵרְנוּ כָּל
וּבַחֲרָב וּבִרְעָב תָּמְנוּ: יט וְכִי־אֲנַחְנוּ
מִקְטָרִים לְמַלְכַּת הַשָּׁמַיִם וְלַהֲסֵף: לָהּ

לְהֵלֵךְ כְּנֶדֶךְ: יי אֲבִי
סָעֵבֶר נִעְבִּיר יָתֶךְ
פְּתֻקָּא דְנֶקֶם מִפְּקֻמָּא
לְאַקְמָא בּוֹסְמִין לְכּוֹכְבַת
שְׁמִיָּא וְלִנְסָבָא לָהּ
נִסְכִּין קָמָא בְּעִבְרָא
אֲנַחְנָא וְאֲבֹתֵינוּ
סִלְכָּא וְרִבְרָא
בְּמִקְרָא דְבֵית יְהוּדָה
וּבְשִׁמְרֵי יְרוּשָׁלַם וְהָיוּ
סָבְעִין לְחֻמָּא נְהִינָא
שְׁלֹן שְׁלִיָּא וּבִישְׁתָּא לָא
חִיוָּנָא: יי וּמִן עֲדָן
דְּאַתְּמַנְעָא לָא סָקָא
בּוֹסְמִין לְכּוֹכְבַת שְׁמִיָּא
וְלִנְסָבָא לָהּ נִסְכִּין
חֲסֵרָא כּוֹלָא וּבְחֲרָבָא
וּבִרְעָב סָפְנָא: יט וְכִי־אֲנַחְנוּ
מִקְטָרִים מִקְטָן בּוֹסְמִין
לְכּוֹכְבַת שְׁמִיָּא וּבְנִסְכִּין

ר"א ונשבע להם: שנת קנב: חדלנו לקטר: פקדו שמינו עשיתי מלכיות:

מדר"י קרא

(יחולקל כ"ט) כך שנויה בסדר עולם: (יט) המבלעדי בבבל: (יז) ונהיה טובים, טובי בראה: (יט) המבלעדי אנשינו מנחת שי

לפרס: (יח) ונשבע להם: חסר אליך וכן באחרים חסר נשבעה כי המלכו הנביאים כשפסח וקדמוהו כשפסח טעונוה וכן ספר החזונוה ונשבע ייש כפשיש למלכות משיש מלך ובעינו כלומר כוכב גדול אשר בשמים שהוא מלך על האחרים והוא השמש ות"י לכוכבת שמיא: ונהיה טובים, שהינו בשלוח ובשובה: (יח) ומן אז חדלנו, והם לא חדלו אלא היו אופרים אם באה לנו רעה לא באה אלא מפני שפסקנו לקטר ולא היינו ורזיים כבראשונה לפיכך ענה להם הנביא הלא את הקטר: (יט) סקפרים, בא מצודת ציון

(יז) למלכת השמים, הלא השמש וכן נעשות כוכבים למלכות השמים (נעלו ז'): (יח) חסנו, ענין כליון: (יט) המבלעדי המלכות האחרים: שאלו מלכות מלכים: (יז) אשר יצא כפינו, חסר קנו על טעמו לקטר למלכות השמים ר"ל לכוכב גדול ששמים הוא השמש ונעלו מלך על כלם: והסוד לה: ונשבע להם, וכו' כינו שבעים להם: ונהיה טובים, ר"ל עשירים מלכים טובים: (יח) ומן אז, מסתן אשר אז חדלנו לקטר ונשבע להם: וכו' כינו שבעים: (יט) וכי אנחנו, וכו' מלכות השמים כשפסקו לנכון שחזרו ולי מה שחזרו מקדמים ויהיוהו לנסך

למלכת השמים, רוצה לומר למעשה השמים והם הכוכבים מלכות האל יתברך והוא חסר אליך וכן האחרים אשר בפרשה ייש כפשיש למלכות משיש מלך ובעינו כלומר כוכב גדול אשר בשמים שהוא מלך על האחרים והוא השמש ות"י לכוכבת שמיא: ונהיה טובים, שהינו בשלוח ובשובה: (יח) ומן אז חדלנו, והם לא חדלו אלא היו אופרים אם באה לנו רעה לא באה אלא מפני שפסקנו לקטר ולא היינו ורזיים כבראשונה לפיכך ענה להם הנביא הלא את הקטר: (יט) סקפרים, בא מצודת דוד

נמשכים לאחרים: בפתחם, שאלו מלכות מלכים: (יז) אשר יצא כפינו, חסר קנו על טעמו לקטר למלכות השמים ר"ל לכוכב גדול ששמים הוא השמש ונעלו מלך על כלם: והסוד לה: ונשבע להם, וכו' כינו שבעים להם: ונהיה טובים, ר"ל עשירים מלכים טובים: (יח) ומן אז, מסתן אשר אז חדלנו לקטר ונשבע להם: וכו' כינו שבעים: (יט) וכי אנחנו, וכו' מלכות השמים כשפסקו לנכון שחזרו ולי מה שחזרו מקדמים ויהיוהו לנסך

prophet replied (verse 21) that they still burnt incense to the queen of heaven.—[Redak] Although this statement appears ludicrous, it is known today that the pagans had a profound philosophy, which appeared true to those people.—[Daath Soferim]

19. without our husbands—Without their knowledge.—[Rashi] For fear that the prophet would instruct their husbands to divorce them, they blamed their husbands for their idolatrous practices.—[Daath Soferim]

cakes in her image—Heb. כִּנְיִים

will not hearken to you. 17. But we will do everything that has emanated from our mouth, to burn incense to the queen of heaven and to pour libations to her, as we did, we, our forefathers, our kings, and our princes, in the cities of Judah and in the streets of Jerusalem, and we were sated with bread, and we were well, and we saw no evil. 18. But since we stopped burning incense to the queen of heaven and pouring libations to her, we lack everything, and we have been consumed by the sword and by famine. 19. And when we burn incense to the queen of heaven and pour libations to her,

of heaven from the stars and the planets.—[*Malbim*]

to the queen of heaven—Heb. מלכה. This may be interpreted as: to the work of heaven, derived from מלאכה, *work*, although the “aleph” is missing. The intention is: The work God had created in the heavens, viz. the heavenly bodies. Others render: The queen of the heavens, a large star that rules over the heavens, viz. the sun. Indeed, *Jonathan* renders: The female star of the heavens.—[*Redak*]

as we did—We did not intend to accept the heavenly bodies as deities and to worship them as the pagans do. We intended merely to perform the act of burning the incense to them, an act efficacious of bringing bounty upon us.—[*Malbim*]

and we were well—We experienced peace and bounty.—[*Redak*] *Kara* explains: we were handsome. *Malbim* explains: we were good in God’s sight, for we did not mean to deny His existence. Therefore, we saw no evil.

and we saw no evil—Obviously, this statement is exaggerated. It is the statement of a downtrodden, broken people, yearning nostalgically for “the good old days.”—[*Daath Soferim*]

18. **But since we stopped**—They did not really stop, but they said that the evil befell them because they were negligent in their worship, and they did not worship with the same eagerness that they had once demonstrated. Therefore, the

did we make her cakes in her image without our husbands, or pour out libations to her?" 20. And Jeremiah said to all the people, to the men, to the women, and to all the people who answered him a word, saying, 21. "The incense that you burnt in the cities of Judah and in the streets of Jerusalem, you and your forefathers, your kings and your princes, and the people of the land, did not the Lord remember them and did it not enter His heart? 22. And He could no longer

להעצבה, *molds in the shape of idols (idols in the shape of a young lady as above ch. 22:28).*—[*Rashi*] See Commentary Digest ad loc. Whether the parenthesis is *Rashi's* is doubtful. The reference to ch. 22 was surely added at a later time since the system of chapters was not used by Jews until 1337, when Isaac Nathan used it in his Concordance. It first appeared in the *Mikraoth Gedoloth* Bible printed in Venice in 1425. It was, therefore, obviously not used by *Rashi*. Moreover, we see no evidence that the cakes were made in the form of a young lady unless that is implied by the expression, "the queen of heaven." See above on 7:18, where the "queen of heaven" is identified as Ishtar, the chief goddess of the Assyrians and the Chaldeans. She was believed to be the planet Venus. Accordingly, the cakes may have been made in the shape of a maiden, representing that goddess. We quote other theories that the cakes may have been made in the shape of an eight-pointed star or a half-moon. *Redak* renders: cakes to cause her to rejoice. Literal-

ly, we translate: to sadden her. This was used as a pejorative for the pagan deities. *Ibn Nachmias* quotes Rabbi Benjamin Albargeloni, who explains it literally, identifying "the queen of heaven" with Saturn, whose worship consisted of wearing black and enwrapping oneself in black and sighing in sadness.

21. **The incense that you burnt—**Although they were guilty of other sins as well, here the sin of idolatry is discussed since the women mentioned it and intended to continue it.—[*Daath Soferim*]

you and your forefathers, your kings and your princes, and the people of the land—this general blame is not in opposition to what is stated in many places, that it was not the entire nation that sinned by practicing idolatry. Moreover, even those who did sin, did not forsake the Torah and the commandments completely, but they were inclined to believe that the heavenly princes had an independent power, and that they had to be placated by burning incense to them.

This idolatry undermined the

יְהוָה עוֹד לָשֹׂאת מִפְּנֵי רַע מַעֲלָדֵיכֶם
מִפְּנֵי הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם וּתְהִי
אֶרְצְכֶם לְחֶרֶב וְלָשֹׂמָה וְלִקְלָלָה
מֵאִין יוֹשֵׁב בְּהַיּוֹם הַזֶּה׃ ^{כג} מִפְּנֵי אֲשֶׁר
קִטַּרְתֶּם וְאֲשֶׁר חִטַּאתֶם לַיהוָה וְלֹא
שָׁמַעְתֶּם בְּקוֹל יְהוָה וּבְתַרְתּוֹ וּבְחֻקָּיו
וּבְעֻדוֹתָיו לֹא הִלַּכְתֶּם עַל־כֵּן קָרָאתִי
אֶתְכֶם הִרְעָה הַזֹּאת בַּיּוֹם הַזֶּה׃
^{כד} וַיֹּאמֶר יְרֵמְיָהוּ אֶל כָּל־הָעָם וְאֶל כָּל־
הַנָּשִׁים שָׁמְעוּ דְּבַר־יְהוָה כָּל־יְהוּדָה
אֲשֶׁר בָּאֲרֶץ מִצְרַיִם׃ ^{כה} כֹּה־אָמַר
יְהוָה צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר
אַתֶּם וּנְשֵׁיכֶם וּתְדַבְּרֻנָּה בְּפִיכֶם
וּבִידֵיכֶם מֵלֹאֲתֶם ׀ לֹא־מַרְעֵשָׁה נַעֲשֵׂהָ

היה נשוא קדם לו עיר
ולא למשכן כן קדם
בישוע עובדיכו מן
המטהותקא העבדות
נתת אלעכון לחורקא
ולצרו ולקומא סבלי
ותיב קיומא הדיון :
כי מן קדם ראסיקתון
בוסמין ודמקתון קדם
זו ולא קבילתון
למסכרין ריי ובאורימיה
ובמקומו וקטן סבלי
לא הליקתון על ריי
ערצת הליכון בישיקא
הרא קיומא הדיון :
כי נאמר ימיה לכל
עמא ולכל נשיא קבילו
פהקמא ריי כל רבית
יהודה רי באדעא
דמקרים : כי כלן אמר
זו צבאות אלהא
דישראל למיכר אתון
ינשיבון ויגדלון
כפום כון וברעותכון
קטבתון למיכר מעבר
עצביר

מנחת שי

[illegible]

מצורה ציון

מקרה: (כ) בלאתם. ענין השלמת עמך: השם הסיכנה.

בפיכתם כי קן לויתנס להן לדכר: ובידיכם בלאהם. ר"ל בפיטל

רד"ק

ואחד ואכזר בלשון זכר ולשון נקבה: (וכן) ובעדוהיו. בשורא
הדלתית ובחולם הוי' (וכן) ותדברנה בשבם. הוי' ו' בעין כאשר
החזיקו אם לא ישבעו ולינו ששתי רגננו יהלל פי ארץ כאשר
בדברנו בשבים: ובידכם בלאה: כלומר כן בלאה בידם

מצורה דור

לחמדה וגו': כהיום הוה. שהיא חמדה: (כג) כפני וגו'. ר"ל
אלה קרה לכם הדעה על שדולתם לקצר אלה חמתי אלזה קטרתם
פיהו ולאש טעמם וגו' על כן קרה לכם מקרה הדעה הזאת: כיום
הוא. שהנני כדעה: (כה) אחם ישיבם. ר"ל אחם מה שגורם
דעה אחת לכם: ותרבות בפיכם. ר"ל מה שהנני מדכדות המ

shall surely fulfill your vows. They did not make these vows out of despair, but they seriously intended to fulfill them.

you shall surely execute—The repetition is for emphasis.—[Mezudath David]

bear because of the evil of your deeds, because of the abominations that you committed, and your land became waste and desolation and a curse, without an inhabitant as this day.

23. Because you burnt incense and because you sinned against the Lord, and you did not hearken to the voice of the Lord, and you did not walk in His Law and in His statutes and in His testimonies; therefore, this evil has befallen you as of this day."

24. And Jeremiah said to all the people and to all the women: Harken to the word of the Lord, all of Judah that is in the land of Egypt. 25. So said the Lord of Hosts, the God of Israel, saying: You and your wives; as you have spoken with your mouth, so have you fulfilled with your hands, saying, "We will surely

execute

The intention is that God waited until the sins accumulated to a degree to warrant the destruction of Jerusalem and the Holy Land.—[*Malbim*]

because of the evil—The evil has not befallen you because you have neglected to burn incense but because you did burn incense in the earlier times and because you sinned against the Lord.—[*Mezudath David*]

as this day—that you are in distress.—[*Mezudath David*]

24. **And Jeremiah said**—in anger.—[*Abarbanel*] *Daath Soferim* explains that this was said after many of the women carried out what they promised to do.

25. **You and your wives, as you have spoken with your mouths, so have you, etc.**—This translation follows *Redak*. The end of the verse

delineates what they said. *Abarbanel* explains that the men exonerated themselves by saying that the women's reply to the prophet was merely "women's talk," and that they did not mean it sincerely but said so out of their distress. Thereupon, the prophet retorts, "You and your wives!" You and your wives are united. Just as they are steeped in idolatry, so are you. "And they spoke with your mouth." I.e., they spoke with your concurrence. "And you fulfilled with your hands, saying . . ." Although they said it, you performed the act with your hands.

You shall surely fulfill—The verb forms are feminine since God is addressing the women, who usually performed this worship.—[*Redak*] *Abarbanel* construes this as the third person feminine, rendering. They

our vows, as we have vowed to burn incense to the queen of heaven and to pour libations to her." You shall surely fulfill your vows and you shall surely execute your vows. 26. Therefore, hearken to the word of the Lord, all of Judah dwelling in the land of Egypt: Behold, I have sworn by My great name, said the Lord, that My name shall no longer be called by the mouth of any man of Judah, saying, "As the Lord God lives," throughout the land of Egypt. 27. Behold, I visit upon them for evil and not for good, and every man of Judah who is in the land of Egypt shall be consumed by the sword, and by famine until they are completely destroyed. 28. And fugitives of the sword [who] shall return from the land of Egypt to the land of Judah

26. that My name shall no longer be called—I will not wait for them to repent, but all the Jews in the land of Egypt will be consumed before they repent.—[*Mezudath David*] Since they do not hearken to the prophets who speak in My name, My name shall no longer be called by their mouths, for the sword and the famine shall consume them, contrary to what they said, "We will neither see war nor hear the sound of the horn, nor be hungry for bread" (42:14).—[*Redak*]

by the mouth of any man of Judah—I.e. by the mouth of most of them, for, indeed, there were righteous men among them, e.g. Jeremiah and Baruch.—[*Redak*]

27. Behold, I visit upon them—In addition to the evil that shall befall the general population of Egypt, I will particularly visit evil upon those Jews who strove to leave Judah and come to Egypt.—[*Malbim*]

until they are completely destroyed—This too is an exaggeration as is evident from the following verse.—[*Redak*]

28. few in number—Such as Jeremiah the prophet, Baruch the son of Neriah, and the few other righteous men found among them.—[*Redak*] *Abarbanel* gives this explanation as a Rabbinic teaching. The source is, however, unknown to us. See above verse 14.

[shall be] few in number, and all the remnant of Judah that came to the land of Egypt to sojourn there shall know whose word shall stand, whether Mine or theirs. 29. And this shall be to you the sign, says the Lord, that I will visit upon you in this place, in order that you know that My words shall surely stand against you for evil. 30. So said the Lord: Behold I deliver Pharaoh Hophra, the king of Egypt, into the hand[s] of his enemies and into the hand[s] of those who seek his life, as I delivered Zedekiah, the king of Judah, into the hand[s] of Nebuchadrezzar, the king of Babylon, his enemy and the one who sought his life.

45

1. The word that Jeremiah the prophet spoke

shall know whose word shall stand, etc.—I.e. whether they are right in their statement that their worship of the queen of heaven brought them prosperity and their neglect of this worship brought them ruin, or I am right in My statement that their worship of the queen of heaven will bring ruin upon them, and they will be completely consumed.—[Kara] *Abarbanel* explains that the allusion is to the prophecy that they would perish in Egypt, which the people denied, claiming that God had not spoken to the prophet. He suggests that this may be the words of the prophet, "whether my words shall stand or theirs," whether my words of prophecy shall come true or not. It may also be the words of God, as we have translated it.

29. **And this shall be to you the sign**—This shall be the sign that my prophecy will be realized. When you witness the downfall of Pharaoh Hophra, you will be assured that the rest of the prophecy, viz. your doom, will likewise be fulfilled.

30. **Pharaoh Hophra**—Heb. פֶּרַעַה הֹפְרָא, rendered by *Jonathan* as פֶּרַעַה הִתְבַּרָא, *the broken Pharaoh*, and this "heth" serves instead of a "he."—[*Rashi*] According to this interpretation, Hophra is not a proper name, but a pejorative, given this Pharaoh as a portent of his impending downfall. Hophra should be understood as הַפְרוּעַ, the broken one. Cf. Judges 5:2. For this reason, the letters are given in reversed order to form הֹפְרָא. So *Redak* and *Abarbanel*. Others interpret this as a proper name, the name of the Egyptian Pharaoh rul-

to Baruch the son of Neriah when he wrote these words on a scroll from the mouth of Jeremiah in the fourth year of Jehoiakim the son of Josiah, the king of Judah, saying: 2. So said the Lord God of Israel concerning you, Baruch: 3. You said, "Woe is to me now, for the Lord has added grief to my pain. I have become weary with my sighing, but I have found no rest." 4. So shall you say to him: So said the Lord: Behold what I have built I will tear down, and

1. **these words**—Viz. the words recorded at the beginning of the Book, until the fourth year of Jehoiakim, as mentioned above (36:1).—[*Redak*]

Abarbanel explains that this refers to the Scroll of Lamentations written by Baruch, as above (36:1). This does not refer to the prophecy Jeremiah delivered to the people in the above chapter, for that was after the destruction of the Temple, some twenty years after the fourth year of Jehoiakim. This chapter is interpolated here for the following reason. As we see below, Baruch complained to God that he was not granted the gift of prophecy, and God replied to Him that he would never achieve it because of the impending destruction of the Temple, when the Shechinah would withdraw from that site. As explained above (43:3), the people suspected Baruch of enticing Jeremiah to forbid them to migrate to Egypt because he hoped to achieve prophecy in the Holy Land, not so in Egypt. Jeremiah records Baruch's prayer and God's reply to demonstrate that Baruch had long since despaired of

achieving prophecy and did not hope to achieve it by remaining in the Holy Land after the destruction of the Temple.

3. **has added grief to my pain**—As mentioned above, Baruch complained about his failure to attain prophecy. When he wrote the words of Jeremiah's prophecy, and he himself did not prophesy, he complained and said, "Woe is to me now!" According to the Midrashic interpretation, the "pain" alludes to the pain the Jews caused him by taunting and deriding him, and the "grief" was his inability to attain prophecy. Although he prepared himself for it constantly, he was unable to attain it because he had not been endowed with the talent for it at the time of his formation, as explained at the beginning of this Book.—[*Redak* from unknown Midrashic source] See below on verse 5.

but I have found no rest—Heb. וְלֹא נָחָה *The Shechinah has not rested upon me to prophesy. Cf. "And the spirit rested (וַתָּנוּחַ) upon them"* (Num. 12:26). "Why am I different from the disciples of the prophets? Joshua

אֲשֶׁר־נִמְעַתִּי אֲנִי נִתְּשׁוּאָתְךָ כָּל־הָאָרֶץ
 הִיא: ה' וְאַתָּה תִּבְקֹשׁ לָךְ גְּדֻלוֹת אֶל־
 תִּבְקֹשׁ כִּי הִנְנִי מֵבִיא רָעָה עַל־כָּל־
 בָּשָׂר נֹאמְרֵיהֶּה וְנִתְּתִי לָךְ אֶת־נִשְׁךְ
 לְשָׂלָל עַל כָּל־הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר וַיִּזְלַךְ־
 שָׁם: מו * אֲשֶׁר הִיָּה דְּבַר־יְהוָה אֶל־
 יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא עַל־הַגּוֹיִם: ז לְמַצְרַיִם
 עַל חֵיל פָּרָעָה נָכוֹ מֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר־

דילי היא: ה' ואתה בקש
 לך בדברך לאמנתי ארץ
 האמנה מיתה בישתה
 ער כל בקרא אחר ו
 ואחז לך ית נפשך
 לשונך ער כל צדקת
 די תהך תמנן: * נבחה
 תהנן נבואה מן חרם
 וז על ידקיה נבואה ער
 עקמיה: ז למצרים ער
 כשרת פדעה חנידא
 מלכא ומצרים בנה
 ער גבר פרת בדברמיש
 דמקא נבוכדנאצר
 על

דשי בסמקת ספרים כתיב לי היא נסתתני: (ד) ואת כל הארץ: היא הגדולות נבתיסה
 נסתתני: (ד) ואת כל הארץ: היא הגדולות נבתיסה
 והרסים ו: (ה) תבקש לך גדולות. נבואות כמו ספרה
 נא לי את כל הגדולות וגו' (מלכים ב' ה') קרא אלי ואנידה
 לך גדולות וגו' (לעיל ל"ג) אמר לו הקב"ה אם אין כרם אין סייג ואם אין זאן אין רועה חזי נגלה של הנבאים אלה
 נבואות של ישראל. כך שטיה במכילתין בתהלה:

ר"ק ששש משה דבני ורשתה עליו רותיק אלישע שישם אלוהו
 ורשתה עליו רותיק בה נשתתני אני סבל תלמידי הנבואים אוי
 נא לי כי יסוף ה' יגיד על בכאבו וכמנחת לא מצאתי ואין מנחתה
 היא נבואה שנאמר בנות עליהם מה תבקשם ששבו הנח אשר
 בנתי אני הורם וגו' ואחז תבקש לך גדולות. ואין גדולות
 אלא נבואות שנאמר ספרה נא לי את כל הגדולות וגו' ואמר
 ואנידה לך גדולות ובצורות אלו הקב"ה ברוך אם אין כרם
 כל בשר וגו' הרי בכל מקום אחת מוצא שאין הנבאים מתנבאים אלא בכוחין של ישראל וכן חרס יונתן ומנחת לא
 סצאתי ונבואה לא עשכבת: (ז) ואת כל הארץ היא. כל הארץ כמו שהיא כלה אחתות ואחוז כפי שאמר הנביא מביא רעה על
 כל בשר כמו שהתנבא ויהיה על הארצות יונתן חרס וית כל ארעא דישראל דילי היא: (ז) למצרים. נבא תחילה על פורענו
 נסתתני וגו'. כול הדבר נמשך: ואת כל הארץ היא. כ"ל
 כל מקומות א"י היינים החסות ונחשבות: (ה) ואתה תבקש.
 ואחז אחז מתקש עשה דבני גדולות הוא הנבואה שחשבה עליך
 חשבה: אל תבקש. כי הולכי ישראל גולים אין מקום שחשבה
 הנבואה חשבה: כי הנביא. כ"ל אצל שכתב יהיה עס כי הנביא מביא
 רעה וגו' אל נשך חתן לך (לעיל כי חיל נשך כלנו שלל אחזה
 יהיה לך נשך (לעיל וכל חמות: מו) ואשר היה. כלומר מהי יספך
 אשר היה וגו' (לעיל כי חיל נשך כלנו שלל אחזה יהיה לך נשך (לעיל וכל חמות: מו) ואשר היה. כלומר מהי יספך

מצורת ציון ונחמ עליהם החזק (מנחם: י"א): (ז) חרם. סנן
 שנייה ומחלה: נחש. סנן שקי: (ה) גדולות. דברי גדולות
 ר"ל נבואה: על כל בשר. על כל חסד: לשלל. סנן כוס:
 מו (ז) נבא. ח"י מניח וכן כן נבא תלמי (ש"ד): בברכבשי.
 לענף: על כל הפקודות. ככל הפקודות שחיה הולך בעולם
 אשר היה וגו' (לעיל כי חיל נשך כלנו שלל אחזה יהיה לך נשך (לעיל וכל חמות: מו) ואשר היה. כלומר מהי יספך

and then advised Zedekiah to rebel against Nebuchadnezzar, a rash act which brought about the exile. Moreover, the Egyptians came to aid Judah and then retreated, causing Nebuchadnezzar to intensify the siege until he vanquished Jerusalem.

The Philistines, Ammon, Moab, and Edom are mentioned because they participated in the attack, as the Psalmist enumerates them in Psalm 83: "For they have consulted

together with one consent. Against You they make a covenant. The tents of Edom and the Ishmaelites, Moab and the Hagrites. Gebal and Ammon and Amalek, Philistia with the inhabitants of Tyre." Damascus is included with the Philistines and Kedar with the Arabians dwelling in tents in the desert. They are the Ishmaelites. All of these are mentioned above in chapter 25. The other nations mentioned there were

what I planted I will uproot, and it is all the land. 5. And you seek great things for yourself? Do not seek, for behold I am bringing evil upon all flesh, says the Lord, and I will give you your soul as prey in all the places where you will go.

46

1. That the word of the Lord came to Jeremiah the prophet concerning the nations. 2. Concerning Egypt, concerning the army of Pharaoh-neco, the king of Egypt which

time of the destruction, there shall be no more prophets, as in Lamentations 2:9: "Also her prophets found no vision from the Lord."

and it is all the land—*that is being judged with this uprooting and tearing down.*—[Rashi] i.e. all the places in the Holy Land shall be torn down and uprooted.—[Mezudath David] Jonathan renders: And all the land of Israel is Mine.

5. And you seek great things for yourself?—"Great things" means prophecies. Cf. "Please tell me all the great things etc." (II Kings 8:4). "Call to me . . . and I will tell you great, etc." (above 33:3). "The Holy One, blessed be He, said to him: If there is no vineyard, there is no fence, and if there are no sheep, there is no shepherd. I reveal Myself to the prophets only in the merit of Israel." We learned this in the Mechilta, in the beginning.—[Rashi]

Abarbanel elaborates that Baruch is not to think that he is deprived of prophecy because he is not fit for it, but that because of the wickedness of his generation, prophecy was no longer bestowed upon any new

prophets. He takes exception to Rambam's assertion that Baruch was not fit for prophecy (*Guide to the Perplexed* ch. 32, vol. 2), although Redak accepts it. He asserts that, although Baruch was, indeed, fit for prophecy, prophecy is subject to God's will, and since the people were undeservant of that gift, it was withheld from them. That is the meaning of the Rabbinic maxim that prophecy is granted only because of Israel.

1. That the word of the Lord . . . concerning all the nations—The following chapters contain dire prophecies predicting the doom of eleven nations besides Judah. In chapter 25, twenty-six nations are mentioned, that will be vanquished by Nebuchadnezzar. Abarbanel explains that the conquest of the nations mentioned above is in no way related to Israel. However, the nations mentioned here assisted in the conquest and destruction of Judah. Their countries were, therefore, left desolate and they were exiled, as Judah. He mentions Egypt, who promised to aid Judah

For further commentary see Appendix.

הָיָה עַל־נְהַר־פָּרַת בְּכַרְכֵּמֶשׁ אֲשֶׁר
הָבָה נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל בַּשָּׁנָה
הָרְבִיעִית לַיהוֹיָקִים בֶּן־יִיאֲשִׁיהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה יַעֲרֹכּוּמֶנּוּ וַצָּנָה וַגִּשּׁוּ לַמִּלְחָמָה:
יֵאָסְרוּ הַפּוֹסִים וְעַל־הַפָּרָשִׁים וְהַתִּיצְבוּ
בְּכּוֹבָעִים מֵרָקוּ הָרִמָּחִים לְבִישׁוֹ
הַפָּרִינֹת: הַמְדוּ עֲרֵאֲתִי הַמָּה חֲתִים
נְסוּגִים אַחֲוֹר וַגְּבוּרֵיהֶם יִפְתּוּ וּמָנוֹס
נָסוּ וְלֹא הִפְנוּ מְגוּר מִסָּבִיב נֶאֱמַר יְהוָה:

מה"י קרא

מו (ח) מדע, יחית רבר, זה שראיתי שהמה חתים וגסונים
אחור, אם לא שהקביץ גזר עליהן סביר: (ד) סרוקו הרמחים, כמו ומורק וסוקק (ויקרא ו') (סוכי"ד בלע"ז): (ה) הסה חתים, מלגים: ולא הפני:

מנחת שי

ר"ש

מלך מצרים שבאה לו מחץ לארצו הוא, באשר הלך על גזר
פרת בכרכמיש אחר שליכתו מלך אשור ומלך ארם כמו שאמר
הלא בכרכמיש כלנו וגוי והלך שם פרעה נכתב בימי יאשיהו

ואחריו יא יפי המפור שם, כד השנה הרביעית ליהויקים ועלה עליו נבוכדנצר ונאמר עליו נבואה זו ואחר כך נבא על ארץ
מצרים שיכבשה נבוכדנצר: אשר הכה נבוכדנצר מלך בבל בשנת הרביעית, מנח הלשון לבוא סוף על הכספתיק בשנת
שלש למלכו ואחרים וולתי: פרעה נכתב, ת"י פרעה נתיירא: (ג) ערכו מנח, כנגד חיל נבוכדנצר שיערכו להלחם על חיל
פרעה או אחר כנגד חיל פרעה שיערכו לעבור כנגד חיל נבוכדנצר הבא עליהם: וצנה, כמו מנח אלא שהוא עמר
בתכונה אחרת ותרנס יונתן סדרן ענין תרוסיין: (ד) אסרו הפוסים, כמו יאסר את רכבו: ועלה הפרשים, אותם הפרשים
עלו על הפוסים שתאסרו: והתיצבו בכובעים, התיצבו על הפוסים בכובעים, שכראסבים: סרוקו הרמחים, סרוקו אותם
מתחללה וצחצחו אותם: לבשו השריונות, הם לכושי הכרול שעשוים סבנות סבנות: (ה) סרת, הכה חתים, חיל מצרים
ראיתי חתים בפני חיל נבוכדנצר מדוע היה זה יאסר נבוכדנצר: נסוגים אחור, שבים לאחור מפני חיל נבוכדנצר: יכחו, ענין
שבר וכתיחת: ונסוגו נסו, מנס שם בלם מקום: ולא חפנו, לא החזירו פניהם כנגד הרודפים אחריהם אלא נסו בחזקה ותר
שאמר ונסוגו נסו לחוק המנס: מגור סבביב, בעורם נסים יחית להם פחד סבביב שיביאו להם סכל סבביב:

מצודת ציון

מקום: (ג) ערכו, ענין סודו: מנח, הוא ענין
המלחמה עשו להן בעליו ממכת חרב ומית: וצנה, הוא ענין
מן חלל בתכונה אחרת: (ד) אסרו, מנח קשיה: הפרשים
בן ירכיב הפוסים הנתינים נוס: בכובעים, ענין כובע מסוי
מנחם להנח על הוולק ויכנס מנחם על ראשו (ש"ל י"ז):
סרוקו, ענין לטוס וסרוקו כמו ומורק וסוקק כתיב (ויקרא ו')
תרחשם, ענין חתים: השריונות, הוא כעין מלבוש עשוי בדור
להנח ממכת חרב ומית: ומדיון קשקש (ש"ל י"ז): (ה) חתים,
שבר וכתיחת: ולא חתם (וישע"ח): נסוגים אחור, ענין
סוסים להסור כמו ונסוגו מתחילי אליהם (ישעיה כ"ט): יכחו,

wood, in the likeness of our
shields.—[Rashi] Redak differentiates
between מֶנָּח וצָנָה and only in the
shape.

4. Harness the steeds—to the
chariots.—[Mezudath David]

and mount, you riders—You
riders, mount the horses that you

will harness.—[Redak, Mezudath
David] Ibn Ganah renders: mount
the steeds.

5. Why do I see them breaking—
Why do I see that they are
frightened and are retreating to flee
the scene of battle?—[Mezudath
David]

was on the Euphrates in Carchemish, whom Nebuchadnezzar king of Babylon smote in the fourth year of Jehoiakim the son of Josiah the king of Judah. 3. Make ready shield and buckler and draw near to battle. 4. Harness the steeds, and mount, you riders, and stand with helmets, polish the spears, don the coats of mail. 5. Why do I see them breaking retreating, and their heroes are crushed and have fled and were not freed? There is terror all around, says the Lord.

far from Jerusalem and had no part in the destruction and the exile.

2. Concerning Egypt—The following prophecy was concerning Egypt.—[*Mezudath David*] The first prophecy was concerning Egypt, whose defeat came from outside their land, when he went to the Euphrates in Carchemish after the king of Assyria and the king of Aram had conquered it, as it is stated: "Is not Calno like Carchemish?" (Isa. 10:9). Pharaoh-neco marched on Carchemish in the days of Josiah, and the siege extended until the fourth year of Jehoiakim, when Nebuchadnezzar attacked him. Then this prophecy was proclaimed. Afterwards, the prophet predicted that Nebuchadnezzar would attack the land of Egypt.—[*Redak*]

Pharaoh-neco—*Jonathan* renders: Pharaoh the lame. He was the one who slew Josiah, king of Judah, as in II Kings 23:29 and in II Chronicles 35:23.—[*Ibn Nachmiash*] Midrash Abba Gurion (Esther 1:2) relates that, after waging war with Josiah, Pharaoh took possession of Solomon's remarkable throne, a proud

heirloom of the Davidic kings. "He took it to sit upon it, but he was unfamiliar with its mechanism (or: 'its habits') and the lion struck him on the thigh and he became lame, and was called Pharaoh-neco, as the Targum renders: Pharaoh the lame." This account is found also in *Lev. Rabbah* 20:1, *Targum Sheni* ad loc., and in several other midrashim.

3. Make ready—Either addressed to Nebuchadnezzar's army, that they ready themselves to attack Egypt, or to Pharaoh's army, that they ready themselves to defend themselves against Nebuchadnezzar.—[*Redak*] According to the latter interpretation, it is meant to be sarcastic.—[*Mezudath David*]

shield—Heb. קָשֶׁת, *It is made of leather, and it is boiled, and when he goes forth to battle, he anoints it with oil.*—[*Rashi*] Cf. *Rashi*, Isaiah 21:5, where he explains that the shields were anointed so that the spears and arrows would glide off them. According to *Jonathan*, these were round shields, or shields protecting on all sides.

and buckler—Heb. קָשֶׁת, *made of*

וְאֵלֵינוּ הִקָּל וְאֵלֵינוּ יִפְלֹט הַגִּבּוֹר
צָפוּנָה עַל־יַד נְהַר־פָּרָת כְּשֶׁלּוֹ וְנִפְּלוּ׃
ז מִיָּוָה בִּיאָר יַעֲלֶה בְּנִהְלוֹת יִתְגַּעֲשׂוּ
מִמִּיּוֹ׃ ח מִצָּרִים בִּיאָר יַעֲלֶה וּבְנִהְלוֹת
יִתְגַּעֲשׂוּ מִיָּם וַיֹּאמֶר אַעֲלֶה אֲכַסְהִי׃
אָרֶץ אֲבִידָה עִיר וְיֹשְׁבֵי בָהּ׃ ט עָלוּ
הַסּוּסִים וְהַתְּהַלְלוּ הָרֶכֶב וַיֵּצְאוּ
אֶסֶק אַחֲפִי אֶרְעָא וְהִלְוָה אוֹבִיד קְרִינָא וְהִתְכִּין קְהוֹן׃ י סִקְוִן סוּסוֹתָא וַיִּשְׁתַּנְּטוּן

מַהֲרִי קָרָא

(י) סיוה ביאר יעלה. כננה נילוס הניצח להשקת השדות
וחוק הוא לעשות כן. כך בצרים היה עולה על הארבות בחיותם
בשלות והיה אושר אצלה אכסה ארץ: (ט) והתהללו. לשון

הניל לעלות: (ח) ביאר יעלה. (ז) כשלו ונפלו: (ו) כשלו ונפלו.

מַנְחָה שִׁי

(י) ומתעשר מיםיו. כפאלין: (ח) מלחם יחל. חן דגש כחל וכל כחוס
לי חסר וחל וספיקו מי יח כחל יבד. הקדש ופיו של כחוס
י: (ט) ויילו. מלי יסוד וסוד חלון ולי כחוס וסוד יילו

ואל יסוד הגבור. ולא חשב הגבור שיסלם אם יעסור להלחם כנגדם כי לא תעליהו גבורתו ויפול ביום: צפונה. בנפת
צפון לכרמשיש כי שם היתה המלחמה או כרכמשיש היתה צפונה למצרים לפיכך אמר צפונה וכן אמר לספח בארץ צפון:
(ז) מיוה. אמר על פירעה דרך לגמ מיוה שהיה עולה מן הארץ: ביאר. כמו יאר שועלה ומתעשר בארץ: כננה. כמו
תהרות הנדולים כי יתעשר מיםיו של פירעה והוא בשל על חילותיו וכוון שהיו עליהם כל כך גבורה אך כשלו ונפלו עמד
לפני גבורתו וכל הענין לחוק עיר ואמר: (ח) כצרים. כננין התפעל מה השני והתעשר בחולם
היכיל כסורבת כי התפעל והביט לסורבת אמר כמו שהתהיר יתעשר מים כי יתעשר חילותיו של פירעה בבאו לארץ וענין
יתעשר הוא ענין תעשר הכים ונעמתיס כחוק ו"ת ביאר כננא: ויאמר אלעז אכסה ארץ. אלעז בשפת הארץ כספון
מלכות אגנא אמר חלקי כי הם פועלים עומדים ואילו היו מכנין הפעיל היו יוצאין ואיננו רחוק שחזיה הארץ בשפת
אגנא שאין כי הכננה: אבירה. מכנין הפעיל שפשו אבירה אלא שכאן כי להלחם על הארץ כפושם: (ט) על הארץ.
תחת בלא חיל גבורתו עליו הכרים נראה מה תעשו אתם הסוסים כלומר סוסו עומד כננה חיל הכא עליכם כמו
שחיותם עולים סוס בואם כמו הכרי' והתהללו. אתם הרקב כמו שחיותם עומדים סוסיהם הרקב שם כלל כמו שש
סאות דרכ כחור וחילות הרקב כחור סוסיהם רצוא ישוב ודחיתם שדמם חיללות ושנעין: ויצאו הגבורים. בצרי הידי

מַצוֹת צִיּוֹן

מלשון כתיסה ושכירה: ומסום בס. מין כתיסה: הפט. מלשון
הקס: סנור. מין פחד כמו ויגר מואב (כמדבר כ"ב): (י) על
יד. מלל מקום קול כל יד מלל יבד (דברים כ'): (ח) יתעשר.
מין תעשר חוקה כמו ויתעשר ויתעשר הארץ (תהלים י"ח):
(ט) והתהללו. מל' הוללות ושנעין כי כדור המלחם נלחם

(ח) צורים. מלשון מלך לעלמא הנה זכר מלחם כי היה עולה ומתעשר כדור חילותיו כמו היורד המתעשר והיה מדיו קול שזון
כמו הסוסים היה יורד כחוק יבד והכמות קול: ויאמר. היה חושב כל אלהים והכסה ארץ כדור חילותיו ומלכותו קול שזון

כדכשם שחיה ביד מלך אשור: (ט) עלו הסוסים. חסר וכוני הסוסים עלו למלחמה וחסר אשור הכדכס החוללו והיו לים ללחן

אמר יי: י לא יצרו
רקלי וקא ושמעו
דנבר בארעא צפונה
על ביה גברא פרת
אפילו נפלו: וכן דין
דכ"ק דמשכחיה
בגנא דכ"ק ודחיה
אקא כמכנע דמין
דמכר פיו מוהי:
ח סלכא דמכנע
דכ"ק דמשכחיה
בגנא דכ"ק ודחיה
אקא כמכנע דמין
דמכר פיו מוהי ואמר
אסר אחפי ארעא ויחלוא אוכיד קרינא ויחיתין קהון: י סקין סוסותא וישתנטון

רשי

עוד לעמוד במלחמה לא היה להם עזר: (י) ביאר יעלה.
שהיה ניל לעלות גייסות סביבו כמו נר לשון סביבו:
יתעשרו מיםיו. דמטרין מוהי: (ח) ביאר יעלה. היה

הניל לעלות: אבירה. כמו אלכד:

דריק

ויה כנור ענין אסיה ולא סתמי לסיקס מן קדם רקבלין
בחרבא רמכנשינ עליהון מן חור סחור: (ז) אל ינוס. מי
שהוא קל רבולו לא ינוס כי לא יועיל לו כי ישגורו הרודפים:

ואל יסוד הגבור. ולא חשב הגבור שיסלם אם יעסור להלחם כנגדם כי לא תעליהו גבורתו ויפול ביום: צפונה. בנפת
צפון לכרמשיש כי שם היתה המלחמה או כרכמשיש היתה צפונה למצרים לפיכך אמר צפונה וכן אמר לספח בארץ צפון:
(ז) מיוה. אמר על פירעה דרך לגמ מיוה שהיה עולה מן הארץ: ביאר. כמו יאר שועלה ומתעשר בארץ: כננה. כמו
תהרות הנדולים כי יתעשר מיםיו של פירעה והוא בשל על חילותיו וכוון שהיו עליהם כל כך גבורה אך כשלו ונפלו עמד
לפני גבורתו וכל הענין לחוק עיר ואמר: (ח) כצרים. כננין התפעל מה השני והתעשר בחולם
היכיל כסורבת כי התפעל והביט לסורבת אמר כמו שהתהיר יתעשר מים כי יתעשר חילותיו של פירעה בבאו לארץ וענין
יתעשר הוא ענין תעשר הכים ונעמתיס כחוק ו"ת ביאר כננא: ויאמר אלעז אכסה ארץ. אלעז בשפת הארץ כספון
מלכות אגנא אמר חלקי כי הם פועלים עומדים ואילו היו מכנין הפעיל היו יוצאין ואיננו רחוק שחזיה הארץ בשפת
אגנא שאין כי הכננה: אבירה. מכנין הפעיל שפשו אבירה אלא שכאן כי להלחם על הארץ כפושם: (ט) על הארץ.
תחת בלא חיל גבורתו עליו הכרים נראה מה תעשו אתם הסוסים כלומר סוסו עומד כננה חיל הכא עליכם כמו
שחיותם עולים סוס בואם כמו הכרי' והתהללו. אתם הרקב כמו שחיותם עומדים סוסיהם הרקב שם כלל כמו שש
סאות דרכ כחור וחילות הרקב כחור סוסיהם רצוא ישוב ודחיתם שדמם חיללות ושנעין: ויצאו הגבורים. בצרי הידי

מַצוֹת דוֹר

כ"ל חל כמו הפחד-לם: (י) אל ינוס הקל. אף
הקל רבולו לא ינוס כדכשם כי הארץ יסנו: צפונה. בשפת
לשון מלל מקום כדכ פרת שזה ככלו ופסלו: (ז) מיוה. אש
מלכותו מיוה הכס שהיה עולה ומתעשר כמו היורד סוסיה
ומתעשר עליו מל' הוללות ומי הוא הכס המרים קול שזון כמו
כסותו אש מיתים יע' כחוס חוקה ומיתים קול שזון:

(ח) צורים. מלשון מלך לעלמא הנה זכר מלחם כי היה עולה ומתעשר כדור חילותיו כמו היורד המתעשר והיה מדיו קול שזון
כמו הסוסים היה יורד כחוק יבד והכמות קול: ויאמר. היה חושב כל אלהים והכסה ארץ כדור חילותיו ומלכותו קול שזון

כדכשם שחיה ביד מלך אשור: (ט) עלו הסוסים. חסר וכוני הסוסים עלו למלחמה וחסר אשור הכדכס החוללו והיו לים ללחן

thought to cover the land and conquer the city of Carchemish.—
[Mezudath David]

9. Ascend, you horses—Now that the army of Nebuchadnezzer has come, you horses, ascend. Let us see what your horses will do. You horses of Egypt, go up against the army of Nebuchadnezzer that is attacking you, before they attack.—[Redak]

an, וְהַתְּהַלְלוּ.—Heb. and rush madly.—[Rashi] You chariots, rush madly as you did previously. This denotes the rushing of the horses to and fro and their galloping which appears like madness.—[Redak, Mezudath Zion]

Cush and Put—Nations that accompanied Nebuchadnezzer, as did the Ludim.—[Redak] Cush is

6. The swift shall not flee, neither shall the mighty man escape; northward by the Euphrates River, they stumbled and fell.

7. Who is this that would come up like the Nile; like the rivers its waters would toss themselves? 8. Egypt would come up like the Nile, and like the rivers, the water would toss itself, and he said, "I will go up, I will cover the land, I will destroy the city and those who dwell therein. 9. Ascend, you horses, and rush madly you chariots, and let the mighty men come forth,

them breaking—*The Egyptians*.—[*Rashi*] Why are they breaking in the face of Nebuchadnezzar's army? Where is their heroism?—[*Redak*]

retreating—before Nebuchadnezzar's army.—[*Redak*]

and were not freed?—They were no longer freed to stand in battle; they had no free time.—[*Rashi*] *Redak* renders: They did not turn; i.e. they did not turn their faces toward their pursuers but fled with all haste.

terror all around—When they flee, there will be terror all around them. They will fear that their enemies will attack them from any side. *Jonathan* renders: And they cannot stand up before those who slay with the sword, who assemble against them all around.—[*Redak*]

6. **The swift shall not flee**—Even the swift on foot shall not be able to flee to save his life, for the pursuers will overtake him.—[*Redak, Mezudath David*]

neither shall the mighty man escape—Let not the mighty man think that he will escape if he confronts them in battle, for his might will not avail him.—[*Redak*]

northward—North of Carchemish, for the battle was waged

there. It may also refer to Carchemish itself, which was north of Egypt.—[*Redak*]

7. **Who is this**—This is stated sarcastically concerning Pharaoh. Who was it who would come up from the land?—[*Redak, Mezudath David*]

Who . . . would come up like the Nile—*Who was wont to bring up troops around him like the waters of a river, to flood its environs*.—[*Rashi*]

Just as the Nile River, which goes forth to water the fields, and customarily does so, so would Egypt march on the nations dwelling tranquilly, and would say, "I will go up, I will cover the land."—[*Kara*]

Jonathan renders: Who is this that comes up with his camp like a cloud that goes up and covers the land, like a spring of water, whose water tosses.

8. **would come up like the Nile**—*Was accustomed to coming up*.—[*Rashi*]

I will destroy—Heb. אֶבְרֶה, like אֶבְרָה.—[*Rashi*] The city is Carchemish, then held by the king of Assyria.—[*Mezudath David*]

It is as though God is answering himself that Egypt was that power that resembled the Nile, and who

Cush and Put, the shield bearers, and the Ludim who grasp and bend the bow. 10. And that day shall be for the Lord God of Hosts a day of vengeance, to avenge Himself against His adversaries, and the sword shall consume and shall be sated, and its thirst shall be quenched by their blood, for the Lord God of Hosts shall have a massacre in the north land by the Euphrates River. 11. Go up to Gilead and take balm, O virgin daughter of Egypt; in vain have you increased medicines, you have no cure. 12. Nations have heard your disgrace, and your cry has filled

known as Ethiopia. Both Cush and Put were descended from Ham, one of the sons of Noah (Gen. 10:6). The location of Put is uncertain. Some identify it with Libya, on the north coast of Africa, west of Egypt (*Abarbanel*, Gen. 10:6 from *Jossipon*). Others identify it with Punt, a district on the Red Sea. See Bieberfeld, *Universal Jewish History*, vol. 1, p. 88.

Ludim—According to *Abarbanel* (Genesis 10:13), this is a nation living in Asia Minor, in a country known as Lyria. The Egyptians and the Ludim were descended from a common ancestor, Mizraim.

the shield bearers . . . who grasp and bend the bow—The cavalrymen were Egyptians and the infantrymen were from Cush, Put, and Lud.—[*Abarbanel*]

bend the bow—lit. tread the bow. The bow was bent with the foot so that it would shoot far.—[*Mezudath David*]

10. a day of vengeance, to avenge Himself against His adversaries—Viz. those who killed Josiah.—[*Redak*]

and its thirst shall be quenched—Heb. נָחַתָּה, *an expression of satiety*. Another interpretation: It is *an expression of drunkenness*. Cf. שָׁכַר, *strong drink, which we translate סְכָרִי*.—[*Rashi*] *Rashi's* reference is probably Leviticus 10:9. In the verb form, however, this root appears in many places. Cf. *Lexicon Chaldaicum* authore Elija Levita, also *Aruch Completum*, vol. 7, p. 261.

for the Lord . . . shall have a massacre—lit. a slaughter. The intention is that the massacre will be a result of God's decree.—[*Mezudath David*]
in the north land—*For Pharaoh marched on Nebuchadnezzar in Carchemish, and there he fell and his mighty men were slain, and he fled from the battle*.—[*Rashi*] This appears quite confusing. Perhaps it should read: For Nebuchadnezzar marched on Pharaoh in Carchemish, etc. See above on verse 2.

11. Go up to Gilead, etc.—Egypt was noted for its medicines compounded from the balm of Gilead, which she imported. Cf. Genesis 37:25. The prophet tells them that even if she would send for all the

הָאָרֶץ כִּי־גִבּוֹר בְּגִבּוֹר כְּשָׁלוּ יַחְדָּיו
נִפְלְאוּ שְׁנֵיהֶם: י' הִדְבֵּר אֲשֶׁר דִּבֶּר
יְהוָה אֶל־יְרֵמְיָהוּ הַנָּבִיא לֵבּוֹא
בְּבוֹכְדְרָאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל לְהָכוֹת אֶת־
אֶרֶץ מִצְרַיִם: י' הִגִּידוּ בְּמִצְרַיִם
וְהַשְׁמִיעוּ בְּמִגְדּוֹל וְהַשְׁמִיעוּ בְּנָף
וּבְתַחֲפֹנְתָם אָמְרוּ הַתִּיַצֵּב וְהִכֵּן לָךְ
כִּי־אֵכֶלָה חֶרֶב סְבִיבֶיךָ: י"ו מִדּוֹעַ

וְצוּרֵהֶיךָ אֶתְקַלְיָא
אֶרְעָא אֲרִי גִבֹר בְּגִבֹר
אֶתְקַלּוּ כְּתָמָא אֶתְקַסְלוּ
הַלְוִיָּהוּ: י' פִּתְגָם
גְּבוּרָה דְּמִסְלִי יוֹ עָם
יִדְקִיָּה גְבוּרָה לְסִימִי
בְּבוֹכְדְרָאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
דְּבָבֵל דְּמִסְמָחִי יֵת אֶרְעָא
דְּמִסְרָהוּ: י' חוּב דְּמִסְרָהוּ
וּבְסִרֹּי בְּמִגְדּוֹל וּבְסִרֹּי
קִסְפִּים וְתַחֲפֹנְתָם אָמְרוּ
אֲדָרְבִּי וְאֶתְקִינֵנּוּ דֵּר אֲרִי
קְטִילֵת חֶרֶבָא מִסְרָק:
י"ו סָא רִין אֶתְקִרֵי גְבוּרָה
וְלֵא

סְהַרֵּץ קְרָא

קֶצֶן בִּינָק

רָשִׁי

יִשְׁמָעִי נָתַן קִלְוִיָּה וְצוּחֶךָ הַכֵּלָא הָאָרֶץ: (יב) כִּי גִבּוֹר בְּגִבּוֹר
בְּשָׁלוּ. אִי אֲשִׁיר לְיוֹסֵף שִׁיאֲבִיר הַנְּבִיא שֶׁהֵנִיחַ בְּגִבּוֹר כִּיּוֹצֵא בּוֹ
יַחְדָּיו יִפְלֹו שְׁנֵיהֶם שִׁיאֵם כֵּן נִמְצָא חֵיל בְּבוֹכְדְרָאצַּר הַנֶּחֱלֵל כְּחֵיל
בְּצִרִים נִפְלָא אָף הוּא יִבְתְּחִילֵת הַנֶּחֱנִן בְּצִינֵי לְמִצְרַיִם עַל חֵיל
פְּרִיעָה נִכְחָ אֲשֶׁר נִכְחָ בְּבוֹכְדְרָאצַּר אֵת חֵיל פְּרִיעָה וְנִצַּח אוֹתוֹ.
אֵלָּא אוֹ פְּתִירוֹנִי שִׁיחִיזִיק אִישׁ בִּיד עֵתָּה וְעֵלְתָּה יָדוֹ עַל יַד רֵעֵהוּ
וְשִׁנְיָהם נִפְלִים. אִי פְּתִירוֹנִי גִבּוֹר וְהוּא בּוֹשֵׁחַ בְּגִבּוֹרָתוֹ שֶׁל גִּבּוֹר וְתִ
שְׁתִּיָּה בְּשִׁינְתוֹ וְלִפִּי שְׁתִּיָּה בְּסוּחִים עַל גְּבוּרָתָם וְצִאוּ הַלְלָתָם
וְנִפְלֹו שְׁנֵיהֶם יַחְדָּיו: (יג) הִדְבֵּר אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' אֵל יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא
לְבּוֹא בְּבוֹכְדְרָאצַּר כֶּךָ בָּבֶל לְהָכוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. שִׁישָׁה עֲלֵינוּהָ שִׁישָׁה חֵיל פְּרִיעָה לְהִלָּחֵם עִם גְּבוּכְדִּנְצַר. בְּכִרְכִּישֵׁי אֶרֶץ
בְּשַׁנַּת הַרְבִּיעִית לַחֲזִיקוּם שְׁתִּיָּה שְׁנַת הָרִשְׁוֹנָה לְבוֹכְדְרָאצַּר וְנִלָּחַם עִם גְּבוּכְדִּנְצַר וְנִפְלָא שֶׁם בְּכִרְכִּישֵׁי אֲבָל אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא
נִתְּנָה בְּאוֹתוֹ פֶּקֶד בִּידוֹ וּפְרִישָׁה שְׁנֵית אוֹרֵי בְּשַׁנַּת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְבוֹכְדִנְצַר שְׁנִיתָהּ מִצְרַיִם בִּידוֹ וְנִשָּׂא הַמִּנֵּה וְשָׁלַח שְׁלֹחַ
וְכֹזֵב בִּידוֹ הוּא אוֹכֵר בְּפִרְשָׁה וְזוֹ לֵבָא בְּבוֹכְדִנְצַר כֶּךָ בָּבֶל לְהָכוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְכֵן בְּסָף הַנֶּחֱנִן הוּא אוֹכֵר כִּלֵּי גִילָת
שֶׁשֶׁי לָךְ יִשְׁבֵּחַ בְּתִ מִצְרַיִם: (יד) אֲבִירֵי הַתִּיַצֵּב. הַתְּנִיבוֹ אוֹדְרוֹ: וְהִכֵּן לָךְ. לְכִתּוֹב כָּל אֲשֶׁר תִּבְצָא כִּי אֵכֶלָה אֶרֶץ מִצְרַיִם: (טו)
(ס) מִדּוֹעַ נִסְתָּף אֲבִירֹיךָ. נִסְתָּף. בְּלֵיזָה דְּרִשְׁוִיָּד. וְיִנְהַן הַרְגָם נִסְתָּף אֵיתְבְּדִירוּ. מִדּוֹעַ נִסְתָּף אֲבִירֹיךָ כֵּל כֵּךְ שֶׁלֹּא מִסֵּר. דִּבֶּר זֶה גִּבּוֹר

ר"ק

פֶּרֶס בּוֹאָ וְאָסֵר: (יד) הִגִּידוּ כְּמִצְרַיִם. זָכַר תַּחֲלֵת כָּלל בְּמִצְרַיִם
וְאַחֲרֵי כֵן פֶּרֶס בְּמִגְדּוֹלֵהוּמָא שֶׁגִּבּוֹר בְּתִרְדַּת בֵּין מִגְדּוֹל וּבֵין הָיִם וְכֵן
בְּנֶפֶח וּבְתַחֲפֹנְתָם עָרֵי מִסְכַּח לְפִרְשָׁה: (טו) מִדּוֹעַ נִסְתָּף אֲבִירֹיךָ
לֹא עָבַר. וְהַתְּנִיבוֹת בִּי הִי הָרָשָׁה. נִסְתָּף מִן מִסְכַּח כְּחֵיל אֲבִירֹיךָ
מִסְכַּח מִסֵּר לֹא יוֹכֵל לְעִיבֹר בְּנִצְצוֹ וְאָסֵר נִסְתָּף לְשִׁין יַחֲדָי וְאָסֵר

מְצוֹרֵת צִיּוֹן

לֹאֵה וְעַקֵּס: (יד) בְּמִגְדּוֹל בְּנֶפֶח וּבְתַחֲפֹנְתָם. שְׁמוֹת מִקְדָּשׁ

שֶׁלֹּא יִכֵּן עַל אֶתְנִים לְכַתֵּב חֹתֶם בְּלִלָּם: (יד) הִגִּידוּ יוֹרֵי.

נְבוּכַדְנֶאצַּר כְּכִרְכִּישֵׁי וְכֵן וְנִהְרֵנוּ גְבוּרֵנוּ וְהוּא כִרְכָּה מִן
הַמֶּלֶכְהָ: (יב) גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר כְּשָׁלוּ. כִּשְׁהוּ כִרְכִּישֵׁי
הוּא נִכְשָׁלִים וְנִתְקַלֵּים זֶה כֹּחַ: (יג) לְבּוֹא בְּבוֹכְדְרָאצַּר.
זוֹ מִכָּה שְׁנִיָּה שֶׁהָרִיב נְבוּכַדְנֶאצַּר אֵת מִצְרַיִם בְּשַׁנַּת עֶשְׂרִים
וְשֶׁבַע לְמֹלֵךְ (יִחְזַקְאֵל כ"ט) כְּמוֹ שֶׁנִּינֵי כְּסֵדֵר טוֹלֵם:
(יד) הַתִּיַצֵּב וְהִכֵּן לָךְ. לְגַגֵּי הַמֶּלֶכְהָ. וְהִכֵּן וְהַתְּקִין:

לְבּוֹא בְּבוֹכְדְרָאצַּר כֶּךָ בָּבֶל לְהָכוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. שִׁישָׁה עֲלֵינוּהָ שִׁישָׁה חֵיל פְּרִיעָה לְהִלָּחֵם עִם גְּבוּכְדִּנְצַר. בְּכִרְכִּישֵׁי אֶרֶץ
בְּשַׁנַּת הַרְבִּיעִית לַחֲזִיקוּם שְׁתִּיָּה שְׁנַת הָרִשְׁוֹנָה לְבוֹכְדְרָאצַּר וְנִלָּחַם עִם גְּבוּכְדִּנְצַר וְנִפְלָא שֶׁם בְּכִרְכִּישֵׁי אֲבָל אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא
נִתְּנָה בְּאוֹתוֹ פֶּקֶד בִּידוֹ וּפְרִישָׁה שְׁנֵית אוֹרֵי בְּשַׁנַּת עֶשְׂרִים וְשֶׁבַע לְבוֹכְדִנְצַר שְׁנִיתָהּ מִצְרַיִם בִּידוֹ וְנִשָּׂא הַמִּנֵּה וְשָׁלַח שְׁלֹחַ
וְכֹזֵב בִּידוֹ הוּא אוֹכֵר בְּפִרְשָׁה וְזוֹ לֵבָא בְּבוֹכְדִנְצַר כֶּךָ בָּבֶל לְהָכוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְכֵן בְּסָף הַנֶּחֱנִן הוּא אוֹכֵר כִּלֵּי גִילָת
שֶׁשֶׁי לָךְ יִשְׁבֵּחַ בְּתִ מִצְרַיִם: (יד) אֲבִירֵי הַתִּיַצֵּב. הַתְּנִיבוֹ אוֹדְרוֹ: וְהִכֵּן לָךְ. לְכִתּוֹב כָּל אֲשֶׁר תִּבְצָא כִּי אֵכֶלָה אֶרֶץ מִצְרַיִם: (טו)
(ס) מִדּוֹעַ נִסְתָּף אֲבִירֹיךָ. נִסְתָּף. בְּלֵיזָה דְּרִשְׁוִיָּד. וְיִנְהַן הַרְגָם נִסְתָּף אֵיתְבְּדִירוּ. מִדּוֹעַ נִסְתָּף אֲבִירֹיךָ כֵּל כֵּךְ שֶׁלֹּא מִסֵּר. דִּבֶּר זֶה גִּבּוֹר

צִעֲקָתְךָ וְכֵן צוּחָה עַל הָיִן: גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר כְּשָׁלוּ. כִּי אֲשִׁילוּ הַגְּבוּרִים
יִנְסֹו וְיִכְשָׁלוּ אִישׁ בְּאֲחִיו בְּנִינֵם כִּי נִכְחָ מִנְסַת הָרָאשִׁין וְיִכְשָׁלוּ
וְיִשָּׁלוּ וְהָאֲחִירִין וְיִכְשָׁלוּ בִּי בְּנִינֵם שִׁיכְצָנוּ מִסֵּף דְּרָךְ וְיִכְשָׁלוּ בִּי
בְּנִינֵם וְהִנֵּה יַחֲדָיו נִפְלֹו שְׁנֵיהֶם: (יג) הִדְבֵּר. אַחֲרֵי כֵן בָּא
בְּבוֹכְדִנְצַר עוֹד לְהָכוֹת אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם וְהַתְּנַבָּא הַנָּבִיא עֲלֵיהֶם
מְצוֹרֵת דּוֹר

הָאָרֶץ. ה"ל כ"מ יִכֵּה נִכְחָ לְעַקֵּם כִּי כְּשִׁיטוֹ הֵנֶה וְהֵנֶה יִכְשָׁלוּ
גִּבּוֹר בְּגִבּוֹר דְּרָךְ מִנְסַת וְיִכְשָׁלוּ וְיִכְשָׁלוּ יַחֲדָיו וְיִכְשָׁלוּ וְיִכְשָׁלוּ: (יג) לְבּוֹא.
שֶׁלֹּא יִכֵּן עַל אֶתְנִים לְכַתֵּב חֹתֶם בְּלִלָּם: (יד) הִגִּידוּ יוֹרֵי.

say—You announcers, say to the
king of Egypt.—[Mezudath David]
“Stand fast and prepare yourself”

—for the war. וְהִכֵּן means “and
prepare.”—[Rashi]

the earth, for a mighty man has stumbled upon a mighty man; together they have both fallen." 13. The word that the Lord spoke to Jeremiah the prophet, concerning the coming of Nebuchadrezzar king of Babylon to smite the land of Egypt. 14. Proclaim it in Egypt and let it be heard in Migdol, and let it be heard in Noph and in Tahpanhes, say, "Stand fast and prepare yourself, for the sword has devoured round about you."

15. Why

a mighty man has stumbled upon a mighty man—*When they were fleeing, they would stumble over each other.*—[Rashi] Note Rashi's repetition of נִפְּלִים וְנִתְקָלִים for clarification. Redak explains that the first one will fall in his swift flight, and the second one will trip over him since he is lying in his path. The result is that together they have both fallen. Kara explains that two mighty men will grasp each other's hand for support and both will fall together. Alternatively, each one will rely on his friend's might when they go to battle, and eventually both will fall.

13. **concerning the coming of Nebuchadrezzar**—*This was a second blow, viz. that Nebuchadrezzar laid Egypt waste in the twenty-seventh year of his reign (Ezek. 29:17), as we learned in Seder Olam (ch. 26).*—[Rashi] Here Jeremiah prophesies Nebuchadrezzar's second at-

tack on Egypt.—[Redak] This time, he attacked them in their own land.—[Mezudath David] As mentioned above, the first attack transpired in the fourth year of Jehoia-kim, which was the first year of Nebuchadrezzar. This attack took place in the twenty-seventh year of his reign, when God granted him the plunder of Egypt as reward for his battle with Tyre, as in Ezekiel.—[Kara] From this expression, it appears that the intention of this prophecy was to incite Nebuchadrezzar to attack Egypt.—[Daath Soferim]

14. **Proclaim it in Egypt, etc.**—First he mentions Egypt in general and then he delineates Migdol, mentioned in Exodus 14:2, and then Noph and Tahpanhes, the capital cities of Egypt.—[Redak] See above 43:7, 44:1. Hirsch identifies Noph as Memphis, and Tahpanhes as a border city on the Nile, near Pelusium.

נִסְחָף אֲבִירֶיךָ לֹא עָמַד כִּי יְהוָה הִדְפּוֹ: **וְהָרְבָּה בּוֹשֵׁל גַּם נִפְלָא אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ וַיֹּאמְרוּ קוֹמָה וְנִשְׁבָּה אֶל-עַמָּנוּ וְאֶל-אַרְצָנוּ מִלְּדֹתֵנוּ מִפְּנֵי הָרֶב הַיּוֹנָה: **וְקָרְאוּ שֵׁם פְּרָעָה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם שְׁאוֹן הָעֶבֶר הַמּוֹעֵד: **יְיָ הִיאֲנִי נְאֻם-יְהוָה:******

ה"א עבירי המועד פ"ק פ"א:

ס'הר"י קרא

כי הרפו ה' (סו) הרבה כושל. פתחנו הרבה נכשלים כמו כושל הקוסם פולקל ושניהן קצצו ושניהן פסע בשין: גם נפל איש אל רעהו, איש"ר בלע"ז ויאמרו. גושה וגשובה למצרים ספני רבב היונה. ספני חרב נבוכדנצר שהיתה שביעה סרס ספני רבב היונה. היונה: לשון יין. ובה"ל בן קרם חרבא דשאנא הוא כחבר מרווי: (יו) קראו שם. כלומר יקראו שם בקול רם חיל נבוכדנצר ואש"ר כך פירע סלך בצירים וחילו שח"י מרתנו לצאת למלחמה בשאון. עתה העביר הוֹכֵן שלא יצאו להלחם עמנו: (יח) חי אני נאום המלך ה'. כשבוטח אם הנביא

רש"י

(מו) נסחף. נכספו והתקלחו נטוריד כמו מטר סוחף (משלי כח) כסתפה סדהו כלסון משנה ומנחה חכרו לסון כליון וכן חכר מער סוחף ודיוגס פתר מער. סוחף כמו מטר סוחף כמו מטעם פלחה כמערלה (נשיא י) (טו) הרבה בושל. הקב"ה שהדפו הרבה לו מכסול: גם נפל. נחקלנו איש אל רעהו לאחר נקומה וגשובה אל עמנו מתקום שילטו משם להלחם: חרב היונה. חרבא דשנאה דהוא כחמר מרווי: היונה. ל"יון ל"א ל' אונאה: (יו) קראו שם. נמלחמה הכריזו מל של חרפה: פרעה סלך מצרים שאון. סביה מנביה קול שאונו השאיות להחלל בחילותיו: העביר המועד. שיעד יום מלחמה קבוע ללאת ולהלחם ולא ילא ועבר יום זמן המועד: (יח) כי מנחת ש

ר"ק

אביריך לשון רבים ר"ל כל אחר ואחר בן אביריך: (טו) הרבה כושל. ה' שוכר הרבה בחרם כושלים: גם נפל איש אל רעהו. פמו רל רעזו כמו שאמר גבור בנכור בשלו יתר גל כסו אל הכשרים אחת נפל שחרגם כשחמד וכן הרגם אף אשחשמו גבר לחבירו: ויאמרו קוסם וגשובה אל עמנו. חזרים במצרים סאורות אחרות כי כשהירדע היה באים לגור במצרים כי ברוב חשנו"ש שבע במצרים יות' כשא' ארצות וכו' נבוכדנצר' ואמרו איש לחבירו קוסם וגשובה אל עמנו: היונה. האונתה כי ברוב אין מי שיעמוד בנגדה וכן וראמלתי את מינך ואנסך וכן לא ינו עד נשיא את עמי וינתן חרנם מעני' יין שחרגם בן קרם חרב כנאה הוא כחבר מרווי: (יו) קראו. אמרו שם במצרים דרך קריאה על פורע סלך בצירים שהיה סלך שאון והחן רב: העביר המועד. המועד שנתן לסלך בבל לצאת להלחם עמו העביר אותו לו מפורד אליו וסלך עומד בכבוקם שנים סלך בצירים וסלך שאון וינתן חרנם קראו וכו': (יח) חי אני. כי כחברו בחרים. פירש ארנוי אבי ז"ל כמו שחר חבור הוא סער לזר שם ולפרש שם שהיתה כבו שאמר ודשת מורשת על חבור בן יצידו אוחם: וכברסל בים יבא. כמו עצי חכרסל שם שבאים

מצודת דוד

מרים התיב לעמוד בקשר המלחמה וכן לך לך מלחמה כי מרב האויז אלנה אחת מסכסכי: (סו) נסחף אביריך. נטוריד סקן מדוע כ"ל נכספו ונכרך יוכל לסל עמוד לזר רנניו: לא עמר. כללנו משיב בסביר זה לל עמר כ"ה. סדפו וסאו ולחם כו: (טו) הרבה כושל. "הרכה" משנתי: גם נפל איש וגר. ר"ל הנכרים כנאים לזכות מנבים נסו והסתכלו זה לזה ולמנו קומו מכלן וגשובה אל עמנו: (יח) ספני רבב היונה. זה מרב נטורידלר הפלח וכו' וסכסס למי' אשר פדסה מן מרים המרים קול שאון גלואס לנכס

מצודת ציון

עלכן מרים: (טו) נסחף. טנין טיטה וגריסה כמו מסר סוחף (משלי כ"ח): אביריך. פנין חזק וגבוהה כמו דכית לחיכיו (ספסופי ה'): הרפו. טנין כתיחה ודמה כמו אל ידעתי (לויז ל"ב) (טו) נפל. טנין נטייה והסתכלות כמו אל הנכדים אחס טנין (לשיל ל"ז): היונה. מל' אונאה וטנינו טושק סחוף והסתמן וכן העיר כיונה (לפניה ג'): (יו) קראו שם. טנין המיני: הברד.

לעסוק סחוף והסתמן: (יו) קראו שם. לעזעזעה ללל כסדים הכריזו

wine.—[Rashi] הַיּוֹנָה—An expression of wine. (יין). Another interpretation: It is an expression of oppression (אונאה).—[Rashi]

17. There they called out—In the battle, they proclaimed publicly a reproachful byword.—[Rashi]

"Pharaoh, king of Egypt, who made a lot of noise"—Who would raise the sound of his noise, the noises to boast with his armies.—[Rashi]

Redak renders: Pharaoh, king of Egypt, who was king over a multitude.

has allowed the appointed time to pass by—For he had appointed a set time to go forth and wage war, and he did not go forth, and the day of the appointed time passed by.—[Rashi] They ridiculed him because, despite the great noise he made, boasting that he would defeat Nebuchadnezz-

have your mighty men been swept away? None of them stood, for the Lord pushed him down. 16. He made many stumbling blocks, yea, they joined one another, and they said, "Arise, and let us return to our own people and to the land of our birth, before the oppressing sword." 17. There they called out, "Pharaoh, king of Egypt, who made a lot of noise, has allowed the appointed time to pass by!" 18. As long as I live, says the King,

15. **been swept away?**—Heb. *הִתְחַלְּפוּ*. *Your mighty men have been swept away and have slid.* Cf. "sweeping (סֶחַף) rain" (Prov. 28:3). "His field has been inundated (הִתְחַלְּפוּ)" (*Kethuboth* 1:6). *Menahem* (*Machbereth* p. 126) classified it as an expression of complete destruction, and so did he classify *מִטְרַיִם סֶחַף*. *Dunash*, however, interprets *מִטְרַיִם סֶחַף* like *מִטְרַיִם סֶחַף*, cutting rain. Cf. "Lops off (מִקְצֵץ) the branches with a saw" (Isa. 10:33).—[*Rashi*] *Rashi* apparently refers to *Teshuvot Dunash* p. 77. There, however, *Dunash* interprets *סֶחַף* as "dripping rain." *Rabhenu Tam* questions how that interpretation fits our verse. He questions *Menahem's* interpretation as well, since the end of the verse, "for the Lord pushed him down," implies that he is still existing, but has been pushed down. He prefers to interpret *סֶחַף* like *סֶחַף*, to drag. Why have your mighty men been dragged away? He interprets *מִטְרַיִם סֶחַף* as "rain that drags away" the seeds and the grain, leaving nothing. *Rabbi Joseph Kimchi* (*Sepher Hagaluy* p. 46) agrees with *Rabhenu Tam*, identifying this interpretation with that of *Rashi*.

None of them stood, for, etc.—It is as though he replies, "None of them stood, for the Lord pushed him down."—[*Mezudath David*]

16. **He made many stumbling blocks**—*The Holy One, blessed be He, Who pushed him down, made many stumbling blocks for him.*—[*Rashi*] *Redak* interprets: He made many to stumble.

yea, they joined—Heb. *נָפְלוּ*, lit. fell. *They joined one another, saying, "Arise and let us go back to our own people, whence we came to wage war."*—[*Rashi*] *Jonathan*, too, renders in that manner. *Redak* suggests: They fell upon one another.

and they said, "Arise, and let us return to our own people"—When *Nebuchadnezzar* attacks Egypt, those foreigners who came to Egypt to avoid the famine in their native land, will join their friends and appeal to them to return to their native land to escape the sword of *Nebuchadnezzar*. Many would flee to Egypt to escape famine since Egypt usually had plenty.—[*Redak*]

the oppressing sword—Heb. *חֶרֶב הַיָּוֵה*. *Jonathan* renders: *The sword of the enemy, which is like intoxicating*

אמר סלקא יצא צבאות
 שמה ארץ קטא רציב
 פהנקא דהברו בטוריא
 וברק סלקא קימא פן יתי
 הבדירה: ים קצי נלוקא
 אתקני לך מלכות
 פנשהא דמזרים ארי
 ספס לצרו הכי והצרי
 מקלי יהיב: כ מלכות
 לאיאת מצרים עקמין
 קמולין מצפונא יתון
 צלה למבנה: כא אף
 דקדקא כנהה קעגלי
 דקקא ארי אף אינו
 אהפניאו

ה"א נכחור כהרים, מלכות כס: ענול יפה פיה, יומא יב: כ

מח"א קרא

עצרך כחבור וככרמל שהן כסוחין: בים יבוא, כלומר חמל
 בעוקב חים, כך פירוש ר' מנחם מר חל ברוח' כבה רציב
 מהנמא דחכרי אית כמוריא וככרמל כיא כן יוית תחריח
 פתרונו כמו שרבר זה אמת כחבור עוסר בין התהיח וכרמל על
 חים כך הוא אמת שכא נבוכדנצר עליו: (ב) ענלה יפוא:
 מצרים, רומה לענלה יפה שאננה ראויח אלא ליבחה אף היא:
 קרץ מצפון בא בא, ח'י עקמין קפולין: מצפונא יתון עלת
 למבוח: (כא) גם שכורית בקרבה כעגלי מרבך, פתרונו גם
 אנשים הבאים לה מעם אחר לעזרה כדי לטול שכר שהן
 כשהפנין עכשיו בחתה כעגלי מרבך, מירש כעגל הבשחמן

מנחת שי

פסחים כהנא כנול: (ג) יפה פיה, ים פולת וענינו מלח אלה דליק כפיוס
 וענול דף ג' אלא כהנא כפיוס כח ילא כלי כפיוס וק' מלח אלה:

לכח הויתו חשבת חשבני וכן כר כרצו שח עש לך כלי גולה כי הגלו מסנה וזכר נוח שהויתו עיר מלכות: ונצחה,
 השם כמו עזחו ונצחה כמברר וכן ח' וצדרי: וכן ענלה יפה פיה מצרים, יפא פיה שחן מלית וענינו מלח, אמת וכן
 פקקתו דהבו ונאנוס וואו יערגנו לעלות כל אלו שחי מלות וענינם מלח אמת וכן יפה פיה ונבולו כס העיני' והלפ' לרב
 דיוסי ירמיה מצרים לענלה יפה פיה ורשנה וכן כנה הכי חנשים הופית והרשנה פיהו הכשן: קרץ כצפון בא בא,
 קרץ קריצה וגויה כמו מחוסר קרצין גם אני: מצפון, סבכל שחיא צפונית ואמר בא בא כפל הרבר לחוק הענין: וכל גם
 שכוריה, גיוסות ששבר לעזרה הם בקרבה: כעגלי מרבך, כמו חעגלים שעומדים בבית לשפכן וכן הם יושבים ואוכלים
 ושותים ולא יצאו לחלואי ויוגנו תרגם שכוריה וברכבה כמו השכירה שפירש גודלה מרבך ענין פסוס וכן על כרוב וכן

מצורת ציון

מנין זמן קצופ כמו כי למועד שמוך קץ (ט"ז ט'): (יח) בחבור
 וככרמל, שמוח הכים נודטים ומסורסמים: (יט) לשמה,
 לשמם: ונצחה, מלשון ליה ואממה: (כ) יפה פיה, סחיונו
 כעגל ט' ור' ים כיוצא ולא נכסל העיני' ולמד' הסעל וכמו
 ירקקא דאדמס: קרץ, ענין מחור וקריחה כמו מהומה קולות
 (איוז ל'ג): (כא) שכוריה, ענינו גדולים ונכבדים וכן נחצר
 השכירה (שע"פ י'): מרבך, הוא הרפת מקום ופסמוס הם העגנים
 וכן ועגלים מחור מרבך (עצום י'): הפנו, מלשון פניה והליכה:

הפנו מלשון שחורף וכן: (כא) גם שכוריה, גם שכוריה, ענינו גדולים ונכבדים והפנו מלשון פניה והליכה:

הפנו מלשון שחורף וכן: (כא) גם שכוריה, גם שכוריה, ענינו גדולים ונכבדים והפנו מלשון פניה והליכה:

modern French).—[Rashi] Rashi, *Baba Mezia* 30a, defines it as a harness to which three or four animals are attached, and they thresh the grain by treading it. *Redak* and others explain it as calves placed in a stall to fatten them from the manger. So will these mercenaries sit to

כחבור בהרים. כי כאשר דבר אמת הוא שחבור בעוב
 כהרים וזה הכרמל על הים כן כאמת יבא הדבר הוא על
 מלרים: (יט) כלי גולה, אלם יולא לדרך מתקן לו חמת
 ומקדה של חרס לשחית נה: ונצחה, ל' ליה: (כ) ענלה
 יפה פיה, מלכותא יולא: קרץ, עממין קטולין קרץ
 ל' מחור וכן מחומר קרצלי (איוז ל'ג): מצפון, מבכל
 (כא) שכוריה, שריה כמו נחצר השכירה (הושע י'):
 מרבך, (קיסל"א כ"עו'): הפנו, פניו עורף לבקש לנוס:

רד"ק

בים כן יבואו אהם בשביה ויוגנו תרגם ארי כמא רציב שתנמא
 דחבור כמוריא וככרמל כמא כן יתח תחריח: (ט) כלי גולה,
 יושבת בח מצרים, אית כבציר שהיית יושבת כלי יושבת
 לכח הויתו חשבת חשבני וכן כר כרצו שח עש לך כלי גולה כי הגלו מסנה וזכר נוח שהויתו עיר מלכות: ונצחה,
 השם כמו עזחו ונצחה כמברר וכן ח' וצדרי: וכן ענלה יפה פיה מצרים, יפא פיה שחן מלית וענינו מלח, אמת וכן
 פקקתו דהבו ונאנוס וואו יערגנו לעלות כל אלו שחי מלות וענינם מלח אמת וכן יפה פיה ונבולו כס העיני' והלפ' לרב
 דיוסי ירמיה מצרים לענלה יפה פיה ורשנה וכן כנה הכי חנשים הופית והרשנה פיהו הכשן: קרץ כצפון בא בא,
 קרץ קריצה וגויה כמו מחוסר קרצין גם אני: מצפון, סבכל שחיא צפונית ואמר בא בא כפל הרבר לחוק הענין: וכל גם
 שכוריה, גיוסות ששבר לעזרה הם בקרבה: כעגלי מרבך, כמו חעגלים שעומדים בבית לשפכן וכן הם יושבים ואוכלים
 ושותים ולא יצאו לחלואי ויוגנו תרגם שכוריה וברכבה כמו השכירה שפירש גודלה מרבך ענין פסוס וכן על כרוב וכן

מצורת רור

הנה עתה העביר המועד ר"ל לא נח להלם מפרנס מול מפרנס
 ציוס המועד והקצופ כי לא מורץ כלכסו: (יח) כי בחבור בהרים,
 כמו הכי חבור הוא קצופ כהרים וכן ייו מתקומ וכומו שר הכרמל
 שמוח על סר ואל יום משך כי יבא ל' טל ללרים ולא יסחנה ולא
 ייוו מלכותא שם: (יט) כלי גולה, דרך הולי גולה לחקן ולשחם
 כלי לשחית וכן ולי ללס כס טיבס ודומה: לשמה חתיה, כי
 עלו ממה: ונצחה, מדיה שמה מכלי יפא ח' יושב כה:
 (כ) ענלה, מלרים מלכות יס כענלה היס מלח הנה
 פסלס לזון יולא עליה ל' התקין ונודת לחוק: בא בא, ככל
 פסלה לחק ולמד שחורף וכן: (כא) גם שכוריה, גם שכוריה, ענינו גדולים ונכבדים והפנו מלשון פניה והליכה:

הפנו מלשון שחורף וכן: (כא) גם שכוריה, גם שכוריה, ענינו גדולים ונכבדים והפנו מלשון פניה והליכה:

eat and drink and will not go out to battle. *Mezudath David* explains that the princes too will be brought to the slaughter like fattened calves, which are first fattened up and then brought to the slaughter.

for they too—Although the princes are usually brave enough to

Whose name is the Lord of Hosts, that as sure as Tabor is among the mountains, and Carmel is by the sea, it shall come about. 19. O you daughter who lives in Egypt, make for yourself equipment for exile, for Noph shall become waste and desolate without an inhabitant. 20. Egypt was a fair heifer; destruction from the north is coming, yea it is coming! 21. Also her princes who are in her midst are like fattened calves, for they too turn around and flee together, they do not hold their ground,

zar on the appointed day of the battle, he was afraid to confront him on that day.—[*Mezudath David*]

18. **that as sure as Tabor is among the mountains**—Just as it is a true fact that Tabor is fast among the mountains and Mount Carmel is by the sea, so is it true that this thing shall come upon Egypt.—[*Rashi* following *Jonathan*] Perhaps *Rashi* should read שָׁבָר, breach, instead of בָּבָר, thing, thus following *Jonathan* closely. I.e. just as Tabor is fast among the mountains and Carmel is fast by the sea, so that neither one will move, so is it true that Nebuchadnezzar will come upon Egypt and will not change his plans.—[*Mezudath David*] *Kara* renders: so will Nebuchadnezzar come upon him. He quotes Rabbi Menahem ben Helbo, who explains: For [although he raises himself] like Tabor among the mountains and like Carmel, he shall fall into the sea. *Redak*, in the name of his father, explains: For [they shall be trapped] as [the beasts trapped on] Mount Tabor among the mountains, and [they shall be led away in captivity]

like [rafts made of the wood of] the Carmel that are transported by the sea.

19. **equipment for exile**—When a person embarks on a journey, he prepares for himself a flask and an earthenware cup with which to drink.—[*Rashi*] You, daughter of Egypt, who dwelt securely and expected to dwell in your land for a long time, make for yourself equipment for exile, for you will soon be exiled therefrom.—[*Redak*]

Noph—The capital city.—[*Redak*] **desolate**—Heb. וְנִצְחָה, an expression of desolation (נִצָּה).—[*Rashi*]

20. **a fair heifer**—A beautiful kingdom.—[*Rashi* from *Jonathan*]

destruction—Heb. קָרַץ, peoples that kill (*Jonathan*). קָרַץ is an expression of cutting. Cf. "I . . . was cut (קָרַצְתִּי) out of clay" (Job 33:6).—[*Rashi*]

from the north—From Babylon.—[*Rashi, Redak*]

21. **Also her princes**—Heb. שְׂכָרֶיהָ, her princes. Cf. "with the great razor (הַשְׂכִּירָה)" (Isa. 7:20).—[*Rashi*] *Redak* renders: her mercenaries.

fattened—(*kopla* in O.F., couple in

for the day of their calamity has come upon them, the time of their visitation. 22. Its voice shall go like [that of] the snake, for they will march with an army and will come against her with axes as if they were hewers of wood. 23. They will cut down her forest, says the Lord, for they are innumerable, for they are more numerous than locusts and they are uncountable. 24. The daughter of Egypt has been put to shame; she has been delivered into the hand[s] of the people of the north. 25. The Lord of Hosts, the God of

stand in battle at the front, these princes did not do so, but they fled from the scene of the battle.—[Mezudath David]

turn around—*Turned their back to seek to flee.*—[Rashi] Kara explains that the mercenaries fled when the Egyptians were defeated.

22. **Its voice shall go like [that of] the snake**—*The "snake" comes to teach us about Egypt and is found "taught." We learn from here that, when the Holy One, blessed be He, said to the serpent, "You shall walk on your belly" (Gen. 3:14), He severed his feet, and his voice went to the end of the world. So we learned in the "Thirty-two Methods of Rabbi Eliezer the son of Rabbi Jose the Galilean" (Method 12).*—[Rashi] The intention is that, although it appears that the figure of snake teaches us about Egypt's cry, actually "Egypt's cry" teaches us about the snake. Kara explains that the cry of Egypt is compared to the cry of the snake, which sheds its skin annually by inserting itself between two trees that grow close to one another, whereby it strips itself of its

old skin. This is one of the curses God pronounced upon the serpent because of Adam and Eve. See *Isaiah da Trani*, footnote 4. Jonathan explains that the sound of the rattling of the Egyptians' weapons will resemble the sound of crawling serpents.

for they will march with an army—against her.—[Rashi]

23. **They will cut down her forest**—*They have power to cut down her forest.*—[Rashi] Some render this as the imperative: Cut down her forest, says the Lord. Others render it as the prophetic past, meaning: They will cut it down, says the Lord—worded in the past because the words of prophecy are considered as though already fulfilled.—[Redak]

her forest—Figurative of the population of Egypt, or, as Jonathan renders: her princes.—[Redak]

for they are innumerable—lit. it shall not be fathomed. I.e. *the number of their host.*—[Rashi] This refers to the host of Nebuchadnezzar.—[Redak]

24. **The daughter of Egypt**—The

יִשְׂרָאֵל הֲנִי פוֹקֵד אֶל־אֲמוֹן מִנָּא וְעַל־
פְּרָעָה וְעַל־מִצְרַיִם וְעַל־אֱלֹהֵיהֶּ וְעַל־
מִלְכֵיהֶּ וְעַל־פְּרָעָה וְעַל הַבְּטָחִים בּוֹ :
כִּי וְנִתְּתִים בְּיַד מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד עַבְדּוֹ
וְאַחֲרֵי־כֵן תִּשְׁכַּן בְּיָמֶיךָ סְנָאִים יְהוָה :
כִּי וְאַתָּה אֶל־תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב וְאֶל־
תַּחַת יִשְׂרָאֵל כִּי הֲנִי מוֹשֶׁעַד מִרְחוֹק
וְאֶת־יָרֵעַךְ מֵאֶרֶץ שָׁבִים וְשֹׁב יַעֲקֹב
וְשָׁקֵט וְשֹׁאנֵן וְאֵין מַחְרִיד : כִּי אֶתְּהַלֵּל־

בְּעַל פְּרָעָה וְעַל מִצְרַיִם
וְעַל מִלְכֵיהֶּ וְעַל פְּרָעָה וְעַל
דְּמֵתָהּ חֲצִין עַל־הִי :
כִּי וְאַחֲרֵי־כֵן בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ־בָּבֶל וּבְיַד
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל
דְּקַל וּבְיַד עַבְדּוֹ
וְכִתְרָן פֶּן הַשָּׂרִי קִימִי
קָדָם אֲסִר וְכִי וְאַתָּה
לֹא תִהְיֶה עַבְדִּי יַעֲקֹב
וְלֹא תִהְיֶה וְשָׁקֵט אֲרִי
הָאֵל אֲנִי פְּרוֹק לְיָד
מִתְחִיק וְהֵן גִּדָּה בְּאֶרֶץ
גִּלְוָתָהּ וְיִתְחַבֵּן קְרִיָּה
יַעֲקֹב וְיִשְׁקָטוּן וְיִשְׁרָוּ
לְרוּחָן וְלִיתֵי דְקִטִּיד :
כִּי אֵת לֹא תִהְיֶה עַבְדִּי
יַעֲקֹב אֲסִר וְכִי אֲרִי
בְּסַעֲדָךְ

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

מַהֲרִי קָרָא יבואו לה . ואז יכרת אנשיה המרובים בעצי היער שאין להם חקר . וגם רבו מארבת שאין להם מספר : (כה) אל שכן סגור . אופן לשון אופן עיר גדולה שהיתה בארץ מצרים וגיא ששפה .

the following verses refer to the future redemption, as explained above 30:10f. They are repeated here with slight changes; since the prophet predicts the downfall of the heathen nations, he makes clear to

Israel that they will not meet their fate, for those nations, although they will be restored to their land, will not last long as nations, but the name of Israel will never end.

Israel has said: Lo I will visit upon Amon of No and upon Pharaoh and upon Egypt, and upon their gods and upon their kings, both upon Pharaoh and upon those who put their trust in him. 26. And I will deliver them into the hand[s] of those who seek their lives and into the hand[s] of Nebuchadrezzar, king of Babylon, and into the hand[s] of his servants — and after that it will be inhabited again as in the days of old, says the Lord. 27. You fear not, O Jacob My servant, and be not dismayed, O Israel! for behold, I will redeem you from afar and your children from the land of their captivity, and Jacob shall return and be quiet and at ease, and there shall be none who disturb his rest. 28. You fear not,

upon Amon—Heb. אֱלֹהֵי מֶמְצָר, lit. to Amon, upon Amon, upon the prince Amon. There are some that are an expression of greatness. Cf. "Are you greater than the greatness of No (מֶמְצָר מֶמְצָר?)" (Nahum 3:8).—[Rashi] According to Rashi's second interpretation, we render: I visit upon the great city of No. See the following paragraph.

of No—The great Alexandria (les seigneurs d'Alexandria in O.F.).—[Rashi] Jonathan renders: upon the multitude of Alexandria, equating Amon with מֶמְצָר, a multitude.

Modern commentators identify Amon as the local god of the city No, called Thebes by the Greeks, and today known as Luxor.—[Daath Mikra, Soncino]

and upon Pharaoh—the king of all Egypt.—[Ibn Nachmiash]

and upon Egypt—[The entire kingdom, in addition to No.]

and upon their gods—The other

gods, in addition to Amon.—[Daath Mikra]

and upon their kings—The kings of the individual provinces.—[Mezudath David]

and upon Pharaoh, etc.—Just as I will wreak vengeance upon Pharaoh, so will I wreak vengeance upon those who put their trust in him.—[Mezudath David]

26. **and after that**—At the end of forty years, as Ezekiel stated (29:13ff.).—[Rashi]

as in the days of old—They will not be a world power as they were at this time, but a humble kingdom (Ezek. 29:14f.). The intention is that they will dwell in their land as in days of old.—[Redak]

27. **You fear not**—The righteous men who were in Egypt, who were exiled there against their will.—[Rashi] This is addressed to Jeremiah, Baruch, and their like.—[Ibn Nachmiash]

Redak explains that this verse and

[illegible][illegible]

1000

העביריו לדרקיה ואל היל פרעה מחמרים ועלו הכשרים
 אר עור. כשריה נבדלדל רר ער יוראס כסר
 כז (א) אר פלשרים : כפרס יכר פרעה
 לטן כלוס :
 מחמרים עגו סר של כרס : (כר) כשרפ. כריו חסר
 מחמס מעט : ונכר. לטן עילאס ויהמז וכן חרמז יומן
 ויורון כרס כרס : ורר חלל שופ. ששופ את הכל
 חרס

אנכך. בכל וכל. אלא הריני מייסרך על ידי הפלכיות וכלה לא אשתמר.

ואותו כים עיני מצטון : ודוי חלל שופף . ששופף את הכל :
העשרות לזקקויו ולא חל פרעה ממלזים ועלו הכסדים
את עור . כסדיה נכובלדז נר ער ויוסג סגה
מז (א) א"י פלשדים . ער פלשדים : בדרם יכה פרעה
לשון כלויה :

מז (א) במס, יכת פרעה את עזה. נחנא, ירסיה עליה שיבא
פרעה ויכת את עזה. לפרך שאין אוכה נפולת אלא

העשיריות לדקיה יגאל היל פרעה ממזרים ויעלו הכשרים
אלי עזה. כשהיה נכודו נדר עג ידועים נטה
ואותן כים עולין מצפון: והיו לנחל שוטף. ששופם את הכל:
תחל תכנסם.

[illegible]

הרמב

[illegible]

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 84

[illegible][illegible]

צ"ל כס"ט: (כ) הנה ביום וגו'. כצדקים יושבדים בלסון השועים.
 שו" (כ) יושף. עין המשיה כדריס. ובחוק: והילל. מלפון

My servant Jacob, says the Lord, for I am with you, for I will make a full end of all the nations where I have driven you, but of you I will not make a full end, but I will chastise you justly, and I will not completely destroy you.

47

1. That the word of the Lord came to Jeremiah the prophet concerning the Philistines before Pharaoh smote Gaza. 2. So said the Lord: Behold water is coming up from the north, and it shall become a flooding stream and will inundate

28. **where I have driven you**—Even if you will be driven far away, do not think of this as a natural occurrence, but as an act of God.—[*Daath Soferim*]

but of you I will not make a full end—Even if there are decrees of destruction against Israel, this will not affect the existence of the people as a whole.—[*Daath Soferim*]

justly—*With sparing justice, little by little.*—[*Rashi*]

completely destroy—Heb. נָקָה, lit. clean, *an expression of sweeping and destroying, and Jonathan too rendered it an expression of destroying.*—[*Rashi*] I.e. I will chastise you through the nations of the world, but will not destroy you completely.—[*Kara*]

1. **concerning the Philistines**—Heb. אֶל פְּלִשְׁתִּים, lit. to the Philistines.—[*Rashi, Jonathan, Redak*]

before Pharaoh struck Gaza—*When Nebuchadnezzar besieged*

Jerusalem in the tenth year of Zedekiah, Pharaoh's army came forth from Egypt, and the Chaldeans withdrew from Jerusalem. Pharaoh heard, invaded Gaza and returned to his land. In Seder Olam (ch. 26).—[Rashi] Our editions read: in the eighth year. At that time, the word of God came to Jeremiah that the army of the Chaldeans would come and smite the Philistines.—[*Redak*] The prophecy was that after Pharaoh would vanquish Gaza, another king would come and vanquish the entire land.—[*Ibn Nachmiash*]

2. **is coming up**—I.e. it is gaining force. This is figurative of the army of the Chaldeans, which is coming from the north.—[*Redak*] *Kara* explains this as an allusion to Pharaoh, who will invade Gaza, situated north of Egypt, as in Joshua 13:3: From the Shihor which is before Egypt . . . the Gazathites, etc.

a land and the fullness thereof—

אֶרֶץ וּמְלוֹאֶה עִיר וַיֵּשְׁבִי בָּהּ וַהֲעֵקוּ
הָאָדָם וְהַיֵּלֶל כָּל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ: יִמְקוּל
שַׁעֲמַת פְּרָסוֹת אֲבִירָיו מֵרַעַשׁ לָרֶכֶב
הַמֶּוֹן נִלְגְּלוּ לֹא הִפְנוּ אֲבוֹת אֶל בָּנִים
מִרְפִּיּוֹן יָדִים: י עַל־הַיּוֹם הַבֹּא לְשָׂדוֹד
אֶת־כָּל־פְּלִשְׁתִּים לְהַכְרִית לְצֹר
וּלְצִידוֹן כָּל שָׂרִיד עוֹר כִּי־שָׂדֵד יִהְיֶה
אֶת־פְּלִשְׁתִּים שְׂאֲרִית אִי כַּפְתּוֹר:

יִמְקוּלָהּ קִרְנָא וְהַעֲקִי
קְהוּן וַיִּצְחָק בְּנֵי אֶשָׁא
וַיִּלְיוּן כָּל יְהוּדֵי אֶרֶץ
גִּמְלָה מִפְּסִיכֵי פֶרֶס
נִבְרָהוּ מִזֵּד לְהַיִּכּוֹת
אֶהְרֵנִישֶׁת נִלְגְּלוּ לֹא
מִהֲפֹנֵן אֲבָהִן לְרַחֵם
עַל בָּנֵיהֶן מִתְרַשְׁלוֹת
יָדֵיהֶן: י עַל יוֹמָא דְאֵמִי
לְמִבּוֹ יֵה כָּל אֶרֶץ א
פְּלִשְׁתִּי לְשִׁיחָה לְצֹר
וּלְצִידוֹן כָּל שְׂאֵר קְצִיר
אֲרִי אֲבִי יְיָ יֵה אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּי שְׂאֵר נִנְתָּ
מִפְּסִיכֵי
ח"א (א) הַכּוֹן אֶת־: מִהֲפֹנֵן יְיָ
קֵץ כְּבוֹדוֹ: ס

מהר"י קרא

(ג) בקול ששפת. תרגם בקול בפסיעות, וסחרונו בקול פסיעות
פרסות סוסי אביריו וסרשם רכבו והסון נלגלו: לא הפני אטמם.
מערש לרכבו. מערש אשר לרכבו: גלגליו, אופני מרכבותיו: לא הפנו אבות אל בנים. להגלים:
(ד) דהבריה לצור ולצידון. פלשתיס היו עוורים מלויכיהם: אי כפתור. (אמול"ש בלע"י):

מנחת שי

כ"ז (ג) ויילל. כב"א י"י וי"י: גלגליו נלגלו ונכארו פסיעים בחיקו וסרש
י"ד הפסד וי"ד דר"ק:

ששפת. הכות הכוס בארץ ברנליו תקרא ששפת ותקרא דהר' וי"ת מקול בפסיעות פרסת נברויה ואביריו אמר על חוססם
החוקים: המון גלגליו. מהסון"ם מרשש צומרת במקום שנים: לא השנו אבות אל בנים. אפי' האבות שחם מרחמים על בניהם
עלה כבא להם הצרת לא ישנו אל בניהם מרפיון ידים שלא יהיו בהם כח לעמוד לצד אויביהם: (ז) על היום הבא. כל
שריד עוור. צר וצידון היו עוורים לר"י כי הם גלגלו פלשתיס כמ"ש שם מה אתם צר וצידון וכל גלגלו פלשת: כי שורד"ש
את פלשתיס. אין בו כלה כל אבד כל שורד יש בו כלה כל: שאריה אי כפתור. פלשתיס וכפתורים אחים היו כמ"ש אשר
מצורת דוד

והאכסים כממלחים אופס: עיר. כל עיר ועיר ויוסעיס כס:
חוקי. ונעקו בקול מר: (ג) מקול ששפת. מקול פסיעות פרסות
סוסי פסוים ומרכשם קול שיהיה לרכבו ומקול המיית גלגליו
כמרכבו ילחום מלחמה על לא ישנו אבות אל בנים להגלים כי
יפסו ידעם ויפלו שם מהלל: (ד) על היום הבא. מוסב למקרא
שן מטלה לומר רסיון הודים יסיון בעבור היום סכום הכה גלגלוד את כל פלשתיס: לצור ולצידון. גם המה מלחן פלשתיס: כל שורד
שור. ר"ל לא ישלח מי שיוכל לעזור במלחמה כי לא ישלח כסן כ"ל כשים טעם: כי שורד"ש. ר"ל כהפנתם המקום יגל נסן

would explain: to cut off from Tyre and Zidon every surviving helper of the Philistine. *Abarbanel* explains this to mean every man capable of waging war to assist the Philistines. Women and children were spared.

the island of Caphtor—[*Isls in O.F.*—[*Rashi*] The Philistines and the Caphtorim were brothers, as in Genesis 10:14. Saadia Gaon identifies Caphtor with Damietta, or Damiyat, to the west of Port Sa'id. See *The itinerary of Benjamin of Tudela*, p. 73; *Caphtor vaferach*, p. 41a. *Targum Jonathan* and the *Sep-*

tuagint identify it with Cappadocia, in Asia Minor. In that case, it is not an island, but coastlands. The generally accepted theory is that it is the island of Crete. The Philistines originated from the island of Caphtor as in Amos 9:7.—[*Daath Mikra*] See also Bieberfeld, *Universal Jewish History*, vol. I, pp. 86f, where he writes that the Philistines arrived in Palestine in two different waves. They settled there as early as the Patriarchs, and during the time of the Judges, they were driven from Crete by the Dorians, and conse-

a land and the fullness thereof, a city and those who dwell therein, and the people shall cry out, and all the inhabitants of the land shall wail. 3. From the sound of the stamping of the hoofs of his mighty ones, from the noise of his chariots, the stirring of his wheels; fathers did not turn to sons out of [the] feebleness of [their] hands, 4. because of the day that is coming to plunder all the Philistines, to cut off from Tyre and Zidon every surviving helper, for the Lord plunders the Philistines, the remnant of the island of Caphtor.

For Pharaoh smote Gaza, and Nebuchadnezzar will smite the entire land of Philistia.—[Redak]

the fullness thereof—The people who fill the land.—[Mezudath David]

a city—Every city and its inhabitants.—[Mezudath David] *Ibn Nachmiash* appears to interpret this as the survivors of the city of Gaza.

3. **the stamping**—Heb. שַׁעֲשָׁעַת. *It has no similarity.* I.e. there is no similar word in Scripture. And *Jonathan* rendered it: *from the steps*.—[Rashi] *Redak* defines it as the galloping of the horses.

his mighty ones—I.e. his mighty steeds.—[Redak, Mezudath David]

from the noise of his chariots—Heb. מִרְעָשׁ לְרֶכֶבּוֹ, lit. from the noise to his chariots.—[Rashi]

the stirring of—Heb. הֶמְזִין. This follows *Mezudath David*. *Redak* renders: from the [noise of the] multitude of his wheels.

his wheels—The wheels of his chariots.—[Rashi]

fathers did not turn to sons—to save them.—[Rashi] Even fathers, who usually have mercy on their

sons, when this trouble befalls them, will not turn to their sons to save them, because of the feebleness of their hands, for they will have no strength to stand up against the enemies.—[Redak] *Abarbanel* and *Mezudath David* explain the verse to mean that because of the noise of the galloping of the horses and the stirring of the wheels of the chariots, the fathers will be so frightened that they will not turn to their sons, for their hands will become feeble and they will despair of saving them.

4. **because of the day that is coming**—Their hands will be feeble because of the day that is coming to plunder all the Philistines.—[Mezudath David]

to cut off from Tyre and Zidon—*The Philistines were aiding them against their enemies*.—[Rashi]

every surviving helper—According to *Rashi*, this refers to the Philistines, who aided Tyre and Zidon. *Redak* explains that Tyre and Zidon aided the Philistines, as in Joel (4:4): "And also, what are you to Me, O Tyre and Zidon and all the regions of Philistia?" Consequently, he

ה בָּאָה קִרְחָה אֶל-עִזָּה נְדָמָתָה
אֲשַׁקְלֹן שְׂאִרִית עִמָּקָם עַד-מָתִי
תִּתְגַּדְּדִי: 1 הוּא חָרַב לִיהוָה עַד-אֵנָּה
לֹא תִשְׁקָטִי הָאֶסְפִי אֶל-תַּעֲרוֹךְ הַרְגָּעִי
וְדָמִי: 2 אֵיךְ תִּשְׁקָטִי וַיְהִי צוּהֶה לָּהּ
אֶל-אֲשַׁקְלֹן וְאֶל-חוֹף הַיָּם שָׁם יַעֲדָה:
מִחָא לְמוֹאֵב כֹּה־אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת

רש"י

מהר"י קרא

לעזר לבנים שכל אדם ואחר מורד ברשיון דיו: (ה) שארית
עמקם, לפי שכל פלשתים היושבים על החוף וישובים בעמקם
עד הכי התגדדו: (האספי) (גורד) חילום, כך מהר"י כנחם
[כ"ז חלב] אבל כמה שאני רואה בתחלת חקרא שאמר
אני לבר שהוא מלשון לא התגדדו ולא תשכבו קרחה, ופתינו לשון שרם
תתהבבין וכן לא התגדדו (הרגום) לא התהבבין: (י) עד אנה לא תשקובי
אבל איך תשקובי עד שחבא אל אשקלון ואל חוף הים, הם פלשתים ששם
היבנה, אל תערך, לשון תערה: הרגעי, לשון שחיקה:

רד"ק

יצאו כסם פלשתים ואת כפתוריהם וירש רבנו עזריה כפתור
דכיפא, ואמר שארית שלא יאמר להם שארית: (ו) באה
קרחה אל עז, אבר קרחה לפי שפירשה הכה אותם החילה
אחר כך בא ג' קרחה שלא נשאר בה רבה: נדמתה, נכרתה
כבר נדמתה מלך ישראל: שארית עמקם, רוב כסונם וחילום
דבריו קרא מלשון עמק כמו עמיקין שמהו העמק שאלה ותי
שאר תהבבין ואפשר לירש שהיו בהם יורשי העמק: עד מתי
תתגדדי, ענין שריפה בבשר כמו לא התגדדו ויהי עד איכות
תתהבבין כמו שתי' לא התגדדו לא תתהבבין: (ז) הוּא חָרַב

מצודה ציון

א"י ה"ב: (ה) קרחה, ענין מדינת הבשר וכן לא יקדם להם (לעיל
(י"ז): נדמתה, ענין כליהת וכן על מולד נדמה (כעיה ע"ו):
התגדדי, ענין שריפת הבשר כמו לא התגדדו (דכס"ה י"ד):
(ז) הוּא חָרַב ענין לשון קליה: עד אנה, עד מתי: תשקובי,
ענין מנוחה: האספי, ענין כיסוף כמו ואין איש מלפני אומם
(כסופים י"ט): תערך, ענין חוק ונדחק כמו ויכלסך אעפ"ה
(שמואל א' י"ז): הרגעי, מל' מרגועה ופנומה: ודמי, ענין
שחיקה כמו וידום אסון (ויקרא י'): (י) חוף הים, שם הים
ונבולו: ידעה, ענין הומה כמו ומי ידעה (מכ"ה י'):

פערך ואלו מרגועה ושחוק מרגועה עוד: (י) איך תשקובי, כלל משיב לעלמו איך אפשר לה להיות כשקטת ומנוחה וכן לא לה להיות
טוד: אל אשקלון, על אשקלון ועל כל פלשתים היושבים כסוף הים שם על המקומה הסה חוף תל הכרזי להרוע ולגדל:
ב"ח (א) למואב, ל"ל על מולד אחר כס אמה ה' ונוי: הוּא חָרַב, ולל יהיה על ננו: חובישה ונוי: כאשר נלדס

there He appointed it—to slay and destroy.—[Mezudath David]

The Philistines were punished because of the harm they inflicted upon Israel at the time of the destruction. Therefore, the sword is attributed to God, since it represented His retribution. Nothing is mentioned of the return of the Philistines from exile since they were not exiled, but massacred and plu-

dered. And so it was, that when Nebuchadnezzar marched on Tyre, he plundered it but did not lead its populace into captivity. When he vanquished Ammon and Moab, however, he led them off into captivity.—[Abarbanel]

I. Concerning Moab—The following prophecy concerns the fate of Moab, upon whom God will wreak

5. Baldness has come to Gaza, Ashkelon has become a waste, yea the remnant of their valley; how long will you tear your flesh? 6. Ho! Sword of the Lord, how long will you not be silent? Go into your sheath, rest and be silent. 7. How shall you be silent when the Lord commanded it? To Ashkelon and to the sea coast, there He appointed it.

48

1. Concerning Moab. So said the Lord of Hosts,

quently widened their foothold in Palestine, threatening to crush the Israelites. He writes that their pottery, as found at Lachish and Gezer in southern Palestine, is Cretan.

5. **Baldness has come**—It is as though all the hair has been plucked from Gaza, because it was invaded twice, once by Pharaoh and once by Nebuchadnezzar, leaving nothing. —[Redak, *Mezudath David*]

has become a waste—Heb. נִדְמָה.—[Rashi] Jonathan renders: the Ashkelonites have been broken. Redak renders: Ashkelon has been cut off.

the remnant of their valley—Heb. שְׁאֵרֵי עֵמְקָם. All the Philistines dwelling on the coast lived in the valley.—[Kara, Redak] Redak suggests: the magnitude of their wealth. Jonathan: the remnant of their strength.

will you tear your flesh—Will you tear your flesh in mourning and in weeping?—[Rashi] First you tore your flesh in mourning over Pharaoh's invasion and now over Nebuchadnezzar's invasion. When will you stop mourning?—[Mezudath David]

6. **sword of the Lord**—Which the Holy One, blessed be He, brings to the world.—[Rashi] It is as though he is addressing the sword and calling, "O sword of the Lord!" You, the sword that comes through God's direction, how long will you not be silent, but rage against the Philistines? Is it not sufficient that Pharaoh has vanquished Gaza? Must Nebuchadnezzar conquer the entire land? Therefore, go into your sheath, rest and be silent.—[Mezudath David]

Abarbanel identifies the sword of the Lord as Nebuchadnezzar. The prophet asks, "How long will you not be silent?"

rest—Heb. הִרְנֵי, an expression of מְנוּחָה, rest.—[Rashi]

7. **How shall you be silent**—It is as though he is replying to himself, "How can the sword be silent when the Lord commanded it to continue slaying?"—[Mezudath David]

To Ashkelon—God commanded the sword to go to Ashkelon to destroy it. Now how can it rest before it has completed its mission?—[Redak]

[illegible]

דעם

מח (א) המשנב. שם מקום: (ב) בחשבון. **מרמן.** שם מקום ולפי שנותם הוא מזכיר פוירענות: **הדומי.** תחריב: (ד) צעירה, שולטנאה הצעירים מן המלכים: (ה) מעלה הלוחים. שם מקום היא מעלה הר:

דד'ק

הענין הנקראת המשגב וי"ח בחילוי מבית רוחציתן ואחריו ו
(כן אמר שם) בחשבון חשבון. לשון נשאל על ה' אצל צומח לה
אין צורך תמיד ונקריתו תעקרה: (שם שבהר). עזרית. כתיב ביו
וקר שצורה בירד ואחר הוא ו'ח' שפתינו ואשכר שם ה'
גדולים בשרו עזרית על דרך נאי: (ס' כי מעלה הלחות.
כתיב קרי הלחות וי' בירד מחלופים במשפט חס' הוא
בנביא ישיהו' שגם מלות אשכר כי יעלה מואם מעלה
הלחות שהוא מים כח אולי יחשב לחשבון שם ויעניו לה

ת העש
מילא

תחתית שהוא מסך מצות דור
 ויבנה על תבנית: מלח (ב) א"ז עוד . מפתח אל תבנית עוד הכלול
 ויבנה על תבנית: חשבון . מפתח: חשבון חסכוני פלך
 רכס יבוא : נוסף על : לבו . ואחרי לבו וזכרונות החיוב
 נוי : מסך . כל הפיר מדת החשבון נכתבו עם הוי"ט נוסף על
 : כל"ט שחשבתן חסד חסד לחי' (הכנין) : חסד .
 (ה) ששעט מעיר חמוסים : שטט : יס יס יס יס ושכר דור :
 צעיריה . הכניס השטט שיהלכו כשני : (ה) יס במעלה
 (ה) צעיריה .

(ד) צעיריך. הבנים שהטנים שהלכו בשבי: (ה) כי מעלה יהיה נשמת מעיר חורונים: שור, כי שם יהיה שור ושכר גדול:

with weeping shall he raise a weeping. *Redak's* interpretation coincides more closely with the verse in Isaiah.

in the descent of Horonaim—The dual construction indicates that there were two cities known as Horon, the upper Horon and the lower Horon.—[Redak, Kara]
the adversaries heard a cry of

the God of Israel: Woe to Nebo for it is spoiled; Kiriathaim is shamed, it is taken; Misgab is shamed and broken. 2. The praise of Moab is no more; in Heshbon they planned harm to her: Let us go and cut her off from [being] a nation. Also, Madmen, you shall be a waste; the sword shall follow you. 3. A voice of a cry [shall be heard] from Horonaim; plunder and great destruction. 4. Moab is broken; her youths have let a cry be heard. 5. The ascent of Luhith with weeping shall he ascend, yea weeping, for in the descent of Horonaim

vengeance because of the troubles she caused Israel.—[*Abarbanel*]

the Lord of Hosts—The mighty God, Who rules over the hosts of heaven, will inflict punishment upon Moab.—[*Abarbanel*]

the God of Israel—Who wreaks Israel's vengeance upon them.—[*Redak*]

woe to Nebo—A wail shall be over Nebo.—[*Mezudath David*]

Daath Mikra writes that Nebo was probably a city in the vicinity of the mountain by that name. It has, however, not been definitely identified.

2. **The praise of Moab is no more**—From then on, Moab will have no more praise.—[*Mezudath David*]

in Heshbon . . . Madmen—*These are place names, and according to their names he mentions their retribution.*—[*Rashi*]

you shall be a waste—Heb. תִּרְמִי.—[*Rashi*] See verse 5. There is a play on the name of each of these cities. Heshbon is connected with חֶשְׁבֹן, to plan; Madmen with מַדְמִי, to be a waste. We find also in

Zephaniah 2:4 "And Ekron shall be uprooted (תִּפְּצָר)."—[*Redak*] Heshbon was one of the chief cities of Moab, situated on the northeast of the Dead Sea, and marked the northern boundary of Moab until the Reubenites claimed the territory lying between it and the Arnon. It had originally belonged to Sihon, but was conquered by Moab. When Sennacherib exiled the Reubenites and the Gadites, the neighboring Moabites came and settled there.—[*Rashi*, Isaiah 16:7] The location of Madmen is not known.

3. **Horonaim**—Mentioned on the Moabite stone as Horonen. See *Barzilai* by Aaron Marcus for complete inscription. Some scholars believe that it was in the south of Moab, others that it was in the north, not far from Heshbon.—[*Soncino*]

4. **her youths**—*Jonathan renders: Her governors, younger than the kings.*—[*Rashi*] *Redak* explains it as a pejorative. According to *Mezudath David*, it refers to the young children led away in exile.

5. **the ascent of Luhith**—*It is a place name, the ascent of a moun-*

For further commentary see Appendix.

צָרִי צַעֲקַת שֹׁבֵר שְׁמָעוֹ: י נְסוּ מִלְּטוֹ
נַפְשֵׁכֶם וְתִהְיֶנָּה כְּעָרוֹעַר בַּמִּדְבָּר:
יִבִּי יַעַן בְּמִטְחָה בְּמַעֲשֵׂיךָ: וּבְאוֹצְרוֹתֶיךָ
גַּם־אֶת תִּלְכָּדִי וַיֵּצֵא כְּמִישׁ בְּגוֹלָה
כִּהְנִיו וְשָׁרְיוֹ יִתֶּךָ: ח וַיָּבֵא שִׁדְר אֶל־
כָּל־עִיר וְעִיר לֹא תִמְלֹט וְאַבְדַּת הָעַמֶּמֶךְ
וְנִשְׁמַד הַמִּישֹׁר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה:

ו(י) ותחינה בערוער בסדבר, ח"י חיו בסנדל ערוער דשרן (י) כערוער, מנדל ערוער עשוי כמדבר ואין סכיוו יסוב כי אם שוכני האלים ומנדל העומד באין וסוכר נראה כהר"ב כן ח"י, ומנחם ס' כערוער שס עץ מעלי היסר: מנחת שו

אם ספרים חרבים: (י) ותחינה: במקל ספרים ותחינה כמי יודין' אלג
בפסוק כדור על יד' חסר וכן נוסד ירמיה י"ח על פסוק ותחינה נשי' הם
מנחת: (י) כפי: כחוש קרי: יחד, יחדו קרי:
רבים כמו שכתבנו בספר כבול: (ו) נסו סלסו נפשכם ותחינה, נפשכם תחינה במקום שכיבסו: כערוער בסדבר, כמו כערוער
בערנה כלומר אחר שתצאו בעריכם ותנוסו תחינה עריכם כמו כערוער בסדבר והוא עץ גרד כמדבר בארץ צית ח"י ותו
ותי באוצרותיך ויבני גנך: גס את תלכדי, כלומר גס את כמו הנשים האחרים שאין להם אוצרות כמוך, ולא חיו בהשקם וסן
רב כמוך בב"ש שאנן מואב וגו' ליפוך אמר גס את כילא ויעליך אוצרותיך שחית בוסתן בכם גס לא ויעליך כמיש אלהיך ב' גס
חמא יצא בגולה: (ח) ויבא, ועיר לא תמלט, ועיר חסם לא תמלט כי אל כל עיר יבא חשוד: אשר אמר ח', כמו כאשר
מצורת ציון

ו(י) בערוער, שס עץ מנדלי וכן היה כעצוד בערנה (לטי' יח):
ו(י) במעשיך, כן וכלה מקנה הכקר וסלסן כי העומק במקנה כל
מעשהו כסס וכן ויש כמעין ומעשהו כדכרמל (ס"א כ"ה): כמיש.
מייסן חות' לכרית להמלט על נפסם: ותחינה, כלו' עוזב העושד ואף כי
מכל נחלהות מ"מ עוזב להליל את כנסם: (ז) בי יען, כי כעצוד אשר כל כעצודן ומשקן היה כמעטין הס מקנה הלסן וכעקר
והאוליות שנקבת ולזה לא לרית לעזוב ולכרות מהם: גס את תלכדי, לכן מלכד שחלייב יקח הנל ולא יהיה לאל ידך לעשות
ידיז אלס שגס את תלכדי ידיז: ויצא כמיש בגולה, הוא סלסול של מואב וילא גס הוא בגולה כי חלייב יקח סמלו הסשוי פוסב
וכספ וכעניו עמו ושרי מואב: (ח) אל כל עיר, מערי מואב: לא תמלט, אף אחת מהן: ועצק, ערי העמק: המישור, פני

the plain.—The inhabitants of the plain.—[Jonathan] Mezudath David explains: the cities of the plain.
as the Lord has said—Isaiah da

Trani renders: for so has the Lord said. Daath Soferim explains: This will not be a coincidence, but it will come about as the Lord has decreed.

the adversaries heard a cry of destruction. 6. Flee, save your lives, and you shall be like Aro'er in the desert. 7. For, since you relied on your deeds and on your treasures, you too shall be taken, and Chemosh shall go forth into exile, his priests and his princes together. 8. And the spoiler shall come to every city, and no city shall escape, and the valley shall be lost and the plain destroyed, as the Lord has said.

destruction—Since those in the lowland of the descent of Horonaim fell prey to the enemies and let out a cry of destruction, the survivors attempted to take refuge on the ascent of Luhith.—[Abarbanel, *Mezudath David*]

6. **Flee**—It is as though the prophet advises them to flee and save themselves from the enemies.—[*Mezudath David*]

and you shall be—wherever you flee . . .—[*Redak*]

like Aro'er—*The tower of Aro'er that is made in the desert, and there is no civilization around it except tent dwellers, and a tower standing without an inhabited region appears as ruins. So did Jonathan render it.* (See Isaiah 17:2, Commentary Digest.) But *Menahem* (Machbereth Menahem p. 137) explained קַצְרוֹר as the name of a tree of the forest trees.—[*Rashi*] See above 17:6. *Redak* in *Sefer Hashorashim* identifies it as the tamarisk or the juniper. He quotes Rav Hai who defines it as a tree producing fruit covered with thorns, perhaps the prickly pear. *Isaiah da Trani* identifies it as a worm that eats the trees, making noise when it does so.

7. **For, since you relied . . . on your property**—I.e. on your livestock and your possessions. Cf. I Sam. 25:2. *Jonathan* renders: on your treasures and your vaults.—[*Redak*]

you too shall be taken—You too shall be taken like the other nations who did not possess treasures as you do, and who did not live in tranquility for as long a time as you have. Your treasures will not avail you to save you from exile. Neither will Chemosh, your god, save you, for he too will go forth into exile.—[*Redak*] Others explain: In addition to plundering your possessions, the enemy will take you too into captivity.—[Abarbanel, *Mezudath David*]

and Chemosh shall go forth into exile—The Chaldeans will plunder the idols for the silver and gold they contain.—[Abarbanel, *Mezudath David*]

8. **to every city**—of Moab.—[*Redak*]

and no city—of Moab shall escape.—[*Redak*]

the valley—I.e. the valley dwellers.—[*Jonathan*] *Mezudath David* explains: the cities of the valley.

רש"י ר"ל פונע דערנאָנט, זיך: **כא** וואָס ער האָט געזאָגט: **וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' בְּקוֹלִי** (יחזקאל 18:19). **וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' בְּקוֹלִי** (יחזקאל 18:19). **וְהָיָה כִּי יִשְׁמַע ה' בְּקוֹלִי** (יחזקאל 18:19).

ד"ר

[illegible]

י חסין טעמו : ו

another, the flavor and bouquet are impaired. Similarly, Moab was never exiled, but dwelt at ease in its land.—[Redak]

did not change—Heb. נָקַד.—
[Rashi] Redak suggests: did weaken.
So Jonathan.

9. Give wings to Moab for she shall fly away, and her cities shall become waste, without anyone dwelling in them.

10. Cursed be he who performs the Lord's work deceitfully, and cursed be he who withholds his sword from blood.

11. Moab has been at ease since his youth, and he is settled on his lees, and he has not been poured from one vessel to another vessel, and he has not gone into exile; therefore, its flavor remained therein, and its bouquet did not change.

9. Give wings to Moab—Heb. **נָצַח**. *Give wings to Moab. Every appendage that hangs or protrudes from man or beast is called נָצַח*. Cf. "And it shall be to you for fringes (נָצַח)" (Num. 15:39). "And He took me by the locks (נָצַח) of my head" (Ezek. 8:3).—[Rashi]

for she shall fly away—Heb. **נָצַח**. *For with flight and haste you shall go forth into exile, and נָצַח will be of the conjugation of נֹצַח, a feather. So did Menahem (Machbereth Menahem p. 151) classify it, and so "Yea, they fled away (נָצַח) and wandered" (Lam. 4:15). Jonathan renders: Remove the crown from Moab. Give others the crown of Moab.*—[Rashi] Accordingly, the word נָצַח means a crown like that worn by the High Priest, depicted in Exodus 28:36f. We find also the

word נָצַח as the Aramaic translation of סְנַפִּיר, *fin*s. This matches Rashi's interpretation.—[Kara]

10. the Lord's work—*The work of the destruction of Moab, which is the mission of the Omnipresent.*—[Rashi] He curses anyone who engages in the war and performs God's work with a slack hand, neglecting to slay the Moabites. This curse is mentioned only in conjunction with Moab, not with any other nation. The reason is that God commanded Israel, "You shall not besiege Moab" (Deut. 2:9). Yet they caused Israel much trouble. Slaying Moab is called "the Lord's work" because this catastrophe is visited upon them by God for the harm they did to Israel and for their arrogance toward Him.—[Redak]

deceitfully—i.e. with a slack hand.—[Redak]

[illegible]

הוא הלך הנהנים בשלשום ובדבירה. הנהנייה חזקה ונאמרה (שערי צדק 14)
 יסבירי כמו חיפה נחמתי לגלגל הרים (חזקת ד' כל
 נגל יתחל יין (לעיל 13) : (יוב שבכושר. אשר כתר כי :

[illegible][illegible]

וְהָיָה כִּי יֵרָאֶה אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיֹאמַר אֲלֵיהֶם הָיוּ לְעַבְדֵּי מִצְרָיִם

[illegible][illegible][illegible]

כצנן תאכלם ולא שלל היה בו ממש: (יד) איך תאמרו, אל מול
עלח. המון מרים נססה ונסתלה: גאם תמלך וני'. כ"ל היה ענין

form, unlike עִירָהּ, her cities, a noun in feminine plural. *Rabbi Joseph Kimchi* explains: and upon his cities [the enemy] has marched.

says the King—Since it is God's decree, it is as though it has already transpired. —[*Mezudath David*]

12. Therefore, behold days are coming, says the Lord, and I will send men to pour him out and they shall pour him out, and they shall empty his vessels and smash his jars. 13. And Moab shall be ashamed of Chemosh, as the house of Israel was ashamed of Beth-el, their reliance. 14. How do you say, "We are mighty men, and valiant men for war?" 15. Moab has been plundered, and her cities have been laid waste, and the choicest of their young men have gone down to the slaughter, says the King, the Lord of Hosts is His name. 16. The destruction of Moab is near to come, and his evil

12. **men to pour**—Heb. מַצִּיִּים, those who pour. Cf. "What must be poured out (צָפָה) hastened to be opened" (Isa. 51:14). That is the moving of the bowels by pouring.—[Rashi] Kara explains it to mean "those who tilt," who will tilt the vessels until the wine spills out. Redak explains: those who exile, who will exile, or as Jonathan renders: plunderers who will plunder them.

and they shall empty his vessels—Since Scripture compares Moab to wine that was not poured from one vessel to another, he continues with the figure of the vessels of wine.—[Redak]

his jars—Heb. נִבְלִיקִים, lit. their jars. *The Moabites' flasks*.—[Rashi]

smash—Heb. יִשָּׁצוּ, they shall break. Cf. "How were they regarded as earthen jars (לִנְבִילִי)" (Lam. 4:2). Also, "Every bottle (בִּגְבִּל) will be filled with wine" (*supra* 13:12).—[Rashi] This obviously refers to the preceding word. Perhaps our editions are erroneous and these last two references should appear above.

13. **of Chemosh**—*in whom they trusted*.—[Rashi] They will be ashamed of Chemosh, their god, for then they will see that he has no power to save and that they have inherited futility.—[Mezudath David]

of Beth-el—*The golden calf*.—[Rashi] The intention is that Moab will be ashamed of Chemosh, their god, just as Israel was ashamed of the golden calf, set up in Beth-el by Jeroboam the son of Nebat. When they were exiled, they were ashamed of it since it did not save them from exile.—[Mezudath David]

14. **How do you say, etc.**—This is addressed to Moab. How do you say that you are mighty men? Since you will be defeated and exiled, where is your might?—[Mezudath David]

15. **and her cities have been laid waste**—Heb. עָלָה. Her cities have been vacated and laid waste.—[Kara] This follows *Targum Jonathan*. Redak suggests: [the multitude of] their cities has ended. This reconciles the subject with the predicate, which is a singular verb in masculine

מִהֲרָה מָאֵד: ז' נָדְרוּ לוֹ כָּל-סִבְיָיו וְכָל
 יָדָעִי שְׁמוֹ אָמְרוּ אִיכָה נִשְׁבַּר מִטֶּהָ עֵץ
 מִקֵּץ תִּפְאָרֶה: י' רָדִי מִכְבוֹד יִשְׁבִּי
 בְּצִמָּא יִשְׁבֶּת בֵּת-דִּיבּוֹן כִּי-שׁוֹרֵד
 מוֹאֵב עָלָה כֹךְ שַׁחַת מִבְּצָרֶיךָ: י"א אֶל-
 הָרֶךְ עֲמָדִי וְצִפִּי יִשְׁבֶּת עֲרוֹעַר שְׂאֵלִי
 גַּם וְנִמְלָטָה אֲמָרִי מֶה-נְהִיתָה:
 כ' הִבִּישׁ מוֹאֵב כִּי-תָתָה הַלֵּילִי וְזַעֲקִי
 הַגִּידוּ בְּאַרְנוֹן כִּי שָׁרֵד מוֹאֵב:
 כא וּמִשְׁפַּט בֶּא אֶל-אֶרֶץ הַמִּישֹׁר אֶל-

חלון

ושבי קרי היילול קרי וזעקו קרי

מהר"ו קרא
 וחריבות: (יט) שאלי גם ונמלטה, ת"י שאילו למעקא
 ולמשיבויא אמרו מה תחת על תבירא דבי:

מהשחית: (כא) ונשפטה בא, וסודרנות כל:

מנחת שי

(יח) ישיני נאמא, וזני קרי: (יט) ערוער, מלא וזני יל וזני נאמא נאמא
 נאמא: (כ) כלילי, כלילי קרי: חזקני, חזקני קרי: (כא) מושפס

מבבור, סחכביר שחיתת בו שלא חיתת ספרת דבר: ושבי
 בצמא, ר"ל שבי בגלות שחית צמא לכל סוב, ישיב כתיב וקרי ושבי וחכביר ר"ל שחיתת סחכביר
 על דרך וכן אה חתרים לא אכל: שאלו גם נמלטה, אוסר ליושב ערוער ונשפטה על דרך וחשבו חסדים
 ערי מואב שבא החילול האויב תשאל סח נחיתת כלומר סח רעת נהיתת בהם ואמר גם ואמר נמלטה כלומר אם איש ואם אשה:
 ונמלטה, מלעיל ודוא מפל עבר כלומר ואמר נמלטה: (כ) הגידו בארנון, כי ארנון נבול במואב והאויב סחכביר שחכביר.

סצורת ציון

(יח) עח, ענין חזקני, סקל, סוף כמו משה: (יט) בית דיבון, עדת
 דיבון וסוף שם עיני: (כ) יצפי, ענין כספה כמו נסה דרך נאמא: (כא) מושפס, ערוער, עס סקול: (כ) חתח, נאמא: חזקני, חזקני קרי: (כא) מושפס

סחכביר שחיתת בו שלא חיתת ספרת דבר: ושבי
 בצמא, ר"ל שבי בגלות שחית צמא לכל סוב, ישיב כתיב וקרי ושבי וחכביר ר"ל שחיתת סחכביר
 על דרך וכן אה חתרים לא אכל: שאלו גם נמלטה, אוסר ליושב ערוער ונשפטה על דרך וחשבו חסדים
 ערי מואב שבא החילול האויב תשאל סח נחיתת כלומר סח רעת נהיתת בהם ואמר גם ואמר נמלטה כלומר אם איש ואם אשה:
 ונמלטה, מלעיל ודוא מפל עבר כלומר ואמר נמלטה: (כ) הגידו בארנון, כי ארנון נבול במואב והאויב סחכביר שחכביר.

if anyone escaped from being
 destroyed.—[Rashi]

20. Moab is ashamed—I.e. the
 capital city of Moab is ashamed
 because it is broken. Therefore, wail
 and cry with bitter spirit.—[Mezu-
 dath David]

tell in Arnon—Arnon was on the
 border of Moab, and the enemy was
 on the opposite border.—[Redak]

לסימי ונשפטהו סחכביר:
 לחדא: י' ריו עלודי
 כל סחכביר וכל רדע
 סחכביר אקרו אקבין
 אקביר קלך סכאיש
 שלטון קעיק: י' חותי
 סחכביר ותיבוי דג, א
 סככות קנשקא דדיבון
 צרי ביוזין אהו על
 סואב סקליו עלך
 סחכביר קביר: י' על
 אוק קא קביר וסכב
 דיתבין בערוער שאילו
 שאילו קסערקא
 ולקשיוקא אקרו סח
 הוה על הקרא דבי:
 כ' הדינו מואבא צרי
 אקביר אקביר וצונו
 חוה בארנון אבי אקביר
 סואבא: כא וזעקו
 פריענותא קמו לאבד

רשי

סבית אל, עגל הוכח: (יז) נדולו, ל' קינה כמו אל
 תגוד לו: (יט) שאלי גם ונמלטה, שאלו מן הנסים
 והנמלטים ממואב מה נחיתתה אם נמלטה כלום

רדק

פירשנו כי סנחב חלשון לדבר פנא לשון ובר ולשון נקבת כי
 ידבר לשון ובר כגד העיובא ל' נקבת כגד חכביר וז"ל עלה
 נאמא ר"ל חכביר עיני נאמא וכן יצופי עלה כעלות נדיש וז"ל
 וקרהו חכביר, וא"א ו"ל פירש ולערי עלה חשוד: (יח) רדו מבבור, סחכביר שחיתת בו שלא חיתת ספרת דבר: ושבי
 בצמא, ר"ל שבי בגלות שחית צמא לכל סוב, ישיב כתיב וקרי ושבי וחכביר ר"ל שחיתת סחכביר
 על דרך וכן אה חתרים לא אכל: שאלו גם נמלטה, אוסר ליושב ערוער ונשפטה על דרך וחשבו חסדים
 ערי מואב שבא החילול האויב תשאל סח נחיתת כלומר סח רעת נהיתת בהם ואמר גם ואמר נמלטה כלומר אם איש ואם אשה:
 ונמלטה, מלעיל ודוא מפל עבר כלומר ואמר נמלטה: (כ) הגידו בארנון, כי ארנון נבול במואב והאויב סחכביר שחכביר.

סצורת דוד

שחר משה, נכוח וסכל הדבר כח"ש: (יח) נדולו, ל' קינה כמו אל
 תגוד לו: (יט) שאלי גם ונמלטה, שאלו מן הנסים
 והנמלטים ממואב מה נחיתתה אם נמלטה כלום
 פירשנו כי סנחב חלשון לדבר פנא לשון ובר ולשון נקבת כי
 ידבר לשון ובר כגד העיובא ל' נקבת כגד חכביר וז"ל עלה
 נאמא ר"ל חכביר עיני נאמא וכן יצופי עלה כעלות נדיש וז"ל
 וקרהו חכביר, וא"א ו"ל פירש ולערי עלה חשוד: (יח) רדו מבבור, סחכביר שחיתת בו שלא חיתת ספרת דבר: ושבי
 בצמא, ר"ל שבי בגלות שחית צמא לכל סוב, ישיב כתיב וקרי ושבי וחכביר ר"ל שחיתת סחכביר
 על דרך וכן אה חתרים לא אכל: שאלו גם נמלטה, אוסר ליושב ערוער ונשפטה על דרך וחשבו חסדים
 ערי מואב שבא החילול האויב תשאל סח נחיתת כלומר סח רעת נהיתת בהם ואמר גם ואמר נמלטה כלומר אם איש ואם אשה:
 ונמלטה, מלעיל ודוא מפל עבר כלומר ואמר נמלטה: (כ) הגידו בארנון, כי ארנון נבול במואב והאויב סחכביר שחכביר.

21. and judgment has come—
 Retribution has come.—[Rashi from
 Targum Jonathan]

to the land of the plain—After the
 enemy has conquered the fortresses,
 they sit in council to decide which
 cities to destroy, and the verdict was
 to destroy the following cities of the
 plain.—[Malbim]

Holon—Some scholars identify it

has hastened exceedingly. 17. Lament for them, all those around them, and all who know their name; say: How has the staff of strength been broken, the rod of glory? 18. Come down from glory and sit in thirst, O daughter who dwells in Dibon, for the spoiler of Moab has marched upon you, he has destroyed your fortresses. 19. Stand by the road and look, O dweller of Aro'er, ask those who have fled and escaped, tell what has transpired. 20. Moab is ashamed for it is broken; wail and cry, tell in Arnon that Moab has been spoiled. 21. And judgment has come to the land of the plain, to

17. **Lament for them**—Heb. נָדָה, *an expression of lamentation*. Cf. "and do not lament (תִּנְדֹּד) for him."—[*Rashi*] This verse is found nowhere in the Bible. Perhaps *Rashi's* intention was Jeremiah 16:5 or 22:10.

Mezudath David comments that it is customary for one who hears of the loss of a precious thing to nod his head in lamentation and mourning. Hence, the expression נָדָה, lit. *shake*, or *move*.

the staff of strength . . . the rod of glory?—The staff denotes the kingdom and the rod, the officers who execute justice. The ideal situation is the strong kingdom and the officers who need not exert strength to chastise the people, but merely exhibit their rod for show. Should the kingdom be weak and exhibit their staff for show, and the officers exert their strength over the people, the situation is far from ideal. In the case of Moab, the kingdom was strong, denoted by the "staff of strength," and the officers exhibited their power for show, denoted by the "rod of glory."—[*Malbim*]

18. **Come down from glory, etc.**—Come down from the glory you enjoyed previously and sit in thirst as is customary for captives.—[*Mezudath David*] "Glory" denotes wealth and plenty, when nothing was wanting.—[*Redak*]

and sit in thirst—Sit in exile where you will thirst for all good.—[*Redak*]

19. **Stand by the road**—Aro'er was situated at the edge of the desert, separate from the inhabited region. The prophet exhorts her inhabitants to stand by the road, not toward the desert, and ask those who flee, either male (זָכָר) or female (אִמְרָא), what transpired, because during this revolution there was no traffic from Moab.—[*Malbim*] *Redak*, too, explains that Aro'er should ask the fugitives from the cities already invaded by the enemy, what has transpired there. He, too, explains זָכָר וְאִמְרָא as denoting male and female.

ask those who have fled and escaped—Ask those who flee and escape from Moab, what transpired.

Holon and to Jahzah and to Mephaath. 22. and to Dibon and to Nebo and to Beth-diblathaim, 23. and to Kiriathaim and to Beth-gamul and to Beth-meon, 24. and to Kerioth and to Bozrah and to all the cities of the land of Moab, both far and near. 25. The horn of Moab has been cut off, and his arm is broken, says the Lord. 26. Make him drunk, for he has magnified himself against the Lord, and Moab shall wallow in his vomit and he too shall become a derision. 27. For was not

with Alion, approximately twelve kilometers northeast of Dibon, but that identification is disputable.—[*Daath Mikra*]

Jahzah—It appears to have been to the east of Moab, toward the desert, for that was the scene of the battle between Moses and Sihon.—[*Daath Mikra*]

Mephaath—A city belonging to the tribe of Reuben, given to the Levites, as in Joshua 13:18, I Chronicles 6:64

22. **Dibon**—Mentioned above verse 18.

Nebo—Mentioned above verse 1.

Beth-diblathaim—*Daath Mikra* conjectures that this city is identified with Almon-diblathaimah, one of Israel's stops while wandering in the desert. It is mentioned in Numbers 33:45f., as the station between Dibon-gad and the mountains of Abarim before Nebo.

23. **Kiriathaim**—See verse 1.

Beth-gamul—This is identified with Khirbat-il-Gamil, east of Aro'er and north of the Arnon.—[*Daath Mikra*]

Beth-meon—This city is also known as Baal Meon (Num. 32:38) and Beth Baal Meon (Josh. 13:17)

after the idol Baal Meon. It belonged to the Reubenites. After Mesha retrieved the city from Israel, he rebuilt it, as is related on the Moabite stone, line 9. See *Daath Mikra, Barzilai* p. 285.

24. **Kerioth**—Also mentioned on the Moabite stone, line 13. It is mentioned nowhere as having been conquered by Israel, and was apparently always part of Moab.

Bozrah—*Daath Mikra* conjectures that this is identical with the Reubenite city of Bezer, which was designated as a refuge city. It was recaptured and rebuilt by Mesha, as recorded on the Moabite stone (line 27).

both far—Those on the border.—[*Redak*]

and near—Those in the interior.—[*Redak*] *Mezudath David* explains: far from the Arnon and near the Arnon.

25. **The horn of Moab**—I.e. the kingdom of Moab. Since the horn is higher than all other parts of the body, it is used as a figure for the kingdom, exalted over all the people of the land. So did *Jonathan* render.—[*Redak*]

and his arm—The princes and the

הַשֹּׁחֵק הָיָה לָךְ יִשְׂרָאֵל אִם־פְּגַנְבִּים
נִמְצְאָה בִּי־מַדִּי דְבָרֶיךָ בּוֹ תִתְּנוּ־דָד׃
עֲזָבוּ עָרִים וְשִׁכְנוּ בְּפִלְעֵי יֹשְׁבֵי מוֹאָב
וְהָיוּ כִּיּוֹנָה תִקְנֶן בְּעֶבְרֵי פִי־פָחַת׃
שָׁמַעְנוּ גְּאוֹן־מוֹאָב גֵּאָה מְאֹד גְּבָהוּ
וְנִאֲוָנוּ וְנִאֲוָתוּ וְרָם לָבוֹ׃ י אֲנִי יַדְעֵתִי
נֶאֱמַר יְהוָה עֲבַרְתּוּ וְלֹא־כֵן בָּדִיו לֹא־כֵן
מִי יִדְּאֵסֶר וְ עוֹבְדֵי כִדְבָרֵיהֶן וְלֹא תִקְנִין נִקְבִּיהֶן לֹא בְּקֶשֶׁר
מִצָּרָה מִצָּרָה

וְהִיטְרוּהוּ עַל הַבְּרִיָּה
 וְיִשְׂרָאֵל בְּדָלָא חֲמוּ
 לְכֹחַ קְאִילוּ בְּגִבִּין
 אֶשְׁתַּחֲוִי לְרַמְסֵיהֶן
 וְעִלְיֵיהֶן פְּתֻגֵּי בְּנֵי
 הַמִּסְתָּלִין כִּי כֹחַ שְׂכָנִי
 מִקְרִינֵי וְשִׁרֵּי בְּרִיָּא
 יִתְבִּי מִטָּב וְהוּוּ קִינָה
 וְשִׁשְׁקָא פִּיּוּם שְׂכָנִי
 וְנִתְחַא וְשִׁרֵּי בְּרִיָּעִית
 נִתְבִּי מִטָּב רְמִתָּאן
 לְחִרָא רְבִירֵי הֵן
 וְיִפְסְגִיהֶן וְיִתְחַתְּהֶן
 וְקִמּוֹת לְבָרוּן לְ הַיְּדֵי

שהיה לך על ישראל כאלו נמצא בנגיבה כן ישחקו עליך
 מביניך; כי כדור דרביך בו, שחקך. על כן: התחרור. בגלות;
 (כח) והיו כימיה תקנת בעברו פי שחט, על שפת הגנה ויבשה
 גיבולין וכן בודדת מקנת. אף שחט כשבוש השדרר עליה
 ונדרו מסקומו. קנתן. לשקן: שחט. (כס) נגבר
 ונדרו נמסור: נשתנתה על ישראל. (ל) אני יבשה נאסיה;
 נגברו ששכר לישראל: ולא כן בידו, לא כדון [נגבר] בניו

כמו שהיה ישראל שחוק לו (כו): התגורר. הייתמניד בראשך
והתולנן על הרעב וכל מדי ירכיץ פן שהיה מתרוקן על
הרעבנו את חכם המורדר ללחם בנותו וכל יל על לבסמיטין ועליהן
סתנזין ככן טעמלוטין (כז): בעבריו פיפחת. מקיס שהמים
עבריו את גידיו שפת הנהל נורסינו וכשהוא מתעטש
מאלף הבוטא ינדוס הבוטא מקנת הבוטא מעברי הבוטא
וכשהגהל רבה שופק את הקן והוא נודדת משם כך שמטי
ושירא בלרטיט עונג : (ח) עברתו ולא כן . שנלחו

(ר)

ונתן לא תירגס כן והיו כיונה לשבקה פוס שוכהא וגמחא
שראל לא באמת ולא במשפט: בריו. נבוריו: לא כן
מנחת שי

נמלאה . נפלא קרי : (ל) פנחתו ולא כן בדיו . סימן דישיה ס"ו ופנחתו לא
כן דידיה פנחתו ולא כן ומה שיש לדקדק מהלכות רבה סוף כ' י"ה עיין

נמצא, ונבטא ישראל בגנונים שמתחבן עליהם שושנים
והנני אל נא ונעזב וירדנו עליהם ש"ס' שנה
והנני ירדנו. כי בכל עת שהיה מוכרנו לו עלות חיות מותר
באות השנה דבר המותר והמותר בעצמו ומכירה מ"ח
ביום הקטן בעברו י' פחה, ככו הינה תשעים קנה בצדו
ההות לא ידע לזכור אלא ופתח חית ופחית ושהה שנה
שוכבו ונחלו ושראו בארצות ישראל (וכן) שבענו, מאמר
מקראה מוכר את פחית ששית ופח' ו' תראה כהם פחית
הוא מוכר את פחית ששית ופח' ו' תראה כהם פחית
אין ידעתי כי ערש שבענו מוכר נאותו אל כדו, אין ידעתי
ואני ידעתי נאם ה', מי לא יתקשרו דברי כזבו שהיה אומר

מצות דור

הדתיים על תכניתו הישראלית וצ"ח כעמודים (מקד עמודים) חסידים כדי שלא יקחו בני אדם אולם ואת אחריותו כי מפני תרגום כי כרו שוטה איר כרופת י"ת והו כינת דשנקא פום נבניא בלשון יאסרדל כי סואב כי שבעני שהית לרוב התאוד : (ול אני ידעתי . עברתו שהיה חסידו וסבבאק ללא להקייכו דברי כזויו שהית מדבר בגאווה כי וכן אעשה . בגאווה כי לא תנא עליו הרעה : כי דיו , אמת כסור כי בנות מצודת ציון

בְּקִיאוֹ. הוּא הַמַּאֲכֵל הַהוּא דְרֶךְ הַסֶּה: (כו) מִרְיָ. מִתִּי כִמוֹ מִדְרִי.
דְּכִירֵי בּו (למל יא): הַתְּהוֹרֵד. מִלִּי הַנֶּזֶק הַכֹּסֶה: (כח) חֲקֵקוּ.
מִלְשׁוֹן קוּ וְהוּא מִדּוֹר הַצִּיּוֹפוֹת כִּמוֹ וְיִדְרֹר קוּ לֵה (סִלִּים ט"ד):
בְּבִרְיָ. מִלִּי מִכֹּל וְלִי מִחַיָּה. כֹּחַ וְחִסְדֵּי הַנֶּזֶק כִּמוֹ בְּחִסְתִּי הַפְּחִמִּים.
(ט"ז י"ז): (כט) גִּזְאוּ. וְאִנִּי. לִי נֶאֱוֹה: (ל) עֲבֵרְתִּי. מִלְשׁוֹן

[illegible]

in the sides of the mouth of a pit—
The place where the water passes under the high embankments of the bank of a wadi, and when the wadi is diminished, the pit is found to be empty, and the dove nests in one of the sides of the pit. And when the wadi increases, it inundates the nest and she wanders from there. So I heard, but Jonathan did not render in that manner. but; Be like a dove, that

leaves the opening of the dovecote and goes down and rests at the bottom of a pit.—[Rashi]

29. **We have heard, etc.**—The prophet speaks for the nations, who will say that they heard Moab's pride and arrogance during her period of tranquility.—[Redak]

his loftiness, etc.—This is repeated for emphasis on Moab's inordinate haughtiness.—[Redak]

Israel a derision to you? Was he found among thieves, that whenever you speak of him you shake your head? 28. Leave the cities and dwell in the rock, you inhabitants of Moab, and be like a dove, that nests in the sides of the mouth of a pit. 29. We have heard the pride of Moab, very proud, his loftiness and his pride and his haughtiness, and the arrogance of his heart. 30. I know, says the Lord, his wrath, and it is not so, his mighty men have not dealt properly.

tily against them and against the Lord, saying that He was unable to save them. Indeed, *Jonathan* paraphrases this verse: For they magnified themselves against the people of the Lord. The same is found in the prophecy of Zephaniah (2:10): "For they reproached and magnified themselves against the people of the Lord of Hosts."—[Redak]

and Moab shall wallow in his vomit—Since he compares Moab to a drunkard, he continues the figure of Moab wallowing in his vomit, like the drunkard who rolls and turns from side to side when he vomits the wine he has drunk, and he bumps himself against the ground. So will Moab do because of their many troubles.—[Redak]

and he too shall become a derision—He shall become a derision just as people mock the drunkard. "He too" alludes to Israel. Just as Moab derides Israel, he too will become a derision.—[Redak]

27. **For was not Israel, etc.**—This is a rhetorical question. Was not Israel a derision to you? Therefore, you too shall become an object of derision.—[Redak, *Mezudath David*, *Abarbanel*]

Was he found among thieves?—

Was Israel found among thieves, that you should deride him as people deride a thief who has been apprehended? Cf. Job 30:5.—[Redak, *Abarbanel*]

you shake your head—Heb. תִּתְנוּן. *You would shake your head and scoff at their destruction. Another interpretation: for because of your words about him, that you would sing about his destruction, you are going to wander (תִּתְנוּן) to go out into exile. And so did Jonathan render: Because you spoke many words about them, therefore you shall wander.*—[Rashi] *Redak* explains: whenever you speak of him, you move to and fro and dance; i.e. whenever you speak of Israel's exile, you dance for joy.

28. **Leave the cities, etc.**—As retribution for this, you will be compelled to leave the cities because of the enemy and dwell in the rock to conceal yourselves from them.—[*Mezudath David*]

and be like a dove—There you will be safe from the enemy for he will not be able to come near you there, like the dove that nests on the sides of the mouth of a pit so that people should be unable to come near the next because of the pit.—[Redak, *Mezudath David*]

31. Therefore, I wail for Moab, and for all of Moab I will cry; for the people of Kir-heres they shall moan. 32. From the weeping of Jazer I will weep for you, O grape vine of Sibmah; your tendrils have crossed the sea, they reached the sea of Jazer: upon your dried figs and upon your vintage the spoiler has fallen. 33. And joy and jubilation shall be taken away from the fruitful field and from the land of Moab, and I will cause the wine to cease from the pits. No one shall tread with shouting;

30. **his wrath, and it is not so**—*His hatred of Israel is not in truth or in justice.*—[Rashi]

his mighty men—Heb. כְּבִירֵי, his branches.—[Rashi] Kara renders: his sons.

have not dealt properly—*They did not recompense justly the seed of Abraham, who fought with the kings and saved Lot, their ancestor.*—[Rashi] Cf. Genesis 14:14ff.

Redak interprets the verse as follows:

I know, says the Lord, his wrath—I know his wrath, how he became wroth with his neighbors for no reason, only because of his haughtiness.

and his lies will have no permanence—His empty threats against his neighbors shall not be realized.

they have not done so—They have not done as they threatened to do. Although this interpretation does not follow the traditional notes of intonation, it agrees with Isaiah 16:6. It may also be interpreted according to the punctuation signs: his wrath was not fulfilled.

31. **Therefore, I will wail for Moab**—The prophet speaks for

the people of Moab.—[Redak] Since Moab was very proud, and his pride was humbled, I will wail for Moab.—[Mezudath David]

Kir-heres—*A city of the land of Moab.*—[Rashi] In Isaiah 16:7, it was Kir-hareseth.—[Redak] The name denotes a walled, fortified city. It is identified with Kir Moab, the capital of Moab. It is believed to be Il-kark.—[Daath Mikra] Jonathan renders: the city of their strength.

they shall moan—*Moaning like moaning doves.*—[Rashi] The intention is that Moab will moan for its capital city.—[Redak]

32. **From the weeping of Jazer I will weep for you**—*When this prophecy was said, Jazer had already been destroyed, and that was near Moab.*—[Rashi]

Redak renders: [The rest of the people of the cities of Moab will say, when they hear of the destruction of Jazer:] From the weeping of Jazer I will weep for you, O grape vine of Sibmah, for I know that the same thing will happen to you. All these cities had belonged to Israel since they took them from the Amorites. When Reuben and Gad were exiled, however, Moab reclaimed them.—

הַיָּדָד לֹא הִיָּדָד: לֹד מוֹעֵקַת חֲשֹׁבוֹן
עַד-אֲעֹלֶה עַד-יֵהֵן נִתְּנוּ קוֹלָם מִצַּעַר
עַד-תְּרֹנִים עֲגָלָת שְׁלִישִׁיה בִּי גַם-מִי
נִמְרִים לְמִשְׁמֹת יֵהוּ: לֹה וְהַשְׁבַּתִּי
לְמוֹאָב נָא-יְהוָה מַעֲלֶה בְמֶה
וּמִקְטִיר לֹא-לֵהוּ: יִעַלְפֶּן לְבִי לְמוֹאָב
בְּחֻלָּלִים יִהְיֶה וְלְבִי אֶל-אֲנָשֵׁי קִיר-
חָרָשׁ בְּחֻלָּלִים יִהְיֶה עַל-כֵּן יִתֵּר

אֶבְשִׁיָּה לֹא יַעֲזִרוּ
עִצְיוֹנִי וְלֹא יִרְמִי
בְּקִלְיוֹ: לֹד מוֹעֵקַת
חֲשֹׁבוֹן עַד אֲעֹלֶה עַד
יֵהֵן אֲשַׁמֶּעַ קִלְיוֹ
סוֹצֵרִים עַד חוֹרֹנִים
עֲגָלָה בְּלִמְתִּית בְּקֶהָ
אֲבִי אִם מִי נִמְרִים
לְצִוְיוֹ: לֹה וְהַשְׁבַּתִּי
מִן מוֹאָב אֲמַר יְיָ בְּקִרְבִּי
קוֹרֵב עַל בְּקֶהָ וּבְסִיק
בּוֹס מִיִּן לְטַעַתִּיהָ:
יִי עַל כֵּן קִלְיוֹ
מוֹאָבִי בְּכִנּוּיָהּ הֵקֵן
וְלִקְהוֹן עַל אֲנָשֵׁי קִיר-
הַקִּיפְיוֹן בְּמִרְאָבּוֹן

מדר"י קרא

הידד . לא יענה עליו הורדך . את חיון הידד מתוך שפחת
לכב כמשפם דורכי יין ששכרורין הידד מתוך שפחת
בשעי הנתיבות : הידד לא הידד . פתורני הורד יענו
עליו . אבל אין דוכה הידד זה שפעת עליו להורד
אחר . שהידד אחר הוא הידד שפחת בכי שפירשמי
היידד זה לשון שבר : הידד . לשון שאון : (לד) עד
בעל שלישי לבשר הבשר בכל הולדות : (לא) על כן לבי
הבן ופתורני זה השלישי שבתיבת לבי . ואני ואמר שלא כדון

מנחת שי

(א) גלשם . נספדים ונתיבים חכר יידד אחר למד וכן נסון
שפסות אחרת גלשם פד וסון פד זמר עגל גלשם (פ"א)
פד חרוב עגל גלשם . ביום הכא ויהי יסבל גלשם (סס)
י"א) כחלם מל : (א) מלח כחלם . חס יידד קחלם : חס
כחלם . מלח מלח כן חלחלי כחלם יין ומקלם כחלם י"א מתיקם ונחל
מלח : כחלם כחלם חלחלי חס ונכסר עובר דקמלם חלחלי חלחל

מבא מלאה כל סוב כשבא עליה הרעב ואמר כי מצער
וער . ונספדים יתיו . למשבות יתיו . רבא : למשבות רבא :
למשבות כין שאן שם ישיבים כחליו אין שם כים ואין שם ידק
ועשן כי יושבי הארץ כום חרנו וברח : (לא) חשבתני .
בעלה במה . בעלה בהבה קרבן : (לא) על כן לבי למואב . מדבר הנבאי על ל' השם שאמר כל אחד מהם כך : על

מנחת ציון

(י"ד) : ידרך . הדרך . לדרך ענבים כרגל הכולל חין : הידד .
היה קריאת הדורכים : (לא) כחלילים . על גל ענו וכן וסרם
כחלילים (תכלס פ"א) : ידרת . מל' תמון והוא עניו לבי עשה .

יין : ביציר . ד"ל וכן וקח השקה של לוע' פד חרובים שבי' נשפע
מן הווקה של השטון עד אלמלם היה נתן קול רם להיות נשפע עד
פד יין : עגלת שלישי . ד"ל וכן עגל פד הווקה אלה חין מואב מדינה השוכה בעגל השלישי . לנפן השעולה כיוקד : מי נבירים .
מי נכד נבירים יהי נשפע ד"ל ידכנו מתי' ולפי ככל נכד חין מואב נשפע שמוכר מתי' ונכד'
המקדס : (לא) מעלה במה . לא יהיה מי מעלה מואב על הנפ' ומקדס' לאחיו כי יכו סרודים כחלם : (לו) על כן . כסבור
גול המורקן וחלח' בלי מואב : כחלילים יתמה . כספית' החליל' כן יתמה לבי על חורקן מואב : אל אנש' . בעבור אכנן אפי' קיר

רש"י

נקול ענות הידד כשמהה כאלשר היו עושים : הידד לא
הידד . שהידד יעקו לא יהא הידד הראשון כי אם הידד
של מנוס חרב : (לד) ענדה שלישיה . מדינה נכרתנית:
(לו) על כן יתרה עשה . על אשך נאות עשה לכך אכדו :

חורונים עגלת שלישיה . עד חורונים שהיתה יפה ונעיסה
למואב כחלילים יתמה . ה"ל על כן בלבדן מואבאי כנינאר

דר"ק

ידרך . מי לא ידרך הדרך כמו שהוא בישיבה : הידד הידד
לא הידד . הידד הוא קריאת הדורכים עגלת הדורכים ואמר הידד
שהיה כנהה הדורכים לקרא עגלה לא יקראו ות' לא יעצורין
יעצורין ולא יריבו בקרתו : (לא) נוצקת . עגלת שלישיה . עגלת
במר עגלה התי' בכיבוק ה"א וכן וחלחלה לאדם לך . אף נילת
דחין . אל התני פונה לך וחורבים לוח שכנהבן בספר כחליל
ופי שלישיה נדולה ארבת היא שנים כי היא הסובת וכן היתה
הורונים חלך כואב חלך ונצקה וי"ת עגלת הלהית רבא :
למשבות כין שאן שם ישיבים כחליו אין שם כים ואין שם ידק
ועשן כי יושבי הארץ כום חרנו וברח : (לא) חשבתני .
בעלה במה . בעלה בהבה קרבן : (לא) על כן לבי למואב . מדבר הנבאי על ל' השם שאמר כל אחד מהם כך : על

מנחת דוד

הידד . לא ידכנו ענבים כקונו ענות הידד . דרך דוכי הפננים ללמק
הידד לוח' זה אם זה וכן לחלח' הידד כדוכים יענה (על כ"ב)
הידד לא הידד . ד"ל הנה מלא היה נשפע קול הידד חלל מתק
לא ינשפע קול הידד וככל הדבר לחוק : (לד) ביוקת חשבין . ד"ל
מן הווקה של השטון עד אלמלם היה נתן קול רם להיות נשפע עד
פד יין : עגלת שלישיה . ד"ל וכן עגל פד הווקה אלה חין מואב מדינה השוכה בעגל השלישי . לנפן השעולה כיוקד : מי נבירים .
מי נכד נבירים יהי נשפע ד"ל ידכנו מתי' ולפי ככל נכד חין מואב נשפע שמוכר מתי' ונכד'
המקדס : (לא) מעלה במה . לא יהיה מי מעלה מואב על הנפ' ומקדס' לאחיו כי יכו סרודים כחלם : (לו) על כן . כסבור
גול המורקן וחלח' בלי מואב : כחלילים יתמה . כספית' החליל' כן יתמה לבי על חורקן מואב : אל אנש' . בעבור אכנן אפי' קיר

Mezudath David explains this literally, that the water will dry up and the pastureland will become arid, no longer useful for pasture.

35. *who offers up*—i.e. who offers up animals on the high places.—[*Redak*] They will be so preoccupied with their mourning, that no one will offer up sacrifices on the high places.—[*Mezudath David*] This indicates Moabite devotion to their worship of idols.—[*Abarbanel*]

36. Therefore, my heart shall stir for Moab like flutes.—The prophet speaks for the people, each of whom will say this.—[*Redak*]

because they dealt haughtily—Heb. יָתַת צָשָׁה. Because they dealt haughtily, they perished.—[*Rashi*] *Redak* and *Mezudath David* render: Because the increase that they acquired will be lost. This follows *Jonathan*.

The shouting shall be no shouting. 34. From the cry of Heshbon until Elaleh, they let out their voice as far as Jahaz, from Zoar until Horonaim, O third-born heifer, for also the waters of Nimrim shall become wastelands. 35. And I will cause to cease from Moab, says the Lord, one who offers up [sacrifices] on the high places and who burns incense to his gods. 36. Therefore, my heart shall stir for Moab like flutes, and my heart shall stir for the men of Kir-heres like flutes; because they dealt haughtily,

and some of whom will be exiled. The spreading tendrils are figurative of the people who will be driven into exile.

your dried figs—Heb. קִיץ, *an expression of dried figs*, but קֶצֶץ (51:13), *an expression of (קֶצֶץ) an end*, has no "yud" and the "tzaddik" has a "dagesh."—[Rashi] Redak explains that קֶץ denotes the summer fruits, both fresh and dried, and at the time of the harvest and the vintage, the enemies would fall upon them and spoil.

33. shall be taken away—Heb. וְנִאֲסָפָה, *shall be ended that it shall not be seen*.—[Rashi] Redak suggests that it is either an expression of gathering into one place or an expression of destruction.

from the fruitful field—Heb. מִבְּרֵקֵל, *a place of fields for sowing and fruit trees*.—[Redak]

one shall not tread—*grapes with a voice of shouting, "Hedad!" with joy as they were wont to do*.—[Rashi]

In Isaiah, the expression is: no treader shall tread wine in the pits; the shout have I abolished (16:10).—[Redak]

The shouting shall be no shouting—*The shouting that they will cry*

will not be the first shouting, but the shouting of fleeing the sword.—[Rashi] Redak explains: "Hedad" is the shout of treading at the time of treading. They will no longer emit this shout.

34. From the city of Heshbon until Elaleh—From the cry of Heshbon until Elaleh, they let out their voices so that it was heard as far as Jahaz.—[Mezudath David]

from Zoar until Horonaim—And so will it be with the cry from Zoar until Horonaim; it will be heard as far as Jahaz.—[Mezudath David]

O third-born heifer—Heb. עֵגְלָה שְׁלִישִׁיָּה, *mighty province*.—[Rashi] Redak suggests: large heifer, three-year-old heifer. Kara and Mezudath David: third-born heifer, usually the choice of the herd. According to Kara, this modifies Horonaim, which was fair and pleasant like a third-born heifer, the choice of all the offspring.

shall become wastelands—Nimrim is a place in Moab. Since it will be deprived of all its inhabitants, it will be as though there is no water or vegetation, for all the inhabitants shall either be killed or shall flee.—[Redak]

[illegible][illegible]

היה זה שנת ה'תרס"ב. באותה שנה נפטר הרב ר' יצחק יהודה הכהן, מחבר ספר "מנחת יצחק". הרב ר' יצחק יהודה הכהן נפטר ביום ח' שבט ה'תרס"ב, בן 75 שנה. הרב ר' יצחק יהודה הכהן היה מהגדולים והנכבדים שבחכמי ישראל, ונחשב לאחד מגדולי חכמי התורה וההלכה. הרב ר' יצחק יהודה הכהן היה מחבר ספר "מנחת יצחק", ספר זה נחשב לאחד מהספרים החשובים והנכבדים ביותר בתורת ישראל, ונחשב לאחד מהספרים החשובים והנכבדים ביותר בתורת ישראל. הרב ר' יצחק יהודה הכהן היה מחבר ספר "מנחת יצחק", ספר זה נחשב לאחד מהספרים החשובים והנכבדים ביותר בתורת ישראל, ונחשב לאחד מהספרים החשובים והנכבדים ביותר בתורת ישראל.

[illegible]

37. For every head is bald and every beard clipped; on all hands are scratches, and on the loins sackcloth. 38. On all the roofs of Moab and in her broad places, there is lamentation everywhere, for I have broken Moab like a vessel that has no use, says the Lord. 39. Wail, "How was she dismayed? How did Moab turn its back?" They were shamed, and Moab became a derision and a dismay to all its surroundings. 40. For so said the Lord: Behold, like an eagle he shall soar and spread out his wings

37. **For every head is bald**—It was customary to tear the hair and make bald spots as a token of mourning. The same is true of the beard. Since the beard is the beauty of the face, they would remove that beauty as a token of mourning.—[Redak]

scratches—Heb. גִּדָּה, —[Rashi]

sackcloth—This too is a symbol of mourning.—[Mezudath David]

38. **On all the roofs of Moab**—The lamentation will be practiced in public, on the roofs and in the broad places, so that all should see it.—[Redak]

39. **Wail, "How was she dismayed?"**—*Wail about her and say, "How was she dismayed?"*—[Rashi] Redak conjectures that this may be the imperative or the past tense, [i.e. the prophetic past].

How did Moab turn its back?—How did Moab turn its back to flee

before its enemies instead of standing up to fight them?—[Redak]

They were shamed—When they turned their backs to their enemies, they were shamed because they became a derision. This was because they ridiculed Israel in their exile.—[Redak]

40. **For so said the Lord**—The following is the interpretation of the previous prophecy.—[Abarbanel]

like an eagle he shall soar—i.e. *the enemy shall swoop upon Moab*.—[Rashi]

shall soar—Heb. יָרָח, *shall fly*.—[Rashi] i.e. the enemy shall come quickly upon Moab. The enemy is Nebuchadnezzar.—[Redak]

and spread out his wings—The figure is the eagle spreading its wings to fly; i.e. the enemy will come speedily upon Moab.—[Mezudath David] Alternatively, he will spread

upon Moab. 41. Kerioth has been taken, and the fortresses have been seized; and the heart of the mighty men of Moab shall be on that day like the heart of a woman travailing. 42. And Moab shall be destroyed from [being] a people, for they magnified themselves against the Lord. 43. Fright and a pit and a snare shall be upon you, O dweller of Moab, says the Lord. 44. Whoever flees the fright shall fall into the pit, and whoever ascends from the pit shall be caught in the snare, for I will bring to her, to Moab the year of their visitation, says the Lord. 45. In the shadow of

his armies out over Moab.—[Isaiah da Trani]

41. **Kerioth**—Heb. הַקְּרִיּוֹת, *the name of the city*.—[Rashi] A city by this name is mentioned above, verse 24. However, the definite article and the parallel of הַמְּצֻדוֹת, *the fortresses*, makes it more likely a generic term, meaning cities. These are the cities of the plain, and the fortresses are the cities in the high places. The singular verb form denotes that all the cities will be conquered quickly, as one city.—[Redak] *Mezudath David* interprets the singular form to mean that each tower will be taken.

like the heart of a woman travailing—for then her heart is broken.—[*Mezudath David*]

42. **for they magnified themselves against the Lord**—When Israel was exiled, the Moabites spoke arrogantly against God, saying that He was unable to redeem His people.—[*Mezudath David*]

43. **Fright and a pit**—These are two hard things, one next to the other, for fright causes him to flee, and the

pit is ready to fall into. פֶּחַח is (*fosse in French*) a pit.—[Rashi]

The intention is that many troubles will befall them.—[*Mezudath David*] *Abarbanel* explains that the fright will come into their hearts to flee from the Chaldeans, the pit symbolizes the death at the hands of the Chaldeans, and the snare, the exile, as in the following verses.

44. **Whoever flees the fright**—and seeks to gain strength and battle the Chaldeans without fear, will die by the sword of the Chaldeans, and whoever ascends from the pit, i.e. is not slain by the Chaldeans, will be caught in the trap, i.e. he will be exiled by the Chaldeans. *Malbim* explains that, in order to trap wild beasts, they dig a pit where the beast will fall when it walks there, and on one side of the pit they lay a snare, so that, if the animal frees itself from the pit, it will be trapped by the snare. In order to cause it to fall into the pit, they frighten it with the

חֲשֹׁבֹן עֲמָדוֹ מִכַּח נָסִים כִּי־אֵשׁ יֵצֵא
מִחֲשֹׁבֹן וְלִהְבָּה מִבֵּין סִיחֹן וְתֹאכַל
פֶּאת מוֹאָב וְקִדְקֹד בְּנֵי שֹׁאֵן: מֵאֵרֶי
לֶךְ מוֹאָב אֲבָד עִם כְּמוֹשׁ כִּי־לָקְחוּ
בְּנֵיהֶם בְּשָׁבִי וּבְנֵיתִיךָ בְּשִׁבְיָה: מִי־שִׁבְתִּי
שְׁבוֹת־מוֹאָב בְּאַחֲרִית הַיָּמִים נֶאֱמַר
יְהוָה עַד־הֵנָּה מִשְׁפַּט מוֹאָב:
מֵט לִבִּי עֲמוֹן כִּהֵּן אֲמַר יְהוָה הַבְּנִים
דִּין מִן מוֹאָב: * לִבִּי עֲמוֹן בְּרָגֶן אֲמַר יְיָ הַבְּנִין לֵית יִשְׂרָאֵל אִם יִבְרִי לֵית קָא בִּין אֲשִׁין

מִהֲרֵי קָרָא
בפח. זהו סיחון רחבתי ולהבה מבין סיחון: (פה) ותאכל פאת
מוֹאָב. גדוליו: וקדקד בני שאון. וגם תאכל הראש של אותה
אומה שהיו הרליכים למלחמה בשאון גדול מרוב עם שבהם:
סמ (א) הבנים אין לישראל אם יורש אין לו מרוע ירש מלכם

סמ (א) הבנים אין לישראל. בית רפה וה"ל חטף פתח שהוא לשון תפלה: מלכם. עכו"ם של
מנחת שי

רש"י
מבין סיחון. מעיר סיחון כמו בן ראובן (בירושע ט"ו):
וקדקד. (אטרופירלד"ל כלל"ו) ומנחם חזרו לשון מקור
וה"ל ויקרי לשון יקר: בני שאון. אותם שהיו ממנחמים
קול תפלה:
סמ (א) הבנים אין לישראל. בית רפה וה"ל חטף פתח שהוא לשון תפלה: מלכם. עכו"ם של
מנחת שי
יציא אש מחשבון כשהיתה ביר אסור: ותאכל פאת מואב.
לפיכך חשבון להשגב בה עתה וא"ל מרוע בן הנסים סבת
אריהם כפירי בצל חשבון ויה"ל על אריהם סבתו לחיבו חשבון גלו אתה קדקד חליון עקד: שון וכו' וכן אש לא נגמל:
פאת מואב. כלומר עד הפאה שלא נגמר בה דבר או הוא רדך משה' על הגדול וכן ח"י וקסול רבני במואב: וקדקד בני שאון.
גם כן משה' על האריהם לפיכך כנה אותם בקדקד וכו' בני שאון שהיו אנשי שאון והדומה להדברים: מנחת: וכן ח"י ויקרי בני
אשרגשווא: (ומו או לך. המנין כס"ט בתורה אך המ"ט: ומנו) ושבת שבות מואב. כיון שאמר באחרית הימים היום
עתידיה חת יהיה בימות המשיח וכן שבות בני שבת בני שמואל אחריז ואחריז כי אשיב את שבות בני שכן גם כן יהיה לעתיד
וכן אמר בגמרא צפניה על שתי האוביות האלה שארית עמי יבוס ויתר בני יתגלו ואמר זאת להם תחת גמולם כי חרפו
ויגרילו על עמי: צבאות כמ"ש בגמרא: זו כי על ה' הגדול ואומר שם עזר כי בזה כל אלו הארץ וישתחוו לו איש שמעקבו ככל ארץ
תגוים וזה לא יהיה עד ימות המשיח ואף על פי שנתגלגלו האומות היום אפשר שנתפזרו במקומות קרובים כארצם ואף על
פי שנתפזרו באומות אחרות אפשר שנגמל שום זכר להם: באחרית הימים. תשוב כל אומות יאומנו בארצה ותחיות מואב ויבס
תחת בשלטה ישראל כמ"ש ארום ומואב משלח ידם ובני עמון משכנתם: עד הגת משפט מואב. לפי האריך בספור תועת
תבאה עליו אמר עד הגת ומשפט ענינו גזרה הבאה עליהם ברין ומשפט: (וא' לבני עמון. מרוע ירש מלכם אמר נד, בספר שפירשנו
כי כשגלו בני דוד ובני יואבין סארגס באו בני עמון ומואב שהיו שכנים להם חישבו כי יוער שהיו מפורין שהיה להם בת דין כי

מצורת ציין
כספס: (מה) ולהבה. שנהבת: סכין סיחון. מפיר סיחון וכן
לכן ככן בן ראובן (ירושע ט"ו). פאת. סבת וכו' וקדקד. סבת
גולה כלהם: שאון. ענין הומיה: (מנו) ושבת. מלשון כספה:
שבות. מל שני פגולה: באחרית. כסוף:
מואב התמיתים קל שאון בנאום ונגדול לכך וי"ל אהדו השלחית ולחשי העם: (ומו) אבד עם כפוש. העם שפירשנו מנחם שם
לחז: (ומו) ושבת. חשיב בני השמי ממואב: באחרית חזים. כ"ל אחר זמן כך: עד גמל. כ"ל עד חת מלחמ שפירשנו
של מואב: סמ (ב) לבני עמון. כ"ל על בני עמון אשר כל אחר

chath Shai does not mention any readings different from ours. Moreover, none of the commentators mentions it. Redak explains that Jonathan renders יקרי because the crown of the head is figurative of the prominent citizens of the country.
the tumultuous ones—Heb. כְּגִי

ואן, those who would raise their voice with boasting.—[Rashi]
46. the people of Chemosh—The people who worship the god Chemosh are lost.—[Mezudath David]
I. Has Israel no sons?—Heb. הַבְּנִים. The "beth" is weak (without a

Heshbon, those who were fleeing stood for [lack of strength], for a fire emanated from Heshbon and a flame from the city of Sihon, and it consumed the corner of Moab and the crown of the head of the tumultuous ones. 46. Woe to you, Moab, the people of Chemosh is lost, for your sons have been taken into captivity and your daughters into captivity. 47. And I will return the captivity of Moab at the end of days, says the Lord.

Until here is the judgment of Moab.

49

1. Concerning the children of Ammon. So said the Lord: Has Israel no sons?

which is high and has a shadow.—[Rashi]

stood—*Those who were fleeing stood to rest in the shadow since they had no more strength to flee.*—[Rashi]

from the city of Sihon—Heb. מִבֵּין, *from the city of Sihon.* Cf. "the city of (בֵּין) Reuben" in Joshua (15:6).—[Rashi]

Redak renders: In the shadow of Heshbon, those who fled stood because of its strength, for a fire had emanated from Heshbon and a flame from the city of Sihon. Those who fled from the cities of Moab thought to take shelter in the shadow of Heshbon because of Heshbon's strong fortification, since, in ancient times, Sihon had conquered Moab from that city. *Rabbi Joseph Kimchi* renders: For in the shadow of Heshbon stood those fleeing the strength of the enemy.

the corner of Moab—Entire Moab, even to the last corner. It

may also be figurative of the officers, as *Jonathan* renders.—[Redak]

and the crown of the head—Heb. וְקֶדֶר (estrit in Provencal or estrif in O.F. [to fight]) and *Menahem* (*Machbereth Menahem* p. 158) classified it as an expression of a spring (מְקוֹר), and *Jonathan* rendered: יְקָרִי, *the esteemed ones, an expression of יְקָר, esteem.*—[Rashi]

Rashi presents much difficulty. First of all, *Menahem* states this regarding a similar verse in Numbers 24:17, which is worded: וְקֶדֶר. *Menahem* connect this with מְקוֹר, a spring, meaning "to dig, or bore through," as *Rashi* explains there. Here the word is וְקֶדֶר, not related to that root at all. Moreover, *Rashi* interprets *Jonathan* as an expression of יְקָר, *esteem*. That, too, would apply only to the verse in Numbers, not to our verse. This seems to indicate that *Rashi's* reading of our verse was the same as the verse in Numbers. This is, indeed, puzzling, since *Min-*

For further commentary see Appendix.

אין לישראל אסיריך אין לו מלוע
 ירש מלכם את-גד ועמו בעריי ישוב:
 לכן הנה ימים באים נאם-יהוה
 והשמעתי אל-רבת בני-עמון תרועת
 מלחמה והיתה לתל שממה ובנתיה
 באש תצתנה וירש ישראל את-ירשיו
 אמר יהוה: יהלילי חשבון כי שודדה
 עי צעקנה בנות רבה תגרנה שקים
 כפדנה והתשומטנה בגדרות כי

פלדקון זה אצל נר
 נצמיה בקרונה ימים:
 ב קבן רא יומא אמן
 אכר וי ואשמע לכת
 בני עמון וכוונת עברי
 קרבא והתי קלר צרו
 ויהבי בפרגתא קנרא
 והקדון ויחשקון בני
 ישראל נכסי עקביא
 דקטו חשקון להון אמר
 וי אילינו יקבי
 חשבון אבי אהבניה
 עי צונוה יקבי בפרג
 רבא אכרו סקן ספדו
 והתקמון בסקן אבי
 פלדקון בנלוקא יקב
 פלדקון

מחר"י קרא

מחר"י קרא

רש"י

אח צד. שבני עמון היו הרחקי את ישראל שבאין
 הגלגל לבקש החרוב את נבלם כנחלותם של ישראל ויבקעו את
 הרחוקותם שלא יסאיר יורש לישראל שיעורר על הנחלה
 דכתיב בענינים כל שרשט פשעי בני עמון על בקעת הירח הנלמד
 לבקש החרוב את נבלם הוא שהנביא אמר להם הבנים אין
 לישראל אם יורש אם יורש (ב) והתשומטנה בגדרות כי

מנרה שי

רש"י: (א) לה ינחמי. פגמתי ינמי. מחר אליו: (ב) שדור.
 שדור הכבד כי מנור עמון ינמי. שדור הכבד כי מנור עמון ינמי.
 ויבקעו את נבלם כנחלותם של ישראל שיעורר על הנחלה
 דכתיב בענינים כל שרשט פשעי בני עמון על בקעת הירח הנלמד
 לבקש החרוב את נבלם הוא שהנביא אמר להם הבנים אין
 לישראל אם יורש אם יורש (ב) והתשומטנה בגדרות כי

אמר יהוה: יהלילי חשבון כי שודדה
 עי צעקנה בנות רבה תגרנה שקים
 כפדנה והתשומטנה בגדרות כי
 פלדקון בנלוקא יקב
 פלדקון

מנורה ציון

מט (ה) מלכם. כך גם המלכים של בני עמון כמ"ש ואחרי מלכם
 סקן פגמתי (מ"א א'): (ג) חלל. על דודו כמ
 ויחית את פולס (דברים י"ג) כי דוד הכהנת להמלך כמ חלש
 פגמתי הכהנים וכוונתו: ובגדויה. הם הכהנים כמו כח של
 ויחיתו (יחזקאל י'): תצתנה. ענין הכהנים ויחיתו כמ חלש
 כמכני היסר (חיים ט'): (ד) רבא. ענין רבא בני עמון:
 והתשומטנה. ענין השלכת הכה וסמך ון שוטב כנחלות וכוונתו

מחשבוני מלך מלך חלילי כי כמ שודדה כי שדור מלך מלך
 דוד אלנ ולטר וסמכות של אלנ רבא: והתשומטנה בגדרות.

בני עמון מלכם כמה שנלמד ונלמדם חובכות בני עמון
 (מלכים ב' כ"ג) בני מלך: (ג) כי שודדה עי. הסמך
 לה ומלך עמון הוא: בנות רבה. רבא בני עמון:
 והתשומטנה בגדרות. הירגמו ונתנו ואלה המון כמסע
 הנהגו כחילות פמר והתשומטנה לכן חילות מעוטנים

רש"י

בקדש היתה שלמה ומש מלכם את נר ר"ל את ארץ נר ואפשר
 בנה בארץ נר סך בני עמון עיר המלכות לסיכך אמר מלכם:
 (א) רש"י שהוא הנהיג בארץ נר יבא לו השודר עד עיר
 המלכות והוא רבא בני עמון שהיה לו בארצו ויחריב אותה
 היא ובגדויה: וירש ישראל את יורשיו. זה לא אמר על הובן
 ההוא כי שרענו את האומות שוכר ע"י בני ההוא וזה היה
 בני נר יבא זמן שירש ישראל את כמון שהיו יורשיו וזה היה
 ואפשר שהיה ענין יורש ישראל את יורשיו כי בני עמון לקדש כן על ידי
 קדם למורשה ישראל על המהליה על ידי יורש סך שדור וכן להם רשות בארץ בני עמון
 שאר האומות ואחר כך סדרו כמ שפרר צדקיהו: (ג) יהלילי חשבון כי שודדה עי
 בני נרובני ראובן ויני וזה היה לבני עמון עי. אחרי היתה בארץ כמון כמ"ש יג' כשעלה בארץ שפן בני עמון חתלה ואחר כך
 כואב וכשאל על בני עמון פגע בני חתלה לסיכך אמר. יהלילי חשבון כי שודדה עי. את חשבון בארץ כואב אף על פי ש
 בצורה וגדולה יהלילי כיון ששודרה עי שהיתה בצורה לא תנצלו

מנורה ציון

יורש עיר. כמ הדבר נמ"ל: מדוע ירש מלכם ונר. כי כמ
 בני נר וכן כמון ע"י מלך חלש כל בני עמון ויבנו כנחלת נר
 ולכן אמר מדוע ירש מלכם הכהנים שלכם חלש נר: ועמו. ופשו
 כל חלש מדוע ענין בני נר: (ג) אל רבא. היא בית סר
 המלכות של בני עמון: הירחית הכהנים של בני עמון
 ויחיתו וינלכו: חלש כמכני. ויחיתו כל ויחיתו: ובגדויה. הם
 הכהנים הממזרים כל המהינים כמכני נלש: וירש ישראל. כל
 ויחיתו ויבנו זמן אחר ויחיתו ויבנו בני עמון שדדה חלש ויבנו
 יכמל וזה היה יבנו יבנו כמכני: (ג) חלילי ה. בן. חלש
 עמון מלכם ויחיתו כי מן עי יבנו כמכני (ללש): חנוניה שקים.

is near it, has been spoiled, and it is
 of the land of Ammon.—[Rashi] As
 stated above, Heshbon belonged to
 Moab after the exile of the tribes of
 Reuben and Gad, and Ai belonged
 to Ammon. This is not to be con-
 fused with the city Ai in the land of

Canaan. When Nebuchadnezzar
 marched through this region, he in-
 vaded Ammon before Moab, com-
 mencing with Ai. The prophet,
 therefore, states: Wail, O Heshbon,
 for Ai has been spoiled. You, Hesh-
 bon, in the land of Moab, although

Has he no heir? Why has Malcam taken possession of Gad, and his people have settled his cities? 2. Therefore, behold days are coming, says the Lord, and I will cause an alarm of war to be heard against Rabbah of the children of Ammon, and it shall become a desolate mound, and its villages shall be burnt with fire, and Israel shall possess those who have possessed their possessions, says the Lord. 3. Wail, O Heshbon, for Ai has been spoiled, cry out, O villages of Rabbah, gird yourselves with sackcloth, lament and mobilize in companies, for

"dagesh"), and the "he" is vowelized with a "hataph patah," which is an expression of wonder (interrogative).—[Rashi]

Malcam—The deity of the children of Ammon is named Malcam, as it is stated: "And to Milcom, the abomination of the children of Ammon" (II Kings 23:13), an expression of מַלְכָּם, a king.—[Rashi] See I Kings 11:5, 7, where it is identified as Molech, whose worship consisted of passing children through fire, as is described above on 7:31. *Abarbanel* points out that the nation is sometimes surnamed with the name of its deity.

Redak explains that, when the tribes of Reuben and Gad were exiled from their land, Ammon and Moab, their neighbors, occupied it. Perhaps they believed that they were entitled to it because it had once belonged to them. He conjectures that they had built a capital in this territory. Therefore, the prophet chastises them, "Why has their king taken possession of [the territory of] Gad?" Note that *Redak* renders מַלְכָּם as a generic term, *their king*, unlike *Rashi*, who interprets it as the name of the Ammonite deity.

Rabbi Joseph Kara explains that the people of Ammon would attack the Israelites in Gilead in order to widen their boundaries, and they would split open the pregnant women so that there would be no heirs to contest their possession. The prophet Amos castigates them for this cruel practice, by saying: "For three transgressions of the children of Ammon, yea for four, I will not reverse it: Because they ripped up the pregnant women of Gilead in order to enlarge their border" (1:13). *Rashi* and *Redak* on Amos do, indeed, connect the two prophesies. See below verse 3.

2. **Therefore**—Since he took possession of the territory of Gad, the spoiler will come upon him, even to the capital city of Rabbah, which was in Ammon proper, and destroy it and its villages.—[*Redak*]

an alarm of war—heralding the approach of the Chaldeans, who invaded their land and conquered it.—[*Mezudath David*]

and its villages—The villages around will be burnt by the enemy.—[*Mezudath David*]

3. **for Ai has been spoiled**—*Ai*, that

Malcam shall go into exile, his priests and his princes together.

4. Why do you boast about the valleys? Your valley is flowing, O backsliding daughter, who depends on her treasures, saying, "Who shall come to me?" 5. Behold I bring fright upon you, says the Lord God of Hosts, from all those around you, and you shall be driven, each man forward, and no one shall take in the wanderer. 6. And afterwards, I will return the captivity of the children of Ammon,

you are strongly fortified, wail since Ai has been spoiled, for, just as Ai, which was fortified fell to Nebuchadnezzar, so will you.—[Redak]

O villages of Rabbah—*Rabbah of the children of Ammon.*—[Rashi]

and mobilize in companies—Heb. וַהֲשׁוּטְטָה בַּגְּדָרוֹת. *Jonathan renders: וְאַתְּחַמְמוּ בְּסִיעָן, mobilize in companies. He interprets וַהֲשׁוּטְטָה as an expression of armies that run to and fro, משׁוּטְטִים and גְּדָרוֹת an expression of sheepcotes full of flocks, and can be interpreted as "and roll in the dung of the sheepcotes," an expression of contempt. Onkelos translates "And Esau despised" (Gen. 25:34), וְשָׂט עָשָׂה.—[Rashi] Redak renders: Run to and fro within the enclosures [of the villages]. There is no use taking refuge in the fortified cities for it will not avail you. You may as well run to and from within the weak enclosures of the villages and lament your lot.*

Malcam shall go into exile—Even their idol, Malcam, shall go into exile, for the enemy will take the idol for its contents of silver and gold.—[Mezudath David]

Redak, as above verse 1, renders: for their king shall go into exile,

meaning the king dwelling in Rabbah, the main capital of Moab.

Judging from the parallel verse in chapter 48 concerning Chemosh, the god of Moab, it appears that the deity is meant rather than the king. See above 48:7. Also, this clause is identical with the prophecy of Amos 1:7. This appears to indicate that the same sins mentioned there are meant here. See above on verse 1.

4. You boast—Heb. תַּהַלְלִי (*vanter in French*).—[Rashi]

about the valleys?—*That your land is a land of valleys and lack of rainfall is not harmful to it since the sun does not penetrate into it.*—[Rashi]

Your valley is flowing—*A misfortune of an overabundance of rain shall come upon it until the water will flow in the valley and inundate the roots of the grain. So did Menahem [Machbereth Menahem p. 77] explain it.*—[Rashi]

Redak explains that Ammon would boast of their lowlands, where much grain grew. The prophet asks, "Why do you boast about your valleys? Your valley, about which you boast, will flow with your blood."

For further commentary see Appendix.

[illegible]

ה"א אנוה עלי . חניגה ס :

۱۳۷۲-

לְיִתְדָּהּ. ל' נ' וד' (סס ד') (ו) הַיְתִיבֵּן. אֲדוֹם כְּדֹרוֹם.
עַל אֲרֵץ יִשְׂרָאֵל הָיָה כְּמֶה שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה לָכֵס פֶּלַח עַל מִדְבַּר
אֶרֶץ מִצְרָיִם. מִכְּנִיִּים. מְדוּרָה הוּא. כִּי בְּנִיחָהּ.
אֲתִילֹתָי (ה) הַבֵּן. הַתְּכַנֵּיזִי מְדוּרָה הוּא לְכֹון וּפְנוּ
אֶת הַכִּיָּה (וִיקָרָא י"ד) הַעֲבִיקוּן לִשְׁבֵּת. לְהַנְחִיל בְּעִמְקֵי
הַמִּתְרָסִים. נוֹסֵם הַבֵּן. הַתְּכַנֵּיזִי. כֹּלֵם לֶשֶׁן וְיוֹיִס:
(פ) אֵם בְּרִצְרִים אֲדוֹם יִתְדָּהּ וְנֹי. הַמְּחִי אֶת עֵצוֹ וְנֹי
שְׁמוֹתֵי הַמְּחִי וְנֹי. כֹּל כֶּעֶן דְּרֹמָא וְנֹי עֹבֵדֵהֶל אֲדוֹם
וְנֹי. שְׁנִינֹן אֶחָד עֹלֵם עֹלֵם לְכֵמָּה נְכִיאִים וְנֹי שְׁנִי נְכִיאִים
רָדָה.

ד"ר

שבת בני עמון, כמו ששירשנו לפניה בפרש' מנחם (א' לארס).
והנהו ון תהיה כן בנות ישראל שישב לו ארס ליתר
מן עמיתיו וכן ותקאל וכלם כשיעיתו ונאמרה שיהי ארס
מן ארס בנות הנמנה וכן ויתסבם צעירי ארס ויתסבם
אחיהן וכן הככה בתמן. וכן נאמר בנות עמירה והתחברו
התחברות ויתסבם מן אליו ון שר אכלת י' בדיש' אכיתו
בביתם עמירה ותובתם מר שר אליו י' מנחם יסברה יסברה
אלקלח' וכן שרן ויתסבם לשבת וישבו דרן. וכן רתא יסא
ישבו דרן י' אויבם ויתסבם לשבת בארע' ויתסבם
ליתר התקין קום שבת של שרן ון אויבם ויתסבם
ישא נזכר עליו ון התקין ון ה' י' כנול ואליו חת ציו
מחודת דרן

מצודה ד

[illegible]

enough—But they do not destroy completely. Why, then, did the enemy destroy you completely, leaving no remnant?—[*Mezudath David*]

For further commentary see Appendix.

says the Lord. 7. Concerning Edom, So said the Lord of Hosts: Is there no more wisdom in the south? Counsel is lost from the sons, their wisdom has spoiled. 8. Flee! Clear out! Dwell deep, O dwellers of Dedan, for the misfortune of Esau have I brought upon him, the times I have visited upon him. 9. If vintagers have come upon you, will they not leave over gleaning grapes?

If thieves at night, they destroy until they have enough.

7. Concerning Edom—This prophecy is for the future, just as Isaiah, Obadiah, and Ezekiel prophesied concerning Edom, and all their prophecies appear to be meant for the future.—[Redak] Abarbanel quotes *Ibn Ezra*, who explained the entire section as referring to the kingdom of Edom, situated near Eretz Israel, which was exiled by Nebuchadnezzar.

in the south?—*Edom is in the south of Eretz Israel, as it is stated: "And your south side shall be from the desert of Zin close by the side of Edom"* (Num. 34:3).—[Rashi] Redak points out that this same expression is found in Obadiah's prophecy, where it appears to be a name, referring to Teman the son of Eliphaz. *Jonathan*, however, renders it there too as: the dwellers of the south.

from the sons—Heb. מִבְּנֵיהֶם, *from this generation*.—[Rashi] Redak and others explain it as: the understanding, from תְּבוּנָה. The Edomites were known to be acuitous and knowledgeable in warfare. Yet they were unable to protect themselves when they were attacked.—[Abarbanel, *Mezudath David*]

has spoiled—Heb. גָּזְרוּהָ.—[Rashi]

8. Clear out!—Heb. הִפְנוּ. *Vacate this place. This is an expression of "And they shall clear out (וַיִּפְנוּ) the house"* (Lev. 14:36).—[Rashi]

Dwell deep—*to hide in the secret valleys. כָּסוּ הַפְנוּ הַעֲמִיקוּ are all in the imperative form.*—[Rashi]

Redak explains the second and third verbs as the past tense, rendering as follows: "Flee, O dwellers of Dedan, for the enemies have turned and have dwelt deep in your land, ready to expel you from there." Rabbi Joseph Kimchi explains: "Flee!" Then the dwellers of Dedan turned and dwelt deep. I.e. they fled into hidden places, from where the enemy would not be able to route them.

Dedan—A city in the land of Edom. Cf. Ezekiel 25:13.—[Redak]

9. If vintagers have come upon you, etc.—*I have exposed Esau, etc. I have heard tidings, etc. On this order, Obadiah prophesied concerning Edom, but since one watchword is passed to many prophets, but no two prophets prophesy under the same watchword, they differ in several words.*—[Rashi based on Sanh. 89a] **will they not leave over gleaning**

רִים: כִּי־אֲנִי הַשְׁלַפְתִּי אֶת־עֵשָׂו וְגִלְיָדִי
אֶת־מִסְתָּרָיו וְנִחַבְהָ לֹא יוֹכֵל לַעֲדָר
זָרְעוֹ וְאִחֹו וְשִׁכְנָיו וְאִינֵנוּ: אִי עֲזֹבָה
יִהְיֶה אֲנִי אֶחֶד וְאֶלְמָנוּתִי עָלַי
תִּבְטָחוּ: יֵב כִּי כֹה אָמַר יְהוָה הָנֹה
אֲשֶׁר־אֵין מִיִּשְׁפָּטָם לַשְׁתֹּהֶת־כּוֹס־שִׁתּוֹ
יִשְׁתּוּ וְאִתָּה הוּא נִקְהָ הַנִּקְהָ לֹא
הַנִּקְהָ כִּי יִשְׁתֶּה תִשְׁתָּה: יֵב כִּי בִי
הִקְפִּין אֲנִי מִשְׁקָא הַשִּׁינִין: יֵב אֲנִי כְּמִסְכֵּי
מִרְיָ"ל כְּרָא ת"ל מִשְׁקֵי יִשְׁמִיעֵל: ר' יצחק:

כִּסְרִי וְאִי יוֹכֵל לַחֲרֹב: (ז) שֶׁדָּר יִדְעוּ וְאִתּוֹ וְשִׁכְנֵי: כֹּל
כִּדְרֵי בְּלֵיל הַשָּׁמַיִם לִי שִׁימֵי אֲשֶׁר יִשְׁאֵב לַחֲבִירֹו עֲזֹב הַיָּבִיד
(י) וְאִתּוֹ הַשָּׁמַיִם בְּרִיחֵי־יִשְׂרָאֵל לִמְעַן לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס כִּי יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: יוֹכֵל
יּוֹכֵל וְיִבְקֵם לַחֲמֹה וְלֹא יוֹכֵל: (יא) עֲזֹבָה יְהוֹמֵךְ, שְׁחִמָה בִּשְׂכָרָה: (יב) אֲשֶׁר אֵין מִשְׁפָּטָם לַשְׁתֹּה.

מִנְחָת שִׁי
(א) מִנְחָה, מִנְחָתָהּ מִן הַשָּׁמַיִם מִן הַיָּבִיד, יֵב מִשְׁפָּטָם מִן
לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: (ב) שֶׁדָּר יִדְעוּ וְאִתּוֹ וְשִׁכְנֵי: כֹּל
כִּדְרֵי בְּלֵיל הַשָּׁמַיִם לִי שִׁימֵי אֲשֶׁר יִשְׁאֵב לַחֲבִירֹו עֲזֹב הַיָּבִיד
(י) וְאִתּוֹ הַשָּׁמַיִם בְּרִיחֵי־יִשְׂרָאֵל לִמְעַן לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס כִּי יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: יוֹכֵל
יּוֹכֵל וְיִבְקֵם לַחֲמֹה וְלֹא יוֹכֵל: (יא) עֲזֹבָה יְהוֹמֵךְ, שְׁחִמָה בִּשְׂכָרָה: (יב) אֲשֶׁר אֵין מִשְׁפָּטָם לַשְׁתֹּה.

מִנְחָת שִׁי
(א) מִנְחָה, מִנְחָתָהּ מִן הַשָּׁמַיִם מִן הַיָּבִיד, יֵב מִשְׁפָּטָם מִן
לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: (ב) שֶׁדָּר יִדְעוּ וְאִתּוֹ וְשִׁכְנֵי: כֹּל
כִּדְרֵי בְּלֵיל הַשָּׁמַיִם לִי שִׁימֵי אֲשֶׁר יִשְׁאֵב לַחֲבִירֹו עֲזֹב הַיָּבִיד
(י) וְאִתּוֹ הַשָּׁמַיִם בְּרִיחֵי־יִשְׂרָאֵל לִמְעַן לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס כִּי יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: יוֹכֵל
יּוֹכֵל וְיִבְקֵם לַחֲמֹה וְלֹא יוֹכֵל: (יא) עֲזֹבָה יְהוֹמֵךְ, שְׁחִמָה בִּשְׁכָרָה: (יב) אֲשֶׁר אֵין מִשְׁפָּטָם לַשְׁתֹּה.

מִנְחָת שִׁי
(א) מִנְחָה, מִנְחָתָהּ מִן הַשָּׁמַיִם מִן הַיָּבִיד, יֵב מִשְׁפָּטָם מִן
לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: (ב) שֶׁדָּר יִדְעוּ וְאִתּוֹ וְשִׁכְנֵי: כֹּל
כִּדְרֵי בְּלֵיל הַשָּׁמַיִם לִי שִׁימֵי אֲשֶׁר יִשְׁאֵב לַחֲבִירֹו עֲזֹב הַיָּבִיד
(י) וְאִתּוֹ הַשָּׁמַיִם בְּרִיחֵי־יִשְׂרָאֵל לִמְעַן לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס כִּי יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: יוֹכֵל
יּוֹכֵל וְיִבְקֵם לַחֲמֹה וְלֹא יוֹכֵל: (יא) עֲזֹבָה יְהוֹמֵךְ, שְׁחִמָה בִּשְׁכָרָה: (יב) אֲשֶׁר אֵין מִשְׁפָּטָם לַשְׁתֹּה.

מִנְחָת שִׁי
(א) מִנְחָה, מִנְחָתָהּ מִן הַשָּׁמַיִם מִן הַיָּבִיד, יֵב מִשְׁפָּטָם מִן
לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: (ב) שֶׁדָּר יִדְעוּ וְאִתּוֹ וְשִׁכְנֵי: כֹּל
כִּדְרֵי בְּלֵיל הַשָּׁמַיִם לִי שִׁימֵי אֲשֶׁר יִשְׁאֵב לַחֲבִירֹו עֲזֹב הַיָּבִיד
(י) וְאִתּוֹ הַשָּׁמַיִם בְּרִיחֵי־יִשְׂרָאֵל לִמְעַן לֹא יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס כִּי יִשְׁאֵב מִמֶּם לֹס: יוֹכֵל
יּוֹכֵל וְיִבְקֵם לַחֲמֹה וְלֹא יוֹכֵל: (יא) עֲזֹבָה יְהוֹמֵךְ, שְׁחִמָה בִּשְׁכָרָה: (יב) אֲשֶׁר אֵין מִשְׁפָּטָם לַשְׁתֹּה.

the downfall of the present-day Edom, stroyed when the Messiah comes, never to be rebuilt.

Edom, settled in Italy. He sees Bozrah as Rome, which will be de-

10. For I exposed Esau, I revealed his hidden places, and he could not hide; his seed, his brothers, and his neighbors were spoiled, and he is not here. 11. Leave your orphans, I will sustain them, and your widows shall trust in Me. 12. For so said the Lord: Behold, [if] those who did not deserve to drink the cup nevertheless shall drink; should you then be cleared? You shall not be cleared, but you shall surely drink. 13. For by
Myself

10. I exposed—Heb. *אֶפְשָׁרְתִּי*, *I uncovered*. Cf. “the exposure (*אֶפְשָׁרְתִּי*) of the white” (Gen. 30:37). And you delivered the survivors of Israel in order that no one remain of them, as it is stated: “Neither should you have delivered his survivors” (Obadiah 1:14).—[Rashi]

and he could not hide—He will seek to hide but will be unable.—[Rashi] This is based on Obadiah 1:15, “As you have done, so shall be done to you,” that Edom would be paid in kind for turning over the Jewish survivors to their enemies.

and he is not here—This follows *Jonathan*. *Redak* and others explain this as belonging to the following verse. There is no one to whom to say, “Leave your orphans . . .” since they will all perish.

11. Leave your orphans—whom you have orphaned of Israel.—[Rashi] As mentioned before, *Redak* explains: There will be no one who will say to the dying Edomites, “Leave your orphans, etc.” I.e. do not worry about the survivors for I will care for them. There will be no such person since there will be no sur-

vivors. *Jonathan* paraphrases: You, O house of Israel, your orphans shall not be forsaken; I will sustain them, and your widows shall rely on My word. I.e. leave your orphans to Me; they shall not be forsaken.

12. those who do not deserve to drink—For they were not brothers to Israel, and if they harmed them, they do not deserve the death sentence like you.—[Rashi] When all the nations harmed Israel, Edom, who was a brother to Israel, should not have harmed them but should have helped them to the best of their ability. The same is found in the prophecy of Obadiah (verse 10): “Because of the violence done to your brother Jacob, shame shall cover you, and you shall be cut off forever.” Therefore, Edom deserves to drink the cup of wrath more than the other nations.—[Redak]

Abarbanel asserts that the prophecy until this point refers to the Edomite nation neighboring on the Holy Land, which fell to Nebuchadnezzar when all the other nations were vanquished by his hosts. From here on, God reveals to the prophet

וְלִקְרָא הָיָה בְּצִדָּה וְכִי
 קָרְנָהּ וַהֲנִין לְחִירָבָא
 בְּעָרָם: י' בְּסוֹרָא
 שְׂמִיעָה סָן, הָרָם: י'
 וְאִנָּר בְּעִמְכִּימָא שְׁלִים
 אֶהְיֶינָשׁ וְאִתּוּ, עֲלֵה
 וְקִימוּ לְאַנְחָא קִרְבָּא:
 ס' אֲרִי הָא מִלֵּשׁ יִהְיֶה
 בְּעִמְכִּימָא בְּסִיר בְּקִי
 אֲנִישָׁא: ס' טָק שְׁוֹהֶה
 אֲנִישָׁא, יִהְיֶה רָשָׁע לְדָה
 יִדָּה:
 בְּגוֹיִם בְּזוּי בְּאָדָם: טו' תַּפְלִצְתָּךְ הַשִּׁיָּא

שלא היו אחים לישראל ואם הרעיו להם אין להם מספט מות
 כמות: (יג) לחרפה לחרב ולקללה תהיה בצרה.
 צרה מעור מואב אלא מפני שהעמיד מלך ללדום כענין
 שגמלו וימלךו תחתיו ויכב כן ורחמ מבל' (ברש"י ל"ז) היא
 לוקה עמו: (טו) קצן נהריך. שצין בהם מלך כן מלך
 כהלה שהיית ממחר ונכלה לעורר שעימדת לאחריך ויש לועזין
 רד"ק
 בצרה. היא עיר מלוכה בארדום: (יד) שביעה. ואמר חנניא
 שביעה שבעתי באת ח' וצור בגוים שלוח וכאלו בלאך
 שלוח בגוים שיתקבצו למלחמה על בצרת ועל ערור: (טז) כי
 הנה. עם כעס היו ארדום או גם ארצה אינה רחבת ידים כן פ'
 החכם רבי אביהם בן יורא. והבנו כי פ' קצן שפ' ונבזה כבו
 קצתו הכל החסרים: נחתיך. כבר אמר כי לא יחישו עליך
 שאר הגוים אם האבד ויהי כן קצן חלש: (טז) חלצתך. יש
 מפרשים כנ"ל וכן אשר עשתה שפלת לאשרה או יהיה ענינו
 כן שפלות שנתני שראו ענין אביה ירעה אבר אימתך שהיית
 מופלת על שפלת פ' שהיית שפלת אותה המורא השיאה
 אותך וכן וכן לבך השיאך להגדיל פה ולהרע אף לאחרי יעקב וי"ח

מצודת דוד
 לא חקק כי חתה לחו: (יג) כי לשבח וגו'. כ"ל עוד יבוא
 זמן בלתימים המים אשר עיר כהלה היא כהן גדול וגו' המים
 לשמה: לחרפה. הכל יתקום: לחרב. כ"ל הכר מלך בידי:
 ולקללה. יתלו בקללה כל לשמר שיהיה מקולל כמותה: י"ז יריה.
 טעמים שחמת ממלכת: (יד) וצור בגוים שלוח. כ"ל הממונה
 כ"ל אשר ל"ר יביה שלוח כ"ן טעמים מה לוס. לוס' התקבלו וכו'
 כסו לא היית קצן בגוים וכו' כי לאדם כי היית ממלכה כהלה:

זמן בלתימים המים אשר עיר כהלה היא כהן גדול וגו' המים
 לשמה: לחרפה. הכל יתקום: לחרב. כ"ל הכר מלך בידי:
 ולקללה. יתלו בקללה כל לשמר שיהיה מקולל כמותה: י"ז יריה.
 טעמים שחמת ממלכת: (יד) וצור בגוים שלוח. כ"ל הממונה
 כ"ל אשר ל"ר יביה שלוח כ"ן טעמים מה לוס. לוס' התקבלו וכו'
 כסו לא היית קצן בגוים וכו' כי לאדם כי היית ממלכה כהלה:

population and a small territory (Obadiah 1:2). He explains it as "humble."

16. Your hastiness—Heb. תַּפְלִצְתָּךְ, an expression of haste, for you hurried and were hasty to arouse your hatred for your brother. And there are some who translate this as an expression of fright (פִּלְצָה), and there are some who translate it as an

expression of an image (פִּלְצָה).—[Rashi]

has enticed you—to harm them.—[Rashi] The fact that the nations feared you because of your success, encouraged you to open your mouth wide and to harm even your brother Jacob. Jonathan renders: Your foolishness misled you.—[Redak]

have I sworn, says the Lord, that Bozrah shall become desolation, reproach, waste, and a curse, and all her cities shall become perpetual wastelands. 14. I have heard tidings from the Lord, and an emissary is sent among the nations: Assemble and come upon her, and arise for war! 15. For, behold, I have made you small among the nations, despised among man.

16. Your hastiness has enticed

13. that Bozrah shall become desolation, reproach, waste, and a curse—*Bozrah was one of the cities of Moab, but because it raised up a king for Edom, as the matter is stated, "And Jobab the son of Zerah from Bozrah" (Gen. 36:33), it will suffer with them.*—[Rashi from *Gen. Rabbah* 83:3] *Redak* states that Bozrah was the capital city of Edom. See map in *Kafior Vaferach* and in *Carta Atlas of the Bible*, where there are two cities shown by the name Bozrah, one in Moab and one in Edom. The one in Edom is known today as Buseireh and is located twenty miles southeast of the Dead Sea. See on Isaiah 34:6, 63:3.

Mezudath David appears to interpret it as a generic term, signifying a fortified city, the intention here apparently Rome.

reproach—All will reproach it.—[*Mezudath David*]

waste—Devoid of all good.—[*Mezudath David*]

and a curse—When people curse a city with desolation, they will say that it should be as Bozrah.—[*Mezudath David*]

and all her cities—I.e. those under her rule.—[*Mezudath David*]

14. and an emissary is sent—It is as though a messenger was sent among the nations that they gather to fight against Bozrah and her cities.—[*Redak*]

Abarbanel explains that at the end of the present exile, the Christians will be inspired to go to Jerusalem to conquer it since they regard it as a holy city, containing the "Holy Sepulcher." They will do this as they attempted several times in the past, namely during the Crusades. They will first attack Egypt, which will rule that region at that time. They will deal a severe blow to Egypt, thus inciting the entire Arab world to attack them in retaliation, also, in order to retrieve the city of Jerusalem, which is holy to them as well. This is the intention of the prophet, that emissaries will be sent throughout the Arab world to come to attack the Christians.

15. I have made you small—*For they have no king who is the son of a king. It was not their custom to set up a king the son of a king.*—[Rashi from *Avodah Zarah* 10a] This is mentioned in conjunction with Rome. *Redak* quotes *Ibn Ezra*, who explains that Edom had a small

רֹאשׁוֹ רָמִי לְגִשְׁרָא דְיִשְׂרָאֵל
כְּשִׁנְיָ בִּיפָא מוֹתְבִיָּה
בְּתַקְוָה רֹבֵא אֲבִי תְרִים
כְּנִישְׁרָא כְּדִרְדֵּךְ בִּמְקָן
כְּמִדְרֵי אֲמִתְרִיָּה אֲמִר
וְיָ יְיָ וְתִהְיֶה אֲדוֹם לְעִדָּה
כִּלְכִּי דְעֶבֶר עָלֶיהָ יִכְלִי
וְיִגִּיד עַל כָּל מַחֲמָהּ:
יְיָ כְּהַפְקֵתָא דְקָדוֹם
נַעֲמִידָה וְקִרְיָהּ אֲמִר
וְיָ לֹא יִתִּיב מִקֵּן אֲנִשׁ
וְלֹא יִתְרַבֵּב כָּה בִּר
אֲנִשׁ: יְיָ הָא קִלְכֵּךְ
כְּמִשְׁרִיתִיה וְסָק עֲלֵיהֶן

מנחת שי

(יח) כְּהַפְקֵתָא דְקָדוֹם

רש"י

להם: שובנו, טיבן: הרופשי, כמו חופש והיו"ת יתרה בו:
(יט) בארית, העולה מנאון הירדן שהוא מקום אריות כתרנומו כל יונתן כן יעלה המליכ על ניה איתן: ארניעה,
רר"ק

נזה להכבש לפניו כמו דור הרועים תרגום נזה דור כבש נזה
כרות רועים ופי' איתן הסבוק שהיו עתה איתן ויהיה כבש נזה
רועים וזה הפ' נאמר גם כן בנבואת בבל ויתכן לפרש הפ' כן
הפסחים ארית יעלה כמו ארית בלי פחד ויעלה בנאון הירדן
כלומר יעלה ויהנבר כבוש שבתנבין הרים כשהירדן בנאון בלא
על כל גדותיו ויזכר הירדן לפי שהוא בא"י וינאון א"י יבא ההם
הרע כבש בנבואת עובדיה יצאו כושנים בחר ציון לשפוט את

מצודה דוד

כאשר באו נצח הצלה וכן הויתק ופתח המצודה על כל המצודות
היה היתה היתה לנצח וכן כבדו להמלך וזה מדר: שובנו,
כמו החס טיבן ככרית הסבוק על בלא ויזל מי לקחם חסר ופסל
תשנה מרוב גבורה ליה נכסיה בלא ככל גבורה פולס ופסל חסר
פסל: כי הנביא משה, מנחם הנביא נכס נכס העשר
מדורו במקום גבורה משה חזקו לכן ויתר משה ביד המליכ:
(יח) ישים, יתאר על גורל הירשם: וישרק, דרך בני מלח
לפניהם כבדו להם דבר מרוב גבורה: (יט) כשהפסח ונו' אבר ח',
המליכ, הכל עולם יעלה

אֶתְּךָ יִדְוֹן לְכָךְ שְׂכָנִי בְּחַגְוֵי הַסֹּלֶעַ
תַּפְשִׁי מְרוֹם גְּבֻעָה בִּי תִגְבִּיָּה כְּנִשְׁרָא
כְּנִי מִשָּׁם אֹרִידֶךָ נֹאם יְהוָה:
יְהִיתָה אֲדוֹם לְשִׁמָּה כָּל עִבְרָעִיָּה
יִשָּׁם וַיִּשְׂרַק עַל-כָּל-מַפּוֹתֶיהָ:
יְיָ כְּהַפְקֵתָא דְקָדוֹם וְנַעֲמִידָה וְשְׂכָנִיָּה אֲמִר
יְהוָה לֹא-יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא-יִגְוֹר בָּהּ
בֶּן-אָדָם: יְיָ הִנֵּה בְּאֵרִיהָ יַעֲלֶה מִנְּאֹן

מהר"ק קרא

הנבועת כשם אורידך: (יט) הנה בארית, העולה מנבואת הירדן
(יט) בארית, העולה מנאון הירדן שהוא מקום אריות כתרנומו כל יונתן כן יעלה המליכ על ניה איתן: ארניעה,
רר"ק

נבועת וכן תפשי מרום גבעה וכן תוצבי ברום קברו ותרונימו
וה' בחגיו כן חוג הארץ הנה וחנו בניני אחד כלומר סביב
הסלע דל ראש הסלע והוא המגדל חבנו עלי ואמר זה על הר
שער וית דאת רבי לנשר דרשתי בשנא דבשאר: כי הנביא
כנשר, פי' הנביא כקום שבתך כנשר שהוא עוף גבוה מכל
העופות: (יט) הנה בארית, פי' כתרנומו הא בלך בבשריותיה
יסק עליהן בארית דסליק ברום ודנא ויהיה ללוד דעין דל ויתת

מצודה ציון

כמו הנסח הכולל (בדלשית ג) שובנו, יחיד יתירה וכן חוספס:
בחינו, טיבן כקיש והמין וכן יתיה כמתי הסבוק (כ"ב ב) כנר,
מל קן וזכור מלוד העופות: (יח) ישים, טיבן המליכ: וישרק,
הוא הקול הנשמע בקצות השפופים וכן ויבשרה בלכר (חזקיה ו):
(יח) כשהפסח, טיבן חזקו והסוק מטיב לנשם: יגור, טיבן
דרכו: (יט) בנאון, טיבן גבורה וזממות וכו' ככל המעולה הכמוך
לנאון וכס הים מקום המלכות וכן נלמד וליך הנשם בנאון כיוצא

י"ל כי' חסר שפיהם כמפסח כדוס ונו' ולא יגור, לא יזכר חס' דרך שרלי: (יט) בארית יעלה, המליכ, הכל עולם יעלה

as a shepherds' hut. This verse is repeated in regard to the downfall of Babylon (50:44). The verse may also be explained in the following manner. The destroyer of Edom shall ascend with courage like a lion, and he shall gain strength as the waters of the Jordan during the season that

the Jordan is overflowing its banks. He mentions the Jordan because it is in Eretz Israel, and from the pride of Eretz Israel shall Edom's downfall come, as Obadiah prophesied: "And saviors shall ascend upon Mount Zion to judge Mount Esau."

a strong dwelling place—Viz.

you, the wickedness of your heart, you who dwell in the clefts of the rock, who hold the height of the hill; if you raise your nest like an eagle, from there will I bring you down, says the Lord. 17. And Edom shall become a desolation; whoever passes by her shall be astonished and shall hiss at all her plagues. 18. Like the overturning of Sodom and Gemorrah and her neighbors, said the Lord, no man shall dwell there, and no man shall sojourn there. 19. Behold, as a lion that ascends from the heights of

you who dwell—Heb. שָׁכְנֵי, like שֹׁכֵן.—[*Rashi*]

in the clefts of the rock—It is as though you dwell in the clefts of the rock, inaccessible to your enemies. *Redak* interprets it as a tower built atop a rock, encompassing its top.

who hold—Heb. יִשְׁחָזְקוּ, like שִׁחָזְקוּ, and the "yud" is superfluous in it.—[*Rashi*] This grammatical analysis applies to שָׁכְנֵי as well.—[*Redak*]

who hold the height of the hill—It is as though you dwell atop the loftiest hill in the world.—[*Mezudath David*]

if you raise your nest like an eagle—If you raise your dwelling place like an eagle, the bird that flies higher than any other bird.—[*Redak*] *Mezudath David* explains that the eagle makes its nest higher than those of other birds.

from there will I bring you down—I will bring you down to the ground and deliver you into the hands of

your enemies.—[*Mezudath David*]

17. **shall be astonished**—at the magnitude of the destruction.—[*Mezudath David*]

and shall hiss—as one whistles upon witnessing an object of esteem that was destroyed.—[*Mezudath David*]

18. **and no man shall sojourn there**—even temporarily.—[*Mezudath David*]

19. **as a lion**—that ascends from the heights of the Jordan, which is a place frequented by lions, as *Jonathan* renders, so shall the enemy ascend upon the strong dwelling place.—[*Rashi*] *Redak*, after *Jonathan*, renders: Behold a king with his camp shall ascend upon them like a lion that ascends from the height of the Jordan, and it shall become a shepherds' hut. I.e. it will become as easy to conquer as a shepherds' hut. The place that is now so strong and invincible, will become as frail

[illegible][illegible][illegible][illegible][illegible]

הוא יתקן את המעורבות של הממשלה בניהול העניינים הכלכליים, ויבטיח את השקיפות וההגינות של המערכת. הוא יבטיח גם את השקיפות וההגינות של המערכת, ויבטיח את השקיפות וההגינות של המערכת.

[illegible]

sons of Rachel, and the youngest of Jacob's sons.

if He will not make desolate their dwellings—God will make their dwellings desolate with them.—
[Redak]

the Jordan to a strong dwelling place, for I will bring the moment when I will hasten him away from her, and he who is chosen I will appoint to her, for who is like Me and who will appoint Me a time, and who is a shepherd who will stand before Me? 20. Therefore, hearken to the counsel of the Lord, which He advised concerning Edom, and His plans that He planned concerning the dwellers of the south, if the young of the flock will not drag them, if He will not make desolate

Mount Seir.—[Redak] *Mezudath David* renders: to a dwelling place of a strong shepherd, i.e. one strengthened by abundant flesh.

for I will bring the moment—Heb. אָרְבָּצָה.—[Rashi]

I will hasten him away from her—*Suddenly and successfully he shall destroy her and return in a brief movement to his place. But I say that אָרְבָּצָה מְעִלֶּיהָ means: I will hasten him over her, that he shall overpower her and be over her. Cf. "Above (מַעַל) the expanse" (Gen. 1:7). "Above (מַעַל) for Him" (Isa. 6:2). "Over (מַעַל) his garments" (I Sam. 17:39).—[Rashi]* Redak renders: When I grant Israel tranquility, I will hasten them from her, meaning that I will hastily bring them out of the land of Edom, where they are exiled.

and he who is chosen—*He whom I have chosen to wreak My vengeance, I will appoint over her.*—[Rashi] Redak renders: Whoever is chosen for war, I will appoint them to the land of Edom.

for who is like Me—I.e. who is My equal, who will stand up against Me?—[Redak, *Mezudath David*]

and who will appoint Me a time—*for battle, to wage war with Me?*—[Rashi]

a shepherd—*A king.*—[Rashi] I.e. who is a king in Edom who can stand up before Me?—[Redak]

Redak points out that the identical prophecy is found in the following chapter regarding Babylon. Both were punished for harming Israel. Therefore, both chapters allude to Israel's salvation.

20. **concerning Edom**—Heb. אֶל-עֲדוֹם, lit. to Edom.—[Redak]

concerning the dwellers—Heb. אֶל-יֹשְׁבֵי, lit. to the dwellers.—[Redak]

if . . . not—*An expression of "indeed."*—[Rashi] Redak interprets it as an expression of an oath.

drag them—Heb. יִסְתְּבֹוּם.—[Rashi] I.e. they will trample them and drag them.—[Redak]

the young of the flock—*The despised of the nations, and our Rabbis [Yoma 10] expounded that it refers to Persia, who was the youngest of Japheth's sons.*—[Rashi] The Talmud (ibid.) states that Rome is destined to fall into the hands of Persia. Redak explains this passage

עליהם נזהם: בא מקור נפלם רעשה
 הארץ צעקה בים סוף נשמע קולה:
 כה הנה בנשר יעלה וידאה ופרש
 בנפיו על בצרה והיה לב גבורי אדום
 ביום ההוא כלב אשה מצרה:
 כה לדמשק בושא חמת וארפר כי
 שמעה רעה שמעו נמנו בים דאגה
 השקט לא יוכל: כי רפתה דמשק
 הפנתה לנוס ורשט החזיקה צרה

שמשלו פרס באדום: אם לא ישים עליהם נזיהם. אם לא יפלו
 נזיהם על ראשם: (בא) צעקה בים סוף נשמע קולה. צעקת
 קולם נשמע בים סוף שהיהו היה רחוק סן חים: (כג) בים דאגה
 לכן נמונו: ביום דאגה. דלגתה דומה לדגתה
 (ג) נב ירח אל לא יבין פליחין מדורחין. הפך מהכנס.
 מנחת שי

(כז) וזכר לג. כולו נבטא ככס: כולו חסד. ככף:
 ביד וזכר של רחל ויוסף ובנימין היו צעירי חשבבים ויהא אם לא יגורון ויפלו תקיפי עמם: אם לא ישים עליהם. חל
 חתור ישים עליהם נזיהם. כלומר ישים בתיהם שבתם עמם: (כח) מקול נפלם. כנפול מסקס גבוה לנמוך שנשמע קול פלחיו
 בן אדום לרוב גבוהותם ונאמחם כשתבא ספלתם ישמע למרחוק כאילו רעשת הארץ: צעקת. תשבע חסם יד כי בים סוף נשמע
 קולם וכל זה להפלתו לגיוסא וזכר ים סוף שדא כנגד ארץ אדום ואף על גב שסביב גורל שם נשמע קול ארץ אדום ביום
 ספלתה: (כח) חנה. ויראה. וישף וכן כאשר יראה תנשר: כלב אשה צרה. מי לאשה צרה. (כט) לרשע. בים דאגה השקט
 לא יוכל. בסי שהוא בים שיש לו ראגת ופחד ולא יוכל להשקט לבו מדאגה ופחדו כן יהיו יושבי דמשק יעריה: (כד) רפתת
 מצודת ציון

טע ומדור: (ככ) ויראה. טנין פסיסא ובריהם. וכן כנשך ידאה
 (לפיל טע): מצרה. מל' לו ולחן: (כג) לרמשק. היא עיר
 סמלוגה מלחם: חמת וארפר. שמות מקומות ארם: נמנו. טנין
 סמסס: (כד) רפתת. מל' רפין: הפנתה. מנין: המורה וסכוב:
 ורשט. טנין רחת ומורה כי קול ה' יחיל מדבר (חלבים כס):
 יסיה נשמע בים סוף המרחוק ממנה וסכובה לחנן מקור מחלבה והוא ענין מליה ל' שקול לעתה' חקר למקומה הראשון: (כז) הנה
 בנשר. האויב יעלה כנשר ויטפס ויפסד כנשו לכלא על הטיף הכנורס היא כך גדול וגו' ר"ל חס קל יבוא כנשך המעופף:
 כלב אשה מצרה. כמו לב האשה כשהיא מלרה כי לא כנברה לבה עד מלד: (כג) לרמשק. ר"ל וכו הכנולה על דמשק: בושח
 חמת וארפר. ר"ל כל אחת מכל בושה: שביעה רעה. היא כילת הכנדים: נמנו. נחם לבס: בים דאגה. דלגתה ודמס
 לדגתה הסוף בים אשר ידאג. ויחסדו סמרתם כנולס: השקט לא יוכל. חס לאש לו לנפון מדלגתו: (כד) רפתת דמשק. רסו

trembling—Heb. רָעַשׁ.—[Rashi]
 Redak equates it with a similar
 word, רָחַח, bearing the same mean-
 ing. [As is often the case, letters pro-
 nounced by the same speech organ

are interchangeable. Therefore,
 since the "tav" and the "teth" are
 both linguals, they are interchange-
 able in this instance.]

their dwellings with them. 21. From the sound of their fall, the earth quaked; a cry whose sound was heard in the Red Sea. 22. Behold like an eagle he shall ascend and soar, and he shall spread his wings over Bozrah, and the heart of the mighty men of Edom on that day shall be like the heart of a travailing woman. 23. Concerning Damascus, Hamath and Arpad are shamed for they have heard bad news, they melted; there is worry in the sea, it cannot be quiet. 24. Damascus has become feeble, she has turned to flee, and trembling has seized her; distress

make desolate—Heb. **שָׁמַד**, an expression of desolation (**שָׁמָדָה**).—[Rashi]

21. From the sound of their fall—Like one who falls from a high place to a low place, whose fall is heard, so it will be with Edom, that because of their pride and haughtiness, when their downfall comes, it will be heard from afar, as if the earth were quaking.—[Redak]

a cry—A cry will be heard from them so loud that their voice will be heard in the Red Sea. All this is hyperbolic. He mentions the Red Sea because it is opposite the land of Edom; although there is a desert between them, the sound of the downfall of the land of Edom will be heard.—[Redak] Malbim renders: a cry such as the one whose sound was heard in the Red Sea. I.e. such a cry was emitted by the Egyptians when they were overwhelmed at the Red Sea.

22. Behold, etc.—See above on 48:40.

23. Hamath and Arpad are shamed—Hamath and Arpad, cities of Aram, are shamed, for they heard bad news concerning Damascus, which is the head of Aram, as it is stated: "For the head of Aram is Damascus" (Isa. 7:8). Therefore, they melted.—[Rashi] This refers to the approach of the Chaldeans.—[Mezudath David]

there is worry in the sea—He compares her worry to the worry of the sea, which cannot be quiet. Every instance of **אֵי**, worry, is an expression of fear.—[Rashi] Just as one who is at sea cannot rest from his worry and fear, so will the inhabitants of Damascus and its cities be unable to rest from their worries.—[Redak, Kara from Jonathan]

24. Damascus become feeble—Her hands have become too feeble to wage war.—[Rashi]

she has turned to flee, etc.—She attempted to flee, but trembling seized her, and she was unable.—[Abarbanel]

וְחַבְלִים אֲחֻזָּתָה בְּיֹדֶיהָ: כִּי אֵיךְ לֹא
עֲזָבָה עִיר תְּהִלָּה קְרִית מְשֻׁשִׁי: כִּי לָכֵן
יִפְּלוּ בַחֲזוּרֶיהָ בְּרַחֲבֶתֶיהָ וְכָל־אֲנָשִׁי
הַמִּלְחָמָה יִדְמוּ בָיִים הַהוּא נֶאֱמַר יְהוָה
צָבָאוֹת: כִּי וְהִצַּתִּי אֵשׁ בְּחוֹמַת דְּמֶשֶׁק
וְאֶכְלָה אֲרָמְנוֹת בֶּן־הָרָד: כִּי לִקְדָר
וְלַמְּלָכוֹת חָצוֹר אֲשֶׁר הִבָּה
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל כֹּה אָמַר

לְאִשְׁרָךְ וּשְׁלֹחֶיךָ
אֲסִרְתִּינִי עִמָּךְ וְחִבְלִי
אֲחַרְנוּן הָאֵל קִמְלִי
לְיִלְרָמָה: כִּי אֵיכָבֶד לֹא
אֶשָּׂה בִּי קֶתֶר
קִשְׁבִּי וְחֶמְדָּה בְּרָמָה חֲדָה:
יִבְדּוּ וְהִרְמוּ עֲלֵימִי
בְּרַחֲבֶתָהּ וְכָל גְּבִרָה
עָבְדִי קֶרֶם וְחִבְרֹן
קֶרֶם הֵימָּה אָמַר יְיָ
צָבָאוֹת: כִּי וְאֶרְדִּי
אֶשָּׂה אֲשֶׁר בְּמֶשֶׁק
וְתִשְׁאִי בִּידֵי בֶרֶךְ־הָרָד:
כִּי לִקְדָר וְלַמְּלָכוֹת
חָצוֹר וְקֶרֶם
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל

סַהֲרִי קְרָא

יִתְרִי וְאִי

תַּחֲלֵת קִרִי

רִשִׁי

חֲשֶׁק לֹא יִכַּל, תִּי חֹמַת כִּנְחָתִי וְאֵם כְּלוֹסֶר כִּי־יִרְדּוּ הַיָּם שְׂאֵחִים
רֹאשָׁהּ וְלֹא יִכְלוּ הַשֶּׁשֶׁק: (כֹּה) אֵיךְ לֹא עֹשֶׂה, מְסֻרְעֵנוֹת וְתִ
וּמְסֻרֶהָ וּ: עִיר תְּהִלָּה, וְקִרִית מְשֻׁשִׁי, קִנְיָה דְרִימָה שְׂמֻקִּין:
עֹשֶׂה, אִינְסֶרֶלִירִי בִלְעָזִי: (כִּי) יִדְמוּ, לְשׁוֹן שֹׁכֵר כְּמוֹ הַרְסִין
תַּחֲשֻׁבִּין:

דְּמֶשֶׁק, רַפְוִיָּה מִהֲלָס: וְרִשִׁי, זֵיע: (כֹּה) אֵיךְ לֹא
עֹשֶׂה, לֹא תִמְלָחֵת עִסָּר מִכִּי חֹמַת לְחוֹק הַחֹמֶה כְּמוֹ
זֵיעוּנוֹ אֶת יִרְשָׁלַיִם עַד הַחֹמֶה (נְחִמִיָּה) וְיֵשׁ עוֹד לְסִחְרִי
לִמָּה לֹא נִעְזֹבֶת מִן הָרַעָה הַזֹּאת שֶׁלָּה תִבָּא הָרַעָה עֲלֶיהָ:
קִרִית מְשֻׁשִׁי, כִּי יִתְחַלֵּץ מַלְכָּה עֲלֶיהָ: (כֹּה) לָכֵן, לְשׁוֹן
שְׂעִיבָה: יִדְמוּ, יִתְרִיבוּ וְזִינוּ וּ מִלֶּשׁוֹן דְּמָה שֶׁל עִיר
רִדִּיק

חָרִיבָה, אֵין קוֹל נִשְׁמַע כֹּה: (כֹּה) לִקְדָר, שׁוֹכֵנִי מִדְּכָתִי

מִנְחָתִי שִׁי

(כֹּה) תִּפְלֹס, שְׂכָלֵת קִיר: (כֹּה) נִכְוֶלְחָלִי, כְּמוֹס נִינִי וְיָדִי בֹלָה וְאִי
סִיבִי קֶרֶם גִּבִּי וְנִכְוֶלְחָלִי כִּדְלִים, וְרִדִּיק יִשְׁוִין מִלֵּךְ עֲשֻׁלָּה סִינִי: כִּי:
וְדִירוּ, בְּקֶדֶן הַחֹק כְּלוֹס חֲרִיבִי מִלֵּךְ, וְרִדִּיק נִינִי וְנִכְוֶלְחָלִי וְנִכְוֶלְחָלִי וְנִכְוֶלְחָלִי
וְנִכְוֶלְחָלִי כִּי מִסְחָרָה מִלֵּךְ לֵית חֶסֶד קֶסֶן וְיִשְׁוִין מִלֵּךְ נִינִי וְנִכְוֶלְחָלִי: כִּי אֶשְׁמֹס:

דְּמֶשֶׁק, כְּלוֹסֶר רַפְוִיָּה לְעֹסֶר כְּנָגֵר אִינְיֹבִית: וְרִשִׁי, חֲחֻיִּיקָה,
כְּמוֹ רִתֵּךְ שְׂרָוֹת עֵינִי עֲרֵדֶת וּפְלֹצֶת הַבְּאֵרִים: צִרַת וְחַבְלִים
אֲחֻזָּתָה כִּי־יִרְדּוּ, מִנְחָה הַלֶּשֶׁן כִּי־יִרְדּוּ וְכִי וְנִכְבֵּשׁ מִסְכִּים נִינִי
הַשֶּׁלַל עַל הָרַבִּי אֵם אֲרָשִׁין וְאֵם אֲחֻרִּין כְּמוֹ תִּבְרֵי מִרְיָם וְאֲחֻרִּין
וְחִבְרֹן אֲחֵרֵי הַסִּבְלָה בְּהַ אֲבִיחִיל וּמִרְדִּיבִי תִחְוִירִי וְתֵת אֵשׁ
אֲסִרְתִּי חֲבִלָּה וְחִרְסִים לֵחֵם אֵם כִּי מִת שְׂאֵסֶר אֲחֻזָּתִי לְשׁוֹן
בְּצִירִים וְחִרְסִים וְרִשִׁי צִרַת וְחַבְלִים אֲחֻזָּתִי צִרַת עֵינִי עֲרֵדֶת הַסִּבְלָה עֵינִי צִרַת וְחַבְלִים
עֹשֶׂה, אֵיךְ לֹא עֹשֶׂה מִלְחָמָה בְּהַ כְּלוֹסֶר חֲסִידִי מְשֻׁשִׁי רִלִּי אֲנָשִׁית בְּנוֹסֶם בִּשְׂבָאוֹ הַאֲרִיבִים תִּלְחֵם בְּנִי וְלִקְחַת אֲרָצוֹ אֵיךְ
לֹא עֹשֶׂה מִשְׁן שְׂרָוִי עִיר תְּהִלָּה וְיִתֵּן קִרִית מְשֻׁשִׁי אֵיךְ עֹשֶׂה מִלְחָמָה וְחִי אֲכִרִין לֹא אֲשַׁחֲבִיק קִרְתָּא מִשְׁכַּנְתָּא
וְכִי תִירָם יִנְתָן אֲכִרִין לֹא אֲנָשִׁית, וְיֵשׁ מְסֻרִים עֹשֶׂה, מִן וְיִשְׁוִין אֶת יִרְשָׁלַיִם עֵינִי בְּנִי וְחֹק כְּלוֹסֶר אֵיךְ לֹא נִכְנַחַת
בְּחֹמֶה חֹקֶה שְׂלֹא תִחַל יִרְאִיבִי שְׂלֹשֶׁם בְּהַ: תְּהִלָּה, בְּחִיב וְתִהֲלֵת קִיר וְתִעֲנִין אֲחֵר כִּי תִבָּא תִיִּי בְּמִסְקִים הִיא נִכְנַחַת
רִיבִים: (וְכֹה) לָכֵן, וְיִדְמוּ, וְיִכְרִיבוּ וְכֹה תִרְסִי כְּעֹשֶׂה: (כֹּה) וְחִצִּי, עֵינִי חֲרַלְקַת שְׂרָוִי יִצֵּחַ וְכֹה לִמָּה חִצִּיתִי עֲכָרִי: בֶּן הָרָד, בֶּן
חִיָּה שֶׁל מֶלֶךְ אֲרָם בֹּסֶן חֲרִיבָתָה עַל יִד גִּבִּי, וְרִצִּין שֶׁ חֲסִלֵּךְ בֹּסֶן חֲרִיבָתָה עַל יִד מִנְחָרִיב: (כֹּה) לִקְדָר וּלַמְּלָכוֹת חָצוֹר,
אֲרָם בֹּת שִׁחָה גִבִּי כֹה שְׂלֹא אֲסִר כִּי בִּסְחָרֹת אֲחִירֹת אֵף עַל מִי שְׂלִיחִי עַד יִרְדּוּ לִמָּה שְׂתִּאֲחִירֹת לִקְוִי עַל יִדִּי אֲחִירִים עֲשֶׂה אֲחִירֹת
שְׂרָוִי אֲרָם וְסֻבָּא וְכֹה עֵינִי וְאִם לִקְוִי עַל יִדִּי רִדִּיק יִשְׂרָאֵל אֲבִל קֶרֶם וּמִסְכִּלוֹת חָצוֹר לֹא אֲרִינִי שְׂלִיחִי אֲלֵה עַל יִדִּי גִבִּי וְאִם

מִצֻּרֵת דִּדִּי

תִּרְעוּנוֹ מִדְּמֶשׁ מִדְּכָל: חֲחֻיִּיקָה, עֵינִי אֲחִירִים: וְחַבְלִים, מִנְחָתִי
לִידִם: (כֹּה) עֹשֶׂה, עֵינִי הִלָּחֵת: תְּחִלָּתִי, מִלְּשׁוֹן מִלֵּךְ וּפְלֹצֶת
קִרִית, מִרְיָם, מְסֻרִים, מִיִּידִי וְיִרְסִי: (כֹּה) יִדְמוּ, עֵינִי כְּדִימָה
כְּמוֹ מִן שְׂלֹשׁ דְּמָה (נִינִי וְנִכְוֶלְחָלִי) (כֹּה) וְחִצִּי, עֵינִי הִלָּחֵת

יִדִּים מִלְּחָמָה וְסֻבָּא לִשְׁמִי מִן הַנְּחִלָּה וְחֻזְתָּה רַחֵם וְחִדְסִי:
כִּי־יִרְדּוּ, כְּמִלֵּךְ יִוֹלֵחַ שֵׁן לֵה חֲסִילִים: (כֹּה) אֵיךְ לֹא עֹשֶׂה, מִלֵּךְ
יִסִּי: כִּי־יִכְוֶלְחָלִי הַמִּרְיָם מִקְוֹת רַחֵם עֵינִי לֹא הִנֵּחַ חֹמֶה
לְנִשְׁחָלִיתִי יִצֵּחַ עֵינִי חֲסִילִי קִרִית מְשֻׁשִׁי: (כֹּה) לָכֵן, מִפְּנֵי מִלֵּךְ
עֵינִי חֲסִילִי מִלֵּךְ לְנִשְׁחָלִיתִי חֲסִילִי עֵינִי עַל מִי יִמְנוּ וְיִסִּי חֲחֻיִּיקָה
כִּי־יִכְוֶלְחָלִי וְכֹה לִכִּי: הַנְּחִלָּה יִכְדֵּקוּ וְלֹא יִנְיֹס מִי מִסִּי כִי יִנְיֹס
יִכֵּה עֵינִי אֲנִי: בֶּן הָרָד, כֹּה מִלֵּךְ לִידִם: (כֹּה) לִקְדָר, רִלִּי עַל קֶרֶם וְגִבִּי אֲחֵר כֹּה אֲחֵר עֵינִי: כְּמִלֵּךְ הַחֹק מִלֵּךְ

Hazor—Daath Mikra conjectures that these were tribes dwelling in villages in the Syrian-Arabian Desert. which Nebuchadnezzar the king of Babylon smote—Although all the other nations mentioned were also smitten by Nebuchadnezzar, they

were previously smitten by other nations. E.g., Edom, Moab, Ammon, and Aram were subordinated by David, whereas Kedar and the kingdoms of Hazor were not conquered by any king other than Nebuchadnezzar.—[Redak]

and pangs seized her like a woman in confinement. 25. "How was the city of praise not fortified, the city of my joy?" 26. Therefore, her youths shall fall in her broad places, and all her warriors shall be destroyed on that day, says the Lord of Hosts. 27. And I will kindle a fire in the wall of Damascus, and it shall consume the palaces of the Ben-hadad. 28. Concerning Kedar and concerning the kingdoms of Hazor, which Nebuchadrezzar the king of Babylon smote. So said

25. "**How was . . . not fortified**" —Heb. עָרְבָה. *It was not filled with earth around its wall to strengthen the wall. Cf. "And they fortified (וַיְעֲרְבוּ) Jerusalem up to the wall" (Neh. 3:8). It can also be interpreted: Why was it not forsaken by this evil, that the evil should not come upon it?*—[Rashi] Redak renders: How was it not neglected from attack? The people of Damascus who flee from the war will say, "When the enemies came to wage war with us and take our land, how did they not leave over Damascus, a city of praise and a city of joy? Why did they not spare it from destruction? [Since it was a beautiful city, the enemies should have spared it.] This follows *Jonathan*.

the city of my joy—*So shall her king mourn over her.*—[Rashi]

26. **Therefore**—*This is an expression of an oath.*—[Rashi]

Abarbanel and Mezudath David explain: Since it is a city of great esteem, its inhabitants will fight for it until its youths die and fall in the streets, and all the warriors will be destroyed. No one will flee, but they will die fighting for the city. [The

exegetes do not explain how this verse is consistent with the preceding one. Perhaps that verse refers to the older people, not to the youths and the warriors.]

shall be destroyed—Heb. דָּמָה, lit. shall be silent. *Shall be destroyed, but it does not deviate from being an expression of silence, for in every ruined city, no voice is heard.*—[Rashi] Redak renders: shall be cut off.

27. **Ben-hadad**—The name of the king of Aram at the time of Nebuchadnezzar's invasion. When Aram succumbed to Sennacherib, the king was Rezin.—[Redak] Many Syrian kings bore the name Ben-hadad. Cf. I Kings 15:18, 20:1, II Kings 6:24, 8:7, 13:3. The identical prophecy is found in Amos 1:4.

28. **Concerning Kedar**—*They were desert dwellers, with neither wall nor city.*—[Rashi] It appears from Isaiah 42:11, however, that the Kedarites did dwell in villages. See Commentary Digest ad loc. *Jonathan* on Isaiah identifies Kedar with the Arabs. See also Isaiah 21:16 f., Gen. 25:15.

and concerning the kingdoms of

יְהוָה קוֹמוּ עָלָיו אֶל-קֶדֶר וְשָׂדֵהוּ אֶת־
בְּנֵי-קָדִם: כִּי אֶהְיֶיהֶם וְצֹאנָם יִקְחוּ
רִיעוּתֵיהֶם וְכָל-כְּלֵיהֶם וּגְמֻלֵיהֶם יִשְׁאוּ
לָהֶם וְקִרְאוּ עֲלֵיהֶם מְגוֹר מִסָּבִיב: יִגְסוּ
נָדוּ מְאֹד הָעַמִּיקוּ לְשֹׁבֶת יִשְׁבֵי חָצוֹר
נֹאֵם יְהוָה כִּי יַעֲזֹב עֲלֵיכֶם נְבוּכַדְרֶאצַּר
מֶלֶךְ-בָּבֶל עֵצָה וְחֹשֶׁב עֲלֵיהֶם
מִחֲשָׁבָה: יֵאָדָם קוֹמוּ עָלָיו אֶל-גִּוֵּי שָׂלֹו
יֹושֵׁב לְבִטָּח נֹאֵם יְהוָה לֹא יִדְלָתִים
וְלֹא-בְרִית לוֹ בְּדָר יִשְׁכְּנוּ: יִבְוֹהוּ
גְמֻלָּהֶם לְבֹו וְהַמֹּון מִקְנֵיהֶם לְשָׂלֹו

סהרי קרא (כס) וגמליהם ישאו להם. הרגום וסבון לחון: כאלהים הם חין חומה ואין עיר: (כט) מגור, (אחמאשמנ) נלעזו. ל"א ל"א יריאה: (פ) כי יעזב עליכם וגו'. ומה הוא הענה קומו עליו על גוי שלי: (לא) בדר יושכנו. מנחת ש

(ג) המצור: נכסדים מדויקים ה"ן בוא נגד: וסבן עליהם, עליהם קרי ויגיו יריאה: כ"א: (ה) שלי. כ"א הש"ן ויגדל המצור: (ג) ויראה. ככני ישמעאל כסר קרר וכן כתוב בתורה יסור נפיש וקדמח וית בני בדינחא ונאשר שהיו אלה בני קרר שיכנים במסורות: (כט) אהליהם. לפי שהם יושבי אהלים ובעלי מקנה וכן אמר כל צאן קרר יקבעו לך: (ו) נוסד נור, כבר פירש ענין הש' בנבואת אדום: (נל) קומו. אל גוי שלי. כבר שלו חיותי אלא שזה משקל אחד בשוא חש"ן בשלם שאמר פאר זעיר ונכתב בו וירד מצודת ציון

וכריסה: (כח) ושרדו. טני טושק וכו': (כט) וירעותיהם, מל' יריעה ויוליו: ישאו. יקחו: מנור. טני מחד: (לא) שלי. מל' שטח: בריח. הוא כעין מטח הסוגר הדלתות: בדר. ימידי כמו נכד נכטח (הכל' ד'): (ג) וחמין. טני רמיו: וזריתים. פגל עבר: (ג) נוסד נדר. כאילו הניחו מהירס לאחר להם נוסד מפרקתם וכיו מוס למקום רחוק מאד וסנו נעשה מוסתים להחמל: (נל) קומו. ר"ל ואלו הלא העלה והתחשבה שפער נעמי קומו על אל גוי היסוד בשלום ואין לו מלחמה עם מי לביתו נשאר ונוסד: לא דלת'ם. אינו יושב בטרי ממלך הסגורים דלתים ובריה: בדר ישכנו. אינם שוכנים מאוסים יחד כ"א כל אחד נכדו כי אין

fortified cities, closed up with doors and bars.—[Mezudath David]
they dwell alone—Confidently alone. They need not gather and dwell

among people, for they fear not that an enemy will come upon them.—
[Rashi] Mezudath David explains: They do not live together, but each

the Lord: Go up to Kedar and spoil the children of the east. 29. Their tents and their flocks they shall take, their curtains and all their utensils and their camels they shall take for themselves, and they shall call upon them a terror on every side. 30. Flee, wander far off, dwell deep, inhabitants of Kedar, says the Lord, for Nebuchadrezzar the king of Babylon has taken counsel against you and has devised a plot against you. 31. "Rise and go up to a peaceful nation, dwelling confidently," says the Lord; he has neither doors nor bars, they dwell alone. 32. And their camels shall be for a prey and the multitude of their cattle for spoil,

the children of the east—This follows *Jonathan*. *Redak* conjectures that these were the Kedarites who dwelt in the east. *Mezudath David* asserts that this is synonymous with Kedar and Hazor, both of whom dwelt in the east. *Redak* suggests further that the intention is the children of Kedmah the son of Ishmael, mentioned in Gen. 25:15, with Kedar.

29. **Their tents**—Because they were tent dwellers and cattle herders. Cf. Isaiah 60:7.

They will have little property to plunder. Yet they will plunder them.—[*Daath Soferim*]

terror—Heb. קָדֹר (*amassment in French*). Another explanation: an expression of fear.—[*Rashi*] According to the first explanation, the intention is that the nations will call an

assembly to gather around the Kedarites and attack them, so *Jonathan*. This word appears above 20:3, 10, 46:5. It is interpreted in both manners.

30. **Flee, etc.**—See above verse 8 in the prophecy concerning Edom.

dwell deep—this may mean: devise profound plans. It may also mean that wherever they flee, they will not escape.—[*Daath Soferim*]

31. **Rise and go up**—So will Nebuchadnezzar command his army, which needs supplies. He will command them to march on the Kedarites and plunder their possessions.—[*Daath Soferim*]

a peaceful nation—they are not engaged in war with anyone and are, therefore, not wary or distrusting of any nation.—[*Mezudath David*]

neither doors—They do not live in

קל רוח מקפי פהא
ומכר עבדיהון איתי
הבחרון אמר יי: לא ויהי
חצור לחרור יהודין צרו
עד עקמא לא ויהי
המן אנש ולא ויהי
כה בר אנש: יד כהנה
פנים נבואה מן קדם
י: עם וירמיה נביא על
עולם כריש סלכות
צדקה קלף שקטא
דכיה ויהיה קמטר:
להפדן אמר יי צבאות
הא אנא חבר ית הקוף
עולם ריש גבריהון:
יו ואיתי על עולם ארבע
מלכון מארבע רוחי
שמיא ואבדריטון קר
רוחא האלון ולא ויהי
עם ולא ויהי קמטר
מטטלי

וְזֶרְתִּים לְכָל־רוּחַ קְצוּצֵי פֶאֶה וּמִכְלֵ־
עֲבָרֵיו אָבִיא אֶת־אִידֶם נֹאמְרֵיהוּ:
וְהִיְתָה חֲצוֹר לְמַעֲוֹן תְּנִים שְׁמָמָה
עַד־עוֹלָם לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ וְלֹא־יָגוּר
בָּהּ בֶּן־אָדָם: יי אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה
אֶל־יִרְמְיָהוּ הַנְּבִיא אֶל־עֵינָם בְּרֹאשִׁית
מַלְכוּת צִדְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר:
יְהוָה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הַנְּנִי שֹׁבֵר
אֶת־קִשְׁת׃ עֵינָם רֹאשִׁית גְּבוּרָתָם:
וְהִבֵּאתִי אֶל־עֵינָם אַרְבַּע רוּחוֹת
מֵאַרְבַּע קְצוֹת הַשָּׁמַיִם וְזֶרְתִּים לְכָל־
הָרִחֹת הָאֵלֶּה וְלֹא־יִהְיֶה הַגּוֹי אֲשֶׁר

רש"י
בטח ביחידות אין לריבון להתאסף ולעס בקרב אדם שאין
יחלים שיבא אויב עליהם: (לב) קצוצי פאה, מוקלים
מקנה אל קלס הרוחות: (לה) את קשת עולם, את
מזכרת דוד
המשך כמו בוצר: (לו) והיו קצוצים פאה, והיו קצוצים לכל
פאה כענין קץ פן הפאה היא קצוטה: (לז) אשר היה, אורח
כי עולם עורא את הכשרים ובאי נבחה להיעד לישראל לשבך
חוקם ותקפם כמו שהקשת היתה הנושא איתו וכן ת"י תקוף: (לח) והבאתי, ארבע רוחות, כאלו ארבע רוחות יבוס ואת הרוחות
מזכרת ציון
ענין סיפור כמו והיו פהם (מלכ"י): קצוצי, מלכ"י קלס:
פאה, לד יפטר: עבדיו, לנדין: אידם, ענין נער ומקנה רשע:
(נג) לבטן, ענין מדור כמו כי מעון פאה היית (סלס"י):
תנים, מין נחש: יגור, ענין דירה: ולאו ראשית, כ"ל משכ וכן
ראשית מלכ"י (על"י): (לו) רוחות, כוח המושך: הרוחות,
כל רוחות המלכות: (לז) והבאתי וגו', כ"ל והבאתי כלל הרוחות וקלס העולם כלל הרוחות יבוסו מכל עבר כמלכ"י

of their might.—[Rashi] The bow represents the outstanding factor of their might since it was their main weapon.—[Mezudath David, Mal-bim]

36. four winds—It will be as

though four winds will strike them, each one blowing them in the direc-tion opposite that whence it came. Thus they will be scattered in all directions. Jonathan renders: four kingdoms.—[Redak]

and I will scatter them in all directions, cast to the ends, and from all its sides I will bring their misfortune, says the Lord. 33. And Hazor shall become a habitat of jackals, desolate to eternity; neither shall any man dwell there nor shall any man sojourn therein. 34. The word of the Lord that came to Jeremiah the prophet concerning Elam at the beginning of the reign of Zedekiah the king of Judah, saying: 35. So said the Lord of Hosts: Behold I am breaking the bow of Elam, the chief of their might. 36. And I will bring against Elam four winds from the four ends of the heavens, and I will scatter them to all these winds, and there shall be no nation where

one by himself, for they have no fear of enemies.

32. **cast to the ends**—*Separated from one end to the other end of the directions.*—[*Rashi*] *Redak* renders: cut off to every corner of the world. *Malbim* renders: whose ends are cut off, this being a pejorative referring to the Ishmaelites who are circumcised but not according to halachah. They are not referred to as circumcised but merely as those whose ends are cut off.

from all its sides—i.e. wherever they are, I will bring misfortune upon them.—[*Malbim*]

33. **nor shall any man sojourn therein**—even temporarily.—[*Mezudath David*]

34. **concerning Elam**—The Rab-

bis stated (*Sanh.* 89a) that Elam assisted the Chaldeans and came with them to harm Israel; therefore, this prophecy was stated concerning them.—[*Redak*] They assisted Nebuchadnezzar when he exiled Jehoiachin. Later, he vanquished them.—[*Isaiah da Trani*] *Mezudath David* identifies Elam with Media, as will be discussed below, verse 38. Originally, Elam was populated by Semites, as in Gen. 10:22.

35. **the bow of Elam**—*The might of Elam (other editions: the strength of Elam).*—[*Rashi*] The bow, being the strength of him who bears it, symbolizes strength.—[*Redak*] The Elamites were noted for their archery.—[*Malbim*]

the chief of their might—*The best*

the exiles of Elam shall not come. 37. And I will break Elam before their enemies and before those who seek their lives, and I will bring upon them evil — the kindling of My wrath, says the Lord, and I will send the sword after them until I completely destroy them. 38. And I will place My throne in Elam and I will destroy from there a king and princes, says the Lord. 39. And it shall be at the end of days, [that] I will return the captivity of Elam, says the Lord.

50

1. The word that the Lord spoke concerning Babylon, concerning the land of the Chaldeans, by Jeremiah the prophet. 2. Tell among the nations and let it be heard

37. **the kindling of My wrath**—because they did harm to Israel.—[*Redak*]

38. **And I will place My throne—My siege** (קְדוֹר).—[*Rashi*] For want of a comprehensible explanation, I suggest that the correct reading is קְדוֹר, *My dwelling*. *Rashi* alludes to the Rabbinic maxim in *Megillah* 29a: When they were exiled to Elam, the Shechinah was with them, as it is said: "And I will place My throne in Elam." Although this does not appear in our editions of the *Talmud*, it does appear in *Ein Yaakov* and is quoted by *Ibn Nachmiash* and *Yalkut Shimoni*. *Yerushalmi Taanith* 1:5 reads: when they were exiled to Media, the Shechinah was with them, as it is said: "And I will place My throne in Elam." And Elam means only Media, as it is

said: (Daniel 8:2) "And I was in Shushan, the capital, which is in the province of Elam." *Kara* explains: I will place My throne in Elam to judge them. *Redak* explains: Since I will destroy their king and princes, and they will understand that I have done this, it will be as though I have placed My throne there and I have placed a king upon it. Our Rabbis explain the verse as an allusion to Vashti, Haman, and his sons, for the entire event was for the benefit of Israel in their exile. They identify the "king" as Vashti and the "princes" as Haman and his ten sons. Through this salvation, "I will place My throne in Elam," for everyone will know that the salvation came from God.—[*Redak*]

39. **at the end of days**—See above 48:47, regarding Moab. The same

וּשְׂאוּ־נֶם הַשְּׁמִיעוּ אֶל־תִּבְחָדוֹ אָמְרוּ
נִלְכְּדָה בְּכֹל הַבִּישׁ בְּלֹ תַת מִרְדָּךְ
הַבִּישׁוּ עֲצֻפִּיהַ תַּתוּ גְלוּלֶיהָ יִכִּי עָלָהּ
עָלֶיהָ גֹי מִצָּפוֹן הוּא יִשִּׁית אֶת־אַרְצָהּ
לְשִׁמָּה וְלֹא־יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֶמָה נָדוּ הָלָכּוּ יִבְיָמִים הִהְמָה
וּבָעֵת הַהִיא נָאֻם יְהוָה יָבֹאוּ בְנֵי־
יִשְׂרָאֵל הֵמָּה וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדוֹ הָלֹךְ
וּבָכּוֹ יֵלְכוּ וְאֵת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם יִבְקֹשׁוּ׃
הַ צִּיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶּרֶךְ הַנֶּה פְּנִיהֶם בָּאוּ

אֶתְקַבְּלֶהָ כְּכֶלֶךְ הַחַיִּיתוּ
 וְשִׁלְחִין כֹּלֵל אֶתְכֶרֶו
 וְשִׁלְחִין לְמִסְוֶדֶה הַחַיִּיתוּ
 עַל־כֵּן הֵא אֶתְכֶרֶא
 סִעֻהָהֶם : : אֶרֶי סִלִּיק
 עֲלֶה־שֶׁסׁ כִּמְלֻעָה עֲפֻתָא
 אֶתְכֶרֶא יִשְׁוֹי יִתְרָא עֲרָה
 לְעָדוּ וְלֹא יִתְיַסֵּב בָּהּ
 סִמָּן־שֶׁא עַד בְּעִירָא
 אֶתְכֶרֶא וְלִי : : יִבְרִיכֻא
 הַיִּמִּין וְכַעֲנָא הַשְּׂמִי
 אֶתְכֶרֶא וְיִתְהַלְכִּין בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אִמְרִין וְכֵי
 יִשְׁרָאֵל בְּחֶרֶם בְּמַגְלִיתָהוּ
 פֶדֶד הוּא בְּכֹן לִי
 וְכִמְלֻעָהוּ מִצֵּרַע
 גִּלְתָּהוּ פֻלְחָנָא דִּי
 אֶתְכֶרֶו : : יִתְבַּעֲנָא
 הַלְלִין : : יִשְׁאֲלוּ מִלְּמִיל
 אֶתְכֶרֶא סִבְכֵּשֶׁא

כִּהְרִי קָרָא
 (ב) הוֹבִישׁ בַּל חַת מִסּוּדוֹ, הָיָה בְּהִיטוֹ דַּלְחִיק לְכָל אִיתְכְּרוֹ
 דַּלְחִיקוֹ לְחִסּוּדוֹ בִּלְכִּי וְכִי הָאֵל: (ג) כִּי הָלַעַי מִיָּה נָתַן
 מִסְעָפִין, וְהָכִי הִירִשׁבַּ כְּצִנְתָּ שֶׁלֹּב: (ד) הִלְקִיכְכּוּ וַיִּלְכוּ
 לִקְבֹּשׁ דְּחִסִּים, וְדַבְּרוּ זֶה הָיָה בְּסִלְתָּ לְכַבֵּל ע' שָׁנָה וְנִאֲמָה שֶׁת
 שֶׁסָּא הָיָה אֲלֵהֶיךָ וְנִסְעָתָה: (ה) צִיּוֹן יִשְׁאָלוּ דֶּרֶךְ הַנֶּה שְׂמִיחָא
 מְנַחֵם יֵשׁ

רשי
ג (ב) ושאו גס. (פורק"א בלע"י) סי' אסיפה הוא: ב.ד.
מרודך. שמות עבדים של ככל: (ג) גוי מצפון.
מדי ופרס: (ה) דרך הגה. דרך המקום הזה ירושלים
נאולה: ואת ה' אלהיהם יבקשו. לקיים מה שנאמר ובקשתם
רש

[illegible]

הגוים אשר שיבשרו כבודו זו בגוים: הובישו כל חת סרודך.
אלה חת אליהו בכל ואמר הרי הם כאליהו הובישו עתה וחתו כל
שירת חת: חתו. מלצל: מי כל. עלה. מי צפון. מרי עזר.
היבוס כל סרם: ביאנו מי ישראל אחר מבני הורה יחירי.
שדכסו נצארו בארץ עמים ספורה כסם חרבי וקטלוי וקטלוי
יצא עמם כשלו סבל כל ירי כרש כל סרם: הלך וכו'.
כמו וישל לרחל וישא ויבך, ויבך על צוארו עוד: (וה) ציון
מזל דוד

(ב) גם, כלום ארוך ומסע נדבחו והוא פשוט נדחו: זו אחיסה:
החבור. ענין בעצמה מהו אלף זה חסדו משני (ג' א').
הוביש, מלך נוסע: בן-מרדך. שמים חסדו מלך-חסד. ענין
השירים מהו והחמיל אל חילם (על מלך): שצדיק, כי ידעו
הספילים מלך חמילי בן מרדכי וצדיקו חילי ואילם ענינם:
גליליה, הספילים המאוסים נגזל על דמי והוא מלשון גלל:
החורבן (ע' חסדו). ענין שמים חסדו כי חסדו פשוט
(שמות דל): גרי, מלשון נדידה: חן, רגה, לשם וילכך: ונחל:

[illegible]

(ה) ציין ישאלו. הן הדרך הקולך ללין ויכבו פניהם דרך סה:

lonian exile, when the redemption came about.—[Kara] Redak explains that they wept for joy when they returned to their land after the exile. *Mezudath David* explains that they will return to the land of Israel in repentance and will supplicate the

Lord to grant them aid and success
on their way.

5. **They will inquire of Zion**—When they return from the Babylonian exile, they will ask one another the way to Zion.—[Redak. *Mezudath David*]

and raise a standard; let them hear and do not hide it. Say, "Babylon has been taken, Bel has been shamed, Merodach is dismayed, her images have been shamed, her idols have been dismayed. 3. For a nation has marched against her from the north; he shall make her land a desolation, and no one shall dwell therein; both man and beast have wandered, yea they have gone. 4. In those days and in that time, says the Lord, the children of Israel shall come, they and the children of Judah together; they shall go along weeping, and they shall seek the Lord their God. 5. They shall inquire of Zion; their faces are directed hitherward. "Come

French.) That is a signal for gathering.—[*Rashi*] According to *Rashi*, **וְ** is the pole upon which the ensign is attached. So *Mezudath Zion*. See on Isaiah 5:26, where it is explained adequately.

Bel . . . Merodach—*The names of the Babylonian deities.*—[*Rashi*] It is as though the idols are shamed and dismayed since they cannot save their worshippers.—[*Redak*] *Jonathan* paraphrases: Those who worship Bel are shamed, those who worship Merodach are dismayed.—[*Kara*]

3. a nation . . . from the north—*Viz. Persia and Media.*—[*Rashi, Redak*] They are located northeast of Babylon.—[*Mezudath David*]

4. the children of Israel shall come,

they and the children of Judah together—Those of the children of Israel who were exiled with Judah and Benjamin will return, for, when the Ten Tribes were exiled, some of them remained scattered in the land, as is stated in the accounts of Hezekiah and Josiah. Scripture states that those of the children of Israel were exiled with Judah to Babylon, and they went out with them when Cyrus gave them permission to return to Eretz Israel.—[*Redak*] *Malbim* considers the Levites and the Benjamites the children of Israel, and the children of Judah were the Judahites alone.

they shall go along weeping—To beg mercy. This took place at the end of the seventy years of the Baby-

and join the Lord [with] an everlasting covenant that shall not be forgotten." 6. My people were lost sheep, their shepherds caused them to stray, [to the] mountains [they] led them astray; from mountain to hill they went, they forgot their resting place. 7. All who found them devoured them, and their adversaries said, "We are not to blame because they sinned against the Lord, the habitation of justice and the hope of

are directed hitherward—*Toward this place, Jerusalem, they shall direct their faces when Babylon will be destroyed and they will leave it with the sanction of Cyrus, king of Persia.*—[Rashi]

"Come and join the Lord"—Each one will say to his friend, "Come and join the Lord." *Jonathan*, however, renders: "They shall come and join the Lord's people, and He shall form for them an everlasting covenant, which shall not terminate." He, apparently, believes that proselytes joined them in their ascent from Babylon to the Holy Land. We find a similar prophecy in Isaiah 14:1: "And the strangers shall accompany them and join the House of Jacob."—[Redak] See Commentary Digest on Isaiah, where various views are discussed, whether that verse refers to the redemption from Babylon or to the final redemption through the Messiah.

Kara renders: "Come." And they shall join the Lord, etc. Those who direct them on the way to Jerusalem will say, "Come and we will show you the way." And those who direct them will join the inquirers and both will go to Zion. We find a similar verse in Zechariah 8:21f.

6. lost sheep—which no one seeks. So were My people until the time of the destruction of Babylon, for then they will be sought.—[Redak]

their shepherds caused them to stray—*Their kings caused them to stray away from Me.*—[Rashi] Their kings were responsible for their being lost, for they misled them by going in evil ways.—[Redak]

mountains . . . led them astray—*To the mountains, to the idol worship that was on the mountains.* שֹׁכְבִים (*esvayent in O.F.*) *led astray, their kings led them astray. And Jonathan rendered: their governors plundered them.*—[Rashi] Redak, quoting *Ibn Ganah* (*Schoraschim* p. 492), defines it to mean "drove." They drove them to the mountains and sent them away. He suggests: They broke them and crushed them on their way to exile from mountain to mountain and from mountain to hill.

7. "We are not to blame"—We are not guilty for harming them. They deserved it because they sinned etc.—[Redak]

the habitation of justice—They sinned against God, the Lord of the world, Who is the habitation and the place of justice. This is reminis-

אבותיהם יהוה: ^ה גורו מתוך בבל
ומארץ פשדים יצאו והיו כעתודים
לפני-צאן: ^ס כי הנה אנכי מעיר
ומעלה על-בבל קהל-גוים גדלים
מארץ צפון וערכו לה משם תלכד
הציו בגבור משלל לא ישוב ריקם:
והיתה בשדים לשלל כל-שלהיה
ישבעו נאם-יהוה: ^{יא} כי תשמהי כי

קידשיה וסבור
אבהיהו: ^י ה גורו
כמו בכל ופארע כסדאי
פוקו והיו בר ברבין
בריש עקא: ^ס ארי הא
אנא מיהי וסיסק על
בבל משנה עפ סין
סניאין הארעא צפונא
ויסריון עלה קרב ספקין
התאחד נהרויה בגבר
קמביל לא קביון רבין:
י ויהי ארע כסדאי
לקאו כל בנאיה ויסקעין
אמר יי: ^י ארי תחרין
נארי ה בועין גורו
אחסינהי ארי תרוצין

מרה"י קרא

רש"י צאן קרי נאם משכיל קצין כפרתא חשמהו קרי

הצדים שיאמר הצד עליהם כל מה שאנו מריצים להם אין אנו
אסמים בדבר משני שחטאנו לה'. אלא דבריו דגבויא חן שפסיד
מה מעם כל מוצאיהם אכלים וצריהם בזוים אותם ואמר לא
נאשם דבר זה גורם שחטאנו לה' נוח צדק ופסוקא אבותיהם יי:
ושכחו חקת אבותיהם הוא ה': (ח) גורו מתוך בבל. ודיו
הנאשם וכל הנאשם יעל בדבר וכל הנאשם יעל בדבר וכל הנאשם יעל בדבר

(ח) גורו מתוך בבל. מנחה לאו מס: כעוהדים
לפני צאן. דרך הכההדים ללכת לפני העיר כחלש העוים:
(ס) וערכו לה. ויסדרון עלה קרב: (יא) שוים נחלתיה.

מנחת פ' הכפורה דרביס סיוס כ"ס
(ח) יאלו. יא קרי: (ס) גוליס. סר ואלו פ' הכפורה דרביס סיוס כ"ס
והדיס חלחית: (ח) ספחית. ספחית קרי: ספחית: ספחית:

נח. גורו. אמר כנגד ישראל: גורו. מתוך בבל. יצאני. כתיב
סדבש שלא לנחם וקרי צאן סדבש נכחין אחר: והיו
כעוהדים לפני צאן. והיו בצאנם כמו העוהדים שהולכים לפני
הצאן כן והיו הצאן בלא חסר ובלא יראת ויהיו כחברין
שיעורכו מלחמה בשם ויכדו אותה לא יסכרנו ללכת אל כקום אחר: הציו בגבור משכיל. הציו חקלה חות שיעלו על בבל היו
כחצו גבור משכיל שלא ישובו ריקם בירוחו שלא יתיר כן יהיו הציו כל הגלחיים על בבל משכיל שאל
בדברו הם נחמם שכולה: (י) והיתה כשדים. מ' ארץ כשדים וכן ה"א ארץ כשדאי ואי' ערש כשדים: (יאלו) כי חשכתי. כתיב
בידך וקרי בידו וכן הללויו תפוש ותצדלי כתיב בידך וקרי בידו והחשוב שהוא כנוי הנקבת כנגד בבל אוטר על חבנסה
דרך כלל והקרי כנוי הרבים כנגד יושבי בבל דרך פרס אבר אחס שטי נחלתי הייתם שחטים ועלוים בחרוביכם ארצי
והייתם שמי ורבים נסבס ארצי כמי גללה רשנה והייתם צהלים ושנהים כמו אגדיים נצחם המלחמה ואתם לא בגבורתכם

מצודה דוד

וכקיה. מ' תקום ותוחל: (ח) גורו. מ' גידים: כעתודים.
כס הנדלים מן הכוים: (ס) כעיר. מלכות כעוהדות: קהל. קבון
עם: וערכו. ענין סודר התלחמה: משכיל. מ' שכול וסר כמו
ומשכלת גוים היית (ויחולקו ליו): לא ישוב ריקם. חלחל
מקן להם השולח מי לנשות דוד וחזרו לנפשיים ריקם וכן לא ישוב

פילא חקוסם וסמו הוה ה' תמורה סכא: וסכל ככל וסכול וסכול
לו ילאים הצד לנחמין ואלה נחמם כס: (ח) גורו. ומפסח ודו
מתוך בבל: כעוהדות. וסכרו ללכת מלכ כמו כעוהדות הוהלים
לסני שגר חרץ קל' קס כרים יסאיו ככלל חסם כסדים סכרו
ללכת: (ס) בארץ צפון. חס' ערס: וערכו לה. וערכו עליה
ומנחמה וסכס מנחמם שיערכו עייהם מלכ סכרו ואלה יסכרו ללכת
מנחמם לו מוקם: חציו. סל הקלס סכרו יסיו כמי גורו תשכילו
הקלס הכוא: (י) ישבעו. קל' הכנסה סולו יסלנו כס: (יאלו) כי תשכחו.

מנחת פ' הכפורה דרביס סיוס כ"ס
(ח) יאלו. יא קרי: (ס) גוליס. סר ואלו פ' הכפורה דרביס סיוס כ"ס
והדיס חלחית: (ח) ספחית. ספחית קרי: ספחית: ספחית:

10. And the ... Chaldeans shall
become a prey.—In order to reconcile
the noun, which is masculine plural,
and the verb, feminine singular, we
must insert the word ארץ, the land
of, or עדת, the congregation of. The
former appears in *Targum Jona-*
than.—[Redak]

shall be sated.—They will find so
much spoil to share among them-
selves that they will be sated.—
[Kara]

11. As you rejoice, etc.—Accord-
ing to the measure that you rejoiced
and jubilated when you were the
spoilers of My heritage, so will I

their forefathers — the Lord.” 8. Wander out of Babylon and go out of the land of the Chaldeans, and be like the he-goats before the flocks. 9. For behold I am arousing and bringing up upon Babylon an alliance of great nations from the north land, and they shall set themselves in array against her, from there she shall be taken; his arrows are like [those of] a mighty man who bereaves, it shall not return empty. 10. And the [land of the] Chaldeans shall become a prey; all who prey upon it shall be sated, says the Lord. 11. As you rejoice, as

the Lord—His Name denotes that He rules over the entire universe. Therefore, since you sinned against Him, you have yourselves to blame for your exile and your destruction.—[*Mezudath David*]

8. Wander out of Babylon—Accordingly, go out of there.—[*Rashi*] This is addressed to Israel.—[*Redak*] Here Jeremiah prophesies their return from Babylon.—[*Abarbanel*]

out of Babylon—the capital city.—[*Malbim*]

and go out of the land of the Chaldeans—I.e. out of the entire land of the Chaldeans.—[*Abarbanel*] *Malbim* explains that Babylon will be overturned first and then the entire country.

like the he-goats before the flocks—It is customary for the he-goats to go before the flock, at the head of the she-goats.—[*Rashi*] When you leave, be as the he-goats before the flock, strutting without fear or fright. *Jonathan* renders: And be as officers at the head of the people.—[*Redak*] Although many will remain in Babylon, who are

returning to the Holy Land, hasten as the he-goats before the flock.—[*Abarbanel*, *Mezudath David*] *Malbim* explains: Although you have no shepherds to lead you, be like the he-goats that go before the flock with the rest of the flock following them. This symbolizes Ezra, Nehemiah, and the heads of the exile.

9. an alliance of great nations—This refers to Persia and Media.—[*Mezudath David*]

and they shall set themselves in array against her—They shall array themselves in battle against her.—[*Rashi* from *Jonathan*]

from there she shall be taken—They shall take her from the scene of battle. It will be unnecessary to go elsewhere to capture them.—[*Redak*] *Isaiah da Trani* explains: From the northland she shall be taken, the home of Persia and Media.

his arrows are like, etc—The arrows of this alliance will be like the arrows of a mighty man who bereaves. Each one hits its target. So will all the arrows of the armies attacking Babylon take their toll.—[*Redak*]

you jubilate, O spoilers of My heritage, as you become fat like a threshing heifer, and you neigh as strong horses, 12. your mother has been exceedingly shamed, she who bore you has been embarrassed; behold the end of the nations is desert, wasteland, and a barren plain. 13. Because of the wrath of the Lord, she shall not be inhabited, and all of her shall be desolate; whoever passes by Babylon shall be amazed and hiss about all her plagues. 14. Set yourselves in array against Babylon all around,

cause others to rejoice and jubilate when they spoil and pillage you.—[Kara]

O spoilers of My heritage—Heb. יְשׁוּעֵי—[Rashi from Targum Jonathan]

as you become fat—Heb. וְהָפַשׁ, *an expression of fat*.—[Rashi] This is literally an expression of increase, here referring to increase in fat, as in Malachi 3:20.

a threshing heifer—Heb. וְהָפַשׁ, *a heifer that threshes the grain and eats constantly*.—[Rashi] According to Rashi, the root is פָּשַׁח. The feminine form of the present should be spelled וְהָפַשׁ, as it is indeed spelled in many editions. In some editions, however, it is spelled וְהָפַח, the “aleph” substituting the “he.” Redak explains that Babylon is compared to a threshing heifer, which eats of the grain she threshes, in contradistinction to a plowing heifer, which has no grain to eat. Others connect this root with וְהָפַח, *grass*, rendering: like a heifer which grazes in the grass. Ibn Ganah rejects this interpretation on the grounds that the word would appear as וְהָפַח, similar to וְהָפַח, thirsty, or וְהָפַח fol-

lowing the pattern of וְהָפַח, wise. Jonathan's translation coincides with Rashi and Ibn Ganah.—[Redak, commentary and Shorashim]

and you neigh as strong horses—Heb. וְהָפַח. This follows Mezuḏath David. Kara explains this as “the sturdy calves,” such as are found in Bashan. Redak renders: and you shout for joy like the mighty. You rejoice like the mighty men who are victorious in battle although it was My wrath that made you victorious, not your might.

12. Your mother—*Your nation*.—[Rashi] Because of your joy that you experienced when you conquered and spoiled My people, your nation will be ashamed, for others will come and spoil you. Jonathan renders: Your nation . . . your province.—[Redak]

the end of the nations—*Although your beginning was great, your end will be a desert*.—[Rashi]

13. Because of the wrath of the Lord—that He was wroth with Babylon. Jonathan renders: Because you, Babylon, angered the Lord.—[Redak]

and all of her shall be desolate—

all you who bend the bow, shoot at her, spare no arrow, for she has sinned against the Lord. 15. Shout against her all around; she gave her hand, her foundations have fallen, her walls are torn down, for it is the Lord's vengeance; wreak vengeance upon her; as she did, do to her. 16. Cut off a sower from Babylon and one who grasps a sickle at the time of harvest; because of the intoxicating sword, every man shall turn to his people, and every man shall flee to his land. 17. A scattered sheep is

became more and more deserted. Alexander the Great intended to make it the center of his world empire. When his early death prevented this, Babylon eventually passed from the scene and was gradually reduced to rubble. See Biberfeld, *Universal Jewish History*, vol. 1, p. 24.

14. Set yourselves in array—I.e. in battle array.—[Redak]

shoot at her—Heb. *נִדְדוּ*. *Cast stones at her*. Cf. "And they cast (*נִדְדוּ*) stones at me" (Lam. 3:53).—[Rashi] *Mezudath David* renders: Shoot arrows. *Redak* suggests both. [The context appears to support *Mezudath David*]

spare no arrow—Fear not that the arrows will not find their mark and will be wasted, for every arrow that is shot will, indeed, find its mark.—[Redak]

for she has sinned against the Lord—Therefore, you will succeed in your battle, and every arrow will find its mark.—[Redak, *Mezudath David*]

15. Shout against her—to confuse her and create chaos. This is reminiscent of the conquest of Jericho by Joshua.—[Redak]

she gave her hand—like a person who has no strength and stretches

forth his hand to whomever he sees, to beg mercy and aid. Cf. *We gave our hand to Egypt*" (Lam. 5:6).—[Rashi] *Redak* explains: She surrendered herself to the enemies, for she could not stand up before them.

her foundations have fallen—Heb. *אֲשֵׁי יְסוּדֶיהָ*. *The strength of her foundations*. Cf. "And the foundations (*וְאֲשֵׁי יְסוּדֶיהָ*) shall be fastened" (Ezra 4:12). *And in the language of the Mishnah: Those who dig for foundations (*וְלֹאֲשֵׁי*)* [Baba Kamma 50a]. Cf. "And strengthen yourselves (*וְהִתְחַזְקוּ*)" (Isa. 46:8), equivalent to *וְהִתְחַזְקוּ*, and strengthen yourselves.—[Rashi]

as she did—to the city of the Lord.—[Rashi] As she tore down the walls of Jerusalem.—[Redak] See below 52:14.

16. Cut off a sower—Destroy a king from Babylon and one who grasps a sword in time of slaughter.—[Rashi from Jonathan] *Jonathan*, obviously, interprets the verse figuratively. *Redak*, however, suggests that it be interpreted literally, signifying that after the city has been destroyed and has become wasteland, it will no longer be sowed, and hence, no harvest will be forthcoming.

יִשְׂרָאֵל אֲרִיּוֹת הָיִיתִי הָרָאשׁוֹן אֲכָלֶנּוּ
מִלֶּךְ אֲשׁוּר וְזֶה הָאֲחֵרֹן עֲצָמוֹ
נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל: י' לָכֵן כֹּה
אָמַר יְהוָה עֲבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי
פֹקֵד אֶל־מֶלֶךְ בָּבֶל וְאֶל־אֶרֶצוֹ בְּאִשׁוּר
פִּקְדֹתַי אֶל־מֶלֶךְ אֲשׁוּר: י"ט וְשִׁבְבַתִּי
אֶת־יִשְׂרָאֵל אֶל־גִּוְהוֹ וְרַעַה הַכַּרְמֶל
וְהַבָּשָׁן וּבְהַר אֲפְרַיִם וְהַגִּלְעָד תִּשְׁבַּע

רש"י

סר"י קרא

חרכב בעדן קסול: (י"ט) הראשון אכלו. שהגלה י'
השנתי: עצמו. גרס גירס עלמותיו שנמר השיריים יהודה
וכנמן. עלמו (דיושאל"ר בלע"י): (י"ט) ורעה הברסל.
זה נבוכדנצר שהגלה יודעה ובניסן שהחריב ירושלם וכל ערי
יודעה: ינוח לכן. אל. כפ על: (י"ט) ושובבתי. אשיבו אל
נזע אחר שאפקוד על ארצו: ורעה. לפי שהשיליו לשות אחר
ורעה חכר הסקסות ואלה שהם ארץ מרעה וזה הפסוק ואשר
אחריו בשיבת גלות בבל ואדם לעתיד וזהו תנח"ך כי כפסוק

לשם פוזר שהריוחה אריות מסקים המרעה ומשפדיתיו אותה
מסקם השמור עומדן ואוכלין אותה את ישראל כן: הראשון
אכלו מלך אשור. משעבר הראשון הוא מלך אשור מצא ישראל
על מניאמו שאנן מנעוריו ושיקם על שמוריו ודריין בגלות לא
הלך. לפיכך מצא בו כרי לאכול. חתו שאמר ו זקרא. וראשון אכלו מלך אשור.
ולשולו אחריו לא מצא בו כי אם עצם יבש. כשה חות שפרפת חית רעה ושבע מכשרת ולא השאיר בת כי אם עצמות ובה חת
אחריות ומצאה את העצמות ומגרם אותם. לפיכך אמר בסלך בבל חת האחריו עצמו: (י"ט) ושובבתי את ישראל אל גוהו.

רד"ק

זה נבוכדנצר שהגלה יודעה ובניסן שהחריב ירושלם וכל ערי
יודעה: ינוח לכן. אל. כפ על: (י"ט) ושובבתי. אשיבו אל
נזע אחר שאפקוד על ארצו: ורעה. לפי שהשיליו לשות אחר
ורעה חכר הסקסות ואלה שהם ארץ מרעה וזה הפסוק ואשר
אחריו בשיבת גלות בבל ואדם לעתיד וזהו תנח"ך כי כפסוק

מצודת ציון

מצודת ציון

לחיות סדיוו לוחם וסכרמיה מפדרי כי כן מלי כמלכות סדיוו
לוחו מאלו: תראשון. ספדית סלסול אכל כפיו וכו' מלך אשור
שכנלס פשלים שכנסיס: וזה האחרון. זה ספדית האחרון שכר
פנמותיו וכו' כ"ג מלך ככל שכנלס יהודה וכנסיס: (י"ט) חגני
ר"ל מלך יכזב וכן ישיי כפדית שלשית מלך ישראל אל נוכי ויכנס
לשם אמר לשון כפסל כש: תשבע נפשו. מרד כמרפס כפניו

דמיס: עצמו. ר"ל שכר פנמותיו ודונפתו וכל כפולתי פשלים
(ליוב ז"ל) וכו' תפוקד כפוש: (י"ט) פוקד. פניו כפנמת כפנל
כרפס: (י"ט) ושובבתי. מלך שכנלס: נזע. מדולו: ורעה. מלך

פוקד. לשנית לכדי נמול אל מלך ככל נזע: (י"ט) ושובבתי. ר"ל מלך יכזב וכן ישיי כפדית שלשית מלך ישראל אל נוכי ויכנס
כמרפס הכנמל וככנל כפסל מוקס מרפס עמן ולמי שפסלס

more likely, for, just as God visited
retribution on Assyria and Babylon,
so will He visit retribution on all of

Israel's adversaries.—[Redak] Isaiah
da Trani accepts the former inter-
pretation.

Israel which lions have driven away. First the king of Assyria devoured him, and this last one broke his bones, Nebuchadnezzar the king of Babylon. 18. Therefore, so said the Lord of Hosts, the God of Israel: Behold I visit retribution upon the king of Babylon and upon his land, as I visited upon the king of Assyria. 19. And I will return Israel to his dwelling and he shall pasture in the Carmel and the Bashan, and in Mount Ephraim and Gilead shall his soul be sated.

First . . . devoured him—*For he exiled the Ten Tribes.*—[*Rashi*] *Redak* explains that it was as though the king of Assyria devoured their flesh; he first exiled the tribes of Reuben and Gad and the half-tribe of Manasseh, and then he exiled the remaining tribes, leaving over only Judah and Benjamin.

broke his bones—*He broke his bones, for he finished the leftovers, Judah and Benjamin.* *דֶּסוֹסָה* (*desossa* in French), broke the bones.—[*Rashi*] The figure is a sheep that was torn by a wild beast, who devoured its flesh, leaving over only the bones. Another beast comes along, finding only dry bones, and breaks them to suck out the marrow. So was it with Nebuchadnezzar, he found only the remains of the tribes of Judah and Benjamin.—[*Kara*] *Redak* elaborates that Nebuchadnezzar exiled Judah and Benjamin, and destroyed

Jerusalem and all the cities of Judah.

18. I visit retribution—As I have visited retribution on the king of Assyria, so will I visit retribution on the king of Babylon.—[*Malbim*]

as I visited upon the king of Assyria—for, after he exiled the Ten Tribes, God took vengeance upon him when he besieged Jerusalem.—[*Isaiah da Trani*]

19. And I will return—I will return Israel to his dwelling after I visit retribution upon his enemies.—[*Redak*]

and he shall pasture in the Carmel—*An expression of pasture.*—[*Rashi*] Since he compares Israel to a sheep, he uses an expression of pasture, and he mentions all the places in the Holy Land used for pastureland. This verse and the one following it may be referring to the return from the Babylonian exile or to the future redemption. The latter is

נִפְשׁוּ: כִּי יָמִים הָהֵם וּבִעַת הָיָא נֶאֱמַר
 יְהוָה יִבְקֹשׁ אֶת־עֵינַי יִשְׂרָאֵל וְאִנְנוּ
 וְאֶת־חַטָּאת יְהוּדָה וְלֹא תִמְצָאֶנָּה כִּי
 אֶסְלַח לְאִשֶּׁר אֲשֹׁאֵר: כֹּא עַל־הָאָרֶץ
 מִרְתִּים עָלֶיהָ וְעָלֶיהָ וְאֶל־יְיֹשְׁבֵי פְקוּד
 חֶרֶב וְהַחֲרָם אַחֲרֵיהֶם נֶאֱמַר יְהוָה
 וַעֲשֵׂה כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ: כִּי קוֹל
 מִלְחָמָה בָּאָרֶץ וְשֹׁכֵר גִּדּוֹל: כִּי אֵיךְ

יסקד שא השבע
 נקשהו: כ כימי
 האינו ובענת ההיא
 אסר ויהבעו את חובי
 ישראל וליהינו וקטא
 כי ח יהודה ולא
 יספקו אבי אשבוק
 לשאר דאשאר: כא על
 ארעא דקא סרבן סר
 עלה ועל יהבי פקוד
 דקסלון בחרבא יהו
 דנקרא שאריתיהו אסר
 נעביד קב
 דמקרתה: כב קק קרבא
 קארעא וקרבא: כא
 כ א יבין אתקטוף

מרה"י קרא

יתיר

רש"י

ורעה הכרבול והבשן: (כא) על הארץ ברחים. על ארץ בכל
 שמרתה הרבה פזכים: עלה עליה. מצוה דקסלון למדי שיעלה
 עליה. ועל יושבי עיר ששמה פקוד: ועשה ככל אשר צויתוך.
 שאסרתו על ידי ישעיה עליו עולם צורי כרי: (כב) פשוש כל

מנחת שי

(ג) כימים הם נצטת היל. זה תבון הם למעולא ולפסול תחלת כחש:

לשון מרעה: (כא) מרתים. שמהרתי והרגתי: פקוד.
 סס מדינה וכן פקוד ושוע וקוע (ויחזקאל כ"ג) ח"י סס
 מדינות: ועשה ככל אשר צויתוך. אחת כורש ניד

ר"ק

על מלך אשור ועל מלך בבל כן יפקוד על כל לוחצי ישראל כמו
 שנאמר ופקדתי על כל לוחצי: (וכימים הם) ענין זה הפסוק
 סוכות שהוא עתידה כמו שאמר לכעול כי אסלח לעוני ולחטאתי
 פשעתי וחטאתי היו בבית עמי ואחריו בבלות זה: ואשר אשאר. וגם זה
 חזונו בירושלם קדוש יאמר לו ונאמר שארית ישראל לא יישבו עולה ונר:
 ענין סרי וכן תירגם יונתן על ארעא דעמא סריב: עלה עליה. אבר
 חזק בנגד דרש: ואל יושבי פקוד. קראה גם כן פקוד שבא
 חזק לפקוד עונם וינתן. לא תירגם כן פקוד לדעתו שהוא שם פועל
 ותרוב צווי מענין חרב כלומר חרוב בחרב וכן וההרס כמו יאת כל
 בחרב צווי חרוב אריות אחריהם והרקותו אחריכם חרב וינתן
 שארית האדם ואחריו וכן ח"י ועל יחבי פקוד דקסלון בחרבא

מצורת דור

סס: (כ) יבוקש. אף אם יבוקש לא יי: לאשר אשאר. ולאו
 ששארית מהם הפלג לעונם כי יסו נמקדים מקושי השטנוז וילכו
 לסס: (כא) על הארץ ברחים. חזק לדביו הלשונים ואמר אל
 מול המחריב אל ככל ענה למחמה על הלץ שמדדה וסעטה ככל האומות
 סקוד וקוע ושוע (ויחזקאל כ"ג) או טל בל יאמר וקלא כן לפי
 אלחריס והחריס: ועשה ונר. חזק לכוז: (כב) בארץ. בשטן בלץ ככל: (ג) ארץ נגד. חזק נכח ככל שביס משכר ומסוף

after them—Pursue those who flee
 and slay them with the sword.—
 [Redak]

and do according to all that I have
 commanded you—You, Cyrus,
 through Isaiah the prophet.—[Rashi]
 The reference is to Isaiah 45:1–7.

Kara explains that the command
 was to Media and the reference is
 Isaiah 21:2: "March, O Elam, be-
 siege, O Media."

22. in the land—of Babylonia.—
 [Mezudath David]

20. In those days and at that time, says the Lord, the iniquity of Israel shall be sought, but it shall not be there, and the sins of Judah, but they shall not be found, for I will forgive those I leave over. 21. Upon the rebellious land, march upon her, and upon the inhabitants of Pekod; slay with the sword and utterly destroy after them, says the Lord, and do according to all that I have commanded you. 22. The sound of war is in the land and great destruction. 23. How

20. In those days—This verse is evidence that the section deals with the future redemption, as above 31:33: "... for I will forgive their iniquity and their sin I will no longer remember." In that same verse, we read, "for they shall all know Me from their smallest to their greatest." This could not possibly be referring to the time of the Second Temple, when the Jews committed many sins, as they do in this present exile.—[Redak]

those I leave over—This too indicates that the future redemption is meant, for this verse parallels Isaiah 4:3: "And it shall come to pass that every survivor shall be in Zion, and everyone who is left, in Jerusalem; 'holy' shall be said of him, everyone inscribed for life in Jerusalem."—[Redak] Abarbanel differs with Redak and explains this verse as referring to the sin of violating the laws of the Sabbatical years and the Jubilee years. These sins will be expiated by the seventy years of Babylonian exile, corresponding to the seventy years of rest which they disregarded.

21. the rebellious land—Heb.

קִרְיָתִים *Which rebelled against Me and provoked Me.*—[Rashi] This follows *Targum Jonathan*. Redak and Kara also explain this as a pejorative for Babylon, the latter as "the land that rebelled many times." Modern commentators explain this as a reference to a land named Mat Maratu, or Mat Maratim, in South Mesopotamia on the Persian Gulf, whence the founders of Babylon emanated. It is mentioned here as a play on words, the rebellious province, as above.—[Daath Mikra, Soncino]

Pekod—*The name of a province.* Cf. "Pekod and Shoa and Koa" (Ezekiel 23:23). *Jonathan* renders them as *names of provinces.*—[Rashi] Akkadite inscriptions identify this people as an Aramean tribe living between the south of the kingdom of Babylon and Elam. This, too, was mentioned as a play on words, representing the people upon whom God would visit retribution (פֶּקֶד).—[Daath Mikra, Soncino] *Isaiah da Trani*, too, renders them both as place names. Redak renders simply: the dwellers of the land of visitation, a purely generic term for Babylon.

ואתה כי סלף רהנה
 קוים קר צרעא איכרין
 הנה לצרו קר
 בעממא: כי אתה צרית
 ליה ואף האמרת קר
 ואת לא ידעת
 את בעיאו חובה
 אשפחיו ואף האמרת
 אבי בעמא יי אתגרות:
 כה נלא יי ית בית גגניה
 ואפיק ית מני כס דלמ
 קבוחי אבי עבדא
 היא קרם יי אל הים
 צבאות בארעא כסרתי:
 ט עורו לה מס שרא
 פתחו אכולהא גמירי
 נקסחא בקא דמגירין
 ית עבדא עבדא בן

רש"י

ישעיה הנביא: (כג) פמיש כל הארץ. שהיה מפזן
 ומכתה את הכל: (כד) לקשתי לך. לשון מוקש: (כו) באר
 צר מוקש. מסוף העיר התחילו בה שלא חלע וחמס
 פתחום: פתחו מאבוסיה. ת"י אנולה שעריה ואין לו
 דמיון. ומנחם מכרו ל' אנוס: סלוח. דעו אוחס: בסו

רש"י

פמיש כל הארץ. כי הוא היה בסו הפמיש ששבו ופוצץ וחתח
 נשבר איך היה זה: (כד) לקשתי לך. ששתי לך בוקש שולכרת
 בו: נבצאת וגם נתפשת. שאליו ידעת פורס בא עליך שסא
 נבצאת וגם נתפשת: ויית הרגם אחכיהו הובך אשתכחה:
 על דרך כשל שידעו ויכירו כי הוא נלחם בהם: (כו) באר
 פתחו מאבוסיה. הסקוהו שראציו בהם התבוסהו
 ערסום: ערסום כסו ערסום: ערסום כסו ערסום

מצודת דוד

כל הערן בפשיס המסוף כע: לשם. לתמוך היום בין הערס
 כולם יתמהו על חורבנה: (כד) יקשתי. הכמתי לך מוקש וגם
 נלכדת בו וכל ידעת לשמ' ממנה כי פתחום צה: התגרות. פס
 ה' עשית תגר ומלחמה כי עמו טמח ולא חמל: (כז) אח כלי
 ועבו. הם פס ומדי ללא לומר המוקש העיר כעס לכו אל כל
 להשחית: כי בלאכה היא לה'. השחתת לרן כשדיו היא דבר
 שלימות של ה': (כו) באר לה פקק. מלך המדינה דעו להלחם
 בה פתחום עד לא יכינו למלח': פתחו מאבוסיה. לקחת חמסות
 האלוים שמה: סוח. רשס אנוש כעו פתחום על חמסות
 שגלים לדש' להולא חמסות: והתרימוה. אכדו וכלו אנוש:

נגרע וישבר פמיש כל הארץ איך
 היתה לשמה בבל בגוים: כי יקשתי
 לך וגם נלכדת בבל ואת לא ידעת
 נמצאת וגם נתפשת כי בידה
 התגרת: כה פתח יהוה את אוצרו
 ויוצא את בלי ועמו כי מלאכה היא
 לאדני יהוה צבאות בארץ פשדים:
 כי בארץ מקן פתחו מאבוסיה סלוח
 כמו ערמים והתרימוה אל תהי לה

ספר"י קרא

הארץ. שבי הית הקבית ששבר כל הארץ: (כד) וגם נלכרת
 בבל ואת לא ידעת. שבפתיס פתחום נלכרת בבל. בדכתיב בספר
 ישעיה אח נשפ חשקן שם לי להרדה. וכל הענין שכתב שם:
 (כו) באר לה סקן. הכנסו לה באותו צד שנוחה לכבוש: פתחו
 מאבוסיה. הוציאו כל שכן וכל איש חיל שבשחמני בתוכה
 כשור בבוס. ואף למעלה דרם לעלת דשא ולעגלים אבירים:

מנחת שי

בישם הכהן ואין זו חלוקה: (כג) נגד. נדפוסים חמסות ה'ין כעגל
 אלן. כיכוס נכסיו יד פדיוקים חמסות: (כו) סלוח. ליווי בקח חמסות חמס
 דגשם הלח':

היית בורחת אבל עתה שלא ידעת כי פתחום באר עליך הרבה
 התגרות. ענין התערב הריב כבו ואחר כך מלחמה:
 לה פקק. ת"י עורו לה כססרא ויש לפרש פקק בלח' שסא קצה
 המירות כענין אבוס בעליו שהוה פקוס שיתנו בו מאכל הבהמות: סלוח כסו ערסום

מצודת ציון

פנשמה הכרס (יבוסע י'): (כג) נגדע. ענין כדחם כמו שקנים
 נגדעו (ישעיה ט'): פמיש. הוה המקבת כמו כספיש יסוף סלע
 (נעיל כג'): לשמה. לתמוך: (כד) יקשתי. מלשון מוקש:
 נתפשת. ענין החיוב כחוקה: התגרות. מלשון תגר ומלחמה:
 כמו אל חמנו כס (דברים כ'): (כז) אוצרו. מ' אולר ומעמון:
 ועבו. ענין כסס ומלחמה: בלאכה. ענין שלימות וכן אכור עושה
 מלכח ה' המיה (נעיל מ"ח): (כו) פקק. מ' הנה: מאבוסיה. ענין
 אולר החמסות והוא מענין אנוס בעליו (ישעיה ט'): שהוה חמסות
 בו ממלך הבהמות: סלוח. ענין דמיס מו סוית כל שונים (חב"י)
 קי"ט: ערסים. חמדות שגלים כמו טקע עמדת הים (ש"ס י'):

expression of a manger.—[Rashi]
 I.e. open the places where grain and
 produce are stored. This resembles
 the manger in which the cattle are
 fed.—[Redak] Kara explains: Take
 out all fat men who are fattened in
 Babylon like an ox in a manger.
thresh her—Heb. קללה.—[Rashi]
 I.e. trample her as they trample the

grain to thresh it for stacks.—
 [Redak] Rabbi Joseph Kimchi ex-
 plains: Raise it up into piles like
 stacks of grain. I.e. raise up the spoil
 into large stacks, like stacks of grain.
stacks—Granaries.—[Rashi]
 and utterly destroy her—I.e. her
 inhabitants.—[Mezudat David]

is the hammer of the whole earth cut asunder and broken? How has Babylon become a desolation among the nations? 24. I laid a snare for you, and you were also taken, O Babylon, and you were unaware; you were discovered and you were also seized, for you have stricken against the Lord. 25. The Lord has opened his treasury and has taken out the weapons of His fury, for the Lord God has work in the land of the Chaldeans. 26. Come against her from the border, open her gates, thresh her like stacks of grain and utterly destroy her; let her have no remnant.

23. **the hammer of the whole earth**—*which would shatter and crush everyone.*—[Rashi] Kara explains: through which the Holy One, blessed be He, would shatter the whole earth. *Redak*: For he was the hammer that would break and shatter, but now he has been broken. How is that?

a desolation—Heb. **הָרָקָה**, after *Jonathan*, *Mezudath David* renders: an amazement. All the nations will be amazed at Babylon's destruction.

24. **I laid a snare for you**—Heb. **הָרָקָה**, *an expression of a snare* (**מִלָּקָה**).—[Rashi] I laid a snare for you in which you were taken.—[Redak]

and you were unaware—For, had you known before it came upon you, you would have fled. But now, that you were unaware, the catastrophe came upon you suddenly and you were discovered in your place and you were seized.—[Redak] The downfall of Babylon came suddenly, as in Isaiah 21:4: "The evening of my desire He has made for me into

trembling." See the entire episode there.—[Kara] The allusion is to Belshazzar's feast, at which Daniel read the miraculous writing on the wall, thereby startling the entire assemblage. On that very night, the Persians attacked and assassinated Belshazzar.

for you have striven against the Lord—by slaughtering His people mercilessly.—[Mezudath David]

25. **opened**—This is presented figuratively to inform them that God was waging war against them.—[Redak]

26. **Come against her from her border**—*From the end of the city, commence upon her, that she not know, and she will be taken suddenly.*—[Rashi] *Redak* suggests: from the end, from the time her end has come. *Kara* renders: Enter from the side of the city that is easily conquered.

open her gates—*Jonathan renders: אֲפִלָּהָ, her gates, but it has no similar instance in Scripture. Menahem (Machbereth p. 14) classifies it as an*

27. Slay all her bulls with the sword, let them go down to the slaughter; woe is to them for their day has come, the time of their visitation. 28. Hearken to those fleeing and escaping from the land of Babylon to tell in Zion the vengeance of the Lord our God, the vengeance of His Temple. 29. Gather archers against Babylon, all those who bend the bow, encamp against her all around. Let her have no escape. Recompense her according to her deed; according to all that she has done, do to her, for she has dealt wickedly with the Lord, with the Holy One of Israel. 30. Therefore, her youths shall fall in her broad places, and all her warriors

27. **all her bulls**—*Her princes. So is the custom of the prophets to compare the princes to mighty bulls and to he-goats.*—[*Rashi*] Jonathan renders: her mighty men. *Redak* and *Kara* follow this interpretation.

28. **Hearken to those fleeing, etc.**—These are the Jews fleeing from Babylon. The Jews, in fact, did not have to flee since Cyrus gave out a decree throughout all his kingdom, "Whoever among you of all His people, may his God be with him and he may go up to Jerusalem" (Ezra 1:3). Darius, however, reigned before Cyrus, and he conquered Babylon and destroyed it. When his army came upon Babylon, some Jews fled and went to Zion, knowing that Jeremiah had prophesied the downfall of Babylon.—[*Redak*]

29. **Gather archers against Babylon**—Heb. *וַיִּקְרְבוּ*, an expression

similar to: "And Saul called the people together (*וַיִּקְרְבוּ*)" (I Sam. 15:4). *Call out that archers assemble against Babylon. Cf. "His archers (רָכָבִי) surround me"* (Job 16:13).—[*Rashi*] Others render: Gather many against Babylon.—[*Jonathan*, explained by *Redak*]

Let her have no escape—According to the text, the word *אֵל* does not appear. It should be rendered: Let there be no escape. Since the word *אֵל* is traditionally read, the reading is rendered: Let her have no escape.

according to her deed—She shall receive payment in kind.—[*Malbim*]

according to all that she has done—to Israel.—[*Mezudath David*]

30. **Therefore**—*An expression of an oath.*—[*Rashi*] Since she has dealt wickedly with the Lord, her youths shall fall, etc.—[*Mezudath David*]

מִלְחֶמְתָּהּ יִדְמוּ בַיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה:
 יֵאָמְרוּ אֵלֶיךָ וְדוֹן נְאֻם אֶרְנִי יְהוָה
 צָבָאוֹת כִּי בָא יוֹמֶךָ עַתָּה פָקְדֶתִיךָ:
 יִבְכְּשׁוּ וְדוֹן וְנִפְלָא וְאֵין לֹא מְקוֹם וְהַצֵּתִי
 אֵשׁ בְּעָרֵיו וְאֶכְלֶה כָּל סְבִיבֹתָיו: יִבְכֶּה
 אָמַר יְהוָה צָבָאוֹת עֲשׂוּקִים בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל וּבְנֵי יְהוּדָה יַחְדָּו וְכָל־שְׁבִיֵּיהֶם
 הַחֲזִיקוּ בָם מֵאֲנֵי שִׁלְתָּם: יִגְאֻלֶם חֶזֶק
 יְהוָה צָבָאוֹת שְׁמוֹ רִיב יָרִיב אֶת־רִיבָם
 לְמַעַן הִרְגִיעַ אֶת־הָאָרֶץ וְהִרְגִּין לְיֹשְׁבֵי
 בָבֶל

רש"י

(לר) הרגיע את הארץ. כשחפול בכל ידי מרגוע והנהגה
 לסמן המצוי מרגוע וארץ ישראל. הרגיע, ולהפסיק רגוע למען הרגיע כדיל למיתר. לשון רגוע היס
 רד"ק

בא כמורה ננו והוציל סמוך והסלים עד השמיעו אתם וסורו
 הרגיע ענין מרגוע ופנחה כי ברגוע שיבא לירשבי בבל יחת
 מרגוע לארץ כי סלך בכל היה מרגוע הארץ והרשיע מכלות
 ויחית הרגיע ענין רגוע שחרגם כדיל למחבר רשעי ארצא

מצודת דוד

וגי: (לא) הגני אלך ודן. אמת בלש' איש ודן הוה לני אלהם
 סלך כי כל יום חשלוס נגולק עת וזכור פוק: (לג) ובשל ודן.
 בלש' יבנה: ואין לו מקום. ר"ל לא ימלך מי מוצאו כבכל:
 סביבותיו. סביבות סעיו: (לד) עשוקים וגו' יחדו. ר"ל שכל
 שנסקו עשית השננים ס"י מלך אשר קן נשקו בני יסוד סל יד
 מלך בבל: וכל שוביהם. כמו אשר קן בבל החזיקו בהם ושמעו
 לבתם חסדי: (לה) גואלם חוק. סס כי אינם שפלים שפלים
 חסדי: לסמן הרגיע, למען יס' מרגוע ככל האלף יבא יבנה ומדס

מהר"י קרא

כל גבורה: (לא) הגני אלך ודן. הגני אלך בכל מלכות
 הרשעה וכן תירגם וינתן מלכות רשעים: (לר) לסמן הרגיע.
 לסמן המצוי מרגוע וארץ ישראל. הרגיע, ולהפסיק רגוע למען הרגיע כדיל למיתר. לשון רגוע היס
 רד"ק

ולארגני אלך ודן. שם תאר כמו דר יהודי ולס ובשל ודן תפל.
 אפר זה כננר מלך בבל וכן ח"י האמנא שלח רגוע עלך מלכא
 רשיעא: (לג) כה אבר ה'. בכואר הוא: (לד) גואלם. הרגיע.
 הרגיע. שניהם כקור ובהא ה"א בהם בחזיק כמו העבר וכן

מצודת ציון

רעיו (איוס ס"ו): דה. מלשון ודן וכשם: (ל) דמי. ענין
 נתיחה: (לג) הרגיע. ענין כעסיה ודלקה כמו ותלת כסכני
 כסיר (ישיעיה ס'): ואכלת. ענין כעסיה מה שאלות אל (סס):
 (לג) עשוקים. ענין שדירה וגול: שוביהם. מלשון שכי ור"ל
 אלושם שנקחם בשבי: החזיקו. אחשו בחזקה: סאני. מלשון
 מלשון: (לד) הרגיע. מלשון מרגוע והקסם: והרגיו. ענין רעד
 אה גואלם חוק וכו' ייבא חס: יאמר אה ככל וילאו הנוליס חסדי:

were the children of Judah plundered by the king of Babylon.

and all their captors—Just as the king of Assyria refused to release them, so did the king of Babylon refuse.—[Mezudath David] In addition to the evil they committed by exiling them, they also refuse to release them.—[Abarbanel]

34. Their Redeemer is mighty—Although they refuse to release them, their Redeemer is mighty, and

He will plead their cause, destroy Babylon, and allow them to go free.—[Mezudath David]

in order to give rest to the earth—When Babylon falls, there will be rest and peace for all.—[Rashi] While Babylon was ruling, there was much unrest in the world.—[Abarbanel]

and unrest to the inhabitants of Babylon—Through the unrest caused to the inhabitants of Babylon, the rest of the world will have

they shall be cut off on that day, says the Lord. 31. Behold I am against you, O [man of] wickedness, says the Lord God of Hosts, for your day has come, the time I visit retribution upon you. 32. And [the man of] wickedness shall stumble and fall, and he shall have no one to raise him up, and I will kindle fire in his cities, and it shall consume all those around him. 33. So said the Lord of Hosts: The children of Israel and the children of Judah are plundered together, and all their captors have held onto them, they have refused to release them. 34. Their Redeemer is mighty; the Lord of Hosts is His name, He shall surely plead their cause, in order to give rest to the earth and unrest to the inhabitants of Babylon.

31. **Behold I am against you, O ... wickedness**—You, Belshazzar, man of wickedness, behold I will fight against you for the day of your recompense has arrived, the day of the remembrance of your iniquity.—[*Abarbanel, Mezudath David*] Kara explains that God is addressing the kingdom of Babylonia, referring to it as the kingdom of wickedness, so *Jonathan. Redak* quotes *Jonathan* as reading: Behold I send My wrath against you, O wicked king. This follows our edition and is also quoted by *Ibn Nachmiash*. [The change from the feminine gender to the masculine appears to indicate that, whereas heretofore we were speaking of the kingdom (מלכות), we are now referring to the man.]

32. **And [the man of] wickedness shall stumble**—Belshazzar shall be assassinated.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

and he shall have no one to raise

him up—None of his children will rule in his stead.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

in his cities—In the cities of Babylonia.—[*Abarbanel*]

around him—I.e. around his cities.—[*Mezudath David*] All his supporters.—[*Abarbanel*]

33. **are plundered together**—Now you, O king of Babylon, think that the children of Israel and the children of Judah are ownerless and that whoever appropriates them assumes ownership. This is not true, however, for they are Mine, and if they are in your hands, they are plundered, for you have taken possession of them unlawfully. The children of Israel are the Ten Tribes that were exiled by Assyria and the children of Judah are the tribes of Judah and Benjamin exiled to Babylon.—[*Abarbanel*] The intention is that, just as the children of Israel were plundered by the king of Assyria, so

בְּכָל־יָה חָרַב עַל־פְּשָׁדִים נֹאמְרֵיהוּ
וְאֵל יִשְׁבִּי בְּכָל וְאֵל־שָׁרֶיהָ וְאֵל־
חֲכָמֶיהָ: יִי חָרַב אֶל־הַבָּדִים וְנֹאמְרוֹ
חָרַב אֶל־גְּבוּרֶיהָ וְחָתָנוּ: יִי חָרַב אֶל־
סוֹסָיו וְאֵל־דֹּכָיו וְאֵל־כָּל־הָעָרֵב אֲשֶׁר
בְּתוֹכָהּ וְהִיוּ לְנָשִׁים חָרַב אֶל־אוֹצְרוֹתֶיהָ
וּבָזוּ: יִי חָרַב אֶל־מִימֶיהָ וַיִּבְשּׁוּ בִּי
אֲרָץ פְּסָלִים הִיא וּבְאִימִים יִתְהַלְלוּ:

כֵּן

* ח"א רב אל חברים - בדומה פה שפנים זכורות

גְּנוּהָ וַיִּתְּקוּנוּ: יִי שָׁרָא בְּמִקְוֵה וַיִּבְשּׁוּ אֲרֵי אֶרֶץ אֶלְפִּנָּה הִיא וּקְטָנוֹתָא מִשְׁתַּבְּחִין:

רש"י

לכל: (ד') אל חברים. אל הקוממים שלה: ונאמרו. בקממיהם ודומה לו מפר אמות דברים (ישעיהו ח"ד) וכן ח"י על שם סודים ודומים דברי כוז: (ד') הערב. סמוכותא (גרמניה"ה כלס"ו): (ד') ובאיים יתהללו. ויחזקו. לשון חזק (סורומוס"ש כלע"ו) וכן ח"י משתבחין. כללי הענקים שהיו להם:

רד"ק

ולא יאמרו ויבא לכל יתבי בכל: (ל') חרב על כשדים. סבאר הוא: (ל') חרב אל חברים ונאמרו. ודברים פ"א תחבכים מן בדרך חמים יחרישו וזה הקוממים ותחבבא ודעה עליהם נאמרו ולא ידעו דבר ולא תועילו להם קממיהם: נאמרו. ענין סבלות וכן נאמרו שרי ציון אשר נאמרו וכן חריש יתנון על קממיהם וישתכשך: (ל') חרב. ואל חרב חרב. במו ערב רב. רוצה לומר אנשים נכבדים שהיו בכלל סמכה אצות או יתנון ענין סתירה כמו תעריב מעריב ד"ל אל כל אנשי חערב כלומר הסורים: והיו לנשים. חלשים כנשים שלא ילחמו כנגד איביהם: חרב אל אצרותיה. אשך פירש חרב זה כמו כי חרבך נחמץ עליה שחור חרב הבנוי והתריס הנתיב יתן רפסין בחרבא יתנון על בית גנוהא ויתבוננו: (ל') חרב אל מימיהם ויבשו. מן חרבו המים לפי שכל רבת כים אפר על דרך. מל שובש מימיה ר"ל שכלה סוכה ועשרה: כי איך סמלים הוא. כלומר לפי שהיו בוסמים בפסליהם: ובאיים יתחוללו. נקראו העצבים אים לפי שעבדוים ישדו פדם ואפר שיתיו משתגעים בהם ובעבורתם וכן התחילו שחרגם יתנון ובפסותאם משתבחין חרגם יתחוללו ענין תהלה ותא לפי הנמצא ענין תהלה וסבלות כמו ויתחוללו

מצורת דוד

פל ישיב בכל ולא יוספו לאפסל כפמים: (ל') חרב על כשדים. חרב חבא פל כשדים: (ל') אל חברים. אל הקוממים סמדים דברים מלכ: ונאמרו. יסכלו כפמים ולא ידעו כמה יגלו: (ל') חרב ואל קנולת אש: ואל כל חערב. תפוצות האנושות וכו': ויבשו כנכל: חרו לנשים. יסל פשי' כח לנשים: חרב שהיו אצרותיה. אשך מר יבולת אל חלומים ויבשו חום: (ל') חרב. לפי שער פת ס' פוכר כנכל ויבשו משה שדור כליום נפלים לכן אמר שיעב חרב מן מישיב ויבשו: כי ארץ פסלים היא. רכנה פסלים עשו לעבו'ם: ובאיים יתחוללו. כי מיליים חילם על פוכדיהם וכאשר יקלם מפלגת כ"ש אשר נטחם

מצורת ציון

וחרדה כמו כנו ולא תחוללו (תלמיד ד'): (ל') חברים. ענין סבלות הכוח מן מלך כמו כדור פמים יחרישו (לוי י"ל) וקלך כן אל הקוממים כי דכנס להמלך כח מלך: ונאמרו. ענין סבלות כמו נאמל שרי ציון (ישעיהו י"ט): וחרו. ונשכחו: (ל') חערב. מ' תפוצות: ויבשו. משון כזה וכלל: (ל') חרב. ענין יבשו כמו חרבו הכים (כלשון ח"י): ובאיים. פסל כח ענין על פסלים:

lon is a land with much water, this figure is used. The intention is that her plenty and her wealth will terminate.—[Redak]

for it is a land of graven images—
i.e. because they trusted in their
graven images.—[Redak]

and they are mad upon things of

horror—Heb. יתְהַלְלוּ, they shall become mad. Another interpretation: (Pour vanter in French) in order to boast. And so did Jonathan render: משתבְּחִין, they boast, i.e. with the gods of the giants that they had.—[Rashi] Rashi, apparently, equates אִימִים with the same word mentioned in

35. A sword is upon the Chaldeans, says the Lord, and upon the inhabitants of Babylon and upon her princes and upon her wise men. 36. A sword is upon the imposters and they shall become foolish; a sword is upon her mighty men, and they shall become dismayed. 37. A sword is upon his horses and upon his chariots and upon all the allies who are in her midst, and they shall become [like] women; a sword is upon her treasures, and they shall be spoiled. 38. A drought is upon her waters, and they shall dry up, for it is a land of graven images, and they are mad upon things of horror.

rest and peace, since the king of Babylon caused much unrest in the world.—[Redak] *Jonathan* paraphrases: in order to break the wicked of their land and bring trembling to all the inhabitants of Babylon.

35. **A sword is upon the Chaldeans**—*Jonathan* paraphrases: Those who slay with the sword shall come upon the land of the Chaldeans.

and upon the inhabitants of Babylon—This refers to the residents of the capital city.—[Malbim]

and upon her princes, etc.—They, too, dwell in the capital.—[Malbim]

36. **upon the imposters**—Heb. הַבְּדִילִים. *To her diviners.*—[Rashi]

and they shall become foolish—with their divining. *Similar to this is: "Who frustrates the signs of imposters" (Isa. 44:25), and so did Jonathan render.* They are called בְּדִילִים *because they fabricate (בּוֹדִים) and say false things.*—[Rashi] When the catastrophe befalls them, they will be fools, and they will know

nothing, and their divining will not avail them.—[Redak]

37. **the allies**—Heb. הַעֲרָב, *Jonathan* renders: סוֹמְכֵהָא (*garantie in French*).—[Rashi] Those upon whom they depend. *Redak* explains: the mixture. Those foreigners who are found mingled with the Babylonians. He suggests also: the traffickers. See 25:20 for detailed explanation.

and they shall become [like] women—i.e. they shall become weak like women and be unable to defend themselves against their enemies.—[Redak]

a sword is upon her treasures, and they shall be spoiled—*Jonathan* paraphrases: Those who slay with the sword shall come upon her treasures, and they shall be spoiled. *Redak* suggests that the "sword" mentioned in this context is the implement used for building and demolishing, not the weapon used for battle.

38. **A drought is upon her waters and they shall dry up**—Since Baby-

דם לָכֵן יֵשְׁבוּ צִיִּים אֶת־אֲיִים ויֵשְׁבוּ בָּהּ
 בְּנוֹת יַעֲקֹב וְלֹא־תֵשֵׁב עוֹד לְצִדְחָלָה
 הַשָּׂבִיב עַד־דָּוָר וְדָר: מ כַּמְהַפְכַת
 אֲלֵהֶם אֶת־סָדֶם וְאֶת־עַמְלָה וְאֶת־
 שִׁבְנָה נֶאֱמַר יִהְיֶה לֹא־יֵשֵׁב שָׁם אִישׁ
 וְלֹא־יָגוּר בָּהּ בְּנֵי־אָדָם: מֵהָנָה עַם בָּא
 מִצִּפּוֹן וְגוֹי גָּדוֹל וּמַלְכֵּם רַבִּים יַעֲזֹר
 מִדְּכַת־אֲרָיָן: מ ב קָשַׁת וְכִידֹן יִהְיוּבָן
 אֲבוֹרֵי הַמָּה וְלֹא יִרְתְּמוּ קוֹלָם בִּים
 יִהְיֶה וְעַל־סוּסִים יִרְכָּבוּ עָרֹךְ בְּאִישׁ
 כְּסוּדָיו אֵינוֹ בֶּן־בֶּרֶךְ

רש"י

יעזר יעזר חמון כהנאן מיעזר
 (למ) צינים אה אים יעזרן חמון כהנאן מיעזר
 (למ) צינים אה אים יעזרן חמון כהנאן מיעזר

בר"ר קרא

שפיר הוא אפסם: (למ) צינים ספרדיש בלע"ז אים
 חמון: (מא) הנה עם לא כפאן כלל שפיר מיר על כלל
 בא על ישראל אחרי הלשון אה מיר שפיר מיר על כלל

ביום והחללה הרב: (למ) צינים חמון השכונות בציה
 חמון חמון יים שום נמיה תוצר בדבר רחוב
 זכרנה לזכרה כירשלא חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון: (מ) כפאפסם חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון

מצודת ציון

יהודאלי עלון הלוח ופסולת: (למ) צינים אים שום מיעזר
 חמון: בנות יערה: סם סוף מיעזר: (מ) יערה יערה
 חמון: חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון

חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון

חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון

מצודת דוד

חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון

חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון

חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון
 חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון חמון

arrayed—Each one of them is his fellow arrays himself with all
 arrayed with all types of arms, just
 as a man who wishes to fight with

39. Therefore, martens shall dwell with cats, and ostriches shall dwell therein, and it shall never again be settled until eternity, neither shall it be inhabited from generation to generation. 40. Like God's overturning Sodom and Gemorrah and her neighbors, says the Lord, no man shall dwell there, and no man shall sojourn therein. 41. Behold a people is coming from the north, and a great nation and great kings shall be aroused from the ends of the earth. 42. They grasp bow and spear; they are cruel, having no mercy; their voice is like the roaring sea, and they ride on steeds, arrayed like a man

Deut. 2:11, where it is used as the Moabite appellation for the Rephaim, a nation of giants. Consequently, here it denotes the gods of this people. *Redak*, however, explains that the idols were called **אַמִּים** because their worshippers feared them. Hence, the word is derived from **אָמָה**, fear. He questions *Jonathan's* interpretation of **וַהֲלִלּוּ** as "they boast," since the word is commonly used for "madness." *Daath Mikra* interprets this as referring to the mad pagan orgies of the Babylonians.

39. **martens . . . with cats**—*Jonathan* renders: *And martens shall meet cats*. These are *species of animals found in ruins*.—[*Rashi*] **צִיִּים** is derived from **צִיָּה**, waste. *Jonathan* renders: **חֲמִצִּים**, identified by some as the **נְמִיּוֹת** mentioned in the *Talmud*. This is *martrines* in O.F., the marten. The city shall become a waste, the habitat of desert creatures.—[*Redak*] See also on Isa. 34:14. *Malbin* explains that these are frightful animals, sent to punish

them for worshipping things of horror.

40. **Like God's overturning**—This is hyperbolic.—[*Redak*]

and her neighbors—I.e. the neighbors of Sodom and Gemorrah, viz. Admah and Zeboiim. *Jonathan* paraphrases: My word shall reject you as the Lord rejected Sodom and Gemorrah and her neighbors.—[*Redak*]

and no man shall sojourn therein—I.e. even temporarily.—[*Daath Soferim*]

41. **from the north**—Media and Persia are north of Babylon, in the north east.—[*Mezudath David*]

great kings—Heb. **רָבִים**. This refers to Cyrus and Darius, kings of high esteem. It may also be translated: many kings, alluding to the kings of Ararat, Minni, and Ashkenaz, mentioned below 51:27.—[*Redak*]

42. **spear**—Heb. **וְקִיָּין**. *Jonathan* renders: shields.—[*Redak*]

they are cruel—I.e. they excel in cruelty.—[*Daath Soferim*] Cf. Isaiah 13.

[illegible]

מלחמה

CA, 1988

מלך צוהריה. יבן עליהם מלחם מרוב רעב
 רד"ק
 הוציאם בזהב: (מז' דב' באר"ה. אש
 מנהל מנהל הירדן יבן השדה אל סוף חמץ ח"ה
 לזמן שגלו הירדן מקום אריות הוא חק כ"ה ואף
 חפשי בגלות הירדן לקבל מות בזה ירדנו: כי ארבעה.
 כחצי השנה: בעיר: ממל' וז' יועיני.
 יעמרת זה

ד"ר

[illegible]

מצודת ציון

[illegible]

for war, against you, O daughter of Babylon. 43. The king of Babylon has heard the report of them, and his hands have become feeble; distress has grasped him, pangs like a woman in confinement. 44. Behold, as a lion that ascends from the heights of the Jordan to a strong dwelling, when I bring the moment [that] I will hasten them over her, for who is like Me and who will appoint Me a time, and who is a shepherd who will stand before Me? 45. Therefore, hearken to the counsel of the Lord, which He advised Babylon, and His plans that He planned concerning the land of

43. The king of Babylon has heard—This refers to Belshazzar.—[Redak]

the report of them—The news of their might.—[Mezudath David]

and his hands have become feeble—He has no courage to fight against them.—[Mezudath David]

44. Behold, as a lion—that ascends from the heights of the Jordan, so will the spoiler come to the strong dwelling. So did Jonathan paraphrase: Behold a king with his camp shall ascend upon them like a lion that ascends from the height of the Jordan. We learn that the height of the Jordan is a place of lions. Also, in this manner Jonathan renders: "How will you do in the heights of the Jordan" (12:5): Against the wild beasts of the heights of the Jordan.—[Rashi]

See above 49:19 in conjunction with the downfall of Edom. It may

also be explained to mean that the destroyer of Babylon will ascend like a lion, without fear, and he will ascend from the height of the Jordan, at the time the Jordan is at its peak, overflowing its banks. He mentions the Jordan, the chief river in the Holy Land, to indicate that Babylon will receive its punishment because of what it did to Israel, and Israel will achieve pride through the conqueror of Babylon.—[Redak]

to a strong dwelling—Viz. Babylon.—[Redak]

when I bring the moment—Heb. *אֲרִיבָהּ*, when I bring the time.—[Rashi]

over her—Heb. *בְּעֶלְיָהּ*.—[Rashi] Redak renders: When I give rest to Israel, I will hasten them away from the land of Babylon, where they are in exile. See above 49:19.

and who will appoint Me a time—for war?—[Rashi]

יְהִי אֲרָעָא כְּפֻדָּא אִם
לֹא יִגְרִין וַיִּקְרְיוּ
תְּקִיפִי עָמָא אִם לֹא
זִרְיוֹן שְׁלִיחוֹ קְדוּוֹתֵיהוֹן
יִסְתַּר וְרֵאשֵׁיתָהּ כָּל
זֶמַן אֲרָעָא וַיִּצְחָקְתָּ
בְּעֻמְסָא אֲשֵׁרִיתָ :
כִּנְרָן אֲסִידֵי הָא אֲנִי
סִימָה עַל כִּבְרִי וְעַל אֲנִי
אֲרָעָא כְּפֻדָּא עֲשִׂין
קְטוֹלֵי דְרֵם לְבָהֵן
וְשִׁירֵין בְּקוּמָא רִיחֵהֶן
שְׂחָבָא : כִּי וְאִשְׁלַח עַל
כִּבְרִי קוּוֹיִן וְ : כִּי וְיִנֵּה
וַיְרוּקֹנִי וְ : אֲרָעָא אִם

פְּשָׁדִים אִם־לֹא יִסְתָּכּוּם צְעִירֵי הַצֹּאן
אִם־לֹא יֵשִׁים עֲלֵיהֶם נֹה: ^י מִקּוֹל
נִתְּפֶשֶׁה בְּכָל נִרְעֶשֶׂה הָאָרֶץ וְעַקְהָ
בְּנוֹיָם נִשְׁמָע: נֹא ^א כֹּה אָמַר יְהוָה הַנְּנִי
מֵעִיר עַל־בָּבֶל וְאֶל־יֹשְׁבֵי לֵב קַמְרוֹת
מִשְׁחִית: ^ב וְשִׁלַּחְתִּי לְבָבִי זְרִים וְזֹרוּהָ
וַיִּבְקְקוּ אֶת־אֶרֶץָּהּ כִּי־הִיוּ עֲלֶיהָ
סַסְבִּיב

סדר"י קרא

(כו) מקול. שנתפשה בבל רעשה כל הארץ :

למלחמה: (מה) צעירי הצאן. פרס נעיר לפני יפת:
א (א) לב קמי. כשדים נא"ת כ"ס: רוח משחית. אמת
רוח מלך פרס ומדי שהוא משחית. רוח (פלנ"ק)
(לע"ו): (ב) זורחה. ונפלו: ויבוכה. ויורונו:

א2 (ח) לב קמי, שותאים קמים שלי בלב, זה הוא אחד משופו של מקרא, ויש אמרים לב קמי כשרים באותיות של אית ב'ש'. ומסין כ' כשרים; דלד וזכיל. ב' דלד ש' דכשים רע כשרים ק' דקמי וזה ד'ק', דכשרים וס' דקמי וזה יעד' דקמי וס' דכשרים וזה יקם' ובתי וישיבי לב קמי יתבי ורעה דקמי; דכש מחיים, דוח מרי שיטחות אותם;

מנחת שי

בסיפור מ'ס רד"ק פסיונות ומגולות דף מ'ג ובהנה לוי'ת חן שמר' פ"ה : (סב) אם
לא יתבונן . מי שחש לכבוד לוא מלא גווא' ואל"ף סבה צין זה וצין כחמור
לפולח בסיפור מ'ס ופי שראה בעמורה האומרת אם לוא יתבונן קדמאח הוא
סגר שרוא לומר לא קדמאח שנספוק זה ולא הי' דר'ל קדמאח דפער ירמיה :

רד"ק
ול ארץ כנעניו של עמ' אל ואי תסבנו צעירי העאן, הישרא' שסירס למעלה אל ע' מ' תסבובים בני בבל אל הישרא' אל כ' אל כדו ופרס ישראל היו כבת מיתבם והיו הם יאלוהם סכבו' כי בעוש ישראל אל עליהם האויב כעוש נאמ' וזשם סכבו' העניין: (בנו) מקול נחשפס בכל נרשעה הארץ: ופרס: וזקקת בנינום שבע, וירשו קול וזקק קול שוכר ע' וקול אשר כבורו אל נתיחה וזכר ונקבת איומ' של ארץ קול שרובם כרת' ב' שבת יחזק' שוהיה ארץ כנעניס חרס כאלו כאלו ברה' ההובס בלתיב מקמיות ויהיה לך קמ' כמסעני על אויביך וירדך הוה חרנים ונקח חסוקי בן האמ ביחיה על בבל ועל סכבו' מחבלה ויהא תסוק כשראו ויהא' קמ' כמסעני סודיה ישראל ויהא תסוק נופל על השולן לצותיה קמ' בשקל יתה להרשע ויתכן פארש ויהי רוהה ענין ורשוו אחד קקק את ארצה. ענין קות סכו' כי כקסס כוקסס:

סצודת ציק

כמו ואם למשפט מי יופידני (איוב ט'): (מה) יסתבום. ענין
נריר ומשיכה נארן כמו סחוב והשלך (לטי כ"ב): צעירי. ענין
קסן: ישים. מלשון שממה (מו) נחמשה. ענין לכידה וכבוש:

שבוה אשכ לעירי האלן יגרומו מאלול וכו' פס: שהוא חסדי
כני יסח כי ארו"ל חסד הוא פס: (יומא י'): אם לא יושב
שבוה אשכ ישבה אח כל מה וכו' שמחה: עליהם. ר"ז למינה
על כרחם: (עו) בקול נתפשה. מקול השמחה אשר נתפסה
וגל תרעס הארץ כי יסחודי שלא יקרה לסם ממקרב: וזקקה. קול
זקקה ככל יהיה בשמע בין העמים:

נא (א) סעיר . מלשון התפוררות : רוח . ללן כמו הנני ניתן זו
 לזה (ישעיה כ"ו) : (ג) ודים חרדה . מנין סוזר כמו ואחכס
לזרע נגזים (ויקרא כ"ו) : ויבוקקו . מנין ריקות כמו הדוק חבוק

א (ה) לב קמ"י. הם כשרים נא"ח ב"ש ואחו' בלשון זה על י
קס נכס על ה' והמריבו נז"ו : רחם משפחה. מוסד על
ושלחתי וגו'. אשלה על בבל אנשים רודפים ומסורים וסם
האויבים יבואו עליה מסביב ביום בוא עליהם הרבה :

פס"ד לומר שיפורר עליהם רלון משחית והוא רלון פרס ומדי :

her—This is a play on words, **תָּרִים** **תָּרִיהָ**. It is also possible to render: scatterers and they shall scatter her. *Jonathan* renders: spoilers and they shall spoil her.—[Redak]

and they shall scatter her—Heb. חררה.—[*Rashi*]

and empty her land—Heb.
וַיִּבְקַקוּ.—[*Rashi*]

for they were against her all around—The enemies will come against her all around on the day that evil befalls them.—[*Mezudath David*]

3. To . . . the archer shall bend—
This is an elliptical verse. The meaning is: To wherever I say, there the archer shall bend his bow.—[Rashi]

the Chaldeans, if the young of the flock will not drag them, if He will not make desolate their dwelling with them. 46. From the report that Babylon was taken, the earth quaked, and a cry was heard among the nations.

51

1. So said the Lord: Behold I arouse against Babylon and against the inhabitants of Leb-kamai, the desire of a destroyer.
2. And I will send against Babylon foreigners and they shall scatter her and empty her land, for they were against her

45. **the young of the flock**—*Persia, the youngest of the sons of Japheth.*—[Rashi from Yoma 10a] *Redak*, as above (49:20) explains it as referring to Israel. Although the Israelites were not actually those who dragged the Chaldeans, since Israel was the cause of Persia's conquest of Babylon, it is as though Israel was dragging them.—[Redak]

46. **From the report that Babylon was taken**—This translation follows *Targum Jonathan* and *Redak*. From the report that Babylon was taken, all the nations were frightened, lest they meet the same fate.—[Mezudath David]

and a cry was heard—Viz. the cry of Babylon.—[Mezudath David]

1. **Leb-kamai**—*Casdim* (Chaldeans) according to cypher of "At-bash."—[Rashi and other exegetes from Baraita of Thirty-two Methods of Rabbi Eliezer the son of Rabbi Jose the Galileen, Method 29] "At-bash" is an alphabet in which one letter is substituted for another, in the following manner:

ע	=	ז	ת	=	א
ס	=	ח	ש	=	ב
נ	=	ט	ר	=	ג
מ	=	י	ק	=	ד
ל	=	כ	צ	=	ה
פ = ו					

Consequently, **לב קמי** = **בְּשָׂדִים**. The word, **אָרֶץ**, land, is understood since the verse mentions Babylon, as is customary in many places. It is also possible to interpret the verse according to its apparent meaning, the heart of My enemies. Accordingly, we render: and to the heart of My enemies, the inhabitants of the land of the Chaldeans. In this manner, *Jonathan* renders the verse: So said the Lord: Behold I bring upon Babylon and upon the inhabitants of the land of the Chaldeans, murderous peoples of haughty heart and handsome stature, whose spirit is destructive.—[Redak]

the desire of a destroyer—*The desire of the king of Persia and Media, who is a destroyer.* Heb. **רוּחַ** (*talent in O.F.*).—[Rashi]

2. **foreigners and they shall scatter**

מִסָּבִיב בַּיּוֹם רָעָה: י אֶל־יְדִרְךָ יִדְרֹךְ
הַדֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וְאֶל־יִתְעַל בְּסִרְיֹו וְאֶל־
תַּחֲמָלוֹ אֶל־בַּחֲרִיהַ הַחֲרִימוֹ בְּלִי־
צָבָאָה: י וְנִפְּלוּ חֲלָלִים בָּאָרֶץ בְּשָׂדִים
וּמִדְּקָרִים בַּחוּצוֹתֶיהָ: יִכִּי לֹא־אֶלְמָן
יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה מֵאֲלֵהֶיו מִיְהוָה
צָבָאוֹת כִּי אֶרְצָם מְלָאָה אֲשָׁם מִקֶּדֶשׁ

הוּא עֲלֶה סָחֹר סָחֹר
בַּיּוֹם כִּישׁ: י לֹא יִסְתַּח
דִּמְתָּה קִשְׁתָּה וְלֹא
יִסַּק בְּסִרְיָהּ וְלֹא
תַחֲסֹן עַל עֲוֹנוֹתָהּ
גִּמְרוּ בָּהּ וְנִקְרָא:
י וַיִּתְּמוּן קְסוּלִין
בְּשָׂדֵהָ פִּרְדָּי
וּמִקְנֵיהָ בְּשׂוּקָהּ:
י אֲבִי לֹא שִׁבְקִין בֵּית
יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה
סָמְלֵהוֹן כִּי צָבָאִת
אֲבִי אֶרְצָהוֹן אֲתִמְלִיאָה
תִּכִּי קְסוּר מִסִּיר

מַדְרִי קִרָּא

נִא אֵל כְּתִיב וְלֹא קִרִי וְתֵל קִרִי

רָשִׁי

רִיבִים: (ג) אֵל יִדְרֹךְ הַדֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ. אֵל נָכִיר בְּטַעַם לְמַסְרָה
שְׂאִינוֹ קוֹרֵשׁ וַתַּחֲרֹנוּ אֵל כָּל כִּי שִׁירְרוֹ הַדֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ לֹא יִתְחַסֵּא
שְׂאֵל יִשׁוּב הַחֵץ רִיבִים שְׂאֵל יִהְיוּ. וְשְׂאֵל תֹּאבֵד לִפְנֵי שְׂחֹא
כִּידָה בִּי חֵץ לְבוֹשׁ הוּא שְׂרִיין וְאֵין הַחֵץ נִכְנָס בּוֹ. לִכְךָ נִאֲמַר:
וְלֹא יִתְעַל בְּסִרְיֹו. לֹא כִּי אֶרְצָם. אֶרֶץ בָּבֶל. סִלָּח אֲשָׁם. שִׁחְכְּסִיר אֵת

מִנְחַת שִׁי

נִא (ג) אֵל יִדְרֹךְ. אֵין דְּנֵם בְּנֵי־לֵב: אֵין יִדְרֹךְ יִדְרֹךְ הַדֶּרֶךְ. יִתְּמוּן פִּלִּין
דְּמִתְיָן וְלֹא קִיִּין מִסְכֵּחַ חֵץ וְנִדְרִים פִּרְדָּי בֵּין הַמִּדְרָה: אֵין יִדְרֹךְ
וְנִי וְלֹא יִתְעַל וְנִי. וַיִּתְּמוּן חֲרָס כְּמוֹ אֵל לֹא יִתְחַסֵּא וְנִי וְנִי. נִתְחַלֵּט כְּתִיב
(ל) נִסְכָּא לֹא יִתְחַסֵּא וְנִי וְנִי. יִסַּק בְּסִרְיָהּ כִּי כִּי נִסְכָּא דְרִיבִים בְּסִרְיָהּ
נִסְכָּא אֵלֵם.

אֵינוֹ כְּמוֹ הַאֲלֵמֶנֶת שֶׁבֶת בַּעֲלָה שְׂחֹא עֹוֹבֶת מִכְּנוֹ לַעֲוֹלָם לֹא
כִּי יִשְׂרָאֵל כִּי בַעֲלָה חֵץ וְיִקְוֶה עֹוֹבֶת בְּנֵי־לֵב עֹוֹר וַיִּסְקְדָהּ וַיִּשׁוּב אֵלֶיהָ וַיִּסְקְדָהּ עַל אוֹיְבֵיהֶם: כִּי אֶרְצָם בֵּית אֲשָׁם מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל.
אֶרֶץ כְּשִׁירִים מִלֵּאָה אֲשָׁם יִתְחַסֵּא מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל כָּלִי. מִסָּה שְׂעוֹר רַעוּת בְּעִסְוִיִּית כִּן אֲרִי לֹא שִׁבְקִין בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיִּדְרֹךְ סִמְכֵהוֹן

מַצוֹרֶת עִיּוֹן

(יִשְׁעִיָּה כ"ד): (ג) אֵל. כְּמוֹ אֵלֵם: יִתְעַל. מִלְשׁוֹן עֲלִיָּה וְנִתְחַסֵּא:
בְּסִרְיֹו. כְּתִיב כְּתִיב לְבוֹשׁ מִכְּנוֹ יִתְחַסֵּא: יִתְחַסֵּא כְּמִלְחָמָה לְהִלָּל מִמֶּנֶה
מִכְּנוֹ וְחִנִּית וְכֵן לְבוֹשׁ בְּסִרְיָהּ (לְשׁוֹן מ"ו): הַחֲרִימוֹ. מִלְשׁוֹן חֲרָס
וְאִדְּנוֹ: (ד) וּבְדִקּוּיָם. עִיּוֹן נִעְלָה מִכְּנוֹ וְחִנִּית עִיּוֹן לְשׁוֹן כֵּן
כְּמִלְחָמָה דִּקְרִי (יִשְׁעִיָּה י"ג): (ה) אֵלֵם. מִלְשׁוֹן אֲלֵמֶנֶת. אֲשָׁם.

(ג) אֵל יִדְרֹךְ הַדֶּרֶךְ. הִרִי זֶה מִקְרָא קִרִי אֵל אֲשֶׁר אֵין אֲוִי
סִם יִדְרֹךְ הַדֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ: וְלֹא יִתְעַל בְּסִרְיֹו. אֵל יִתְעַל:
(ה) לֹא כִי אֶלְמָן. לֹא כִּי סָחֹר מִלְּנִקֹּס קִמְתּוֹ: כִּי אֶרְצָם.

וְלֹא יִתְעַל בְּסִרְיֹו. לֹא יִתְעַל לֹא שְׂרִיין לִפְנֵי שְׂחֹא לְחֹף הַחֵץ אֵת הַשְּׂרִיין:
רָשִׁי

נִאֲמַר יִדְרֹךְ הַדֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ. אֲוִיִּר אֵל הַדֶּרֶךְ שִׁירְרוֹ קִשְׁתּוֹ אֵל
אֲשֶׁר יִתְעַל בְּסִרְיֹו אֵל תַּחֲמָלוֹ אֵל בַּחוּרִיהָ וַיִּתְּ אֵל כְּמוֹ אֵלִית
לֹא יִתְחַסֵּא קִשְׁתָּהּ וְלֹא יִסַּק בְּסִרְיָהּ: וְלֹא יִתְעַל. אֵל אֲשֶׁר
יִתְעַל וַיִּתְחַסֵּא בְּסִרְיֹו שְׂחֹא לְבוֹשׁ וְשְׂרִיין הוּא לְבוֹשׁ הַבְּרוּל
אֲוִיִּרִיָּא כְּלִי וַיִּדְרֹךְ כְּתִיב כְּמוֹ וַיִּתְחַסֵּא כְּתִיב וְלֹא קִרִי:

וְלֹא יִתְעַל. חֲסִפּוֹת כְּמוֹ בְּעִיּוֹן בְּמִישׁ כְּסִנָּה לְחֹף: וְכֵן כִּי לֹא אֵלֵם. אֵינוֹ כְּמוֹ הַאֲלֵמֶנֶת שֶׁבֶת בַּעֲלָה שְׂחֹא עֹוֹבֶת מִכְּנוֹ לַעֲוֹלָם לֹא
כִּי יִשְׂרָאֵל כִּי בַעֲלָה חֵץ וְיִקְוֶה עֹוֹבֶת בְּנֵי־לֵב עֹוֹר וַיִּסְקְדָהּ וַיִּשׁוּב אֵלֶיהָ וַיִּסְקְדָהּ עַל אוֹיְבֵיהֶם: כִּי אֶרְצָם בֵּית אֲשָׁם מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל.
אֶרֶץ כְּשִׁירִים מִלֵּאָה אֲשָׁם יִתְחַסֵּא מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל כָּלִי. מִסָּה שְׂעוֹר רַעוּת בְּעִסְוִיִּית כִּן אֲרִי לֹא שִׁבְקִין בֵּית יִשְׂרָאֵל וַיִּדְרֹךְ סִמְכֵהוֹן

מַצוֹרֶת רֹד

(ג) אֵל יִדְרֹךְ. כִּלְ אֵלֵם אֵל כְּלִי יִדְרֹךְ הַדֶּרֶךְ קִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְעַל
וַיִּתְחַסֵּא סִם בְּסִרְיֹו: צָבָאָה. לְבָאוֹת עֲמָה: (ד) בַּחוּרִיהָ. יִתְעַל
בַּחוּרִיהָ: (ה) כִּי לֹא אֵלֵם וְנִי. כִּי הוּא חֵץ וְיִקְוֶה לְעוֹלָם וְהוּא לְשִׁנְכָל
לְעוֹר לְנִקֹּס קִמְתּוֹ: כִּי אֶרְצָם. שֵׁל הַכְּשִׁירִים: מִקְדֵּשׁ יִשְׂרָאֵל.
מִסָּה שְׂעוֹר לְקִדְשׁ יִתְחַסֵּא שְׂחִירִיִּיִּי כְּמוֹ וְכֵן עִיּוֹן:

for their land—of the Chaldeans.
—[Rashi]

is full of guilt, from the Holy One
of Israel—The land of the Chaldeans

is full of the guilt they incurred by
harming the people of the Holy One
of Israel.—[Redak]

all around on the day of evil. 3. To [wherever I say], the archer shall bend his bow, and he shall not be healed with his coat of mail, and have no pity on her youths, destroy all her host. 4. And they shall fall slain in the land of the Chaldeans, and those thrust through in her streets. 5. For Israel is not widowed, neither is Judah [widowed] from his God, the Lord of Hosts, for their land is full of guilt, from the Holy One of Israel.

and he shall not be healed with his coat of mail—Heb. לֹא יִחַל לְאָוֶן.—[*Rashi*] *Rashi*, apparently, had the reading לֹא, and לְאָוֶן. *Redak* read both of them as לֹא and לְאָוֶן, rendering: [God commands] *to* the archer who bends his bow and *to* him who boasts with his coat of mail: Have no pity on her youths, etc. According to this interpretation, the word order is inverted. Some of the ancient versions and several Hebrew mss. support the variant לֹא and לְאָוֶן. *Let not* the archer bend his bow, and *let him not* lift himself up. This may be *Targum Jonathan's* interpretation according to our editions. On this interpretation, the Babylonian soldiers are told that resistance is useless. The difficulty in this explanation is that the second half of the verse is obviously spoken to the attackers. *Redak's* interpretation of *Targum Jonathan* does not coincide

with our editions. According to him, the words לֹא and לְאָוֶן would have to be spelled לֹאִ and לְאָוֶן, with a "he" rather than an "aleph." *Isaiah da Trani* renders: To (Babylon) shall the archer bend his bow, and to (Babylon) shall he boast when donning his coat of mail.

4. **in her streets**—I.e. shall fall in her streets.—[*Mezudath David*] i.e. the end will be that they shall fall slain in the land of the Chaldeans, and those thrust through shall fall in her streets.—[*Abarhanel*]

5. **For Israel is not widowed**—*He has not forgotten him to avenge him*.—[*Rashi*] He is not like a widow, whose husband is dead, who is forsaken by him forever. Israel is not so, for her Husband is alive, and although He left her in exile, He will remember her again and return to her, visiting retribution upon her enemies.—[*Redak*]

יִשְׂרָאֵל: יְנֹסוּ מִתּוֹךְ בָּבֶל וּמִלְטוּ אִישׁ
נַפְשׁוֹ אֶל-תִּדְמוֹ בַּעֲוֹנָה כִּי עַתָּה נִקְמָה
הִיא לַיהוָה גִּמּוּל הוּא מִשְׁשָׁם לָהּ:
יְפוּסֶיהָ בָּבֶל בִּיד־יהוָה מִשְׁפָּרַת
כָּל-הָאָרֶץ מִיֵּינָה שָׁתוּ גוֹיִם עַל-כֵּן
יִתְהַלְלוּ גוֹיִם: ה' פָּתָאם נִפְלָה בָּבֶל
וּתְשַׁבֵּר הִילְלוּ עָלֶיהָ קָחוּ צִרֵי
יִשְׁשָׁקְשׁוּן עִסְמָיָא: ה' בְּתִפְיָה נִפְלָה בָבֶל וְאֶתְקַבַּרְתָּ אֶלְיֹו עֲלֶיהָ קִבּוּ שְׁעֶיהָ לְתִבְיָה

מחר"ו קרא

רש"י

קדוש ישראל: (ו) כוס זהב בבל, כלומר ככוס זהב שהוא חבור
ביר איש כך היתה בבל חסודה ביר ה' עד עכשיו שבה היתה
בשבר את כל הארץ ומינה שחו כל הנשים, אבל עכשיו, פתאום
נפלה בבל והשבר: (ז) קחו צרי לבסאובה אולי תרפא, אני
הייתי ואמר שתקצו צרי לבסאובה אבל אינו כותיל שכבר נזרח

רד"ק

פה: צבאות ארו ארעהון אתכליות חייבו קבול מכיכר קדישא
ירושלם: (ו) נפו, אומר לאנשים מאצות אחרות שהיו בה
לפחדו שנוכו בחוכה שלא יספיו בעין העיר: אל תדמו
בעינה, ענין כריחה כמו ונדרו נאות השלום: (ז) כוס זהב,
קרא חיון הוך זהב לזכות הוהב המשל המשילו בו וכן המשיל
השכן הוך בזה כבו שאבר המרוקים כעליהם הוהב וכן הרוח
מצורה ציון

הא נשם: (י) תרפי, ענין כריחה: (י) זהב, ר"ל נקי ונלג
כזה וכן המרוקים מליהם הוהב (זכריה ד'): יתהללו, ענין
כלות ושמות בעו וימהלל בדם (צ"ל כ"ו): (ח) הילילו, מלשון
יללה: צרי, הוא שפך חלון ונזרח לרסוסה וכן נאמר הלוי אין

מלוי האין כי הוא בלגל דתם כיון המשכר וננלכל: בינה, מין הכוס סווא שחו ספמים ולכן נפסו סוללים ומלנים כסודים
ונל יללו להללם: (ח) פתאים, הנה פתה נפלס סתאום ונשכרם: הילילו עליה, לכן פשו יללה עליה: קחו צרי, דרך לרסאום

wail over her, take balm—Now
that Babylon has fallen, either wail
over her to lament her downfall or
take balm to heal her. This is spoken

in sarcasm.—[Abarbanel] It is ad-
dressed to all the nations protected
by Babylonia.—[Malbim]

6. Flee from within Babylon and each one save his life, be not cut off in her iniquity; for it is the time of the Lord's vengeance; He is paying her a recompense. 7. Babylon is a golden cup in the Lord's hand, it intoxicates all the earth; nations have drunk of her wine, therefore, nations are mad. 8. Suddenly, Babylon has fallen and has been broken; wail over her, take balm

6. **Flee**—*Israel, from within Babylon.*—[*Rashi*] *Redak* explains that he urges foreigners sojourning in Babylon for business, to flee lest they perish because of her iniquity.

7. **a golden cup**—*Until now, Babylon was a golden cup in the Lord's hand with which to intoxicate the whole earth with the wine of wrath.*—[*Rashi*] *Redak* understands the phrase as "a cup of wine clear as gold." We find clear oil compared to gold in Zech. 4:12, and the clear wind compared to gold in Job 37:22. Here, too, the wine is compared to gold. The clarity of the wine symbolizes the purity of God's deeds.

Daath Soferim interprets this as a contrast of Babylon to Assyria; the latter was not endowed with a culture of any importance. In contrast, Babylon possessed a culture of great fame. This is symbolized by the golden cup.

in the Lord's hand—For the king of Babylon was God's agent to

destroy the nations, as the prophecy is related above (25:15): "Take this cup of the wine of fury from My hand you shall give it to all the nations to whom I send you, to drink." Here, too, he says, "Nations have drunk of her wine."—[*Redak*]

it intoxicates all the earth—Through Babylon, God destroyed all the kings of the earth, since he confused them like wine which makes one drunk and confused.—[*Mezudath David*]

of her wine—I.e. of the wine of the cup. The nations drank thereof and became mad and bereft of their senses like drunkards, and were unable to fight to defend themselves.—[*Mezudath David*]

therefore, nations are mad—*They have become drunk and have become mad.*—[*Rashi*]

8. **Suddenly, Babylon has fallen and has been broken**—Now God has dropped the cup from His hand, and it has fallen and broken.—[*Malbim*]

קאים תהמי: ס אסינא
 ית בבר ולא תהמי
 שבקוהא ונעיל גבר
 לארעה ארי קריב
 לשמיא הבריה ונמל
 עד שמי שמיא: י ולא
 ית זכותא אהו
 ונשהי בציון ית
 עובדא די עביר ית
 אלהא: יא שנינו נרביא
 קלו שלמיא אעיר ית
 נח רוח מלכי מדי ארי
 על בבל רעומיה
 קמ בלוקה ארי
 פהיגנא דני היא
 פהיגנא היבליה:
 יג על שורי בבל וקופו
 אהא
 ת"א רחם אל בבל כסדרין 11

למכאזבה אולי תרפא: ט רפאנו את
 בבל ולא תרפא עזובה ונלך איש
 לארצו כי נגע אל השמים משפטה
 ונשא עד שחקים: הוציא יהוה את
 צדקתינו באו ונספרה בציון את
 מעשה יהוה אליהנו: יא הברו החצים
 מלאו נשלים העיר יהוה את ירוש
 מלכי מדי כי על בבל מומתו
 להשחיתה כי נקמת יהוה היא נקמת
 היכלו: יב אל חומת בבל שארנם

רש"י
 הא' נהיה הכר א'
 מורה"י קרא
 גזירה שלא תכלה לה רפואה כמו שבפרש והלך רפאנו את
 בבל ולא נרפאה: (י) הוציא ה' את צדקתו: פתחנו הוציא
 לאור בשפשו עשיה לנו כשפס בבבל: (יא) הברו החצים
 בתרו החצים וית שנינו נרפא לשון חן שנינו: בלאו השלשים
 ובקום תניח החצים: (יב) החיזיקו השומר: החיזיקו השומר על
 דר"ק
 בלאו השלשים, אספו המגינים וכן קראו אחריך בלא ענין
 אספה וקבוץ, השלשים, מגינים כמו כל שליחי הגבורים וכתב
 א"א וז"ל הברו בשפשו האברו כן אבר כינה ארך האבר שנינו
 נוצה ד"ל שיכו נוצה בחצים כדי לישור: (יג) אל חומת בבל
 כמו על וכבדו כתבנו רבים בזה השם: שארנם, כשתכבשו
 מצודה דוד
 המכאזב בלוי ולכן אמר בדרך לעק קחי לך בעבור מכלוכה אולי
 תרפא ע' הלוי: (ט) רפאנו, כלילי הכלים ההם אשר שבו בבבל
 וישובו למדין כשנינו רפואות לבבל אלג כל נרפאה ולכן עזובה ולא
 תסמקו עוד בנפולתה והוא ענין תילת הלעג: ונלך, ונלכנו נלך
 משם ל"א ית לאלול לבל יחדק בני חגי מכלוכה: כי נגע, כ"ג
 משפט פורענותה מלך נהיה עד כי נגע אל השמים: ונשא גוי,
 סתה הוליה מאלוהי הטוב ונלה לכל ולכן טוה וגוי: את עשיה, הוא אכזב בבל:
 בלאו השלשים, קצלו המגינים הבלאים בעלמיהם: העיר, הנה ה' העיר כלון מגלי מדי וס' דכיש וזכור חטא אשר יס' המגילות
 אחרי שוט דכיש: חסמתי, הוא על בבל להסמיה: כי נקמת גוי, ר"ל הנקמה אשר הוא לוקח מכלל יס' נקמת
 כינלו אשר שרטו כלש ולא בעבור מה עשה בבל לשאר האומות: (יב) שארנם, כירמום נם לרמו להאסף ונלכו למלמה אל חומות

quer it, raise a standard on the walls to demonstrate that it belongs to you, as it is customary for the conqueror to raise a standard on the towers and the walls after conquering a city.—[Redak] Mezudath

David explains: To [attack] the walls of Babylon raise a standard. He explains this as an exhortation to the Medians to raise a standard to muster the troops to attack the walls of Babylon.

for her pain, perhaps she may be healed. 9. "We treated Babylon, but she was not cured. Leave her and let us go each one to his own land, for her judgment has touched the sky and has been raised to the heavens." 10. "The Lord has brought out our merits; come and let us tell in Zion the deed of the Lord our God." 11. Polish the arrows, fill the quivers; the Lord has aroused the desire of the kings of Media, for His aim is to destroy her, for the Lord's vengeance is the vengeance of His Temple. 12. On the walls of Babylon raise a standard,

9. "**We treated Babylon**"—It is as though the foreigners sojourning in Babylon reply, "We attempted to cure Babylon, but she was not cured. Therefore, let us leave her and go home." All this is said with sarcasm.—[*Mezudath David*]

and let us go, etc.—Let everyone go home, lest we are infected by the painful malady with which Babylon is afflicted.—[*Mezudath David*]

her judgment has touched the sky—*Their retribution has reached high up to the sky.*—[*Rashi*]

10. "**The Lord has brought forth our merits**"—*We have been remembered by Him favorably, and the merits of our forefathers have come before Him.*—[*Rashi*] It is as though Israel, living in captivity in Babylon, is saying this.—[*Redak*] *Kara* explains: The Lord has brought out our merits to light by executing justice against Babylon.

11. **Polish**—Heb. הָבִיר, *an expression of cleaning.*—[*Rashi*] *Redak* words it: an expression of scouring, cleansing, and whitening. And so did *Jonathan* render: שָׁנִית. [It would

appear, however, that *Jonathan* interprets הָבִיר to mean: sharpen, since this root is often used in this sense. See *Aruch Completum*, vol. 8, p. 112f.; *Lexicon Chaldaicum Authore Elija Levita*, p. 155b.] Following the earlier exegetes, *Mezudath David* explains: cleanse the arrows of their rust. *Kara*: select the arrows. *Rabbi Joseph Kimchi*: feather the arrows so that they should fly straight. This is addressed to the enemies attacking Babylon.—[*Redak*]

the quivers—Heb. הַשִּׁלְטִים, *the quivers into which the arrows are placed.*—[*Rashi*] *Redak* renders: gather the shields.

His aim—i.e. God's plan is to destroy Babylon.—[*Mezudath David*]

for the Lord's vengeance—God is wreaking vengeance upon Babylon because she destroyed His Temple, not because of her oppressing the other nations.—[*Abarhanel, Mezudath David*]

12. **On the walls of Babylon**—Heb. אֶל, lit. to.—[*Redak*]

raise a standard—When you con-

הַחַיִּיקוּ הַמִּשְׁמֵר הַקִּימוּ שְׁמַרְיָם הַכִּינוּ
הָאֲרָבִים בֵּינָם זִמְסָם יְהוָה גַּם עָשָׂה אֶת
אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־יִשְׂבִּי בְּכֹל: י' שְׁכַנְתִּי
עַל־מִים רַבִּים רַבַּת אוֹצְרוֹת בָּא קֶצֶף:
אִמַּת בָּצֵעָה: י' נִשְׁבַּע יְהוָה צְבָאוֹת
בְּנַפְשׁוֹ כִּי אִם־מִלְּאֲתִידִי אָדָם כִּי־לֶקֶךְ
וְעָנִי עֲלִידִי הִידֵד: טו עָשָׂה אֶרֶץ בְּכָחוֹ

ת"א רבא ליהא: פסוקי:

בשם: (יג) אמת בצעך. מחרתיו חסות והכלית בצעך: (יד) אם
מלאחך. כלומר אפילו מלאחך אדם כולק לא יועיל לפי שילפוף
יענו עלך הירד הירד מיד וסר, י' עשה כן שלא יועיל להם
עם רב כארבה לעמוד בפני סרם וכדי. עושה ארץ בכחו ויעל
מדת סוסך כמו כי ינעל: (יר) בנפשו. (אויסמיטיומ"ס) כלע"י:

מנחת ש'
(יג) שכוני. שכוני קרי: אלוהי. נבטרי מתיקום חכר ולי' חייאל לליא
מחרה לחאח חסותו ויפין פה אחרתו בדבי כיוס' א' ט': (יד) נכפ' כ'
לחאח נכפ' י' חסות אלא חסות ויחיוס נכפ' כ' אלאח נכפ' פסוק
קדמא נכפ' כ' (הליס) קדמו חייאל נכפ' כ' (הליס) נכפ' דר' ק':

נכתבה בו י"ד והיא נוספת על הפסל כמו הוישוב בשמים ורצוצי מרום קברו והרוסים לו וכן בנקבה ארבתני לרש אל תחשש
אויבתי לא אבל שכנתי לא נקרא עם הירד כי תחיו בשמא והוא בשלל יושבת בלבנון והיא סלה מורכבת כמו שפירש בחלק
הארשון בספר בכלל והיא מורכבת מן שוכנת שהיא פעלת וסעם ההרכבה ר"ל ששוכנת ספרה ואת
שוכנת עדין כבא על"ך הרעה וסעם על מים רבים כספסעו כי בכל רבת מים וכן הוא דרך משל על רוב הוועל שהיה לה
ספרה וכן רבת אוצרות אשר אוצרות התבואה או אוצרות כסף וזהב: אמת בצעך. ורוב בצעך כלומר שוכנת. מבצעת
אחרים בחוקה ובזרוע עתה בא העונש על"ך או פי' כדת בצעך ר"ל ספרה שספרתה ונצטת יושלתו כי מיד לך חלל:
(יד) נשבע. בנפשו. כאילו אמר בו כמו כי נשכנתי כי אני דבר אחר ונפשי דבר אחר כמו האדם אלא שדברת הירח לא
בני אדם וכן נפשו מחרה ויעש ויש ספרה שלא הפכה וימיהו נשבע ה' בקדשו ויגזל
נשבע ה' בנפשו: כי אם. ל' שוכנת כמו שפירשנו: מלאחך. עבר בספוק עתיד ר"ל אלא אוצר לרוב כמו חילק שיבא
לרוב וכן אמר כרי ארבה לרוב כלומר שוכני עליה. מחרת האויבים לרוב סאר: (ענ) וועקו הירד כמו הירד כרובים
יענה: (טו) עושה ארץ בכחו. זאת הפירשה כתובה למעלה אחר כרמא תאכרן להם ושם בארנה ויש ביניהם שני פסם

מצורת ציון

הרמז: גס. כלום ארץ ומסר נכפ' ה' החוקר. ענין אחר:
השפער. דבר מוסל על הכה ככל ארץ לעשות כל אחר נזמנו
קרי מוסל וכן תחמרת כחול וליה: וסם. ענין תחמרת:
(ג) קצף. משל קן וסוף: אמת. מל' אמת ור"ל מדת: בצעך.
ענין נמר והכלת כמו כי ינעל ה' (בשתי י'): (יד) בנפשו.
עטמלו: כילק. מין ארבה: וענו. ענין הרמח קול: הירד. הוא
קריחא נעקח שוללים ענין הירד נכל (שס ט'): (טו) תבל. כס

כשלמך מן העולם והוא כסל ענין נכפ' (יד) בנפשו. ר"ל בנפשו:
כדי כספ' כלרבה וסל יעקן על"ך קול סיד שוא קול שמח סידים: (טו) שיטת ארץ בכחו. כלומר וססו כידו לקיים משמח

cubit. *Redak* suggests: the arm of your plundering. אַמָּה is originally the arm, measuring from the elbow to the end of the middle finger, hence a cubit. In this case, it means the arm itself, with which plunder and violence had been committed. Because of this, your punishment has come.

14. *by Himself*—(en soi même) in French.—[Rashi]

indeed—Heb. כִּי אִם, *an expression of "in truth."*—[Rashi] This is an expression of an oath.—[Redak]

I have . . . filled you with men—I will fill you with camps of peoples, as many as locusts.—[Rashi from Targum Jonathan] This is the prophetic past.—[Redak]

and they shall raise a battle-cry against you—And they shall raise their voice against you.—[Rashi from

strengthen the watch, station sentries, prepare the ambushes, for the Lord both planned and did what He had spoken concerning the inhabitants of Babylon. 13. You, who dwell by many waters, abundant in treasures, your end has come, the measure of your violence. 14. The Lord of Hosts has sworn by Himself: I have indeed filled you with men as with locusts, and they shall raise a battle-cry against you. 15. He Who has made the earth with His strength,

strengthen the watch—before the conquest of the city.—[Redak] It is customary for those besieging a city to arrange shifts, each to fight at a different time. The prophet says here, "Strengthen the watch," not to neglect the time each shift goes on duty.—[Mezudath David]

station sentries—to prevent the Babylonians from escaping.—[Abarhanel] *Mezudath David* explains that it is customary to station sentries at night lest the inhabitants of the city leave suddenly and attack the besiegers.

prepare the ambushes—to ambush those escaping from the city.—[Mezudath David]

for the Lord both planned—already many days.—[Rashi]

and did—His plan. It is customary for Scripture to speak with the word **גם** twice, one after the other, and following the latter, comes the former.—[Rashi] Redak, too, makes a similar statement, that each one comes to add to the other. The intention is that the word **גם**, also, should be used to add something not included in the preceding. The use of **גם** twice means that each one adds to the other, the first to the second and the second to the first. [This involves

some difficulty here, since once the Lord did, He no longer planned, the plan having already been accomplished.] *Mezudath David* renders: As the Lord had planned to do, so did he also do.

13. **by many waters**—This may be interpreted literally, as a reference to the many waters of the land of Babylonia (namely the Euphrates that waters the land).—[Mezudath David]. Or it may be interpreted figuratively, as a reference to the plenty enjoyed by the Babylonians.—[Redak]

abundant in treasures—This may mean treasures of grain or treasures of silver and gold.—[Redak]

your end has come—Heb. קצו, *your end*.—[Rashi] Rashi wishes to contrast this word קצו, with a "dagesh" in the "tzaddik," as a declension of קץ, end, unlike קיצו (48:32), which is a declension of קיצו, *dried figs*. See above.

the measure of your violence—Heb. אַמְתּוֹ בְּצַעֲדוֹ, *the measure of your violence*. Another explanation: אַמְתּוֹ בְּצַעֲדוֹ means: *the measure of your end*. Cf. "When . . . completes (יִבְצֵעַ)" (Isa. 10:12).—[Rashi] According to both interpretations, אַמְתּוֹ is a measure, borrowed from אָמַת, a

מִכֵּין תִּבְלֶה בַּחֲכָמָתוֹ וּבַתְּבוּנָתוֹ נִטָּה
שָׁמַיִם: מוֹ לָקוֹל תַּתּוֹ הַמּוֹן מִיָּם בַּשָּׁמַיִם
וַיַּעַל נִשְׁאִים מִקְצֵה אֶרֶץ בְּרָקִים
לְמַטֵּר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֲצִרְתּוֹ:
יִנְבְּעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הַבִּישׁ כָּל־
צֶדֶף מִפְּסָל בִּישְׁקָר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם:
יִהְיֶה הַיָּמָה מַעֲשֵׂה תַעֲתָעִים בַּעַת
פְּקֻדָּתָם יֵאבְדוּ: יִי לֹא־כִאֲלֶה חֶלֶק
יַעֲקֹב בִּרְיוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְשִׁבְטֵי נַחֲלָתוֹ
יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

אֶלֶן הַעֵבֶר אֶרְעָא
כְּחִיָּיָה שְׁכִינִי
פְּכִל בְּחֻדְסֵי הַיָּמָה
יִסְכּוּבֵלְהִי הַיָּמָה
שְׁמָיָה: מוֹ לָקוֹל הַמּוֹן
רַבָּה דְּרִינִי בְּשִׁמְיָא
וּבְשִׁינִי אֶנְיִן מִסְכִּי
אֶרְעָא בְּרָקִים לְרִי
מִטָּרָא עֵבֶר וּבְרִי
רִיחִין מִכֵּין נִטָּה:
יִי אֶשְׁכֵּן בְּרִי מִסְכִּי
מִלְכִּי דְּחֻדְסֵי הַיָּמָה
בְּרִי קִינִי בְּרִי עֵבֶר
אֶרֶץ שְׁבָטָא אֶסְכּוּנִי
וְלֹא רוּחָא בָּהוֹן:
יִי לֹא אֶנְיִן עֵבֶר
הַיָּמָה בְּרִי דְּחֻדְסֵי
יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים
יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים

מִכֵּין תִּבְלֶה בַּחֲכָמָתוֹ וּבַתְּבוּנָתוֹ נִטָּה
שָׁמַיִם: מוֹ לָקוֹל תַּתּוֹ הַמּוֹן מִיָּם בַּשָּׁמַיִם
וַיַּעַל נִשְׁאִים מִקְצֵה אֶרֶץ בְּרָקִים
לְמַטֵּר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֲצִרְתּוֹ:
יִנְבְּעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הַבִּישׁ כָּל־
צֶדֶף מִפְּסָל בִּישְׁקָר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם:
יִהְיֶה הַיָּמָה מַעֲשֵׂה תַעֲתָעִים בַּעַת
פְּקֻדָּתָם יֵאבְדוּ: יִי לֹא־כִאֲלֶה חֶלֶק
יַעֲקֹב בִּרְיוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְשִׁבְטֵי נַחֲלָתוֹ
יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

those who stray from the way of
common sense.—[Metzudath David]

at the time of their visitation—
When the Holy One, blessed be He,
visits retribution upon them and upon
their worshippers.—[Rashi]

they shall perish—without recovery.—[Metzudath David]

19. Not like these—Not like these
images is the God of Jacob, given
him as his portion.—[Metzudath
David]

מִכֵּין תִּבְלֶה בַּחֲכָמָתוֹ וּבַתְּבוּנָתוֹ נִטָּה
שָׁמַיִם: מוֹ לָקוֹל תַּתּוֹ הַמּוֹן מִיָּם בַּשָּׁמַיִם
וַיַּעַל נִשְׁאִים מִקְצֵה אֶרֶץ בְּרָקִים
לְמַטֵּר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֲצִרְתּוֹ:
יִנְבְּעַר כָּל־אָדָם מִדַּעַת הַבִּישׁ כָּל־
צֶדֶף מִפְּסָל בִּישְׁקָר נִסְכּוֹ וְלֹא־רוּחַ בָּם:
יִהְיֶה הַיָּמָה מַעֲשֵׂה תַעֲתָעִים בַּעַת
פְּקֻדָּתָם יֵאבְדוּ: יִי לֹא־כִאֲלֶה חֶלֶק
יַעֲקֹב בִּרְיוֹצֵר הַכֹּל הוּא וְשִׁבְטֵי נַחֲלָתוֹ
יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

יִי לֹא בְּאֶרֶץ הַחַיִּים הַחַיִּים הוּא וְיִשְׂרָאֵל חֶלֶק שְׁבָטָא דְּחַסְדִּינִי וְיִי

for He is the One Who formed
everything—Not like the idols,
which are the handiwork of man, for
Jacob's portion is He Who formed
everything.—[Metzudath David]

and the tribe of His inheritance—
Jacob mentioned above at the begin-
ning of the verse.—[Rashi] He chose
Jacob, that each one of his tribes be
the tribe of His inheritance.—
[Metzudath David]

the Lord of Hosts is His name—

He prepared the world by His wisdom, and with His understanding He stretched out the heavens. 16. At the sound of His giving a multitude of waters in the heaven, He brought up clouds from the end of the earth, He made lightning for the rain, and He took wind out of His treasures. 17. Every man is brutish without knowledge; every smith is put to shame by his graven image, for his molten images are false, without spirit in them. 18. They are vanity, a work of delusion; at the time of their visitation, they shall perish. 19. Not like these is Jacob's portion, for He is the One Who formed everything, and the tribe of His inheritance;

Targum Jonathan] The intention is that God swears to bring the enemies in swarms like locusts and they will shout the battle-cry against the Babylonians.—[*Kimchi*] *Kara* explains this in the opposite manner: For even if I fill you with men as with locusts, it will not avail you, for eventually, Persia and Media will attack you and shout against you a battle-cry.

15. This section (verses 15–19) coincides with 10:12–16 with several differences. See commentaries above. It is repeated here to expose the futility of the Babylonian deities, in which the Chaldeans trusted and whose worship was believed to bring them prosperity.—[*Redak*]

He Who has made the earth with His strength—He has the power to fulfill His promise because He made the earth with His strength; hence everything is His and in His power.—[*Mezudath David*]

He stretched out the heavens—like a tent.—[*Mezudath David*]

16. **At the sound of His giving**—In order to give a sound of the roaring of the waters in the atmosphere of the heavens, He brought up clouds from the end of the earth to the height of the heavens.—[*Mezudath David*]

from the end of the earth—When they appear to the eye to be at the bottom of heavens, at the end of the earth, then He brings them up opposite the place upon which He desires the rain to fall.—[*Mezudath David*]

lightning—When the rain falls, lightning flashes, and the rain does not extinguish it.—[*Mezudath David*]

and He took wind out of His treasures—He is the One Who takes the wind out of His treasures.—[*Mezudath David*]

17. **Every man is brutish**—I.e. whoever makes a graven image for a god.—[*Rashi*]

without spirit—I.e. without life.—[*Mezudath David*]

18. **a work of delusion**—A work of

יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ: כִּי מִפִּי-אַתָּה לִי
 בְּלִי מִלְחָמָה וְנִפְצָתִי בְּךָ גּוֹיִם וְהִשְׁחַתִּי
 בְּךָ מְמָלְכוֹת: כֹּא וְנִפְצָתִי בְּךָ סוֹם
 וְרָכְבוֹ וְנִפְצָתִי בְּךָ רֶכֶב וְרָכְבוֹ:
 כֹּב וְנִפְצָתִי בְּךָ אִישׁ וְאִשָּׁה וְנִפְצָתִי בְּךָ
 זָקֵן וְנָעַר וְנִפְצָתִי בְּךָ בַּחֹר וּבַתּוֹלָה:
 כֶּ וְנִפְצָתִי בְּךָ רֵעָה וְעֵדְרוֹ וְנִפְצָתִי בְּךָ
 אֶבֶר וְצִמְדוֹ וְנִפְצָתִי בְּךָ פְּחוֹת וּסְגָנִים:
 כִּי וְשַׁלְמֹתִי לְבָבָךְ וְלִכְלֹא וְיֹשְׁבֵי כִשְׂדִים
 אֶת כָּל-רַעְתָם אֲשֶׁר-עָשׂוּ בְּצִיּוֹן
 לַעֲיִנֶיכֶם נָאִם יְהוָה: כִּי הִנְנִי אֵלֶיךָ הָרִ

עניים לכל אשר יצונו על שני תבל ארצה: (כ) כפון אחת לי. אחת כדור פמיש שלי שאנו בחזק בידך בארץ העולם בפמיש ומושבנו כלי מלחמה. כמו כן אני חושש בה בחזק ביד ובשב' על ידך את מלכות בבל שדך נקראת כפון שני האנשים כך גוים ובמלכות כפון שבפרש ודורך ונפצתי כך סום ורכבו וכל האביר ר"ק

בביתם היתה הצלחתם: (כ) כפון אחת לי. כפון שם הבלי שבנפוצים בו האבנים וכן ויחש כלי כפון בידו אלא שזה ערו חזק קצק והנפוצו הוא השבר כי כששברו ה האבנים מתפורים האבנים הנה והנה וכן ונפצתי כלם בזה הנפץ ואמר האל יתברך כנדר סלך בבל כפון אחת לי כי אני כפון כנפץ ובשתי מצודות ציון

השנאה: (כ) כפון. כס כלי פשוט להלך ולספור בו הכמות וכן ואלי כלי חסד בידו (יחזקאל ט'): ונפצתי. ענין השבר והחלון: (כג) אבר. הוא השניר האדמה הנחירה וזריעה וכן כפון אברים (סלי י"ד): וצבדו. כן נקרא זוג הנקד על כי ילכו למודים ופחיתים וכן למד בקר (לוי א'): פוחת: סגנים. שמות שני וסנה אלהם לנצל נחול רחם: לעינים. כולנס תלוי בעינים הרפה הכלה על ככל: (כז) הנני אליך. הנה אני אלהה כך חס

24. And I will recompense Babylon—After all this, when I complete My vengeance upon the nations through him.—[Rashi]

before your eyes—All of you will witness the evil that will befall Babylon.—[Mezudath David]

25. O destroying mountain—Although Babylon is a valley, the

prophet calls it a mountain in the sense that it is fortified like a city on a mountain. Jonathan, too, renders: destroying fortified city.—[Redak]

from the rocks—From the lofty towers of Babylon. Jonathan, too, renders: I will cast you down from [your] strength, meaning, from the strong lofty places.—[Redak]

the Lord of Hosts is His name. 20. You are for Me a shatterer, yea weapons of war, and with you I would shatter nations, and with you I would destroy kingdoms. 21. And with you I would shatter a horse and his rider, and with you I would shatter a chariot and its rider. 22. And with you I would shatter man and woman, and with you I would shatter elder and youth, and with you I would shatter young man and virgin. 23. And with you I would shatter a shepherd and his flock, and with you I would shatter a farmer and his team, and with you I would shatter governors and officers. 24. And I will recompense Babylon and all the inhabitants of [the land of] the Chaldeans for all their evil that they committed in Zion before your eyes, says the Lord. 25. Behold I am against you, O destroying mountain,

For He rules over the hosts of heaven and earth. Since He cannot be compared to the idols, for He has formed everything, and has chosen Israel for His inheritance, He will surely fulfill His word to destroy Babylon and to bring salvation to Israel.—[*Mezudath David*]

20. **for Me a shatterer**—Heb. **רָצַח**. *Until now, I have appointed you as a destroyer and a shatterer of the nations upon whom I decreed exile.* —[*Rashi*] This follows *Jonathan*. Other commentators, however, define **רָצַח** as a sledgehammer. —[*Redak, Kara, Mezudath Zion*] *Daath Mikra* points out that these implements were used for battle, as in *Ezekiel* 9:1f. Here, too, it appears to be a war club, used to crush the skulls of the enemies.

God says to the king of Babylon,

"You were My war club, with which I would shatter and destroy the nations and the kingdoms, but now I will recompense you for what you did to Israel, and I will punish you for the harm you did them, for I was a little angry with them, and you helped along to harm them." —[*Redak*]

21. **And with you I would shatter**—According to *Rashi*, verse 20, this verb and all like it are the imperfect. *Redak*, however, writes: This verb and all those like it appear in the future tense. This prophecy may have been said before *Nebuchadnezzar's* reign or after his assuming the throne. As far as the context, it may be either future or past.

23. **and his team**—The team of oxen with which he plows.—[*Mezudath David*]

הַמְשָׁחִית נְאֻם־יְהוָה הַמְשָׁחִית אֶת־
כָּל־הָאָרֶץ וְנָשִׂיתִי אֶת־יָדִי עָלֶיךָ
וְגִלְגַּלְתִּיךָ מִן־הַסִּלְעִים וְנִתְתִּיךָ לְהָר
שָׂרָפָה: י וְלֹא־יִקְחוּ מִמֶּךָ אֶבֶן לְפָנָה
וְאֶבֶן לְמוֹסְדוֹת כִּי־שִׁמְמוֹת עוֹלָם
תִּהְיֶה נְאֻם־יְהוָה: יז שְׂאוּ־נֶם בְּאֶרֶץ
תִּקְעוּ שׁוֹפָר בְּגוֹיִם כִּדְשׁוּ עֲלֶיהָ גוֹיִם
הַשְׁמִיעוּ עֲלֶיהָ מַמְלָכוֹת אֲרָרְט מִנִּי
וְאַשְׁכְּנוּ פִקְדוֹ עֲלֶיהָ מִפְסֵר הָעֶלְדִּי

אמר יי דמחכיב נח
כל ארעא ואנשים נח
קחת גבורתי עליך
ואמגרניך מן חוקקא
ואהניך לגרד ימיה:
כי ולא יסבון מנך סלך
למלכו ושלטון לך:
אני עדות עלם יהוי
אמר יי: כי וקפו אהא
בארעא תקעו שופרא
בעקמא וסמינו עליה
עקמא כסרו עליה
מלכות ארעא דקדרו
משרתי הירמיה ונדביב
וסמינו עליה עברי קריא
דיותן סלקן מוסדותון
ספדני יי כחלקא
דמחלבה

סחר"י קרא

נא מלחמה

רש"י

אחרי כל זאת שאנמור נקמתי על ידו כעכו"ם: (כו) קדשו.
וזמנו: בנפטר, לבן היל (אז לי אדון): סמר. (הריני ר')

אחרי כל זאת שאנמור נקמתי על ידו כעכו"ם: (כו) קדשו.
וזמנו: בנפטר, לבן היל (אז לי אדון): סמר. (הריני ר')

רד"ק

שאונו לאדם מיוחד: ולא לאנשים מיוחדים: אלא למו שחיה
הוא על דרך המליצה כמו ראיהו בני אמור לכלך ולגבורה
חזק ימים ושות אמור לגבורה לב: והרובים להם ובסודו שאו
נס חקש שופר: קדשו עליה: השמיני עליה: פקדו, חעל.
כי לפי שאמר בארץ ואמר בניים לא נאמר כי כנגד מרי אמר
לכד: קדשו. ענין הוזהב: השמיני עליה. ענין אסיפה וקבוץ
בין השמיני אל בבל רבים וכן מן הרשע וישמע שאלו את העם:
ממלכות אררם בני ואשכנו. אלו באו עם דרוש ותי' מלכות
ארץ קדרו משריות חורבני יהויב: פקדו עליה. ענין סמי:

מצודת ציון

שדרות: (כז) תגלגלתיך. סוף ההפסד מן כנכסיו אל כנחור ע"י
נגלול: (כו) לשון. לויתו: למסדות. משונו יסוד: (כו) שאו
נס. כרימו כלום ארץ: קדשו. ענין כוחה כמד קדשו פליס
מלחמה (לפני ו'): חששיו. ענין חסוס כמו השמיני אל ככל
רבים (לפני ו'): אררם וגו'. סם צמות חקשות: פקדו, ענין
עייני וגזלות: ספסר. ענין שרס וכן וספסרין כגון גוי' (נחום)

הר כשנחית וכו' ככל המשמית את כל הארץ (ומע' סיוח) דקפס
קראל הר עמי תהיה: וגמיני וגי'. להכות כך: מן הפלעים.
הוא מעל על המגדלים הנגזרים שנגל: לר שרפה. כי חסרון
כסדו וממר עליה נפרית ולא כמות: (כו) ולא יקחו וגו'. מלכתי
תמלת חרבותיך לא יקחו אבן כרמיו לשמו כמות הכית (כי הדך
לשים כמות הכית האבן היחל יספ ליות נחלה שמי כחוחות):
ואבן למסדות. אמן חוק כרמיו לשמו כסדו: כי ששמות עולם.

וכן לא יבוא פי גלס נלחם מלחמה: (כז) שאו נס. לנמו של האופות שיחאססו לנא נלחמה על ככל: חקש שופר. נס וס
הוא כמו חסוס: קדשו. הוסינו עליה גוים החאססו ממלכות חררם וגו' מנו פליס שר למסוד כמלחמה וספלו קבלות סוסים רכי
המספר כחריב וכל המסוסים חספ' שנתה ככרו כח חקדק (ני זהו דרך כסוסים כסוסים כפלי כח וכל אשר יתקשו שערותם

וכן לא יבוא פי גלס נלחם מלחמה: (כז) שאו נס. לנמו של האופות שיחאססו לנא נלחמה על ככל: חקש שופר. נס וס
הוא כמו חסוס: קדשו. הוסינו עליה גוים החאססו ממלכות חררם וגו' מנו פליס שר למסוד כמלחמה וספלו קבלות סוסים רכי
המספר כחריב וכל המסוסים חספ' שנתה ככרו כח חקדק (ני זהו דרך כסוסים כסוסים כפלי כח וכל אשר יתקשו שערותם

10:2 among the sons of Japheth, little definite is known. See *The Living Torah*, p. 22.

a marshal—Heb. טַקְסָר, an expression of an army (or an expression of a lord).—[Rashi] Other exegetes accept the latter definition on the basis of Nahum 3:17. Jonathan, however,

renders: warriors, and Kara: every mighty man. Scholars relate this word to the Assyrian *dupsarru*, or the Akkadian *taf-sar-saru*, a tablet-writer. Those knowledgeable in cuneiform writing occupied high positions in Assyria and Babylon. —[Duath Mikra, Soncino]

says the Lord, who destroys all the earth, and I will stretch out My hand upon you and roll you down from the rocks and make you a burnt mountain. 26. And they shall take from you neither a stone for a corner, nor a stone for foundations, for you shall be desolate forever, says the Lord. 27. Raise up a standard in the land, sound a shofar among the nations, prepare nations against her, gather against her the kingdoms of Ararat, Minni, and Ashkenaz; appoint over her a marshal, bring up

a burnt mountain—You shall be overturned like Sodom and Gemorrah, upon which God rained down brimstone and fire from heaven.—[*Abarbanel, Mezudath David*]

26. And they shall take from you neither a stone for a corner, etc.—It is customary to place large stones in the foundation of a building and also for cornerstones. This is figurative, as *Jonathan* paraphrases: They shall not take of you a king for a kingdom or a governor for a governorship.—[*Redak*] *Abarbanel*, however, interprets this literally. Since it is customary to take stones from ruined cities to use for building new cities, the prophet states that, since it has been decreed on Babylon to remain desolate forever, no stones shall be taken to be used as cornerstones or foundation stones for other cities.

27. Raise up a standard—This is an impersonal command, meant figuratively.—[*Redak*] Signal to the

nations to amass troops to wage war against Babylon.—[*Mezudath David*]

sound a shofar—This, too, is a signal to amass troops.—[*Mezudath David*]

prepare—Heb. קָרַע. —[*Rashi, Redak from Targum Jonathan*] This should not be confused with another definition of this verb, viz. "hallow."

the kingdoms of Ararat, Minni, and Ashkenaz—These nations accompanied Darius. *Jonathan* identifies Ararat as Kardu, probably Kurdistan, Minni as Armenia, and Ashkenaz as Hadiyv.—[*Redak*] Some identify Ararat as Urartu, a region in Armenia. Ararat was formerly an enemy of Assyria, and after the dissolution of the Assyrian empire, she became the enemy of Babylon, Assyria's successor. At this time, she had an opportunity to destroy Babylonia.—[*Daath Mikra*] See *The Living Torah*, p. 18. In reference to Ashkenaz, listed in Gen.

סוֹם בִּילָק סָמָר: כִּי קָדְשׁוֹ עָלֶיהָ גּוֹיִם
 אֶת־מַלְכִּי מָדִי אֶת־פְּחוּתֶיהָ וְאֶת־כָּל־
 סִגְיָהּ וְאֶת כָּל־אֶרֶץ מִמְּשָׁלָתָה: **כ**
 וְתִרְעַשׂ הָאָרֶץ וְתַחֲלֹל בִּי קָמָה־עַל־
 בָּבֶל מִחֲשָׁבוֹת יְהוָה לְשׁוֹם אֶת־אֶרֶץ
 בָּבֶל לְשִׁמָּה מֵאִין יוֹשֵׁב: יִחַדְלוּ גְבוּרֵי
 בָּבֶל לְהִלָּחֵם יֵשְׁבוּ בְּמִצְדוֹת נִשְׁתָּה
 גְּבוּרָתָם הֵיוּ לְנָשִׁים הִצִּיתוּ מִשְׁפָּנֶתֶיהָ
 נִשְׁכְּרוּ בְּרִיחֶיהָ: לֹא רָץ לְקִרְאֹתֶיהָ
 יְרוּזָן וּמִגִּיד לְקִרְאֹת מִגִּיד לְהַגִּיד

רש"י

מהר"י קרא

עליה סוֹם שיהא דורר ורץ כבדוצה כילק סמר. סמר חירציר
 בלע"ז: (ב) נשתת. נתששה גבורתם ויהיו חלשים בגושים:

ספסר. כמו שר וכן וספסיר' כגון גווי: כילק סמר. כמו סמר
 ספודר' בשיר וכן ס' חרש' סמר שער' בשיר ענין תעצירה
 חרציר' כארס שפסיר שערותיו ארוספסמ' בלע"ז ויה' וסמו
 על' עברי קרבא ריוחן סלקין סוסותהון ספכין תא כוחלא
 רשעלהב ש' ספכין ענין והיה כמו שתרסם ג'כ מדרותיו
 חררות אביריו ספכונא חרות ספניד קרם רתיבי גבורתי:
 נקט ותרעש. ותחל. ענין חיל כילולא: כי קסה על בבל

מצורת ציון

(י): בילק. מין ארבה: סמר. מין התקשות כפסמר כמו חסמר
 שערס כשרי (לויב ד'): (כח) פחות ונענים. מין שרס:
 (כע) ותחל. מלשון חיל ותחלה: קסה. פגום ונתקיים:
 (ג) בסצות. מין פכל כמו מלודת ליון (דס"ס י"א): נשתת.
 מין כחשקס והסרס כמו ונשח' מים מהים (יס"ס י"ס): חציתו.
 מין סדקס והסערס: משכנותיה. מלשון משכן ומדור: בריחיה.
 כטין מטה סמיו לסגור השערס: (לא) רץ. מין פסירוס ססליס:

ספלהסם שלחו איש רן לסגור למלך דבר ספלהסם ועד לא ישוב שלחו רן אחר וכדכ' ספלו סנס כהן הלשון ססהל חוזר וכן
 א"כ רן ס לקלח רן ס: וסגיד וגר'. כפל סדכר כס"ס כי סין סול ססגיד: סקצח. ר"ל פס' כקל' ססגידס וכן סלחר סול סל

מצורת דוד

כפספ': (כח) קרש וגר'. חזק לופס סול לסכ ססס מלכי מדי
 וסס דריוס וססס סרש סיכ ספלי' סלחי סומו: ארץ סססלח.
 סלרן סלר סול סולס כס: (כס) כי קסה. ספדיס וסנקיפס סל
 ככל סחשטס ס' סחשכ לסוס סולס סלסס: (ג) חדלו וגר'. כי
 כל סורק כלכס: ישוב בסצות. לסחוק כססכ ספכל:
 נשתת. נספסכ וסכס ססס גסורס וסו דוסיס לנסיס כדכר ססוס
 סכח: חציתו. סלויכיס סליוס סססנסיס וסכרו כרתי ספסיס
 וססחמו לסני סלויכ סלכו כסס: (לא) רץ לקראת רן ירוח. מן

return.—[Redak] Others explain
 that couriers and heralds from all
 sides approached the king's palace

to report that their cities were cap-
 tured.—[Abarbanel, Ibn Nachmiash]

horses like bristling locusts. 28. Prepare nations against her, the kings of Media, her governors, and all her officers, and all the land of his rule. 29. And the earth quaked and was in pain for the plans of the Lord rose upon Babylon to make the land of Babylon desolate without an inhabitant. 30. The mighty men of Babylon ceased to wage war, they dwelt in the fortresses, their might has failed, they have become like women; her dwellings were ignited, her bars broken. 31. One courier runs to meet another courier, and one herald to meet another herald, to tell

bristling—Heb. סָקַר (*Hérissé* in French), covered with spikes. Cf. "It made the hair of my flesh stand up like spikes" (תִּסְמַר) (Job 4:15).—[Rashi] *Isaiah da Trani* renders: bring up horses like flying locusts. Brings up the horses to stand erect like the locust preparing for flight. *Redak* renders: like trembling locusts. *Redak* in *Shorashim* concurs with *Rashi*, as does *Rav Hai*, quoted by *Ibn Ezra*, Job ad loc. *Jonathan* renders: Prepare against her warriors whose horses go up galloping like shiny grasshoppers. According to *Aruch*, this is a grasshopper that makes a sighing noise.

28. **her governors**—See above verse 23.

29. **and was in pain**—Heb. וַתֵּחַל, an expression of תַּחֲלָה, pain.—[Rashi] *Redak* agrees, giving the root as חָל. *Targum Jonathan*, however, renders: and became ill, deriving וַתֵּחַל from חָלָה, to be ill.

rose upon—Heb. קָמָה. Each plan

rose upon Babylon, hence the singular form.—[*Redak*]

30. **they dwelt in the fortresses**—They ceased to wage war and remained in the fortresses to protect themselves.—[*Redak*]

failed—Heb. נָשְׂתָה, lit. jumped. Compare "the hip sinew" (הַנִּשְׂתָּה) (Gen. 33:32), so called because it jumped (was dislocated) from its place.—[*Rashi*]

Redak renders: ceased. *Kara*: was weakened, *Isaiah da Trani* has dried up.

they have become like women—As weak as women.—[*Jonathan*, *Redak*, *Kara*]

her dwellings were ignited—lit. her dwellings they ignited. This is the indefinite subject, meaning that the igniters ignited her dwellings.—[*Redak*]

31. **One courier runs to meet another courier**—As one courier returns from audience with the king, the second courier comes to report Babylon's fall, meeting him on his

דבבל אבי אהקנישה
קרמיה ססופיה:
נת ומנחם אהאקרא
נת אנסא אוקרו
קנורא ונברי עברי
קרא אהקנישו: ני אבי
קנון אסר וי עבאות
אלמא ישראלי פנשהא
דבבל קרמא לא אקרא
קסא ענן אחריוכמה
עור (עיצבה) פנעיר
ויתחן בזווין עלה:
ל אברה ירושלם
גבול נקסי ושיאני
קבוראקסי סל א
דבבל ופנעי קמו ריקן

(לב) ואת האנשים. הבתים העומדים באנשים שרשי כנר באש :
(לג) בת בבל כנורן עת הרריכה. ת"י כנישתא רבכל רביא
לאידרא רבסא אירן אררכותיה עור ציכר בזעיר וייהון כנורן

שנאה ממקומו: (לנ) בטרן עת הדריכה. הרי היא עתה מלאה כגורן בעת שדשו תבואתה שהיא מלאה חטין: עוד **חטין** וסורבן וסחממה לגורן בעש תמלח בהציר שהיא

דד"ק

לקראתי ניכר לעיני למלך כי נגלטה עיני: כקצה, כלומר
 סקצה אחרי: (לכן) המעברות נחשפו, מעברות המים בכניסת
 העיר ואחר בזהם כנגלים למנוע אויבים אם ירצו להכנסם כעיר
 ולפי שאמר כי נגלטה עיני סקצה שמה יאמר ארם מגיל
 המעברות איך לא מנעום תחשובה כי המעברות נחשפו:

[illegible]

מצודת דון

[illegible]

of the harvest, when it is empty.—

[*Rashi*] *Redak* explains that the threshing is figurative of the crushing and trampling of Babylon by her enemies, and the harvest is figurative of the enemies taking all the cities surrounding Babylon. At that time, many people will flee to Babylon with all their possessions. Then

A little more time—and she shall be emptied and shall resemble a granary at the time of the beginning

the king of Babylon that his city has been taken from the end, 32. and the fords have been seized, and the reeds have been burnt with fire, and the warriors have been frightened. 33. For so said the Lord of Hosts, the God of Israel: The daughter of Babylon is like a granary at the time it is threshed. A little more time and the time of harvest shall come to her. 34. Nebuchadrezzar the king of Babylon, has devoured me, he has crushed me; yea he has placed me as an empty vessel; he has swallowed me like a sea monster,

from the end—I.e. from one end. This appears to be referring to the city of Babylon, as Ibn Nachmiah explains. One courier comes to tell the king that the city of Babylon has been taken from one end to the other. He suggests also that the king was in one end of the city, and the courier came to tell him that the city had been taken from the other end. *Abarbanel* questions this explanation in view of Josippon ben Gurion's statement that Belshazzar was assassinated by his courtiers prior to the Median invasion of the city. Accordingly, it would be impossible for the couriers and heralds to report to him that the city had been taken. He, therefore explains that the couriers and the heralds reported "that his city was taken from the end"; i.e. the courier's city which was at the end of the kingdom was taken. Couriers came from all sides and brought similar reports. This took place before the invasion of Babylon, while Belshazzar was still living.

32. and the fords have been seized—The fords were at the en-

trance to the city, and they were protected by towers. Lest one ask how the enemies entered the city protected in this manner, the prophet tells us that the couriers report that the fords have been taken.—[*Redak*] All this refers to the fords in distant parts of the kingdom, which the couriers report to Belshazzar before the Medes advance on the city of Babylon.—[*Abarbanel*]

the reeds have been burnt—Heb. קַצְוִיִּים, usually the "pools," which is inapplicable here. *Redak*, therefore, suggests "reeds." The enemy burned the reeds growing by the rivers in order to facilitate the progress of the armies, so that they should not be hindered by the thick vegetation. He quotes *Ibn Ganah*, who, in view of the Arabic cognate, suggests: castles, or fortresses. They report that the enemy had burned the fortified castles. *Kara* defines it as the houses standing in the pools.

33. the God of Israel—Who is avenging the harm done to His people.—[*Redak*]

The daughter of Babylon—*Jona-*

he has filled his belly with my delicacies; he has rinsed me out.
 35. "May the plundering done me and my food be upon Babylon!" says the dweller of Zion, "and my blood upon the dwellers of [the land of] the Chaldeans!" says Jerusalem.
 36. Therefore, so said the Lord: Behold I plead your cause, and I avenge your vengeance, and I will dry up her sea and dry up her fountain.
 37. And Babylon shall become heaps, a den of jackals, a desolation and a hissing without an inhabitant.
 38. Together they roar like young lions, they growl like lion cubs.

Babylon will be crushed and trampled by the enemies.

34. has devoured me, etc.—This is Israel's plaint against Babylon.—[*Redak*] *Jonathan* paraphrases: Says Jerusalem: Nebuchadnezzar, the king of Babylon has plundered my belongings and has destroyed me. He has poured me out like an empty vessel. It appears that *Jonathan* sees the root יצק as equivalent to יצק, to pour. *Redak*, however, renders: he placed me, meaning: he placed me empty as an empty vessel.

he has swallowed me—He quickly filled his land with my goods even as a sea monster swallows his prey without chewing it.—[*Mezudath David*, *Abarbanel*]

he has filled his belly with my delicacies—He has plundered the best of my land and taken it to his land.—[*Mezudath David*]

he has rinsed me out—Heb. הִרְיָנִי. As a person rinses a vessel, leaving nothing adhering to its walls, so did Babylon clean out my land completely.—[*Mezudath David*] *Jonathan* renders: he has driven me out.

35. the plundering done me and my food—*The cry of the violence done me and my food, for they have eaten my food.*—[*Rashi*] *Redak* and *Kara* render: May the plundering done me and my flesh be upon Babylon. "The plundering" refers to the plundering of their possessions, and "my flesh" refers to the many people they slew. "My blood" is a repetition. *Kara* explains that it is as though they ate their blood with their flesh. Rabbi Joseph Kimchi explains that "my flesh" refers to the cruel tortures inflicted by the Chaldeans on the exiles. "My blood" refers to those they slew.

36. her sea—Her plenty, compared to the water of the sea.—[*Redak*]

37. and a hissing—Everyone passing by will hiss at the utter destruction.—[*Redak*]

38. Together they roar like young lions—This may refer to the moaning of the people of Babylon, or it may refer to the shouts of the attacking armies of the Medes.—[*Redak*] *Abarbanel* explains that the Babylo-

קָדָתָם: לֹא אֶתָּא עֲלֵיהֶן לֹא
 עָמָא וִיהֶן דָּסָן דְּרִנָּא
 דְּרִיךְ דָּא וִיהֶן מִקִּיפִין
 וַיִּשְׁתַּחֲוֶה מִהֶמָּה מִתְּנִינָא
 וְלֹא יִתְּנִין לְעִלְמָא דְרָמִי
 אִם יֵי: מִן אֶקְרִינִין
 קִתְּרִין קִלְקִלָא דְרִדְרִין
 עִם גִּרְתָּן: מִן אֶקְרִינִין
 אֶתְּכַבֵּי שֶׁח דְּבָר
 וְהִתְאַחֲדָתָּ הַיִּשְׁכָּהת דְּרִי
 אֶרְצָא אֶקְרִינִין בְּנֵי דְרִי
 דְּבָר בְּעִקְסִינָא: מִן קִלְקִי
 עִי דְּבָר דְּרִי
 ת"א מִן אֶקְרִינִין מִן אֶקְרִינִין
 דְּרִי מִן אֶקְרִינִין (כ).

רש"י

(לם) בחושים אשית את משהיהם. לכוין שהיו משחיתין בעת החוס כדי שישחיתו: למען יעלו וישנו. וירדו: שיה עולם. שנת עולמות וכן עלתה כס מתוך משחה ושכרות נחרו ונהרגו ונלקחה העיר כ"מ" (בדניאל ה') בלאחר חמר כעסם ממחרת גוי' (ס) אשתי ממחרת גוי' (ס) כיה בלילא קטיל בלאחר חמר גוי' (ס) ודריוס מלחה קנל מלכותא: (כ) כברים. ככסים (ו') כתורין: (מ) ששך. כנל כ"מ" כ"ש" (מב) עלה על בבל

ליברבנתי אלה בלשצר אמר בסעם חמרא להיתיה למאני הדבא בלתי מלכא וירבננתי מלחיה ולתניה. בה שעתא נפק אצבען דריד אנש וכתבן קבל נכרשתא וגו'. וכתב ביה בלילא קטיל בלשצר מלכא ותר וחר הוא וישנו שנת עולם ולא יקצו: (מא) ששך. וו בבל באית כ"ש: (מב) עלה על בבל הים. ות"י

ר"ק

בבל על דרך עליו ישאנו כפירים שואג לקראתו הישאנ אריה בירי הדומים להם: נערו. כענין שאנו חריל נערו בזה הדין על חמור באמרים חמור נער: כנור. בחולם: (לם) בחושים. בלילא שלחיה בבל עשה בלשצר משחה גדולה בסו שחבר בספר דניאל וצאת חיר הכותבת בקיר החילל כמו שכתב חזק אשית את משחיהם כלומר בעת חסימותם במשחה אשית ברע את משחיהם שנהפך להם השפחה לאכל ולפחד גדול כמו שכתוב ארין בלשצר פגא מחבול חיחיה שני עליה ורברבנתי משהבשין: והשפחתם למען יעלו. אשכיר אותם באותו השפחה שישנו שינת עולם כי שאר השטורים ישנו בשכרותם ויקצו אחד כך מינים אבל אלי ישנו מצודת דוד

ישאנו בקול מר בלשצר ישאנו הכפירים בעת יחסר מאכלם: נערו ותי. כנל כדכר נ"ע" (לם) בחושים. על בלאחר חמר הם אכנב שיפסו משחיהם צונו מחוב כדי כנסתה חוב יכוו כרכה וישאנו כי על יבשתה בעת השפחה ילשוחו יין: וישנו. עשור בככות ישנו שני עולם (ל) קילו עוד כי כפת השינה והנך עשור ואחר כך מליה בלתי נכד מן מין: (מ) אירדים. אה לאי כנל איריד נשנה כמו ששורדים את הכדים: (מא) חחלה. שפחה והסלל והספחה כנל חלל: בנין. כן כל הנינים היתה למחוסן מן גודל חורבנה: (מב) הים. דיל מולטין: מרובים נמי

לשון חמור נער: (לם) בחושים אשית את משחיהם. שחיתו כשחיהם לבס מין אשית את משחיהם פ"ו: אכרוב את משחיתו. כלומר האחר משחיתו: לערוביא. אשית שחיתו: אכרוב. כמו לא שחית על צאן לבן ומחרג לא ערובין אף כאן בחושים אשית את משחיהם שחיתו כששורר לבס בין אכרוב שחית שלהם: והשכרותם למען יעלו. לחיוב הכלים אשר העלת בנבוכדנצר מחילל לה שחית בהם נשים ופגשנים: וישנו שנת עולם. כדרך השבור שמשעה שמשכר חלך וישן לו א"ע ששאר שיכור יין העלכן וישנים להם וצוצא חיון מהם יקצו ויעוררו משנתם ועימדי להם. אבל אלו ישנו שנת עולם. ולא יקצו וכן אחת מוצא בדניאל. בלשצר מכבא עבד להם בן וישחן חמור נער: (מא) ששך. וו בבל באית כ"ש: (מב) עלה על בבל הים. ות"י

שנת עולם ולא יקצו חל למען שחיו שחיהם ועולום בשחיתם בכלי ביה וישנו שינת עולם ולא יקצו נאם ה' שכיחיה מתוך שכרותם כמו שכתוב ביה בלילא קטיל בלשצר מלכא כשאר וי' וינה פירש לבקן יעלו ותחללו וירדו מלשון ערכי על אלמית וירדה שאחית מקצת החלום כקרבם למיתא ונאח שיחשקו וכן פירשו מהו בירמיהו או תעלו ויתחמסו כן איתא עליהן עמא וירדו דבן הירויא בירל דלא יתן תחנן וימותן מוהא תניגא ולא יתון לעלמא דאחי אמר ה' (מ) אירדים. מביאר הוא וכן ארך נבחר: (מא) ששך. פירשוהו שורא בבל באית כ"ש: (מב) עלה על בבל הים. דרך כסל אמר כי תחיל הגדול שבה עליהם כסל את הארץ וכן מצודת ציון

בגור. כן יקאלו האליות קטנים וכן גול אלים יסודם (כאשמים מ"ס) (לם) בחושים. מלשון המימות: אשית. אשית. משחיתים. כיה משהיה של שפחה וכן עשה משחה (אחחר ה') והשכרותם. מל' שכות: יעלו. ענין משחה: וישנו. מלשון שניה: יקצו. ענין כפרה מן כפירה: (מ) כברים. ככסים עמית: עתידים. כס ככסים: (מא) ששך. (מב) חלל. כיה כנל חלל כ"ש: וחחש. ענין לבידה. חחלה. מלשון חלל והספחה: לשח. (מחשין): ענין בחמום. ענין ביה מלשון ככסים (חללים ל"ו): נכסחה. מלשון כיסוי:

death and not live in the World to Come.

40. like lambs—Heb. בָּקָרִים, *lambs* (and Jonathan renders:) like bulls.—[Rashi] The former is the generally accepted interpretation, so *Redak* (*Shorashim*, p. 338), *Ibn Ganah* (*Schoraschim*, p. 329).

41. *Sheshach—Babylon in the "At-bash" cipher.*—[Rashi, *Redak*, Kara, and others] As explained above (51:1), according to "At-bash," "shin" is substituted for "beth" and "kal" for "lammed." Hence, ששך.

42. The sea has ascended upon

39. In their heat I will place their wine feasts, and I will make them drunk in order that they become joyful, and sleep a perpetual sleep and not awaken, says the Lord. 40. I will lower them like lambs to the slaughter, like rams with he-goats. 41. How was Sheshach taken and the praise of all the earth seized? How did Babylon become an astonishment among the nations? 42. The sea has ascended upon Babylon; with the multitude of

39. in their heat, I will place their wine feasts—*I will intend that their wine feasts shall be in the hot season so that they become drunk.*—[Rashi] Redak renders: When they are heated [with wine], I will make their wine feast harmful [to them]. This was the night that Babylon was conquered. Belshazzar had made a great feast, as is written in the Book of Daniel (ch. 5), and out came a hand and wrote on the wall of the palace, as is written there. This is the meaning of this verse. God promises to make that feast harmful to them, for their joy was converted to mourning and fright, as is stated: "Then King Belshazzar became very frightened, and his color changed upon him, and his officers became confused" (5:9). Kara renders: I will upse¹ their wine feasts—the intention being the same as Redak.

in order that they become joyful—This follows Kara. They will become joyful and take out the sacred vessels of the Temple. Redak appears to follow the same interpretation. He quotes *Ibn Ganah* (*Sepher Haschoraschim*, p. 371) who interprets it as the shuddering of a person immedi-

ately before death, or the shuddering of an intoxicated person. He bases this interpretation on the Arabic cognate. Redak (*Shorashim* p. 534) rejects this interpretation and explains it simply as the joy and hilarity of the drunk.

in order that they become joyful and sleep—Heb. וישנו, and sleep soundly.—[Rashi] Rashi's intention here is somewhat obscure.

a perpetual sleep—Heb. שנה עולם, a perpetual sleep, and so it happened to them; out of their wine feast and drunkenness they were destroyed and slain, and the city was captured, as it is written in Daniel (5:2): "Belshazzar said while he tasted the wine, etc." "(v. 4) They drank wine, etc." (5:4). On that night, Belshazzar, the king of the Chaldeans, was slain" (5:30). And Darius the Mede received the kingship" (6:1).—[Rashi]

Whereas the normal drunkard sleeps off his drunkenness and rises sober, they will not recover from their drunkenness, but will sleep eternally, as Scripture tells us that Belshazzar was slain on that night.—[Redak] He was slain during his sleep.—[Abarhanel] Jonathan renders: They shall die a second

נָצִיוּ נִבְסָתָהּ: מִהִיו עָרִיךָ לְשִׁמָּה אֶרֶץ
צִיָּה וְעַרְבָּה אֶרֶץ לֹא יֵשֵׁב בָּהֶן כָּל־
אִישׁ וְלֹא יַעֲבֹר בָּהֶן בֶּן־אָדָם:
מִדּוּ וּפְקַדְתִּי עָלַי בְּכָבֶד וְהִצַּאתִי
אֶת־בְּלָעוֹ מִפִּי וְלֹא יִנְהָרוּ אֱלֹהֵי עוֹד
גּוֹיִם גַּם־חֹמֶת בְּבֶל נִפְלָה: מִה צֵאוּ
מִתּוֹכָה עַמִּי וּמִלְטוּ אִישׁ אֶת־נַפְשׁוֹ
מִתְרוֹן אֶף־יְהוָה: מִי וּפְנִי־יָרֶךְ לְבַבְכֶּם
וְתִירָאוּ בְּשִׁמוּעָה הַנִּשְׁמָעַת בְּאֶרֶץ

ת"א כלל פס'י. מהר חזקוני:

רש"י

מהר"י קרא

הים. חיל גדול כמי הים: (מר) עד על. על מכוני של כנל
את בדעו. שהושעלו כל יושב הארץ תחתיו: ולא ינדרו.
ולא ימספו על וינדרו אליו כל הארץ (שעיה ב') כמימי
נדרות כלם ההלכות אל הים: (מר) בשמועה הנשמעת
בארץ. השמועה הוזה של כלשאר שנהרג: ובא בשנה

רד"ק

אליו כל הגוים ולפניך נקרא נהרג בזה הלשון לפי שהיא
סקוט מרצת המים: גם חוסת בכל נפלה. הרביו לפי שהיה
חוקת ורחבה כמו שכתוב חוסת בכל הרחוק ופירוש נפלה על
ידי המפלים אותם: (מה) צוואר דוא: (מר) ופני ירך
לככם. לפיכך אני מבטיחכם שלא תיראו מפני האויב שבת
אל בכל כי לא ירד לכם והצאו מותכם בשלום ובלשצר מלך
שלוש שנים ובשנה ראשונה באה בשבות מרי שיבאו על כלל
שעור דוד

הים: בחבון. ר"ל כמכניס סנוניות ולמדם: (פנ) ארץ ציה.
לחית ארץ לים ומדנה: ולא יצבר. אטילו דרך הסכר כמנהג:
(מר) ופקדתי. שפנית להכניס סנוניות על סלל כל המדבר כנגד
כי בלוי יבצר את כלל ויאל את וזנו: את בלע. את השוכר
שנלם אוליט פניו ר"ל כל השוכר שאכל סנוניתו אוליט חסם (ולמכר)
סנוניתו כלל אוליט הוא כחול לאס כל שוכר: ולא ינדרו. מור לא ינשנו
כמנהג ללכת אליו לעבוד כי כלם יהיו שוקן: (מה) בזהב העיר: (מה) בחרין.
שלוש שנים תחילת ארץ ה' שבתו על כלל ארץ ונקים עמם: (מר) ופני ירך.
לחם כנגד: ובא. ר"ל ולא תיראו ממה שנלם כמנהג: הים

סליק על בכל מלך במשפחותיהם והגאון כמי יסא: (מר) ופקדתי
נבסחת. מרובן מכלות גוים הנאספים עליה: (מר) ופקדתי
על כל כנל. תרגם ואסתר על כל רפליחין לכל כנל: והוצאתי
את בלעו מפי. נכסיו שאספו במרוי מן העמים הנכבדים אליו
לעבוד אדוניו כפיה: ולא ינדרו אליו עוד גוים. תרגם יתרון ולא
ינשפון עוד ליה כמכא: (מר) בשמעתה ונשמעת בארץ.

ח"י סליק על בכל מלך במשפחותיהם דמי כמי יסא: (פנ) חיו.
ותרבה. כמו מרבה כמו ארץ ערבה ורוחות וכן כמרכב
בערבה: (מר) ופקדתי על כל כנל. כל הוא אלות שהיו
עובדים בבבל ופקדתי שישברו אותו וישאו ויחבו וכן כתוב
בנבואת ישעיה ברע כל קורס גבו: והוצאתי את בלעו מפי.
על דרך בשל שהיו בנאיון לא מנחת על דרך חיל בלע ויזקקו:
ולא ינדרו אליו עוד גוים. מנין מרצת אל התנן וכן ותחד
מצורת ציון

(פנ) לשמה: ציה. ששמה: ותרבה. כמו מרבה:
(מר) ופקדתי. מנין השמחת כנלם הכעס: כל. מן שם
החליל של כנל: בלעו. מלשון בלעש: ינדרו. ענין משיכס
נכה משוכר וכן וינדרו אל סוב ס' (למליל ליל): (מר) ירך.

לפי משתנה כלל ששמו שפסלם הוא כחול לאס כל שוכר:
כמנהג ללכת אליו לעבוד כי כלם יהיו שוקן: (מה) בזהב העיר:
שלוש שנים תחילת ארץ ה' שבתו על כלל ארץ ונקים עמם:
לא תיראו ממה שנלם כמנהג: בלחן יהיו שמוכי מרי ופסלם שוליס

idol was dumb. A wind came along and blew it down, breaking it into pieces.—[*Song Rabhah* 7:1(9), *Zohar Terumah* p. 175a] In *Gen. Rabhah* 68:13, the verse is mentioned regarding a dragon owned by Nebuchadnezzar, which would swallow anything it was given. Nebuchadnezzar marveled at its power and wished to convince Daniel of it. Daniel fed it straw in which he had concealed nails. After eating it, the dragon's

intestines were punctured and it died.

shall no longer stream—Heb. and shall not gather. Cf. "And all the nations shall stream to it" (Isa. 2:2). Like the waters of the river, all of which go to the sea.—[*Rashi*] *Redak* explains it as an expression of running, as the river runs into the sea.

46. And lest your heart be faint, etc.—Therefore, I am promising you

its waves it has been covered. 43. Her cities became desolate, a dry land and a desert, a land where no man dwells, neither does any man pass through them. 44. And I will visit retribution on Bel in Babylon, and I will take what he has swallowed out of his mouth, and nations shall no longer stream to him; even the wall of Babylon has fallen. 45. Go out of its midst, My people, and each one save his life, from the burning wrath of the Lord. 46. And lest your heart be faint and you fear because of the rumor that is heard in the land,

Babylon—*A huge army, like the waters of the sea.*—[*Rashi* from *Jonathan, Redak*]

with the multitude of its waves—*I.e. with the multitude of nations assembled against her.*—[*Kara*]

43. neither does any man pass through them—Not only does no one live there, but no one even passes by.—[*Mezudath David*]

44. on Bel—*On the deity of Babylon.*—[*Rashi*] Since the Babylonians relied on the worship of their god, named Bel, God tells them that he will visit retribution on Bel.—[*Abarbanel*] The idols will be broken and their gold and silver carried away. Cf. Isaiah 46:1f.—[*Redak*] *Jonathan* paraphrases: And I will visit retribution on those who worship Bel.

what he has swallowed—*That all the inhabitants of the land were humbled under him.*—[*Rashi*] Perhaps *Rashi* explains גָּלָה as an expression of destruction. *Redak* explains this as figurative of the offerings brought before the idols. *Mezudath David* sees it as figurative of all the wealth Bel supposedly amassed for his people. *Kara* inter-

prets it as the tribute Bel's priests exacted from all the nations that came to worship him.

The Rabbis of the *Midrash* and *Zohar* tell us that Nebuchadnezzar took the פָּזָא, the golden plate worn by the High Priest on his forehead. On this plate was inscribed the Tetragrammaton. He inserted it into the mouth of the idol. Miraculously, the idol began to speak and say, "I am the Lord, your God." He hoped to convince Daniel of the efficacy of his deity and persuade him to worship it. He arranged for musicians to play before the idol and all the nations were gathered to hear it speak. After it spoke, Daniel asked the king's leave to kiss it on the mouth. He explained that, since the mouth of the idol had spoken so well, it deserved to be kissed. When he kissed it, he adjured it by saying, "I am flesh and blood, and I am the agent of the Holy One, blessed be He. Beware that God's name be not profaned through you. I decree upon you that you come after me." He came to kiss it and took what it had swallowed out of its mouth. Then the musicians played, but the

וּבֹא בִשְׁנֵה הַשְּׁמוּעָה וְאַחֲרָיו בִּשְׁנֵה
הַשְּׁמוּעָה וְחָמֶם בְּאֶרֶץ וּמִשָּׁל עַל־
מִשָּׁל׃ ^ס לָכֵן הִנֵּה יָמִים בָּאִים וּפְקֻדָּתִי
עַל־פְּסִילֵי בָבֶל וְכָל־אַרְצָהּ תִּבּוֹשׁ וְכָל־
חֲלָלֶיהָ יִפְּלוּ בְּתוֹכָהּ׃ ^{סח} וְרִנְנוּ עַל־בָּבֶל
שָׁמַיִם וָאָרֶץ וְכָל־אֲשֶׁר בָּהֶם כִּי מִצָּפוֹן
יָבֹוא לָהּ הַשּׁוֹדְדִים נְאֻם־יְהוָה׃ ^{סט} גַּם־
בָּבֶל לִנְפֹל חֲלָלֵי יִשְׂרָאֵל גַּם־לִבָּבֶל

באצטא ווייניג קאמט
בסתרמא ובעררדי
בשעה בערמא ויסגן
בשטויג באצטא וקום
שעלמן זען
מיין זון הא ווייניג אהן
וואסער ער צלמי בקל
וקל ארמא תחשוב וקל
שטילמא יתקרב קגוה:
מי וישלמן ער בקל
שגיא וואצטא וקל ער
ברון ארי בעפוא יתון
עלה קוויין אסר וי:
סא אה בקבל אהרמיו
קטילי יסא אה בקבל
יתרסון קטילי ער

מהר"י קרא

נ"א מושׁ: סבירין יבוא

רע"י

שיאמרו נהרגו בלשצר: ובה בשנה השמינית, שרדושי בלך: והתירו בשנת השמינית, שרדושי בלך: לטמן חצי שנה שדלך: מן ומלך בלך: וחכם בלך ומלך בלך: חזי וטמן: חמושין בלך: וקום שולמן בלך: (וכאן) בכל לשון: חללי ישראל: כלומר כפי זה אנו סוהר אכסם בלכיה צאו: מביניהם שם וטמן אנו נמשל לוי: שגם בכל חתירה צאו: חללי ישראל אשר ישארו בה כשיבאו השבועות האלה: גם נלמוד בה חללי ישראל: גם דברכל: ופלו חללי כל ארצה:

השמועה. באותה שנה עלתה תבוא המזוהה שהיה
בכל חלקיה מן השמים גשמה (ש"ג) וייתה בכל כפי
המחלשות התארת גאון כדורים כההפת ללוים את פדום
האית עתה: ואחריו בשנה. הנה: השמועה. (סגול'
ללכס כה אחר כורש חלק פרס (עורא א') מן כסס מכל
ועמו: והשנה על מושל. (פרוש המדי מכל שנה אחר
וענה המושל כורש הפרס: (מ) גם בבל. אחר

בנתה שִׁי

רד"ק

[illegible]

וכן בשנה השניה חתו ובא בשנה השביעית וכן בשנה השלישית
והוא אחריה וקצת השמות: וזה בן: שיבא חכמים
בן חכמים: וקצת מושל מן המושל: וזה חכמים: שיבא חכמים
ידועה הכי ונבשרה שלא יצא ולא ירך לבם ככל אלו כי לא
יצאו להם אלא ייסיו וטורס של העל: (ועל כן) וכל
ידועה חכמים: כלומר לא אנשי אלה יהיה להם בשרם
להלם: (ועל דברנו) כאילו שמים וארץ יסבחו וירגו לשלם:
(ועל כן) וכל: וכן פתח פה שחבר כל חלליה וכל בשרו
לשכור: וכל חלליה: (ועל כן) כללם בכל וכל גרם ואשר

מצודת ציון

מצודה דוד

פנין סחד ולימה כמו ובעלתי מורק (ויקרא כ"ז) : רחם . מוסק
ונול : (מו) ופקדתי . פנין סגחת כעל כרמס : חבוש . פלשון

בגדו כולל אשד כבד בלו בלחץ ונתקיים דברו ואלא לפעם:
 החזיר, ר"ל בלא חירוף ובאשמה כספספת חרבו בשבט כראו
 אשד כבד כנל ואלו כנל ובשם החם בלחץ חרבו בשבט כראו
 בשבט כנל ואלא ויתכן שכל בלחץ שד כספספת חרבו בשבט
 (יח) ופדלו, אשמיט לכניסו פסדיוטן שד כספספת חרבו בשבט
 כסוד: יח' הברכה, יח' כסודי יח' כנל ואלא כסוד לכנל
 אשד כנל: (אשד שביב ירח, יח' ענין ענין ואלא כנל
 ואלא יח' ענין אשד שביב ירח, יח' ענין ענין ואלא כנל
 ואלא יח' ענין אשד שביב ירח, יח' ענין ענין ואלא כנל

בונים ונאות, כל אלה אל חיראוי די הכל הוא לשוכנים :
 יבנה לנשים וישא אל הכס : תבשר . תהיה יבנה ר"ל חכמה מכל
 עול הארץ וימנהו בעיר ואחר שיבנה הארץ לא תהיה יבנה
 שמחה כפי עולם הנאמן דכל די העול נכל הארצות : כי צדק
 שמים ורחמים (עם) נכל בכל לשלם . די כל היום הארץ נס

48. And heaven and earth . . . shall sing for joy—It shall be as though heaven and earth will rejoice in Babylon's downfall.—[Redak] Babylon had oppressed all the nations.—[Mezudath David]

49. **As Babylon**—was a cause for the slain of Israel to fall therein.—[Rashi]
so in Babylon—shall fall the slain of all her land.—[Rashi] Redak explains: Babylon was the cause

for a rumor shall come one year, and after it in a year a rumor, and violence in the land, and one ruler upon another ruler. 47. Therefore, behold days are coming, and I will visit retribution on the graven images of Babylon, and all her land shall be shamed, and all her slain shall fall in her midst. 48. And heaven and earth and all that is in them shall sing for joy, for spoilers shall come upon her from the north, says the Lord. 49. As Babylon [caused] the slain of Israel to fall, so in Babylon

that you need not fear the enemy who will come to Babylon, for he will not harm you, and you will not leave in peace.—[Redak]

because of the rumor that is heard in the land—*This rumor concerning Belshazzar, that he was slain.*—[Rashi] Abarbanel explains that the rumor is that the kings of Persia and Media are preparing to invade the land, so *Mezudath David*.

for a rumor shall come one year—*In that very year there will come a rumor that Babylon has been destroyed by itself from heaven, as it is stated: "And Babylon, the beauty of the kingdoms, the glory of the pride of the Chaldee, shall be like God's overturning of Sodom and Gemorrah"* (Isa. 13:19).—[Rashi]

and after it in a year—*In the second year.*—[Rashi]

a rumor—*that is good for you, viz. "So said Cyrus, the king of Persia, "... Whoever among you of all His people ..."* (Ezra 1:2f). —[Rashi] Redak explains that Belshazzar reigned for three years, and in the first year there came a rumor that Media would attack Babylon, and so in the second. That is the mean-

ing of: "For a rumor shall come one year," and then, it will come in the third year. That is the meaning of: "And after it in a year a rumor." Rabbi Joseph Kara explains that the first rumor was the report of Belshazzar's death, the second rumor the report of Darius's assuming the throne, and the third rumor that Darius died after reigning one half year.

and violence in the land—*Spoilers shall invade the land of the Chaldeans.*—[Redak]

and one ruler upon another ruler—*Darius the Mede reigned one year, and in the second year Cyrus the Persian.*—[Rashi] Redak adds that the prophet encourages the Jews not to fear these rulers for they will not harm them. On the contrary, Cyrus will permit them to return to their land.

47. and all her land shall be shamed—*i.e. all the people of her land shall be shamed for their images shall be crushed and smashed.*—[Redak]

shall fall in her midst—*They shall not go out of the city to fight.*—[Redak]

אָרעאָ: יִשְׂרָאֵל בְּנֵי
מִתְרָבָא גִלּוֹ לָא
מִרְחִיק יֵת פִּלְחָנָא דִּי
וִירוּשָׁלַם הִסָּק עַל
רִבְבּוֹן: נִאֲרִיחָנָא אֲדִי
שְׁמִעְנָא חֲסִידִין חֲפַת
אֶהְיֶנְעוּתָא אֶפְנָא אֲדִי
עָלִי נִזְכָּרָאין וְסִיכֵי יֵת
בֵּית מִקְדָּשָׁא דִּי:
נִבְכָּן הָא יוֹסִיָּא אֶהָן
אֶסֶר יִי וְאֶסֶר עַל
עַל הָא וּבְכָל אֶרֶע
וְהַרְמוֹן קִטְלִיָּא: עֲאֲדִי
הִבְנִי קִבְּלִי בְּנִינִי דְרִמְסִין
עַד צִיָּה שְׁכִינָא וְאֲדִי
הַרְבּוֹךְ בְּכִינִי תַקְפִּין
עַד רִיקָא מִן־קִדְשִׁי וַיִּתֵּן

נִפְלִי חֲלָלִי כְּלֵה־אֶרֶץ: יִפְלִטִים מִחֶרֶב
הִלְכוּ אֶל־תַּעֲמֹדוֹ וְזָכְרוּ מִרְחוֹק אֶת־
יְהוָה וִירוּשָׁלַם תַּעֲלֶה עַל־לִבְבְּכֶם:
נִאֲרִיחָנָא שְׁמִעְנָנוּ חֲרָפָה כְּפִתְהָ כְּלָמָה
פָּגִינוּ בִּי בָּאוּ זָרִים עַל־מִקְדָּשִׁי בֵּית
יְהוָה: יִבְכְּ הַנְּהִימִים בְּאִים נֶאֱסִי
יְהוָה וּפְקַדְתִּי עַל־פְּסִילֶיהָ וּבְכָל־
אֶרְצָה יֵאָנֶק חֲלָל: יִפְלִי תַעֲלֶה בְּבִל
הַשְׁמִים וְכִי תִבְצֹר מְרוֹם עֲזָה מֵאֲתִי

מדר"י קרא

לִבְבִל נִפְלִי חֲלָלִי כָל הָאֶרֶץ, נֶאֱסִי מִשְׁמַר אֲשֶׁמֶת שְׁהָיו עַד עַכְשִׁי
בֵּית מִלֵּךְ בְּבִל נֶאֱסִי כִּהֵם יִשְׁלֹו חֲלָלִים בְּבִבֵּל: (א) וְזָכְרוּ מִרְחוֹק
כְּבִבֵּל, כִּדְרָא מִרְחֵק רִחוּקָא כִּאֵל אֵלִי מְבִבֵּל, וְשִׁמְשֵׁן וְזָכְרוּ אֶת
עֲבוֹדַת־ה' וִירוּשָׁלַם: (נא) בְּשִׁמְשֵׁן כִּי שְׁמִעְנָנוּ חֲרָפָה, עַל שִׁשְׂרָאֵל
שְׁתִּיקִים לְהַקְבִּיָּה וְאִסְכְּרִים רַב שְׁכֵנֵינוּ בַּח, וּבִסְתָּה כְּלִימָה פָּגִינוּ.
כִּי בָּאוּ זָרִים עַל מִקְדָּשִׁי בֵּית ה', כִּיָּי בֵּית ה' וְאִצְחָזָה בֵּית ה',
לָכֵן הִנֵּה יִמִּים בְּאִיבֻסְקִדְתִּי: (נב) כִּי תַעֲלֶה בְבִל הַשְׁמִים, שְׁתַּרְדּוּ
אֵילֵי תַעֲלֶה בְבִל בְּכִינִינִים נְדוּלִים עַד לֵב הַשְׁמִים, וְכִי תִבְצֹר
מְרוֹם עֲזָה, כְּלוּמַר אֵילֵי הַחוּק מְבַצְרִים נְבֻהִים וְנְדוּלִים, כָּל

שני

נֶאֱסִי מִשְׁמַר גִּדְלָה בֹּקֶם פִּי שְׁמִי וְיִתֵּן עוֹד פִּי־יִחְזָקָל לֵב: (א) וְלִשְׁמִי
חֲזִיב כְּלִי, רִפִּי פִי־יִחְזָקָל וְלִי נְדִיבִים עַל כִּי לִיֵּן שְׁמִשֵׁן, מִיֵּם כְּלִי
פִּנְיָ לִנְסִי: (נב) וְכִבֵּל אֵלִיִּי יֵאָנֶק חֲלָל, מִשְׁמִי יִחְזָקָל לִי וְאִיִּי וְכִי פִי
כְּלוּמַר עֲבוֹדַת ה' שְׁבִיבִלָה וְכִי־יֵת פִּלְחָנָא דִּה' וִירוּשָׁלַם, שְׁחַרְבַּת־הַעֲלָה עַל לִבְבְּכֶם וְצִיָּה מִיֵּךְ בְּבִל: (ג) בְּשִׁמְשֵׁן, וְאִצְחָזָה
בְּשִׁמְשֵׁן מֵאֵן מִסֵּת הַרְבֵּן יִרְוּשָׁלַם כִּי שְׁמִעְנָנוּ חֲרָפָה שְׁהָיו הָאִוִּיבִים מִחֲרָפִים אוֹתָנוּ בְּנִלְחָמֵינוּ מִירוּשָׁלַם: עַל מִקְדָּשִׁי בֵּית ה', הִכַּל
בְּכִבֵּל בֵּית ה' וּמִקְדָּשִׁי הַדְּבָרִי וְהַחֲיִיבֵל וְהָאִוִּיבִים כָּל אֶחָד מִקִּרְשֵׁי: (נב) לָכֵן, יֵאָנֶק חֲלָל, הַחֲלָל בַּעַת מִתּוֹר מִסֻּצָא הַנִּשְׁבַּח כִּאֲנָקָה
וְעִנְקָה: (נב) כִּי תַעֲלֶה בְבִל הַשְׁמִים, לֹא יִעֲזִיל לָהּ אֲשִׁילּוֹ תִבְנֶה בְּנִינִים נְדוּלִים וּבְצוּרִים בְּשִׁמִּים וְכִי תִבְצֹר וְהַחוּק כְּרִיב כִּזָּה
שְׁהַנְבִּיָּה לְמִרּוֹם בְּנִינָה לֹא יִעֲזִיל לָהּ כִּי מֵאֲתִי יִבְאוּ שׁוֹרְדִים לְהַרְפִּי מֵאֲתִי כִי הָאֵל הַחַיִּר רִחוּ רִירוּשֵׁן יִכְרִשׁ לְבָא אֵל בְּבִל:

מצורת ציון

יִסּוּחַ: (א) פְּלִטִים, מִיֵּן הַמַּלְטָה: (ב) וְיִחְזָקָל, מִיֵּם נְדִיבִים:
(ג) יֵאָנֶק, מִיֵּן נִיחָה וְאִנְהָה שְׂרִיב בַּעַת יִלְחָח הַנֶּפֶשׁ וְכִן חֲלָטִק
חֲלָל יִחְזָקָל לִי: (נב) הַבְּצֹר, מִלְּשׁוֹן מְבֹרָךְ מְרוֹם, הַשְׁמִים

לִבְבִל הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל לֵבִל לִבְבִל חֲסִידֵי הַסֵּבֶה אֲשֶׁר נִפְלִי חֲלָלִי כָל הָאֶרֶץ
וְלָכֵן לִנְסִי יִשְׁחָמוּ מִתְרָבָא: (א) פְּלִטִים מִחֶרֶב, אֲחִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַמִּלְטִיִּים מִחֶרֶב הָאִוִּיב וְלֹא נִכְתָּבִים עִם מִלְּחָמָה בְּבִל לָכֵן לִנְסִי וְנֶאֱסִי
לְהַלְטֵם וְלֹא מִשְׁמִינָה סֵבֶה: וְזָכְרוּ מִרְחוֹק, מִבְּנִינֵי אֵלִי חֵם פִּי
הִנֵּה הִנֵּה הַמִּלְטָה וְהַחֲיִיבֵל וְהָאִוִּיבִים כָּל אֶחָד מִקִּרְשֵׁי: (נב) לָכֵן, יֵאָנֶק חֲלָל, הַחֲלָל בַּעַת מִתּוֹר מִסֻּצָא הַנִּשְׁבַּח כִּאֲנָקָה
וְעִנְקָה: (נב) כִּי תַעֲלֶה בְבִל הַשְׁמִים, לֹא יִעֲזִיל לָהּ אֲשִׁילּוֹ תִבְנֶה בְּנִינִים נְדוּלִים וּבְצוּרִים בְּשִׁמִּים וְכִי תִבְצֹר וְהַחוּק כְּרִיב כִּזָּה
שְׁהַנְבִּיָּה לְמִרּוֹם בְּנִינָה לֹא יִעֲזִיל לָהּ כִּי מֵאֲתִי יִבְאוּ שׁוֹרְדִים לְהַרְפִּי מֵאֲתִי כִי הָאֵל הַחַיִּר רִחוּ רִירוּשֵׁן יִכְרִשׁ לְבָא אֵל בְּבִל:

מצורת רוד

לִבְבִל הִלְכוּ יִשְׂרָאֵל לֵבִל לִבְבִל חֲסִידֵי הַסֵּבֶה אֲשֶׁר נִפְלִי חֲלָלִי כָל הָאֶרֶץ
וְלָכֵן לִנְסִי יִשְׁחָמוּ מִתְרָבָא: (א) פְּלִטִים מִחֶרֶב, אֲחִים בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
הַמִּלְטִיִּים מִחֶרֶב הָאִוִּיב וְלֹא נִכְתָּבִים עִם מִלְּחָמָה בְּבִל לָכֵן לִנְסִי וְנֶאֱסִי
לְהַלְטֵם וְלֹא מִשְׁמִינָה סֵבֶה: וְזָכְרוּ מִרְחוֹק, מִבְּנִינֵי אֵלִי חֵם פִּי
הִנֵּה הִנֵּה הַמִּלְטָה וְהַחֲיִיבֵל וְהָאִוִּיבִים כָּל אֶחָד מִקִּרְשֵׁי: (נב) לָכֵן, יֵאָנֶק חֲלָל, הַחֲלָל בַּעַת מִתּוֹר מִסֻּצָא הַנִּשְׁבַּח כִּאֲנָקָה
וְעִנְקָה: (נב) כִּי תַעֲלֶה בְבִל הַשְׁמִים, לֹא יִעֲזִיל לָהּ אֲשִׁילּוֹ תִבְנֶה בְּנִינִים נְדוּלִים וּבְצוּרִים בְּשִׁמִּים וְכִי תִבְצֹר וְהַחוּק כְּרִיב כִּזָּה
שְׁהַנְבִּיָּה לְמִרּוֹם בְּנִינָה לֹא יִעֲזִיל לָהּ כִּי מֵאֲתִי יִבְאוּ שׁוֹרְדִים לְהַרְפִּי מֵאֲתִי כִי הָאֵל הַחַיִּר רִחוּ רִירוּשֵׁן יִכְרִשׁ לְבָא אֵל בְּבִל:

shall fall the slain of all the land. 50. Fugitives from the sword, go, do not stand still! Remember the Lord from the distant past, and let Jerusalem enter your mind. 51. "We are ashamed for we have heard reproach, embarrassment has covered our faces, for strangers have come upon the sanctuaries of the house of the Lord." 52. Therefore, behold days are coming, says the Lord, and I will visit retribution upon her graven images and throughout her land the mortally wounded shall groan. 53. Should Babylon ascend to heaven and should she fortify the height of her strength, from Me

both that the slain of Israel fall, and also Babylon was the cause that the slain of all the earth fall.

50. Fugitives from the sword—*Israel, who was exiled into her midst, who escaped the sword of Nebuzaradan.*—[Rashi, Redak]

Remember the Lord from the distant past—Remember from seventy years ago.—[Redak] Remember His worship in the Temple.—[Jonathan, Redak, Mezudath David] Others render: Remember the Lord from afar. I.e. from faraway Babylon, remember God's worship in His Temple.—[Kara, Abarbanel, Mezudath David]

and . . . Jerusalem—Let Jerusalem that is in ruins enter your mind. Therefore, leave Babylon as soon as possible.—[Redak]

51. for we have heard reproach—*For the Chaldeans were saying and reproaching us, saying, "The hand of our god is exalted for we have destroyed His house".*—[Rashi]

upon the sanctuaries of the house of

the Lord—The Temple is divided into three parts: the porch, the Temple, and the Holy of Holies. Each one is regarded as a sanctuary.—[Redak, Kara]

52. Therefore—Since Israel complains that they have suffered reproach and shame through the defilement of the Temple. I will visit retribution on the graven images of Babylon.—[Kara]

the mortally wounded shall groan—Heb. *אֵלֶּיךָ יִבְכּוּ*. *The mortally wounded shall cry. When they kill a person with an arrow or with a spear, and he groans when they remove the spear, that is אֵלֶּיךָ.*—[Rashi] Redak and Mezudath David explain that this is the moan of the dying when his soul is departing.

53. Should Babylon ascend to heaven—Should Babylon ascend in lofty fortified edifices which appear to reach the sky.—[Redak, Kara]

and should she fortify—Heb. *תְּבַצֵּר*, *an expression of a strong fortress.*—[Rashi]

[illegible][illegible][illegible][illegible]

shall spoilers come upon her, says the Lord. 54. Hark! A cry from Babylon, and great destruction from the land of the Chaldeans. 55. For the Lord is spoiling Babylon and He has put an end to her great din, and their waves roared like many waters, the stirring of their voice was uttered. 56. For a spoiler has come upon her, yea upon Babylon, and her mighty men have been seized, their bows have been broken, for the Lord is a God of recompenses, He shall surely requite. 57. And I will make drunk her princes and her wise men, her governors and her mighty men, and they shall sleep a perpetual sleep and not awaken, says

from Me shall spoilers come upon her—*From Me, from the heavens that are higher than she, shall the spoilers come upon her.*—[*Rashi*] The intention is that God aroused in Darius and Cyrus the desire to attack Babylon.—[*Redak*]

54. **from Babylon**—i.e. a cry is heard from Babylon.—[*Redak, Mezudath David*]

55. **her great din**—For Babylon was a heavily populated city, and their noise was very great.—[*Redak, Mezudath David*]

and their waves roared—This is figurative of the tumultuous noise of the populace.—[*Redak*] *Mezudath David* construes this as figurative of their pride and arrogance. They would lift themselves up like the waves of the sea.

the stirring of their voice was uttered—*The sound of their cry is heard.*—[*Rashi*] *Rashi*, apparently, understands this as referring to the cry of Babylon when she was attacked. *Mezudath David* explains

it in conjunction with the first part of the verse, as a description of the din of the Babylonian populace, which will soon terminate. *Kara* explains the verse as follows: and their waves shall stir like

many waters—The attacking armies are compared to the waves of many waters because of their roar.

the stirring of their voice was uttered—The armies shall raise their voices against them with a great din.

56. **their bows have been broken**—Heb. חֲקָה. This follows *Targum Jonathan* and early exegetes. It is adopted by *Mezudath David*, who explains it figuratively, that since the Babylonians will not be able to shoot with their bows, it is as though their bows are broken. *Redak* prefers: she has broken their bows. Since Babylon sinned and deserved punishment, it is as though she herself broke the bows of her soldiers. Accordingly, the end of the verse follows very aptly.

57. **And I will make them**

the King, the Lord of Hosts is His Name. 58. So said the Lord of Hosts: The broad walls of Babylon shall be overthrown and her lofty gates shall be burnt with fire, and peoples shall labor for much futility, and kingdoms in much fire, and they shall be weary. 59. The word that Jeremiah the prophet commanded Seraiah the son of Neriah the son of Mahseiah, when he went with Zedekiah the king of Judah to Babylon in the fourth year of his reign, and Seraiah was the prince of tribute. 60. And

Jeremiah wrote all the evil that would befall

drunk—I will confuse them so that they should fall and never rise again.—[*Mezudath David*]

the Lord of Hosts is His name—This appellation indicated that He rules over both the hosts of the earth and the hosts of the heavens.—[*Mezudath David*]

58. The broad walls of Babylon—Both the inner and the outer wall. Their sturdy construction will not avail them.—[*Redak*]

shall be overthrown—Heb. תִּהְיוּ עֵפָר, *an expression of digging. An expression like "Dig under it, dig under it" (פָּרַד), until its foundation" (Psalms 137:7).*—[*Rashi*] *Redak* renders: shall be demolished. *Isaiah da Trani*: shall become desolate.

lofty gates—In the circuit of the walls are a hundred gates, all of brass with brazen lintels and side-posts.—[*Herodotus* I, 179]

for much futility—*For much futility which it will bring upon them.*—[*Rashi*] Although they will toil to save themselves, it will be of no avail, with all their efforts, the gates will be burnt. Another explanation is that all the effort they put into

building the city will be futile, because it will eventually be burnt by the attacking armies. *Redak* prefers the latter explanation in view of a similar verse in Habakkuk (2:13).

59. Seraiah the son of Neriah—Accordingly, Seraiah was Baruch's brother. See above 32:12.

when he went with Zedekiah—*Seder Olam* (ch. 25) records that in the fourth year of his reign, Zedekiah went down to greet the king of Babylon with Seraiah the prince of tribute, and he returned to his kingdom in Jerusalem. *Jonathan*, however, renders: when he went as an agent of Zedekiah. He translates נָא as "on behalf of Zedekiah."—[*Redak*] *Daath Mikra* conjectures that he went to pay homage to Nebuchadnezzar and clear himself of the suspicion of being implicated in the revolt which was then brewing. He was perhaps summoned by Nebuchadnezzar, especially since Hananiah the son of Azzur prophesied at that time that God would break the yoke of the king of Babylon.

in the fourth year of his reign—

[illegible]

For further commentary see Appendix.

Babylon in one scroll, all these words that are written concerning Babylon. 61. And Jeremiah said to Seraiah, "When you come to Babylon, you shall see and read all these words. 62. And you shall say, 'O Lord, You have spoken concerning this place to cut it off, that it have no inhabitant, either man or beast, but it shall be forever desolate.' 63. And it shall come to pass that when you finish reading this scroll, you shall tie a stone to it and cast it into the Euphrates. 64. And you shall say, 'So shall Babylon sink and not rise, because of the evil that I bring upon her,

ters, to inscribe on a scroll all the dire prophecies concerning Babylon and to read it upon arriving there.—[Abarbanel]

the prince of tribute—Heb. שר מנוחה, a difficult expression, found nowhere else in Scriptures. *Jonathan* renders: *the prince of tribute. Through him, those seeking an audience with the king would bring him a gift.*—[Rashi] Accordingly, we explain מנוחה as מנחה, a gift. *Redak* explains that he was the "prince of rest." I.e. he was the king's companion at the time of his leisure, or rest. *Isaiah da Trani* explains that he was the mayor of Jerusalem, known as Menuchah, the final resting place of the Shechinah.

The Rabbis of the *Midrash (Num. Rabbah 10:5)* state: This teaches us that Baruch the son of Neriah achieved the Holy Spirit, as it is stated: "And the spirit of the Lord shall rest (נחה) upon him" (Isa. 11:12). The commentators on the *Midrash* question this very strongly. Since our verse deals with Seraiah, how do we learn from here concerning Baruch? Moreover, we dis-

cussed, above in ch. 45, that God refused to endow Baruch with prophecy because of the impending destruction of the Temple. Several solutions are offered. *Reshash* (Rabbi Samuel Strashun) conjectures that the correct reading is "Seraiah." Consequently, we deduce from here that Seraiah was a prophet, being given the title שר מנוחה, the prince of the resting of the Holy Spirit. Although these difficulties are solved, we still find Baruch listed among the prophets. Cf. *Megillah 14b, 15a; Ruth Rabbah 2:1. Redal* (Rabbi David Luria) conjectures that eventually Baruch did attain prophecy. At that time, his name was changed to Seraiah, denoting that he was a prince of prophecy. This, too, is difficult in the light of various talmudic and midrashic quotations where they are counted as two. Cf. *Meg. 14b; Num. Rabbah 8:9; Ruth Rabbah 2:1; Seder Olam ch. 20. Maharzav* (Rabbi Zev Wolf) suggests that the conditions that prevented Baruch from achieving prophecy applied to Seraiah, as well. Since Seraiah achieved prophecy, so

וַיַּעֲפוּ עַד-הַנֶּהַר דְּבַר יִרְמְיָהוּ: נֹב אֶבֶךְ
 עֲשָׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְּמַלְכוֹ
 וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַם
 וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמִיטָל בַּת יִרְמְיָהוּ מִלְּבָנָה:
 בַּיַּעַשׁ הָרַע בְּעֵינַי יְהוָה כָּל אֲשֶׁר
 עָשָׂה יְהוֹיָקִים: גַּי אֶל-אָף יְהוָה
 הָיְתָה בִּירוּשָׁלַם וַיְהוּדָה עַד-הַשְּׁלִיכֻ
 אוֹתָם מֵעַל פָּנָיו וַיִּמְרֹד צִדְקִיָּהוּ בְּמַלְכָּ
 בָּבֶל: יוֹיָה בַּשָּׁנָה הַתְּשַׁעִּית לְמַלְכוֹ
 בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בַּעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּא
 נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ-בָּבֶל הוּא וְכָל-חֵילוֹ
 עַל-יְרוּשָׁלַם וַיַּחֲנוּ עָלֶיהָ וַיִּבְנוּ עָלֶיהָ
 דִּיק סָבִיב: הִי וַתָּבֹא הָעִיר בְּמָצוֹר עַד

נב (ג) כי על אף ה' היתה, היא גרמה לו מרד לדקיהו במלך בבל שהוא חללת החורבן: (ד) דיק, כרסום:
 מנחה שי

ירמיהו כלומר כשהשלים גבואת בבל פסקה גבואתו ודבריו
 ולא נבא עוד: (ו) בן עשרים ואחת שנה, פרשה זו עד סוף
 הספר היא כתובה בסוף ספר מלכים ושם בארונה גם בגנינה במלכים פירשנו ענין העפודים משה שכתוב הנה כי חודש
 דברים הנה שלא פירשה שם רננין הרבנים גם כן בואר שם וכן בהחלוקות שבין שתי הפרשיות פירשנו שם ובה שיש לנו
 מצודה ציון
 נב (ג) על, נספח: (ד) דיק, הוא מנדל הכניו ללמוד העיר
 וכן ונתי עליה דיק (יחזקאל ד'): (ה) במצור, החיל
 סיבה אל הנלוג לשלה מעל סניו: (ו) לבלב, למלכות לדקיהו: דיק, היא מנדל הנגס מול העיר ללמוד: (ז) ותבא העיר

contrary to the Lord's will, i.e. because of their evil deeds and abominable acts, the Lord inspired Zedekiah to rebel against Nebuchadnezzar and bring about the destruction.

4. in the ninth year of his reign—i.e. the reign of Zedekiah.—[Rashi, Kings]

This was the seventeenth year of Nebuchadnezzar.—[Redak, Kings]

in the tenth month—This is the month of Tebeth.

works of siege—Jonathan renders: *Karkom*. This is an Aramaic term for works of siege.—[Rashi]

This is a tower built around a city placed under siege, in order to attack from its top.—[Redak, Ralbag, Mezudath David, Kings]

5. came under siege—remained under siege.—[Mezudath David]

and they shall weary." Until here are the words of Jeremiah.

52

1. Zedekiah was twenty-one years old when he became king, and his mother's name was Hamutal the daughter of Jeremiah from Libnah. 2. And he did what was evil in the eyes of the Lord, like all that Jehoiakim had done. 3. Because the wrath of the Lord was against Jerusalem and against Judah until He cast them away from before His presence, Zedekiah rebelled against the king of Babylon. 4. And it was in the ninth year of his reign, in the tenth month, on the tenth of the month, that Nebuchadrezzar the king of Babylon came, he and his entire army, against Jerusalem and encamped against it, and they built works of siege around it. 5. And the city came under siege until

64. **'So shall Babylon . . . not rise'**—It shall not recover from its downfall, but it shall be completely destroyed.—[*Abarbanel*]

and they shall weary—Her men shall have no strength to defend themselves against their attackers.—[*Redak, Mezudath David*]

1. **twenty-one years old**—See on II Kings 24:18 for the chronology of Zedekiah's reign.

2. **And he did what was evil**—The Chronicler (II 36:12) elaborates on the evil deeds that Zedekiah was guilty of. "He did not humble himself before Jeremiah the prophet from the mouth of the Lord." He proceeds to state, "Also he rebelled against King Nebuchadnezzar, who had adjured him by God, and he stiffened his nape and strengthened the temptation of his heart from

returning to the Lord God of Israel" (verse 13). He refers to ch. 38, wherein the prophet commanded Zedekiah to surrender to the Chaldeans, and he would be spared, whereas if he would continue to battle against them, the city would be destroyed. Zedekiah was afraid to do so, and disobeyed the command of Jeremiah.

3. **Because the wrath of the Lord was . . .**—*Therefore, Zedekiah rebelled against the king of Babylon. The Holy One, blessed, gave the desire into his heart to rebel against him in order that he should be exiled.*—[*Rashi, II Kings 24:20*]

Since he rebelled, Nebuchadnezzar had an excuse for destroying Jerusalem.—[*Redak ad loc.*]

Redak explains: Since the remnant in Jerusalem and in Judah was

לסלמא צדקיהו : עֲשִׂיתִי עֲשֶׂרָה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ צִדְקִיָּהוּ :
 ו בְּחֹדֶשׁ הָרִבְעִי בַתְּשֻׁעָה לַחֹדֶשׁ
 ו יִחוּזְק הָרֶעִב בְּעִיר וְלֹא־הָיָה לָחֶם לָעָם
 הָאָרֶץ : ו יִתְבַּקַּע הָעִיר וְכָל־אֲנָשֵׁי
 הַמִּלְחָמָה יִבְרָחוּ וַיֵּצְאוּ מִהָעִיר לַיְלָה
 דֶּרֶךְ שַׁעַר בֵּית־הַחַמְתִּים אֲשֶׁר עַל־גִּן
 הַמֶּלֶךְ וּבְשָׂדִים עַל־הָעִיר סָבִיב וַיֵּלְכוּ
 דֶּרֶךְ הָעֶרְבָה : ו יִירָדְפוּ חַי־בְּשָׂדִים
 אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁיֲגוּ אֶת־צִדְקִיָּהוּ
 בְּעֶרְבַת יִרְחוֹ וְכָל־חֵילוֹ נָפְצוּ מֵעָלָיו :
 ו יִתְפָּשׂוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ אֶל־
 מֶלֶךְ בָּבֶל רַב־לַתָּה בְּאֶרֶץ חֲמַת וַיִּדְבֹּר

רש"י

בלע

סנהר"י קרא

(ו) יברחו. כמו נרחו: דרך שער בית החומות. מערה היחה לו מנחתו על פנינת ורחו וכנר פירשתי ספר: הו: (ט) רבלתה. היא אנוסיו: וידבר אתו העיר. וקשה במכרס הובקעה העיר ביום בחסו היה והכחב בחירש הרביעי בחשעה לחרש והבקע העיר. אבר דבא לא מנחת שי

מצורת דוד

מצורת ציון

במצור. פחד סעור והחלל סביבה על יו: (ו) והבקע העיר. חיל לזן בקטו חומה וכללו נסחת העלה כי אנו יושבים היו מלשים כלשם ולא טעמו (למשל נסבט ט"ו וברח. סיו נחמס: דרך שער יו: נדקדק הכשר הטות בין שתי החומות אבר אלל מן המלך: דרך הערבת. נדקדק הולך אל פדנות יוסו: ו) וירדשו. אר"ל טכנת דרך פתחה הכוללת פד פדנות יוסו ונחמן לזי הולך ממלל על המפרס ורדשו הכשרים אלה חללי ונכחם לפרה המפרס מלוא חל ממלך יולל וחששו: (ט) רבלתה. כי כחלוק "מי המלך הין נסובדלל לנכס: כשששים. החכמה טבו על מרשעך

the eleventh year of King Zedekiah. 6. In the fourth month, on the ninth of the month, the famine became severe in the city, and the people of the land had no food. 7. The city was broken into, and all the men of war fled and emerged from the city at night by way of the gate between the two walls that was near the king's garden, and the Chaldeans were surrounding the city, and they went by way of the Arabah. 8. And the army of the Chaldeans pursued the king, and they overtook Zedekiah on the plains of Jericho, and all his army had scattered and deserted him. 9. And they seized the king and brought him up to the king of Babylon, to Riblah in the land of Hamath, and called him to account.

6. **In the fourth month**—I.e. the month of Tammuz. See above, 39:2.

7. **The city was broken into**—The Chaldeans broke into the city.—[*Redak*, Kings]

The passive is used here instead of the active, since the breaking into the city met with virtually no resistance, because of the weakness of its inhabitants. It was, therefore, considered as though it was broken into by itself.—[*Mezudath David*]

fled—Heb. יָצְאוּ, like יָצְאוּ.—[*Rashi*] Although the word appears in the future tense, the past tense is meant. *Mezudath David* explains it as the imperfect, they were fleeing.

by way of the gate between the

walls—*He had a cave from his house to the plains of Jericho, and I already explained it in this Book.*—[*Rashi*] The reference is 39:4.

According to tradition, this cave is found outside the old city of Jerusalem, near the Shechem gate. It is open to the public for a short distance.

Zedekiah and those with him left through the gate between the walls. This was a secret gate, unknown to Chaldees.—[*Redak*, II Kings 25:4]

9. **to Riblah**—*That is Antioch.*—[*Rashi*] See above on 39:5.

and called him to account—*Because he violated the oath.*—[*Rashi*] See above 39:5.

אתו משפטים: ' וישחט מלך-בבל
את-בני צדקיהו לעיניו וגם את-כל-
שרי יהודה שחט ברבלתה: ' ואת-
עיני צדקיהו עור ויאסרוהו בנחשתים
ויבאוהו מלך-בבל בבלה ויתנהו
בבית-הפקדות עד-יום מותו:
' ובחדש החמישי בעשור לחדש
הוא שנת תשע-עשרה שנה למלך-
נבוכדראצר מלך-בבל בא נבוזראדן
רב-טבחים עמד לפני מלך-בבל
בירושלם: ' וישלח את-בית-יהוה
ואת-בית המלך ואת-כל-בתי ירושלם

ת"א סני וזקנו: פ"ק כח: ונחת
סנ"ס: פס"ס: כס:

משה' קרא בית קרי
קשיא כאן בראשונה כאן בשנייה. והנני בפי' בחורש בראשונה
ובשניה ב"ו בו. ואני מתענין (ול) חרבן שני ומשני שהובל
בו צרות: (וב) וחדש החמישי בעשור לחדש. בא נבוזראדן
רב טבחים עמד לפני מלך בבל. כלומר נבוזראדן רב טבחים
עומד לפני מלך בבל. הניח את מלך בבל ובא לו לירושלים.
ובטלנים הוא אומר בא נבוזראדן רב טבחים (עבר לפני)
בתשעה באב לפי ששנינו בספד התנויות בחשעה באב חרב הבית בראשונה ובשניה. ומפרש בנמרד חרב הבית בראשונה
רד"ק
לפרש בפי' זו נפרש: (יול) בבית הפקדות. בחיב וקרי בית:
(יני) עמד לפני מלך בבל. שעמד ופי' נבוזראדן שעמד לפני
בירושלם ובירושלם רבק עם בא לא עם מלך בבל:
מצודת דוד
בו וסבר על שטותו כמ"ס (כד"כ ל'): (יול) בית הפקדות.
בבית הסוכה: (יני) חשך עשירה. כי נעת שכנע את ירכיון כ"ס מ'
למלו ולק"סו מלך י"ל סכ כ"י י"ס: עמר. וסמך לפני מלך
צנל לשמו: (יני) בית הגדול. הוא פי' על פס שאמר כל כחי ירושלם ופוסס לכל

They explain our verse to mean that Nebuzaradan came with a chariot upon which Nebuchadnezzar's image was engraved. It was as

though he was standing before his master. He stood in awe as though Nebuchadnezzar was there personally. See above 39:5.

10. And the king of Babylon slaughtered Zedekiah's sons before his eyes, and also, all the princes of Judah he slaughtered in Riblah. 11. And he blinded Zedekiah's eyes, and he bound him with copper chains and brought him to the king of Babylon, to Babylon, and he placed him in the prison until the day of his death. 12. And in the fifth month, on the tenth of the month—that was the nineteenth year of King Nebuchadrezzar the king of Babylon—Nebuzaradan the chief executioner, came [and] stood before the king of Babylon in Jerusalem. 13. And he burnt the house of the Lord and the king's palace, and all the houses of Jerusalem

10. and . . . all the princes of Judah—*They are the Sanhedrin, for he said to them, "You nullified the oath."*—[Rashi] See above on 39:6.

11. in the prison—Heb. בֵּית הַסֵּבִיבָה.—[Rashi, Targum Jonathan] until the day of his death—The death of Nebuchadnezzar.—[Isaiah da Trani]

12. on the tenth of the month—In II Kings 25:8, we read, ". . . on the seventh of the month." Our Rabbis answer that on the seventh of the month of Av, the Chaldees entered the Temple, ate, drank, and reveled on the seventh and eighth days of the month. On the ninth, toward evening, they ignited the Temple, which continued to burn through the tenth day.—[Kara from Taanith 29a]

the nineteenth year of King Nebuchadrezzar king of Babylon—The identical verse appears in II Kings 25:8. In verse 29, however, we read that the exile took place in the eighteenth year. It may have been

the end of the eighteenth year and the beginning of the nineteenth. The Rabbis (*Meg.* 11b), however, explain that Zedekiah's exile took place in the nineteenth year of Nebuchadnezzar's reign, which was the eighteenth year counting from the conquest of Jehoiakim, which took place during Nebuchadnezzar's second year.—[Redak]

Thus we figure that Jehoiachin's exile took place during the eighth year of Nebuchadnezzar's reign, and Zedekiah reigned for eleven years thereafter, totalling nineteen years.—[Mezudath David]

[and] stood—This follows *Mezudath David*. I.e. he came to serve him. *Redak*, however, renders: Nebuzaradan, who stood before the king of Babylon, came to Jerusalem. According to *Mezudath David*, it appears that Nebuchadnezzar came to Jerusalem. Our Rabbis, however, stated that Nebuchadnezzar never came to Jerusalem for fear that he would meet Sennacherib's fate.

[illegible]

מהר"י קרא

רשי
בתי כנסיות שמגדלין בהם חפלה. ו"א בתי מדרשות
שמגדלין בהם את התורה מהלוקת האמוראים היא :
(שו) יתר האמון . כמו ההמון : (טז) וליונבים . הופרין
בארץ . רבותינו אמרו לדי חלוון : (יו) ואת המבנות . של

ההסוֹן (סו) ועלולס הארץ. ונכסו
 יצר הכס. כוּא'וֹ ננפח: וְהָאֵם יִסֵּר
 הָאָמוֹן וְכִסְּ פְלִיטִים וְהָאֵם יִסֵּר
 פְּלִיטִים עֲדָלֵס הָאָרֶץ

(אסו) ומדלות העם. ואחר כן אבד ומדלות הארץ השאיר בקצת דלת העם רגלה ופקצהם השאיר: ואת יתר האביון. כמו ההמון בני אבותינו אה"י בתחלית וכו' בהוב' גבלכים ההמון במלכים

מצורת דוד
 ספר וואו וולטס: (פו) הנשואים, אשר לא נהנו: ואת הנפלים,
 אותם שהיו עמך אל מלך ככל לעבדו: ואת יתר הארון, הנפלים
 ככל עמי יסודם: רב בבתים, שז על הכורנים במלות כמלך:

גנים (מ"כ ג') ור"ל למכור השדות בהסירות הכורות. או כול
ולממשך סיון אל סיקס: (יו) הבכורות. כס כני וכסי

for ritual immersion.—[*Mezudath Zion*] See I Kings 7:23.

and they carried off all their copper—To the uncouth Chaldean soldiers, the fixtures of the Temple had no value but for their copper. They did not even consider them as objects of art. Consequently, they

and all the houses of the dignitaries he burnt with fire. 14. The entire army of the Chaldeans that was with the chief executioner demolished all the walls of Jerusalem around. 15. And Nebuzaradan the chief executioner exiled some of the poorest of the people and the remnant of the people who remained in the city, and the defectors who defected to the king of Babylon, and the rest of the populace. 16. Now the chief executioner left over some of the poorest of the land as vine-dressers and farmers. 17. And the Chaldeans broke the copper pillars that were in the house of the Lord and the bases and the copper sea that was in the house of the Lord, and they carried off

13. and all the houses of the dignitaries—lit. the house of every great one. *Synagogues wherein prayer is aggrandized. Others say: Study halls wherein Torah is aggrandized. It is a controversy between Amoraim (Meg. 27a).*—[Rashi] See above 39:8.

15. who remained in the city—I.e. those who were not killed.—[Mezudath David]

and the defectors—*who obeyed Nebuchadnezzar and went out to him from the city, like "When he went to Ziklag, of Manasseh . . . defected to him" (1 Chron 12:20).*—[Rashi, II Kings 25:11]

In both instances the root נפל, usually meaning *to fall*, is used.

They had already defected before the conquest of the city.—[Redak, *ibid.*]

the rest of the populace—from the other cities of Judah.—[Mezudath David]

the rest of the populace—Heb. הַבְּעִיּוֹת, like הַהֶמְכֹּן, *the populace*.—

[Rashi] Redak adds that the silent letters אהוי are interchangeable. In II Kings 25:11, it appears as הַהֶמְכֹּן.

16. and farmers—Heb. יֹגְבִים, *diggers of the earth. Our Rabbis said: those who catch the hilazon.*—[Rashi] Rashi on II Kings 25:12 adds: an expression of wine-vats (יִקְבִּים). The "gimel" and the "kuf" are interchangeable. We, therefore, interpret יֹגְבִים as those who dig holes in the ground.—[Mezudath Zion] Others explain it as "farmers." See above 39:10.

The Rabbis (*Shabbath* 26a) interpret this as gatherers of balsam and fishermen who catch the *hilazon*, a fish from which the blue dye for *techeleth* is obtained. The fish were pressed to extract their blood, much as grapes are pressed to extract their juice. Hence the similarity to יִקְבִּי, the wine-vat. These fish were caught in the Mediterranean between the Ladder of Tyre and Haifa. Nebuzaradan allowed these people to

all their copper to Babylon. 18. And they took the pots and the shovels and the musical instruments and the basins and the spoons and all the copper vessels with which they served. 19. And the chief executioner took the pitchers, the censers, the basins, the pots, the candelabra, the spoons, and the frames both of gold and of silver. 20. The two pillars, the one sea, and the cattle that were

smashed them and carried off their copper to Babylon. The holy vessels, which they carried off intact, were probably packed when they came upon them, and they never saw them.—[*Daath Soferim*]

18. the shovels—used to pick up the ashes from the altar.—[*Mezudath Zion*]

and the musical instruments—Heb. הַמְּקִירוֹת. *They are musical instruments.*—[*Rashi*]

the basins—used to receive the blood of the sacrifices and to sprinkle it.

the spoons—used for the frankincense placed on the table to burn. Cf. Leviticus 24:7.

with which they served—I.e. which were used for the sacrificial service.—[*Mezudath David*]

19. And the chief executioner took—The silver and gold vessels were taken to be placed in the king's treasury.—[*Malbim*]

the pitchers—Heb. הַסְּפִיִּים. *Jonathan renders: קִינִיָּא, but I do not know whether it is some sort of musical instrument. I say, however, that they are basins to receive the blood. Cf. "In the blood that is in the basin (בַּסֵּף)" (Exod. 12:22). But some*

explain as an expression of pitchers according to Targum Jonathan, who renders קִינִיָּא, for Onkelos rendered in this manner "And her pitcher on her shoulder" (Gen. 24:44), as קִינִיָּא צֶלֶק. And according to this interpretation, it appears that the סְפִיִּים are not a sort of musical instrument but they are pitchers, and מְקִירוֹת are musical instruments.—[*Rashi*] It appears that *Rashi* interprets קִינִיָּא, the Aramaic translation of סְפִיִּים as being derived from קוֹל, a voice. Hence, they are musical instruments. Although מְקִירוֹת are musical instruments, perhaps they were two different types. *Rashi* decides, however, that סְפִיִּים are basins, based on the quotation from Exodus. *Rashi* does not explain, however, the distinction between סְפִיִּים and מְקִירוֹת, also translated as basins. They were definitely used to receive the blood of the sacrifices and to sprinkle it. Moreover, it is difficult to interpret סְפִיִּים as musical instruments since the Hebrew is, to our knowledge, not related to that meaning. *Rashi* then quotes others who reconcile the Hebrew and the Aramaic by rendering: pitchers. Since the Hebrew may mean any type of vessel, and

תחת המכנות אשר עשה המלך
שלמה לבית יהוה לא היה משקל
לנחשתם כל הכלים האלה :
כא והעמודים שמנה עשרה אמה
קומה העמוד האחד וחוט שתיים
עשרה אמה יסבנו ועביו ארבע
אצבעות נבוב : ובתרת עליו נחשת
וקומת הפתרת האחת המש אמות
ושבכה ורמונים על הפותרת סביב
הכל נחשת ובאלה לעמוד השני

בעבר סלמא שלמה
בבית המקדש דין לא
היה מקל לנחשתו
כל קניא האלזין :
כא ועמודי מקמא עברי
אסין ורמיה לעמודא
חד וחוט פשח מרמא
עברי אסין סמך ליה
סחור סחור וכוונתיה
סרבע אצבעין חלול :
כב וקרננהון עליו
דנחשא ורושא
דקרננהון חמא חמש
אסין וקרננה ורמוניא
על קרננהון סחור
סחור כולא
נחשא וקאלין
לעמודא חננה
ורמוניא

קובת קרי רשי

(קופ"ל כל"פ") (פינ שמות כ"ח ד') ורמונים מחוברים היו
בשרשרות והשרשרת שני ראשים קשורים יחד וחתומים על
השכ"ל מלמעלה מקום שהשכנה קלרה מלמעלה והיא יורדת
עד מקום דבק השכנה והסותרת שהוא הכנס הרחב
שכותרת ושם עומדת ורמונים מכסים את מקום הדבק

מנחת שי

זכ פס איתם דמכין אלא גרים מנחת אלא קריין : (חל) קופה קופה קרי :

המבנות גם כן חיות תחת ולא זכר מה וקצר הבנין לפי שראו
גובר בבנין וחסרון היה רבים במקרא בסחור בסחור שיוכל האדם
אחרים אלא איתם הכלים שגבה בבית המקדש הם היו שם עד החרבן :
וכן והראו את הילד והדברים להם רבים : וכל קובת העמוד האחד
כתיב קובת כמי המבנית ואנ"ש שהיא פסדן וכן

מצורת ציון

(כל) חסם . קו וקמל . גבוב . חלל כש נטב לחות (בשח כ"ו) :
(כג) ושבכה . סוף מפנה רשת :

אח היקף העמוד : ועביו . סובי דוקטי העמוד הים ארבע אלגנות והכלל נחשת : (כג) ובתרת עליו . על העמוד מפעל הים
לכל לומר על הכותרת מפעל הים מפנה שכנה ודממות רשומים היו חללים על הכותשם מכסים (וכ"א ו') כחנה פלאת המסדות :
הכל נחשת . הכותרת והרמונים : ובאלה . דממות הכותרת השכנה שיהי לפעמוד סהה הים גם לפעמוד הבני וגם שנישם

אני רבך עם המבנות אלא ריל אשר תחת הים שוכר ופירוש
המבנות גם כן חיות תחת ולא זכר מה וקצר הבנין לפי שראו
גובר בבנין וחסרון היה רבים במקרא בסחור בסחור שיוכל האדם
אחרים אלא איתם הכלים שגבה בבית המקדש הם היו שם עד החרבן :
וכן והראו את הילד והדברים להם רבים : וכל קובת העמוד האחד
כתיב קובת כמי המבנית ואנ"ש שהיא פסדן וכן

מצורת דוד

פעל סקק ונחת על מלכות הבנים ואת הכיכרות בבית מפל
המבנות כמ"ס (כ"ב ס"ו) שם זה את הכיכרות על סקק כמקום
המבנות ונחש כן עד הגובה : לא היה בשקל . לא היה מהלכר
לשקל הנחשת על כל הכלים האלה : (כא) והעמודים . ליה לומר העמודים שלקח הים קומת כל"ח אמה : יסבנו . הים מפעל
אח היקף העמוד : ועביו . סובי דוקטי העמוד הים ארבע אלגנות והכלל נחשת : (כג) ובתרת עליו . על העמוד מפעל הים
לכל לומר על הכותרת מפעל הים מפנה שכנה ודממות רשומים היו חללים על הכותשם מכסים (וכ"א ו') כחנה פלאת המסדות :
הכל נחשת . הכותרת והרמונים : ובאלה . דממות הכותרת השכנה שיהי לפעמוד סהה הים גם לפעמוד הבני וגם שנישם

no designs on them. The upper three
cubits, which were extended beyond
the pillars, were surrounded with
designs. For complete details, see
Rashi there.

and a net—Rashi, II Kings 25:17,
explains that it is a sort of hat.

and a net, and pomegranates on the
capital—It is made like two basins,
one upright and the upper one in-

verted on the opening of the lower
one. And the upper one is called a net
(coiffe in French) (see Exodus 28:4).
And the pomegranates were inserted
with chains, and the two ends of each
chain were tied together and placed
over the net from above, the place
where the net is narrow on the top.
and it hangs down to the place of the
connection of the net and the capital.

beside the bases that Solomon had made for the house of the Lord; there was no weight for the copper of all these vessels. 21. And the pillars — the height of one pillar was eighteen cubits and a thread of twelve cubits would encircle it, and its thickness was four fingers, hollow. 22. And there was a capital of copper upon it, and the height of the one capital was five cubits, and a net, and pomegranates on the capital around, all was copper. And such did the second pillar have,

the candelabra—Five on the right and five on the left, before the Sanctuary (I Kings 7:49).

the frames—*The gold attachments with which they would support the showbread, as we learned in Menahoth 97a.* (Cf. *Rashi*, Exodus 25:29; *Tos. Menahoth* 96b, s.v. לֹא הָיָה.)

20. **beside the bases**—Heb. תַּחַת, lit. under. *I do not know how, for they were under the sea, and it appears to me that this means nothing but "beside the bases."*—[*Rashi*] *Redak* explains the verse as elliptical. The one sea and the cattle that were under it, and the bases that were under the lavers, as mentioned in I Kings 7:43. See also *Ibn Nachmiash. Mezudath David* conjectures that, when Ahaz removed the sea from the oxen and placed it on the floor, and removed the bases from the lavers, he placed the lavers on the oxen, and they stood that way until the destruction of the Temple. Hence, we render: which were instead of the bases. I.e. which were instead of the bases supporting the lavers.

that Solomon had made—There were no other vessels, only those

made by Solomon; they lasted until the destruction of the Temple.—[*Redak*]

there was no weight—It was impossible to weigh all the copper of these vessels.—[*Mezudath David*] This is hyperbolic. Cf. I Kings 7:47.—[*Ibn Nachmiash*]

for the copper of—lit. for their copper of. This construction is not unusual in Scriptures.—[*Redak*]

21. **And the pillars**—The pillars which he took—each one was eighteen cubits high.—[*Mezudath David*]

would encircle it—Heb. יִסְבְּבֶהּ, *would encircle it. This was its circumference.*—[*Rashi*]

and its thickness was four fingers—*around its cavity.*—[*Rashi*] I.e. the thickness of the walls of the pillars was four fingers, and inside they were hollow.—[*Mezudath David*]

hollow—Heb. נָכַבֵּד.—[*Rashi*]

22. **and the height of the capital was five cubits**—This agrees with I Kings 7:16. In II Kings 25:14, however, it says, "three cubits." *Rashi*, I Kings 7:16, explains that the bottom two cubits of the capital were the same as the pillar because there were

וְרִמּוֹנִים: כִּי וַיְהִי הַרְמְנִים תִּשְׁעִים
 וְשֵׁשֶׁת רוּחָה פְּלִהֲרִמְנִים מֵאָה עַל־
 הַשֹּׁבָבָה סָבִיב: כִּי וַיִּקַּח רַב־מַבְחִים
 אֶת־שָׂרִיָּה בֶּהֱן הָרֹאשׁ וְאֶת־צִפְנִיָּה
 בֶּהֱן הַמִּשְׁנָה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת שְׂמֵרֵי הַסֶּף:
 כִּי וּמִן־הָעִיר לָקַח סָרִים אֶחָד אֲשֶׁר־
 הָיָה פֶקֶד וְעַל־אֲנָשֵׁי הַמִּלְחָמָה
 וְשִׁבְעָה אֲנָשִׁים מֵרָאִי פְנֵי־הַמֶּלֶךְ
 אֲשֶׁר־נִמְצְאוּ בָּעִיר וְאֶת סֵפֶר שֵׁר
 הַצָּבָא הַמִּצָּבָא אֶת־עַם הָאָרֶץ וְיִשְׁעִים

מעמא

רש"י

פחח בס"פ

מדר"ק רא

(בג) ויהיו הרמנים תשעים ושישה. מכל צד מחיצותיו וי
 לו וארבעה כפוזיות בכל צד הירי כאה: (כה) ואת סופר שר
 (הצבא) שבוה ככה בכל עיר ועיר בשפפה לצאת

ד' מאות לשתי השבכות אמר משה ארבע מאות היו לשתי השבכות ענ שני העמודים שני עורים לכל שבכה והעור
 מהם הוא שאמר כאן כל הירמונים מהם על השבכה לעור האחד ומאחרי לשני עורים הוא שאמר שם וירמונים
 מאחרי עורים סביב מאחרי לשני עורים סביב לעמוד האחד וכן לשני הירי ארבע מאות והעמודים העמידים שלמה
 בחולם סמוך לכותל ההיכל והכותל מכסה ארבע רמונים מכל עור שאין נרחין נמכזן הוא שאמר כאן ויהיו הירמונים
 תשעים וששה רוחה: (ד) כמו לרוח כל חובה שלריכה למ"ד בתחילתה העיל לה ה"ל כסופה ולכן נעם מלמעלה
 חחת היר"ל כלומר תשעים וששה מהם נראים לרוחות העמוד וזו למדתי נפרק שלשים וששים מדות שאמר ר'
 אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי: (כד) בדה הששנה. מן הכהנים הממונה חחת כהן גדול לשם תחתיו אם יאירע בו
 פסול: שוברי הקף. אחרכלין שהמפתחות העזרה מסורות להם: (כה) ושבעה אנשים ברואי פני המלך.
 וכספר (מלכים ב' כ"ה) אמר והמנה אנשים, השנים חשונים ולא חשונים כ"כ: המצביא את עם הארץ. וידע מנין
 דר"ק

כאיפת שעורים וחדרמים להם וקרי קוסת כספס: (כז) ויהיו,
 תשעים וששה רוחה. כלעיל והה"א נוספת ורות מ"י עבר
 וציאה כמו לכל רוח אורה בדר את רוח הצפון והדרומים להם

מצודת דוד

היה הם לשנים: (בג) תשעים. שיש רוחה. לרוח האולם ואחרי
 היה גדלה תשעים וששה כי ארבע מהם היו נכסין מעין הכולה כי
 השעורים עמוד סמוכים לכותל: כל הרמונים סאה. הסס: הוס
 היה לעור האחד אלכל היה לראש שני עורי רמונים כמו ששם (נפ"ל
 (סס): על השבכה. סיו תלויים על השבכה סביב (ולמעלה אמר על הכתובת חלליה תחב):
 (כד) בדה הראש. הוא היה כהן גדול: כהן המשנה. שני לו הוא הסן. שומרי מלכות סעדר הם כשעורים:
 (כה) ברואי פני המלך. ר"ל שיושבים מיד עם המלך: אשר נמצאו בעיר. ולא נכחו ממנה כיצד כספים: ואת סופר שר

מצודת ציון

(בג) רוחה. נה הארץ יקרה רוח כמו שפסוק רוח (לעיל ב'):
 (כד) המשנה. מל' שני: הקף. כל תקלה ממות הסעדר כמו וסף
 כספר (ויקרא מ'): (כה) סרים. שר. פקיד. פמונה: המצביא.
 (סס): על השבכה. סיו תלויים על השבכה סביב (ולמעלה אמר על הכתובת חלליה תחב):
 (כד) בדה הראש. הוא היה כהן גדול: כהן המשנה. שני לו הוא הסן. שומרי מלכות סעדר הם כשעורים:
 (כה) ברואי פני המלך. ר"ל שיושבים מיד עם המלך: אשר נמצאו בעיר. ולא נכחו ממנה כיצד כספים: ואת סופר שר

high priest] become disqualified.—
 [Rashi]

keepers of the utensils—Officers to whom the keys of the Temple court were entrusted.—[Rashi from Jonathan] See above 35:4, also II Kings

23:4. *Mezudath David* renders: the sentries of the gate.

25. **And from the city—**Heretofore he delineated what was taken from the Temple. Now, Scripture delineates what Nebuzaradan took

and pomegranates. 23. And the pomegranates were ninety-six to the outside; all the pomegranates were one hundred on the net all around. 24. And the chief executioner took Seraiah the head priest and Zephaniah the priest of second rank, and the three keepers of the utensils. 25. And from the city he took one eunuch who was appointed over the men of war, and seven men of those who saw the king's face, who were found in the city, and the scribe of the general of the army, who would muster out the people of the land, and sixty

which is the wide "belly" of the capital, and there it stands, and the pomegranates cover the place where the two openings of the basins are joined together.—[Rashi]

And such—lit. like these; i.e. like these pomegranates.—[Rashi, II Kings 25:17]

23. **ninety-six to the outside**—And at the end of the verse, he says: "All the pomegranates were one hundred on the net." And in the Book of Kings (I 7:20), he says: "And the pomegranates—two hundred rows all around," (7:42) "four hundred for the two nets." You may deduce from here that there were four hundred for the two nets on the two pillars, two rows for each net, and each row was one hundred. That is what he says here, "All the pomegranates were one hundred on the net," meaning in one row, and two hundred for two rows. That is what he says there, (ibid. 7:20), "And the pomegranates (were) two hundred in rows round about." That means two hundred for two rows around one pillar, and so for the second one, thus totalling four hundred. And Solomon erected the two

pillars in the porch, near the wall of the Temple, and the wall covered four pomegranates of each row, that were not visible from outside. That is what he says here, "And the pomegranates were ninety-six to the outside."—[Rashi]

to the outside—Heb. *לַחוּץ*. Like *לָרֵחַ*. Every word that requires a "lammed" in the beginning—he places a "he" at the end, and therefore, the accent is in the beginning under the "resh." That is to say that ninety-six of them were visible to the sides of the pillar. I learned this in the chapter of "Thirty-Two Methods that Rabbi Eleazar (sic) the Son of Rabbi Jose the Galilean said" (not found in our editions).—[Rashi] Redak renders: ninety-six to each side.

24. **the head priest**—I.e. the high priest.—[Mezudath David] This is Seraiah the son of Azariah the High Priest, mentioned in I Chron. 5:40.—[Mezudath David ad loc]

the priest of second rank—The assistant of the priests, who is appointed under the high priest, to serve instead of him, should he [the

אִישׁ מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצָאִים בְּתוֹךְ
הָעִיר: כִּי יִיָּקֶה אֹתָם נְבוּזַרְאֲדָן רֹב־
טַבָּחִים וַיִּלְךְ אוֹתָם אֶל-מֶלֶךְ בָּבֶל
רַב־לָתָה: כִּי יִיָּקֶה אוֹתָם מֶלֶךְ בָּבֶל
וַיָּמָתָם בְּרַב־לָהּ בְּאֶרֶץ חֲמַת וַיִּגַּל
יְהוּדָה מֵעַל אֲדָמָתוֹ: כִּי זֶה הָעַם אֲשֶׁר
הִגִּילָה נְבוּכַדְרֶאצַּר בַּשָּׁנָה שְׁבַע
יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְעֶשְׂרִים
וּשְׁלֹשָׁה: כִּסְ בַּשָּׁנָה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מִירוּשָׁלַם נָפֶשׁ שְׁמֹנֶה
מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשָׁנִים: י בַּשָּׁנָה

מֵעַם אֲרָרָא
רָאשֵׁי־כְחוּ כְנוּ קְרָמָא:
כִּי דְבַר יִתְהוּן גְּבַמְרָאן
רַב קְטוּלָא וְאֹבֵדֵי
יִתְהוּן קָוָה מִלְּקָא דְרַב־
לָתָה: כִּי מִקְרָא יִתְהוּן
מִלְּקָא דְרַב־לָתָה וּמִלְּגִינוּ
קְרַבְלָה בְּאֶרֶצָא דְחֲמַת
וַאֲתַנְלִאוּ דְבֵית יְהוּדָה
מֵעַל אֲרָרָא: כִּסְ בִּין
עֶשְׂרִי־מֵאוֹת לְנְבוּכַדְרֶאצַּר
בַּשָּׁנָה שְׁבַע יְהוּדָא
מִלְּקָא אֲלָפִין וְעֶשְׂרִין
וְהִקְרָא: כִּסְ בַּשָּׁנָה
מִקְרָא
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר מִירוּשָׁלַם
נָפֶשׁ שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה
וְהִקְרָא יִתְהוּן: י בַּשָּׁנָה
עֶשְׂרִין וְהִקְרָא
לְנְבוּכַדְרֶאצַּר

בבשנת שמיני הגלה מירושלים

מבשרי ציון

שָׁל כָּל עִיר וְעִיר כְּמֹה אֲחֵסִי מוֹלִיאָה לְנֹכַח: בַּשָּׁנָה . בְּכַלחֲמָה: (ול) בַּשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים וְעֶשְׂרִים לְנְבוּכַדְרֶאצַּר הִגִּילָה נְבוּזַרְאֲדָן
שְׁבַע: הוּא גִלּוֹת וְכִינִיָּה וְכַסְפָּר מַלְכִּים אַחֵר בַּשָּׁנָה שְׁמוֹנֶה
הָאֵל בִּילַד שֶׁנָּתַן שְׁמוֹנֶה שְׁמֵלךְ כִּי הוּא שֶׁנָּתַן שְׁבַע שְׂכָנִים אֶת יְהוֹיָקִים לְעַבְדָּה דְחָמַר מֶר (מְגִלָּה ו"א עֵרְקִין ו"ב) שְׁנֵה
רִאשֹׁנֵה כִּסְ בַּשָּׁנָה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה עֹלָה וְכַסְפָּר יְהוֹיָקִים: יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים . וּמִשְׁאֵר שְׂכָנִים שְׁבַעֲתִים אֲלָפִים אֲרִי י'
אֲלָפִים הַכְּחוּב הוּא שְׁפִירָה יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים הַכְּרִיעַ בֵּין שְׁנֵי מִקְרָאוֹת שְׂכָנִיךְ עֶשְׂרִי שְׂכָנִיךְ מִלְּקָא פ' אַחֵר אֹמֵר עֶשְׂרֵה
אֲלָפִים (כס ב' כ"ד) וְאֵחֶר אֹמֵר שְׁבַעֲתִים אֲלָפִים (כס כ"ה) כֹּה זֶה וְשִׁי' יְהוּדִים שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמִשְׁאֵר שְׂכָנִים שְׁבַעֲתִים
אֲלָפִים הִרְעִיעֶרֶת אֲלָפִים: (כס) בַּשָּׁנָה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. הוּא גִלּוֹת לְדַקִּיּוֹ וּלְמַעֲלָה הוּא אֹמֵר (כ"א) שְׁנֵה י"ע שְׁנֵה
לְמַלְךְ כִּי הֵשַׁע עֶשְׂרֵה שְׁמֵלךְ. י"ח אַחֵר שְׂכָנִים אֶת יְהוֹיָקִים: (פ) בַּשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים וְעֶשְׂרִים . נִחְמָה לֹר כִּידוֹ וּשְׁקָר יְהוּדָה

ר"ק

מנחת שי

וּבַסְפָּר מַלְכִּים בְּנִינָה מִירְשֵׁנוּ הַשָּׁנִין: (וכח) בַּשָּׁנָה שְׁבַע .
וּבַסְפָּר מַלְכִּים שֹׁף שְׁבַע תַּחֲלִית שְׁמֹנֶה כִּי שֶׁם כְּחוּב שְׁמִיָּה:
(וכס) בַּשָּׁנָה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. וְשִׁי' י"ח תַּחֲלִית יוֹם כִּי שֶׁם כְּחוּב יוֹם:
גַּל בַּשָּׁנָה שְׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים . כְּחוּב בַּסְפָּר עֹלָם כִּי אִלּוּ נִחְמָה צוּר

מצורת רוד

מצורת ציון

שָׁל כָּל עִיר וְעִיר כְּמֹה אֲחֵסִי מוֹלִיאָה כָּל עִיר

הַצִּבְא . הַסּוּסֵר שָׁל עִיר כִּלְכָּל: הַסְּבִיבִי . מִל סוֹמְלִיאָה כָּל עִיר
אֲחֵסִי לְכָלִּים נִמְלֹחֶס: כְּמֹה הָאֶרֶץ . מִמְּכֻוּבִּים שְׂכָנִים אֲחֵר
נִמְלֹחֶס בְּעִיר וְלֹא כְּחוּב: (וכס) זֶה חֲמַס . זֶה חֲמִין כָּל הַטֵּם כְּגִילִים לְכָלִּ: בַּשָּׁנָה שְׁבַע . הוּא גִלּוֹת וְכִינִיָּה שְׂכָנִים שְׂכָנִים לְכָלִּים
יְהוֹיָקִים כְּלִלְשׁוֹנֵה: יְהוּדִים: (כס) בַּשָּׁנָה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה . הוּא גִלּוֹת לְדַקִּיּוֹ וּמִמְלָכָה שְׂכָנִים יוֹם לְכָלִּים יְהוֹיָקִים
יְהוּדָה וְשִׁי' מִלְּקָוֹת וְכִינִיָּה: מִירוּשָׁלַם . כִּלְכָּל מִירוּשָׁלַם: (פ) בַּשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים וְעֶשְׂרִים . אִלּוּ כִּסְ אֶת לֹר וּשְׁקָר אֶת סוֹמְלִיאָה

verse, which specifies, "Judahites three thousand," harmonizes two verses at the end of the Book of Kings. One verse (24:14) states, "ten thousand," and one (24:16) states, "seven thousand." This verse comes and explains, "Judahites three thousand," and from the other tribes seven

thousand, totalling ten thousand.— [Rashi from Seder Olam, ch. 25]

29. In the eighteenth year—That is the exile of Zedekiah, and above (verse 12) he states, "In the nineteenth year of King Nebuchadnezzar." It was the nineteenth year since he had assumed the throne, and the

men of the people of the land who were found in the midst of the city. 26. And Nebuzaradan the chief executioner took them and brought them to the king of Babylon, to Riblah. 27. And the king of Babylon struck them down and killed them in Riblah in the land of Hamath, and Judah went into exile off its land. 28. This is the people whom Nebuchadrezzar exiled in the seventh year: Jehudahites three thousand and twenty-three. 29. In the eighteenth year of Nebuchadrezzar, [he exiled] from Jerusalem eight hundred and thirty-two people.

from the city at large.—[Redak, II Kings 25:19]

and seven men of those who saw the king's face—*And in the Book of Kings (II 25:19), it says: "And five men." Two of them were important, but not very important.*—[Rashi]

According to the Rabbis, the extra two men were the scribes of the judges, who would record the opinions of the judges and their verdicts.—[Redak, II Kings 25:19, from *Yerushalmi Sanhedrin* 1:2]

These men were the king's intimates, who sat with him constantly.—[*Mezudath David*]

the scribe of the general of the army—*who knew the number of every city, how many men it sends forth to the army.*—[Rashi]

26. to the king of Babylon—Heb. לֶלֶךְ. In Kings, however, the Heb. is לָךְ, instead of the usual לָךְ, to. Perhaps the intention is that he brought them by the command of the king of Babylon, who demanded more victims upon whom to wreak his vengeance. Nebuzaradan, himself, had already relented of his cruelty and showed sympathy to the

Jewish people, as is recorded in Jeremiah ch. 40.—[*Daath Soferim*]

27. and Judah went into exile—By this time, the people had completely despaired of remaining in the Holy Land. Whereas until now, they were willing to risk their lives rather than leave the land, now they went into exile of their own free will. Hence the simple conjugation of the verb נָלַךְ, to go in exile.—[*Daath Soferim*]

28. in the seventh year—*That is the exile of Jeconiah, and in the Book of Kings (II 24:12), he states: "In the eighth year." How so? The eighth year of Nebuchadnezzar's reign is the seventh year since he vanquished Jehoiakim for a vassal, as the master stated (Meg. 11b, Arachin 12a): In his first year he conquered Nineveh, in his second year he marched and vanquished Jehoiakim.*—[Rashi according to *Seder Olam*, ch. 25] Redak asserts that the exile took place at the end of the seventh year of Nebuchadnezzar's reign and the beginning of the eighth.

Judahites three thousand, etc.—*And from the other tribes seven thousand, totalling ten thousand. This*

שָׁלַשׁ וְעֶשְׂרִים לְנִבְכַּדְרֶאצַּר הַנֶּלֶה
 נְבֻזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים יְהוּדִים נָפַשׁ
 שִׁבְעַת מֵאוֹת אַרְבַּעִים וַחֲמִשָּׁה כָּל־
 נָפַשׁ אַרְבַּעַת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:
 יָא וַיְהִי בִשְׁלָשִׁים וְשִׁבְעַת שָׁנָה לְגָלוּת
 יְהוֹיָכִן מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּשָׁנִים עֶשְׂרֵי חֲדָשׁ
 בְּעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה לַחֲדָשׁ נָשָׂא אִיזִר
 מֶרְדַּךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בְּשָׁנָת מָלְכָתוֹ אֶת־
 רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה וַיֵּצֵא אֹתוֹ
 מִבֵּית הַכְּלִיא: יָב וַיַּדְבֵּר אֹתוֹ טֹבוֹת

ת"א רב טבחים (פסוקים יח) 1
 גלגול ירכין, פסוק יח:

בכ"ז שנים לנבוכדנצר נתנה צור בידו ושפף את כל היהודים
 שחיו בעמון ומבוא טביות ארץ ישראל נפש שבע מאות
 ארבעים וחמשה. צדקה שתי שפריא רבולתו דרי. מכאן
 אפר כל שדוא במביא אל יהואש עצמן הופרענות. יחרכין
 חיה כלוא בבית הכלא ליו שנה. ולבסוף כתוב בו יהוי' בשלש
 שבע שנה לגלות יהויכין נשא איל מרדך סך בכל את ראש
 יחרכין סך יהודה ויצא אותו מבית הכלא: ולבדבר אתו טביות.
 נשלם פירוש ירמיה

מנחת ש' (הל) כנלית. כנלית קר:
 ויש כאות בין שלשת החשבותות האלה: (ל) בעשרים וחמשה. ובספר מלכים בעשרים ושבעה ויש פירוש חנני:
 מצורה דוד
 (ל) נשא. פנים והיום: בבית הכלוא. פנים כפסוק:
 שכביעות פמון ופואל כן הוא כס"ס: כל נפש. של נשמת גלגול
 פמני יסוד: (ל) נשא וגר את ראש. כ"ל היום וגדל לוכי בשנס
 פלסגוט (לפמון): (ל) טביות. דברים פנים ונחמים: כפסל. פמון לכס כלר העלגים לשכר כיו פמו:

throne. When he returned, he executed him. Consequently, Evil-Merodach feared that he would meet his brother's fate.—[Redak, II Kings 25:27]

In our edition of *Seder Olam*, we read that Nebuchadnezzar died on the twenty-fifth, was exhumed on the twenty-sixth, and Jehoiachin was released on the twenty-seventh.

Malbim (ad loc.) conjectures that Evil-Merodach released Jehoiachin

on the twenty-fifth and honored him on the twenty-seventh.

lifted up—He exalted him and aggrandized him. Another explanation: He counted him with the other kings. Cf. "When you take (תשא) the number of the children of Israel" (Exodus 30:12).—[Rashi] See also Gen. 40:20. Rashi on Kings states:

Evil-Merodach . . . lifted—for Nebuchadnezzar died, and Evil-Merodach reigned in his stead.

30. In the twenty-third year of Nebuchadrezzar, Nebuzaradan the chief executioner exiled [of the] Jews seven hundred and forty-five souls, all the souls [totaled] four thousand and six hundred. 31. And it was in the thirty-seventh year of the exile of Jehoiachin king of Judah, in the twelfth month, on the twenty-fifth day of the month, that Evil-merodach, king of Babylon, in the year of his coronation, lifted up the head of Jehoiachin, king of Judah and released him from prison.

32. And he spoke with him kindly

eighteenth year since he had vanquished Jehoiakim.—[Rashi from Seder Olam, ch. 27]

30. **In the twenty-third year—***Tyre was delivered into his hands, and he swept away the Jews who were in the vicinity of Ammon and Moab, seven hundred and forty-five. So it is explained in Seder Olam (ch. 26).—[Rashi] Redak's version of Seder Olam reads: "all the Jews in Ammon and Moab and in the vicinity of Eretz Israel," as does our edition.*

31. **on the twenty-fifth day of the month—***And in another place (II Kings 25:27), he says, "on the twenty-seventh day of the month." Rather, on the twenty-fifth day, Nebuchadnezzar, his adversary, died, and on the twenty-sixth day he was interred and Evil-merodach removed him from his grave, and on the twenty-seventh he reigned and lifted up Jehoiachin's head.—[Rashi from Seder Olam, ch. 28] Rashi on II Kings 25:27 quotes Seder Olam in its entirety with slight variations. His wording is as follows: In Jeremiah (52:31), Scripture states, "On the*

twenty-fifth." Rather, on the twenty-fifth Nebuchadnezzar died. He was buried on the twenty-sixth. On the twenty-seventh, Evil-Merodach removed him from his grave and dragged him about, in order to nullify his decrees, as it is said, "and you have been cast out of your grave like a despised sapling . . ." (Is. 14:19).

This is elaborated upon in *Lev. Rabbah*, 18:2. When Nebuchadnezzar lived with the beasts for seven years, Evil-Merodach his son occupied his throne. When he was restored to human state he returned to find his son sitting on his throne, and he imprisoned him. This time, when Nebuchadnezzar died, the people came to Evil-Merodach and again offered him the throne. He replied, "This time I will not listen to you. The first time, I listened to you, and my father took me and imprisoned me." He did not believe them until they removed him from his grave and dragged him and cast him before him, as it is said . . .

According to another version, when Nebuchadnezzar lived with the beasts, another son occupied the

וַיִּתֵּן אֶת־כֶּסֶּאֱוֹ מִמַּעַל לְכִסֵּא יִמְלֹכִים
 אֲשֶׁר אֹהֶוּ בְּבֶכֶל: יִישְׁנֶנָּה אֶת בְּגָדֵי
 כְּלָאוֹ וְאָכַל לֶחֶם לִפְנֵי תַמִּיד כְּלִימֵי
 חַיִּו: לְדַוְּאֶרְחָתוֹ אֶרְחַת תַּמִּיד נִתְּנָה לּוֹ
 מֵאֵת מֶלֶךְ־בְּבֶל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ עַד־
 יוֹם מוֹתוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּיו:

מִתְּחִיל מִקֵּדֶן וַיִּקְבֹּץ
 בְּחִסְדֵּי מַלְכֵי כְּדֹרֵם
 סִלְכֵי־אֲדִי עֲמִיָּה כְּבֶכֶל:
 אֶ וְשֵׁנִיתָ לְבֹשֵׁי
 אֲסוּרִיָּה וְאָכַל לֶחֶם
 קָדְמוֹתֵי תְּרִיָּא קֶל יוֹמֵי
 חַיָּוֵהִי: יִי וְשִׁרְוֹתָהּ
 שִׁרְוֹתָהּ קֶדֶרֶת
 סִתְּנִיקָה לֵיהִ סֵן קֶדֶם
 סִלְכָא קְבֶכֶל פֶּחֶם יוֹם
 בְּיוֹמֵיהִ עַד יוֹם מוֹתָהּ
 כֹּל יוֹמֵי חַיָּוֵהִי:

חוק ונתחוק

הכלכים קרי חיו קרי

חוק

סבת חסוקים של ירמיהו אף ושלש סבות ורשעים חסשה. וכל אנשיה נברים סימן. חציו. ראבר חנניה. וסדר
 אחד ושלשים. לא איש אל ויבוב סימן. חקיוסלין חסשים ושנים אדח ח' בכל לבב סימן

רשי

זהויל אויל מרודך מקברו ונכ"ו מלך ושא את ראש
 יהויכין: נשא. שאלו וגללו. לישאל אחרינא מנאו עם שאר
 מנחת שי

(ג) פליס. הפליס קרי: (ג) ושא. כה"ל דפליס כה"ל כה"ל
 ואלל (חם. פליס שאל כה"ל כה"ל דפליס: חמיד כל ימי חיו. יסא
 פון ד' חסרים וי"ד בקריאל וסימן נוסר כסוף פליס אלל כל ימי חיו שפליס
 כשני וי"ד:

מצודת ציון

(ג) ושנח. פנין מלוק ותמורה: כלאו. מלמדי: (ג) וארחתו.
 אל פנין פרם קבוע וכן אלוהם ומשפח (לפי מ')

מצודת דוד

(ג) ושנח. כים פשנה אל גנדיו אשר ישכ דפן דכית הכלל
 לכה"לס כלה"לס: לחם. כל הסעודס קבוע מל שס כלחם:
 לפני. כ"ל פשו יחד: כל ימי חיו. של יסויכין: (ג) וארחתו
 ארחת חמיר. פרם כה"לס לז. כים פרם כה"לס חמיד מכלי הספס וכים
 הפנין חמיד: דבר יום ביומו. דבר הלך לו ככל יום נחמ לו דיומו ולל הפכירו כמסוד:

and placed his throne above the throne of the kings who were with him in Babylon. 33. And he changed his prison garb, and he ate meals before him regularly all the days of his life. 34. And his meals, regular meals were given him from the king of Babylon, each day's need in its day, all the days of his life.

32. And he spoke with him kindly—words of consolation.—[*Mezudath David*]

33. And he changed his prison garb—He changed the clothing he had worn in prison or other clothing.—[*Mezudath David*] *Malbim* explains that he changed the status of the prison garb he had worn to one of exalted status. In order that he remember Evil-Merodach's favor, that he released him from prison to give him a place at the royal table, Evil-Merodach did not remove his prison garb.

before him—*Redak* on Kings maintains that this is not to be interpreted literally, since the following verse states that he received his meals from the king, implying that he did not eat with him.

34. And his meals—*He would receive a portion from the king's house for all his necessities.*—[*Rashi*]

all the days of his life—In the Midrash (*Sam.* 18) there is a dispute between Rav and Levi. One takes this to mean all the days of Evil-Merodach, and one maintains that it means all the days of Jehoiachin. The Midrash concludes that it

means all the days of Jehoiachin, because when the Holy One, Blessed be He, grants tranquility to the righteous, He does not take it away from them, but it accompanies them to Paradise.—[*Redak* on Kings from *Mid. Sam.* 18]

Although Jehoiachin was considered wicked in II Kings 24:9, "And he did what was evil in the eyes of the Lord, like all that his father had done," he is now deemed a *zaddik* because he repented of his sins while in prison. The Midrash (*Lev. Rab-bah* 19) relates that Nebuchadnezzar's queen arranged a conjugal visit for Jehoiachin. His wife was lowered through the roof of the prison. When she alighted in his prison cell, she told him that she had experienced a flow of blood as red as a rose. Immediately, he took heed and did not touch her until she left, counted the required number of days, and immersed herself. This was the indication that Jehoiachin repented of the sins he had committed in Jerusalem. Consequently, God forgave all his sins, and he was then considered a righteous man.—[*K'li Y'kar* on Kings]

APPENDIX

26:7

in the house of the Lord—They were astonished that Jeremiah had the audacity to proclaim this dire prophecy in God's house.—[*Daath Soferim*]

26:8

Abarbanel asks why Jeremiah was not seized when he pronounced the identical prophecy in Chapter 7. He suggests two solutions: 1) that the previous prophecy was pronounced in the presence of the king and the princes, who remained silent, signifying assent. The people were, therefore, afraid to attack him. Here, however, the king and his princes were not present. On the contrary, the false prophets who sought his blood incited the priests and the populace against him. When the princes learned of their intention, they rescued Jeremiah from the mob, as in verse 16. 2) Jeremiah had not yet delivered that prophecy until now instructed by God. God's command, "Do not omit a word," intimates that until now he had omitted proclaiming the prophecy. Moreover, the fact that the elders related the precedent established by Micah the Morashite, who prophesied the destruction of the city and was not slain by King Hezekiah, and failed to mention that Jeremiah himself had previously prophesied

the identical prophecy, intimates that Jeremiah had not yet recited this prophecy.

26:10

Jonathan identifies it as the Eastern Gate. The Rabbis, too, (*Yerushalmi Eruvin* 5:1) identify it as the gate between the Women's Court and the Israelites' Court, which is on the east side of the Temple. The name New Gate is attributed to the fact that the Soferim convening in that gate introduced a new halachah in the reign of Jehoshaphat. They enumerate seven names that this gate was called and the reason for each appellation. For details, see II Kings 11:6 Commentary Digest. *Redak* conjectures that the gate had been rebuilt or some building added to it, making it a new gate. [Surprisingly, he does not refer to Jotham's building mentioned in II Kings 15:35.]

27:1

This prophecy was revealed during the reign of Jehoiakim so that he should know that there was no use in relying on the king of Egypt who had placed him on the throne.—[*Redak*]

27:2

2. **thongs**—*They are the thongs of*

the yoke that are called *kongojli* (*cojongles*).—[Rashi] For illustrated details, see *Nature and Man in the Bible*, by Yehuda Feliks, chapter 37, copied in *Daath Mikra*.

27:5

5. I made the earth, etc.—Hence, everything belongs to Me.—[*Mezudath David*]

and I gave it—Therefore I gave it.—[*Mezudath David*]

28:16

this year you shall die—And next year you shall be buried.—[Rashi from *Pesikta Rabbathi* 27:4] *Abarbanel* claims that God did not command Jeremiah to say this. He said it of his own volition, but God fulfills the word of His servant, just as He opened the earth to swallow Korach as Moses had decreed.

28:17

Hananiah insisted that Jeremiah bring a sign. His sign was that Hananiah would die that year and be buried in the seventh month. *Mareh Hapanim* points out that Hananiah's computation was entirely erroneous, since Manasseh became king at the age of twelve and reigned fifty-five years. Moreover, Hananiah prophesied at the beginning of Zedekiah's reign. Therefore, Jehoiakim's reign of eleven years totals more than seventy years. Since it was erroneous in any case, the Talmud does not discuss it.

29:23

Our Rabbis of blessed memory said: When the wicked Nebuchadnezzar exiled Israel to Babylon, there were false prophets among them, among whom were Zedekiah the son of Maaseiah and Ahab the son of Kolaiah, who were prophesying in Jerusalem falsely and who continued to prophesy falsely in Babylon, as it is said, "And they are prophesying in My name falsely" (Jer. 27:15). Included in their false prophecy that they prophesied were the immoral acts that they performed. One of them would go to a married Jewish woman and say to her, "I have had a prophetic revelation that if so-and-so, my friend, is intimate with you, you will bear kings and prophets, and so would the second one go and prophesy to a married woman, just as his friend did, and there was a digression from religious observance in Israel. Everyone was afraid of his friend because of these disgraceful prophecies, and immorality became widespread, to the extent that they would commit adultery with a woman in the presence of her husband because of their corrupt thoughts concerning the principle of prophecy . . . and they became so imbued with rebellion, denial, and lies that they went to a married woman, this time the wife of Nebuchadnezzar king of Babylon, and one of them said to her, "God sent me to tell you that if you surrender to so-and-so, my friend, who will be intimate with you, you will bear a son who will be capable of ruling and will occupy the throne of Nebuchadnezzar and conduct the kingdom after him." She was, however, an intelligent woman

and said to them, "I cannot do anything unless I first notify my husband, Nebuchadnezzar." . . . The end of the account is the same as that of the Talmud.

He Who knows—that they lied, since I did not command them.—[Redak, *Mezudath David, Malbim*]

and a witness—Heb. עֵד, *an expression of testimony* (עֵדוּת).—[Rashi] I am a witness that they committed adultery.—[Redak, *Mezudath David, Malbim*]

29:24

the Nehelamite—*A placename.*—[Rashi] This follows *Jonathan*, who renders: from Halam. It may also mean: the dreamer. He was given this surname because he dreamt that the exiles would return shortly.—[Redak]

30:3

Abarbanel concurs with *Redak*, citing verse 11 as further proof that this prophecy refers to the future, not to the return from Babylon, for then the only nation destroyed was Babylon, not all other nations as mentioned in that verse. See below verse 5.

30:4

Abarbanel proceeds to depict the war of Gog and Magog as he interprets the prophetic teachings, as follows: At the end of days, God will inspire the Christians, known as Edom, to go up to conquer Eretz Israel, for that has always been their

desire since their god is buried there, and they will come upon those lands and massacre the Ishmaelites. When the Ishmaelites in all the lands of the east and the north hear what the Christians are doing to their brethren, and that they are going to conquer the Holy City, which is considered by the Ishmaelites as the Gate of Heaven and a place of exceptional sanctity, they will mobilize and come against them to war on Jerusalem. Then there will be a great massacre, and God will exact revenge from them. Those coming from the East are known as Gog and Magog. They will not come to attack Israel but to attack Edom, who is marching on the Holy Land to wrest it from the Ishmaelites. That will be the judgment that God will execute upon all the nations in the Valley of Jehoshaphat, and Jerusalem will be the cup of poison for all the nations. In this manner, we will explain the following verses.

30:10

shall again—lit. shall return. So *Targum Jonathan. Mezudath Zion* defines it as an expression of tranquility, hence a synonym for the following expressions. See below, *Malbim's* interpretation.

and at ease—Heb. וְשָׁקֵט, *like וְשָׁקֵט*.—[Rashi]

Malbim, following *Rashi's* interpretation that Scripture refers to the redemption from Babylon, explains that Jacob, the multitudes of Jews, are exhorted not to become frightened of the upheavals in Babylon, and Israel, the elite, is exhorted not to be dismayed, not to become

disheartened. He explains the remainder of the verse as follows:

for behold I save you from afar—

At the time of the destruction of Babylon, there was a remembrance through Cyrus.—[*Malbim*]

and your seed—The following generation that lived after them in the time of Darius, returned from the land of their captivity.—[*Malbim*]

and Jacob shall return—To his land.—[*Malbim*]

and no one will frighten them—There will be no one in existence who will frighten them as explained in the following verse.—[*Malbim*]

30:14

they do not seek you—Why? Because I have smitten you with the wound of an enemy. I have delivered you into the hands of the bitter, impetuous, and cruel nation, the Chaldeans, against whom these allies cannot help you, for they are unable to help even themselves against Nebuchadnezzar.—[*Redak*] *Mezudath David* explains this verse as referring to the later exile, when Israel is surrounded by various troubles, to the extent that no one believes that they will ever be redeemed. Therefore, they have no friends or comforters. *Redak* quotes his father, who explains this in conjunction with the allegory of the injury and illness. It is customary that the friends of the sick person visit him. When they believe that his illness is terminal, however, his bad friends discontinue their visits and do not seek him. In your case, however, *all* your lovers have for-

gotten you, both the good ones and the bad ones, for I have smitten you with the wound of an enemy.

30:21

and I will bring him near—This may be explained as referring to the ruler, whom God will bring near to Himself as a father, and he will come near to God as a son. It may also be a reference to the Jewish people, who will then be in God's good graces. *Jonathan* follows the latter interpretation.—[*Redak*] *Mezudath David* apparently explains the verse in the former manner. I will imbue him with the fear of Me, and he will continue to grow spiritually.

to approach Me—to war, to stop Me.—[*Rashi*] *Mezudath David*, following his interpretation of the beginning of the verse, explains that God wishes to explain why He inspires a person to come near to Him before that person inspires himself. The answer is that "who is it that pledged his heart . . . ?" There is no one who serves God who has not originally been inspired by Him. *Redak*, too, explains in that manner, that even from the Canaanites God brought near those who wished to be converts, surely from Israel.—[*Mezudath David*]

31:3

shall you be adorned—Heb. תְּעָרִי.—[*Rashi*] Because of the great bounty, you shall go out and rejoice with tabrets and dances, and the tabrets shall be like ornaments to

you.—[Redak] *Mezudath David* renders: You shall adorn your tabrets to beautify them as those who rejoice adorn their musical instruments with all sorts of decorations.

31:4

planters shall plant—Heb. נָטְעוּ, lit. have planted, the prophetic past. When they were frightened of the enemies, they feared to go out to the vineyards, let alone to plant them, as in Isaiah 7:24. "With arrows and with a bow shall one come there." He promises them that then it will be safe to plant vineyards and to redeem the fruit.—[Redak]

and redeem [them]—*In the fourth year, they shall profane their produce by redeeming it with money.*—[Rashi] As is delineated in Lev. 19:24, in the fourth year, the "produce is holy for praises to the Lord." According to Rabbinical tradition, the produce must either be transported to Jerusalem to be eaten there in the manner of מַעֲשֵׂר שְׁנִי, *the second tithe*, or it may be redeemed with money. Then that money must be transported to Jerusalem where it is used to purchase animals for peace-offerings and other foods. When the fruits were redeemed, the sanctity would be transferred to the money, and the fruit would then be ordinary fruit, permitted to be eaten anywhere, even by ritually unclean people. The redemption of the fruits was occasion for joy and music, as Scripture prescribes, "holy for praises to the Lord." When it was unsafe, however, they would not conduct these festivities. Mention is made of Samaria in particular since

there the people lived a long time in fear of their enemies.—[Redak]

31:9

and watch them as a shepherd his flock—The proof that God scattered them and will therefore restore them to their land is the continued existence of the Jewish people among the hostile nations, like a lamb among the wolves. They have neither disappeared nor have they abandoned their faith in favor of the religions of their neighbors. The prophet compares God to a shepherd, who sometimes scatters his flock and sometimes gathers them together.—[Abarbanel]

31:10

10. For the Lord has redeemed Jacob.—I.e. the Ten Tribes. This is the prophetic past, for the prophet perceives the redemption in his prophecy as though it was already a reality.—[Abarbanel]

redeemed Jacob—from exile.—[*Mezudath David*]

out of the hand of him who is stronger than he—I.e. from the nations that rule over them.—[Abarbanel]

31:19

therefore, My very innards are agitated for him—Therefore, since I remember him with My love of long ago, My innards are agitated for him when I see him in exile.—[Redak]

I will surely have compassion on him—and take him out of exile. The

intention of "whenever I speak of him," refers to God's speaking to the prophets. *Jonathan* renders: Is Israel like a dear son before Me? He is indeed a beloved child, for whenever he puts the words of My Torah to his heart to practice them, I remember him to do good to him, etc.—[Redak]

31:20

put your heart—If you do not set up markers, pay attention so that you should remember the way you traveled into exile, for you shall return on the same way. All this is figurative of consolation.—[Redak]

the road upon which you went—As it appears from *Rashi* (Deut. 11:18, the intention is that the obligation to observe the commandments of tefillin and mezuzah outside the Holy Land is merely so that they should not be new to us when we return. *Ramban* explains that, although we are obligated to observe these commandments outside of the Holy Land, just as much as in the Holy Land, God's primary intention was for the mitzvot to be observed in the Holy Land. He writes that this can be understood only by the secret wisdom of the Kabbalah. *Mecklenburg* (*Hakethav vehakabbalah*) explains that the observance of the commandments in exile indicates our intense love for the Almighty and our unceasing hope to return to His land and His Temple. He states, however, that this reading may have been an error, and the intention of the *Sifre* is that, although there is no obligation to observe the commandments of *terumoth*, the priests' due from the

produce, and *ma'asroth*, tithes, while in exile, we should observe these laws so that they will not be new to us upon our return. This interpretation is quoted (*Divrei Eliyahu*) as originating from the Gaon of Vilna, Rabbi Eliyahu.

31:25

Alsich explains that, whenever the prophet experienced a prophetic trance, the vision here perceived would disappear when he awoke. At this time, however, the prophet states, "Thereupon, I awoke and I saw." (Although I was awake, I still saw something of the vision I had experienced in my sleep.) The lovingkindness and mercy conveyed in this prophecy effected him so strongly that, even when he awoke, he still had the power to perceive it to a degree. However, it was not as pleasant as it had been when he was asleep, when all his physical sensations were absent. He, therefore, states: "But my sleep had been pleasant to me." Although I still perceived the prophecy, my sleep had been pleasanter to me. Accordingly, we render: Thereupon, I awoke and saw, but my sleep had been pleasant to me.

32:7

for the right of redemption is yours to buy it—Were I to die without offspring, you would be my heir, and were I to sell the field to a stranger, it would be incumbent upon you to redeem it from the purchaser. Therefore, even if you were not fit to inherit it, you would have to redeem it, as in Lev. 25:49: "Or his uncle or his uncle's son shall redeem him."—[Kara] This verse refers to

one who is sold as a slave to a non-Jew. It is indeed puzzling why *Rabbi Joseph Kara* does not quote 25:25, which deals with the redemption of fields. Moreover, we find in *Sifra* on Lev. 25:25, that the closest relative is first to redeem the property. In any case, it appears from *Kara* that this clause is part of Hanamel's request to Jeremiah, so *Mezudath David*. *Redak*, too, explains: Had I sold it to a stranger, you would have the right to redeem it from him. You are surely fit to purchase it from me.

Abarbanel explains that God is telling Jeremiah that Hanamel would come to him not because of his great love for him, but because "the right of redemption is yours to buy [it]." This is not part of Hanamel's prophesied statement. In verse 8, however, Hanamel does make this statement. It is, therefore, difficult to understand why *Abarbanel* avoids the obvious interpretation of the preceding verse.

32:14

that they remain many years—For an earthenware vessel preserves its contents from decay.—[*Mezudath David*] They should remain until the return from exile, when the prophecy that "houses and fields and vineyards shall be purchased" will be fulfilled. As a sign that the exiles would return, God commanded Jeremiah to purchase the field to console the Jews lest they despair of redemption.—[*Redak*]

32:16

16. the deed of purchase—The

other deeds are also meant. For the sake of brevity, Scripture omits them.—[*Mezudath David*]

He prayed after closing the sale, not before, lest it appear as though he was praying to be spared the expense of squandering his money on a worthless field. Instead, he eagerly followed God's command and closed the sale of the field. Then he prayed to God to solve this mystery for him.—[*Abarbanel*]

32:17

17. "Ho!"—*Jonathan* renders: Accept my prayer. *Mezudath David* interprets this as a cry of perplexity, since he was ignorant of God's true intention of intimating that he purchase the field.

nothing is hidden from You—*Nothing is hidden; hence You know that we are destined to be exiled; so why did You tell me to buy a field?*—[*Rashi*] Since You created heaven and earth, it is inconceivable that anything done therein should be hidden from You. If the city is to be delivered into the hands of the Chaldeans, You are surely aware of it.—[*Redak*]

Since nothing is hidden from You and You know the future, a person of flesh and blood cannot contest Your deeds, for, if Hanamel my uncle had asked me to buy his field on his own volition, I would rebuke him and reply, "Were you to give me Anathoth and everything in it for one *dinar*, I would not buy it as long as I see the Chaldeans besieging the city and taking it, and the land will remain waste." But, since he came by Your orders and asked me to buy

the field, I cannot refuse him since You foresee the future. Even concerning this matter, that Nebuchadnezzar is warring against Jerusalem and will take it and burn it and cast Israel to the sword and lead them into exile, no one can contest Your judgments, as he goes on to explain, that all God's judgments upon Israel from the time of the Exodus until the destruction of the Temple were all executed with justice.—[Kara]

32:18

When the children continue to commit the sins of their fathers, God requites them for their fathers' sins, as in Exodus 20:5, in the Decalogue.—[Redak] Therefore, it is impossible that God relented because of the good deeds of the forefathers.—[Abarbanel]

Great and Mighty—*But he did not say, "and awesome." He said: Heathens are dancing in His Temple. Where then are His awesome deeds? In Tractate Yoma (69b).—[Rashi]* Rashi on Yoma explains that Nebuchadnezzar's officers had entered the Temple and were reveling there.

Lest we think that God has no power to harm the people of Jerusalem, and therefore, the Chaldeans will retreat, the prophet states: the Great and Mighty God.—[Abarbanel]

the Lord of Hosts is His Name—He is the Lord of the hosts of heaven and earth, and all are His slaves. Is it possible that He has no power over them?—[Abarbanel]

33:2

Who formed it to prepare it—Who

renews it to prepare it forever. The concept of forming denotes the execution of the matter.—[Redak, *Mezudath David*] Abarbanel explains that the prophet tells us that Cyrus would not be the one to visit upon Babylon, but God, Who would inspire him to attack them. The expression of forming alludes to the future redemption, when God will shine upon them. This is reminiscent of "Who forms light" (Isaiah 45:7). Since this redemption requires many preparations, hence the expression, "to prepare it."

33:3

and strong things—Heb. וּבְצִרוֹתָּ, *laid up in My heart to perform them.*—[Rashi] Rashi follows *Targum Jonathan*. This does not follow the Hebrew text, however. Redak conjectures that Jonathan read וּבְצִרוֹתָּ, rather than וּבְצִרוֹתָּ. Minchath Shai states the same for Rashi. According to our reading, Redak explains: I will tell you of great and strong consolations that you did not know.

33:5

Also the demolished houses were cleared out in order to fill them with the corpses of the men who fought against the Chaldeans and also with the corpses of those who died from hunger and pestilence, for the Holy One, blessed be He, sent hunger and pestilence upon them while the Chaldeans were still besieging the city. This is implied by "whom I have smitten with My anger and with My wrath." With these corpses,

they would fill the demolished houses because they could not leave the city to bury them since it was being besieged by the Chaldeans.—[Kara]

33:7

like at first—In the days of David and Solomon.—[Abarbanel]

35:2

and speak with them—Since they would perhaps object to coming to the Temple to display themselves in the performance of this experiment, Jeremiah was to speak to them and explain that it was the word of God and was for a good purpose.—[Abarbanel]

and give them wine to drink—Although they did not drink the wine, Jeremiah fulfilled God's command by offering it to them.—[Redak, *Mezudath David*] He did not command them to build houses or to plant vineyards since their failure to comply would not indicate their steadfastness in keeping their father's orders, for perhaps they did not have land or the implements for that task. Drinking wine, however, did not involve any equipment or preparation since the vessels of wine were set before them, and they could easily have drunk therefrom.—[Abarbanel]

35:4

the keeper of the vessels—Heb. שֹׁמֵר הַכֵּלִים, *Jonathan* renders: אֲמִירָאָה,

(*trésorier* in French, a treasurer).—[Rashi] *Rashi*, II Kings 12:10, defines it as "the guards of the threshold." He writes: *The thresholds of the Temple court, those in charge of the keys of the Temple court, for Jonathan rendered it as "Amarkalia," and the "Amarkalim" were seven, for the seven gates of the Temple court. Tosefta Shekalim 2:15. Redak defines "Amarkal" as the supreme treasurer, under whom other treasurers served. This is based on Hori'oth 13a, where אֲמִירָאָה is derived from אָמַר כָּלֵא, he says everything and is superior to the גִּזְרֵי, the Temple treasurer.*

Redak in both places renders: the keeper of the vessels. Here he elaborates: both wine vessels and others. That seems more appropriate here, whereas in Kings, it seems more appropriate to be the guards of the threshold. See also Esther 2:21, where the same expression appears. It is translated by *Targum Rishon* as "guards of the palace," and by *Targum Sheni* as "keepers of the vessels."

36:18

Malbim explains that the officers were convinced that Jeremiah was not liable to death for his prophecies, as in ch. 26. They were not sure about Baruch, however. They suspected that he had copied his scroll from Jeremiah's on his own volition, without a divine mission. In that case, he would be liable to death. They, therefore, asked him, "Tell us how you wrote . . ." This included too the question of whether he added any of his own words. He

replied that Jeremiah would pronounce the words and he would write them with ink. Had Jeremiah already written the words on the scroll, they would have been regarded as Holy Writ. One may write Holy Writ only by copying it from a previously written book. Since Baruch claimed to write the words directly from Jeremiah's mouth, that proved that he was the one chosen to commit this scroll to writing and that he was the one who made it Holy Writ. He replied also that he write it with ink and on parchment. This proved that he considered it Holy Writ. Otherwise, it could have been written with other writing materials, not only ink, which is black, but with other colors as well. Also, it could have been written on other materials, not only a book, which is finished parchment.

39:2

According to the *Mishnah Taanith* 4:6, the wall was breached on the seventeenth of Tammuz, for which a fast was declared. Yet, here we learn that the wall was breached on the ninth of *Tammuz*. The commonly accepted answer to this question is that before the destruction of the Second Temple, the wall was breached on the seventeenth. Before the destruction of the first Temple, it was broken on the ninth. Since the second destruction had more severe consequences to the Jewish people, since it led to the Diaspora in which we find ourselves today, the later date was chosen for the fast rather

than the earlier one. It is too difficult to fast on both days [*Taanith* 28b].

According to *Yerushalmi*, the wall was breached on the seventeenth before the first destruction as well as before the second. Since the people were very upset and distraught about the siege and the famine resulting therefrom, they miscalculated. Lest the people believe that the prophet erred, he recorded the date according to their calculation.

The siege lasted two years to give the people an opportunity to repent and be saved. They, however, neglected to avail themselves of this opportunity. Moreover, this taught the Babylonians that they did not take the city by their strength, since they were unable to take it for the duration of the siege. It fell only because God gave it into their hands.—[*K'li Y'kar*]

Malhim explains that because of lack of food, people broke out of the city to surrender to the king of Babylon, and thereby, the Chaldeans entered the city, as in the following verse. That was the breach mentioned in the verse.

39:7

This heartrending incident of the slaughter of Zedekiah's children and the blinding of Zedekiah is narrated in various Midrashim, partially quoted by *Yalkut Shimoni* ad loc. One account states as follows:

When Zedekiah saw this, he went out to escape through the cave that extended to Jericho, the place through which the water conduit

ran. He exerted himself to run through this tunnel with his ten sons preceding him. Nebuzaradan saw them, seized him and his ten sons, and sent them to Nebuchadnezzar. He said to him, "Tell me, Zedekiah, what did you see that encouraged you to rebel against me? With which system of laws shall I judge you? If with the law of your God, you are deserving of death, since you swore falsely by His Name. If with the law of the kingdom, you are deserving of death, since anyone who transgresses the king's oath, is liable to death." Then Zedekiah spoke up and said, "Slay me first, lest I see the blood of my sons." His sons said, "Slay us first, lest we see our father's blood spilt on the ground." So he did to them: He slaughtered them before him and then gouged out his eyes and put them into an oven. Then he led him to Babylon. Zedekiah was crying out, "Come, all peoples, and see what Jeremiah prophesied concerning me. He said to me, 'You shall go to Babylon; you shall die in Babylon, but your eyes will not see Babylon.' Yet, I did not heed his words. Now I am in Babylon, yet my eyes do not see it" [*Pesikta Rabhathi*, p. 229].

A second version of this tragic event is as follows:

Zedekiah's eyes resembled those of Adam (i.e. he was able to see his way through the cave when he fled from Jerusalem [*Maharsha Sotah* 10a]). They thrust spears into his eyes, yet they were not blinded. When they slaughtered his sons before his eyes, (and he wept—*Yalkut*) however, he became blind [*Tanhuma Va'eihhanan* 1].

40:10

and you gather wine—Therefore, fear not that the Chaldeans will take your produce, but gather wine, etc.—[*Abarhanel, Mezudath David, Malbim*]

and dried figs—Heb. יָרֵךְ, *dried figs*.—[*Rashi*] Others render: summer fruits, i.e. fruits that are dried during the summer, such as figs and other fruits.—[*Redak*]

which you have taken—Which you have taken for your dwelling, i.e. which you shall have taken, since they had not yet taken any cities.—[*Mezudath David*] *Malbim* notes that Gedaliah did not offer them residence in Mizpah since they had originally been rebels.

43:13

and the houses of the gods of Egypt he shall burn—This repetition is to emphasize that he will burn all the pagan temples, leaving none, as a reproach to their gods.—[*Redak*] See Isaiah 19:18, *Commentary Digest*.

44:3

which they did not know, etc.—I.e. which those inhabitants who already died or were exiled did not know, neither did you nor your forefathers know.—[*Redak*]

[neither did] you nor your forefathers—This translation follows *Redak*, cited above. *Mezudath David* renders: you and your forefathers [committed evil].

45:5

and I will give you your soul as prey—You will be on the verge of perishing by the sword, by famine, or by pestilence. Through My mercies, however, your life will be spared as though you will plunder it from those who seek to take it.—[*Abarbanel*]

46:4

and stand with helmets—Stand on the horses with helmets on your heads.—[*Redak*]

polish the spears—Heb. מִרְקוּ. Cf. “It shall be scoured (וּמִרְקָה) and rinsed” (Lev. 6:21), (*forbir in O.F., to furbish*).—[*Rashi*] Scour them of the rust and polish them.—[*Redak*]

48:1

Kiriathaim—A very strong, fortified city that feared no enemies. It was, therefore, a great embarrassment for it to be conquered.—[*Abarbanel*] This city was situated north of the Arnon River. It was conquered by Israel in Moses' time and settled by the tribe of Reuben, as in Numbers 32:37. Before the exile of the Ten Tribes, however, the entire region north of the Arnon reverted to Moab, as we find Isaiah prophesying concerning cities in that region, such as Nebo, Medeba, and Heshbon. The exact location of Kiriathaim is not known.—[*Daath Mikra*]

Misgab—*A place name.*—[*Rashi*] *Redak*, too, explains it in that manner. Literally, it means “a fortress.”

Since the city was strongly fortified, it was called by this name.—[*Abarbanel*] *Daath Mikra* deduces from the feminine verbs attached to it, that it is the name of a city, *city* being feminine. Were it a generic term denoting a fortress, the verbs would be masculine. He conjectures that it was a city known by another name, e.g. Kir-heres or Kir-hareseth, mentioned further in the prophecy. It was also known as Misgab because of its fortifications.

48:32

they reached—Heb. נָגַעַ. *Mezudoth* explains it as an expression of a blow or an affliction: They shall be afflicted. So in Isaiah 16:9.

48:46

for your sons have been taken into captivity—The prophet laments those taken into captivity more than those slain by the enemy.—[*Abarbanel*]

48:47

47. at the end of days—*Redak* interprets this to mean that Moab will return to their land in the Messianic era. The same applies to Ammon, whose return is predicted at the end of the following chapter. He bases this on Zephaniah 2:8–11, where the fate of Ammon and Moab is delineated, and the conclusion is: “The Lord shall be feared by them. For He has weakened all the gods of the earth, and all the islands of the nation shall prostrate themselves to

Him, each one from his place." This will not take place until the days of the Messiah, when all nations will recognize the one true God. The intention is not that they will return to their previous status of world powers, but that they will return to their lands to be governed by Israel. Although they have been dispersed among the nations, perhaps they are not far from their native lands.

Abarbanel, however, objects to this theory that Moab will be restored in Messianic times. He cites Numbers 24:47: "And he shall smite through the corners of Moab," dealing with the Messiah. He interprets our verse to mean that after a long period of time, Moab will be restored to its land. *Mezudath David* concurs with *Abarbanel*.

Until here is the judgment of Moab—Since Scripture deals at length with the retribution in store for Moab, it concludes by stating that this is the end of their retribution brought about through the Divine standard of justice.—[*Redak*]

49:2

and Israel shall possess—This did not take place at the time of the conquest of Ammon for, at that time, Israel was in exile in Babylon. The intention is that there will yet come a time when Israel will possess the land of the children of Ammon, as the prophet Isaiah predicted: "And the children of Ammon shall obey them" (11:14). This will be fulfilled in the Messianic era. It is also possible that the reference is to the

conquest of Babylon by Persia and Media, for Ammon suffered under their rule, as the prophet Ezekiel prophesied: "Behold I am giving you to the children of the east as an inheritance, etc." (25:4). Israel was freed from exile by Cyrus, king of Persia, who gave them permission to settle the land of Ammon, for they were first subordinated by Babylon, and then they rebelled, as Zedekiah had done.—[*Redak*]

49:3

cry out—For you will have no refuge in Rabbah although it is the capital, for it, too, will fall to the enemy. The description of the women crying and girding themselves with sackcloth is figurative. It may also refer to the populace.—[*Redak*]

50:9

who bereaves—I.e. who bereaves the mothers of their sons.—[*Redak, Isaiah da Trani*] This translation follows the reading מַשְׁקִיל in the text. Although some editions have the reading מְשַׁקֵּל, *skillful*, neither *Jonathan* nor any of the early commentators follow that reading. *Malbim*, however, mentions it and explains the text to mean that the enemy's arrows will appear to have intelligence and will hit their target as though they came by themselves, much as a skillful mighty man. He explains our reading to mean that the arrows will be like a mighty man, so bloodthirsty that, if he has no one to slay, he slays small children and bereaves their parents.

51:45

even the wall of Babylon has fallen—Although it was strong and broad, as mentioned below (verse 58): “the broad walls of Babylon,” it will fall by the hands of the attackers.—[*Redak*] Each one of the walls will fall, and the defenders will have no place in which to take shelter.—[*Mezudath David*]

51:62

62. And you say—In prayer and supplication, you shall say the following.—[*Abarbanel*]

concerning this place—Viz. Babylon.—[*Abarbanel*]

to cut it off . . .—For these words which Jeremiah prophesied are indeed Your words.—[*Abarbanel*]

51:63

63. when you finish reading, etc—After you finish reading the scroll, tie a stone to it to weigh it down and cast it into the Euphrates.—[*Mezudath David*]

51:64

Until here are the words of Jeremiah—In view of the fact that this is not the last chapter of the Book, this passage requires explanation. *Redak* suggests: Until here are the words of Jeremiah concerning Babylon. This parallels the conclusion of the prophecy concerning Moab. He suggests further that this is the conclusion of the prophetic words of Jeremiah, whereas the following chapter is a narrative of the destruc-

tion of the Temple and the exile in the time of Zedekiah. According to *Maimonides (Guide to the Perplexed, vol. 2, ch. 45)*, who asserts that each prophet would cease to prophesy sometime before his demise, the intention is that the prophecy concerning Babylon was Jeremiah's final prophecy. Thereafter, he no longer prophesied. [This was not necessarily the prophecy he entrusted with Seraiah, since that took place in the fourth year of Zedekiah, and Jeremiah prophesied yet in Egypt. It probably refers to other prophecies concerning Babylon which were recited at later times. This is difficult, however, because the apparent meaning of our chapter is that Seraiah wrote all of Jeremiah's prophecies concerning Babylon in his scroll. It would follow, then, that all the other prophecies concerning Babylon were announced prior to this incident.] *Abarbanel* objects to *Redak's* first suggestion, since, were that to be true, Scripture should read: Until here is the prophecy concerning Babylon, as in previous cases. He prefers the second suggestion, adding that the men of the Great Assembly added this chapter, which appears in II Kings, to illustrate that Jeremiah's prophecy concerning the destruction was indeed realized.

52:2

The Chronicler continues, “Also, all the dignitaries of the priests and the people committed many betrayals, like all the abominations of the nations, and they defiled the house of the Lord . . .” (verse 14).

Contrary to the apparent mean-

ing of our verse, Zedekiah himself was innocent of the abominations of Jehoiakim. He is blamed for them because the people committed these sins, and he did not protest. His generation was no longer under the influence of the *harash* and the *masger*—the great Torah scholars—who had already been exiled during the reign of Jeconiah. Consequently, they reverted to all the abominations of the nations surrounding them. Zedekiah, however, was considered a *zaddik*, a righteous man. He was called Shallum because he was perfect in his deeds (*shalem*, perfect) (*Hori'oth* 11a). The *Talmud* (*Sanh.* 103b) relates that God wished to destroy the world because of the sins of Jehoiakim. He looked at his generation, however, and spared it. Later, he wished to destroy the world because of the generation of Zedekiah, but when He looked at Zedekiah, He spared it. See *Pseudo-Rashi* II Chron. ad loc.

52:25

one eunuch—This one was actually a eunuch, as *Jonathan* renders.—[*Redak*] He was perhaps castrated by the wicked kings who preceded Zedekiah, or he may have been captured in war and returned in that condition. The righteous kings never practiced castration, which is forbidden by the Torah. See above 8:6. Alternatively, we render, *one officer*.—[*Mezudath Zion*]

According to the Rabbis, this refers to the seventy-first member of the Great Sanhedrin, whose word would decide the verdict.—[*Korban Ha-edah, Yerushalmi Sanhedrin* 1:2]

who would muster out the people of the land—By his orders, each city would muster out the required number of soldiers.—[*Mezudath David, Redak* on Kings]

of the people of the land—The esteemed men among them who were found in the city and had not fled.—[*Mezudath David*]

BIBLIOGRAPHY

I. BACKGROUND MATERIAL

1. Bible with commentaries ("Mikraoth Gedoloth"), commonly known as "Nach Lublin," including Rashi, Rabbi Joseph Kara, contemporary of Rashi, Redak (R. David Kimchi) and Minchath Shai.

2. Talmud Bavli or Babylonian Talmud. Corpus of Jewish law and ethics compiled by Ravina and Rav Ashi 500 C.E. All Talmudic quotations, unless otherwise specified, are from the Babylonian Talmud.

3. Talmud Yerushalmi or Palestinian Talmud. Earlier and smaller compilation of Jewish law and ethics, compiled by R. Johanan, first generation *Amora* in second century C.E.

4. Midrash Rabbah. Homiletic explanation of Pentateuch and Five Scrolls. Compiled by Rabbi Oshia Rabbah (the great), late Tannaite, or by Rabbah bar Nahmani, third generation *Amora*. Exodus Rabbah, Numbers Rabbah, and Esther Rabbah are believed to have been composed at a later date.

5. Midrash Tanhuma. A Midrash on Pentateuch, based on the teachings of R. Tanhuma bar Abba, Palestinian *Amora* of the fifth century C.E. An earlier Midrash Tanhuma was discovered by Solomon Buber. It is evident that this is the Tanhuma usually quoted by medieval scholars, e.g. Rashi, Yalkut Shimoni, and Abarbanel.

6. Pirke d'Rabbi Eliezer. Eighth century aggadic compilation, attributed to Rabbi Eliezer ben Hyrcanus, early Tannaite of first generation after destruction of second Temple. Also called Baraitha d'Rabbi Eliezer, or Haggadah d'Rabbi Eliezer. Commentary—Radal (R. David Luria) 1798–1855. Om Publishing Co., New York 1946

7. Yalkut Shimoni. Talmudic and Midrashic anthology on Bible, composed by R. Simon Ashkenazi, thirteenth century preacher of Frankfort on the Main. Earliest known edition is dated 1308, in Bodlian Library. Sources traced by Arthur B. Hyman, M.D. in "The Sources of the Yalkut Shimoni," Mossad Harav Kook, Jerusalem 1965.

8. Pesikta d'Rav Kahana. Homiletic dissertations of special Torah readings and haftorah. Composed by Rav Kahana, early *Amora*, at time of compilation of Talmud Yerushalmi. Solomon Buber, latest edition Jerusalem 5723.

9. Pesikta Rabbathi. Later compilation similar to that of Rav Kahana. Composed 4605. Warsaw, 5673, Jerusalem—Bnei Brak 5729.
10. Midrash Tehillim, Or Shoher Tov. Homiletic explanation of Book of Psalms. Authorship not definitely established. New York 1947
11. Mechilta. Tannaitic work on Book of Exodus. Some ascribe its authorship to Rabbi Ishmael, some to Rabbi Akiva, and others to Rav, first generation *Amora*. Printed with Malbim below text of Exodus.
12. Sifrei. Tannaitic work on Numbers and Deuteronomy. Some attribute its authorship to Rav, first generation *Amora*. Printed with Malbim below text of Numbers and Deuteronomy.
13. Seder Olam. Early Tannaitic work, recording chronology of entire Biblical era. Composed by Rabbi Jose son of Halafta. Jerusalem 5715

II. MEDIEVAL COMMENTARIES AND SOURCE MATERIAL

1. Don Isaac Abarbanel or Abravanel. Commentary on Jeremiah, by renowned scholar, onetime finance minister of Spain. 1437–1509
2. Adne Kesef, by Rabbi Joseph Ibn Kaspi, medieval exegete, London 1911
3. Rambam, Rabbenu Mosheh ben Maimon, also known as Maimonides. Leading medieval authority on halachah, philosophy, and medicine. After having fled Spain, his native land, he became court physician to the sultan of Egypt. His works include a commentary on the Mishnah, Sefer Hamitzvot (a concise presentation of the 613 commandments, of the Torah, together with comments of Ramban), Mishneh Torah or Yad Hachazakah—Rambam's "opus magnum," containing a decision on all problems of Jewish, whether discussed in the Talmud, Midrash, or later Gaonic writings. 1134–1204, and a philosophic treatise, entitled, "Guide to the Perplexed." Relevant quotations appear in "Torath HaRambam, Neviim Uchtuvim," by Meir David ben Shem, Jerusalem, 1978.
4. Ibn Nachmiash, Joseph, fourteenth century Biblical exegete, commentary on Jeremiah, first edition, Frankfort a/M, 1912, recent Israeli ed., no date.
5. Rabbi Isaiah da Trani. Commentary on Early prophets, Isaiah, and Jeremiah, Wertheimer, Jerusalem 1959.

III. MODERN COMMENTARIES

1. R. Chaim Joseph David Azulai. Author of Homath Anach and other

commentaries on the Bible by a famous 18th century authority on all fields of Torah study.

2. R. Meir Leibush Malbim. Commentary on Biblical literature, which combines ancient tradition with keen insight into nuances of meanings in the Hebrew language, by a leading nineteenth century scholar. 1809–1879

3. Shem Ephraim on Tanach by the renowned authority, R. Ephraim Zalman Margolis of Brodi, emendations on Rashi text, Munkacz 5673, Eretz Israel 5732

4. R. Moshe Alschich, Mar'oth Hazov'oth. Biblical exegesis by renowned scholar in Safed Brooklyn, 1977

5. Mezudath David and Mezudath Zion, by Rabbi Yechiel Hillel Altschuller. Simple and concise 18th century Bible commentary.

6. Daath Mikra, contemporary scholarly and traditional commentary on Jeremiah, Mosad HaRav Kook, 1983.

7. Daath Soferim, by Rabbi Chaim Rabinowitz. Biblical exegesis by contemporary historian, exegete and educator, Jerusalem 1969.

IV. OTHER SOURCES

1. Machbereth Menachem. Lexicon by Menachem ben Saruk, early grammarian, Spain 920–980.

2. Teshuvot Dunash. Dunash ben Labrat, opponent of Menachem ben Saruk. 920–990.

3. Sefer Hashorashim, Redak. Lexicon of Biblical roots. Berlin, 5607, New York, 5708

4. Sefer Hashorashim, R. Jona ibn Ganah, earlier lexicon of Biblical roots, Berlin (5656) 1896, Jerusalem 5726

5. Aruch, R. Nathan of Rome. Talmudic dictionary by early medieval scholar. Died 4866

6. Otzar Midrashim. Encyclopedia of all Midrashim. J.D. Eisenstein. New York, 1915, 1956

7. Methurgeman. Lexicon Chaldaicum. Aramaic lexicon, comprising all roots found in *Targumim* and in Bible. Composed by Eliia Levita, grammarian and lexicographer. 1541. No date on reprint.

8. Sepher Hagaluj, Rabbi Joseph Kimchi, father of Redak, grammarian and Biblical exegete, decisions of grammatical conflicts between Menachem and Dunash.

9. Aruch Completum, Dr. Alexander Kohut, critical edition of Aruch with elaboration and theories of word origins.

10. Barzilai, history of development of Hebrew language. Aaron Marcus, nineteenth century scholar and archeologist. Records of ancient inscriptions relevant to the period covered in Jeremiah.

11. Nefesh Hachaim, Popular Kabbalistic work, Chaim of Wolozhin, disciple of Elijah Gaon of Vilna, 1649–1721.